

Universitat Ramon Llull

TESI DOCTORAL

Títol *Francesc Maspons i Anglasesell: Polític, jurista, periodista (1872-1966)*

Realitzada per José Manuel Garcia Izquierdo

en el Centre Universitat Ramon Llull

i en el Departament Facultat de Comunicació Blanquerna

Dirigida per Josep Maria Figueres i Artigues

ÍNDIX

1- INTRODUCCIÓ.....	7
1.1 Marc teòric i objectius.....	9
1.2 Agraïments.....	23
2- ANTECEDENTS FAMILIARS.....	27
2.1 Entorn familiar i influència.....	29
2.2 Francesc Maspons i Labrós. Folklorisme i compromís jurídic.....	31
2.3 Marià Maspons i Labrós. Activisme polític.....	46
2.4 Maria del Pilar Maspons i Labrós. Literatura popular.....	52
2.5 Francesc Pelai Briz. Periodisme i catalanisme.....	54
3- INFANTESA I JOVENTUT (1872-1897).....	59
3.1 Formació i estudis. Primeres activitats.....	61
3.2 Contactes amb el catalanisme.....	61
3.3 Obres de creació i preocupació per l'obrerisme.....	63
3.4 Acadèmia de Jurisprudència i Legislació.....	65
3.5 Trasllat a Oñate.....	66
4- ACTIVITAT PÚBLICA (1898-1917).....	69
4.1 Pràctica de l'advocacia i estudi sobre el dret.....	71
4.2 Compromís polític.....	73
4.2.1 Candidat a corts.....	74
4.2.2 Discrepàncies polítiques.....	76
4.2.3 Campanya per la Lliga Regionalista.....	86
4.3 Defensa del dret civil català.....	89
4.4 Col·laboracions periodístiques.....	99
4.4.1 <i>La Veu de Catalunya</i>	99
4.4.2 <i>La Cataluña</i> i <i>Catalunya</i>	108
4.4.3 <i>Empori</i>	111

5- PRESERVACIÓ DEL DRET CIVIL CATALÀ I	
RADICALITZACIÓ POLÍTICO-NACIONALISTA (1918-1923).....	117
5.1 Presidència de l'Acadèmia de Jurisprudència i Legislació.....	119
5.2 Oficina d'Estudis Jurídics de la Mancomunitat de Catalunya.....	121
5.3 Evolució ideològica.....	132
5.4 Canvi de reglament notarial. Enfrontament amb l'Estat i la Unió Jurídica Catalana.....	138
5.5 Acció Catalana.....	143
6- LA INTERNACIONALITZACIÓ DEL PLET CATALÀ (1924-1930)...	145
6.1 Dictadura de Primo de Rivera.....	147
6.2 L'afer de la <i>Guia judicial</i>	148
6.3 President del Centre Excursionista de Catalunya.....	149
6.4 La projecció exterior del plet català.....	155
6.4.1 Congressos de minories nacionals de la Societat de Nacions.....	157
6.4.2 Programari de l'acció exterior catalana.....	159
6.5 Polèmica sobre la catalanitat de Colom.....	165
6.6 Associació Internacional per l'Estudi dels Drets de les Minories de l'Haia.....	177
6.7 Final de Primo de Rivera.....	181
6.8 Apèndix del codi civil.....	185
6.9 Col·laboracions periodístiques.....	190
6.9.1 <i>La Paraula Cristiana</i>	190
6.9.2 <i>Excursionisme</i>	201
6.9.3 <i>Diari de Vic</i>	203
7- LA REIVINDICACIÓ DE L'ESTATUT (1931-1932).....	205
7.1 II República i separatisme.....	207
7.2 Activitat a favor de la integritat de l'Estatut i la sobirania jurídica de Catalunya.....	210
7.3 Promoció turística de Catalunya i Balears. Federació Catalano-balear de Turisme.....	216
7.4 Relació amb el nacionalisme basc i el galleg.....	242
7.5 La destrucció de l'Arxiu Històric de la Capitania.....	246

7.6 Col·laboracions periodístiques.....	248
7.6.1 <i>Claris</i>	248
8- EL PAS VERS A L'INDEPENDENTISME (1933-1935).....	255
8.1 Aprovació de l'estatut retallat.....	257
8.2 Del catalanisme conservador al separatisme del Partit Nacionalista Català.....	261
8.3 Religió i catalanisme: la Llei de congregacions religioses.....	278
8.4 Llei de conreus de cultiu i divisió del catalanisme.....	282
8.5 Projecte de la Fira Internacional de Turisme de 1934.....	286
8.6 Articulació de Galeuzca.....	289
8.7 Projecte per a la classe treballadora: la Ciutat Repòs i de Vacances per a Obrers.....	296
8.8 Els Fets d'Octubre i la laminació de l'autogovern català.....	307
8.9 Col·laboracions periodístiques.....	316
8.9.1 <i>Clarisme</i>	316
9- GUERRA CIVIL I REPRESSIÓ (1936-1939).....	321
9.1 Triomf del Front Popular.....	323
9.2 Cop d'estat i persecució.....	327
9.3 La pau separada.....	328
9.4 Protecció del patrimoni cultural.....	328
9.5 Dictadura.....	330
10- ACTIVITAT CULTURAL I POLÍTICA DURANT LA DICTADURA (1940-1966).....	333
10.1 Activista clandestí i públic.....	335
10.2 Societat Catalana d'Estudis Jurídics, Econòmics i Socials.....	337
10.3 Homenatges i llegat.....	355
11- CONCLUSIONS.....	361

12- FONTS I BIBLIOGRAFIA.....	387
12.1 Arxius i biblioteques.....	389
12.2 Entrevistes.....	391
12.3 Premsa.....	391
12.4 Bibliografia de Francesc Maspons i Anglasell.....	396
12.4.1 Llibres i capítols de llibres.....	396
12.4.2 Articles.....	399
12.4.3 Bibliografia secundària.....	412
12.5 Bibliografia de referència.....	413
13- ÍNDEX ONOMÀSTIC.....	425
14- ÍNDEX DE TAULES.....	455
14.4 Acrònims.....	460
15- ANNEXOS.....	461
14.1 Cronologia de Francesc Maspons i Anglasell.....	463
14.2 Cronologia i estructura d' <i>Empori</i>	476
14.3 Cronologia, estructura i mecanisme argumentatiu de <i>Clarís</i>	494
14.4 Cronologia i estructura de <i>Clarisme</i>	523
16- APÈNDIXS.....	549
16.1 Articles.....	551
16.2 Apèndix fotogràfic.....	711

1- INTRODUCCIÓ

1.1 Marc teòric i objectius

El meu primer contacte amb la figura de Maspons i Anglasell fou del tot casual. Mentre enllestíem el *Màster en reporterisme i Periodisme avançat* de la Universitat Ramon Llull-Blanquerna l'any 2008, sorgí la necessitat de definir l'objecte d'estudi de la tesina final. Després d'una acurada consulta a l'imprescindible manual de Tasis i Torrent¹, aparegué un nom que es repetia com a director de tres revistes ben variades entre sí, adés de participar com a col·laborador en d'altres iniciatives periodístiques de marcat caràcter catalanista.

La troballa no hauria pogut ser més afortunada atès que la fascinació que posteriorment aniria sentint per aquest personatge decididament catalanista i extraordinàriament polifacètic seria directament proporcional a la meva sorpresa davant del seu incompreensible oblit i desconeixement social.

Una superficial investigació inicial em permeté esbrinar que Francesc Maspons i Anglasell (Barcelona 1872-Bigues i Riells 1966) fou un jurista d'una reconeguda trajectòria professional. Especialista en dret català, va ser director de l'Oficina d'Estudis Jurídics de la Mancomunitat de Catalunya i va destacar per ser un precursor i ferm defensor de la unió de les nacions europees, motiu pel qual encara és objecte d'estudi per les noves generacions d'advocats, fins al punt d'establir-se una beca que duia el seu nom i que premiava tesis doctorals sobre les relacions entre Catalunya i Europa.

Gairebé tan extensa, malgrat que força més desconeguda, però, és la seva tasca com a periodista i home de lletres. Fill de la Renaixença, Maspons i Anglasell va ser conscient ja de ben jove del pes de la premsa i del seu poder a l'hora de difondre les excel·lències de la cultura catalana i la seva voluntat de conscienciació nacional, tal com es deixarà palès més endavant en el present estudi. Inlluït per l'activitat literària del seu pare, el notari Francesc Maspons i Labrós, i d'altres membres de la seva família com Pilar Maspons i Labrós –més coneguda com Maria de Bell-lloc- i Francesc Pelai Briz, impulsor de la revista anual *Calendari català* (1865) i del setmanari vinculat *Lo Gay Saber* (1868), Maspons i Anglasell va endegar un seguit de publicacions encaminades a comentar la vida política i cultural del país.

El seu nom, malgrat l'oblit actual, va ser constant a les principals revistes de caire catalanista del primer terç del segle XX, just abans de l'ensulsiada que va suposar la Guerra Civil. Durant aquests anys, publicà in comptables articles, oferí manta

¹ TASIS, Rafel; TORRENT, Joan. *Història de la premsa catalana*. Barcelona: Ed. Bruguera, 1966.

conferències i participà activament de nombrosos mítings; a banda de conèixer els principals rengles polítics i culturals tant de Catalunya com de l'Estat. De fet, capbussar-se en l'estudi de la seva biografia és transcórrer pels orígens del catalanisme cultural i polític i la seva posterior evolució fins a l'autonomia i l'independentisme. Durant aquest període de temps va col·laborar amb publicacions diverses com *Catalunya*, un bisetmanari d'elevades pretensions intel·lectuals i literàries; *La mainada*, una revista infantil que buscava la catalanització de la infantesa i a on Maspons publicava sota el pseudònim de Blai Einer, i *Fòrum*, redactada pels estudiants de dret de la facultat de Barcelona durant la dictadura franquista i a on compartia tribuna amb figures com Joan Triadú, Ricard Fornesa i Joan Reventós, entre d'altres.

Des del punt de vista de la temàtica jurídica, el principal òrgan d'expressió de Maspons fou la *Revista Jurídica de Catalunya*, publicació oficial de l'Acadèmia de Jurisprudència i Legislació des de 1895, quan fou fundada durant l'últim mandat de Duran i Bas. L'advocat i periodista hi va escriure 67 articles, la majoria de caire tècnic i focalitzats en el dret civil català. El vincle amb la revista s'allargarà durant gairebé 40 anys, de 1912 a 1951, tot i que els principals períodes de producció es concentraran entre 1917-1925 i 1927-1929, etapes en què apareixerà la majoria dels seus escrits i a on la relació de Maspons amb l'acadèmia serà més intensa, arribant a ocupar la seva presidència. Entre 1921 i 1925, publicarà la sèrie de trenta-dos articles «Fonts jurídiques del dret català», que esdevindrà cabdal per als posteriors estudiosos del dret català. Així mateix, Maspons i Anglasesell també publicarà set articles sobre dret a *Revista de Derecho Privado*, publicació editada a Madrid i fundada el 1913.

Però la seva gran aportació al món del periodisme de principis del segle XX fou la implicació en tres destacades revistes: *Empori*, *Claris* i *Clarisme*, cadascuna d'elles especialitzada en aspectes molt significatius de la societat catalana. Director de totes tres, *Empori* (1907-1908) va ser un mensual d'una rellevant categoria intel·lectual per on van desfilars noms tan destacats com Josep Carner, Miquel Costa i Llobera, Joan Maragall, Eugeni d'Ors, Prat de la Riba i Lluís Nicolau d'Olwer, entre moltes altres primeres espases del món de la literatura i la cultura catalana. Amb el pas del temps, *Empori* va esdevenir el precursor de grans revistes de referència com *Estudis universitaris catalans*, *Anuari de l'Institut d'Estudis Catalans* i *Revista de Catalunya*².

² TÀSIS, Rafel; TORRENT, Joan. *Història de la premsa catalana*. Pàgina 398.

De la seva banda, *Claris* (tres etapes: 1932, 1933 i 1936) és, en els seus inicis, l'obra d'un sol home. Animat per la discussió parlamentària a Madrid al voltant de l'Estatut de 1932, Maspons i Anglèsell va impulsar un setmanari on, aprofitant els seus profunds coneixements de la matèria, es va dedicar a comentar i analitzar tot el procés estatutari i les seves derivades. Durant quatre intensos mesos, Maspons va acostar al lector conceptes legals sorgits durant la discussió entre partidaris i detractors de l'Estatut; va desgranar els parlaments de reconeguts diputats com Ortega y Gasset, amb opinions força vehements respecte a les reclamacions catalanes i que avui en dia, algunes, segueixen encara força d'actualitat, i, en definitiva, va adoptar una posició clara de defensa al voltant de la llei orgànica aprovada en plebiscit per la immensa majoria de l'electorat català. Posteriorment, *Claris* va viure un parell d'intents més de reeixida –infructuosos, però– amb la col·laboració de figures com Gay de Montellà, J. V. Foix i Carles Sentís. Això no obstant, la present aproximació als mecanismes argumentatius i idees forces de Maspons se circumscriurà a la primera etapa del setmanari, la més duradora i extensa en el temps.

L'altre gran projecte de Maspons i Anglèsell fou *Clarisme* (1933-1934), un setmanari cultural pensat per donar una oportunitat a joves escriptors i periodistes que volguessin obrir-se camí en el món de les lletres. Per la seva redacció van passar figures emergents com Joaquim Granados, Delfí Dalmau i, sobretot, Mercè Rodoreda, qui publicaria diversos contes i s'encarregaria de la major part de les entrevistes a coneguts personatges de l'època com Agustí Esclasans, Cèsar August Jordana, Miquel Llor i Apel·les Mestres, entre molts altres. *Clarisme* publica també poesies, assaigs i crítiques literàries elaborades pels mateixos lectors. Va esdevenir una tribuna oberta que va comportar, a més, la posada en marxa d'una cooperativa editorial on Mercè Rodoreda va publicar la seva novel·la *Del que hom no pot fugir*³ i Delfí Dalmau va treure al mercat els seus primers llibres pedagògics.

Pel seu periodisme encaminat a dignificar la llengua i la cultura catalana i a reivindicar la seva personalitat nacional pròpia; per la creació de mitjans altament especialitzats i de qualitat, i, en definitiva, pel seu paper destacat en un moment de la història on la premsa va escriure una de les seves pàgines més daurades, el nom de Francesc Maspons i Anglèsell ha de ser recuperat per tal que esdevingui referència ineludible per a tots aquells estudiosos -i públic en general- interessats en la visió

³ RODOREDA, Mercè. *Del que hom no pot fugir*. Barcelona: Edicions Clarisme, 1934.

catalanista del pacte de convivència política establert durant la República entre dues nacions de pes com Catalunya i Espanya.

Sota el títol *Francesc Maspons i Anglasesell. Aproximació al seu mecanisme argumentatiu i les seves idees força*, la tesina del Màster en *reporterisme i Periodisme avançat* de la Universitat Ramon Llull-Blanquerna se centrà, sobretot, en la seva tasca a *Claris* i en com al revista serví com a eina difusora dels seus plantejaments ideològics i nacionals, fonamentats en la defensa de la sobirania plena de Catalunya, la integritat de l'Estatut de 1932 i la necessitat d'una unitat d'acció per part de tots els partits polítics de vocació catalanista. Tot plegat, en un moment de maduresa intel·lectual i de màxim reconeixement social que el portarà a ser requerit arreu del país per oferir nombroses conferències i publicar infinitat d'articles.

Així doncs, el seu marcat sentit patriòtic nacionalista i la seva inesgotable vocació de servei a Catalunya a partir de la seva polièdrica personalitat anaven confegint per si sols la hipòtesi principal en què s'havia de fonamentar la present investigació al voltant de la figura de Maspons.

L'empenta final la donà la mancança d'estudis científics a l'alçada de la seva destacada biografia, absència més feridora encara tenint en compte que es tracta d'una figura que obtingué una gran reconeixement social en la seva contemporaneïtat i que, sense exiliar-se de Catalunya, participà activament de les més incipients iniciatives de resistència cultural catalana fins a la seva mort, menys d'una dècada abans del final de la dictadura franquista. Poder, el fet de no pertànyer a cap família política, malgrat la seva proximitat amb algunes formacions, ha contribuït a l'incomprensible oblit d'una figura que no es limità a passar pels dos segles que li tocà veure, sinó que els va viure intensament.

Descomptant les referències de l'època, bàsicament ressenyes i crítiques a les seves obres així com entrevistes, necrològiques i algun comentari posterior aparegut a la premsa, les principals aportacions al rescat del seu oblit provenen de llibre de Josep Barberà, *Excursionistes recordats*, amb un capítol dedicat a la seva figura i a la del seu pare i oncles; la *Breu història del catalanisme* de Lluís Duran, on se'l situa de ben jove en els rengles del catalanisme més combatiu; les memòries d'Amadeu Hurtado, on l'advocat vilanoví traça un personal recorregut biogràfic; el treball d'Alfred Pérez-Bastardes sobre el republicanisme nacionalista, on es plasma el seu compromís amb la necessitat de conservar el tradicional dret català; el llibre de Fermí Rubiralta sobre el Partit Nacionalista Català, focalitzat en la seva participació a les eleccions de novembre

de 1932; un breu capítol biogràfic compilat al llibre *Excursionisme (1928-1931). Un periòdic més enllà de l'excursionisme*, de Carles Albesa; el dietari de Josep Maria López-Picó; la introducció d'Albert Balcells a la reedició del llibre *La nit del 6 d'octubre a Barcelona*, de Joan Costa i Modest Sabaté, a on Balcells situa políticament Maspons just en els moments previs al cop d'estat militar del 36; l'obra *La cultura catalana: entre la clandestinitat i la represa pública (1939-1951)*, de Joan Samsó i que permet copsar el paper de Maspons a la resistència cultural i nacional ja des de l'inici de la dictadura; el dietari de Maurici Serrahima, amb una entrada feta des de la complicitat professional i l'amistat; l'assaig d'Octavi Saltor inclòs a *Companys de viatge*, i que, de fet, era la transcripció del discurs *Aproximació enyorosa a la figura de Francesc Maspons i Anglasell*, llegit a l'Acadèmia de Jurisprudència i Legislació de Barcelona arran de la seva mort, força extens i acurat; la història que el Centre Excursionista elaborà amb motiu del seu 125è aniversari, i un extens i reivindicatiu article de Ferran Armengol publicat a la revista del Centre d'Estudis Jordi Pujol a on, justament, es reclamava la vindicació de la seva memòria.

Ben cert és que encara en vida seva, alguns intel·lectuals coneixedors de la seva vàlua com Carles Sindreu volgueren contribuir a la conservació del seu llegat amb una llarga entrevista enregistrada el 1959 i a on Maspons, amb veu ferma i decidida, plasmava les seves idees força i aportava els seus records i coneixements per capir en tota la seva magnitud els orígens del catalanisme cultural i polític, així com la seva visió al voltant d'una època, el primer terç del segle XX, força convuls i viscut intensament.

Justament per aquestes dates, Maspons i Anglasell també es decidí per encetar una autobiografia que ha arribat fins als nostres dies gràcies a la cura dels seus hereus, malgrat que el projecte restà inacabat i en una fase molt inicial. Justament la disgregació del seu arxiu, repartit entre el material conservat a la casa pairal de Bigues; l'arxiu personal d'Ignasi Solé Sugranyes, la família del qual era veïna del domicili barceloní de Maspons i la resta d'hereus, i l'arxiu particular de l'advocat i activista d'Igualada, Eduard Salat, han dificultat la recerca d'aquesta investigació, malgrat disposar de totes les facilitats de les persones abans esmentades.

La necessitat de recuperar una figura de relleu injustament oblidada em va portar a superar la pretensió inicial de centrar-me en l'estudi de les tres revistes dirigides per Maspons i albirar la possibilitat de confeir un treball biogràfic el més complet possible que posés ordre a una personalitat que sempre es va caracteritzar per participar en

innombrables iniciatives i campanyes encaminades, això sí, a la reclamació de la sobirania plena de Catalunya.

Un cop conclòs el màster, la posada en marxa de la tesi se situa el 2010 curiosament a París, durant una estada intermitent de tres mesos a la capital francesa. De retorn, es va iniciar un pla de treball metòdic en quant a recerca de documentació a arxius i biblioteques, amb especial atenció en la seva presència constant a la premsa nacional i comarcal, així com a la lectura de fonts primàries i secundàries al voltant de la seva figura i a la seva vasta producció intel·lectual. Tot plegat, gairebé quatre anys de feina culminats amb un any de redacció inclòs dins de la darrera etapa de treball.

Conceptualment, el present estudi abraça diferents capítols exemplificadors de la personalitat polifacètica de Maspons i Anglasesell, des d'un punt de vista cronològic i temàtic. En total, deu capítols biogràfics i un de conclusions, completats per un apartat de fonts i bibliografies, un índex onomàstic i un de taules relatives a la seva producció periodística i un capítol d'annexos amb una cronologia de Maspons i el detall de les tres revistes que va dirigir.

La complexitat d'ordenar les nombrosíssimes activitats protagonitzades per Maspons i Anglasesell ha comportat un problema afegit a l'hora de atorgar coherència i unitat a l'exposició de la seva trajectòria vital. Finalment, s'ha optat per organitzar la seva biografia per etapes, concentrant en cada una d'elles les activitats desenvolupades, ja fossin jurídiques, culturals, polítiques i excursionistes. El resultat final és aquesta tesi que du com a títol *Francesc Maspons i Anglasesell: Polític, jurista, periodista (1872-1966)* i que pretén aplegar la seva trajectòria biogràfica així com la seva producció intel·lectual. Tot plegat, amb l'objectiu de rescatar el seu paper cabdal dins del catalanisme polític, social i cultural, des de la seva primera joventut de finals de segle XIX fins ben entrada la segona meitat del XX.

La tesi, tal com ja s'ha esmentat, agrupa l'activitat de Maspons per períodes biogràfics que ordenen les seves nombrosíssimes activitats. Però, més enllà de la compartimentació cronològica, la present investigació posa el seu accent en la disposició temàtica, sobretot en el camp polític, jurídic, periodístic, cultural i associatiu. El seu catalanisme, íntegre i insubornable, parteix d'unes profundes arrels familiars que arriben als nostres dies. A començaments de la guerra del Francès, el 1808, un soldat napoleònic va foradar un altar de fusta en honor a Sant Pere de la casa pairal dels

Maspons amb la seva baioneta, a la recerca de tresors amagats⁴. Amb el anys, el besavi de Francesc Maspons i Anglasell va voler mantenir intacta la marca per tal que els seus descendents sempre mantinguessin el sentiment de pàtria mirant aquell forat. La seva nissaga, doncs, i la seva primerenca adhesió al catalanisme marquen la personalitat i la trajectòria professional i social de Maspons ja de ben petit. Del mas, a més, destacaven tres estances: la sala de les orenetes, on els ocells penjaven a les bigues els seus nius; la cadira dels braços, on els fills de la casa resaven el rosari, i l'esmentat altar de Sant Pere.

Maspons sempre explicava que l'origen del seu cognom derivava de Mas Ponç. Així mateix, també assegurava que el seu primer avantpassat conegut figurava en una acta de consagració de l'església de Bigues el segle XII, que el seu patrimoni sempre havia estat lliure de servitud feudal, sent, per tant, franc alou, que el seu llinatge va ostentar el títol de burgès de Granollers i que a la capital vallesana exercien la fe pública. De fet, el títol nobiliari fou concedit el 8 de desembre de 1703 a Ignasi Carles Maspons, notari i conseller en cap de la vila. Aquest avantpassat es va casar amb una noia de Granollers i, sense deixar de ser pagès, posteriorment va ser nomenat cap del seu consell municipal. Ho devia fer tan bé, a parer de Maspons, que els veïns de Granollers van demanar al rei que li donés un títol nobiliari. Més endavant⁵, el mateix Maspons explicaria que el títol, que només ostentaven quatre ciutats catalanes, encara era utilitzat pel seu avi i que tenia la mateixa consideració que el de marquès. En un article del 29 de juliol de 1962 dedicat a Francesc Casas i Amigó⁶, el jurisconsult assenyalava que la casa pairal de la seva família, can Maspons, ja hi constava abans de l'any 1000.

La nissaga, doncs, representa un catalanisme romàntic a on la ruralia esdevé símbol de les essències del país, de la puresa lingüística, dels costums més significatius i del dret tradicional, eixos principals de la biografia de Maspons i Anglasell. De fet, durant la seva vida, fou considerat jurista, excursionista i narrador amb un designis científics i patriòtics que, per a ell, tot eren una mateixa cosa. Maspons, pertanyent a una nissaga rural acomodada, va viure la major part de la seva vida a cavall entre

⁴ Excursió a Vallderros i Sant Miquel del Fai. *Butlletí de l'Associació d'Excursions Catalana*, 1878-1879 Vol. I, pàgina 209. La família Maspons encara conserva l'altar foradat a la casa pairal de Bigues.

⁵ Entrevista enregistrada per Carles Sindreu el 26 de febrer de 1959. Conservada al fons de Jaume Font i Marí-Martí. Arxiu Nacional de Catalunya 1-563/N589.

⁶ MASPONS i ANGLASELL, Francesc. «Francesc Casas i Amigó, poeta vallesà». *Granollers Comunidad Cristiana*, 29 de juliol de 1962, pàgina 4.

Barcelona, on va néixer; Bigues, origen de la nissaga, i Collbató, a on la família de la seva esposa hi tenia propietats. Francesc Maspons i Anglasell va poder viure de rendes gràcies a les propietats de la família. Producte de les seves obligacions, sovint assistia a trobades en defensa dels seus interessos i va formar part de diverses associacions de propietaris del Vallès.

Gran melòman, es definia a si mateix com a “aficionat a l’excursionisme, preocupat pel món obrer i abonat diari a la temporada d’òpera del Liceu”⁷.

Entre les seves influències, el seu pare, el notari Francesc Maspons i Labrós, membre de la generació regeneracionista de Milà i Fontanals, va esdevenir el seu principal mestre i referent. Altres figures cabdals en la seva formació, com ell mateix reconeixia, foren els seus oncles, Pilar Maspons, més coneguda com Maria de Bell-lloc, i Francesc Pelai Briz.

Exemple de la primerenca adhesió al catalanisme de la nissaga, la família participa a la dotzena edició dels Jocs Florals de Barcelona, el 1871, encara amb pocs seguidors tot i que molt entusiastes. Entre les personalitats que hi figuren, s’esmenten els cognoms Anglasell, Maspons i el paper de l’escriptor Francesc Pelai Briz, casat amb la seva tieta, Manuela Maspons i Labrós. De fet, amb motiu del centenari de la publicació d’*Oda a la pàtria* de Carles Aribau, considerada el punt de partida de la Renaixença, Francesc Maspons reflexiona el 1933 sobre els orígens de la seva adhesió al catalanisme. El jurisconsult assenyala tres elements essencials: la influència familiar, l’excursionisme i els autors clàssics del dret català⁸. En primer lloc, Maspons i Anglasell destaca l’activitat literària del seu pare i dels oncles Pilar Maspons i Francesc Pelai Briz. Per a Maspons es tracta d’una formació, essencialment, de portes endins. Per contra, l’excursionisme significa la sortida a l’exterior a la recerca d’un coneixement real de Catalunya, de tots els seus racons i paratges. Maspons i Anglasell ho lliga, a més, amb la formació de l’esperit a partir de valors com l’esforç i la companyonia arran de les dificultats existents per a la pràctica de l’excursionisme a finals del segle XIX i començaments del XX per la manca d’infraestructures. El jurisconsult també ressalta el descobriment dels autors clàssics del dret català durant els durs hiverns que passà com a catedràtic a la Universitat Lliure d’Oñati, a Guipúscoa. Gràcies a la lectura de les seves

⁷ MASPONS i ANGLASELL, Francesc. [Relació de fets]. Barcelona C. 1965. Autobiografia inacabada de la qual només en redacta uns pocs capítols sense numerar i absent d’ordre cronològic, i amb un estil d’anecdòticari. Localitzada a l’arxiu personal de la família Maspons a Bigues (Vallès Oriental).

⁸ «Informacions de la Revista. Qüestionari». *Revista Quaderns de publicació quinzenal*. Any XIX (gener-juny 1933), pàgines 167-168.

obres, Maspons comença a reivindicar, més enllà de llegendes i tradicions, el valor i el pes de les antigues institucions catalanes, no només al Principat, sinó arreu d'Europa. Francesc Maspons, per tant, uneix el romanticisme de la Renaixença primerenca amb el sentit pràctic del dret.

Maspons fou un ferm defensor de la història, l'executòria i els principis del dret públic català com a vàlids per formar la constitució col·lectiva, però també com a alligonament general per a tots els pobles del món. L'encíclica *Pacem in terris* i la constitució *Gaudium et spes* representaven la política pacífica que va preconitzar. El seu concepte era entendre la llei no com el dret, sinó com una expressió externa del dret. D'aquí que la llei fos per a ell un principi de dret públic, gairebé sagrat, a qui la consciència, universal i particular, devia un absolut respecte que transcendia els pobles i els homes, els individus i les col·lectivitats. Alguns analistes com Octavi Saltor consideraven que Maspons podia homologar els seus deures d'advocat i el seu magisteri cívic, emparat en la postulació sobirana de lleis justes i d'altura substantiva, adequades a les realitats naturals, espirituals i orgàniques de cada país en general i del seu en particular.

Va defensar la vigència del dret català per sobre de totes les altres lleis estatals. Davant d'una sentència del Tribunal Suprem que considerava que el dret català era "estranger i antinatural", Maspons replicava que, aleshores, els catalans "feia segles que pecàvem contra natura i que potser més estranger era el codi civil [espanyol], tres quartes parts del qual són una simple traducció del codi de Napoleó"⁹.

Sobre la seva figura, els seus coetanis el definien com un advocat que mai havia exercit la professió i que va consagrar la seva vida a la defensa del dret català. Segons Amadeu Hurtado, més que un conjunt de normes per a l'ordenació de la vida civil, Francesc Maspons l'entenia com "un patrimoni de la terra que té una existència corpòria, tangible com un immoble de propietat personal de tots els catalans, la custòdia del qual ell ha pres voluntàriament, com el més zelós dels guardians"¹⁰. L'advocat vilanoví afegeix que Maspons, a qui qualifica d'home "petit i rodó que es movia com una bala en totes direccions", no creia que hi hagués res en el dret català que no fos

⁹ CASALS i GARCIA, Lluís. «L'Europa del senyor Maspons i Anglasell». Comunicació llegida a la sessió plenària de final de curs celebrada el 17 de juny de 1961 a Bigues, pàgines 1-3.

¹⁰ HURTADO, Amadeu. *Quaranta anys d'advocat. Vol. II*. Barcelona: Edicions Ariel, 1964, pàgines 100-102.

perfecte o d'una gran perspicàcia dels nostres avis que havien ajudat a crear-lo i a conservar-lo.

Un element cabdal en la personalitat de Maspons és l'excursionisme. Al pròleg del llibre *Excursionisme i ciutadania*, de Francesc Pujol i Algueró, deixa constància de la seva concepció de l'excursionisme entès com una forma de patriotisme i ciutadania que nua la fortitud física amb la maturitat intel·lectual. Recollint unes paraules del pròleg, l'excursionisme ha de ser “una de les més fecundes escoles de formació de l'esperit; una escola, per tant, de ciutadania”.

Maspons recull, també, en el llibre *Records d'excursió*¹¹ aquesta autèntica dèria, sobretot perquè les principals figures de la Renaixença sentiren aquesta disciplina com una poderosa esca que impulsà en ells totes les seves altres vocacions fins al punt d'arrelar la idea que de l'excursionisme pervenia tota activitat renaixentista, espiritual o cultural. De les lleis de la natura configurà el seu realisme jurídic, historicista i futurista alhora. De les dels altres països copsà els matisos de dret comparat que li permetien d'enaltir documentalment el propi. Francesc Maspons va mantenir durant tota la seva vida el vincle amb l'excursionisme i, en el moment de morir, ostentava el carnet número 1 de soci del Centre Excursionista de Catalunya.

Mercès al món excursionista, Maspons i Anglaseu va conèixer Antoni Gaudí, amb qui mantingué llargues converses sobre el temple de la Sagrada Família. Gaudí, a més, l'animà a donar classes a adolescents obrers a la mateixa basílica¹². La idea, tanmateix, nasqué del pare jesuïta Lluís Ignasi Fiter, qui va demanar a Francesc Maspons; Francesc Bultó i Sert, posteriorment reconegut empresari tèxtil, i el joier Francesc Suñol que organitzessin els diumenges al matí un catecisme a la cripta del temple que s'estava construint al camp d'en Grassot, parc públic que abraçava les illes dels carrers Mallorca, Provença, Sicília i Sardenya, i que era freqüentat per la mainada del barri proper de Poblet. Segons explica el mateix Maspons a la seva inacabada autobiografia¹³, van impartir classes de catecisme durant anys i l'experiència el va servir per convèncer-se que els obrers “no només pensen en la revolució. Si l'obrer guanya prou, abomina la revolució, s'ha d'assegurar la seva dignitat”. El paternalisme obrerista catòlic emanat de l'encíclica de Lleó XIII *Rerum novarum*, de 1891, deixà

¹¹ MASPONS i ANGLASEU, Francesc. *Records d'excursió*. Valls: Cossetània Edicions, 2003. Originalment, auto editat el 1951 amb una tirada molt reduïda de 200 exemplars.

¹² BARBERÀ i SUQUÉ, Josep. *Excursionistes recordats*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1996, pàgines 59-61.

¹³ MASPONS i ANGLASEU, Francesc. *[Relació de fets]*.

empremta durant la seva formació i li va fer despertar un fort interès per la situació de la classe obrera i les seves condicions de vida que l'acompanyaria durant tota la seva existència.

Després de sovintejar diversos càrrecs directius, va ocupar la presidència del Centre Excursionista de Catalunya –que el seu pare havia contribuït a fundar- del 1925 al 1931. Durant el seu mandat, en plena dictadura de Primo de Rivera, va potenciar el caire espiritual de l'excursionisme de l'època i va impulsar la construcció del xalet de la Molina; el refugi de les Airasses, a la Mussara, i el de Cèsar August Torras, a la serra del Cadí. El 1930, a més, va presidir la Federació d'Entitats Excursionistes de Catalunya, responnent a una crida d'Emili Jové des del diari *La Publicitat*¹⁴.

De la seva banda, la religió esdevé un altre dels pilars que conformen el seu pensament. Això sí, per al jurisconsult barrejar política i religió és un error. La religió, al seu parer, ha d'estar per sobre de les divergències humanes. Maspons s'emmarca amb els postulats de mossèn Carles Cardó, qui intenta fundar el nacionalisme català d'inspiració cristiana en una tradició pròpia diferent de l'espanyola, passant per Jaume Balmes, Torras i Bages i Vidal i Barraquer. Cardó pretén demostrar que, com que en el passat la cristiandat va ser l'origen de les nacions actuals, el veritable nacionalisme ha de ser catòlic, o cristià, si vol estar arrelat a la pròpia tradició¹⁵. D'aquest plantejament parteix la frase atribuïda a Torras i Bages –i que alguns dels seus estudiosos dubten que l'hagués dita mai- “Catalunya serà cristiana o no serà”. La recuperació medievalística es converteix en un emblema del romanticisme català, que idealitza aquest passat d'inspiració cristiana.

Tot i les influències del seu temps, Maspons segueix tenint la Renaixença com a força motriu del seu pensament, la visió romàntica de la terra, el sentit cristià de la llibertat i el dret natural.

A banda de Cardó, la gran inspiració de Maspons en el camp religiós és el bisbe Josep Torras i Bages. L'eclesiàstic va mantenir una estreta relació amb el jurisconsult atès que del 1892 fins al 1899, any en què fou nomenat bisbe de Vic, féu quinzenalment la direcció de la secció catalanista de la Congregació Mariana dels Jesuïtes a Barcelona, espai en què participaven joves que havien de figurar en el primer rengle de la vida

¹⁴ BARBERÀ i SUQUÉ, Josep. *Excursionistes recordats...*, pàgines 59-61.

¹⁵ GIRÓ i PARÍS, Jordi. *El catalanisme del Dr. Carles Cardó. Un referent històric per a la construcció plurinacional de les Espanyes*. Valls: Cossetània Edicions, 2001, pàgines 45-46.

política i social catalana com Puig i Cadafalch, Bofill i Mates i el mateix Maspons i Anglasell, entre d'altres.

El pes de la seva formació cristiana impregna també la seva concepció del dret i la justícia. A l'article *Sant Francesc i el sentit de la llibertat*, de 1928¹⁶, el jurisconsult defensa el sentiment igualitari que emana, al seu entendre, indistriablement del cristianisme. Maspons atribueix la persecució dels romans als cristians pel fet de qüestionar la seva autoritat i el seu absolutisme. El cristianisme s'eleva sobre el dogma de la igualtat entre tots els homes, principi que Francesc Maspons reiterarà al llarg de la seva vida i que marcarà les seves nombroses empreses.

L'advocat i periodista, que veu en Sant Francesc la viva personificació de Crist, entén que l'essència del bon govern passa pel domini de les relacions entre llibertat i autoritat. I per a Maspons, el cristianisme promulga l'equilibri entre totes dues, enfrontant-se, doncs, al concepte predominant a l'esfera pública de la supremacia de l'autoritat sobre la llibertat. El jurisconsult, que veu en el comunisme una nova forma d'absolutisme, diferencia també entre cristianisme i anarquia en entendre l'anarquia, no com una negació de l'autoritat, sinó com una multiplicació del governant que vol imposar la seva voluntat, atès que "tothom es proclama a si mateix autoritat suprema".

Francesc Maspons estableix un paral·lelisme entre la simplicitat franciscana i Catalunya en asseverar que el poble català actua seguint un ideal de justícia pràcticament inherent a la seva existència i, per tant, natural, que se superposa a les lleis dictades pels homes. La filosofia política catalana, al seu parer, posseeix una ànima col·lectiva consubstancial al principi desenvolupat a la seva tesi de llibertat cristiana. Per demostrar-ho, Maspons defensa que el tradicional règim jurídic català es fonamentava en el principi del dret i la raó i que el procediment de resolució dels conflictes de màxima dificultat era l'arbitratge.

En uns anys força convulsos, per a Maspons, l'imperatiu i el missatge de l'Evangeli fou essencial en la seva voluntat d'alliberar Europa de tot entrebanc injust, tota interdicció abusiva i tota abjecció política. Pressentí la mutació salvadora que redimiria aquelles doloroses experiències: "No costa gaire preveure el curs d'aquest enorme canvi, perquè les etapes dels fets d'aquesta mena són sempre les mateixes: primer apareix una doctrina, després es forma un ambient, i d'ell neix el fet", va

¹⁶ MASPONS i ANGLASELL, Francesc. «Sant Francesc i el sentit de la llibertat», dins de DDAA. *Franciscalia: en la convergència centenària del trànsit del "Poverello" (1226) de la seva canonització (1228) i de l'autoctonia de l'orde caputxí (1528)*. Barcelona: Editorial Franciscana, 1928, pàgines 250-264.

escriure. En els seus assaigs sobre la unitat espiritual d'Europa¹⁷ resumeix el paradigma del reflex del Cristianisme en la formació d'Europa i el món civilitzat. Maspons entén que d'ençà de l'aparició del Cristianisme el món té plantejada una lluita entre dues tendències, la de dominar l'home per la força i la de respectar la seva supremacia espiritual. Al seu parer, Europa existeix perquè, per sobre de totes les temptatives, s'ha mantingut identificada amb la segona. Manuel Parés Maicas el defineix com un home amb un sentit liberal del catolicisme, inquiet i d'esperit jove, sempre preocupat pels problemes de la joventut i per Catalunya¹⁸. Parés, de família humil i repressaliada pel Franquisme, encara avui recorda com el va ajudar en els seus estudis.

Alguns intel·lectuals coetanis també tracen un recorregut per la figura del jurisconsult. Josep Maria López-Picó dedica una entrada a Maspons al seu dietari corresponent al 30 de març de 1932¹⁹. López-Picó reflexiona sobre la lectura del dictamen de Maspons i Anglasesell referent a la personalitat jurídica de la Generalitat i les seves funcions en relació amb les del govern de la República espanyola. El poeta i editor exalta el text de Maspons i el qualifica d'enyoradís “com els versos retòrics dels primers romàntics” en considerar que escapa de l'ús polític que, al seu entendre, se'n fa habitualment de la justícia. De fet, Maspons i Anglasesell era un ferm defensor dels principis en què se sustentava l'antiga jurisprudència catalana. En la línia del jurisconsult, López-Picó s'alinea amb les veus crítiques que consideren que l'Estatut sorgit de les Corts republicanes desnatura Catalunya i titlla els polítics de “negociants presents a la desnacionalització de tot el que havíem servat intacte”. L'editor i poeta clou la seva entrada amb una mostra de desencís envers els governants catalans als que acusa de tenir-ne prou amb cridar “som lliures. Però nosaltres preguntem: lliures de què?”.

El món jurídic també va reconèixer el seu llegat. Durant una sessió d'homenatge pel seu norantè aniversari se'l nomenà president d'honor de l'Acadèmia de Jurisprudència i Legislació de Barcelona. El jurista Ramon Maria Roca i Sastre, president de l'Acadèmia el 1966, glossa la seva figura i el qualifica com la “bondat personificada”, alhora que afegeix que no només tenia el coneixement del dret, sinó

¹⁷ MASPONS i ANGLASELL, Francesc. «La força aglutinadora d'Europa». *Criterion: Miscel·lània de filosofia religiosa*. Volum *Unitat espiritual d'Europa*, 2a època, 1, 1959, pàgines 47-52.

¹⁸ PARÉS MAICAS, Manuel. «Francesc Maspons i Anglasesell». *La Vanguardia*, 29 de novembre 1966, pàgina 34.

¹⁹ LÓPEZ-PICÓ, Josep Maria. *Dietari. 1929-1959*. Barcelona: Curial Edicions Catalanes. Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1999, pàgina 51.

també “el sentiment”²⁰. Antoni Borrell Macià, de la seva banda, afirma que la missió de Maspons havia estat la de “descobrir el dret català pur, sense mixtificacions, amb tota la seva espiritualitat i vida, donant-nos-el a conèixer”.

De la seva bibliografia, copiosíssima, destaquen les obres de caire jurídic i polític. El 1895 va publicar *Carta al señor Felipe Bertran y de Amat acerca del régimen jurídico de Catalunya*, seguida del *Nostre dret familiar segons autors clàssics* (1899 i amb una reedició renovada el 1907). Entre 1913 i 1956 va publicar nombrosos títols sobre qüestions civils, comentaris a col·leccions de sentències, testament parroquial, formes de fer els tractes, dret públic, comarcal i familiar catalans, règim de successions i similars.

Pel que fa a la seva projecció internacional, de la seva estada a Ginebra representant Catalunya als congressos de minories nacionals de la Societat de Nacions en van sortir els llibres *Les minories nacionals i la Societat de Nacions. Punt de vista català sobre el procediment de protecció de les minories nacionals* i *Tornant de Ginebra*, tots dos de 1929 i centrats en les minories nacionals i la necessitat de la seva protecció. Com a comentarista polític també destaquen els assaigs *La crisi de l'edat moderna* (1956) i *L'home, la nació i l'estat* (1963).

De fet, políticament sempre se sentí més còmode en aquest paper d'analista que no pas endinsant-se en els rengles de cap formació. Inicialment, defensà la Lliga i arribà a demanar el vot per la formació de Prat de la Riba, malgrat que amb el temps aniria evolucionant fins a ser candidat d'un partit explícitament independentista com el Partit Nacionalista Català, contrari a la política de pactes amb la República espanyola d'ERC. El seu ideal, però, repetidament sostingut, era el d'una aliança plural i ben extensa de totes aquelles forces netament catalanistes que defensessin els interessos del país en un context històric complex i conflictiu, també durant la dictadura franquista, quan Maspons s'associà amb la incipient oposició clandestina amb l'objectiu de mantenir viva la llengua, la cultura i el sentiment de país. Una tasca continuada literalment fins als seus darrers dies de vida i que fou lloada fins i tot pel PSUC, formació ideològicament ben allunyada dels plantejaments de Maspons. Justament la seva feina i compromís des de Catalunya estant fa més incomprensible encara el desconeixement de la seva figura gairebé mig segle després de la seva mort.

²⁰ SALTOR, Octavi. *Companyys de servei*. Barcelona: Editorial Pòrtic, 1984, pàgines 339-351.

La tesi es completa amb una síntesi en forma de conclusions, així com un índex onomàstic que ajuda, en part, a copsar el seu entorn social i íntim, i un segon índex de taula pensat per mostrar més visualment les principals publicacions en què col·laborà, els anys de major producció, i les temàtiques més recurrents. Així mateix, també inclou un apartat d'annexos amb quatre cronologies. La primera abraça per anys i mesos el seu recorregut vital; la segona se centra en l'estructura d'Empori; la tercera, en la de *Clarís* i els seus principals arguments, i la darrera, en *Clarisme*.

Pel que fa a les fonts documentals citades al seu corresponent apartat, s'ha distingit en la primària (documents, entrevistes i arxius personals); la seva producció bibliogràfica; la premsa periòdica; la bibliografia sobre Francesc Maspons i Anglasell, i la general.

Esperem, doncs, que el present treball contribueixi a recuperar la tasca i el pensament de Francesc Maspons i Anglasell, una figura polièdrica i de llarga trajectòria que, malgrat haver tingut una projecció pública força significativa en uns moments cabdals de la història de Catalunya, actualment el seu coneixement se circumscriu de manera gairebé exclusiva –i amb sort- a l'àmbit de la història del dret i de l'excursionisme i que voldríem ampliar al periodisme, la cultura i la política.

1.2 Agraïments

La fascinant i complexa aventura que implica l'elaboració d'un treball d'aquesta magnitud només pot ser acomplerta mitjançant el suport i la col·laboració de diverses persones i institucions sense les quals hagués estat impossible d'assolir. Així, el primer esment ha de ser per al doctor Josep Maria Figueres i Artigues, el mestratge del qual ha permès de dotar aquesta tesi d'una coherència estructural i d'un sentit altrament difícil d'obtenir sense els seus consells i correccions. El seu reconegut prestigi i la seva incontrastable trajectòria sustenten l'interès i els encerts d'aquesta tesi, restant-lo, a la vegada, al marge de qualsevol error o incorrecció que pugui detectar-s'hi, sent aquests responsabilitat única de l'autor. Després de tot aquest temps, puc afirmar amb satisfacció que aquell professor que tant m'impactà a l'assignatura d'Història de periodisme de la UAB ara és un íntim i apreciat col·lega. Gràcies.

També volia agrair als membres del tribunal, Josep M. Casasús i Gurí; Albert Sáez i Casas; Josep M. Roig i Rosich; Jordi Casassas i Ymbert, i Joan M. Tresserras i Gaju, la valoració feta d'aquesta tesi així com les indicacions i puntualitzacions que han contribuït decisivament al seu resultat final.

De la mateixa manera, manifesto el meu agraïment al doctor Joaquim Roglan pel seu decidit impuls inicial, just quan la possibilitat de completar una tesi doctoral era tan sols un objectiu remot i desdibuixat. Les seves aportacions i consells contribuïren de manera cabdal a solidificar els fonaments d'aquest treball.

Expressar també el meu reconeixement al doctor Sergi Dòria, responsable de la direcció de la tesina *Francesc Maspons i Anglasesell. Aproximació al seu mecanisme argumentatiu i les seves idees força*, sobre la qual se sustenta, en part, l'origen d'aquesta tesi.

Així mateix, vull manifestar el meu agraïment al professor i catedràtic Manuel Parés Maicas, una de les poques persones en vida que conegué Francesc Maspons i que no dubtà a compartir els seus records d'aquell vell patrici client del bar dels seus pares i que tant l'ajudà en els seus estudis.

Regraciar, també, Pere Maspons i Arús i la seva mare, Maria Antònia Arús i Molins, pel tracte exquisit que em dispensaren a la mil·lenària casa pairal de la nissaga, el lliure accés que em facilitaren a tota la documentació custodiada i per haver-me encomanat la devoció i admiració que encara avui senten pel padrí. Òbviament, afegir Anna Muixench i Maspons per la seva inestimable col·laboració malgrat les dificultats del moment, sortosament ja superades.

La contrarietat de la disgregació de l'arxiu particular de Maspons i Anglasesell es va poder compensar mercès a la diligència i les facilitats, quan no, directament, complicitat, d'Ignasi Solé Sugranyes i Eduard Salat, que m'obriren les portes dels seus respectius despatxos sense limitacions ni condicions de cap mena.

Voldria agrair també el treball i l'ajuda del personal dels arxius i biblioteques consultats. El meu reconeixement als professionals de l'Arxiu Nacional de Catalunya, on van facilitar-me la consulta de l'expedient professional de Francesc Maspons, el seu expedient de depuració i l'entrevista enregistrada per Carles Sindreu el 1959; l'arxiu de la UB, on vaig poder revisar el seu expedient acadèmic i on vaig trobar una valuosa còpia de la seva partida de naixement; l'Arxiu Històric del Centre Excursionista de Catalunya, on vaig resseguir les fitxes dels germans Maspons; l'Arxiu Històric de la Diputació de Barcelona, on vaig localitzar documentació relativa a l'Oficina d'Estudis Jurídics de la Mancomunitat de Catalunya; la Biblioteca de l'Abadia de Montserrat, que em facilità l'accés a la correspondència entre Maspons i Nicolau d'Olwer; la Biblioteca Víctor Balaguer, on vaig poder consultar les cartes de Balaguer relacionades amb la família Maspons; l'Institut d'Estudis Catalans, amb les actes on es fa referència al

mateix Maspons; la Fundació Bosch i Cardellach, que mostraren un gran interès en facilitar-me tota la seva documentació relativa a Maspons i Anglasell, i l'Archivo Militar Intermedio Pirenaico, amb Guillermo Pastor al capdavant, qui em confirmà la inexistència de l'Arxiu de la Capitania General de Catalunya. A tots ells el meu agraïment malgrat abusar sovint de la seva paciència i professionalitat.

També voldria aprofitar aquestes ratlles per posar en valor la tasca que arreu del país desenvolupen investigadors, historiadors i grups d'estudis comarcals i locals. De la seva influència beu directament aquesta tesi, ja sigui per la consulta que n'he fet dels seus treballs o bé per la inspiració que la seva feina ha despertat en mi durant aquests anys. De tots ells, voldria destacar el Grup d'Estudis Cubellencs 'Amics del Castell', amb els quals treballa intensament des de fa una dècada i que tanta sensibilitat han mostrat sempre per la difusió del nostre patrimoni històric i cultural. La meva admiració en especial pel Joan, l'Antoni i en Xavi.

D'una manera molt especial, voldria donar les gràcies a tota la meva família i, sobretot, als pares que, venint de molt avall, han aconseguit gràcies al seu esforç i abnegació dotar els seus tres fills d'una educació universitària i que ara, a més, veuen amb goig com, un d'ells, arriba a doctorar-se.

Als meus germans, als quals admiro i estimo molt més del que explico. Desitjo que aquestes ratlles saldin una part del deute contret amb ells. A l'Àlex, de qui espero que algun dia prengui el relleu, i als que ja no hi són malgrat que sempre duc a la memòria, sobretot els avis, que esdevingueren una referència fonamental.

I a tu Laia, que has estat sempre al meu costat fins a esdevenir imprescindible en l'elaboració d'aquesta tesi. Per voler fer plegats aquest camí que ja fa mitja vida que dura, pel teu suport incondicional i, en definitiva, per fer que aquest món valgui la pena.

Cubelles, agost de 2015

2- ANTECEDENTS FAMILIARS

2.1 Entorn familiar i influència

El paper de la família serà determinant en la construcció de la personalitat multidisciplinària de Maspons i Anglès. El seu pare, Francesc Maspons i Labrós, pertany a la segona generació de catalanistes, la dels nascuts entre 1837 i 1851. El destronament d'Isabel II el 1868, quan encara no havien complert els 30 anys, els influí poderosament. Els fets revolucionaris de 1873, tot i no tenir gaire repercussió a Catalunya, els va empènyer, però, cap a posicions ideològiques més conservadores²¹.

Maspons fou un dels impulsors del grup la Jove Catalunya, associació obertament catalanista i a on hi compartia inquietuds amb primeres figures com Àngel Guimerà, Pere Aldavert, Domènec i Montaner i Serra Campdelacreu, entre molts d'altres. L'òrgan escrit de l'entitat, precursora de la Unió Catalanista i amb elements considerats d'un separatisme incipient, fou *La Gramalla*, publicació dirigida per Francesc Pelai Briz, casat amb la seva germana gran, Manuela Maspons i Labrós²².

Desapareguda la Jove Catalunya, i el seu portaveu *La Gramalla*, els responsables del grup es reuneixen amb la voluntat de crear un diari en català. A la trobada, celebrada a l'Institut Balmes de Barcelona amb el vistiplau del director Josep Ortega i Espinós, hi assisteixen, entre d'altres, Maspons i Labrós, Francesc Matheu, Pere Aldavert, Àngel Guimerà, Adolf Blanch i Cortada, Francesc Ubach i Vinyeta i Valentí Almirall. Després d'un llarg debat, s'imposa la tesi d'Almirall segons la qual els ànims no són els adients per a l'empresa després de la revolució de la Gloriosa i el grup desisteix de crear un diari. Tot i així, la reunió esdevé la llavor de la posada en marxa el 1871 de la revista *La Renaixensa*, on també hi col·laborarà el pare de Maspons i Anglès.

Posteriorment es va crear el Centre Català, entitat catalanista encarregada de defensar els interessos materials i morals del país. La disparitat social i política dels seus membres provocaren una sonora escissió el 1887. Els quadres que trencaren amb el Centre Català foren Maspons i Labrós, Manuel Folguera i Duran, Àngel Guimerà, Joaquim Riera i Bertran, Pere Sacases, Ferran Alsina, Antoni Bulbena, Joaquim Casas-Carbó, Tomàs Dalmau, Francesc Matheu, Narcís Oller, Ramon Sanllehy, Francesc X. Tobella, Enric Batlló, Josep Coroleu, Artur Osona, Josep Saltor, Eusebi Güell, Sebastià

²¹ COLL i AMARGÓS, Joaquim, i LLORENS i VILA, Jordi. *Els quadres del primer catalanisme polític (1882-1900)*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2000, pàgines 13, 25, 184 i 185.

²² FONT, Melcior. «De la Gramalla a la Renaixensa». *Revista de Catalunya*. 21, març 1926, pàgina 285.

Farnés, Lluís Claramunt, Josep Lluís Pellicer, Carles Gumersind Vidiella, Josep Pella i Forgas.

Fins aleshores, Francesc Maspons i Labrós –regirat com a hisendat i notari– ocupà la vicepresidència 1a de la secció de Dret i Història del Centre Català durant dos anys, entre el juny de 1882 i el juny de 1884, i participà com a delegat a Reus de la Unió Catalanista el 1893 i com a representant de Granollers a Olot el 1895.

En aquest entorn familiar, molt vinculat als primers quadres del catalanisme, Francesc Maspons i Anglasesell s'implica ben aviat amb el moviment a través del Centre Escolar Catalanista, ja durant la seva època d'estudiant. Maspons ocupa el càrrec de secretari de la secció de Dret i filosofia²³ entre l'octubre de 1892 i el setembre de 1893, i més endavant és nomenat vicepresident de la secció de Carreres especials, d'octubre de 1897 a setembre de 1898.

El Centre Escolar Catalanista s'havia fundat el 21 d'octubre de 1886 gràcies a l'impuls de Francesc Cambó²⁴. Se la considerava una filial del Centre Català, malgrat que amb l'escissió de 1887 apostà majoritàriament per integrar-se a la Lliga de Catalunya. Socialment conservadors, evolucionen cap al regionalisme i, posteriorment, a un nacionalisme obert i partidari de l'acció política. Entre els seus membres més reconeguts, destaquen Narcís Verdaguer i Callís, Josep Puig i Cadafalch, Enric Prat de la Riba i Lluís Duran i Ventosa, a més de Francesc Cambó. Amb tots ells, Maspons mantindria una estreta relació personal, professional i política al llarg de la seva vida.

Maspons i Anglasesell també fou cosí del diplomàtic Rafael Maspons de Grassot (1881-1950), fill de Marià Maspons i Labrós i Consol de Grassot i Clarà, qui ostentaria diversos càrrecs a les ambaixades d'Holanda, Croàcia –l'Espanya franquista va ser un dels pocs estats del món que va reconèixer la seva independència tutelada per l'Alemanya nazi- i Suècia, arribant a ser posteriorment cònsul de Perpinyà fins a la seva mort, el 24 de febrer de 1950. Durant la seva estada a Croàcia, va ser empresonat durant tres mesos a la fi de la II Guerra Mundial²⁵. Malgrat fer carrera a l'administració franquista, la seva mare, madrina de Josep Maspons i Anglasesell, va posar a disposició de la Generalitat durant la Guerra Civil una casa propietat de la família situada al carrer de Sant Gervasi, 45, per tal de protegir diferents arxius històrics que corrien perill de ser

²³ *La Vanguardia*. 24 de febrer 1893, pàgina 3.

²⁴ LLORENS i VILA, Jordi. *La Unió Catalanista i els orígens del catalanisme polític: dels orígens a la presidència del Dr. Martí i Julià: 1891-1903*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1992, pàgines 447-448.

²⁵ «Rafael Maspons de Grassot». *ABC*, 25 de febrer de 1950, pàgina 15.

malmesos arran de la contesa bèl·lica. Per l'esmentat habitatge hi passaren documents pertanyents a l'Arxiu General de Catalunya i biblioteques particulars de personalitats que les havien cedit a la secció d'arxius documentals de la conselleria de Cultura²⁶.

2.2 Francesc Maspons i Labrós. Folklorisme i compromís jurídic

Francesc Maspons i Labrós és fill de Francesc Maspons i Llongueres, últim membre de la nissaga en ostentar el títol de burgès de Granollers, i Isabel Labrós i Ferrer, filla del notari de Granollers. Es casen el 1838 i tenen quatre fills: Manuela, Francesc, Marià i Pilar. La parella, però, se separaria eclesiàsticament abans del 1856²⁷. Només a la nissaga Maspons es comptabilitzaven aleshores fins a set generacions de notaris. El seu pare tenia propietats a Montmany, Vallcarca i Figaró, Tagamanent i la Móra, Canovelles, Bell-lloc, Lliçà de Vall i Montcada i Reixach. L'avi, Manuel Maspons i Riera, estava casat amb Josepa Llongueras, filla del notari Jaume Llongueras, i el seu germà, Ramon Maspons, també exercia el càrrec de fe pública. El seu besavi, Francesc Maspons i Ros, i el rebesavi havien estat notaris a Barcelona i Granollers, respectivament. Per la banda materna, Isabel Labrós i Ferrer era filla del notari Nicolau Simon Labrós i de Palaudàries i germana de Nicolau Labrós i Ferrer, també notari a Barcelona. La família era descendent de la nissaga dels Palaudàries, notaris a Sant Feliu de Codines i Caldes de Montbui des del segle XVIII.

Els germans bessons Francesc i Marià Maspons i Labrós neixen el dia de Sant Jordi de 1840 a Granollers, a on els seus pares es refugien arran dels avalots que es vivien a Barcelona com a conseqüència de la primera guerra carlina i del posterior bombardeig ordenat contra la capital catalana pel general Espartero. Amb el temps, Marià Maspons seria l'encarregat de llegir el Memorial de Greuges davant Alfons XII²⁸, mercès al seu catalanisme deslligat aleshores de la disciplina dels partits polítics, i Francesc Maspons esdevindria una figura cabdal en el renaixement intel·lectual de Catalunya. Normalitzada la situació a Barcelona, els dos germans retornen a la capital i ingressen al col·legi del P. Mestres. Entre 1850 i 1854, Francesc Maspons estudia els

²⁶ ZAMORA i ESCALA, Jaume Enric. «El salvament dels arxius catalans durant la Guerra Civil espanyola (1936-1939)». *Revista Catalana d'Arxivística*, lligall 16/2000, pàgines 85-151.

²⁷ CASES i LOSCOS, Lluïsa, i PAGAROLAS i SABATÉ, Laureà. *Els degans del Col·legi de Notaris de Catalunya (1862-2012)*. Cent cinquanta anys d'història de la corporació notarial catalana. Barcelona: Col·legi de Notaris de Catalunya, 2012, pàgines 94-103.

²⁸ NADAL i FARRERAS, Joaquim. *El Memorial de Greuges i el catalanisme polític*. Barcelona: la Magrana i Institut Municipal d'Història, 1986.

quatre primers cursos de secundària al col·legi Sant Bonaventura i els dos últims, 1855 i 1856, a l'Institut Provincial. Seguidament, ingressa a la Universitat de Barcelona a on el 25 de juny de 1860 assoliria el batxiller en dret civil i canònic. Dos anys després, el 10 de maig, es faria també amb el grau de batxiller de dret administratiu mentre que la llicenciatura en dret civil i canònic la prendria el 25 de juny de 1862. Només un dia després, també aconseguiria el títol de llicenciat en dret administratiu. Passat l'estiu, el 9 de setembre, Maspons i Labrós demanaria el trasllat a la Universitat Central de Madrid per cursar el doctorat en Dret Civil i Canònic, títol que obtindria oficialment amb la nota d'aprobat el 5 de març de 1864 amb la tesi *Principios sobre que estaba basada la sucesión ab intestato por Derecho antiguo romano. Reformas que experimentó con el tiempo. Derecho de Justiniano*²⁹. Durant la seva estada a Madrid viurà amb el seu germà al carrer de Toledo, número 10.

Durant un temps, exercí d'advocat al despatx de Josep Buigas i Respal i, posteriorment, fou jutge interí d'Igualada, el 1866; oficial de la secretaria de l'Audiència, el 1867; promotor fiscal substituït del jutjat de Sant Pere, el 1868, i escrivà del jutjat dels Afores de Barcelona fins que renuncià, el 1879, per a prendre part a les oposicions a notaries, seguint així l'antiga tradició dels seus avantpassats que es remuntava al segle XVII³⁰.

Maspons i Labrós es casa el 9 de setembre de 1871 amb Maria del Pilar Anglasell i Buxeres, nascuda el 1851, propietària, juntament amb la seva germana Josepa, del castell de Sant Jaume de Martorell³¹ i filla de Ramon Anglasell Serrano de Aparicio, advocat, doctor en drets, diputat a corts, catedràtic a les universitats de Santiago i Barcelona i antic professor de Maspons i Labrós a la facultat. El seu germà era Manuel Anglasell, també advocat, doctor en drets i catedràtic.

El matrimoni Maspons-Anglasell dona dotze fills: Francesc, Ramon, Anton, Josep (que mor al poc de néixer), Josep (batejat amb el nom del germà mort), Carme (també morta nounada), Marià, Manel, Maria Teresa, Nicolau (l'únic amb descendència, tingué tres fills, Francesc, Enric i Anna Maspons Jonqueres), Pilar i

²⁹ Arxiu Històric Nacional. UNIVERSIDADES, 4423, Expedient 12. El 29 de setembre de 1862 sol·licita la matrícula formal del doctorat. El 10 de juny de 1863 escull per sorteig el tema de la seva tesi i el 3 de desembre sol·licita data per llegir-la. Finalment, el 26 de gener de 1864 és acceptada pel tribunal amb la nota d'aprobat i el 15 de febrer llegeix la tesi, que serà publicada. És Investit doctor el 20 de febrer.

³⁰ PRATS, Llorenç. *El mite de la tradició popular*. Barcelona: Edicions 62, 1988, pàgines 73-107.

³¹ CARDELLACH i ANFRUNS, Caius. «Excursió col·lectiva a Martorell i al castell de Sant Jaume». *Butlletí de l'Associació d'Excursions Catalana*. Volum VI, 1884, pàgina 206-219.

Montserrat. L'hereu, Francesc Maspons, seria l'únic que excel·liria en la tradició jurídica de la nissaga. Tanmateix, Marià Maspons seria conegut per haver patentat diversos invents com un sistema de fabricació de llambordes, un producte de maons refractaris de pedra tallada i lluentada i unes serres perfeccionades per a pedra i altres cossos durs³².

La família viuria al número 17 del carrer Xuclà fins al 1880, quan es traslladaria al carrer Comtal. Quatre anys més tard, el domicili familiar quedaria fixat al carrer del Bonsuccés, número 13.

El 29 de maig de 1879 Francesc Maspons i Labrós obté el títol de notari i l'11 de juny pren possessió de la vacant deixada per Gaietà Menós. És des de la seva posició professional des d'on es forjaria la seva personalitat. Més endavant, ocupa els càrrecs de degà del Col·legi de Notaris, del 30 d'abril de 1897 fins a la seva mort, després d'haver estat secretari (1879-1886) i censor segon (1881-1885). També resulta escollit membre i representant dels advocats del partit judicial d'Igualada en el Congrés Català de Jurisconsults (1880); soci fundador de l'Associació general per a la reforma penitenciària en el mateix any; delegat pel Col·legi de Notaris de Barcelona en l'Assamblea Notarial de Madrid; membre de la comissió nomenada per l'Associació d'Excursions Catalana per a treballar contra la unificació de codis, i membre del Congrés Jurídic i Econòmic celebrat a Barcelona amb motiu de l'Exposició Universal de 1888.

A partir de 1864, coincidint amb la seva investidura com a doctor, redacta diversos treballs de caràcter jurídic, com el que es publica a *Lo Gay Saber* el febrer de 1879 sobre els costums de Tortosa. Com a notari la seva tasca s'encamina a defensar la seva independència de l'anomenada acció corruptora del poder central. De fet, formaria part de la comissió encarregada de redactar el projecte d'Apèndix de Dret Català al Codi Civil, ocupant-se, principalment, de la ponència sobre drets reials³³. La seva feina dins del renaixement del catalanisme li val, doncs, una certa reputació que el catapultava fins al deganat del Col·legi de Notaris i, dins del terreny més literari i intel·lectual, fins a la presidència dels Jocs Florals. El catalanisme de Maspons i Labrós està dominat per un caràcter conservador i assossegat que en ocasions li generen algunes crítiques per

³² *Industria e invenciones*. 23, 3 de desembre de 1910, pàgina 7, i número 1, 5 de gener de 1912, pàgina 10.

³³ PELÁEZ, Manuel J. (coord.). *Diccionario crítico de juristas españoles, portugueses y latinoamericanos (hispánicos, brasileños, quebequeses y restantes francófonos. Volumen II (M-Z)*. Zaragoza-Barcelona: Manuel J. Peláez editor, 2006.

considerar-lo feble i mancat de voluntat. La seva visió romàntica de Catalunya, molt centrada en les llegendes i tradicions, el lliguen també al món de l'excursionisme³⁴.

Deixant de banda els seus treballs sobre el Vallès, en l'ordre de la literatura folklòrica creada per Maspons i Labrós, cal destacar *Lo Rondallayre* (Verdaguer, 1871-1874), tres volums que es completen una dècada més tard amb el titulat *Cuentos populares catalans* (Verdaguer, 1885). Contenen en conjunt cent contes o narracions populars que constitueixen un aplec importantíssim, tant per la col·lecció mateixa com per les notes que acompanyen al quart volum i que parteixen dels pròlegs dels tres primers, a on s'estudia el valor i la significació de les diferents rondalles, comparant-les amb els seus equivalents estrangers i palesant la unitat universal que es descobreix en semblants tradicions, hereva d'una mateixa idea moral, si bé modificada segons el temperament dels homes i la cultura dels pobles. La voluntat pedagògica de la seva obra porta Maspons i Labrós a utilitzar un llenguatge fluid i marcat per la seva naturalitat. De fet, les narracions queden plasmades als seus llibres respectant de manera gairebé literal la narració dels seus oradors. Maspons, a més, reflexiona sobre l'estudi del folklore català als pròlegs de les obres de Cels Gomis, *Lo llamps i els temporals*, i Joan de Porcioles, *Notes folklòriques de la vall d'Àger*.

Francesc Maspons i Labrós també recull un seguit de jocs tradicionals catalans aplegats al seu llibre *Jocs de la infància* (1874) –dedicat als seus fills Francesc i Ramon–, així com nombrosos estudis publicats a tota mena de revistes catalanes i estrangeres sobre tradicions de països com Itàlia, França, Alemanya, Anglaterra, Rússia, Estats Units i Grècia, entre molts altres.

De la seva tasca més literària, en destaca el seu llibre *Siemprevivas* (1885), col·lecció de quadres pagesívols; els estudis aparegut a nombroses publicacions de la segona meitat del segle XIX, i les poesies publicades a *Calendari Català*, entre 1868 i 1871, totes elles de caràcter romàntic. Així mateix, Maspons i Labrós recupera una obra històrica de l'escrivà Esteve Gilabert Bruniquer, titulada *Relació sumària de l'antiga fundació i cristianisme de la ciutat de Barcelona*³⁵, a la qual hi afegeix un pròleg amb

³⁴ MASPONS i CAMARASA, Jaume. «Biografia de Francesc Maspons i Labrós». *Butlletí del Centre Excursionista de Catalunya*. 86, març de 1902, pàgines 1-81. Malgrat algunes confusions detectades, Jaume Maspons i Camarasa no tenia cap parentesc amb Francesc Maspons i Anglasesell, com ell mateix afirma en aquest treball, malgrat que sí mantenien una estreta relació d'amistat.

³⁵ BAULIES i CORTAL, Jordi. *Granollers*. Barcelona: Selecta, 1965, pàgina 216. Maspons i Labrós publica a *La Renaixença*, entre 1871 i 1885, l'obra *Relació sumària de la antiga fundació y cristianisme de la ciutat de Barcelona y del antich magistrat y govern dels magnífics consellers i altres coses de honor y bellesa de*

informació biogràfica sobre l'autor, i escriu *Les bodes catalanes*, un regal de noces per al doctor Pitze de Palerm.

Moltes de les rondalles de Maspons i Labrós són traduïdes i estudiades per notables erudits europeus, amb qui intercanviava una copiosa correspondència. Entre d'altres, intercanvia epístoles amb personalitats d'arreu del continent com els escriptors espanyols Francisco María Tubino Rada-Delgado, Marcelino Menéndez Pelayo i Benito Pérez Galdós; el francès Victor Lieutaud; el portuguès Augusto Filipe Simoes; els italians Giuseppe Pitré, Mattia di Martino, Gio Papanti, F. Sabatini, Raffaele Castelli i Stanislao Prato, i el suec Edvard Lindfors³⁶. La seva fama, i la del seu cunyat Briz, seria reconeguda també a països tan llunyans com Hongria, a on publicacions de l'època ressaltarien la tasca literària d'ambdós³⁷. El respecte que rebia en diversos cercles intel·lectuals també era, tanmateix, contestat per diverses veus que criticaven que una figura de la seva posició professional i social esmercés temps i esforços en recollir rondalles i jocs tradicionals, en considerar-ho un tema menor.

La projecció del catalanisme porta Francesc Pelai Briz, Francesc Maspons i Labrós i Àlvar Verdaguer a trametre a l'exposició de Filadèlfia de 1876 una important col·lecció de llibres catalans³⁸.

Pel que fa al camp de la cultura, Maspons i Labrós ocupa nombrosos càrrecs destacats: secretari en 1867, mantenidor en 1886 i president en 1897 del Consistori dels Jocs Florals, així com de la comissió auxiliadora per a donar esplendor extraordinari als Jocs de 1888; secretari de la secció de Literatura i Secretari general de l'Ateneu Català els anys 1869 i 1871 respectivament; del jurat del certamen organitzat per la Jove Catalunya per premiar un himne nacional català el 1872; vocal de la directiva de la Societat Artístico-Arqueològica, del jurat qualificador del concurs públic organitzat per l'Ateneu Barceloní i del certamen organitzat per l'Associació Catalanista d'Excursions Científiques en commemoració del 256è aniversari de la mort del Rector de Vallfogona el 1879; del certamen organitzat per *Lo Gay Saber* en 1880; president del de Granollers el 1881; vicepresident de la secció de Dret i Història del Centre Català i de la comissió

la ciutat, del també granollerí Esteve Gilabert de Bruniquer, notari i escrivà major del Consell de Cent barceloní.

³⁶ DURÀ i GUIMERÀ, Maria Assumpta i GALOBART i ARGEMÍ, Montserrat. [*La tasca folklòrica de Francesc Maspons i Labrós*]. Treball acadèmic (2001) no publicat corresponent a l'assignatura Etnopoètica catalana de Filologia catalana de la UB, impartida pel Dr. August Bover. Una còpia de l'estudi es troba a l'arxiu de la família Maspons de Bigues.

³⁷ *La Veu de Catalunya*. 2.750, 10 de desembre de 1906, pàgina 1.

³⁸ *El Borinot*. 122, 25 de març de 1926, pàgina 3.

del mateix centre per a redactar una exposició recordant a les Corts les aspiracions de Catalunya, el 1882; del jurat del certamen catalanista de la Joventut Catòlica el 1883; president, el mateix any, de l'Associació d'Excursions Catalana; tresorer, en diferents èpoques, soci honorari i president de l'Acadèmia de Bones Lletres com a resultat de les eleccions celebrades el 19 de febrer de 1885; membre de la secció arqueològica de l'Exposició Universal; membre honorari del segon Congrés Catòlic d'Espanya del 1890; del jurat del certamen organitzat per l'Ateneu Terrassenc en 1894; de la ponència de l'Assemblea Catalanista de Balaguer; de la junta de la Congregació de la Caritat Cristiana el 1895; del Consell de la Confraria dels Dolors, de la comissió permanent de la Biblioteca Regional de l'Ateneu Barceloní i del jurat dels cartells anunciadors de les fires i festes el 1896; del jurat del tercer concurs d'arqueologia del premi Martorell el 1897, i, finalment, president del Centre Excursionista de Catalunya durant quatre anys, sent nomenat president honorari el 1896. També va formar part de la Internacional Folklore Congrès de Londres. Tot plegat, un estol de càrrecs que denoten el seu compromís amb la cultura catalana.

De tota la seva obra folklòrica cal destacar les quatre sèries de *Lo Rondallayre* (1871-1885, l'última de les quals sota un altre nom), *Jochs de la infància* (1874), *Tradicions del Vallès* (1876 i reeditada el 1952 amb pròleg del seu fill) i *Costums del Vallès* (1890), a més de la seva secció a *Lo Gay Saber*, entre 1878 i 1881. Cal ressaltar també la seva obra sobre el món de l'excursionisme i la seva tasca com a historiador, així com una sèrie de biografies de poetes catalans coetanis que apareixen al *Calendari Català* entre 1875 i 1878 i que s'inclouïa dins d'un treball més extens que preparava sobre el mateix tema però en llengua castellana.

Més visionari que el seu cunyat Pelai Briz, Maspons i Labrós no nega la dimensió política del catalanisme, malgrat que personalment prefereix dur a un pla cultural la seva lluita per una Catalunya de “costums cristians i patriarcals, afable, pagesívola”³⁹. Francesc Maspons i la seva germana Pilar, doncs, desenvolupen una intensa activitat literària mercès, bàsicament, a l'estímul de Briz, tal com reconeix el mateix Maspons al pròleg de *Cuentos populares catalans*. Maspons i Anglasesell, de fet, sosté al pròleg del *Tradicions del Vallès* que el seu pare i els seus oncles van planificar una recerca coordinada en el camp de la cultura tradicional. Com a mínim, és fàcil detectar una certa coordinació entre Briz i Francesc Maspons, atès que el primer recollia

³⁹ PRATS, Llorenç. *El mite de la tradició popular*, pàgines 73-107.

cançons i endevinalles mentre que el segon s'encarregava de les rondalles, els jocs, les tradicions i els costums. Quan Maspons enceta la seva compilació de rondalles, aquest camp era pràcticament verge. El notari publica la primera sèrie de *Lo Rondallayre* el 1871, un conjunt de vint-i-sis rondalles amb un breu pròleg on s'apuntaven algunes idees vagues d'ascendència romàntica. A la segona sèrie, apareguda l'any següent esperonada per l'èxit de la primera, Maspons aprofundeix en la seva teoria de la fesomia catalana, basada en un esperit eminentment cristià encara força viu, sobretot a la muntanya, i en una valentia i grandesa pròpies d'un poble actiu i emprenedor. El folklorista esdevé un erudit en la matèria i, a partir del model de Schlegel, conclou que la tradició cultural existent a Catalunya –i la resta de pobles llatins en general– és resultat de la influència del món greco-llatí, el cristià i el germànic. El pròleg de l'edició original de *Tradicions del Vallès* (1876) està dedicat a la seva dona i recull l'origen del seu interès per la cultura tradicional. L'èxit de la tasca també abraça la seva germana Maria de Bell-lloch, qui el 1880 veu com els Jocs Florals premien el seu primer treball pròpiament folklòric, *Montseny*. Es tracta d'un aplec de sis llegendes relacionades amb la muntanya. Només dos anys després, el 1882, apareixen les últimes publicacions pròpiament folklòriques de Maria de Bell-lloch i del seu cunyat, Francesc Pelai Briz. En aquest any, Maspons i Labrós s'encarrega, a petició de la junta de l'Associació d'Excursions Catalana, d'editar i coordinar la publicació d'un aplec de cançons populars catalanes a l'anuari de l'entitat. La seva germana, Maria de Bell-lloch, hi publica *Costums i tradicions del Vallès*, mentre que el seu cunyat, Pelai Briz, també hi participa amb *Endevinalles populars catalanes*⁴⁰.

A banda de *Lo Gai Saber*, també col·labora a les publicacions *La Bandera Catalana*, *La Lumanera de Nova York*, *Lo Calendari Català*, el *Butlletí de l'Associació d'Excursions Catalanes*, *L'Aureneta* de Buenos Aires, *Revista històrica*, *La Renaixensa*, *La Il·lustració Catalana* i *La literatura popular*.

Maspons i Labrós conrea una extensa correspondència amb autors d'arreu d'Europa com els sicilians Pitre i Martino, el basc Antonio Trueba i el suec Edvard Lindfors, a qui havia conegut durant una visita d'aquest a Barcelona el 1870 atret per la figura d'Àngel Guimerà⁴¹. Segons revela Santiago Villanueva al seu treball *Francesc*

⁴⁰ SAMPER PRUNERA, Emili. *De l'anarquisme al folklore. Cels Gomis i Mestre (1841-1915)*. Tarragona: Publicacions URV, 2013.

⁴¹ DURAN i TORT, Carola. *Pere Aldavert. Una vida al servei de l'ideal*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2006.

*Maspons i Labrós, un folklorista del Vallès*⁴², l'escriptor vienès Eduard Poremvoiez escull com a llibret d'una òpera l'argument del conte *Les tres roses* de Maspons.

La seva tasca com a folklorista li va atorgar un gran prestigi a dins i fora de Catalunya arribant a ser nomenat el 1899 membre honorari del congrés de tradicions populars de París.

El mes de setembre del mateix any, Maspons pren part també de la polèmica generada arran del concurs convocat pel Centre Escolar Catalanista per compondre una nova lletra d'*Els segadors*. Maspons es declara ferm defensor de la lletra antiga, amb la frase "Catalunya Comtat gran" en comptes de "trionfant". Reconeix que la cantaven tot sovint en les excursions organitzades pel centre excursionista. L'article⁴³ va signat amb data de l'1 de setembre a Bigues, a on Maspons sojornava a causa de la malaltia del seu fill Ramon. Maspons i Labrós fa gala del seu catalanisme romàntic i ben arrelat a la ruralia.

Maspons i Labrós apareix també en una llista d'agraïments de persones que col·laboren en l'elaboració del primer diccionari alemany-català de la casa Langenscheidt⁴⁴. L'obra, a càrrec de Eberardo Vogel, pren el relleu del *Vocabulari molt profitós per aprendre lo Català Alemany i lo Alemany Català*, publicat el 1502 per Hansen Rosembach.

Producte de la seva activa vida social i cultural molt vinculada al moviment de la Renaixença. Francesc Maspons i Labrós participa a la inauguració de les obres de restauració del monestir de Ripoll, el dia 21 de març de 1886, juntament amb figures com Jacint Verdaguer i Duran i Bas.

De cara al primer de maig de 1889, amb motiu de la celebració dels Jocs Florals, es publica el quart volum de la Biblioteca popular amb treballs sobre folklore de Valentí Almirall, Bosch de la Trinxeria i Maspons i Labrós, entre d'altres.

Uns anys més tard, el juliol de 1893, assisteix a la celebració de la restauració del monestir de Santa Maria de Ripoll⁴⁵. Francesc Maspons i Labrós hi assisteix en representació del Centre Excursionista, juntament amb els seus fills Francesc i Anton, a més de figures com Manel Duran i Bas –jurisconsult defensor del dret foral català-, el seu fill Lluís Duran i Ventosa –president de la secció de dret del Centre Escolar

⁴² VILLANUEVA, Santiago. «Francesc Maspons i Labrós, un folklorista del Vallès». *Notes*, 1993, Volum 7. Mollet del Vallès, pàgines 35-43.

⁴³ *L'Atlàntida*. 104, 9 de setembre de 1899, pàgina 8.

⁴⁴ *La Cataluña*. 221, 30 de desembre de 1911, pàgina 819.

⁴⁵ *Butlletí del Centre Excursionista de Catalunya*. 10, juliol-setembre 1893, pàgines 1-115.

Catalanista i futur alt dirigent de la Lliga-, l'escriptor Gaietà Vidal i Valenciano, l'advocat Narcís Verdager i Callís -president, també, de la secció de dret del Centre Escolar Catalanista i molt vinculat a la Lliga- i Josep Puig i Cadafalch -arquitecte i futur president de la Mancomunitat-, entre molts altres. A banda de veure'l com un excel·lent exemple de l'art romànic, Maspons considera que el monestir, fundat per Guifré el Pilós, esdevé el bressol de la nacionalitat catalana, de la mateixa manera que la comarca del Vallès, a la que dedicaria nombrosos treballs, representa per a Maspons el seu amor per tota la Catalunya rural idealitzada. Aquesta visió romàntica del pagès català i de la seva família com a element cabdal de la pàtria és ampliada en una conferència oferta el 24 de novembre de 1892. La pagesia, al seu entendre, identifica l'origen i l'essència de l'esperit català. Maspons explica com, del no res, crea riquesa i ressaltava el seu caràcter generós, treballador i honest. A més, a l'escrit recull l'origen de la pagesia catalana, remuntant-se al regnat de Carlemany, i exalta la seva contribució en la reconquesta després de la crida del comte Borrell el 976. Seguidament, culmina la segona part de la seva dissertació, més assagística, amb una descripció dels diferents tipus de pagesia existents a Catalunya i la seva evolució, des del feudalisme fins a la seva època.

La contribució de Maspons i Labrós al món de l'excursionisme també serà cabdal en la personalitat del seu fill. De fet, Francesc i Marià Maspons i Labrós van viure de ben a prop el procés de fusió entre l'Associació Catalanista d'Excursions Científiques i la seva escissió, l'Associació d'Excursions Catalana. Fou l'entitat mare qui prengué la iniciativa el 8 de febrer de 1880 sol·licitant una reunió que se celebrà el 4 de maig amb presència de socis d'ambdues associacions i a on s'acordaren els termes de la fusió⁴⁶.

En junta general extraordinària convocada el 2 de juny de 1882 a dos quarts de deu del vespre, l'Associació d'Excursions Catalana va aprovar les bases per a la fusió amb l'Associació d'Excursions Científiques. Hi votà a favor Francesc Maspons, a més d'altres insignes socis com Valentí Almirall i Jacint Verdager.

Un any més tard, el 8 de juliol de 1883, Francesc Maspons i Labrós fou escollit president de l'Associació d'Excursions Catalana, amb Josep Alsina i Lubian com a

⁴⁶ *Butlletí de l'Associació d'Excursions Catalana*. 1880, volum II, pàgines 97-104.

conservador del museu, Roman Arnet i Viver com a bibliotecari-arxiver, Francesc Sempere tresorer i Simó Alsina i Clos secretari⁴⁷.

La fusió encara s'estendria en el temps i no seria fins gairebé vuit anys després que Francesc Ubach i Vinyeta i Francesc Maspons i Labrós, en la seva condició de presidents de l'Associació Catalanista d'Excursions Científiques i l'Associació d'Excursions Catalana, respectivament, acordaren els termes definitius de la unió entre les dues entitats, donant lloc així al Centre Excursionista de Catalunya (CEC). Maspons i Labrós donà compte de l'acord a la seva agrupació el dia 22 de febrer de 1891. La nova entitat va fixar la seva seu social al carrer del Paradís, 40, 2n pis⁴⁸.

Tot i que inicialment no va assumir cap càrrec directiu, la junta general ordinària del 17 de desembre de 1892 va nomenar Francesc Maspons i Labrós president del Centre Excursionista de Catalunya⁴⁹. Coincidint amb el primer dia de l'any 1893, Rubió i Lluch passa el testimoni de la presidència del centre a Maspons i Labrós, càrrec que ostentaria fins al 1896.

Maspons i Labrós col·laborarà amb el butlletí de l'associació amb diversos escrits. L'estiu de 1895, per exemple, narra les peripècies de sengles excursions a Sant Jaume de Frontanyà i el castell de Sant Miquel de Marmellà.

Un cop mort, i en reconeixement a la seva tasca al CEC, l'entitat penja de forma pòstuma el seu retrat a l'oli el 3 de gener de 1902 a la galeria d'excursionistes il·lustres.

El seu compromís amb el catalanisme també serà latent en la seva condició de propietari agrícola. Maspons i Labrós és un dels impulsors de la Federació de Gremis Agrícoles de Catalunya. Vinculat a l'Institut Agrícola Català de Sant Isidre (IACSI), el 8 d'abril de 1893 signa, juntament amb 15 propietaris més com Felip Bertran i d'Amat i Ferran de Sagarra, una petició als bisbes catalans demanant-los l'aprovació del projecte. La iniciativa, de marcat caràcter catòlic, s'emmarcava en les directrius marcades pel papa Lleó XIII a la seva encíclica *Rerum novarum*, que defensava la millora de les condicions de vida de les classes treballadores més humils per tal de garantir l'harmonia i la pau social, i que tant va influir en la formació ideològica del jove Maspons i

⁴⁷ *L'Esperit Català*. Número 15, 8 de juliol de 1883, pàgina 8.

⁴⁸ *Butlletí del Centre Excursionista de Catalunya*. 1891, volum I, pàgines 2-3.

⁴⁹ *Butlletí del Centre Excursionista de Catalunya*. 7, octubre-desembre de 1892, pàgina 65.

Anglasell. L'objectiu de la federació era enfortir la relació entre propietaris i pagesos per tal de suprimir les barreres existents entre uns i altres i esdevenir “una sola classe”⁵⁰.

En la seva tasca per fer confluïr catalanisme i agrarisme, Maspons i Labrós també va contribuir a la creació del Gremi Agrícola Municipal de Sabadell, adherit a la federació i que, significativament, es va constituir formalment el 14 de gener de 1894 a la seu local del Centre Català. El mateix Maspons i Labrós va intervenir una setmana més tard a una reunió de la Federació de Gremis Agrícoles celebrada al saló d'actes de l'Ajuntament de Sabadell en agraïment a la implicació dels propietaris i pagesos de la vila.

Maspons i Labrós participa, a més, d'alguns dels esdeveniments literaris i culturals més destacats de l'època. Així, presideix el dia 13 de maig de 1893 una vetllada en honor dels socis del centre premiats als Jocs Florals i al certamen de la Joventut Catòlica⁵¹. Hi prenen part representants de la Lliga de Catalunya i del Centre Escolar, entre d'altres. El regionalista gallec, Alfredo Brañas, excusa la seva assistència per una indisposició. La invitació revela els incipients moviments per teixir aliances amb els nacionalismes gallec i basc, empresa que el seu fill Francesc Maspons i Anglasell impulsaria dècades més tard.

En la seva condició de president del Centre Excursionista de Catalunya, el notari també intervé durant la celebració de la tercera festa modernista de Sitges al Cau Ferrat, el 4 de novembre de 1894, juntament amb altres personalitats com Santiago Rusiñol i Puig i Cadafalch. Rusiñol havia comprat a principis d'any a París dos quadres del Greco, el *Sant Pere* i el *Santa Magdalena*. En va pagar 1.000 francs al banquer Pau Bosch. L'objectiu de la festa organitzada a Sitges era el de revaloritzar l'obra del pintor grec. El primer en arribar a la vila garrafenca fou el crític Josep Yxart, qui manifesta el seu interès en participar de la concentració de l'anomenat Partit Modernista. Seguidament, en el tren procedent de Barcelona, hi arriben Narcís Oller –cosí d'Yxart-, Josep Pin i Soler, Joan Maragall, Albert Llanas, Frederic Rahola, Pompeu Gener, Raimon Casellas, J. M. Jordà, M. Sánchez Ortiz, Albert Rusiñol, J. L. Pellicer, Josep Labarta, Ramon Casas, Eliseu Meifrèn, F. Soler i Rovirosa, Enric Clarasó, Joaquim Cabot, Francesc Rogent, Puig i Cadafalch, Puig i Valls, Josep Pijoan, Jaume Massó i

⁵⁰ PLANAS i MARESMA, Jordi. *Els propietaris i l'associacionisme agrari a Catalunya (1890-1936)*. Girona: Col·lecció d'estudis 9. Biblioteca d'Història Rural. Associació d'Història Rural de les Comarques Gironines, Centre de Recerca d'Història Rural (ILCC-Secció Vicens Vives) de la Universitat de Girona i Documenta Universitària, 2006.

⁵¹ *Butlletí del Centre Excursionista de Catalunya*. 9, abril-juny 1893, pàgina 93.

Torrents, Josep Aladern i Manuel Rocamora⁵². Vist l'estol de noms, es pot afirmar que el modernisme era un moviment en clara expansió que comprenia el bo i millor de la intel·lectualitat catalana. Durant l'àpat on hi participen 150 comensals, Maspons exalta la figura de Rusiñol i ressalta els seus vincles amb el moviment excursionista català⁵³.

Amb l'inici de 1897, s'anuncia la convocatòria dels Jocs Florals de Barcelona, en l'any XXXIX de la seva restauració. El cartell és difós l'1 de gener pels set mantenedors: Francesc Maspons i Labrós, president; Miquel S. Oliver, Josep Brunet i Bollet, Joan Maragall, Francesc Rierola, Antoni Gallissà, i Lluís Duran i Ventosa, secretari.

Com a president dels Jocs Florals, Francesc Maspons i Labrós també pren part dels comissionats per a l'acte d'entrega del missatge al rei de Grècia elaborat pel catalanisme⁵⁴. La reunió té lloc a la Lliga de Catalunya el dissabte dia 6 de març de 1897 i a dos quarts de deu del vespre s'adrecen fins a la casa del cònsol de Grècia, Mezzopulo, qui llegeix el text, escrit en francès. La policia prohibeix l'Orfeo Català passar per la Rambla amb la bandera catalana.

Els mateixos dies, Maspons i Labrós pren part al teatre del Centre de Contribuents de Sant Andreu de Palomar de la festa inaugural de l'associació regionalista de la població. En representació de *La Renaixensa*, pren la paraula Maspons qui, en consonància amb la resta d'oradors, parlà de la persecució de què era víctima el catalanisme.

En un dels seus moments de màxim reconeixement social, l'historiador Ramon Nonat Comas -participant habitual dels Jocs Florals i membre del Centre Excursionista de Catalunya- publica un article elogiós de la figura de Maspons i Labrós on explica que Maspons va ser escollit pels seus companys de professió com a delegat del Col·legi de Notaris a l'assemblea de Madrid, col·locant-lo a la seva junta directiva i elevant-lo al deganat⁵⁵. L'articulista destaca la seva defensa del dret regional i l'assenyala com un dels escriptors més antics del renaixement literari català i autor de curiosos treballs d'investigació històrica i folklòrica publicats a revistes periòdiques de l'època i als volums dels Jocs Florals. El text recull les paraules d'un escriptor forà que assegura que s'ha guanyat una reputació envejable en una especialitat que ningú a Espanya ha portat

⁵² PLANAS, Ramon. *Llibre de Sitges*. Barcelona: Selecta, 1952, pàgines 119-123.

⁵³ *La Vanguardia*. 7 de novembre de 1894, pàgina 5.

⁵⁴ *La Veu de Catalunya*. 11, 14 de març de 1897, pàgina 85.

⁵⁵ *La Veu de Catalunya*. 19, 9 de maig de 1897, pàgina 153.

tan endavant, en el doble concepte científic i literari. Comas rebut les acusacions de poc catalanista recordant que el seu llinatge es remunta a 900 anys enrere i que un dels seus avantpassats va ser un cabdill que va lluitar contra els àrabs. També recorda que altres membres de la nissaga van ser membres del consell municipal de Granollers i que el seu germà bessó, Marià, fou el president de la comissió que lliurà al rei Alfons XII el Memorial de Greuges i que fou enterrat embolcallat amb la bandera catalana.

Un altre exemple de l'alta consideració amb què era valorat en determinats cercles és la visita que li dispensa a principis d'any l'enviat del bisbe de Perpinyà, el reverend Esteve Casaponce, amb l'objectiu de compilar informació al voltant del conflicte que vivia Jacint Verdaguer arran del seu canvi espiritual i de vida⁵⁶. La tasca de l'eclésiàstic rossellonès, qui també parlà amb Guimerà i Oller, consistia en reunir-se amb personalitats de renom per tal de valorar amb més coneixement de causa la possibilitat que el bisbe Noël Gaussail li concedís un benifet que l'ajudés a alleugerir la persecució que patia.

Així mateix, també mantindria una vasta correspondència amb Víctor Balaguer⁵⁷. A l'arxiu-biblioteca que el polític i escriptor féu construir a Vilanova i la Geltrú es conserven una quarantena de cartes, a banda de nombroses referències en converses amb altres remitents. La majoria són, bàsicament, de caire literari, destacant l'interès que tots dos mostren per difondre la literatura catalana a Espanya i Europa, especialment a Itàlia. També n'hi ha comentant la tasca de Balaguer al capdavant de la direcció general de Comunicacions del govern estatal, càrrec que ocuparia el 1871. Prova de la confiança de tots dos personatges, Maspons s'atrevirà a recomanar-li amics seus per a feines diverses, a més d'aconsellar-li sobre qüestions internes del funcionament dels ferrocarrils i correus.

Maspons i Balaguer també intercanviaran llibres i col·laboraran en iniciatives literàries tot enviant-se articles mútuament. En una de les missives, Maspons li adjunta dos textos relatius als cants populars catalans per tal que els inclogui al diari que dirigia Víctor Balaguer a Madrid, *La Mañana*. Curiosament, li demana que s'ho miri un corrector atès que, com viu en català, no escriu prou bé el castellà⁵⁸.

⁵⁶ OLLER, Narcís. *Memòries. Història de mos llibres i relacions literàries*. Valls: Cossetània Edicions, 2014.

⁵⁷ Biblioteca Víctor Balaguer de Vilanova i la Geltrú. En total s'hi conserven 43 cartes.

⁵⁸ Biblioteca Víctor Balaguer de Vilanova i la Geltrú. Carta datada el 25 d'abril de 1877.

Durant l'atzarós 1897, Maspons i Labrós és proclamat nou degà del Col·legi de Notaris després de guanyar les eleccions a Adrià Margarit⁵⁹ per 118 vots a 86. Maspons, president del Consistori dels Jocs Florals, expresident del Centre Excursionista de Catalunya i delegat de la Unió Catalanista, havia substituït en el càrrec el finat Lluís G. Soler i Pla. Les eleccions al càrrec tenen lloc el 30 d'abril i Maspons es veu obligat a publicar una carta a *La Renaixensa* després que en un article d'*El Noticiero Universal* s'assegurés que no havia acceptat els acords de l'assemblea de Girona.

La seva vida personal pateix un fort cop el dilluns 21 de febrer de 1898 amb la mort del seu fill Josep Maspons i Anglasell, de només 18 anys. Josep Maspons havia nascut el 13 d'abril de 1879 i havia estat batejat sis dies més tard a la catedral de Barcelona. Els seus padrins foren els seus oncles Marià Maspons i Consol de Grassot. El germà de Francesc Maspons havia estudiat a l'institut de Girona, on havia acabat el batxillerat el 7 de juny de 1895⁶⁰.

Els mesos passen i a finals d'any s'anuncia la convocatòria d'eleccions per a degà, tresorer i secretari del Col·legi Notarial de Catalunya el dimarts 6 de desembre. Els seus partidaris es mobilitzen i, en una circular signada per 118 notaris, es recomana l'elecció de Maspons i Labrós com a degà; Manel Crehuet i Llorens per a tresorer, i Ricard Permanyer i Ayats com a secretari. Els comicis no donen peu a la sorpresa i es confirma la reelecció de Maspons i Labrós com a degà amb la unanimitat dels vots emesos.

Només deu dies després, el seu fill Ramon és ordenat capellà a Ciutadella de Menorca. El retorn a Barcelona és el diumenge 18 de desembre. El pintor Antoni Utrillo pinta una litografia com a recordatori de la primera missa oficiada per mossèn Ramon Maspons i Anglasell. Utrillo havia estat membre de la junta permanent de la Unió Catalanista i, posteriorment, cap de protocol de la Mancomunitat i de la Diputació de Barcelona. L'alegria, però, no dura gaire atès que Ramon Maspons mor a Bigues deu mesos més tard, el divendres 22 de setembre de 1899, als 25 anys d'edat. Ramon Maspons havia estudiat el batxillerat a Lleida i, posteriorment, es matricularia a la facultat de Filosofia i Lletres, el 18 de setembre de 1891⁶¹.

⁵⁹ *La Veu de Catalunya*. 19, 9 de maig de 1897, pàgina 158.

⁶⁰ Còpia de l'expedient acadèmic de Josep Maspons i Anglasell custodiada a l'arxiu de la Universitat de Barcelona.

⁶¹ Còpia de l'expedient acadèmic de Ramon Maspons i Anglasell custodiada a l'arxiu de la Universitat de Barcelona.

Francesc Maspons i Labrós mor a les cinc de la tarda del dia 1 de setembre de 1901 a la casa pairal de la família i dos dies després és enterrat a l'església de Bigues, al panteó familiar, davant d'una gernació d'assistents, segons recullen les cròniques de l'època. Abans de la sepultura, el cos seria vetllat a la capella familiar encatifada d'espígol i envoltat de ciris encesos. La seva dona, Pilar Anglaseu, li sobreviuria gairebé deu anys, morint el 23 de març de 1911, a l'edat de 60 anys.

De la seva tasca com a notari, el seu fill Maspons i Anglaseu recull un episodi ben curiós a la seva autobiografia inconclusa⁶². Segons relata el jurisconsult, quan mor el seu pare, Francesc Maspons troba al seu despatx professional un caixó de fusta amb les restes del general Luis de Lacy, militar liberal afusellat a Mallorca el 1817. Segons sembla, uns seguidors del general van fer gestions per traslladar el seu cos a Barcelona i el van amagar en un hort d'una petita església de la ciutadella de la capital. Més tard, l'hort havia de desaparèixer i els fidels a Lacy van desenterrar les restes, les van disposar en un caixó i li portaren a Maspons i Labrós perquè aixequés acta i el guardés mentre duraven els preparatius per al nou enterrament. El temps, però, va passar i, un cop mort el notari, el seu fill, Maspons i Anglaseu, ho descobrí i ho notificà al governador civil, qui es va encarregar de comprar un nínxol i donar-li sepultura dignament.

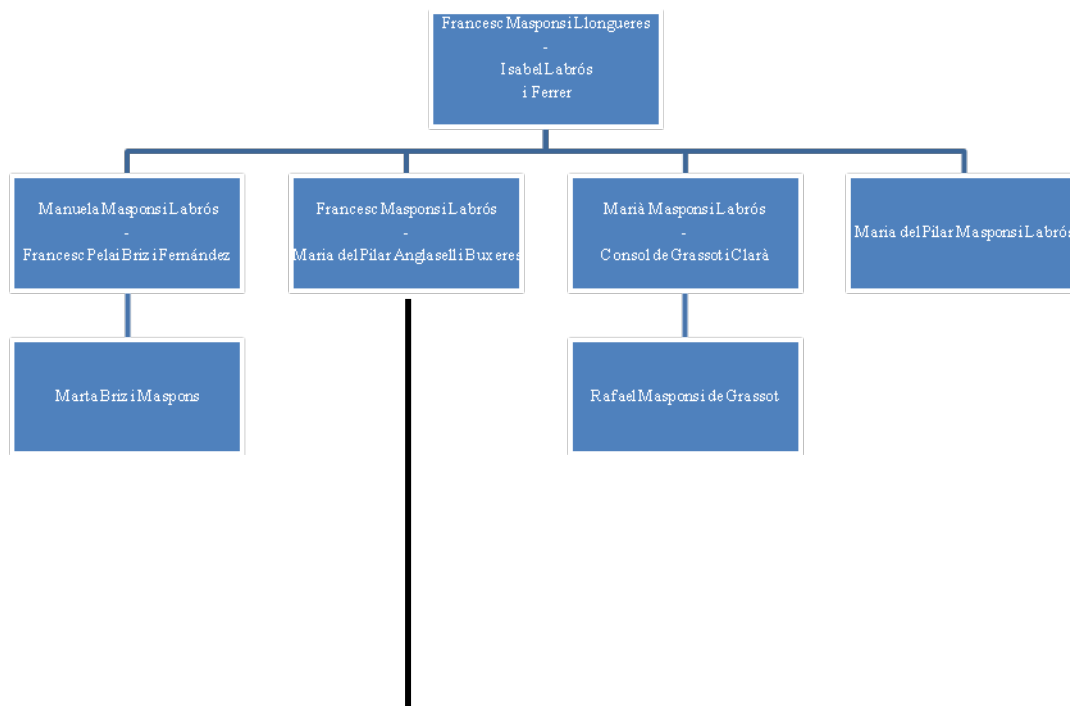
El llegat de Francesc Maspons i Labrós fou eixorivit per l'Agrupació Excursionista de Granollers, que l'any 1992 va instaurar un premi literari amb el seu nom.

El seu fill intentaria també recuperar la seva memòria amb la reedició de les seves obres completes. Per assolir-ho, es posaria en contacte amb l'editor Josep Maria Cruzet, responsable d'Editorial Selecta i, anteriorment, fundador de la Llibreria Catalònia. Cruzet, però, en una carta datada 6 de maig de 1947 rebutjaria la publicació de les obres completes de Francesc Maspons i Labrós⁶³. A la missiva, s'inclou un esquema amb el conjunt de la seva producció literària composta pel llibre *Jocs de la infància*, un recull de jocs tradicionals; els quatre volums de *Lo rondallayre*, aplec de contes populars catalans; *Tradicions del Vallès*, compilació de tradicions de la comarca; un seguit de monografies sobre tradicions populars i temes agrícoles; una relació d'excursions de 330 pàgines esquixades d'elements històrics; el recull de llegendes

⁶² MASPONS i ANGLASEU, Francesc. [Relació de fets].

⁶³ Arxiu personal de Francesc Maspons (AFM).

Semprevives, i dues monografies històriques publicades per l'Acadèmia de Bones Lletres.

Francesc Maspons i Anglasell - Joaquina Rogent i Pedrosa	Ramon Maspons i Anglasell	Anton Maspons i Anglasell	Josep Maspons i Anglasell	Josep Maspons i Anglasell	Carme Maspons i Anglasell	Marià Maspons i Anglasell	Manel Maspons i Anglasell	Maria Teresa Maspons i Anglasell	Nicolau Maspons i Anglasell	Pilar Maspons i Anglasell	Montserrat Maspons i Anglasell
--	---------------------------	---------------------------	---------------------------	---------------------------	---------------------------	---------------------------	---------------------------	----------------------------------	-----------------------------	---------------------------	--------------------------------

2.3 Marià Maspons i Labrós. Activisme polític

Marià Maspons –casat amb Consol de Grassot i Clarà i pare del diplomàtic Rafael Maspons de Grassot- va ser diputat conservador en els inicis de la Restauració monàrquica⁶⁴.

Com el seu germà bessó, Marià Maspons va cursar primària al col·legi P. Mestres de Barcelona i estudià la secundària entre 1850 i 1856 al col·legi Sant

⁶⁴ PLANES i MARESMA, Jordi. *Els inicis del Catalanisme a Granollers i el Vallès Occidental*. Granollers: Anuari del Centre d'Estudis de Granollers, 2004, pàgines 39-82.

Bonaventura i l'Institut Provincial de Barcelona. El 28 de juny de 1856 es graduava com a batxiller en filosofia i, seguidament, cursaria dret a la Universitat de Barcelona entre 1856 i 1862. El 25 de juny de 1860 obtenia el batxiller en jurisprudència i dos anys després es llicenciava en Dret civil, canònic i administratiu. Com el seu germà, va demanar el setembre de 1862 el trasllat a la Universitat Central de Madrid, on es va doctorar al cap d'un any i mig amb la nota d'excel·lent amb la tesi *Cómo en caso de necesidad debe procederse al nombramiento de Obispo Auxiliar*⁶⁵.

A la facultat va tenir com a professors, entre d'altres, Vicenç Rius i Roca, Francesc Permanyer i Tuyet, Manuel Duran i Bas, Felip Vergés i Permanyer i Ramon Anglasesell i Serrano, futur sogre del seu germà.

Després de concloure els seus estudis, Marià Maspons va entrar a treballar al bufet d'Eduard Gibert i va ingressar, el 1863, al Col·legi d'Advocats de Barcelona⁶⁶. Un cop es van crear els jutjats de pau, Maspons va encarregar-se gratuïtament del de Palau de Barcelona. Durant l'epidèmia de còlera de 1865, va restar a la ciutat i va treballar activament a la junta d'auxili creada per les autoritats esdevenint, segons les cròniques de l'època, un dels seus membres més destacats. L'estiu de 1869, a més, prendria possessió del càrrec de fiscal substituït de l'Audiència de Barcelona⁶⁷.

Políticament, Maspons treballaria constantment per posar fi a les guerres carlines que encara assolaven Catalunya un cop es confirmà la restauració borbònica. La seva tasca seria recompensada amb la Creu Blanca del Mèrit Militar i li mereixeria la plena confiança del general Arsenio Martínez Campos, amb qui mantindria una estreta amistat.

Anteriorment, havia format part de les comissions de recepció del príncep Alfons durant la seva visita a Barcelona el gener de 1875 i havia estat escollit diputat provincial per Caldes de Montbui entre gener de 1875 i març de 1877, arrenjerant-se inicialment a les files dels conservadors. Va ser també diputat per Granollers entre 1876 i 1881.

⁶⁵ Arxiu Històric Nacional. UNIVERSIDADES, 4423, Expedient 13. El 29 de setembre de 1862 sol·licita la matrícula formal del doctorat. El 10 de juny de 1863 escull per sorteig el tema de la seva tesi i el 18 de desembre sol·licita data per llegir-la. Finalment, l'11 de febrer de 1864 és aprovada pel tribunal amb la nota d'excel·lent i el 17 de febrer llegeix la tesi, que serà publicada. És Investit doctor el 20 de febrer.

⁶⁶ *La dinastia. Diario político, literario y mercantil*. 975, 4 de juny de 1885, pàgines 6-9. Necrològica de Marià Maspons conservada a l'arxiu personal del seu nebot.

⁶⁷ Arxiu Històric Nacional. FC-M^o_JUSTICIA_MAG_JUECES,4587,Exp.5075.

Precisament, un cop escollit diputat a les primeres eleccions generals pel partit conservador, Marià Maspons –fervent catòlic- s’oposà als seus correligionaris i votà en contra de l’article 11 de la constitució de 1876, que defensava una certa llibertat religiosa a l’Estat. Aquest episodi seria recordat per Francesc Maspons i Labrós al seu fill en una carta que va rebre durant l’estada de Maspons i Anglasesell a Madrid, el 1896⁶⁸.

La seva tasca al partit conservador també seria seguida de prop pels liberals catalans. A l’intercanvi epistolar que Balaguer manté amb interlocutors com Rius i Tauler i Josep Fiter, s’esmenta reiteradament Marià Maspons, vist a les cartes com un rival polític, en ocasions blasmat, però sempre respectat. Una part significativa de les mencions tenen a veure amb la crisi del gas que es va viure a Barcelona a final de la dècada dels 70 del segle XIX⁶⁹.

Paulatinament, però, es va anar desencisant de la política de partit i va arribar a redactar la seva dimissió, renúncia que no acabaria presentant malgrat que abandonaria definitivament la militància en el moment en què es produí la fusió entre centralistes i constitucionalistes i que acabaria desembocant en la creació del partit liberal.

Com a parlamentari, Maspons i Labrós se centrà en temes de caire jurídic i de política aranzelària. Així mateix, cal ressenyar la seva interpel·lació el 1878 al govern estatal arran del conflicte del gas i els aldarulls viscuts a Barcelona i Manresa⁷⁰.

De la seva tasca política, destaca també el seu paper dins de l’annexió per part de Barcelona dels municipis de Gràcia, Sant Joan d’Horta, Les Corts, Sant Andreu de Palomar, Sant Gervasi de Cassoles, Sant Martí de Provençals, Sants i Sarrià. Maspons va defensar el 7 de febrer de 1876 l’agregació dels esmentats municipis en entendre que l’eixample traçat per Idelfons Cerdà els elevava a la categoria d’unitat geogràfica. L’Ajuntament de Sant Joan d’Horta no va veure amb bons ulls la proposta de Marià Maspons i li contestà formalment mitjançant un escrit del 26 de gener de 1877 on defensava l’autonomia del poble més enllà del projecte Cerdà.

La seva activitat política i cultural el va portar a ser nomenat fill predilecte de Granollers el 26 de març de 1885, només dos mesos abans de la seva sobtada mort.

⁶⁸ AFM.

⁶⁹ Biblioteca Víctor Balaguer.

⁷⁰ PALOMAS i MONCHOLI, Joan. Tesi doctoral [*El rerefons econòmic de l’activitat dels parlamentaris catalans (1876-1885)*], pàgines 503-504.

Un any abans de lliurar el Memorial de Greuges, Maspons va presidir el tercer certamen científic i literari de Granollers, celebrat el 4 de setembre de 1884, i va aprofitar per pronunciar un discurs profundament catalanista a on es posicionava en contra del centralisme i reivindicava la singularitat catalana⁷¹:

[...] aquesta festa és la protesta que la vila de Granollers, capital del Vallès, afegeix a les protestes que de totes parts d'Espanya s'aixequen contra els que volen matar nostra manera de ser, i canviar i fer desaparèixer nostra naturalesa moral i nostres tradicions i costums, substituint-ho tot per utopies i per coses que pugnen amb nostra existència real; és la protesta que aquesta vila afegeix a les protestes dels que no volen que Espanya quedi reduïda a una sola ciutat que, prescindint del país, dicti i imposi ses lleis: en una paraula, aquesta festa és una protesta més contra l'unitarisme i el centralisme.

La seva evolució política, doncs, va centrar bona part de la sessió necrològica celebrada el 27 de novembre de 1885 a la sala de juntes del Centre Català –entitat de la que era soci- i a on feren ús de la paraula el president del centre, Valentí Almirall, i l'historiador, Josep Coroleu, encarregat de l'elaboració de la seva biografia⁷².

Almirall lamenta la desaparició de Maspons just en el moment en què, a parer del periodista barceloní, el catalanisme ha d'endinsar-se en el terreny de la política. El president del Centre Català, amic del finat des dels temps universitaris, destaca que, malgrat que Marià Maspons sempre s'havia significat com a monàrquic conservador, el seu pas cap al regionalisme es produeix per la seva defensa d'un canvi radical en l'organització de l'Estat que fugi d'un centralisme uniformitzador propi de tradicions foranes d'arrel, principalment, franceses. Maspons, segons remarca Almirall, viatja a Alemanya i recorre els seus estats tot percebent una organització territorial fonamentada en una estructura confederal monàrquica. Tanmateix, discrepa de la uniformitat del model germànic i s'atansa al dret anglès encarnat per William Blackstone, que esdevé el jurista de capçalera de Maspons, i a un particularisme jurídic que varia –explica Almirall- de regió a regió, de comarca a comarca i, fins i tot en alguns casos, de ciutat a ciutat.

De la seva banda, Josep Coroleu ressalta al seu panegíric que Maspons discrepava dels dos principals partits espanyols en entendre que fonamentaven la seva política en sistemes estrangers que no acomodaven la seva concepció d'estat als

⁷¹ ALMIRALL, Valentí, i COROLEU, Josep. *Sessió necrològica a la bona memòria de en Marià Maspons i Labrós celebrada per acord del Consell General la vetlla del dia 27 de Novembre de 1885*. Barcelona: Establiment tipogràfic dels successors de N. Ramírez i Ca, passatge d'Escudellers, 4, 1886, pàgina 36.

⁷² ALMIRALL, Valentí, i COROLEU, Josep. *Sessió necrològica a la bona memòria de en Marià Maspons i Labrós celebrada per acord del Consell General la vetlla del dia 27 de Novembre de 1885*.

costums i tradicions dels catalans. Defensor de l'existència jurídica del poble català, critica ostensiblement la preponderància del centralisme basat en teories franceses per davant de les antigues lleis i costums catalans.

Conservador il·lustrat –parlava cinc idiomes: català, castellà, francès, italià i alemany-, Coroleu destaca la seva defensa de la conservació de les arrels pròpies del caràcter català com a principi bàsic del progrés.

En el terreny més associatiu, econòmic i cultural, Marià Maspons fou membre de la junta de l'Acadèmia de Jurisprudència i Legislació de Barcelona –que anys després presidiria el seu nebot-; del Col·legi d'Advocats de Barcelona, ocupant el càrrec de diputat quart de la seva junta de govern el 1877, i secretari de l'Ateneu Català el 1869 i de l'Ateneu Barcelonès el 1871. A més, va ser soci fundador de la Unió Barcelonesa de les Classes Productores, el 1876; soci de mèrit del Foment de la Producció Espanyola, corporació amb la qual va tenir relacions; membre de l'Associació de Naviliers i Consignataris de Barcelona, i president de la Societat de Tramvies de Barcelona i del Banc Franco-Español. També va formar part de la Junta Provincial de Beneficència i del Col·legi de Sordsmuds.

Així mateix, va col·laborar amb les publicacions *Lo Gay Saber*, dirigida pel seu cunyat Pelai Briz; *La Renaixença*, i el *Diario de Barcelona*.

El seu nom, però, ha passat a la història en esdevenir el portaveu de la *Memòria en defensa dels interessos morals i materials de Catalunya*, altrament conegut com Memorial de Greuges. La composició de la comissió encarregada de fer arribar el document al rei Alfons V d'Aragó i XII de Castella es va acordat en una reunió celebrada l'11 de gener de 1885 a la Llotja. L'encarregat de presidir-la fou l'advocat Marià Maspons i Labrós, juntament amb Valentí Almirall, el regidor de Barcelona Domingo Sanromà, mossèn Jaume Collell, l'advocat Josep Pella i Forgas, Jacint Verdaguer i el director de *La Renaixensa*, Àngel Guimerà, entre d'altres. L'objectiu era convèncer el rei perquè vetés totes les lleis aprovades per les Corts estatals que perjudiquessin Catalunya⁷³.

Marià Maspons va ser el portaveu de la comissió d'industrials, advocats, clergues, escriptors, hisendats, pagesos i obrers que es va desplaçar a Madrid per defensar davant del rei Alfons XII el Dret Civil català i per protestar per un tractat comercial signat amb la Gran Bretanya.

⁷³ DURAN i SOLÀ, Lluís. *Breu història del Catalanisme I. Del segle XIX a la dictadura de Primo de Rivera*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2009, pàgines 33-34.

L'audiència tingué lloc al palau reial el dia 10 de març a les dues de la tarda davant del rei i de la reina, Maria Cristina d'Habsburg. A banda de Maspons, també hi assistien Guimerà, Jacint Verdaguer i Joan Josep Permanyer, entre d'altres. La iniciativa descol·locà el govern espanyol. Maspons i Labrós va afirmar que la societat sentia com mai els mals del centralisme i recordava que el sistema administratiu català anterior a 1714 era imitat per altres estats. El document també demanava que no s'adulterés ni se subordinés el dret civil català. Maspons també va ressaltar que altres sectors s'havien manifestat en contra del tractat amb la Gran Bretanya i que l'Estat espanyol corria el risc de convertir-se en un estat agrícola.

A la seva intervenció, Marià Maspons va demanar que, per evitar la destrucció d'Espanya, s'apostés per un model d'organització descentralitzat, l'ús del català a les escoles i els tribunals i el manteniment del dret civil català. També va criticar els tractats signats amb França i Anglaterra en considerar que debilitaven el teixit industrial català, autèntic motor econòmic del l'Estat. Així mateix, el document reclamava al rei que utilitzés les seves prerrogatives constitucionals per vetar aquestes lleis i insistia en la necessitat de protegir la indústria catalana com a garantia del desenvolupament i la modernitat de l'Estat. A la seva tornada a Granollers, vila nadiua de Maspons, la ciutat li va retre una rebuda triomfal per la seva tasca al capdavant de la comissió del Memorial de Greuges.

Així mateix, es va organitzar un homenatge al restaurant Martín de Barcelona als membres de la comissió encarregada de fer arribar a Alfons XII el Memorial de Greuges⁷⁴. L'acte va servir per insistir en la necessitat de conservar les institucions catalanes que encara quedaven i de treballar per recuperar les perdudes. En la seva intervenció, Marià Maspons recordava que va parlar en nom de Catalunya però pensant en el bé de tot l'Estat i que, si bé el rei els va tractar amb atenció i cortesia, durant la resta de la seva estada a Madrid només van rebre fredor i enemistat. Per exemplificar-ho, Maspons va ressaltar les poques visites que va tenir Jacint Verdaguer, en contraposició amb l'afecte que, assegurava, es dispensava a Catalunya a qualsevol literat espanyol. L'oncle de Maspons i Anglasell va criticar, també, la voluntat dels polítics espanyols que malden, al seu entendre, per fer de Madrid l'únic centre de la vida del país. Marià Maspons va cloure la seva intervenció destacant la incredulitat viscuda davant el comportament hostil tant del partit liberal com del conservador,

⁷⁴ *L'Arc de Sant Martí*. 50, 5 d'abril de 1885, pàgina 216.

sempre centrats, al seu parer, en les lleis reaccionàries franceses i oblidant-se dels principis que permeteren l'organització dels antics regnes d'Espanya. Maspons defensa que ells són els autèntics partidaris de la unitat de la pàtria i que els centralistes són els enemics.

L'esmentat homenatge esdevindria l'últim gran acte públic de Marià Maspons, atès que moriria només un mes i mig després, el 27 de maig a dos quarts de dues de la tarda, i fou enterrat l'endemà. Les principals forces vives del catalanisme de l'època li organitzaren una sessió necrològica a la biblioteca del Centre Català. Els seus coetanis destacaren que Marià Maspons, vicepresident dels Jocs Florals del 1885, avorria els partits polítics en considerar-los enemics de Catalunya i que defensava la necessitat de recuperar la personalitat jurídica perduda pel despotisme de Felip V.

La seva dona, Consol de Grassot, li sobreviuria gairebé 60 anys, morint l'últim dia de febrer de 1942⁷⁵.

2.4 Maria del Pilar Maspons i Labrós. Literatura popular

Pilar Maspons i Labrós, nascuda el 4 de desembre de 1844 a Barcelona i més coneguda literàriament pel pseudònim de Maria de Bell-lloc, fou una dona d'una forta devoció religiosa, patriòtica i familiar fins al punt que, segons sembla, va portar una vida reclosa, malgrat convertir-se en una de les primeres dones en escriure en català dins el moviment de la Renaixença. La primera de les poesies que va publicar fou *Lloances*, el 1866, a la revista *Calendari català*, que dos anys abans havia posat en marxa el seu cunyat Francesc Pelai Briz⁷⁶. Va publicar dos reculls de narracions d'inspiració popular, *Narracions i Llegendes* (1875) i *Llegendes catalanes* (1881); així com un llibre de poesies, *Salabrugas* (1874); una novel·la històrica, *Vigatans i botiflers* (1878); una novel·la breu, *Elisabet de Mur*, i dues obres folklòriques, *Montseny* (1880) i *Costums i tradicions del Vallès* (1882), considerada, aquesta última, el primer costumari aparegut a Catalunya. Més endavant, el 1889 i el 1894 encara va publicar *Quatre tradicions* i *Altres quatre tradicions del temps de la Reconquesta*, un parell de reculls molt breus de llegendes. També es té constància de la redacció de l'obra *Història d'un fadrí veler*, que no s'arribaria, però, a publicar mai.

Esriptora i poetessa, també va publicar poesies a *Lo Gay Saber*, *Calendari Català*, *La Il·lustració Catalana*, *La Renaxensa* (després *La Renaixença*), *La Veu del*

⁷⁵ *La Vanguardia*. 1 de març de 1942, pàgina 3.

⁷⁶ PRATS, Llorenç. *El mite de la tradició popular*, pàgines 73-107.

Montserrat i *La Veu de Catalunya*. Més endavant, el maig de 1879, va participar, amb dos poemes i una llegenda, en un número monogràfic de *La Llumanera de Nova York*, dirigit per Dolors Monserdà, dedicat a les dones catalanes.

El 1880, l'Associació d'Excursions Catalana va organitzar una vetllada literària en honor seu i dels escriptors Gaietà Vidal i Valenciano i Salvador Sanpere i Miquel⁷⁷. L'acte, que va tenir la presència del seu germà Francesc Maspons, es va celebrar al saló d'actes del Foment de la Producció Espanyola. El motiu de l'homenatge fou la concessió a Maria de Bell-lloch del premi de poesia atorgat per l'entitat als Jocs Florals del 2 de maig de 1880 pel seu llibre *Montseny*. Al mateix certamen, també va resultar guardonat, entre d'altres, Jacint Verdaguer. La seva tasca literària i cultural li va valer, novament, el reconeixement de l'Associació d'Excursions Catalana, que l'any 1885 la va nomenar sòcia honorària de la seva secció de Folklore Català.

El crític Josep de Mas i de Pallejà la considera una excel·lent novel·lista però una mediocre poetessa, sobretot arran de la publicació del seu llibre de versos, *Salabrugas* (La Renaxensa. Barcelona, 1874)⁷⁸. Com a narradora la qualifica de "glòria catalana" a l'alçada de Martí Genís, Narcís Oller i del seu cunyat Francesc Pelai Briz i destaca la seva obra *Vigatans i botiflers*, entre d'altres. En les seves comparacions l'eleva al nivell dels francesos Alphonse de Lamartine i Louis Veillot i, respecte al seu estil, destaca el sentiment religiós, el de pàtria, l'amor a la família i a les institucions que d'ella es desprenen.

Altres crítics la qualifiquen d'enamorada de la literatura popular i estudiosa dels costums i de la història de Catalunya, en especial del Montseny i del Vallès⁷⁹. De la seva producció es destaca la senzillesa dels seus textos, el romanticisme i la idealització del món rural. Així mateix, la literatura de Maria de Bell-lloch s'endinsa en el costumisme mitjançant els seus retrats de la vida als pobles i viles, així com la compilació de llegendes i tradicions. A més de ressaltar la seva religiositat, la ressenya apunta la finesa, la naturalitat i l'espontaneïtat com les principals virtuts de la seva literatura. Un cop morta, el 31 de gener de 1907 a l'edat de 62 anys, l'acadèmia Miralles, fundada per Dolors Miralles i Valls, bateja la seva agrupació femenina amb el

⁷⁷ BARBERÀ i SUQUÉ, Josep. *Excursionistes recordats...*, pàgines 21-22. No estava casada amb Francesc Pelai Briz, tal com erròniament s'assenyala en el llibre. La dona de Briz era Manuela Maspons i Labrós.

⁷⁸ MAS i DE PALLEJÀ, Josep de. «Les escriptores catalanes». *L'Esperit Català*. 32, 1 de febrer de 1884, pàgina 6.

⁷⁹ *Revista Il·lustrada Jorba*, Manresa. 224, 1 de maig de 1928, pàgines 1-2.

nom de Maria de Bell-lloch, en reconeixement a la seva figura⁸⁰. L'acte té lloc el 10 de maig de 1923 a la seu del Centre Català de Sabadell. Hi participen Inés Viumala, Anna de Valldaura, Inés Armengol de Badia, Antoni Bartomeu, Joan Montllor i Pujal i l'alcalde de Sabadell, Domingo Saló Salas. La funció bàsica de l'organització era el millorament moral i espiritual de les associades mitjançant l'organització d'activitats culturals i esportives. L'agrupació s'inscriu al Centre Excursionista del Vallès. Fruit de les seves activitats, l'entitat crea una biblioteca i organitzar la Festa de la Flora on s'enalteix l'esperit primaveral. El 1934, el grup li dedica un homenatge.

2.5 Francesc Pelai Briz. Periodisme i catalanisme

Francesc Pelai Briz i Fernàndez (27 de setembre de 1839-15 de juliol de 1889) era oncle de Maspons i Anglasesell atès que es va casar amb la germana gran del seu pare, Manuela Maspons i Labrós. De caràcter sembla ser que difícil i afectat d'una malaltia que el feu passar moltes temporades reclòs, està considerat com el més gran propagandista de la Renaixença⁸¹. Conreà tot tipus d'estils com la poesia, la novel·la històrica, les narracions, el teatre i la literatura infantil amb l'objectiu de consolidar la imatge d'una Catalunya renaixent, catòlica i tradicionalista. La posada en marxa de l'anuari *Calendari català* (1864-1881) i la revista quinzenal *Lo Gay Saber* (1868-1869 i 1878-1883) ha estat considerada com l'edició dels primers òrgans periodístics de la Renaixença. Després d'haver publicat en castellà i, de forma simultània, també en català, a partir de començaments de la dècada dels 60 es decantà per un monolingüisme radical català. Briz és plenament conscient de la capacitat de mobilització de la llengua, a la que qualifica "d'ànima de la nostra renaixença", a la vegada que també l'entén com un marcadore ètnic objectiu que legitima les aspiracions d'independència política. Segons l'autor, la ideologia política de Briz se sustentava en un catalanisme genèric sense adscripció de partit, alhora que defensava la constitució d'una federació espanyola monàrquica com el millor sistema possible per a Catalunya. La seva obra folklòrica s'aplega, sobretot, a les cinc sèries de *Cansons de la terra* (1866, 1867, 1871, 1874 i 1877) i *Endevinalles populars catalanes* (1882). Francesc Briz anima l'empresa folklòrica dels seus cunyats Francesc Maspons i Pilar Maspons. El grup familiar representa una generació d'intel·lectuals que havia viscut la Renaixença en la seva

⁸⁰ *Diari de Sabadell*. 21 de desembre de 1967, pàgina 11.

⁸¹ PRATS, Llorenç. *El mite de la tradició popular*, pàgines 73-81.

joventut com un moviment consolidat i que entén les motivacions catalanistes segons els seus postulats.

Francesc Pelai Briz es relacionà amb les principals figures literàries i culturals de l'època, sobretot arran de la posada en marxa de *Lo Gay Saber*. L'arxiver de Vic i impulsor del Museu Episcopal i del Temple Romà, Josep Serra i Campdelacreu, pare de Manuel Serra i Moret, conserva al seu arxiu personal la correspondència que va mantenir amb Briz.

Així mateix, Jacint Verdaguer també intercanvia missives amb Pelai Briz⁸². La carta més antiga entre tots dos data del 1869, quan l'insigne escriptor osonenc encara es trobava en fase de formació malgrat que ja comença a rebre els primers reconeixements. El futur creador del *Canigó* escriu a Briz el 19 de maig de 1869 des de Riudeperes, a Calldetenes (Osona), en relació al poema *Qui com Déu?* que Verdaguer possiblement havia ofert a l'editor de *Lo Gai Saber* per a la seva publicació, circumstància que finalment no es va donar.

Francesc Pelai Briz va ser un dels primers autors a estrenar drames històrics en català entre 1865 i 1874, juntament amb Frederic Soler, Bartomeu Carcassona, Ramon Mora, Damas Calvet, Antoni Ferrer i Codina i Francesc Ubach i Vinyeta. Concretament, l'oncle de Maspons i Anglasesell escriu *Bac de Roda* (1868) i *Miquel Rius* (1870). Segons l'anàlisi del crític Josep Yxart inclòs al treball *Teatre català. Assaig històric-crític*, premiat als Jocs Florals de 1879; la primera de les obres està situada entre 1712 i 1713, en plena guerra de Successió, i es basa en fets i personatges històrics, amb un grau mig de ficció⁸³. Per contra, la segona de les obres analitzades ja està dominada àmpliament per la ficció, amb uns fets i personatges completament fabulats dins d'un entorn històric basat en la guerra dels Segadors, a mitjans del segle XVII.

Francesc Pelai Briz escriu *Bac de Roda* íntegrament en català malgrat que inclou un fragment en castellà, concretament el referent a un ban on es crida a tots els fusters vigatans a construir un cadafal a on serà executat l'heroi sota l'amenaça de derruir-los les cases. A banda de la versemblança que l'escrit fos redactat en castellà, possiblement la decisió responia al compliment de la llei de 1867 segons la qual els textos dramàtics havien d'incloure alguna part en castellà.

⁸² JORBA, Manuel, i PINYOL, Ramon. *Contribució a l'epistolari de Jacint Verdaguer. I*. Anuari Verdaguer 17, 2007, pàgines 241-258.

⁸³ FARRÉS, Pere. *El drama històric en català. A propòsit de 'Cor de Roure', de Ramon Picó i Campanar*. Anuari Verdaguer 13, 2005, pàgines 405-419.

Briz també conrea la poesia i esdevé un dels autors més destacats de l'èpica catalana del segle XIX⁸⁴. La campanya militar de 1859-1860 a l'Àfrica encapçalada pel general Prim porta l'autor a crear el poema *Lo fill dels hèroes*, composició de clara intencionalitat heroica a partir de l'estructura clàssica de la silva. Al poema hi figuren amb veu pròpia personatges i episodis cabdals de la història espanyola i catalana com Santiago, la batalla de Clavijo, Jaume I i Sant Jordi. Poc després, el 1869, Briz publica *Alazarch. Romanç Històric*, premiat per la Societat d'Amics del País Valencià. La seva activitat no s'atura i el 1881 apareix *L'Orientada*, un poema que continuava l'obra *Lo roudor de Llobregat* de Joaquim Rubió i Ors i a on Briz insistia en els estramps en considerar-la com la forma mètrica més genuïnament catalana. El seu ús, doncs, significava per a l'autor una manera més de contribuir als objectius de la Renaixença. De forma pòstuma, el 1889, també apareixeria *Cap de ferro*, un nou poema fonamentat en els mateixos paràmetres de la seva obra poètica de caire èpic.

Francesc Pelai Briz també va traduir la famosa composició *Mireia*, de l'autor provençal Frederic Mistral. La versió en català començà a veure la llum parcialment a la revista *La Corona*, entre setembre de 1861 i març de 1863 i de forma íntegra en un únic volum el 1864. Dues dècades després, el 1882, Briz la recuperaria a *Lo Gai Saber*. La seva influència va ser tan gran que l'oncle de Maspons i Anglasesell va publicar el 1866 el seu poema *La masia dels amors* d'evidents reminiscències mistraliana.

Tot plegat, respon a un programa literari i cultural al servei de l'impuls de la Renaixença. Es tracta d'un moviment centrat en un ideal catalanista ferm d'on emana una forta reivindicació de caire polític.

La relació entre Briz i els germans Marià i Francesc Maspons s'estreny a la Universitat, durant el curs 1856-1857, quan coincideixen a la carrera de lleis, a l'especialitat de Dret civil i canònic⁸⁵. El vincle és tan fort que l'escriptor dedica la poesia *Cant dels Fetillers*, apareguda el 6 de març de 1861, a Francesc Maspons i Labrós, a qui titlla del seu millor amic.

Finalment, l'amistat es va convertir en quelcom superior quan Briz es va casar el 23 de novembre de 1861 a la parròquia del Pi amb Manuela Maspons, germana gran de Francesc, Marià i Pilar Maspons. El matrimoni va tenir una filla, Marta Briz Maspons,

⁸⁴ JORBA, Manuel. *Introducció a l'èpica catalana del segle XIX*. Anuari Verdaguer 1, 1986, pàgines 11-33.

⁸⁵ PANYELLA i FARRERAS, Ramon. [*Francesc Pelai Briz. Entre la literatura i l'activisme patriòtic (1839-1889)*]. Tesis doctoral dirigida per Manuel Jorba. Departament de Filologia catalana. Facultat de Filosofia i Lletres. Universitat Autònoma de Barcelona (2008).

nascuda el 1863 i morta el 5 de febrer de 1902, casada amb Antoni M. Casas, amb qui tindria dos fills, Francesc Xavier Casas, conegut pel seu catalanisme radical i per haver presidit l'Associació Nacionalista Catalana, i Antònia Casas, qui es casaria amb el lingüista Emili Vallès.

Manuela Maspons va néixer el 1839 i va morir el 25 d'octubre de 1887, dos anys abans que el seu marit.

D'entre les moltes relacions que conrea Briz amb les figures literàries, culturals i polítiques més destacades de l'època, una de les que sobresurt és el poeta, historiador i polític Víctor Balaguer, sobretot en els seus inicis literaris. Francesc Maspons reconeixia en una carta enviada a Balaguer el 18 de juliol de 1889 la forta influència que havia tingut sobre l'obra del seu cunyat. Maspons i Labrós també deixa entendre a la missiva que la relació entre les famílies Briz i Balaguer ja venia de temps enrere.

Sobre Briz, és curiós ressenyar com Balaguer també afirma, en correspondència amb Àngel Guimerà, que, efectivament, tenia un caràcter difícil. De fet, Briz retraurà sovint a Balaguer que no li contesti amb més celeritat o que no col·labori prou amb les seves publicacions⁸⁶.

Tot amb tot, Francesc Pelai Briz i el seu cunyat Maspons i Labrós són dos dels signants del text d'agraïment datat el 8 de gener de 1867 i enviat al conjunt de poetes provençals que varen acollir Víctor Balaguer durant el seu exili a terres occitanes.

Així mateix, també mantingué una ambivalent relació amb Frederic Soler *Pitarra*. El tracte amb el dramaturg barceloní va passar per diferents estats, del distanciament inicial fins a l'estreta amistat i la col·laboració creativa. L'enemistat dels primers temps provenia pel rebuig que provocava en Briz el caràcter i el llenguatge de la producció de la primera etapa del dramaturg, quan es fa conegut amb el pseudònim de Serafí Pitarra, caracteritzat per la paròdia i la sàtira. Amb el temps, i mercès al gir que experimentà el teatre de Soler, la relació es refaria fins al punt de col·laborar en la composició de les obres *La falç o el cap de colla* i *L'agulla*, text, aquest segon, que Soler completaria a la mort de Briz per petició expressa de l'oncle de Maspons⁸⁷.

Els problemes de salut, doncs, ja feien preveure una mort prematura que arribaria dos mesos abans de complir els 50 anys, al seu domicili particular, a la placeta dels Cegos de la Boqueria de Barcelona. Cinc mesos després del decés, els salons de la Lliga de Catalunya van acollir una vetllada necrològica en el seu record, celebrada el

⁸⁶ Biblioteca Víctor Balaguer. Carta d'Àngel Guimerà a Víctor Balaguer, datada el 7 de juny de 1879.

⁸⁷ CURET, Francesc. *Història del teatre català*. Barcelona: Aedos, 1967, pàgines 165 i 198-200.

dissabte 21 de desembre de 1889⁸⁸. Entre els assistents que honoraren la seva memòria hi destacaven la poetessa Dolors Monserdà i Vidal (més coneguda com Monserdà de Macià i sogra de Puig i Cadafalch), el seu cunyat Francesc Maspons i Labrós, el dramaturg Frederic Soler i els literats Joaquim Rubió i Ors, Gaietà Vidal i Valenciano i Àngel Guimerà, qui obrí l'acte amb un breu discurs. Joaquim Riera i Bertran va llegir una memòria biogràfica del finat i, a continuació, Narcís Verdager i Callís, Isidre Raventós i Ferran Agulló van llegir unes poesies de Briz. També van recordar textos del difunt Josep Blanc, Joaquim Cabot, Francesc Matheu i Bonaventura Bassegoda. Francesc Maspons i Labrós tancà l'acte recordant el patriotisme del seu cunyat i el del seu germà, Marià, també desaparegut quatre anys abans.

⁸⁸ *Lo Catalanista*. 127, 22 de desembre de 1889, pàgines 10-11.

3- INFANTESA I JOVENTUT (1872-1897)

3.1 Formació i estudis. Primeres activitats

Francesc Maspons i Anglasell va néixer a Barcelona el 22 de juliol de 1872 quinze minuts abans de la mitjanit al carrer d'en Xuclà, número 17, 4t 2a, al barri del Raval, i va morir al mas pairal de Bigues i Riells el 26 de novembre de 1966. Els seus pares, Francesc Maspons i Labrós i Pilar Anglasell i Buxeres es traslladarien dotze anys després, el 1884, al carrer de Bonsuccés, 13, 1r, molt a prop del seu antic domicili, a on vivien amb els seus fills. El seu pare, Francesc Maspons i Labrós, l'inscriu al registre civil dos dies després, el 24 de juliol de 1872, a les 11 del matí. Els seus avis, per línia paterna, eren Francesc de Paula Maspons i Llongueras, notari, i Isabel Labrós i Ferrer, tots dos de Barcelona, i per part de mare, Ramon Anglasell Serrano de Aparicio, advocat, i Carme Buxeres i Abat, tots dos també de Barcelona. Un dels seus besavis materns era batlle del reial patrimoni a Barcelona, és a dir, gerent dels béns que hi tenia la casa reial. Maspons i Anglasell és batejat el mateix 24 de juliol per mossèn Joan Masferrer, rector de la parròquia de Nostra Senyora de Betlem de Barcelona, amb el nom de Francesc de Paula Ramon Nonat Antoni de Pàdua. Els seus padrins foren l'avi patern i la germana de la seva mare, Maria Josepa Anglasell i Buxeres. Com a testimonis hi actuaren Antoni Magriñà i Joan Borràs, tots dos de Reus⁸⁹.

Francesc Maspons estudia primària al col·legi Sagrat Cor de Jesús, al carrer Casp, on també va fer la primera comunió el 3 de maig de 1883. L'ensenyament secundari el cursa a l'Institut Barcelona, a on es revela com un bon estudiant assolint unes notes que es mouen entre el notable i l'excel·lent. Finalment, obté el títol de batxiller el 20 de setembre de 1889.

3.2 Contactes amb el catalanisme

El compromís de Francesc Maspons i Anglasell amb el catalanisme i les seves primeres estructures es fa patent ben d'hora i de forma explícita mentre cursa la carrera de Dret a la Universitat de Barcelona entre 1889 i 1895. De fet, Maspons apareix com a secretari de la secció de Dret i Filosofia i lletres del Centre Escolar Catalanista entre l'octubre de 1892 i el setembre de 1893. En funció del seu càrrec, llegeix la memòria reglamentària en la sessió inaugural celebrada la nit del 23 de febrer de 1893⁹⁰. Més endavant és nomenat vicepresident de la secció de Carreres especials, d'octubre de 1897

⁸⁹ Còpia notarial de la seva acta de naixement inclosa al seu expedient acadèmic de la Universitat de Barcelona i custodiada a l'arxiu de la UB.

⁹⁰ *La Vanguardia*. 24 de febrer de 1893, pàgina 3.

a setembre de 1898. El Centre Escolar Catalanista fou una entitat que aixoplugava el jovent universitari catalanista, fundada l'octubre de 1886, malgrat que la seva sessió inaugural no se celebrà fins el 15 de gener de 1887. Per les seves files hi van passar grans figures del catalanisme com Narcís Verdaguer i Callís, Enric Prat de la Riba, Francesc Cambó, Josep Puig i Cadafalch, Manuel Folguera i Duran i Josep Mallofré i Domingo, entre molts altres. El centre va néixer arran de la negativa d'una associació universitària de declarar el català llengua cooficial. El lligam de la institució amb el Centre Català fou molt estret, fins al punt de compartir seu social. Això no obstant, quan es produí la crisi del centre el 1887, l'entitat escolar s'adherí a la nova Lliga de Catalunya. Les principals accions de l'entitat se centraren en la defensa de la llengua i el dret civil català, preocupació que acompanyà Maspons durant tota la seva vida. El centre, que el 1903 encara existia, si més no nominalment, tenia quatre seccions: dret i filosofia i lletres; medicina; ciències i farmàcia, i carreres especials, amb 64, 16, 22 i 67 socis respectivament el 1891. Posteriorment, durant el curs 1897/98, s'hi afegí la secció de belles arts⁹¹.

En aquests primers anys de formació, Francesc Maspons i Anglasesell s'endinsa de ben jove en el món de l'excursionisme. L'amor que Maspons professà durant tota la seva vida a aquesta activitat vingué condicionat, en bona mesura, per la influència familiar. El seu pare i el seu oncle, Francesc i Marià Maspons i Labrós, van viure de ben a prop el procés de fusió entre l'Associació Catalanista d'Excursions Científiques i la seva escissió, l'Associació d'Excursions Catalana. Abans, amb només 6 anys, el 28 de maig de 1879, el seu pare l'inscriu com a soci de l'Associació Catalanista d'Excursions Científiques, la primera entitat excursionista de Catalunya. Va iniciar-se amb Artur Osona i Norbert Font i Sagué, amb qui també faria exploracions a coves i avencs, i, en el moment de morir, ostentava el número 1 de soci del Centre Excursionista de Catalunya.

En aquesta època, els germans Maspons i Anglasesell ja deixaven constància gràfica de les seves excursions. De fet, col·laborarien amb l'Exposició Fotogràfica Catalana, inaugurada el 21 de desembre de 1890 al Seminari Conciliar. Francesc

⁹¹ LLORENS i VILA, Jordi. *La Unió Catalanista i els orígens del catalanisme polític: dels orígens a la presidència del Dr. Martí i Julià: 1891-1903*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1992, pàgines. 447-448.

Maspons hi aportaria una imatge del castell de Castellcir (Vallès Oriental) i una altra de la Torrassa de Montornès⁹².

L'afició per l'excursionisme, doncs, abraça tota la família. L'estiu de 1891 completa una sortida de Prats de Molló a Núria en companyia del seu pare, dels seus germans Ramon i Anton i del també excursionista, Bosch de la Trinxeria.

3.3 Obres de creació i preocupació per l'obrerisme

Tot i que menys coneguda, Maspons i Anglasesell també conrea mentre cursa els seus estudis una notable activitat literària. A banda de la influència familiar, un dels motius podria tenir a veure també amb el fet que la llibreria Palau, un dels referents a Barcelona des de 1892, es trobava ubicada al carrer del Bonsuccés, número 13, edifici propietat de la família Maspons⁹³. L'activitat del negoci facilitava la relació de Maspons i Anglasesell amb llibreters estrangers, a més de generar-se un intens ambient literari, amb trobades constants entre bibliòfils, literats i amants de la lectura en general.

En un primer moment sembla decantar-se per la literatura de ficció. El 1892, amb 20 anys, Maspons i Anglasesell publica el seu primer llibre, *El salario y la salvación del obrero*⁹⁴, trenta-dues pàgines a on exposa, en la línia dels socialcristians tradicionalistes, la seva discrepància envers l'intervencionisme estatal a les relacions laborals. L'obra, signada sota el pseudònim de F. M. de Aparicio –inspirat en una combinació de les seves inicials i del segon cognom del seu avi matern, Ramon Anglasesell Serrano de Aparicio–, està clarament orientada per les doctrines socials de Lleó XIII, una influència decisiva en la seva ideologia i formació i que defensava la participació del catolicisme en la solució dels problemes de l'obrerisme.

De fet, amb una temàtica similar, dos anys després Francesc Maspons publica en català la novel·la *Miquel Grau*, editada per Llibreria d'Àlvar Verdaguer i amb il·lustracions de Baixeras, Llimona, Riquer i Utrillo. L'obra està considerada com un dels pocs exemples de novel·la social existents a la literatura catalana malgrat la preponderància del tema a Catalunya i, especialment, a Barcelona. L'argument gira al voltant dels problemes obrers i les solucions que Maspons hi aporta, sempre lligades a la defensa de la fe cristiana.

⁹² *La ilustración hispanoamericana*. 534, 25 de gener de 1891, pàgines 12-14.

⁹³ *Revista Quaderns de publicació quinzenal*. Any XIX, gener-juny de 1933, pàgina 71.

⁹⁴ MASPONS i ANGLASELL, Francesc. *El salario y la salvación del obrero*. Barcelona: A. López Robert impressor, 1892.

La novel·la no passa desapercebuda entre la premsa del moment. L'edició del *Diario de Barcelona* corresponent al de 18 setembre, el seu crític literari Francesc Miquel i Badia, vell amic de la família Maspons⁹⁵, obre el seu anàlisi amb una invectiva conta el Naturalisme en considerar-lo “antireligiós, escèptic i anticatòlic”⁹⁶. Finit aquest preàmbul, el crític elogia el llibre de Maspons i Anglasell en concebre'l com una eina més de propaganda catòlica i, sobretot, pel seu vessant social, és a dir, per centrar-se en un col·lectiu més humil format per obrers i treballadors. De fet, Miquel i Badia exalta el valor literari de la novel·la, el seu costumisme i l'acurat tractament dels conflictes entre empresaris i proletariat. Al seu parer, l'objectiu del llibre és mostrar la figura del treballador cristià, no com una excepció, sinó com una realitat molt més estesa del que hom pot interpretar per la latent conflictivitat social existent a Catalunya. És més, Maspons i Anglasell utilitza el sacrifici del protagonista que dona nom a la novel·la per exposar l'arrelament de la doctrina cristiana existent en bona part del proletariat. El jurisconsult contraposa la bondat de Miquel Grau a la cobdícia i duresa de l'empresari Fèlix Riupoller, personatge mogut únicament pel seu afany de lucre i que, tanmateix, Maspons no vol equiparar amb la totalitat de l'empresariat català. La novel·la, conclou Miquel i Badia, barreja la tècnica del Naturalisme en quant a la descripció dels personatges i la dura vida dels treballadors de classe més humil amb l'exposició de la doctrina cristiana d'arrel jesuïta present, segons el seu autor, en la formació del proletariat.

L'obra adquireix un cert ressò i la revista *La Renaixensa* la reedita el 1897 dins la seva col·lecció *Novel·les catalanes i estrangeres*, a on també apareixen produccions del seu pare i del seu oncle, Francesc Pelai Briz. Aquesta segona novel·la es veu també clarament influïda per l'encíclica *Rerum novarum* del papa Lleó XIII, apareguda el 1891 i que tant impactà en Maspons i Anglasell.

De fet, poc abans de la publicació del llibre, entre els dies 11 i 15 d'abril, Maspons portaria a la pràctica els principis doctrinals plasmats en la seva literatura tot encapçalant un grup –el número 10– de 28 membres integrants de la gran Peregrinació

⁹⁵ ORIOL, Carme i SAMPER, Emili. *Això era i no era. Obra folklòrica de Josep M. Pujol*. Tarragona: Publicacions Universitat Rovira i Virgili, 2013. Miquel i Badia va ser company d'estudis dels germans Maspons i Labrós i de Francesc Pelai Briz. També van compartir promoció l'escriptor Celestí Barallat, el canonge i historiador Gaietà Barraquer i Roviralta i l'historiador Josep Coroleu Inglada.

⁹⁶ MIQUEL i BADIA, Francesc. «Crítica de la novel·la Miquel Grau». *Diario de Barcelona*. 261, 18 de setembre de 1894, pàgines 10.696-10.698.

Nacional-Obrera a Roma⁹⁷ que Claudi López, marquès de Comillas, va subvencionar coincidint amb l'any jubileu del papa Lleó XIII⁹⁸.

A finals d'any, i seguint la tradició familiar, Francesc Maspons donaria un exemplar de les seves obres a la biblioteca del Centre Escursionista de Catalunya, així com un calc de les dues campanes que hi havia a l'antiga torre inclinada de Saragossa, ja derruïdes.

En paral·lel a la seva producció literària, a la facultat va completant els seus estudis amb notes brillants, majoritàriament excel·lents combinats amb alguns notables i una matrícula d'honor en Dret romà, obtinguda el curs 1890-91. Entre d'altres reconeixements curriculars, Maspons rep una menció honorífica el curs 1889-1890 a les assignatures de *Literatura general i espanyola* i *Història crítica d'Espanya*, a més d'un premi a la de *Metafísica*. A la carrera coincideix, entre d'altres, amb Pere Coromines, futur conseller de Govern de la Generalitat per ERC durant el 1933 i amb qui Maspons reconeix que no coincidia del tot ideològicament, i amb Francesc Albó, Juli Cardenal i Enric Tuget, companys d'universitat amb els que també cursa el doctorat a Madrid⁹⁹.

3.4 Acadèmia de Jurisprudència i Legislació

Francesc Maspons obté la llicenciatura de dret el 27 de juny de 1895 després de superar amb nota d'excel·lent la prova final exposada davant d'un jurat, amb un treball sobre els drets forals de Navarra. El títol s'expedeix el 12 de maig de 1896, quan Maspons ja és a Madrid fent el doctorat a la Universitat Central.

Dos mesos abans, amb la carrera ja finalitzada, Maspons és admès a l'Acadèmia de Jurisprudència i Legislació de Catalunya el 18 de març de 1896, sota presidència de Joan Permanyer i Ayats, iniciant-se així una relació que s'estendrà al llarg de tota la seva vida i que el portarà, fins i tot, a presidir l'entitat.

Així mateix, en ser estudiant de doctorat, automàticament era considerat també soci de l'Acadèmia de Jurisprudència i Legislació de Madrid. De fet, va ser acceptat oficialment el 15 d'abril de 1896. A la capital de l'Estat, Maspons pren part activa de les seves activitats i hi participa en dues sessions per reivindicar el paper del dret civil català, ignorat al projecte de reforma del codi civil espanyol que es debatia a l'acadèmia

⁹⁷ AFM.

⁹⁸ TORRENT i FÀBREGAS, Joan. *Les diferents interpretacions de la caritat en el drama de Verdaguier*. Anuari Verdaguier, número 7. Vic 1992.

⁹⁹ MASPONS i ANGLASELL, Francesc. [*Relació de fets*].

presidida per Antoni Maura. Així mateix, col·labora amb l'article *El movimiento obrero en Francia* al diari *La Época*¹⁰⁰, dirigit per Ignacio José Escobar y López Hermosa, marquès de Valdeiglesias, qui li ofereix una presència més continuada a la publicació, que Francesc Maspons rebutja a causa dels seus estudis. El futur jurisconsult, tal com faria amb les seves primeres obres de ficció, centra el contingut de la temàtica en l'obrerisme, en aquest cas enfocat a França. Francesc Maspons analitza dues sentències dels tribunals de París i Lió envers els sindicats i el seu dret a vaga. Maspons critica el corporativisme d'algunes centrals que atempten contra el dret individual del treballador a adherir-se o no voluntàriament a les aturades, al mateix torn que recomana el govern francès treballar per millorar les condicions laborals dels obrers. Tot i la seva joventut, Maspons expressa ja un interès sòlid per l'autonomia jurídica de Catalunya i per la política internacional, element que acabarà esdevenint un dels seus trets més característics.

Aquestes col·laboracions cal entendre-les com una mena de divertiment formatiu que no despisten, però, Maspons de la causa central de la seva estada a Madrid, on residia al carrer de la Montera, 10, molt a prop de la plaça del Sol. Centrat en els seus estudis, Francesc Maspons completa el doctorat amb la tesi *La reforma de los trece primeros artículos del vigente Código Penal*, aprovada amb una nota d'excel·lent¹⁰¹.

3.5 Trasllat a Oñate

Així, el novembre de 1896, s'informa del nomenament del doctor Francesc Maspons i Anglasesell com a catedràtic de Dret Civil a la Universitat d'Oñate (Guipúscoa) i el de Francesc Albó i Martí com a catedràtic de Dret Internacional¹⁰². Albó i Martí seria, posteriorment, regidor a l'Ajuntament de Barcelona (1901), diputat a Corts per la Lliga Regionalista (1903 i 1905) i un dels impulsors de Solidaritat Catalana.

La possibilitat d'impartir classes de dret civil i mercantil a la reoberta Universitat d'Oñate li arriba de la mà del doctor en filosofia i lletres Modesto Hernández Villaescusa tot just quan Maspons ja havia conclòs el doctorat i acabava de

¹⁰⁰ MASPONS i ANGLASELL, Francesc. «El movimiento obrero en Francia». *La Época*. 16.342, 24 de novembre de 1895, pàgina 2.

¹⁰¹ Arxiu Històric Nacional. UNIVERSIDADES, 4423, Expedient 11. El 24 de setembre de 1895 sol·licita formalment matricular-se al doctorat. L'aprovació de la seva tesi per part del tribunal té lloc el 10 d'octubre de 1896, mentre que el títol serà expedit el 20 de maig de 1897.

¹⁰² *La Correspondencia de España. Diario universal de noticias*, Madrid. 14161, 13 de novembre de 1896, pàgina 3.

retornar a Barcelona¹⁰³. Maspons i Anglasesell accepta la proposta després de parlar amb els seus pares i la circumscriu a un període màxim de dos anys. L'experiència, que finalment només durarà un any, serà transcendental atès que allà descobreix, a la planta baixa de l'edifici universitari, una biblioteca amb obres d'autors clàssics del dret català com Jaume Càncer, Joan Pere Fontanella, Lluís de Peguera i Joan de Socarrats que el faran, a partir d'aleshores, dedicar-se a compilar informació al voltant del dret romànic i el català¹⁰⁴. La seva dedicació serà tal, que ben aviat bescanviarà l'exercici de l'advocacia per l'estudi de les fonts i l'origen del dret català.

L'estada a Oñate, a més, farà que travi una bona amistat amb el burgalès Tomás Alonso de Armiño, qui més endavant seria diputat a les Corts estatals.

Justament en aquella època, el juny de 1897, apareix el llibre *Instantànies*¹⁰⁵, una obra que compila articles a càrrec del jove catedràtic de la Universitat d'Oñate i que fou reconegut al certamen literari d'Olot amb el primer premi a la millor prosa. Curiosament, en la mateixa edició del premi hi participarien també Josep Morató, futur redactor de *La Veu de Catalunya* i guanyador d'un accèsit, i Marià Vayreda¹⁰⁶. L'obra, venuda al preu d'1 pesseta, recull nombrosos exemples sobre comportaments morals en contraposició a la societat del moment, a la que titlla de decadent. Alguns dels quadrets foren publicats a les planes del setmanari *L'Olotí*¹⁰⁷. L'estiu de 1898 surt al carrer l'edició en castellà del llibre sota el títol de *El chico rico y algunos cuentos más*.

Tot i la distància geogràfica, Francesc Maspons i Anglasesell no defalleix en el seu catalanisme i l'octubre de 1897 és nomenat vicepresident de la secció de carreres especials del Consell General del Centre Escolar Catalanista¹⁰⁸.

A més, juntament amb alguns dels seus germans, Maspons i Anglasesell llegeix a finals de 1897 a la seu del CEC la memòria d'una excursió espeleològica a les fonts de les Barbotes i forats de la Bancó a la riera de Tenes i les coves dels cingles de Berlí. Les peripècies dels germans tenen continuïtat amb una altra excursió espeleològica duta a

¹⁰³ Arxiu Històric Nacional. UNIVERSIDADES, 4423, Expedient 11. El viatge deuria ser l'lampec perquè el dia 3 d'octubre de 1896 informa des de Madrid estant que ha de marxar a Barcelona per motius d'urgència familiar, mentre que el dia 12 demana per carta a la Universitat Central de Madrid que se'l dispensi d'assistir a la cerimònia d'investidura dels doctors atès que ja és a Oñate. Així mateix, el 6 de novembre, sol·licita que se li faci arribar el seu títol de llicenciat en Dret a la Universitat d'Oñate.

¹⁰⁴ IGLÉSIES, Josep. «Els noranta anys de Francesc Maspons i Anglasesell». *Serra d'Or*, 7, juny 1962.

¹⁰⁵ MASPONS I ANGLASELL, Francesc. *Instantànies*. Barcelona: Llibreria de A. Verdaguier, 1897.

¹⁰⁶ TAYADELLA, Antònia. *Sobre literatura del segle XIX*. Barcelona: Universitat de Barcelona i Societat Verdaguier, 2013, pàgina 282.

¹⁰⁷ *L'Olotí*. 1a Època, 23 de maig de 1897, pàgina 6.

¹⁰⁸ *La Veu de Catalunya*. 44, 31 d'octubre de 1897, pàgina 368.

terme per Francesc, Anton i Marià Maspons i Anglasell el 28 de desembre de 1897 a la Font d'Armena, coves d'Ordal, del Lladoner i avenc de can Sadurní, on baixaren a la fondària de 75 metres. La premsa de l'època afirma que és la primera vegada que a Catalunya es baixa a tanta profunditat amb finalitat científica¹⁰⁹.

¹⁰⁹ *La Veu de Catalunya*. 1, 1 de gener de 1898, pàgina 6.

4- L'ACTIVITAT PÚBLICA A BARCELONA (1898-1917)

4.1 Pràctica de l'advocacia i estudi sobre el dret

És fàcil deduir, doncs, que ja abans d'acabar el 1897 havia retornat a Barcelona, dedicant-se a partir d'aleshores a estudiar intensament el dret català fins al punt d'esdevenir un dels seus investigadors més prolífics.

Abans, però, Maspons obre un bufet i s'inscriu al Col·legi d'Advocats, el 26 de març de 1898, quatre dies després de sol·licitar-ho. Oficialment, en aquesta primera etapa va exercir de l'1 de juliol de 1898 al 28 d'octubre de 1902. En un primer moment, queda exempt de pagar quotes durant un parell d'anys a canvi de defensar al torn d'ofici casos de persones amb pocs recursos. El seu primer cas, un pagès que denuncia el seu veí per haver tallat un camí de pas, el guanya davant del prestigiós lletrat i diputat a Corts, Josep Maria Vallès i Ribot. Malgrat aquest inici tan esperançador, Maspons reconeix a la seva autobiografia inacabada que no se sent motivat per l'exercici de l'advocacia al torn d'ofici i es dedica a enllestir el seu llibre *Nostre dret familiar segons els autors clàssics i les sentències de l'antic Suprem Tribunal de Catalunya*, que resulta guardonat per l'Acadèmia de Jurisprudència i Legislació de Barcelona. L'obra és un recull del dret familiar català a partir d'autors clàssics com Fontanella, Càncer, Comas, Mieras, Finestres, Socarrats, Ripoll, Ferrer i Oliba. La matèria es divideix en títols, capítols i paràgrafs numerats, amb citacions al marge i una còpia al final de cada pàgina dels textos originals en llatí. El reconeixement de l'acadèmia encoratja Maspons a especialitzar-se en els dictàmens jurídics i a combinar, inicialment, advocacia i estudis.

Tot plegat, però, sense oblidar la seva passió per l'excursionisme. Així, el juny de 1898 acompanya, juntament amb el seu pare i dos dels seus germans, mossèn Norbert Font i Sagué en una excursió espeleològica a la bancó, les barbetes i singles de Bertí¹¹⁰ i l'avenc de can Sadurní, a Begues.

A més, en junta general extraordinària del Centre Excursionista de Catalunya celebrada el divendres 9 de desembre de 1898, s'escull Francesc Maspons i Anglasell com a vocal, just el dia en què el seu pare és elegit president honorari de l'entitat.

Professionalment, durant el breu temps que exerceix com a advocat, a finals de 1898, Francesc Maspons assessora la companyia Ferrocarril de Sarrià a Barcelona S.A., responsable de la construcció i l'explotació de la línia ferroviària entre l'antic poble de

¹¹⁰ *Butlletí del Centre Excursionista de Catalunya*. 42, juliol de 1898, pàgines 184-196. A la pàgina 185 s'inclou una foto de la façana de la casa pairal de la família Maspons a Bigues i Riells i a la pàgina 186, una imatge de la part posterior.

Sarrià i la capital, i caracteritzada per les seves nombroses vicissituds econòmiques. Durant una junta d'accionistes celebrada el 9 de desembre, els reunits acorden les condicions i el preu de les accions de la companyia en cas de venda o traspàs a una altra empresa. La junta, després de la intervenció del jove Maspons, decideix establir el preu de 350 pessetes per paquet d'accions¹¹¹.

Més endavant, a començaments de 1899, Maspons i Anglasesell és nomenat també assessor de marina del districte de Vilanova i la Geltrú.

Durant aquesta època, doncs, Maspons reparteix el seu temps entre el dret i l'excursionisme. La Diada de Sant Jordi, l'advocat i periodista llegeix un treball necrològic sobre la figura de Carles Bosch de la Trinxeria, bon amic del seu pare, durant una vetllada en el seu honor organitzada al Centre Excursionista de Catalunya i on, a més, es penja el seu retrat a la galeria d'excursionistes il·lustres. Amb un estil elegíac i florit, Maspons ressalta l'amor de Bosch pels Pirineus i la seva tasca com a excursionista, escriptor i agricultor, atès que contribuí a replantar cultius i vinyes mortes¹¹².

En un esforç per unir aquests dos mons, l'estudi del dret clàssic català i l'excursionisme, Maspons i Anglasesell demana als excursionistes durant una conferència a l'Acadèmia de Jurisprudència i Legislació que recollin en les seves sortides pel país els costums i tradicions de caire jurídic de la gent del camp. Seguint la línia del treball del seu pare i oncles, Maspons defensa la vigència i la importància del folklore jurídic.

Cada vegada més consolidat com a teòric idealista del dret, se sent oprimat per l'exercici de la professió i opta per centrar-se en les seves investigacions jurídiques. Tot plegat quedarà plasmat en una conferència dictada a finals de maig de 1899 a l'Acadèmica de Jurisprudència i Legislació de Barcelona sota el títol *Costums en desús i tendències noves del Dret català*. Amb encara no 27 anys, Francesc Maspons deixa palès un dels eixos centrals del seu corpus ideològic en afirmar que el tradicional dret català s'ha anat desnaturalitzant a causa del desús en què va caure arran de la implantació del Decret de Nova Planta i la seva substitució per lleis que considera alienes als costums propis de Catalunya. El jove jurisconsult ho atribueix al centralisme estatal, que qualifica "d'absorbent", i proposa una reforma del dret català basada en les tradicions pròpies de Catalunya i que reforci, de manera meridiana, el tret diferencial

¹¹¹ *La Publicitat*. 994, dissabte 10 de desembre de 1898, pàgina 3.

¹¹² *Butlletí del Centre Excursionista de Catalunya*. 149, juny de 1907, pàgines 1-166.

existent entre Catalunya i l'Estat espanyol¹¹³. Per tal de modernitzar el dret català, l'advocat i periodista defensa, justament, la supressió de traves i burocràcia a favor d'un major ús dels costums propis tradicionals del país. Tot plegat, entén Maspons, agilitaria els processos jurídics i evitaria els seus abusos.

4.2 Compromís polític

El ferm compromís catalanista de Maspons i Anglasesell el porta a sumar-se a la llista d'advocats que donen suport a l'alcalde de Barcelona, el Dr. Bartomeu Robert i Yarzabal, durant la crisi entre els gremis de botiguers i el ministeri d'Hisenda que acabaria desencadenant en el tancament de caixes, iniciat el 20 d'octubre de 1899. El Dr. Robert es posa al costat dels gremis davant d'una llei estatal que augmenta els impostos com a conseqüència del desastre colonial de 1898. Enmig de la crisi, la delegació provincial d'Hisenda sol·licita a l'alcaldia el permís perquè els seus inspectors entrin als domicilis dels deutors. Davant la petició, Robert sol·licita un dictamen a cinquanta-nou juristes abans de prendre una decisió definitiva. Poc després, seixanta lletrats més, entre ells Maspons, s'adhereixen al dictamen sobre el que se sustenta la postura de l'alcalde a negar-se a autoritzar la petició¹¹⁴. L'alcalde, que va rebre atacs furibunds de la premsa de Madrid, acabaria dimitint del seu càrrec.

Amb el canvi de segle, Maspons i Anglasesell també es posiciona ferm en la defensa de l'ús de la llengua a la justícia. Maspons és un dels 150 advocats signants d'un document adreçat al degà del Col·legi d'Advocats, Joaquim Almeda i Roig, sol·licitant que es pugui fer ús del català als tribunals. L'objectiu dels impulsors és que la proposta, signada amb data del 9 de maig de 1900, es discuteixi a la junta general de l'organisme i que, en cas que sigui aprovada, es demani la derogació de les lleis i ordres ministerials que així ho prohibeixen.

Producte d'aquestes accions i de la seva tasca com a estudiós del dret, el seu prestigi va en augment de manera que a finals de mes, el dia 30, és nomenat secretari segon de l'Acadèmia de Jurisprudència i Legislació, segons consta, pel seu nivell de competència i rigor professional¹¹⁵.

¹¹³ *La Publicitat*. 1.160, 28 de maig de 1899, pàgina 3.

¹¹⁴ DE CAMPS i ARBOIX, Joaquim. *El tancament de caixes*. Barcelona: Rafael Dalmau editor, 1995, pàgina 34. Entre els juristes consultats també s'hi troben, entre d'altres, Almeda i Roig, Serrahima i Palà, Prat de la Riba, Francesc Cambó, Permanyer i Ayats, Amadeu Hurtado i Francesc Moragas.

¹¹⁵ SALTOR, Octavi. *Companyys de servei*.

El canvi de segle, doncs, estarà marcat personalment pel seu creixent reconeixement social dins dels rengles del catalanisme, i col·lectivament, pels atzarosos esdeveniments polítics que marcaran paulatinament la relació entre Catalunya i Espanya. Després de profunds debats, el catalanisme decideix fer el salt electoral i Maspons, tot i no ser la seva activitat principal, decidirà presentar-se com a candidat en dos períodes molt determinants de la seva vida. Tot i ser intents poc reeixits, mostren la implicació del jurisconsult en un àmbit, el dels partits polítics, amb el que mantindrà una relació distant i, en ocasions, obertament enfrontada. Així mateix, és interessant copsar l'evolució ideològica de Maspons mitjançant, també, les plataformes amb les quals concorre com a candidat amb tres dècades de diferència.

4.2.1 Candidat a corts

L'aterratge formal del catalanisme dins del camp de la contesa política arribarà, en gran mesura, amb la presentació de la candidatura coneguda com *dels quatre presidents*. Anys més tard, en una entrevista a càrrec de Carles Sindreu¹¹⁶, Maspons explicaria que, un cop consolidat el moviment espiritual impulsat pels Jocs Florals i l'excursionisme, el catalanisme pren, sobtadament, un caire polític. Segons Maspons i Anglasell, els catalanistes entenen que convenia involucrar-se en la governació general d'Espanya, raó per la qual es confegeix a les legislatives del 19 de maig de 1901 la candidatura dels quatre presidents, encapçalada pel Dr. Bartomeu Robert, expresident de la Societat Econòmica Barcelonina d'Amics del País; Albert Rusiñol, expresident de Foment Nacional del Treball; Lluís Domènech, expresident de l'Ateneu Barcelonès, i Sebastià Torres, expresident de la Lliga de Defensa Industrial i Comercial¹¹⁷.

La seva primera aparició electoral arriba, justament, en aquests mateixos comicis electorals, quan l'advocat i periodista encara no ha fet els 30 anys. La premsa comarcal publica a finals d'abril el nom dels candidats a diputats per la circumscripció de Granollers. Hi concorren l'oficialista, Frederic Travé; Francesc Maspons i Anglasell,

¹¹⁶ Entrevista gravada per Carles Sindreu el 26 de febrer de 1959. Conservada al fons de Jaume Font i Marí-Martí. Arxiu Nacional de Catalunya 1-563/N589. Sindreu havia col·laborat amb *Clarisme*.

¹¹⁷ Maspons en realitat parlava de la candidatura dels cinc presidents, atès que hi afegia Carles de Camps i d'Olzinelles, marquès de Camps, president de l'Institut Agrícola Català de Sant Isidre, qui també es presentà a les eleccions però per la circumscripció d'Olot, mentre que els altres quatre ho feren per Barcelona.

considerat de l'òrbita dels catalanistes evolucionistes, i Pere Pujol i Molas, procurador de tribunals i candidat pel partit Fusión Republicana¹¹⁸.

Això no obstant, els setmanaris de la contrada afegeixen poc després, com a producte de la indefinició pròpia de la incipiència del moviment, que a les eleccions Maspons i Anglasell es presenta com a candidat catòlic, més que no pas catalanista¹¹⁹.

Malgrat aquesta afirmació, els nuclis més compromesos amb el país de la zona no tenen dubte dels posicionaments de Maspons i Anglasell. Així, *La Veu del Vallès*, dirigida per Jaume Maspons i Camarasa, qui aclareix no estar emparentat amb el candidat ni patrocinar la seva opció electoral, sí que expressa el seu convenciment que la candidatura serà la predilecta dels catalanistes de la contrada i afirma que és la seva preferida¹²⁰.

La revista, òrgan oficiós del catalanisme vallesà, no amaga les seves simpaties i analitza la visita el dijous 16 de maig dels tres candidats a diputat al territori tot dient que Maspons “és independent, d'idees sanes i, per tant, qui obtindrà més vots”; que Pere Pujol i Molas és un republicà amb un discurs desigual i que, això sí, “promet perseguir els contraventors de la llei electoral”, i Travé, de qui diu que, tractant-se del candidat del govern, “la gent honrada ja hauria de descartar”¹²¹.

Tot i els bons auguris dels catalanistes més actius de la contrada, la feblesa del catalanisme polític acabat d'inaugurat queda palès amb el recompte final. Maspons i Anglasell obté 667 vots (un 12'6% dels sufragis¹²²), per darrere dels 3.699 de l'addicte Frederic Travé i Escardó i dels 672 obtinguts pel republicà Pere Pujol i Molas¹²³. La primera experiència de Maspons es tanca, doncs, de manera descoratjadora.

Això no obstant, més endavant Maspons recordaria aquests comicis com a decisius, atès que la candidatura dels quatre presidents va sortir triomfant gràcies als cinc diputats obtinguts per la Lliga. Aquest resultat seria, per al jurisconsult, la causa del daltabaix que posteriorment experimentaria Espanya. Per a Maspons, la política de Madrid, dominada per l'alternança caciquil, era una farsa i aquests cinc diputats suposarien una forta sacsejada en tenir al darrere una gran suport social.

¹¹⁸ *El Congost* de Granollers. 28 d'abril de 1901, pàgina 2.

¹¹⁹ *El Congost* de Granollers. 19 de maig de 1901, pàgina 3.

¹²⁰ *La Veu del Vallès* de Granollers. 19 de maig de 1901, pàgina 4.

¹²¹ Ídem, pàgina 7.

¹²² PLANAS i MARESMA, Jordi. *Catalanisme i agrarisme. Jaume Maspons i Camarasa (1872-1934): escrits polítics*. Vic: Eumo editorial, 1994, pàgines 85 i 86.

¹²³ *La Vanguardia*. 20 de maig de 1901, pàgina 3.

Durant el parèntesi de 30 anys del Maspons candidat, el jurisconsult també participarà activament de la política catalana, malgrat que sense militar oficialment en cap formació. El seu paper, per tant, s'endinsarà més aviat en el terreny de les idees.

4.2.2 Discrepàncies polítiques

Tot i no resultar escollit diputat, el seu activisme polític segueix latent i es trallada al camp assaigístic. Així, l'estiu de 1902 publica *Cartas sobre nuestra situación política*¹²⁴, adreçades al diputat Javier Gómez de la Serna, amb qui havia fet el doctorat a Madrid, juntament, també, a Ángel Ossorio y Gallardo, futur governador civil de Barcelona, alcalde de la ciutat i ministre.

El llibre és un conjunt de reflexions epistolars a on ataca la política dels govern estatals envers Catalunya i la qualifica de negligent. Un dels casos que serveix que exemplificar la seva crítica és la conversa que Maspons mantingué un dia amb un alcalde que li comentà que no sabia qui governava, si liberals o conservadors. A partir de les seves reflexions, el jurisconsult conclou que els partits no tenen cura i que l'única manera d'obtenir benestar és a partir del regionalisme, deixant que cada regió es governi per ella mateixa. Maspons exposa les raons per les quals, al seu parer, el centralisme ha fet fallida i exposa les solucions aportades des del regionalisme. L'advocat i periodista critica l'acció dels grans partits estatals i els seus líders, els acusa de dependre completament dels cacics i reclama una total renovació, encarnada en el cas de Catalunya pel catalanisme polític i social. La crítica destaca que el llibre ha estat molt ben valorat per diaris de diferents tendències atesa la seva elegància d'estil, bona redacció i sintetisme de conceptes.

Jaume Maspons i Camarasa se situa en la mateixa línia i critica els líders de conservadors i liberals -Sagasta, Cánovas i Silvela- en entendre que han patrocinat govern inoperants i cacics en tots els sentits, tant administratiu com econòmic¹²⁵. Maspons i Camarasa considera que tots els partits espanyols i el mateix sistema han fracassat i que s'imposa un canvi de rumb radical impulsat per Catalunya però que vagi més enllà. Després d'una crítica a la falta de concreció per part de Maspons i Anglaseu en les causes originàries del regionalisme català, el periodista recull unes paraules de l'autor on aclareix que el regionalisme és reflexió, organització lenta i deliberació.

¹²⁴ MASPONS i ANGLASELL, Francesc. *Cartas sobre nuestra situación política*. Barcelona: Llibreria A. Verdager, 1902.

¹²⁵ MASPONS i CAMARASA, Jaume. *La Veu del Vallès*, de Granollers. 6 de juliol 1902, pàgines 2-4.

L'escriptor afirma que la seva és una regeneració allunyada de la convulsió i la força irreflexiva i alerta que quan el poble demana quelcom sense revolució i durant força anys, sempre té raó. La crítica acaba amb el repàs que fa Maspons sobre les Bases de Manresa on defensa l'esperit del text més que no pas la seva lectura literal. El llibre, assegura Maspons i Camarasa, ratifica les bondats dels ideals del catalanisme així com l'amor de l'autor envers Catalunya.

En una línia completament contrària, però, l'analista d'*El Congost* de Granollers, José Coma, qualifica l'obra de propaganda catalanista que repeteix per mil·lèsima vegada els arguments en pro d'un ideal polític i social¹²⁶. A més, lamenta que només es fixi en allò corromput i no en les coses bones existents al país. Al seu parer, el llibre dóna a entendre que el regionalisme és la millor solució als problemes d'Espanya, tot i que Coma considera que pot ser una bona eina malgrat que no pot resoldre tots els problemes. A banda de la lluita entre centralisme i regionalisme, el crític considera que existeixen altres qüestions, de manera que el llibre no comprèn íntegrament la vida política d'Espanya, on conviuen diferents partits. Per al periodista, sense la llibertat individual que defensa el liberalisme no pot existir autonomia municipal, provincial o regional, el que, al seu parer, demostra que ha existit i existeixen altres alternatives polítiques a banda del regionalisme.

Finalment, la coneguda revista *Cu-Cut!* qualifica el text "d'interessantíssim"¹²⁷. La publicació creu que els polítics tenen molt a aprendre de les reflexions de Maspons, malgrat que sospita que no aprofitaran res ja que es tracta "de la força del seu destí". La revista clou tot recordant que l'advocat i periodista demana que es decreti una llei en virtut de la qual quedessin destituïts tots els alcaldes de Catalunya que no sabessin parlar castellà, promulgació que deixaria fora del seu càrrec, assegura, el 90% dels edils. Aquesta xifra podria ser extensible a regidors, jutges municipals i fiscals¹²⁸.

La disparitat d'opinions no amaga, però, la preponderància creixent del catalanisme polític i les seves reivindicacions d'una descentralització de les estructures de govern estatals, opció que Maspons s'encarrega de defensar amb vehemència amb els seus escrits i actuacions.

De fet, l'activitat de Francesc Maspons a favor, per exemple, de l'aplicació del tradicional codi civil català a Catalunya fou, ja en aquesta primera època, frenètica. La

¹²⁶ COMA, José. *El Congost*, de Granollers. 20 de juliol de 1902, pàgines 1-2.

¹²⁷ MARÉS i ORIOL, Pere. *Cu-cut!* 33, 14 d'agost de 1902, pàgina 542.

¹²⁸ NICOLÀS, Miquel. *Bernat Baldoví i el seu temps*. Universitat de València: València, 2002, pàgina 39.

primera acció pública de Maspons relacionada amb aquest assumpte té a veure amb la defensa de les lleis catalanes envers la relació entre propietaris i masovers. Tot plegat, arran d'una sentència del Tribunal Suprem espanyol amb data del 2 de juliol de 1902, que aturava el desnonament d'un parcer i contradeia així les lleis catalanes.

L'Acadèmia de Jurisprudència i Legislació tracta abastament el tema i, atesa la sensibilitat que desperta el conflicte del camp, Francesc Maspons, juntament amb Carles Francisco i Maymó i Marià Fortuny, signa el 3 de febrer de 1904 una proposició a on es demana a l'acadèmia que es dirigeixi als diputats catalans per sol·licitar que es pugui aplicar el desnonament en aquells casos que estigui justificat. Dues setmanes més tard, Maspons dóna suport a la proposta de la Federació Agrícola Catalana Balear d'afegir la paraula *parcers* a l'article 1.565 de la Llei d'Enjudiciament per tal de resoldre una problemàtica que corria perill d'enquistar-se¹²⁹.

En aquesta època, l'advocat i periodista demostra moure's bé en els cercles de poder catalans. Tal com ja havia fet el seu oncle, Marià Maspons, dinou anys enrere, Maspons i Anglasesell també expressa directament a un monarca espanyol el descontentament d'una part significativa de la societat catalana. Aprofitant la primera visita oficial d'Alfons XIII a Catalunya el mes de març de 1904 –i que tants problemes interns generaria en el si de la Lliga Regionalista–, durant la seva anada a Sant Sadurní d'Anoia, Maspons i Anglasesell, amb propietats a l'Alt Penedès, parla amb el monarca per expressar-li el seu malestar per la sentència del Tribunal Suprem de Justícia ordenant la supressió del contracte de parceria que provoca que els camps estiguin erms i abandonats. Maspons ho atribueix als costums castellans que imperen en el tribunal i reclama que els jutges, a partir d'ara, siguin catalans o que, almenys, entenguin les seves institucions i la seva llengua. El jurisconsult ho veu imprescindible per a l'engrandiment del regne i perquè entre governant i governat existeixi una compenetració necessària per a la prosperitat dels estats. Un dels cronistes de l'època, Jaume Maspons i Camarasa, afirma que el monarca es va comprometre a atendre les demandes al seu retorn a Madrid, però amb un punt d'escepticisme sobre la voluntat real del govern de torn¹³⁰.

Al marge dels resultats finals de la seva demanda, Francesc Maspons sustenta una reclamació que l'acompanyarà durant tota la seva vida, l'exigència que els jutges

¹²⁹ CONGOST, Rosa. *Pairalisme. Història del dret i història de les relacions socials al camp. Algunes reflexions*. Institut de la llengua i cultura catalanes. Universitat de Girona, pàgines 43-169.

¹³⁰ MASPONS I CAMARASA, Jaume. *Revista de la Cambra Agrícola oficial del Vallès*, Granollers. 1 d'abril de 1904, pàgina 56.

que exerceixin a Catalunya siguin catalans o, com a mínim, sentin els seus costums, comprenguin les seves institucions i parlin la seva llengua. Considera que els representants del govern espanyol a Catalunya han de saber parlar el català.

En aquestes mateixes dates, la vida personal de Maspons i Anglasesell viu un important episodi quan es casa el 4 de maig de 1904 amb Joaquina Rogent i Pedrosa (Barcelona 1885-22 de juliol de 1949). El matrimoni, tot i que feliç, no va tenir fills. La seva dona era filla de l'arquitecte barceloní Elies Rogent i Amat i de la pubilla de can Castells d'Esparraguera, Joaquina Pedrosa i Bacarissas, hereva de dues de les finques més pròspères d'Esparraguera i Collbató¹³¹. La família Rogent va moure's pels principals cercles catalanistes de l'època. De fet, Elies Rogent va ser un dels responsables de l'Exposició Universal de 1888, la primera celebrada a l'Estat i que va permetre urbanitzar els terrenys de l'antiga ciutadella militar de Barcelona. El seu fill Josep Rogent i Pedrosa –amb qui Maspons va coincidir a la universitat–, estava casat amb Emèlia Massó i Torrents, germana de Jaume Massó i Torrents, fundador i director de la revista *L'Avenç*. L'altre fill, Francesc Rogent, va prendre part de la comitiva que va acompanyar els quadres del Greco adquirits per Santiago Rusiñol de l'estació de Sitges fins al Cau Ferrat, les obres de rehabilitació del qual va dirigir. Un cop Rusiñol va adquirir la casa coneguda aleshores com a Can Falua el juliol de 1893, Rogent va presentar un pressupost de 2.118,54 pessetes per l'enderroc i l'edificació del nou taller-museu, que seria inaugurat just un any després, el 25 de juliol de 1894, onomàstica de Rusiñol¹³².

Els nebots Rogent coneixien Maspons com a *oncle Finquico*, a qui recordaven com un home savi que encara tenia forces als 80 anys per pujar de Collbató a Montserrat a peu quan anava al mas pairal de la família de la seva dona. També li reconeixien la cria de l'ase català a la seva finca de Bigues i la propietat d'un dels cavalls de tir més forts de Catalunya. Maspons, doncs, fou oncle-avi del pintor Ramon Rogent, desaparegut en 1958 a causa d'un accident automobilístic. El matrimoni Maspons-Rogent viuria durant un temps en un pis al carrer del Bruc, 121, abans de fixar la seva residència al carrer de Mallorca, 297.

El seu casament no alentirà el seu activisme polític, ans al contrari. El catalanisme creix més enllà de l'estricta àmbit cultural i les crítiques arreu de l'estat

¹³¹ VALLÈS i ALTÈS, Joan. *Ramon Rogent i el seu entorn. Pinzellades d'una vida*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2000, pàgines 23, 37, 92, 93 i 130.

¹³² PLANAS, Ramon. *Llibre de Sitges*, pàgines 114-115.

augmenten. Per contrarestar-les, Maspons i Anglasesell publica un article al número de novembre i desembre de *La Revista* titulat *La idea de pàtria segons les autoritats castellanes*¹³³. En un exercici per establir ponts amb Espanya, l'advocat i periodista, que té 32 anys, rebut les acusacions de separatistes que reben els nacionalistes catalans de part d'un segment important de diputats i periodistes madrilenys fent un recull de fragments literaris d'autors castellans de renom que utilitzen, al seu parer, el mot *pàtria* amb un sentit similar als catalans. Maspons recorre a poetes i prosistes de l'alçada de Calderón de la Barca, Lope de Vega, Cervantes, Tirso de Molina, Fernán Caballero i el Duque de Rivas, entre d'altres, per mostrar, segons el seu parer, com al llarg del temps la concepció de pàtria és força similar entre castellans i catalans malgrat tractar-se d'una qüestió per la qual es troben força allunyats. Tots els autors seleccionats per Maspons i Anglasesell parlen de la pàtria referint-se a pobles, ciutats i regions com Madrid, Astúries, Aragó, València, Conca, Valladolid i Sevilla. L'advocat i periodista, fins i tot, recorre a un fragment de la novel·la de Cervantes, *Rinconete y Cortadillo*, per assenyalar com un personatge pregunta a un altre a qui acaba de conèixer quina és la seva pàtria, malgrat quedar molt clar des d'un primer moment que ambdós són espanyols. Maspons considera que es tracta d'un exemple de la naturalesa plurinacional de la corona atès que Cervantes no hagués formulat aquesta pregunta si hagués entès que l'única pàtria dels espanyols és Espanya. És més, el *Lazarillo de Tormes* titlla un dels seus senyors d'estranger pel fet d'haver nascut a Castella la Vella. El futur jurisconsult també inclou exemples d'escriptors com Francisco Manuel de Melo, autor d'*Historia de los movimientos, separación y guerra de Catalunya en tiempo de Felipe IV*, a on es parla de Catalunya com d'una pàtria pròpia i a on es deixa ben clar que per als catalans el Marquès d'Spínola era estranger tot i ser espanyol. Maspons conclou asseverant sobre la necessitat de distingir entre nació i estat seguint el criteri filosòfic establert per Sant Tomàs i cominant tots els catalans a identificar Catalunya com la seva pàtria. El jove Maspons, doncs, encara creu en la idea d'un estat espanyol entès com una estructura administrativa que acull diverses realitats culturals i lingüístiques sense necessitat de ser tractat com a separatista atès que les autoritats castellanes han defensat, al seu parer, la mateixa concepció de pàtria.

¹³³ MASPONS I ANGLASELL, Francesc. «La idea de pàtria segons les autoritats castellanes». *La Revista*. 35 i 36, novembre i desembre de 1904, pàgines 92-108.

Al marge del dret, la política i l'excursionisme, l'activitat de Francesc Maspons abraça altres àmbits i inquietuds ja de ben jove. La seva col·laboració i implicació amb entitats i empreses de tota mena és constant.

De fet, el 1906, Francesc Maspons, després d'una trobada amb l'advocat i polític, Francesc Albó, membre de la Lliga i un dels impulsors de Solidaritat Catalana, proposa posar una làpida al mas Prat de Dalt, del terme de Caldes de Montbui, a on Jaume Balmes havia escrit la seva obra *El criteri*. La proposta neix durant l'homenatge anual que la ciutat de Vic ret al seu fill il·lustre des de 1848. L'associació catalanista Catalunya vella de Vic es fa seva la iniciativa i el 23 de setembre es procedeix a la solemne col·locació¹³⁴.

La qüestió lingüística, com a eina vertebradora del catalanisme, també centra l'interès de Maspons i Anglasesell. El jurisconsult participa activament de la celebració del I Congrés Internacional de la Llengua Catalana, organitzat entre el 13 i el 18 d'octubre del mateix any i presidit per Antoni Maria Alcover. Francesc Maspons hi prendria part a la secció jurídica i social amb el tema *Necessitat que l'Estat concedeixi una àmplia llibertat d'ensenyament, que permeti donar-la segons exigeix la manera d'ésser, sentir i parlar dels habitants de Catalunya*. Concretament, Maspons i Anglasesell hi intervé el dilluns 15 a la segona sessió del congrés, a la secció social i jurídica. Maspons reclama durant la seva intervenció que l'Estat permeti l'autogovern de Catalunya en matèria d'ensenyament i alerta dels perills que pot comportar la monopolització de les polítiques educatives per part del govern estatal¹³⁵. En aquesta primera dècada de segle, Maspons esdevindrà un autor de referència pel que fa a l'estat de l'ensenyament i la seva millora.

La seva activitat no s'atura i el 27 de febrer de 1907 presenta el treball *Nostre dret familiar segons els autors clàssics i les sentències de l'antic Tribunal de Catalunya*¹³⁶, premiat per l'Acadèmia de Jurisprudència i Legislació de Barcelona. L'autor explica la manera d'aprofitar els estudis compilats a l'obra i llegeix algun fragment.

Fidel a la seva polièdrica personalitat i amatent a tot allò relacionat amb el món del camp i la ruralia, Maspons també s'aproxima durant l'estiu a la Federació Agrícola

¹³⁴ *Catalunya Social*. 343, 22 de desembre de 1927, pàgines 847-848.

¹³⁵ *La Veu de Catalunya*. 2.695, edició matí, 16 d'octubre de 1906, pàgina 2.

¹³⁶ MASPONS i ANGLASELL, Francesc. *Nostre dret familiar segons els autors clàssics i les sentències de l'antic Tribunal de Catalunya*. Barcelona: Llibreria d'Àlvar Verdager, 1907.

Catalana-Balear. L'entitat es reuneix amb caràcter extraordinari el 6 de juliol al matí per tractar, entre d'altres temes, el projecte de llei d'administració local en relació amb els interessos de l'agricultura, segons unes bases formulades pels experts Francesc Xavier Tobella i d'Argila, Jaume Maspons i Camarasa i el mateix Francesc Maspons.

Mig any més tard, Maspons i Anglasesell és nomenat el dia 30 de gener de 1908 vocal de la junta directiva de la Cambra Agrícola Oficial del Vallès, organisme amb el que mantindria una estreta relació i a on coincidiria durant molt de temps amb Maspons i Camarasa.

Cada cop més sensibilitzat pel món educatiu, Francesc Maspons publica un article el 28 de març a la revista *Cataluña* parlant de la Universitat Industrial, el primer assaig d'un centre d'ensenyament impulsat des de Catalunya¹³⁷. L'advocat i periodista es felicita per la posada en marxa d'aquesta escola en representar una primera iniciativa de centre oficial i de lliure gestió, sense interferències ministerials. De fet, el projecte, nascut el 1904 i que comptava amb el suport de la Diputació i l'Ajuntament de Barcelona, tenia com a objectiu conjuminar des de l'ensenyament més elemental dels obrers a la formació més especialitzada dels enginyers. Francesc Maspons explica tot el camí recorregut per la universitat fins a la seva culminació, destacant el paper jugat pel comte Güell i la família Batlló, propietària dels terrenys on es va anar construint el centre a partir de 1905¹³⁸. El compromís de Maspons amb la iniciativa, però, no se cenyiria només al terreny teòric i, juntament amb Puig i Cadafalch, Duran, Magriñà, Sagnier, Pluja i Conill, ja havia pres possessió al palau de la Diputació el dijous 2 de gener de l'any 1908 del càrrec de vocal del patronat de la universitat. Una de les seves primeres tasques consistia en el disseny de les diferents seccions educatives¹³⁹. Segons la relació epistolar entre l'impulsor de l'Escola de Mestres, el pedagog Joan Bardina, i el seu deixeble, Eladi Homs, el càrrec de vocal seria una petició expressa de Prat de la Riba a Bardina¹⁴⁰, el que contrasta amb els records de Maspons recollits a la seva inacabada biografia on afirmava que no va conèixer Prat fins al seu nomenament com a president de la Mancomunitat, el 1914.

¹³⁷ MASPONS I ANGLASELL, Francesc. «La universidad industrial». *La Cataluña*. 26, 28 de març de 1908, pàgina 193.

¹³⁸ *L'obra realitzada. Anys 1914-1923*. Barcelona: Mancomunitat de Catalunya, 1923, pàgina 267.

¹³⁹ *La Veu de Catalunya*. 3 de gener de 1908, pàgina 3.

¹⁴⁰ MARTÍ i BAIGET, Josep. «L'Eladi Homs i l'Escola de Mestres: textos per a reinterpretar una relació». *Quaderns Vilaniu*. 10, 1986, pàgina 27.

En aquests anys de consolidació social, el seu interès pel món agrícola roman inalterable. Maspons i Anglasesell participa d'una conferència el diumenge 5 d'abril a Santa Eulàlia de Ronçana (Vallès Oriental) adreçada als pagesos de la zona explicant els profits del cultiu del cànem. Dues setmanes més tard, Maspons i Anglasesell també imparteix el dia 20 una conferència a Castellar del Vallès sota el títol *Constitució del patrimoni del pagès i sa conservació*. Així mateix, amb motiu del seu càrrec a la Cambra Agrícola Oficial del Vallès, participa a una conferència a càrrec de M. d'Urgellès organitzada el dia 28 de maig a Sabadell.

Només un mesos després, Francesc Maspons elabora el projecte d'autonomia universitària que Solidaritat Catalana, en el marc del seu projecte d'administració local, presenta en oposició al redactat del govern estatal¹⁴¹. La qüestió no era nova per a Maspons, que el 8 de novembre de l'any anterior ja havia pronunciat una conferència sobre el tema convidat per les joventuts de la Lliga Regionalista. Les seves línies mestres es basen en la petició que la instrucció pública passi a dependre de les mancomunitats, assumint d'aquesta manera les competències d'elaboració del sistema escolar i el nomenament dels professors. El projecte deixa per al govern estatal l'examen de suficiència i el lliurament del títol.

El seu text provoca la resposta irada del nacionalisme espanyol més exaltat, que creu que la llengua castellana quedarà proscriu. Es comenta que la part econòmica és la més essencial i es critica l'informe de Maspons en considerar que no proposa res que tendeixi a enaltir el magisteri, a vetllar per la seva independència i l'estabilitat del càrrec i a vigoritzar l'ensenyament.

La publicació *El Magisterio Gerundense*, que és l'òrgan dels mestres públics de la demarcació, es mostra completament en contra del projecte d'autonomia universitària elaborat per Francesc Maspons, bàsicament en el seu punt d'atorgar a les diputacions i municipis la facultat de nomenar i separar professors¹⁴². L'editorial crida a combatre les pretensions de Solidaritat Catalana a partir del suport de les forces espanyoles d'esquerra, apel·lant a la unitat dels professors i, finalment, insistint en el perill de regressió de l'ensenyament que, al seu parer, suposaria l'acompliment de les demandes catalanistes.

¹⁴¹ *Diario de Reus*. 237, 11 d'octubre de 1908, pàgina 2.

¹⁴² *El Magisterio Gerundense. Órgano de los Maestros Públicos de la Provincia*. 21, 20 de setembre de 1908, pàgines 1-2.

Pel que fa a la seva tasca a l'Acadèmia de Jurisprudència i Legislació, l'entitat organitza una sèrie de sessions sobre la redimibilitat dels censos a Catalunya. Maspons intervé a la reunió del 26 de juny, a on diu parlar en nom de la junta de la Cambra Agrícola oficial del Vallès, i expressa el seu temor pels acords de l'acadèmia de considerar redimibles els censos. Una setmana més tard, Maspons i Anglasell insisteix en les seves crítiques en entendre que la llei pot desfavorir els interessos agrícoles i reclama que el projecte de l'entitat es faci públic per tal que tothom que se senti perjudicat pugui actuar en conseqüència.

Maspons, però, no queda content i el 7 de juliol, decidit a aturar la iniciativa de l'Acadèmia de Jurisprudència i Legislació, sol·licita que es demani un dictamen a la Cambra Agrícola del Vallès i que es presenti a la Diputació. La forta oposició de les societats agrícoles provoca que el dictamen de l'acadèmia, finalment, quedi sense efecte. Anys més tard, el 1930, el cas encara retornarà a les mans de Maspons durant la redacció del nou Apèndix de Dret Català al Codi Civil. La comissió recullirà la necessitat de suprimir un cens que permetia la titularitat compartida d'un immoble.

Veient els plantejaments polítics de Maspons durant aquests anys, no és d'estranyar, per tant, la seva col·laboració amb Solidaritat Catalana. De fet, en una carta datada un any abans, el 2 de març de 1907, adreçada pel secretari del bisbe Torres i Bages, Josep Dachs, el seu interlocutor el suposa "molt partidari" de la plataforma en entendre que només la unió de tots els catalans pot acabar amb "l'emperador", en clara referència a l'Estat centralista. Josep Dachs ho veu com un gran bé "per a la religió i per a la Pàtria", eixos primordials en la ideologia del jurisconsult al llarg de tota la seva vida¹⁴³.

Com es pot veure, camp i ensenyament centren bona part de l'activitat de Maspons en aquesta part de la dècada. Finalment, els dos àmbits conflueixen quan, l'octubre de 1908, la Federació Agrícola Catalano-Balear encarrega a Jaume Maspons i Camarasa i Francesc Maspons i Anglasell la redacció d'un qüestionari per lliurar a ajuntaments, societats agrícoles i agricultors referent a l'ensenyament agrícola que s'imparteix a cada població, les seves deficiències i les causes que han portat al seu fracàs. L'acció s'emmarca en el projecte d'administració local de Solidaritat, que pretén atorgar una destacada importància a aquesta matèria.

¹⁴³ AFM.

Tot plegat li va atorgant un reconeixement social que provoca que a finals de mes integri la comitiva de personalitats, entre elles Prat de la Riba, que reben els reis d'Espanya a la finca del marquès d'Alfarràs a Horta. Abans d'acabar l'any, a més, Maspons és acceptat com a soci numerari de la Societat Barcelonina d'Amics de la Instrucció, entitat creada el 1843 com a subgrup autònom de la Societat Barcelonina d'Amics del País i que intentava millorar l'ensenyament de Barcelona. L'entitat participà activament el 1909 en l'organització del Congrés de Primera Ensenyança, que es va celebrar a la Ciutat Comtal.

L'activitat del jurisconsult no s'atura. El seu nom esdevé habitual a conferències i xerrades molt centrades en el món del dret, el camp i l'ensenyament. Així, a començaments d'any, Maspons i Anglasesell defensa a l'Acadèmia de Jurisprudència i Legislació de Barcelona la importància de l'antiga jurisprudència de l'Audiència de Catalunya i la seva aplicació en els temps actuals. El mes de febrer, Maspons repeteix en el càrrec de vocal de la Cambra Agrícola Oficial del Vallès; el diumenge 9 de maig participa en un xerrada organitzada per la secció d'ensenyament de la Federació d'Associacions de l'Arquebisbat de Tarragona a la seva seu (c/ Armanyà, 11, baixos), i el 26 de juliol, a les deu de la nit, a l'Ajuntament de Lleida, Maspons conferència sobre les mancomunitats en la seva condició de vocal de la junta del patronat de la Universitat Industrial.

La voràgine d'actes queda tallada en sec quan, a començaments d'agost, Francesc Maspons rep un cop dur amb la mort del seu germà Anton, afectat d'una llarga malaltia. Tercer germà de la nissaga, era, juntament amb Ramon, un dels més propers a l'hereu atesa la poca diferència d'anys existent entre tots dos i company habitual a les seves excursions iniciàtiques.

Desgràcies a banda, l'activitat de Maspons es reprèn poc després i participa com a ponent al Congrés de Govern Municipal previst per als primers dies de novembre de 1909, un òrgan que havia de servir com a plataforma de suport al projecte d'administració local¹⁴⁴. El congrés es va celebrar finalment el desembre, quan el tràmit de la llei ja estava definitivament paralitzat. Maspons hi apareix esmentat com a publicista.

Amb el canvi d'any, també col·labora amb la campanya endegada per l'eclesiàstic i escriptor Ivon l'Escop -pseudònim de Ricard Aragó i Turó- coneguda com

¹⁴⁴ COSTA RUIBAL, Òscar. *L'imaginari imperial: el Noucentisme català i la política internacional*. Barcelona: Biblioteca Catalana Contemporània. Institut Cambó. Editorial Alpha, 2002, pàgina 103.

la Lliga del Bon Mot. La iniciativa combat la blasfèmia i els mots grollers atès que el malparlar, assegura el seu impulsor, es considera impropri d'una societat culta i civilitzada. A l'associació hi participen primeres figures del catalanisme cultural com Maragall, Carner i Costa Llobera, a més del mateix Maspons¹⁴⁵.

4.2.3 Campanya per la Lliga Regionalista

Maspons segueix ben amatent a l'actualitat política del país. Per tradició familiar, creences religioses, formació acadèmica i trajectòria professional, en aquests primers anys de catalanisme polític Maspons s'arreglerarà, si més no ideològicament, a les files de la Lliga Regionalista. De fet, entre 1907 i 1910 ja havia col·laborat activament amb els principals òrgans d'expressió de la formació encapçalada per Prat de la Riba i Cambó: la revistes *Empori* –que dirigirà el mateix Maspons- i *Cataluña*, i *La Veu de Catalunya*. Amb els fets de la Setmana Tràgica, que de ben segur deuriem impactar-li en gran manera a causa del seu catolicisme militant, Francesc Maspons atorgarà el seu suport explícit a la Lliga i, fins i tot participarà d'alguns dels seus mítings de campanya per a les eleccions generals del 8 de maig de 1910.

La seva presència serà protagonista el dissabte 30 d'abril al barri del Clot, concretament a l'Ateneu Obrer Català de Sant Martí i davant d'un nodrida presència d'obriers. Segons *La Veu de Catalunya*, Maspons demana el vot per a la Lliga assegurant que aixoplugava tota mena d'ideals polítics i socials com a acte de patriotisme¹⁴⁶.

No serà l'única participació a favor de la formació regionalista atès que el dijous 5 de maig Maspons intervé en un míting a l'Ateneu Obrer de la Sagrada Família juntament amb Joan Vallès i Pujals, advocat i escriptor amb qui coincidiria en diverses iniciatives fins gairebé la seva mort.

Cal entendre, doncs, dins d'aquesta proximitat a la Lliga, l'aportació de 10 pessetes que farà durant el mes de maig a la subscripció popular oberta per reimprimir l'obra *La nacionalitat catalana*, d'Enric Prat de la Riba, president de la Diputació i acusat de tebior per un sector del catalanisme, crítiques, per cert, contrarrestades per Joan Maragall.

¹⁴⁵ *La Veu de l'Empordà*, de Figueres. 8 de gener de 1910, pàgina 2.

¹⁴⁶ *La Veu de Catalunya*. 2 de maig de 1910, pàgina 2.

Passades les eleccions, Maspons segueix mostrant-se proper al projecte de la Lliga. No només ell, la seva dona, Joaquina Rogent, també es deixa veure en actes regionalistes i, dues setmanes després dels comicis convocats arran de la crisi derivada de la Setmana Tràgica, assisteix a una conferència de Cambó celebrada el dijous 26 de maig al migdia, a on el líder de la Lliga dóna la seva versió sobre el fracàs de Solidaritat.

A finals d'any, el divendres 25 de novembre, Maspons participa al restaurant La Terrassa de Barcelona de l'homenatge que la Lliga Regionalista ret a l'escultor Josep Llimona, autor del monument a la memòria del Dr. Robert. Entre els més de 200 participants, es troben Ramon d'Abadal, Cambó, Puig i Cadafalch, Duran i Ventosa i Josep Carner.

Paral·lelament, Maspons segueix treballant en la recerca d'autors clàssics del dret català. La seva tasca el porta a elaborar una ressenya biogràfica sobre Jaume Càncer. L'Acadèmia de Jurisprudència i Legislació, en sessió ordinària celebrada el dimecres 22 de març de 1911, dóna compte de l'obra redactada a petició de l'acadèmia de Madrid.

Just en aquests anys, el catalanisme polític encara una de les seves empreses més ambiciosos i transcendents, la instauració de la futura Mancomunitat. Tres anys abans de la seva creació, polítics i societat civil comencen a bastir la seva primera gran institució d'autogovern des del 1714. És en aquests mesos que la ponència encarregada del seu estudi obre un període de presentació de documents i treballs per tal d'orientar la seva futura posada en marxa. De fet, la revista *Gent Nova* dóna compte dels informes rebuts l'estiu de 1911 a la Diputació General Catalana –que és el nom inicial que rep el projecte inspirant-se en l'antiga institució medieval- sobre el seu projecte de constitució. Entre els particulars i associacions que presenten aportacions hi ha Francesc Maspons¹⁴⁷. A la publicació, per cert, li crida l'atenció que no hagin arribat propostes de cap entitat de caràcter regionalista. Avança, també, que aviat es reunirà la ponència per estudiar els informes emesos i redactar el projecte d'organització de la Diputació general.

Mentrestant, la sintonia de Maspons amb la Lliga segueix inalterable i el dilluns 11 de desembre de 1911 pren part d'un sopar organitzat per la formació regionalista per tal de celebrar la victòria de Francesc Ripoll a les eleccions a regidor de l'Ajuntament

¹⁴⁷ *Gent Nova*. 509, 26 d'agost de 1911, pàgina 6.

de Barcelona pel districte IV. Ripoll presenta un perfil molt similar a Maspons: advocat, catòlic practicant i molt vinculat a Cambó. A més, influït per l'encíclica de Lleó XIII, *Rerum novarum*, havia estat president de la Cambra Regional de Cooperatives. Maspons hi intervé en representació de l'Ateneu Autonomista del Districte IV. Al seu discurs, Maspons i Anglasell demana a Ripoll que transmeti a Prat de la Riba el suport dels assistents al projecte de constitució de la Mancomunitat, que tot just s'endegava. A la vetllada hi assisteixen càrrecs destacats del partit¹⁴⁸.

Implicat també amb el món agrari, més endavant, Francesc Maspons intervé a la primera sessió de l'assemblea de la Unió de Viticultors celebrada a Barcelona el 17 de febrer de 1912 al Palau de la Música per tractar assumptes de caire jurídic. Hi participen representants del gremi, corporacions empresarials i representants polítics d'arreu de l'Estat. L'assemblea decideix acceptar els punts essencials del que estableix la llei respecte a la definició d'allò que es considera vi natural, artificial i adulterat, així com allò que és lícit, prohibit i castigat. L'assemblea també expressa la necessitat que a l'Estat s'estableixi la declaració de collita i les guies de circulació de vins i alcohols, i la conveniència d'aconseguir a favor dels viticultors el dret de destil·lar collita sota determinades condicions¹⁴⁹.

Encara pel que fa a la relació entre camp i dret, Maspons ofereix, el dimarts 4 de juny una conferència a l'Acadèmia de Jurisprudència i Legislació de Barcelona sobre la rabassa morta. L'advocat i periodista analitza aquest contracte de conreu típic de Catalunya a partir de l'examen de les lleis i de la doctrina dels autors, així com de l'estudi dels costums de les comarques vinícoles i de les escriptures antigues i modernes que obren als arxius notariais. Maspons clou el seu parlament analitzant els diferents pactes que constitueixen l'essència del contracte i confegint diverses bases i conclusions sobre les que, al seu entendre, hauria de descansar la legislació de la rabassa morta.

L'esdevenir diari de Maspons es trasbalsa el 12 de novembre quan el president espanyol, José Canalejas, és assassinat a trets. Les autoritats criden a sometent i Maspons és nomenat caporal de l'illa de cases on viu¹⁵⁰. Passen els dies i a Barcelona es decideix crear una comissió que vagi a Madrid a parlar amb el rei Alfons XIII per tal d'acabar amb aquesta situació anòmala. La delegació és presidida per Francesc

¹⁴⁸ *La Veu de Catalunya*. 4.514, 12 de desembre de 1911, edició matí, pàgina 1.

¹⁴⁹ *La Ilustración artística. Periódico semanal de literatura, artes y ciencias*, Barcelona. 1.574, 26 de febrer de 1912, pàgina 14.

¹⁵⁰ MASPONS i ANGLASELL, Francesc. [Relació de fets].

Maspons, qui llegeix un discurs consensuat per la resta d'expedicionaris davant del monarca. Segons explica a la seva inacabada autobiografia, Alfons XIII els hi dona la raó amb la frase: “Es que no me dejan, no puedo hacer lo que quiero”. La seva estada a Madrid, però, també amagarà un segon objectiu de més calatge polític. Aprofitant el viatge, Maspons i Anglasesell i Eusebi Güell i Bacigalupi, comte de Güell, es proposen que el govern estatal nomeni un governador civil per a tota Catalunya en comptes d'un per a cada una de les províncies, una idea en la línia del que pocs anys després seria la Mancomunitat. El jurisconsult parla del tema amb un germà del ministre Silvela i amb una selecta representació de catalans a Madrid. Finalment, es reuneix amb Gabino Bugallal, ministre d'Hisenda, i Federico Bas i Vasallo, futur governador civil de Barcelona. Davant la seva sorpresa, el ministre li etziba que la seva proposta és antipatriòtica i que no ho permetria. La jugada de Maspons i Güell quedarà, doncs, avortada de soca-rel, malgrat que el comentari de Bugallal reforçarà en el jurista la idea que Catalunya era, a ulls d'Espanya, un territori “dissident”.

4.3 Defensa del dret civil català

La idea de distanciament envers l'estat també tindrà el seu reflex en el món jurídic. En virtut de la seva aferrissada defensa de les lleis catalanes, Maspons respon a una enquesta elaborada a finals de 1912 sobre la influència que pot tenir en la conservació del dret català la qüestió de les notaries i els efectes del Reial Decret de 1903 sobre la Llei Orgànica del Notariat ¹⁵¹. L'advocat i periodista considera que la llei sotraga el dret català en entendre que s'ha aprovat sense tenir en compte la seva naturalesa i caràcter. Francesc Maspons entén que a les lleis catalanes, el notari esdevé un conseller que ocupa un paper fins i tot més íntim que el del mateix advocat, mentre que per a l'estat el seu paper és més administratiu. En conseqüència, l'advocat i periodista -fill de notari- reclama que l'organització notarial a Catalunya vagi a càrrec de professionals coneixedors del dret català i les seves peculiaritats. Maspons, per tant, considera vergonyós que les oposicions al cos se centralitzin des de Madrid i esdevé un exemple més del desconeixement de la realitat catalana. El jurisconsult advoca per derogar les disposicions i que només s'introdueixin variacions que siguin desenvolupades per coneixedors de les lleis catalanes.

¹⁵¹ *La Cataluña*. 269, 30 de novembre de 1912, pàgina 750.

Amb el canvi d'any¹⁵², Maspons insistirà en el caràcter de conseller que posseeix el notari atès que instrueix en la ciència del dret a qui no la coneix i dona forma legal a les parts compareixents. Maspons creu que l'organització burocràtica de l'Estat intenta donar-li un sentit oposat i que s'ha legislat fent cas omís a la realitat. L'únic remei, al seu entendre, és respectar aquest principi per gaudir d'un estat de pau i no fomentar la pertorbació.

En una mateixa línia, Maspons conferència, també a començaments d'any, sobre la figura del rabassaire a partir dels principis del dret català, suprimit amb la promulgació del Decret de Nova Planta. Per a Francesc Maspons, l'eliminació del dret català és precisament la causa dels problemes entre rabassaires i propietaris. Al seu parer, fins aleshores la unitat de criteri era absoluta i la convivència amistosa. Amb l'arribada d'un sistema jurídic que no té en compte l'entorn i la tradició i se centra exclusivament en la teorització dels principis i legalismes, la situació es corromp i apareixen els problemes. Per a Maspons, l'ideal és recórrer al patrimoni jurídic català i, sobretot, identificar-se amb el seu esperit i costums. El jurisconsult considera que no es poden fonamentar les lleis en sentències emeses per tribunals aliens als interessos catalans i que cal consagrar la força del costum de les institucions pròpies de Catalunya.

Es constata, doncs, la insistència impertorbable de Maspons i Anglaseu en la necessitat que Catalunya pugui conservar la seva independència jurídica, principi reiterat el divendres 21 de febrer a la seu de l'Acadèmia de Jurisprudència i Legislació durant una xerrada relativa al seu llibre sobre Peguera, a punt de sortir al carrer i del que llegirà alguns fragments.

Finalment, el mes d'abril apareix publicada l'obra *Dret català. Qüestions civils estudiades segons nostre dret per Lluís de Peguera*, extractades per Francesc Maspons i Anglaseu¹⁵³. El jurisconsult analitza la tradició del dret català a l'hora de distribuir els béns que un pare dona als seus fills. Francesc Maspons abraça les figures de juristes clàssics com Jaume Càncer, Miquel Ferrer, Joan Pere Fontanella, Francesc Marquilles i el mateix Lluís de Peguera.

La publicació dels seus llibres no passa desapercibuda, si més no en determinats cercles, i es converteixen en motiu d'estudi per a juristes i analistes en general.

¹⁵² *Catalunya*, continuació de *La Catalunya*. 275, 18 de gener de 1913, pàgina 5.

¹⁵³ MASPONS i ANGLASEU, Francesc. *Dret català. Qüestions civils estudiades segons nostre dret per Lluís de Peguera*. Barcelona: Llibreria d'Àlvar Verdager, 1913.

L'advocat Jaume Bofill¹⁵⁴ considera que la unió entre el seny tradicional de Peguera i la civilitat moderna de Maspons suposa, juntament amb el folklore i la reconstrucció del cos notarial, la base de la nova escola jurídica catalana.

Seguidament, és Vicenç de Moragas –cosí de Narcís Oller– qui publica un extens article sobre el llibre, premiat per l'Acadèmia de Jurisprudència i Legislació de Barcelona¹⁵⁵. La ressenya comença qualificant-lo de notabilíssim pel domini de l'autor en l'estudi de les fonts jurídiques catalanes i pel seu llenguatge clar i precís. El crític, que recorda que *La Veu* ja ha publicat alguns fragments de la introducció de l'obra, creu que el llibre supera l'original de Peguera atès que el primer magistrat de l'Audiència de Catalunya va escriure en llatí i que, segons el mateix Maspons, abusava de cites que complicaven el seu estudi. Tanmateix, el llibre respecta, al seu entendre, el fons de la tasca de Peguera a l'hora de recollir el principis fonamentals del dret català: llibertat, bons costums i respecte a la intenció dels testadors (persones que fan testament) o les parts contractants. L'article també assenyala el valor de l'obra de Maspons de cara a l'ensenyament ja que exposa nombrosos exemples pràctics. Així mateix, el crític valora positivament les notes afegides per Maspons al voltant de la figura, per exemple, de l'hereu, de qui considera que la majoria de les sentències deixa clar que la voluntat és que es conservi la unitat del patrimoni en un descendent que, a poder ser, porti el nom del propietari. Vicenç de Moragas conclou que aquest llibre constitueix un programa contra aquells que volen suprimir o diluir el dret civil català.

Maspons i Anglasell palesarà reiteradament al llarg de la seva vida la importància de l'estudi de la història del dret i la seva incidència en la contemporaneïtat. Així, coincidint amb la Diada de Sant Jordi, Maspons publica un article a *La Veu de Catalunya* titulat *Un clam de vida*, que l'endemà és recollit a diferents publicacions de Valls¹⁵⁶. L'escrit fa referència a una moció presentada per l'advocat i prohoms Ignasi Ferrés Solé i acollida pels elements jurídics de la capital de l'Alt Camp. Primerament, però, Maspons comenta un escrit aparegut a la *Revista de Derecho Privado* on es demana un estudi de les lleis “més alt d'esperit i amb fonaments més sòlids”. L'advocat i periodista es mostra d'acord amb aquesta idea de pobresa de mires, falta d'orientació i absència de profunditat en l'estudi del dret i assegura que, si a Espanya la situació és preocupant, a Catalunya, per contra, és encara pitjor. Maspons es mostra molt

¹⁵⁴ BOFILL i MATES, Jaume. *Catalunya*. 293, 14 de juny de 1913, pàgina 270.

¹⁵⁵ MORAGAS, Vicenç de. «Un llibre notabilíssim». *Pàtria*, Valls. 74, 5 de juliol de 1913, pàgines 1-2.

¹⁵⁶ MASPONS i ANGLASELL, Francesc. «Un clam de vida». *Pàtria*, Valls. 24 d'abril de 1913, pàgina 2.

pessimista malgrat el vast patrimoni jurídic de Catalunya que hauria d'esdevenir un dels principals elements de la prosperitat o decadència. El jurisconsult considera, a més, que les fonts d'inspiració del dret castellà busquen “la més implacable negació de l'esperit nostre, perquè va directament a destruir la nostra llibertat civil”. Per a Maspons, la Renaixença no ha arribat al dret a causa, sospita, precisament del profund convenciment que té el poble de la fortalesa del seu règim. És a dir, Maspons i Anglasesell entén que, atès que el dret català sempre ha estat molt arrelat entre la ciutadania, s'ha desentès del problema sense adonar-se'n que la intromissió castellana, al seu entendre, ha minat les lleis i institucions catalanes gairebé fins a la seva desaparició. A parer de l'advocat i periodista, precisament aquest estat general de claudicació ha portat un seguit d'elements jurídics de Valls, entre ells Ignasi Ferrés, a presentar una moció on es demana a la Mancomunitat que actuï en defensa del dret català a partir de la reobertura de les seves fonts primigènies. La petició és per a Maspons de gran valor atès que prové de tècnics especialistes en la matèria i representa un “batec de l'esperit de Catalunya”. Maspons i Anglasesell conclou el seu article ressaltant que la llengua i el dret esdevenen els dos fonaments primordials de la nacionalitat. L'advocat i periodista tanca recordant que la Renaixença s'ha ocupat de la llengua mentre que la llibertat civil pot morir per una “vergonyosa asfíxia de negacions i mancaments”. “De si hem o no d'interessar-nos en la lluita, no cal parlar-ne; fóra com discutir els avantatges d'un aniquilament”.

Aquesta idea, juntament amb la necessitat de la unió del catalanisme, eixos fonamentals de la seva ideologia, es troben també dins del programari de Narcís Verdager i Callís, tal com reconeix el mateix Maspons al pròleg del llibre *La primera victòria del Catalanisme*¹⁵⁷.

El seu activisme i el seu pensament innovador el porta a guanyar-se un prestigi cada cop més consolidat dins dels rengles del catalanisme. Així, per commemorar la publicació de l'*Edicte de Milà*, l'Acadèmia de la Joventut Catòlica de Barcelona convoca el 18 de maig un certamen literari distribuït en una triple festivitat –de la fe, 27 de juliol al monestir de Santa Maria de Ripoll, a on es commemora el 16è centenari de la pau i llibertat de l'església i a on Maspons coincideix, entre d'altres, amb Prat de la Riba i el bisbe Torras i Bages; de la pàtria, 14 de setembre a Montserrat, i de la caritat, 19 d'octubre al Palau Güell de Barcelona- que inclou un concurs de poesia en cada una

¹⁵⁷ VERDAGUER i CALLÍS, Narcís. *La primera victòria del Catalanisme*. Barcelona: Publicacions de La Revista, 1919. Pròleg de F. Maspons i Anglasesell.

de les diades. Maspons i Anglasell, a més, forma part del jurat de poesia¹⁵⁸. La resta del jurat l'integren el reverend Ignasi Casanovas, Carles Jordà i Fages, Francesc Matheu i Fornells, Josep Morató, Lluís Pericas, Ramon Picó i Campanar, Josep Pin i Soler, Antoni Rubió i Lluch, Joaquim Ruyra i Oms i mossèn Ramon Garriga i Boixader.

Enmig de tot plegat, el mes d'agost moria la seva germana Maria Teresa, membre de la confraria de Benefactors de Montserrat¹⁵⁹, a la masia Casa Abat que la família tenia a prop de Martorell. De fet, dels deu germans que arribarien a edat adulta, només l'hereu, Francesc, i la petita de la nissaga, Montserrat, gaudirien d'una llarga vida per sobre dels 90 anys. La resta de germans moririen a una edat força jove o prematura.

Refet del cop d'haver d'enterrar un altre dels seus germans petits, a finals d'any, el vincle amb el Centre Excursionista de Catalunya es va estrenyent i el 5 de novembre Francesc Maspons i Anglasell és nomenat, novament, vocal de la junta en assemblea extraordinària.

Amb l'inici de 1914, Francesc Maspons reprendrà els seus estudis sobre el dret català amb un article a la premsa¹⁶⁰ a on analitza la inquietud jurídica en què, al seu parer, resten moltes de les persones que ell anomena il·letrades. Maspons introdueix la qüestió palesant que, al seu entendre, el dret català es fonamenta en el respecte escrupolós al principi de llibertat individual, circumstància que explica, segons les seves conclusions, la identificació entre legislador i legislat independentment de la seva escassa formació. Per a l'advocat i periodista, aquesta harmonia es trenca des del moment en què, el 1714, s'imposa un codi civil castellà que poc té a veure amb la subjecció espiritual dels catalans. De fet, les protestes per la polèmica del cos notarial neixen, segons Maspons, precisament de l'esmentada imposició del codi castellà i com a defensa de la llibertat civil dels catalans. El jurisconsult creu que la població viu aferrada als seus costums i que Felip V volgué donar un cop mortal al dret català que, tanmateix, revifa en les queixes de la població. Per tot plegat, Francesc Maspons veu indispensable i urgent resoldre el projecte de congrés català i la redacció definitiva de l'apèndix que ha d'aplegar i unificar el dret català.

Només una setmana més tard, Maspons segueix reflexionant sobre la inquietud jurídica i ho fa preguntant-se perquè la Renaixença ha abastat tots els àmbits de la

¹⁵⁸ *El Pirineu català*, Ripoll i comarca. 102, 7 de juny de 1913, pàgina 1.

¹⁵⁹ *Revista Montserratina*. 9, 8 de setembre de 1913, pàgina 48.

¹⁶⁰ «La inquietud jurídica. Els elements il·letrats». *Catalunya*. 322, 3 de gener de 1914, pàgina 11.

societat catalana, excepte la reivindicació del dret català. Malgrat que el seu esquarterament fou una de les primeres empreses dutes a terme per la corona borbònica a partir del 1714, per a Maspons mai s'ha pogut fecundar un moviment que reclami la instauració del codi tradicional català per la instauració d'un sistema jurídic contrari a l'esperit català però que, segons el jurista, ja s'ha infiltrat entre els encarregats d'aplicar justícia a Catalunya. Maspons i Anglasell, això no obstant, entén que el poble continua aferrat a la tradició jurídica catalana i que cal seguir aquesta línia per fermar la resolució del problema¹⁶¹.

En aquest context de reivindicació d'un catalanisme també jurídic, es produeix un fet cabdal en l'autogovern català amb la constitució oficial el 6 d'abril de la Mancomunitat de Catalunya, un organisme amb el qual Maspons, com es veurà més endavant, hi treballarà estretament amb la posada en marxa de la seva Oficina d'Estudis Jurídics. De fet, les reunions entre Prat de la Riba i Maspons serien freqüents durant aquesta època.

Mentre treballa en la posada en marxa de l'oficina, el CEC nomena en assemblea ordinària celebrada el 30 de juny, Francesc Maspons i Anglasell vicepresident de l'entitat. Des de les noves responsabilitats que li atorga el càrrec, Maspons i Anglasell pronuncia un discurs en absència del president, Cèsar August Torras a la sessió inaugural del centre, celebrada el 13 de novembre¹⁶² a on insistirà en la necessitat d'unir dret i excursionisme. Maspons fa inventari de les accions dutes a terme per la junta de l'entitat, molt centrades en el catàleg i la millora de la seva biblioteca, així com els principals projectes de futur. A més, aprofita per reivindicar l'ús de la llengua i, sobretot, del dret català, el qual considera cabdal malgrat ser molt desconegut per a la majoria de la ciutadania. Amb un to marcadament romàntic, el vicepresident de l'entitat assenyala que allà on el dret català és més viu és en el món pagès i en els il·letrats, atès que conserven ben vius els costums d'antuvi. L'excursionista és, a parer de Maspons, el més indicat per recollir totes aquestes normes i solucions jurídiques arrelades a partir de segles d'exercici jurídic basant-se en les antigues institucions catalanes. Maspons i Anglasell clou la seva intervenció animant els presents a recollir aquesta mena de folklore jurídic que, a parer del vicepresident de l'associació, representa la sobirania jurídica catalana i la resposta a les necessitats, conveniències i aspiracions del poble català. Així mateix, Maspons repassa en el seu

¹⁶¹ «La inquietud jurídica. Els tècnics». *Catalunya*. 323, 10 de gener de 1914, pàgina 29.

¹⁶² *Butlletí del Centre Excursionista de Catalunya*. 238, novembre de 1914, pàgines 295-300.

parlament els principals objectius de l'entitat, centrats, sobretot, en els reformes projectades sobre el local i el refugi de la Resclosa, així com algunes qüestions econòmiques.

Les absències de Torras, que abandonaria el càrrec mesos més tard, portarà Francesc Maspons a ocupar la presidència de l'acte de lliurament de premis als guanyadors d'esports de neu celebrat el 15 de febrer de 1915 a Ribes de Freser.

Pel que al camp del dret, Maspons i Anglaseu esdevé, cada cop més, una veu molt tinguda en compte. El jurisconsult llegeix un discurs el 22 de febrer de 1915 al matí al paranimf de la Universitat de Barcelona durant la presentació d'uns cursos organitzats pel Comitè de Doctors Matriculats. Maspons rememora els orígens dels estudis universitaris a Catalunya des dels temps de Jaume II i de la influència que tingué arreu d'Europa en indrets com Alemanya i Itàlia. El jurisconsult clou la seva intervenció ressaltant la tasca de la comunitat educativa catalana en la restauració d'institucions similars com la Universitat Industrial de Barcelona, el 1904, en què ell hi va estar involucrat. Les classes del jurisconsult tenen lloc tots els dilluns, dimecres i divendres a les cinc de la tarda i la clausura del curs de Dret Civil Català es produeix el dissabte 24 d'abril al local del deganat de la facultat de Dret i Ciències Socials de la Universitat de Barcelona. Els alumnes s'examinen a partir de les explicacions del doctor Maspons i Anglaseu.

Els seus estudis jurídics no s'aturen i el 1916 publica el llibre *Tractat del pactes nupcials o capítols matrimonials, que escrigué Joan Pere i Fontanella*¹⁶³, a cura de l'Editorial Ibèrica.

A més, els seus esforços pedagògics sobre la necessitat de conservar els costums jurídics catalans continuen fermes. Per tal de preparar el que deuria ser un important discurs, Maspons i Anglaseu demana consell a Enric Prat de la Riba, Josep Dachs i Antoni Utrillo¹⁶⁴. L'intercanvi de cartes deuria produir-se entre els mesos d'abril i maig, atès que l'única datada és la del secretari del bisbe Torras i Bages, signada el 27 d'abril i on Dachs esmenta les missives d'Utrillo i Prat. El president de la Mancomunitat el felicita per les campanyes dutes a terme en defensa del dret català i li recomana diverses referències bibliogràfiques a on es parla de la unitat jurídica dels pobles de llengua catalana, entre elles articles del mateix Prat de la Riba i el llibre *Costums de Tortosa*, de

¹⁶³ MASPONS I ANGLASEU, Francesc. *Tractat del pactes nupcials o capítols matrimonials, que escrigué Joan Pere i Fontanella*. Barcelona: Editorial Ibèrica, 1916.

¹⁶⁴ AFM.

1871, del jurista valencià, Benvingut Oliver. Seguidament, Prat també hi afegeix una reflexió sobre l'esperit nacional i la importància de la llengua, la cultura i els costums en la seva formació.

De la seva banda, Josep Dachs també facilita algunes referències bibliogràfiques a Maspons i Anglasell. El secretari del bisbe Josep Torras i Bages reclama al jurisconsult que no obli que el poble català també comprèn València, el Rosselló i Mallorca.

Finalment, Antoni Utrillo s'allunya del tema central i aprofita per comentar al jurisconsult el procés de recuperació de la revista *La barretina*, un projecte en el qual el pintor vol implicar Prat de la Riba i Puig i Cadafalch, entre d'altres. L'empresa pateix diferents problemes i, fins i tot, Utrillo confessa el seu cansament tot assegurant textualment que vol "carregar-li el mort a Llimona". Així i tot, Antoni Utrillo es mostra confiat sobre el renaixement de la publicació.

El conjunt de les tres cartes inclou un article de Prat de la Riba a la *Revista jurídica de Catalunya* del mes de setembre de 1895 i un discurs pronunciat pel delegat de Girona a l'assemblea de la Unió Catalanista de Reus, Emili Saguer i Olivet, el mes de maig de 1893; ambdós reflexionant sobre la formació de l'esperit nacional.

La seva activitat se centra en aquests anys en la seva defensa del dret català i en el món de l'excursionisme, repetint com a vicepresident del CEC el 27 de juny acompanyant Massó i Torrents, nomenat nou president de l'associació. En virtut del seu càrrec, representa l'entitat al curs inaugural de l'Acadèmia i Laboratori de Ciències Mèdiques de Catalunya del dia 20 de desembre¹⁶⁵ i participa, just el mateix dia, a l'acte de lliurament de premis de la cursa Argenton-Granollers, organitzada pel centre excursionista. A més, exercirà d'amfitrió a començaments de 1917 a la seu del centre de diversos representants de la secció excursionista de l'Ateneu Enciclopèdic Popular. Més endavant, davant l'absència del president del CEC, Maspons i Anglasell ocuparà la presidència de l'assemblea general celebrada el dia 27 de juliol de 1918. Maspons i Anglasell també publicarà articles al butlletí del Centre Excursionista de Catalunya com el relat d'una excursió de Camprodon a Olot ric i precís en els detalls i les indicacions sobre el recorregut¹⁶⁶.

Pel que fa al món del dret, Maspons és convidat a l'Ajuntament de Palma de Mallorca el 19 de març al migdia per dictar la conferència *Dret foral de Mallorca*, atesa

¹⁶⁵ *Butlletí del Centre Excursionista de Catalunya*. 263, desembre de 1916, pàgines 330-331.

¹⁶⁶ *Butlletí del Centre Excursionista de Catalunya*. 274, novembre de 1917, pàgines 275-277.

la seva especialització també en qüestions jurídiques referents a les Balears. La tasca del jurisconsult no es limita a la xerrada sinó que ofereix el seu ajut per col·laborar en els treballs de codificació del Dret Civil Balear.

Menys de dos mesos després, Maspons ofereix una nova conferència sobre dret foral balear, en aquest cas a l'Ateneu Científic de Maó el divendres dia 11 de maig, davant una nodrida representació de personalitats de l'illa que omplien a vessar la sala principal de l'entitat, així com les adjacents. El jurisconsult havia salpat el dia anterior rumb a Menorca en companyia de Josep Maria Ruiz Manent, qui també oferiria una xerrada sobre qüestions socials, i retornà el diumenge dia 13.

El seu prestigi ja és inqüestionable i, a la tornada, la nit del 4 de juny, Maspons i Anglasesell és objecte d'un sopar-homenatge al restaurant Can Martí de Barcelona. Hi prenen part, entre d'altres, el president de l'Acadèmia de Jurisprudència, Lluís Duran i Ventosa; el degà del Col·legi d'Advocats, Josep Vilaseca i Magarre; Josep Maria Bassols; Carles Jordà; Martí Miralles; Mon i Bascós; l'advocat mallorquí, Lluís Martí; Puig de la Bellacasa; Ramon d'Abadal i Calderó i Ruiz Manent, qui també havia viatjat amb ell a les Balears.

Dos dies després, l'Acadèmia de Jurisprudència i Legislació, de la qual Maspons ostenta la vicepresidència, organitza un dinar amb presència de destacades figures del món jurídic i polític de Catalunya, com Francesc Cambó i els senadors Pere Rahola i Molinas i Frederic Rahola i Trèmols, a més de representants d'entitats com el Centre Excursionista de Catalunya, la Federació Agrícola Catalano-Balear i l'Institut Català de Sant Isidre. A la seva intervenció, Maspons defensa el sosteniment íntegre del règim jurídic català i balear. Seguidament, també fa ús de la paraula el secretari del Col·legi d'Advocats de Palma i president de la diputació de Palma, Lluís Alemany qui defensa la catalanitat de les illes i la necessitat de mantenir intacta la personalitat jurídica de les Balears¹⁶⁷. Poc temps després, però, Alemany es caracteritzarà per la seva oposició frontal a Cambó i per un anticatalanisme que alguns estudiosos atribueixen a la seva amistat amb Joan March.

Gairebé sense descans, Francesc Maspons ofereix una conferència a la sala de sessions de l'Ajuntament de Tarragona el 9 de juny organitzada per la junta directiva de l'il·lustre Col·legi d'Advocats de Tarragona a la nit a la sala de sessions del consistori. El títol de la xerrada és *La situació jurídica de Catalunya amb relació al problema de la*

¹⁶⁷ *La Publicitat*. 13.736, 6 de juny de 1917, pàgina 5.

codificació. Enmig d'un gran estol d'autoritats, l'advocat i periodista es queixa de la deficiència de l'estudi del dret a la universitat atès que els millors catedràtics no poden per llei fer un estudi complet del dret civil de cada regió o comarca. Així mateix, exposa el diferent concepte de llei sostingut per Castella tot recordant que a Catalunya les lleis sempre s'aprovaven fruit d'un pacte entre el poble -representat pels braços- i el sobirà. Maspons també ressalta que, atesa la dificultat en la codificació del dret català, el més interessant és l'esperit de les seves formes jurídiques representades pel dret canònic, supletori preferent a Catalunya en substitució de les regles romanes. Finalment, conclou afirmant que les institucions jurídiques catalanes devien precedir en la seva codificació una part que determinés els articles del Codi Civil que havien de regir a Catalunya i una altra que servís de norma a l'activitat humana en la seva vida jurídica, dins del principis de llibertat i equitat expressats pels juriconsults clàssics.

L'advocat i periodista assenyala la vitalitat del dret català i la necessitat de resoldre la seva codificació per tal que es garanteixi la seva pervivència i la seva posterior evolució. Finalment, recollint un discurs de Maura a l'Acadèmia de Jurisprudència de Madrid, remarca que allò que dóna vida al codi civil és l'esperit de llibertat que pressuposa el respecte al dret català.

La seva activitat es veu alterada per la mort prematura de Prat de la Riba. Maspons i Anglasesell, juntament amb destacades personalitats, es desplaça fins a Castellterçol el 3 d'agost per assistir a l'enterrament del president de la Mancomunitat. Per a Maspons es tracta d'un fet transcendent, atès que en considerava la vàlua i el tenia en alta estima. Anys més tard¹⁶⁸, fins i tot, l'advocat i periodista assenyalaria la mort de Prat com el principi de la fi de la Lliga. Maspons recorda que el dia que va morir Prat de la Riba es va trobar Cambó a la fonda on dinava molt amoïnada. Segons el juriconsult, Francesc Cambó deia que la gent es queixava sovint de les seves decisions, però que ell només feia el que li deia en Prat. Per a Maspons i Anglasesell, Prat era un home d'estudi i Cambó de grans negocis. Cambó va canviar l'orientació de la Lliga, que va créixer molt però a la que, al seu parer, li mancava un contrapès. Aleshores va ser quan es va fundar Acció Catalana, gent molt preparada però mancada de tremp, definida per Maspons com a "diletants". En no tirar endavant, finalment es va anar formant ERC, una formació més heterogènia i potent.

¹⁶⁸ Entrevista gravada per Carles Sindreu el 26 de febrer de 1959. Conservada al fons de Jaume Font i Marí-Martí. Arxiu Nacional de Catalunya 1-563/N589.

Passat l'estiu, Maspons prossegueix amb les seves reivindicacions a favor de l'autonomia jurídica de Catalunya. Així, la junta directiva de l'Institut Agrícola Català de Sant Isidre aprova una exposició a càrrec de Josep Maria Borrell i Zulueta i Francesc Maspons i Anglasesell a on l'organisme es compromet a adreçar al ministeri de Gràcia i Justícia un escrit de denuncia del reglament del cos notarial aprovat amb data del 9 d'octubre i, especialment, la seva norma que no obliga el notari a conèixer la llengua pròpia del lloc on exerceix. La ponència entén que la normativa és d'impossible compliment a zones rurals, a més de reclamar que qualsevol persona pugui rebre els documents notariaus en la seva llengua¹⁶⁹. Cal remarcar que un segment important de l'estament professional de la jurisprudència catalana era molt sensible a la defensa del dret civil català, independentment de la tendència política de cada un dels seus membres.

A finals de mes, el dia 30, Maspons representa l'Acadèmia de Jurisprudència i Legislació de Barcelona a la comissió encarregada de redactar el projecte de llei que havia de recollir les institucions vigents del dret català, substituint Enric Prat de la Riba.

Entremig, Maspons i Anglasesell assisteix a Mataró a la cloenda de l'exposició de treballs fets a les escoles del Patronat Escolar Obrer per a noves treballadores de fàbrica. Els premis són lliurats per rei Alfons XIII i el nou president de la Mancomunitat, Puig i Cadafalch.

4.4 Col·laboracions periodístiques

4.4.1 *La Veu de Catalunya*

Les primeres vinculacions de caire estructural de Maspons amb la premsa es produeixen a començaments del segle XX a redós de la Lliga Regionalista. L'advocat i periodista, seguint l'evolució lògica dels quadres de catalanisme sorgits del Centre Català i el Centre Escolar Catalanista, s'involucra més enllà de la col·laboració esporàdica amb les revistes *La Cataluña*, *Empori* –de la qual en serà director, si més no, nominalment- i *La Veu de Catalunya*, el gran diari del catalanisme polític i cultural orientat en la seva primera època per Prat de la Riba.

Tot i que els seus primers escrits no apareixen fins al 1907, l'assalt militar que patí la redacció la nit dels fets del *Cu-Cut!*, el 25 de novembre de 1905, evidenciarà l'estreta relació que en aquells moments mantenia Maspons i Anglasesell amb el rotatiu.

¹⁶⁹ *Diario de Reus*. 144, 23 de juny de 1917, pàgina 2.

Després de destrossar la impremta de la revista satírica, els militars revoltats feren irrupció a les instal·lacions del diari, situades al número 15 de la rambla de les Flors, cremant i destrossant el material i el mobiliari que anaren trobant al seu pas. La violència fou tal, que alguns redactors s'hagueren de refugiar al pis superior, tal com recorda Puig i Cadafalch, qui durant els aldarulls es passejà d'incògnit entre els militars¹⁷⁰, mentre que d'altres s'amagaren a casa de Narcís Oller¹⁷¹. Una de les conseqüències de la revolta militar fou la detenció posterior de Maspons, Manuel Folch i Torres i Josep Morató¹⁷². Són detingudes, doncs, personalitats civils víctimes de l'assalt, en tant que la instrucció els considera responsables indirectes dels aldarulls i de la reacció posterior. De fet, alguns militars van ser increpats l'endemà dels fets al mercat de la Boqueria en sortir de missa i el matí del dia 27, un centenar de policies van haver de dissoldre una concentració de 500 estudiants universitaris a la Gran Via. El rector, fins i tot, acabaria ordenant el tancament de la Universitat a les 11 del matí. Els tres detinguts prestaren declaració davant del jutge militar, Juan Malpica –tinent coronel de cavalleria-, qui els deixà en llibertat¹⁷³. Malgrat que Francesc Maspons no formava part de la plantilla de redactors del diari, és indubtable que el seu lligam deuria ser força íntim i que aquell dia hauria de ser a la redacció o, si més no, deuria de viure els fets de molt a prop les jornades immediatament posteriors.

A marge d'aquests successos i des del punt de vista estrictament periodístic, Maspons hi escriurà un total de 17 articles, més una reproducció del pròleg que va redactar per al llibre *La primera victòria del Catalanisme*, de Verdaguer Callís. Les seves constants aportacions faran que aparegui citat a *La Veu de Catalunya* de l'1 de gener de 1907 com a col·laborador del diari. De fet, dos mesos abans havia iniciat la seva tasca amb l'article *La universitat castellana*, a on criticava que al claustre de la Universitat de Barcelona els catedràtics castellans estiguessin a punt de superar en nombre els catalans. Maspons ho atribuïa a una estratègia del centralisme espanyol per aigualir l'ensenyament superior català en una època d'expansió del catalanisme polític.

¹⁷⁰ PUIG i CADAFALCH, Josep. *Memòries*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2003, pàgina 118.

¹⁷¹ CASASSAS, Jordi; COLOMINES, Agustí; GONZÁLEZ CALLEJA, Eduardo; SANTOLARIA, Francesc. *Els Fets del Cu-Cut!, cent anys després*. Barcelona: Centre d'Història Contemporània, 2006, pàgina 12.

¹⁷² FIGUERES i ARTIGUES, Josep Maria. *La Veu de Catalunya (1899-1937)*. Barcelona: Editorial Base, 2014, pàgina 130. Malgrat que Figueres situa la detenció el novembre de 1935, sens dubte es deu tractar d'un error tipogràfic atès que, per exemple, Morató havia mort el 1918, dada inclosa al llibre.

¹⁷³ *La Vanguardia*, 29 de novembre de 1905, pàgina 3. No va córrer la mateixa sort el director nominal del diari, Ignasi Corma i Morales, qui va romandre més temps empresonat.

L'advocat i periodista assenyala que, segons un decret aprovat pel comte de Romanones durant el seu pas pel ministeri d'Instrucció Pública el 1902, les places vacants a catedràtic abans d'obrir-se a la lliure concurrència havien de posar-se a disposició de catedràtics d'arreu de l'Estat que volguessin traslladar-se a Catalunya. A la pràctica, doncs, segons Maspons, s'impedia la possibilitat que optessin opositors catalans per tal que la universitat quedés fora de control dels "autonomistes". No cal dir que per al jurisconsult es tractava d'una situació a subvertir urgentment.

El seu període de màxima producció es dona entre 1908 i 1909, quan Maspons i Anglasesell hi publica una dotzena d'escrits. El mes d'abril de 1908, inicia una sèrie de cinc articles titulada *El pressupost de cultura*¹⁷⁴. L'origen dels seus texts es troba en la polèmica desfermada arran de la pretensió de l'Ajuntament de Barcelona d'apostar per l'ensenyament públic mixt i laïc. Després de renegociar els seus deutes amb diversos bancs, el consistori encapçalat per regionalistes i republicans es troba amb un gran romanent de tresoreria de trenta milions de pessetes que li permetria emprendre gans obres d'interès per a la ciutat. L'excedent restant el 1907, de dos milions i mig de pessetes, portarà l'ajuntament a apostar per l'ensenyament primari, clarament negligit per l'estat, i a dissenyar un pla basat en els més moderns postulats pedagògics del moment. El projecte educatiu, que preveia la construcció de quatre escoles amb les seves corresponents biblioteques populars, es fonamentava en tres punts essencials: l'ús del català com a llengua de coneixement (base 6a de la memòria), la instauració de l'ensenyament mixt a dues de les quatre escoles projectades (base 3a) i l'ensenyament neutre –laic– en matèria religiosa (base 5a); punts, els dos darrers, i especialment el segon, que generaria conflictes i tensions entre les formacions integrants del grup municipal de Solidaritat Catalana, àdhuc dins la mateixa Lliga Regionalista¹⁷⁵.

De fet, la Lliga no es pronunciarà oficialment i donarà llibertat als seus afiliats envers l'adhesió o la crítica al projecte. El partit no era monolític en l'aspecte confessional, com demostra el suport decidit que donà Pere Rahola i Molinas al pressupost, per contra de l'oposició decidida de Narcís Pla i Deniel. Fins i tot, el cunyat de Maspons, Josep Rogent, també hi votà a favor.

¹⁷⁴ Els articles apareixerien successivament els dies 1 d'abril, 7 d'abril, 8 d'abril, 10 d'abril i 21 d'abril de 1908 (vegeu apartat 14.4.2. Articles).

¹⁷⁵ DE CAMPS i ARBOIX, Joaquim. *El pressupost de cultura 1908. Problema d'actualitat*. Barcelona: Rafael Dalmau editor, 1974, pàgines 14 i 18-19.

Els partidaris de la iniciativa, amb Francesc Layret al capdavant, defensaran les seves bondats pedagògiques tot esmentant diversos exemples a Europa d'ensenyament "neutre" i recordant que el papa Lleó XIII, tan influent en la formació de Maspons, no havia condemnat mai aquest tipus d'escola en cap encíclica.

L'objectiu, doncs, de l'Ajuntament, recollit a la memòria del projecte, passava per dignificar el sistema educatiu de la ciutat, augmentar els nivells d'alfabetització i millorar les condicions del professorat, als quals se'ls volia contractar en virtut de les seves capacitats i no de les seves relacions amb el poder. El projecte incloïa tres grans institucions: escola maternal (llar d'infants), escola primària de sis graus i una mena d'Universitat Popular per a adults:

El actual Ayuntamiento encontróse con tan agradable herencia, ¿qué hacer con ella? Un economista vulgar hubiera podido aconsejar la amortización de aquel *stock*, para reducir el servicio anual de la deuda; pero tal consejo no hubiera satisfecho al Ayuntamiento; porque tiene conocimiento perfecto de que, el fomento de las fuentes de riqueza produce mayores rendimientos que las economías; porque se trataba de una deuda creada ya y que en nada había de desequilibrar su presupuesto, y porque disponía de aquella suma, en virtud de la confianza que había merecido de sus administrados y era lógico é imprescindible corresponder con una inversión acertada, que favoreciera á todos los ciudadanos, así á los más modestos como á los poderosos¹⁷⁶.

La memòria volia allunyar-se –si més no, en aparença- dels postulats més ideològics i centrar el debat exclusivament en l'àmbit pedagògic. Defensava, doncs, l'ús del català a les escoles adduint que la utilització de la llengua materna de l'alumne millorava la penetració dels coneixements impartits, sense que això significués, tanmateix, bandejar l'ensenyament del castellà. Respecte a la qüestió religiosa, l'Ajuntament, preocupat perquè cap alumne es pogués sentir exclòs, optava per impartir l'assignatura de religió però com a matèria optativa, no obligatòria.

Els articles de Francesc Maspons apareixeran a *La Veu* els dies 1, 7, 8, 9 i 21 d'abril, és a dir, en ple debat del pressupost, que seria aprovat en sessió extraordinària el 10 d'abril per 27 vots a favor, inclosos quatre regionalistes, entre ells Rogent, i set en contra. Amb una voluntat clara d'influir en la discussió, Maspons inicia la sèrie aplaudint l'Ajuntament de Barcelona pel seu interès per la cultura i l'ensenyament: "[...] primer és fer homes que clavegueres y abans enfortir l'ànima que'l cos". Malgrat que el projecte atorgava un paper més aviat secundari a la religió, el juriconsult ressalta

¹⁷⁶ DDAA. *Presupuesto extraordinario de Cultura*. Barcelona: Ajuntament de Barcelona, 1908, pàgina 8. La memòria del projecte a debatre estava signada per Francesc Puig i Alfonso, Francesc Layret, Francesc Magrinyà i Pere Rahola. El cost total del projecte ascendia a 2.835.000 pessetes, 300.000 de les quals ja estaven incloses al pressupost ordinari com a inversions de locals per a noves escoles.

diferents iniciatives públic-privades encaminades a exaltar l'ànima dels ciutadans i destaca, també, el paper del cristianisme en tot el procés. De fet, el contingut de la proposta pretenia modernitzar la pedagogia catalana millorant el material de les escoles, formant professors a l'estranger i aprovant la gratuïtat de l'ensenyament, a banda de situar el català com a llengua vehicular, apostar per la neutralitat religiosa i barrejant nens i nenes a les mateixes aules. Malgrat les reserves expressades pel jurisconsult en aspectes com l'ensenyament mixt, Maspons es mostra favorable i aposta per assolir punts d'acord entre republicans nacionalistes i regionalistes liberals –àdhuc dins de la mateixa Solidaritat Catalana- al voltant del projecte que volia impulsar l'Ajuntament.

Al segon dels articles, Maspons i Anglasesell comença relatant allò de positiu que, segons el seu parer, presenta la proposta de l'Ajuntament. Abans, però, blasma aquells que creuen que religió i progrés estan oposats. Assegura que la memòria del pressupost està farcida d'element beneficiosos per a l'alumnat i, per demostrar-ho, elogia les subvencions atorgades a l'Orfeó Català i la Universitat Industrial, així com l'aposta decidida per la creació de la Biblioteca Nacional.

Al tercer article, Maspons i Anglasesell lloa la creació d'una institució que vetlli per l'expandiment de l'ensenyament primari arreu de la ciutat, tal com fan en d'altres indrets més progressistes d'Europa. Tanmateix, Maspons critica que la junta encarregada de posar-la en marxa estigui constituïda per sis regidors i tres representants dels pares i mares escollits directament per l'Ajuntament, en comptes d'estar dirigida per experts en la matèria. El jurisconsult es pregunta si aquesta decisió no té a veure amb la voluntat del govern d'assegurar-se que els tècnics no discrepin de les seves polítiques. Per evitar qualsevol suspicàcia de sectarisme, Maspons aconsella que aquest punt es refaci.

El dia anterior a la votació, però, la crítica del jurisconsult s'accentua i, aquí sí, desautoritza severament l'aposta per una escola laica en entendre que es tracta d'una imposició que atempta contra la llibertat de càtedra dels professors i perquè la immensa majoria de la població de Barcelona és creient, raó per la qual gairebé totes les escoles de la ciutat (526 de 540 l'any 1902) imparteixen ensenyament de religió. Maspons, a més, afegeix que allà on es concentren més escoles "irreligioses" és als barris més mancats de cultura mentre que a les zones més preparades rebutgen aquest model educatiu. Per tot plegat, defensa que l'Ajuntament no pot al·legar la imposició de la neutralitat sota l'argument, justament, d'expandiment de la cultura.

L'últim dels articles apareix el dia 21 d'abril, quan el pressupost ja havia estat aprovat tot i que la polèmica encara seguia ben viva. Al seu text, Maspons i Anglasesell es posiciona també clarament contrari a la institució de l'ensenyament mixt. Maspons assegura que, allà on s'ha assajat, els resultats han estat negatius i que, a més, s'han multiplicat els naixements de fills il·legítims (posa com a exemple els EUA, Portugal i Noruega). De fet, el jurisconsult destaca que a la mateixa memòria municipal ja s'avança que, primer, es farà una prova i que el rendiment final està per veure. Maspons entén que el món està força viciat i lluny d'un nivell de puresa de costums que permeti tancar en un mateix espai nois i noies d'ambdós sexes. Per tot plegat, conclou que la societat no està prou preparada per experimentar amb l'ensenyament mixt: “[...] Reformemnos, donchs, purifiquem l’ambient; y allavors podrem parlarne de la qüestió: abans és un gros contrasentit, és voler entrar per la finestra”. Maspons també recorda que en els congressos pedagògics de Colònia i Nuremberg “no compostos precisament de frares caputxins” es va acordar gairebé per unanimitat que l’educació bisexual pertorbava l’ensenyament primari. El seu objectiu, doncs, és legitimar tènicament les seves opinions bandejant-les de la qüestió religiosa.

Amb tot, Maspons serà vist pels defensors del projecte com un opositor moderat que centrarà les seves crítiques, no tant en el fons de la iniciativa, sinó en les qüestions que més topaven amb les seves profundes conviccions religioses¹⁷⁷.

L’aprovació del pressupost no serà garantia, però, de la seva execució. L’alcalde monàrquic, Domènec Sanllehy, al·legant que el contingut del text superava les competències pròpiament municipals, va suspendre la base 5a del pressupost relativa a l’ensenyament neutre de la religió, el punt més conflictiu del programa pedagògic, i va obrir així la porta a la posterior anul·lació total del projecte.

De fet, aprofitant el moviment de Sanllehy, els elements contraris a la iniciativa –en minoria dins del consistori i vinculats a la Lliga– van recórrer a instàncies superiors per tal de traspasar al govern estatal la seva validació final, el que suposava un atac clar a l’autonomia de l’Ajuntament del tot contrari als principis de la formació regionalista. Finalment, el governador civil, Ángel Ossorio y Gallardo, decretà el 29 de febrer de 1909 la suspensió de l’aprovació del pressupost. Aquesta greu desavinença, juntament amb l’esclat posterior de la Setmana Tràgica i d’altres esdeveniments diversos, comportaria la desaparició de Solidaritat Catalana.

¹⁷⁷ PÉREZ-BASTARDES, Alfred. *Barcelona davant el pressupost extraordinari de cultura de 1908*. Barcelona: Editorial Mediterrània, 2003, pàgina 63.

Atent a tots aquests esdeveniments, entre octubre i novembre de 1908, Maspons i Anglasesell publica a *La Veu* tres articles sota el títol *El problema de l'ensenyança catalana segons el Sr. Royo Villanova*. Maspons rebutja les tesis contràries a l'autonomia catalana, sobretot les referents a l'ensenyament, expressades per Antonio Royo Villanova al seu llibre *El problema catalán*. El jurisconsult retreu les paraules de Royo considerant que les reivindicacions catalanes són estrictament de caràcter polític i que mai han mostrat un interès pel món de l'ensenyament tot afirmant que les iniciatives catalanes en el camp de l'educació sempre han estat vedades o boicotejades pel poder estatal. Maspons recorda que el catalanisme és un moviment transversal i plural que desitja expressar-se en tots els camps de la societat, "és un poble que vol ser i fer". El jurisconsult conclou asseverant que el catalanisme creix de manera assenyada i ordenada, d'aquí que, després de bastir un moviment polític, a continuació reïxin reclamacions d'altres tipus com les polítiques educatives.

Amb el canvi d'any, Maspons i Anglasesell inicia una sèrie de dos articles titulada *La llei immoral*. Maspons critica que la comissió de disciplina de la Universitat de Barcelona imposés un càstig col·lectiu per una sèrie d'aldarulls ocorreguts a finals de 1908 a tot l'alumnat i no se centrés en descobrir els autèntics responsables de les destrosses, que afectaren vidres, material científic i, fins i tot, la integritat d'algun professor. El jurisconsult es mostra contrariat per la represàlia indiscriminada que ateny també alumnes del tot innocents. El 13 de gener, Maspons reprèn l'escrit i insisteix en la crítica a l'arbitrarietat del càstig i reclama un canvi en la llei d'Instrucció Pública per tal que no es puguin repetir situacions similars.

Ja a l'abril, el dia 29, la política més de partit pren protagonisme als seus escrits amb l'article *L'actitud del Comitè*. Davant la proximitat de les eleccions municipals del mes de maig, Maspons decideix desacreditar l'actuació del Comitè de Defensa Social, una agrupació conservadora i catòlica recordada més endavant pel seu anticatalanisme. El jurisconsult revela com, durant una reunió a la que fou convidat durant la polèmica pel pressupost de cultura de l'Ajuntament de Barcelona un any abans, els responsables del Comitè li confessaren que la seva oposició a consensuar les partides pressupostàries tenia com a gran objectiu enfonsar la Lliga. Maspons i Anglasesell, que s'havia posicionat conceptualment a favor del projecte del govern barceloní –malgrat discrepar del laïcisme i l'ensenyament mixt–, critica sense pal·liatius la prioritització del partidisme del Comitè per sobre de la unitat d'acció del catalanisme i, de retruc, busca minimitzar

l'erosió que l'agrupació pugui ocasionar a les aspiracions electorals de les formacions que havien configurat Solidaritat, especialment la Lliga.

Passat l'estiu, i amb els fets de la Setmana Tràgica ben presents, Maspons i Anglasesell publica l'article *La pacificació dels esperits*. En ell, Maspons critica que l'arribada dels liberals al poder estatal després dels fets esdevinguts no hagi servit per eradicar les proclames revolucionàries i anticlericals de la seva premsa afí i del Partit Radical de Lerroux. El jurisconsult, fervent catòlic practicant, blasma que es continuï fent exhibicions públiques dels atacs que reberen edificis religiosos i es faci apologia dels qui els protagonitzaren. Maspons i Anglasesell conclou reclamant al govern de Segismundo Moret que freni aquesta ostentació pública d'anticlericalisme.

A partir d'aquí, la presència com a columnista del jurisconsult a *La Veu* decau gairebé en picat. El 1911, dins del suplement *Fulla agrícola*, Maspons i Anglasesell hi publica únicament l'article *Sobre el problema del vi*. Maspons reflexiona sobre la problemàtica del vi adulterat que es ven a les comarques de muntanya, territoris a on no es produeix vinya i, per tant, grans consumidors d'aquesta beguda. L'advocat i periodista, a partir d'una conversa mantinguda amb un conegut de la zona, relata que la millor opció és que els productors vinguin el vi directament a les comarques de muntanya però amb la complicitat dels organismes agrícoles del territori, per tal de superar així la desconfiança dels compradors, farts del vi adulterat.

No serà fins a finals de 1915 que tornarà a plasmar les seves reflexions de caire més jurídic i polític. En l'edició del 5 de novembre, Maspons publica l'article *Abans i ara. Com resolva el Govern de Catalunya i els conflictes semblants als actuals*, on explica el funcionament legal de les antigues institucions catalanes. Concretament, i prenent com a base Fontanella, el jurisconsult detalla les mesures legals endegades pel Consell de Cent per tal de protegir el comerç català i afavorir les exportacions. Tot plegat serveix el jurisconsult per ressaltar la sobirania plena de què gaudia Catalunya abans del 1714 i les vastes relacions internacionals teixides amb altres nacions del món representades pels seus diplomàtics i governants.

Potser producte del distanciament ideològic que progressivament es va produint entre Maspons i la Lliga, l'advocat i periodista no tornar a col·laborar amb *La Veu* fins al 1917, quan hi escriuria dos articles. El mes de febrer, Maspons i Anglasesell publica *Pel nostre dret nacional. El projecte d'Apèndix balear al codi civil*. A l'article, Maspons justifica que, malgrat la personalitat pròpia de les Balears, els catalans no poden restar al marge del debat existent a les Illes al voltant de la possible aplicació del

nou codi civil espanyol a l'arxipèlag atès els lligams històrics de germanor existents entre ambdós pobles. El jurisconsult, sempre proper a tot allò que succeeix a les quatre illes, defensa la personalitat del seu dret històric avantposant-lo a l'espanyol, que considera aliè a la tradició balear. Maspons hi detecta uns primers moviments anàlegs al renaixement català i confia en què s'enforteixin fins a evitar la suplantació d'un codi per l'altre.

La següent col·laboració tindrà un fort component personal. Coincidint amb la sobtada mort de Prat de la Riba l'1 d'agost, Maspons i Anglasesell li ret un sentit homenatge a l'article *L'art del governant*. El jurisconsult repassa l'última conversa mantinguda amb Prat al seu despatx presidencial de la Mancomunitat i elogia la seva figura tot recordant-lo com un home preocupat per l'acció de govern i per la dificultat de saber delegar responsabilitats. La intimitat desvetllada de la conversa denota la complicitat que totes dues figures havien assolit amb el pas del temps.

El darrer escrit de Maspons al rotatiu apareixerà a començaments de juliol de 1919, i en realitat es tractarà de la reproducció del pròleg que el jurisconsult redactaria per al llibre *La primera victòria del Catalanisme*, de Verdaguer Callís. Maspons ressalta la vigència i modernitat del text malgrat tractar-se d'una relació històrica dels inicis del catalanisme cultural i polític, alhora que elogia la figura de Narcís Verdaguer i la seva tasca a favor de la integritat del dret català. Tot plegat, segons Maspons, serveix per abstraure el catalanisme del seu inicial romanticisme i situar-lo al nivell de la reivindicació jurídica mitjançant el dret.

Possiblement, la llunyania que anava experimentat Maspons respecte els postulats més nacionalment moderats de la Lliga farà que l'advocat i periodista no només deixi de col·laborar amb *La Veu de Catalunya* sinó que les seves referències a les seves planes desapareguin durant les dues darreres dècades de vida del diari. Tanmateix, fidel a la seva visió transversal del catalanisme, Maspons servaria la relació personal amb molts dels dirigents de la formació i els professionals del rotatiu, tal com demostra que participés als congressos de minories nacionals de Ginebra amb el beneplàcit de Cambó i que prologués el llibre *La nit del 6 d'octubre a Barcelona*, dels periodistes Joan Costa i Déu i Modest Sabaté.

4.4.2 *La Cataluña i Catalunya*

D'entre les moltíssimes publicacions amb què col·labora Maspons ja durant aquesta època, n'hi ha que el lligam és més estret. És el cas de *La Cataluña* (1907-1912) i la seva posterior continuació ja sota la capçalera de *Catalunya* (1913-1914), dirigida pel mallorquí Joan Torrendell Escalas, conegut, segons el filòleg Damià Pons, pel seu "catolicisme integrista" i considerada òrgan oficiós de les joventuts de la Lliga Regionalista¹⁷⁸. Torrendell, a més, seria durant la mateixa època redactor en cap de *La Veu de Catalunya*, justament els anys en què la col·laboració de Maspons amb el diari de la Lliga seria més continuada. En total, Maspons i Anglasell hi escriu catorze articles, tretze d'originals i un reproduït de *La Veu*, sobre temes centrats, sobretot, en l'estat de l'educació a Catalunya i reflexions de caire jurídic.

Ja al número 3 de la revista, que surt al carrer el 19 d'octubre de 1907, Maspons hi publica un article referent a l'ensenyament municipal i provincial, un àmbit des d'on col·laboraria mesos més tard amb Solidaritat Catalana amb la redacció d'un projecte d'autonomia universitària. L'advocat i periodista dedica la primera part del seu escrit a criticar les múltiples lleis, decrets i normes que s'han dictat des de 1857 i que, al seu parer, confonen i perjudiquen la formació educativa dels estudiants. Per a Maspons es tracta d'una autèntica anarquia legislativa que impedeix l'aprovació del redactat del projecte d'administració local de Solidaritat, que preveu que siguin els municipis els que s'encarreguin de l'ensenyament primari i les diputacions de la resta. Segons la interpretació que l'advocat i periodista fa de la legislació del moment és que, en quant les diputacions expressin el seu desig de fundar una escola, l'Estat s'apoderarà de la idea i dels diners pressupostats per sostenir-la, imposarà un pla d'estudis, enviarà la plantilla i obligarà les diputacions a pagar perpètuament per un servei del qual no tindrà cap intervenció, més enllà del pagament de les nòmines. Maspons i Anglasell ho considera un abús que representa que l'ensenyament, al final, es converteixi en una font d'ingressos més per a l'Estat. L'advocat i periodista assenyala que dels diners que la Diputació de Barcelona paga a l'Estat per mantenir l'Escola d'Enginyers, al final de l'exercici sobren 10.400 pessetes que destina a pagar altres serveis. Exactament el mateix passa, segons afirma, amb l'Institut Provincial, que suposa un plus per a l'Estat de 85.000 pessetes. Aquests desequilibris expliquen, a parer de Maspons, que l'Estat s'entesti en conservar el monopoli de l'ensenyament, atès els rendiments econòmics que

¹⁷⁸ PONS, Damià. «Aproximació a Joan Torrendell (1869-1937)». *Affar*. Revista dels Departaments de Llengua i Literatura catalanes de la UIB. 1, 1981, pàgines 105-118.

n'obté. Maspons i Anglasesell reclama que, tal com assegura que succeeix a Bèlgica, Alemanya, Suïssa, l'Argentina i el Japó, l'Estat no posseeixi el monopoli de l'ensenyament i s'aposti per un model descentralitzat que ajudi a millorar el nivell acadèmic de l'Estat. Maspons clou el seu article demanant que ajuntaments i diputacions vegin reconegut el seu dret a organitzar les seves escoles en funció dels seus criteris a la fi de millorar el rendiment dels alumnes, tal com, al seu entendre, han fet els països més desenvolupats d'Europa i Amèrica.

Un parell de mesos després, el 7 de desembre, Maspons i Anglasesell analitza un discurs del president espanyol, Antoni Maura. L'advocat i periodista critica que Maura reconegui que la inversió en el departament de Marina impedeix desenvolupar àrees essencials, al seu entendre, per a la societat com l'ensenyament, la cultura, les obres públiques o la beneficència. Davant d'aquest panorama, Maspons reclama que es permeti que l'acció privada arribi allà on no hi actua l'Estat, atès que per a ell no hi ha res més democràtic i patriòtic que dotar la societat de serveis bàsics com els esmentats.

Tres setmanes més tard, Maspons i Anglasesell critica l'actitud dels diputats reunits per discutir el pressupost del ministeri d'Instrucció Pública. Maspons titlla de "fracàs" el règim centralista imperant i aplaudeix l'expansió regionalista que ell mateix representa. Per a l'advocat i periodista, els diputats es limiten a tirar-se en cara qui va actuar amb més ineficiència en la gestió de l'ensenyament i ho qualifica d'un himne al fracàs. Després de criticar certs sectors de la premsa més centralista, Francesc Maspons s'arreglera amb Puig i Cadafalch, qui assegura que el seu ideal és un ensenyament que esdevingui una funció social.

Maspons comença el nou any amb un altre article analitzant la instrucció pública a l'Argentina. L'advocat i periodista utilitza el cas d'aquest país llatinoamericà per criticar que a l'Estat espanyol, segons el seu entendre, l'ensenyament hagi esdevingut una font d'ingressos. Maspons i Anglasesell ressalta que la instrucció pública a l'Argentina posseeix un pressupost propi que es nodreix, principalment, d'impostos i multes recaptats per l'Estat. Així mateix, en la seva línia de defensa de la descentralització governamental, Francesc Maspons assenyala que a l'antiga colònia espanyola no només es permet, sinó que es fomenta l'existència d'escoles privades. L'advocat i periodista, doncs, aposta per la independència pressupostària dels centres educatius i per la llibertat d'ensenyament.

Al número 26, del 28 de març, Maspons parla de la Universitat Industrial i la seva història.

Després d'un parèntesi de dos anys, Francesc Maspons torna a escriure a la revista. Arran de la polèmica suscitada per una sèrie d'articles obra de Josep Maria Tallada, Sans i Buïgas i Vidal i Guardiola sobre l'estatisme i la seva interpretació social, Maspons publica un text al número 124 del 19 de febrer de 1910 on, des de posicions properes a la Lliga i Cambó, es mostra partidari d'enfortir l'estat fugint de postulats pròxims a l'esquerranisme. Maspons i Anglasesell traça una separació entre estatisme i la forma de desenvolupar-lo. L'estat en si mateix, assegura al seu article, ha de ser enfortit mitjançant un component de consciència del poble. Així mateix, considera que una societat no pot existir sense un ordre aplicat per una autoritat. Arribats a aquest punt, Maspons ressalta que el Cristianisme coincideix amb els principis fonamentals de l'estatisme. L'advocat i periodista assenyala que la ineptitud dels governants i la seva debilitat impedeix que es puguin aplicar les idees bàsiques de l'estatisme, de manera que el seu desenvolupament representaria una tornada a allò que hauria de ser normal. Per a Maspons i Anglasesell, el catalanisme s'ha fonamentat sempre en les bases de l'anomenat estatisme. Inicialment, el catalanisme va passar per una fase de constitució i renaixement que, inevitablement, el va portar a confegir un estat de consciència entre la població que el va portar a defensar posicions enteses gairebé com a contràries a l'estatisme. Posteriorment, seguint les directrius de Cambó i la Lliga, el moviment catalanista va donar el salt a l'acció política i va entendre que calia enfortir la grandesa de l'Estat. El catalanisme, en conseqüència, predica un Estat regenerat a la imatge de l'obra catalana. Per a Maspons, l'estatisme ha de fonamentar-se en la múltiple varietat d'idees i opinions que integren, al seu parer, una gran massa nacional, de manera que tractar d'imposar unes idees definidores de sistema estan condemnades al fracàs entre els catalans, i més si es té en compte que les institucions conreades durant els seus segles d'hegemonia constitueixen l'essència del poble català i, a més, segons Maspons, continuen prenent-se com a referent per a altres pobles.

La col·laboració de Maspons amb la revista continua durant la seva segona etapa, iniciada el 1913, ja amb el seu nom catalanitzat i redactada en català. El 25 de gener de 1914 Maspons i Anglasesell reflexiona sobre la capacitat de Catalunya per governar-se a partir del decret que a finals de 1913 va permetre la constitució de la Mancomunitat, el 6 d'abril de 1914. L'advocat i periodista contraposa el Decret de Nova Planta, que qualifica de disposició organitzadora instaurada per avortar les llibertats de Catalunya, amb el decret de formació de la Mancomunitat que servirà per

reconstituir Catalunya, malgrat tractar-se, al seu parer, d'una modesta concessió administrativa.

Francesc Maspons publica dos articles els dies 14 i 21 de març dedicats a analitzar el món de l'ensenyament. En el primer escrit, el jurisconsult se centra en l'estat de la matèria a Espanya el 1913. Maspons i Anglasesell descriu un paisatge desolador marcat per la inacció i la ineptitud dels seus responsables polítics. L'advocat i periodista destaca també els primers indicis de renovació que es comencen a detectar entre els professionals de l'ensenyament, sobretot a les escoles de primària. Tanmateix, Francesc Maspons repassa la premsa especialitzada per destacar com el nomenament de Rafael Altamira com a director general d'ensenyament primari esdevé, al seu parer, una dictadura on l'estat és omnipresent. Novament, segons l'advocat i periodista, s'imposa el "desgavell, ineptitud, favoritismes, imprevisió".

En el segon article, el jurisconsult es felicita per la renovació que de mica en mica es percep en l'acció dels mestres, malgrat la ineficàcia dels responsables polítics. Tanmateix, Maspons insisteix en què el mestre no pot solucionar tots els problemes de l'ensenyament de forma individual, i més si ha deixat de rebre les eines mínimes per desenvolupar la seva tasca. El jurisconsult, no obstant, destaca el paper de professionals esforçats per posar sobre la primera línia del debat polític les seves problemàtiques. Maspons exalta la tasca de dos mestres de Lleida per les seves iniciatives pensades per millorar l'exercici del magisteri en treball comú amb la Direcció General de Primera Ensenyança i l'Institut d'Estudis Catalans. Es tracta, concretament, d'un curs de perfeccionament per a mestres on es tractaven qüestions com l'organització escolar, la seva metodologia i la formació dels professionals. Maspons lliga aquest anhel de millora en l'ensenyament primari amb les expectatives originades davant la imminent creació de la Mancomunitat.

4.4.3 *Empori*

La relació estreta que Maspons mantenia en aquesta primera dècada de segle amb la Lliga Regionalista portarà el jurisconsult a implicar-se en el naixement de la revista *Empori*, un mensual d'altres pretensions culturals i que servirà de far per a publicacions posteriors de gran volada. Albert Manent assegura que la publicació *Empori*, concebuda com una continuació de *Catalunya*, primera revista dirigida per Josep Carner, també estava orientada pel poeta i escriptor, malgrat que nominalment el

director era Maspons i Anglasell¹⁷⁹. La revista apareix entre 1907 i 1908 i els seus col·laboradors eren primeres espases literàries enquadrats per Manent com a modernistes, noucentistes, intemporals i grans figures com Francesc Sitjà i Pineda, Zanné, Maseras, Raimon Casellas, Martí Sàbat, M. de Montoliu, Gay de Montellà, Josep Pijoan, el pare Ignasi Casanovas, el músic Taltabull, Serra i Pagès, els mallorquins Costa, Alcover i Oliver, entre d'altres. El redactor en cap d'*Empori* era Emili Vallès, casat amb una néta de Francesc Pelai Briz, oncle de Maspons, i considerat per Albert Manent com a testaferró de Carner, mentre que el director artístic era Joan Llimona. La seva periodicitat era mensual i el preu de la subscripció era de vint pessetes.

L'estreta relació que sorgí entre Maspons i Carner porta el jurisconsult a afirmar –segons recull Manent– que Carner no sentia la política de partit i considerava la Lliga Regionalista com una formació massa closa i dogmàtica. Malgrat això, Albert Manent afirma que Carner fou fidel a Prat de la Riba i, per extensió, a la Lliga. Amb la mort del president de la Mancomunitat, Cambó va confiar un temps en Carner fins que, basant-se en una conversa mantinguda amb Maspons, Manent assegura que el nou líder del partit va decidir prescindir d'ell i no nomenar-lo director de *La Veu de Catalunya* a causa del seu caràcter irònic i bohemí, molt allunyat de la manera de ser de Cambó. Albert Manent recull les diferents teories sobre la marxa de Carner el 1921 com a vicecònsul a Gènova, entre elles la de Maspons, que considerava que el poeta havia abandonat Catalunya de manera voluntària i elegant per guanyar-se bé la vida i trobar una solució a la seva poca seguretat econòmica.

Més enllà que la direcció efectiva de la revista pogués està encapçalada per Carner, indubtablement la iniciativa encaixava perfectament amb el tarannà i el compromís polític i cultural de Maspons i Anglasell. Més enllà del seu paper diari a la redacció, és de suposar que la identificació del jurisconsult amb el projecte el deuria portar a implicar-se plenament amb l'empresa. Maspons ja havia col·laborat amb el precursor d'*Empori*, *Catalunya*, des dels temps en què s'escrivia en castellà, de manera que el seu paper en una publicació difusora de la cultura catalana i dels ideals del catalanisme hauria de superar per força la seva mera presència nominal.

¹⁷⁹ MANENT, Albert. *Josep Carner i el noucentisme. Vida, obra i llegenda*. Barcelona: Edicions 62, 1969.

En total apareixen 18 números entre gener de 1907 i desembre de 1908. El primer any es publiquen sis exemplars durant el primer semestre i, després d'una aturada de mig any, el 1908 n'apareixen els dotze restants.

La revista es va imprimir durant el 1907 a la impremta Casa Thomas –situada al carrer de Mallorca, 293, a tocar del domicili Maspons-Rogent- i, l'any següent, a J. Horta. De la seva banda, la redacció també va canviar d'ubicació. Durant el primer any, la seu era al carrer del Bruc, 95, mentre que a partir del quart número del 1908, les seves instal·lacions es trobaven al carrer de Méndez Núñez, 3 i 5, a uns vuit carrers de distància i totes dues molt a prop també del domicili particular de Maspons i Anglès. Durant els tres primers, l'administració es va situar al carrer de Consell de Cent, 321. La paginació oscil·lava entre les 52 i les 60 pàgines –comptant la publicitat- i el preu era de 2 pessetes l'exemplar i 24 la subscripció anual. Si la contractació es feia des de fora de Catalunya, el preu pujava fins a les 30 pessetes.

A la segona etapa, el preu de subscripció es rebaixa fins a les 20 pessetes anuals arreu de l'Estat -10 semestrals- i es fixa en 20 francs per als lectors de l'estranger.

La revista, que sortia publicada el dia 15 de cada mes, també posava a la venda llibres d'autors com Josep Carner, Miquel Costa, Adrià Gual, Ramon Llull, Joan Maragall, Claudi Planas i Font, Josep Pou i Pagès i Joan Rosselló, entre d'altres¹⁸⁰.

Oficialment, doncs, la direcció de la publicació anava a càrrec de Francesc Maspons, mentre que Joan Llimona era el director artístic i Emili Vallès, redactor en cap. Durant el 1907, la revista, a més, disposava d'un comitè directiu integrat per Joaquim Albinyana, Ramon d'Alòs, Jaume Bofill i Mates, Josep Carner, Bonaventura Conill, Salvador Maluquer, Josep Martí Sàbat, Ignasi Parés i Cristòfor Taltabull.

A la segona època se suprimeix el comitè directiu i s'incorpora la figura de l'administrador. Inicialment, la missió recau en Albert Albert i Torrellas, tot i que a partir del quart número les funcions les assumeix Pere Bohigas Tarragó, pare de l'arquitecte Oriol Bohigas. A més, a partir de 1908 es crea el càrrec de gerent, màxim responsable nominal d'*Empori* i que assumeix Eduard Calvet, diputat a corts.

Durant el 1907, hi escriuen, principalment, Joan Alcover, Francisco Almarche Vázquez, Josep Carner, Ignasi Casanovas Camprubí, Raimon Casellas, Wilfred Coroleu, mossèn Miquel Costa i Llobera, Georges Desdevises du Dezert, Antoni de

¹⁸⁰ LAMARCA i MORELL, Montserrat. *Catàleg de revistes de la Reserva Marca. Biblioteca general de la Universitat Autònoma de Barcelona*. Bellaterra: Publicacions de la Universitat Autònoma de Barcelona, 1988, pàgina 142.

Falguera, Rafel Gay de Montellà, Josep Maria López-Picó, Rafael Marquina, Josep Martí i Folguera, Josep Martí i Sàbat, Alfons Maseras, Manuel de Montoliu, Lluís Nicolau d'Olwer, Miquel S. Oliver, Felip Pedrell, Josep Pijoan, Pere Riera i Riquer, Antoni Rubió i Lluch, Àngel Ruiz Pablo, Rossend Serra i Pagès, Francesc Sitjà i Pineda, Cristòfor Taltabull i Balaguer, Joaquim Torres Garcia, Fèlix Weingartner i Jeroni Zanné.

A la secció de crítica literària, també hi col·laboren en aquesta primera etapa Josep Balari i Jovany, mossèn Antoni Maria Alcover i Miquel Utrillo.

Després del primer semestre de 1907, la publicació de la revista es frena sense previ avís i de manera abrupta. Haurà de passar mig any fins a la seva reaparició als quioscos i punts de venda habituals. *Empori* modifica el seu òrgan directiu tot suprimint el consell assessor i incorporant les figures de gerent, amb Emili Vidal al capdavant, i d'administrador, càrrec ocupat per Albert Albert i Torrellas en un primer moment i Pere Bohigas Tarragó a partir del quart número.

Prova de la imprevisió amb què es va deixar de publicar la revista és que alguns lectors havien satisfet la subscripció d'un any sencer, de manera que la direcció decideix regalar els sis primers números d'aquesta segona etapa als afectats, al marge d'oferir la possibilitat de retornar íntegrament els diners avançats.

Durant el segon any, els principals col·laboradors de la revista són: Antoni Maria Alcover, Joan Alcover i Maspons, Josep Maria Bassols Iglesias, Jaume Bofill i Mates, Joan A. Brutails, Josep Carner, Raimon Casellas, Arnau de Cativer i Arlà, Ramon Nonat Comas, Bonaventura Conill, Wilfred Coroleu, Miquel Costa i Llobera, Josep Fiter, Vicenç Maria de Gibert, Fèlix Griera, Joan Llimona, Joan Llongueras, Joan Maragall, Josep Martí i Sàbat, Ernest Moliné i Brasés, Manuel de Montoliu, Lluís Nicolau d'Olwer, Víctor Oliva, Eugeni d'Ors, Josep Maria Pellicer de Dou i Pagès, Pere Prat Gaballí, Manuel Pugès, Aureli Ras, Manel Reventós i Bordoy, Antoni Rubió i Lluch, Joaquim Ruyra, Maria Antònia Salvà, Lluís Santem, Francesc Sitjà i Pineda, Josep Maria Tallada, Joaquim Torres Garcia, Emili Vallès, Joan Vallès i Pujals, Ramon Vinyes i Xavier Viura.

La voluntat de renovació es constata des de la mateixa portada de la revista. A la part inferior de la plana, la direcció hi recull una màxima ben reveladora de l'estat d'ànim amb què es reprèn la publicació d'*Empori*: "Al començar l'any segon de la publicació d'*Empori*, alenades del més ben fonamentat optimisme planen damunt els qui hem empresa l'obra que representa aqueixa revista de cultura integral catalana".

Seguidament, en una nota preliminar, la direcció reitera el seu compromís amb la cultura del país i la seva voluntat difusora amb tres exemples ben gràfics: d'una banda, mostra el seu suport incondicional a l'anunci del Círcol Artístic de Sant Lluç d'elaborar un inventari artístic i arqueològic català complementat amb monografies i gravats i que, un cop confegit, es podrà obtenir mitjançant la mateixa publicació; de l'altra, la reproducció gràfica del patrimoni susceptible de desaparèixer arran de futures reformes urbanístiques projectades a Barcelona, i, finalment, la creació d'una secció de bibliografia catalana que reculli totes les novetats editorials del territori. Uns anuncis que enllacen per sis sols amb la idiosincràsia i la raó de ser de la revista.

Aquesta segona etapa presentarà algunes diferències de fons considerables amb l'època predecessora. Tot i que la cultura, la literatura i la filosofia seguiran ben presents a les seves planes, les qüestions més polítiques guanyaran cada vegada més espai. Així, durant tot el 1908, hi proliferaran assaigs sociològics, comentaris sobre l'estat de l'ensenyament, reflexions sobre economia i, fins i tot, estudis sobre la creixent societat obrera amb algunes al·lusions al marxisme, una qüestió sorprenent atesa la filiació al catalanisme més conservador de molts dels seus redactors i col·laboradors.

Cal tenir en compte que, entre una etapa i l'altra, tenen lloc les eleccions provincials i general del 21 d'abril de 1907 que Solidaritat Catalana guanya abastament a Catalunya i que vénen precedides per l'atemptat contra Francesc Cambó i Nicolás Salmerón, de la Unión Republicana, a Hostafrancs només tres dies abans¹⁸¹.

La presentació oficial d'aquesta segona època es produeix el diumenge 19 de gener de 1908 a la seu del Círcol Artístic de Sant Lluç. Com a director de la revista, Maspons i Anglasesell és present a l'acte juntament amb Joan Llimona, director artístic de la publicació; els col·laboradors Bofill i Mates, López-Picó, Vicenç Maria de Gibert, Josep Maria Bassols i Manuel Pugès; el gerent de la revista, Eduard Calvet, i Josep Carner¹⁸².

A l'últim exemplar aparegut el mes de desembre, tot just abans de la secció de novetats editorials i de l'agenda cultural, els responsables de la revista escriuen unes breus ratlles sense signar a on anuncien la suspensió de la publicació d'*Empori*. Al text s'assegura que l'aturada no ha de ser obligatòriament indefinida i es guarda la possibilitat de tornar-la a portar als quioscos puntualment, circumstància, però, que no es donaria.

¹⁸¹ PABÓN, Jesús. *Cambó. 1876-1947*. Barcelona: Editorial Alpha, 1999, pàgines 222-224.

¹⁸² *La Veu de Catalunya*. 20 de gener de 1908, pàgina 8.

**5- PRESERVACIÓ DEL DRET CIVIL CATALÀ I
RADICALITZACIÓ (1918-1923)**

5.1 Presidència de l'Acadèmia de Jurisprudència i Legislació

La relació de Maspons i Anglases amb l'Acadèmia de Jurisprudència i Legislació serà força estreta al llarg de tota la seva vida. A finals de 1917, el jurisconsult ja exerceix de president accidental de a causa dels problemes de salut del titular del càrrec, Narcís Verdaguer i Callís. De fet, el 27 de novembre llegeix el discurs inaugural del curs 1917-1918 a on reivindica, una vegada més, la personalitat jurídica pròpia de Catalunya i la necessitat que les seves institucions siguin regides a partir del seu propi dret. El jurisconsult reforça el seu argumentari recollint un enfilall d'exemples similars de regions d'arreu d'Europa que se sotmeten a la seva tradició jurídica al marge de la predominant a la resta de l'Estat i reclama un mateix tracte per als territoris històrics de la Corona d'Aragó i Navarra. En aquell moment, la junta la completaven Joaquim Dualde i Gómez, com a vicepresident 2n; Jaume Bofill i Mates, com a censor; Joan Garriga i Massó, com a bibliotecari; Josep Casajoana i Oliver, com a tresorer; Josep Maria Trias de Bes, com a comptador; Josep Maria Bassols i Iglesias, com a secretari 1r, i Damàs Servià i Barnes, com a secretari 2n.

En virtut del seu càrrec, i amatent a l'esdevenir de la resta de moviments nacionalistes de la Península, en el que seria un dels eixos de la seva acció com a president de l'entitat, Maspons participa a l'Ateneu Barcelonès el dilluns dia 3 de desembre d'una jornada en honor dels regionalistes gallecs, on també hi pren part el galleguista Leandro Pita, president de l'Ateneu Escolar de Santiago¹⁸³. Pita traça un recorregut per les figures més notables de la literatura gallega, alhora que estableix un paral·lelisme entre el moviment polític-literari de Catalunya i la influència entre els poetes populars gallecs i el despertar del seu regionalisme.

El mateix dia, al saló central del Col·legi d'Advocats, Maspons anuncia la convocatòria d'una assemblea extraordinària de l'Acadèmia de Jurisprudència i Legislació per tal de tractar la necessitat d'una reorganització jurídica a l'Estat que garanteixi els trets diferencials de les seves nacionalitats històriques.

La conferència interregional, amb assistència de juristes de València, Mallorca, Biscaia i l'Aragó, té lloc a finals d'any al mateix saló on es reuneix la Mancomunitat sota el nom d'Assemblea d'Organització Jurídica. Maspons i Anglases critica la uniformitat jurídica que es vol imposar arreu de l'Estat en considerar-la un entrebanc per al progrés del dret dels pobles. Per tot plegat, el jurisconsult reclama una acció

¹⁸³ *La Publicitat*. 13.892, 4 de desembre de 1917, pàgina 5.

mancomunada de totes les regions amb dret foral propi respectant, això sí, que, posteriorment, cada una es regeixi per les seves pròpies normes.

Els seus estudis en la matèria no passen desapercebuts i el gener de 1918, la carta etnogràfica d'Europa, un mapa a escala a on es recullen les diferents nacionalitats i grups etnogràfics existents arreu del continent, niua en obres de Maspons i Anglasell, entre d'altres autors del país, per traçar el territori català, que abasta el conjunt dels Països Catalans.

Inquiet de mena, i en paral·lel a la seva tasca a l'Acadèmia, a finals de mes l'assemblea general del Montepío de Invalidez y Jubilación de Vigilantes y Suplentes escull Maspons com a vocal de la seva junta.

Al marge d'aquestes activitats secundàries, el seu paper al capdavant de l'entitat desperta cada cop més interès i, amb motiu de la conferència interregional, el diari madrileny *La correspondencia de España* publica una entrevista a Maspons¹⁸⁴. A les seves declaracions, el president de l'associació assegura que l'objectiu final és confegir unes bases d'organització homologables al conjunt de l'Estat, en considerar que els problemes de la comunitat jurídica catalana són similars als de la resta de l'Estat, tot i identificar peculiaritats pròpies. L'assemblea s'obre a la resta de sectors de la societat en entendre Maspons que es tracta de qüestions nacionals que s'han de resoldre mitjançant tecnicismes jurídics però que, tanmateix, afecten el conjunt de la població, raó per la qual se'ls demana la seva orientació.

Maspons i Anglasell, com a president de facto de l'Acadèmia de Jurisprudència i Legislació participa, doncs, al ple de la Mancomunitat del diumenge 7 d'abril per tal d'exposar les seves conclusions, peça bàsica en les feines de compilació de l'apèndix del dret català. Maspons ressalta la necessitat de reorganitzar la vida jurídica espanyola a partir de les peculiaritats pròpies de cada territori. En definitiva, insisteix en la necessitat que Catalunya es regeixi pel seu propi dret, aliè a l'espanyol. Les seves conclusions són aprovades per unanimitat¹⁸⁵. L'endemà dilluns es reuneixen els participants de l'extinta assemblea al restaurant Martín de Barcelona convidats per la junta del Col·legi d'Advocats en agraïment per les seves aportacions.

La seva vinculació amb la Mancomunitat farà, també, que a finals de mes, el conseller Vallès i Pujals li inclogui en la llista de juristes als quals demana opinió sobre

¹⁸⁴ *La Correspondencia de España. Diario universal de noticias*, de Madrid. 21.966, 4 d'abril de 1918, pàgina 2.

¹⁸⁵ *La Veu de Catalunya*. 6.791, edició vespre, 8 d'abril de 1918, pàgina 7.

si la promulgació del *Codi de dret canònic* de Pius X altera el règim jurídic de Catalunya. Francesc Maspons entén que no, atès que, malgrat que el dret canònic és supletori del català, en el cas concret d'aquest codi el govern estatal no ha elaborat cap promulgació de vigència, opinió compartida per Josep Vilaseca i Guillem de Brocà¹⁸⁶.

5.2 Oficina d'Estudis Jurídics de la Mancomunitat de Catalunya

Atès el seu marcat caràcter catalanista, no hi ha dubte que la creació de la Mancomunitat de Catalunya el 6 d'abril 1914 va esdevenir un motiu de satisfacció per al jurisconsult, defensor de la màxima autonomia del país en tots els ordres possibles, principalment el polític, el jurídic i el cultural.

El seu interès el va portar, malgrat no tenir una relació íntima, a visitar Enric Prat de la Riba quan aquest fou nomenat president de la institució. Maspons explica que van congeniar de seguida animats pels lligams que tots dos tenien amb la vila de Bigues, d'on provenien les seves respectives famílies¹⁸⁷. De fet, Francesc Maspons el va obsequiar amb un escrit elaborat per ell mateix on compilava la història i detalls diversos del mas pairal d'Enric Prat de la Riba, ubicat a Bigues i Riells.

Ràpidament, atesa la bona connexió que s'estableix entre ambdós, Prat li proposa de crear i dirigir l'Oficina d'Estudis Jurídics de la Mancomunitat. El Consell Permanent de la institució aprova la creació oficial de l'ens el 28 de maig de 1918, segons acord unànim de la seva assemblea en sessió presidida per Romà Sol, diputat per Lleida¹⁸⁸. La constitució efectiva per part de l'assemblea de la Mancomunitat es produirà el 18 de juliol i queda inicialment integrada pel conseller Joan Vallès i Pujals; Jaume Bofill i Mates, en representació de l'Institut d'Estudis Catalans; Ramon d'Abadal; Ferran Valls i Taberner; Ramon Coll i Rodés, i Francesc Maspons. La Mancomunitat li atorga una partida de 5.000 pessetes per al manteniment del seu primer any de vida¹⁸⁹.

¹⁸⁶ Arxiu Històric de la Diputació de Barcelona. Expedient 2789 EXP. 33. Declaració relativa al règim jurídic de Catalunya.

¹⁸⁷ MASPONS i ANGLASELL, Francesc. *[Relació de fets]*.

¹⁸⁸ OBIOLS i TABERNER, Carles. «L'Oficina d'Estudis Jurídics de la Mancomunitat de Catalunya». *Revista Jurídica*, 3, juliol-setembre de 1980, pàgines 213-217.

¹⁸⁹ Arxiu Històric de la Diputació de Barcelona. Llibre d'actes del Consell Permanent (gener-desembre de 1918). Acta de la sessió del Consell Permanent del 17 de juliol de 1918, pàgina 252.

L'objectiu primigeni de Prat de la Riba -reconegut jurisconsult- de normalitzar la vida jurídica catalana i codificar el dret civil català per tal de fixar les seves institucions i ordenar les lleis pròpies del país, comença a prendre forma.

Amb aquesta finalitat, i ara sota la presidència de Puig i Cadafalch, s'instal·la l'oficina als baixos de la plaça Sant Jaume i rep el rang d'organisme oficial, malgrat no disposar inicialment de pressupost propi. De fet, Maspons esdevé l'equivalent a un funcionari interí amb un sou que el mateix jurisconsult descriu com similar "al que l'oficina gastava cada mes en paper i plomes". Pel que fa al pressupost global, segons les memòries econòmiques dels exercicis 1920-21 i 1922-23, l'oficina comptava amb una consignació d'unes 16.000 pessetes anuals que provenien, principalment, de l'aportació de la mateixa Mancomunitat. La seva principal despesa eren els honoraris dels juristes encarregats de la compilació del dret civil català¹⁹⁰. Aquestes quantitats disten de les dades aportades per la Liga Patriótica Española que, en plena ofensiva contra la Mancomunitat, xifra en 25.000 pessetes, sous a banda, el pressupost de l'ens¹⁹¹.

La tasca de Francesc Maspons consistia a redactar projectes de contractes que eren enviats a propietaris, usufructuaris, parcers, mitgers, productors agrícoles i similars per tal que hi afegissin suggeriments i, un cop esmenats, es possessin a la venda perquè els utilitzessin notaris, advocats i jutges. Primer, doncs, es redactava provisionalment el text en qüestió i, després, s'obria un període de consultes i propostes que podia allargar-se fins a un any.

¹⁹⁰ Arxiu Històric de la Diputació de Barcelona. Expedient 2894 EXP. 13. Oficina d'Estudis Jurídics de la Mancomunitat de Catalunya (1920-21 i 1922-23). La memòria econòmica de l'1 d'abril de 1920 a 31 de març de 1921 es va saldar amb balanç positiu. Ingressos totals de 16.304,95 pessetes, dels quals 16.200 pessetes provenen de la consignació de la Mancomunitat i 104,95 pessetes de la venda de les publicacions. En quant a les despeses, la xifra s'eleva a les 15.124,15 pessetes. 195,65 pessetes corresponen al pagament d'impostos, 12.300 pessetes per honoraris, 15 pessetes per la compra de llibres, 1.584,50 pessetes per impressions i 500 pessetes de contribució a l'Institut d'Estudis Catalans. El següent exercici, les xifres seran similars. Els ingressos puguen a 16.454,80 pessetes. 960,60 pessetes procedeixen de l'excedent del darrer exercici, 2.000 pessetes de la consignació de l'any 1921-1922, 12.150 pessetes de la consignació del pressupost de la Mancomunitat i 1.344,20 pessetes de la venda de publicacions. En quant a les despeses, la xifra s'eleva a les 16.585,85 pessetes. 192,30 pessetes en concepte d'impostos, 14.675 pessetes per honoraris, 373 pessetes de material i despeses petites, 488,80 pessetes de còpies a màquina, 625 pessetes d'assignació a l'Institut d'Estudis Catalans, 15 pessetes per la compra de llibres i 216,75 pessetes d'anuncis de les publicacions elaborades.

¹⁹¹ *La Correspondencia de España*, 26 de gener de 1919, pàgina 4. El president de la Liga a Catalunya, Jaume Bordas, ho assegura en una conferència al Teatro del Centro de Madrid.

En els seus inicis, però, es generaria un cert debat intern sobre el funcionament de l'oficina. En una carta del 14 de setembre de 1918, Abadal diu a Valls i Taberner que pensa preocupar-se seriosament de l'oficina atès que, segons els seu criteri, requeria organitzar-se millor per tal que esdevingués el centre de referència de tot allò relacionat amb el dret català. Per a Abadal, l'organisme tenia un caràcter un xic dispers i ambigu en els seus objectius, malgrat que no deixava de ser una bona plataforma per als seus treballs i els del seu bon amic Valls i Taberner¹⁹².

Fruit de la seva tasca compiladora i d'estudi, el novembre de 1919 es presenta al consell permanent de la Mancomunitat el treball *El dret català i la codificació*, en el qual s'analitza en profunditat la situació jurídica de Catalunya i s'aposta fermament per la creació d'un codi català més que no pas un simple apèndix al codi civil espanyol¹⁹³. La publicació de la memòria havia estat un manament de l'assemblea del mes de maig de 1918, quan es crea l'oficina, i el seu objectiu no és un altre que iniciar els treballs de codificació del dret català¹⁹⁴. La redacció de l'informe, elaborat per Maspons, Valls i Abadal, tenia també un rerefons polític evident vinculat al projecte d'Estatut d'Autonomia que Cambó havia començat a negociar a Madrid. El text pretenia ser un dictamen sobre el paper que havia de tenir el dret civil català en la nova legislació autonòmica, malgrat que el fracàs de l'Estatut arran de l'agitació del moment va bandejar de tota transcendència pràctica i política el document.

La tasca de l'organisme en aquests primers mesos de vida mereix, tanmateix, l'atenció de l'historiador Ferran Soldevila, qui publica a la premsa un extens article sobre el paper de l'Oficina d'Estudis Jurídics. Després de lamentar el poc ressò que obtenen entitats i associacions de gran compromís amb el país, com l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana, de la qual Maspons és membre reconegut; Soldevila assenyala que l'objectiu de l'Oficina d'Estudis Jurídics passa per confegir les regles de dret que integren el règim jurídic de Catalunya. Per assolir-ho, el primer pas és fixar l'estat actual del dret català a partir de treballs i monografies elaborades per l'oficina i enriquides i esmenades per entitats, corporacions i particulars experts en la matèria mitjançant un període de consulta. L'historiador afegeix que l'organisme ha incorporat com a assessors alguns experts que, sota l'empara de la Diputació de

¹⁹² VILANOVA i VILA-ABADAL, Francesc. *Ramon d'Abadal: entre la història i la política (1888-1970)*. Lleida: Pagès editors, 1996, pàgines 108-109.

¹⁹³ BALCELLS, Albert; PUJOL, Enric, i SABATER, Jordi. *La Mancomunitat de Catalunya i l'autonomia*. Barcelona: Proa i IEC, 1996.

¹⁹⁴ *Messidor*, 22-23-24, novembre-desembre 1919 i gener-març de 1920, pàgina 396.

Barcelona, havien publicat diversos textos sobre dret català, en referència a Abadal i Valls i Taberner. D'aquesta manera, s'apleguen dins d'una mateixa institució les publicacions destinades a recollir la tradició jurídica catalana des de l'edat mitjana fins a l'actualitat. Per a Soldevila, es tracta de la base jurídica per a un futur "expandiment" de Catalunya, si algun dia "arribem a ser prou gosats o prou seriosos"¹⁹⁵.

Fidel a aquest esperit, l'oficina elabora una compilació de costums catalans que havia de desembocar en una redacció seriada d'un costumari jurídic català allunyat d'influències externes i dedicant una especial atenció a les formes comarcals. El primer volum fou *Usos i costums de bon pagès sobre boscos i arbredes*, publicat l'agost de 1920 i que comportà un recorregut exhaustiu per totes les comarques del Principat per tal de conèixer de primera mà els tractes entre les parts implicades. La publicació inicial tingué lloc el juliol de 1919, just un any després de l'aprovació de la Llei de defensa de boscos, la qual promulgava que les operacions forestals s'acomodessin en cada cas als usos de la terra. El text provisional es publica a una única columna i deixant un espai en blanc en un costat, per tal de facilitar que cada lector pogués fer les seves anotacions de cara a l'edició definitiva¹⁹⁶.

L'any següent apareix el segon volum, *Costums sobre termenals, camins i aigües en terres de pagès*¹⁹⁷. La redacció inicial apareix el gener de 1921 i, novament, l'oficina obre un període de revisió a partir de les aportacions fetes per experts i persones interessades abans de tancar la versió definitiva. La Mancomunitat envia exemplars a entitats i associacions notòriament afectades per la qüestió, alhora que posa a la disposició de qualsevol interessat còpies gratuïtes del treball perquè l'estudiïn i l'esmenin si ho creuen convenient. L'èxit de vendes del volum anterior anima els responsables de l'oficina a seguir el mateix patró de treball¹⁹⁸ i donen de marge per fer arribar les esmenes fins al 15 d'abril.

La versió definitiva del segon volum del costumari jurídic català veu la llum el gener de 1922, un any després de la redacció inicial. En el moment de la seva publicació, Maspons i Anglès visita el president de la Mancomunitat, Puig i

¹⁹⁵ SOLDEVILA, Ferran. «Preàmbul: L'Oficina d'Estudis Jurídics: Textos de Dret Català». *La Publicidad*, 16 de novembre de 1919, pàgina 1.

¹⁹⁶ *La Montanya*, 136, 20 de juliol de 1919, pàgina 3. La revista de Camprodon ressalta l'encert de l'Oficina d'Estudis Jurídics sobretot arran de l'aprovació el 28 de juliol de 1918 de la Llei de defensa de boscos.

¹⁹⁷ Els dos volums foren publicats per la Impremta de la Casa de la Caritat.

¹⁹⁸ *La Publicidad*, 23 de gener de 1921, pàgina 6.

Cadafalch, per lliurar-li un exemplar¹⁹⁹. La tasca de Maspons i els seus col·laboradors quedaria interrompuda arran de l'adveniment de la dictadura de Primo de Rivera. El cop d'estat frustraria l'aparició del tercer volum del costumari, centrat en l'edificació urbana, tot just quan es trobava en procés d'elaboració.

Entremig, l'abril de 1921, l'oficina elabora també un tractat sobre els *Parafernals* -els béns que aporta la dona al matrimoni, al marge del dot- amb l'objectiu, no de formular una regulació jurídica, sinó d'establir una metodologia de treball futura que serveixi per acoblar a la modernitat del moment les antigues lleis autòctones catalanes.

La tasca, doncs, de l'Oficina d'Estudis Jurídics és prou valorada, si més no des de certs sectors de les zones més rurals de Catalunya. De fet, el setmanari *El Baix Penedès* critica que entre les aportacions i esmenes trameses a l'organisme relatives a la publicació inicial del projecte de regulació de censos, rabassa morta, tractes de masoveria i conreu no n'hi hagués cap provinent ni d'El Vendrell ni de la comarca. La publicació anima la ciutadania a implicar-s'hi atesa la importància de la temàtica²⁰⁰.

Qui sí que fan arribar el seu parer són els propietaris. Ignasi Fages –per la temàtica i l'època en què escriu, podria tractar-se del pare de Carles Fages de Climent- publica un article recollint la unanimitat existent entre propietaris, Institut Agrícola Català de Sant Isidre i Oficina d'Estudis Jurídics en la impossibilitat que els rabassaires puguin esdevenir propietaris de les terres que treballen en virtut d'un dret de redempció forçosa equivalent a un acte d'expropiació. De fet, l'oficina estableix que la mateixa naturalesa del contracte impedeix que la rabassa pugui ser redimible, justament pel caràcter temporal de la institució de l'acord. El que sí que defensa, tanmateix, és la possibilitat que s'estableixin certes indemnitzacions a la fi dels contractes, en funció, això sí, de cada cas. Un dels motius, en un moment en què ja es parla de “revolució agrària”, és que així s'apaivagui la força de certs moviments fortament reivindicatius. Ignasi Fages assegura que ha fet arribar a l'Oficina d'Estudis Jurídics la seva petició perquè la versió definitiva del projecte de regulació de censos i rabassa morta no inclogui una indemnització automàtica al pagès en cas que la vinya hagi quedat mig replantada per la mort dels ceps just en el moment de finalitzar el contracte, atès que tradicionalment els pactes entre propietaris i rabassaires ja eren força llargs precisament per compensar aquesta possible inversió del cultivador. Més enllà de les adhesions que

¹⁹⁹ *La Vanguardia*, 27 de gener de 1922, pàgina 6.

²⁰⁰ *El Baix Penedès*, 893, 28 de abril de 1923, pàgina 4.

puguin despertar aquests arguments, l'escrit demostra el pes que anaven adquirint els treballs de l'oficina i la seva transcendència en un terreny, el de la regulació de les relacions al camp entre propietaris i rabassaires, que tanta importància adoptarà durant la República²⁰¹. El projecte final veuria la llum el mateix 1923, coincidint amb el cop d'estat de Primo de Rivera²⁰².

L'ens també va continuar una col·lecció de textos legals endegada inicialment sota el segell del Patronat de la Diputació de Barcelona i dirigida per Ramon d'Abadal titulada *Privilegis i ordinacions de les valls pirinenques*. Després de l'aparició dels dos primers volums dedicats a la Vall d'Aran (1915) i a la Vall d'Àneu, Vallferrera i Vall de Querol (1917)²⁰³, l'oficina d'estudis jurídics també va publicar un tercer centrat en la Vall d'Andorra (1920) i va deixar en preparació un altre sobre les valls de Ribes i Àger. Així mateix, l'ens encapçalat per Maspons també va donar a llum els cinc volums de l'obra *Dret civil vigent a Catalunya*, d'Antoni Maria Borrell i Soler, i va mostrar el seu ferm compromís en defensa dels drets de la llengua catalana en el *Missatge al Consell permanent de la Mancomunitat de Catalunya*.

A banda de la publicació d'aquests costumaris i tractats, l'oficina seguirà amb la seva tasca de codificació del dret català. Malgrat que els treballs quedarien interromputs per la dictadura, la feina seria constant durant els anys de funcionament de l'organisme. Així ho corroborava l'intercanvi epistolar entre Raimon d'Abadal i Ferran Valls, que confirma que els membres de l'oficina presentaven periòdicament informes als integrants de la comissió permanent de la Mancomunitat²⁰⁴.

Des de la seva posició de director de l'ens, Maspons també viu en primera persona els intents de la Mancomunitat de dotar Catalunya d'un text estatutari que regeixi el seu incipient autogovern. Després d'unes primeres bases redactades el

²⁰¹ *La Vanguardia*, 17 d'agost de 1923, pàgina 14.

²⁰² *Projecte de regulació dels censos, rabassa morta i terratge a Catalunya*. Impremta de la Casa de Caritat. Barcelona, 1923.

²⁰³ Aquest segon amb edició i prefaci a cura de Valls i Taberner.

²⁰⁴ SOBREQUÉS i CALLICÓ, Jaume; PELÁEZ i ALBENDEA, Manuel J.; VILANOVA i VILA-ABADAL, Francesc, i TOMPAS i BELENGUER, Manuel. *Epistolari de Raimon d'Abadal i Calderó amb Ramon d'Abadal i de Vinyals i amb Ferran Valls i Taberner: (1909-1940)*. Barcelona: Promocions Publicacions Universitàries, 1992, pàgina 92. Carta de Raimon d'Abadal i Calderó a Ferran Valls i Taberner. 15 de febrer de 1922. "Amic Valls: en absència del Sr. Maspons, que era qui cuidava de fer treure les corresponents còpies del projecte de llei catalana per a la discussió de la Comissió, per mitjà de l'Oficina d'Estudis Jurídics que em fou oferta a aquest fi, li prego que vulgui vostè encarregar-se de donar allí aquesta cèdula pel que toca als quaderns que adjunts li envio. Les còpies han de ser set, és a dir: sis i la que li envio, ja que eren set – fora de mi, que ja tinc l'original- els individus de la Comissió que concorren a les reunions".

novembre de 1918, el gener de l'any següent la institució impulsa un projecte d'Estatut que, finalment, no reeixiria per l'oposició del govern de l'Estat. Maspons hi reflexionaria uns anys després en una sèrie d'articles apareguts a les planes del diari catòlic *El Matí*, tot just abans de la proclamació de la República²⁰⁵. El jurisconsult nega entitat autonòmica al projecte redactat per la Mancomunitat i defensat a Madrid per una comissió de diputats catalans en considerar-lo una concessió descentralitzadora de l'administració espanyola més que no pas el reconeixement del principi de dret d'autonomia de Catalunya. Tot amb tot, Maspons i Anglasesell ho considera un avenç respecte a la llei provincial previ a la dictadura de Primo de Rivera i que, malgrat les seves restriccions, Prat de la Riba utilitzaria per impulsar la pròpia Mancomunitat. El nacionalisme exigent de Maspons es combina, doncs, amb unes dosis de possibilisme pragmàtic no gens habitual en el seu tarannà.

La seva tasca al capdavant de l'Oficina d'Estudis Jurídics el porta, també, a col·laborar estretament amb les principals institucions del país. De fet, els membres de l'Institut d'Estudis Catalans Joaquim Miret i Sans -descobridor de *Les homilies d'Organyà*-, Jaume Massó i Torrents, Guillem Maria de Brocà i de Montagut, Antoni Rubió i Lluch -responsable de la secció històrico-arqueològica- i Francesc Martorell i Trabat donen compte d'una comunicació de Maspons i Anglasesell a on demana, en nom de l'organisme, que se li mantingui el sou de 450 pessetes que rep en concepte dels treballs encarregats per la comissió especial de codificació del dret català²⁰⁶. Maspons, que havia rellevat Prat de la Riba en aquesta missió després de la seva mort, també sol·licita que es respecti el sou de 50 pessetes del secretari de l'oficina, Martí Esteve²⁰⁷, així com la quantitat –sense especificar- que Daniel Danés percep per la seva tasca de mecanògraf. La comunicació conclou preguntant que es destinin 3.000 pessetes per a despeses d'impressió i imprevistos.

Tot plegat, però, quedaria suspès de cop arran de les vicissituds polítiques del moment. L'Oficina d'Estudis Jurídics, igual que bona part de l'obra de la

²⁰⁵ MASPONS i ANGLASELL, Francesc. «L'Estatut d'Autonomia de la Comissió Extraparlamentària». *El Matí* 22, 24, 26 i 28 de febrer de 1931.

²⁰⁶ Institut d'Estudis Catalans. Secció Històrico-Arqueològica (Palau de la Diputació). Acta 15 d'abril de 1918.

²⁰⁷ Justament durant aquests anys, Esteve publicaria la monografia *El règim jurídic de Catalunya* (Barcelona: Editorial Catalana, 1919), en un moment en què l'Oficina d'Estudis Jurídics estava elaborant la codificació del dret català.

Mancomunitat, desapareix el juliol de 1924 a causa de l'acció repressiva de la dictadura en contra de la institució.

Pel que fa a l'Acadèmia de Jurisprudència i Legislació, l'altre gran focus d'atenció de Maspons i Anglasesell durant aquest període, després de la mort de Narcís Verdager i Callís la junta havia quedat presidida interinament per Josep Casajoana i Oliver, malgrat que és Maspons qui n'exerceix de facto la direcció en virtut de la seva condició de vicepresident. Per tal d'acabar amb aquesta situació d'excepcionalitat, el seu nomenament formal es produeix el 31 de maig, només tres dies després de la creació oficial de l'Oficina d'Estudis Jurídics. A la nova junta li acompanyen Josep Maria Borrell de Zulueta com a vicepresident 1r; Josep Roig i Bergadà, vicepresident 2n; Pere Rahola i Molinas, comptador; Joan Garriga Massó, censor; Joan Moles Ormella, bibliotecari; Lluís Argemí de Martí, tesorero; Miquel Junyent, secretari 1r, i Josep Maria Trias de Bes, secretari 2n.

Com a declaració d'intencions de cap a on aniria la seva gestió, ja en plena possessió del càrrec de president, segons les memòries d'Hurtado, Francesc Maspons organitza, amb motiu de la inauguració del seu primer curs presidencial, una mena de plebiscit contra el Decret de Nova Planta.

Això no obstant, el 19 de juny, Maspons mira de rebaixar la tensió amb l'estat tot proposant el nomenament d'Antonio Maura, president de l'Acadèmia de Madrid, com a acadèmic honorari de l'associació. La petició, de la qual és informat puntualment el president de la Mancomunitat, Puig i Cadafalch, a través del mateix Maspons, tenia el vistiplau dels jurisconsults Joan Garriga i Massó, Magí Morera i Galícia i Pere Rahola i Molinas.

A més, Francesc Maspons es desplaça fins a la capital de l'Estat per oferir una conferència organitzada per l'Acadèmia de Jurisprudència de Madrid. El viatge està relacionat amb l'assemblea celebrada prèviament a Barcelona al voltant de l'estudi de la legislació catalana i de la seva situació jurídica. A la seva exposició, Maspons analitza els projectes de reforma de les lleis orgànica i d'enjudiciament pendents d'aprovació pel Congrés espanyol i que, segons el jurisconsult, obvia els règims jurídics compilats al codi civil català. La seva dissertació seria publicada per la mateixa acadèmia de Madrid que, a més, nomena Maspons membre acadèmic honorari de l'entitat pels seus treballs sobre dret català.

Uns dies més tard, el 4 de juliol, Antonio Maura acceptaria la distinció d'acadèmic honorari com a signe de voluntat de resoldre el que ell anomena “problema jurídic de Catalunya”²⁰⁸.

Tot i la distensió del moment, les maniobres per assolir la plena autonomia jurídica segueixen el seu camí. Així, les diferents entitats participants a l'Assemblea d'Organització Jurídica del mes d'abril endeguen, passat l'estiu, les primeres accions per tal d'actuar de manera conjuntada contra la reforma de la llei orgànica del poder judicial que el govern estatal es planteja aprovar. La bona connexió entre els assistents porta el diputat provincial per Tolosa, Pedro de Lasquibar, a notificar a Maspons i Anglasesell la decisió del Congrés d'Estudis Bascos celebrat a Oñate –on Maspons hi havia exercit la docència- d'aprovar una resolució similar a les conclusions adoptades a l'assemblea.

La personalitat polièdrica de Maspons farà que el seu interès per la cultura i la seva presència en actes socials de diferent índole es multipiliqui. Passat l'estiu, el poeta mallorquí Joan Alcover i Maspons fa arribar a Francesc Maspons i Anglasesell una variant del *Cant de la Sibil·la* mallorquí que modifica el començament de la darrera cobla. Per cert, que malgrat que la mare d'Alcover era de Barcelona, no consta que tingués parentesc amb el jurisconsult.

Així mateix, Maspons i Anglasesell assisteix juntament amb nombroses personalitats a l'enterrament el dijous dia 17 d'octubre de l'escriptor i periodista Josep Morató Grau, redactor en cap de *La Veu de Catalunya* i conegut seu de joventut.

Els fets polítics se succeeixen i Maspons i Anglasesell assisteix el 16 de novembre de 1918 a l'arribada multitudinària de Francesc Cambó i Joan Ventosa a Barcelona després de la caiguda de Maura i la constitució d'un nou govern encapçalat per Manuel García Prieto. Cambó i Ventosa, ministres de Foment i Hisenda respectivament, prometen el reconeixement imminent de l'autonomia de Catalunya mitjançant l'aprovació d'un estatut, una reclamació cabdal del catalanisme polític que, tanmateix, no s'arribaria a assolir.

Tot i que Maspons no exerciria professionalment gairebé mai l'advocacia, del 2 al 31 de desembre es donaria d'alta per treballar-hi puntualment. De la mateixa manera, també ho faria durant una setmana del 24 al 31 de gener de 1919, segons que consta als registres corporatius.

²⁰⁸ AFM.

Amb el canvi d'any, Francesc Maspons s'adhereix al manifest de la Lliga Espiritual Nostra Senyora de Montserrat, titulat *L'afirmació cristiana i el problema de Catalunya* i signat, entre d'altres, per Antoni Gaudí, Manuel Carrasco i Formiguera, Josep Carner i Nicolau d'Olwer. L'entitat, fundada pel bisbe Torras i Bages i que es defineix com a cristiana i patriòtica, demana la “reconstitució espiritual i temporal del poble català i fomentar [...] la unió de la devoció cristiana amb l'amor del país”. L'escrit assegura que Catalunya es troba en un moment decisiu de la seva història i que per assolir la concessió del règim autonòmic cal l'esforç perseverant i disciplinat de tots “els fills de Catalunya”. Sol·licita unanimitat social i espiritual per complir amb un deure fonamental de la fe com és el servei a la pàtria: “Per tal de situar-nos adequadament en vista de les noves modalitats de l'organització autonòmica que fatalment s'atansa, ens cal més encara il·luminar-nos del seny cristià consubstancial de la nostra catalanitat, preparant-nos a intervenir eficaçment en la reconstitució temporal i espiritual de Catalunya”. Per assolir aquest doble propòsit, la Lliga convoca una assemblea d'afirmació patriòtica per al dia 19 de gener. El manifest, datat el dia de reis de 1919, conclou exalçant la figura del bisbe Torras i Bages i assenyalant que si Catalunya serà més catalana com més cristiana sigui, “també nosaltres esdevindrem més cristians com més viva i sincera sigui la nostra catalanitat”²⁰⁹.

De manera insistent, Maspons segueix teoritzant sobre la tradició jurídica catalana, també a les Balears i el País Valencià. En una conferència oferta al local del Centre Excursionista de Catalunya el dimarts 28 de gener sota el títol *La unitat espiritual de les terres de llengua catalana* i organitzada per l'associació Nostra Pàtria, Maspons exposa la dificultat d'elaborar un estudi de llarg abast sobre aquesta qüestió des d'un punt de vista jurídic a causa de l'absorció centralista de l'Estat. Maspons i Anglasell també contraposa la tradició jurídica catalana basada fonamentalment en l'esperit de la llei enfront la concepció castellana, de caire més formalista, és a dir, centrat en la literalitat del text. El jurisconsult entén que per als catalans la llei és fruit de l'experiència mentre que per a les autoritats castelleses la seva concepció és gairebé sagrada, dues visions que comporten una aplicació diferent de la legislació. Maspons apunta que tant a València com, sobretot, a Mallorca –que era representada a les Corts catalanes- la concepció de la llei és idèntica a la catalana. Malgrat els matisos que

²⁰⁹ *El Deber*, d'Olot. 18 de gener de 1919, pàgines 7-9.

puguin presentar els tres territoris, l'advocat i periodista afirma que mostren una unitat inequívoca estroncada per l'absolutisme castellà²¹⁰.

També manté, malgrat el pas dels anys, el seu vincle amb el món de l'ensenyament. Com a membre actiu del patronat de la Universitat Industrial, Maspons i Anglasell acompanya el president de la Mancomunitat, Puig i Cadafalch; el president de la Diputació de Barcelona, Joan Vallès i Pujals, i el president de Foment del Treball Nacional, Pons i Arola, entre d'altres, per les instal·lacions de l'Escola Elemental del Treball, el dimarts 11 de març al migdia.

L'efervescència del moment davant les gestions polítiques per a la constitució autonòmica de Catalunya, porta Maspons a afegir-se als rengles dels nacionalistes cristians que decideixen adoptar un paper actiu. La Lliga Espiritual de Nostra Senyora de Montserrat tenia com a finalitat la reconstrucció espiritual i temporal del poble català, prenent com a punt de partida les bases promulgades pel seu fundador, el bisbe Torras i Bages. Per tant, els cristians catalanistes expressen la seva voluntat d'unir-se a les forces polítiques nacionalistes en llur reivindicació. L'assemblea de la Lliga del 19 de març de 1919 afirma que el servei a la pàtria és un deure fonamental de la fe, atès que la constitució natural dels pobles esdevé una obra de Déu i no pas dels homes. L'al·locució és signada per prestigiosos catalanistes catòlics del moment, com, per ordre de rúbrica, Leonci Soler i March, Antoni Gaudí, Manuel Carrasco i Formiguera, Francesc Matheu, P. Coromines, Joan Vallès i Pujals, Lluís Jover, Josep Carner, Jaume Bofill i Mates, Ramon Albó, Francesc Maspons i Anglasell, Tomàs Carreras i Artau, Lluís Millet, Joan Llimona, Lluís Nicolau d'Olwer i Ramon Rucabado. Tot i no signar, els reverends Carles Cardó, Lluís Carreras i Josep Maria Baraneda, entre d'altres, hi prengueren part activa. L'objectiu de tots plegats era clar: construir unes futures estructures autonòmiques a partir de principis ètics i proves històriques de l'autonomisme, amb la tradició i la renovació de l'esperit nacional català; la llengua materna en la doctrina i la pràctica de l'Església; l'ideal de fe i la integritat espiritual del nacionalisme català²¹¹.

Pel que fa a la situació agrària de Catalunya, *La Veu* publica el mes de maig una entrevista a Maspons i Anglasell com a expert en la matèria²¹². La tradició agrícola del

²¹⁰ *La Veu de Catalunya*. 2 de febrer de 1919, pàgina 9.

²¹¹ BONET i BALTÀ, Joan. *L'església catalana, de la Il·lustració a la Renaixença*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1984, pàgina 308.

²¹² *La Veu de Catalunya*. 7.208, edició vespre, 17 de maig de 1919, pàgina 6.

país porta Maspons a assegurar que Catalunya no pateix d'un conflicte equiparable a l'experimentat a diversos indrets d'Europa, com Rússia, en plena revolució bolxevic. El jurisconsult sustenta les seves afirmacions assenyalant que moltes de les solucions que s'estan adoptant a l'exterior són seculars a Catalunya i estan recollides pel seu dret familiar. Tanmateix, Maspons aconsella que la societat catalana segueixi avançant en la conjugació d'interessos de propietaris i pagesos a partir del principi d'equitat i llibertat, per tal de no caure en els perills de l'immobilisme. De fet, l'advocat i periodista reconeix que existeixen alguns problemes entre propietaris i rabassaires i parcers, malgrat que no els considera especialment greus i els atribueix a qüestions més aviat econòmiques que no pas jurídiques. Per solucionar-ho, Maspons i Anglasesell entén que el poder públic també hi ha d'intervenir i fer-ho respectant la manera de ser del territori per tal d'evitar fracassos com el que, al seu entendre, va suposar la incorporació del contracte de rabassa morta al codi civil espanyol.

Al voltant d'aquesta qüestió, diverses entitats agrícoles es reuneixen el 22 d'abril al saló de sessions de la Mancomunitat per debatre la possibilitat que l'Institut de Reformes Socials modifiqui les bases de regulació agrària en funció de les necessitats d'Andalusia i en contra de les peculiaritats catalanes. La convocatòria, doncs, té com a punts principals estudiar i facilitar la reforma de règim agrari d'altres regions tot evitant, això sí, que s'imposi a la constitució agrícola catalana solucions que no estiguin acomodades a la seva manera de ser²¹³, és a dir, uniformes. En nom de totes les entitats, Maspons i Anglasesell envia una carta al ministre de Foment, Ángel Ossorio y Gallardo, antic company d'estudis a Madrid, on exposa les preocupacions catalanes. Ossorio confirma a Maspons en una carta rebuda a mitjans de maig que el govern estatal no inclourà en una mateixa regulació d'ordre general els problemes agraris de Catalunya i Andalusia en entendre que no són equiparables.

5.3 Evolució ideològica

La seva evolució ideològica, progressiva com hem vist i cada cop més inflexible pel que fa a les demandes d'autogovern de Catalunya, viurà un capítol fonamental a finals de 1919, arran d'un nou episodi de tensió amb l'Estat. El 10 de desembre, el Tribunal Suprem declarava aplicable a Catalunya el codi civil espanyol per a la successió d'impúbbers i la derogava de les constitucions catalanes, que establien que, en

²¹³ HURTADO, Amadeu. *Quaranta anys d'advocat*. Vol. II. Barcelona: Edicions Ariel, 1964, pàgina 101.

aquests casos, calia tornar els béns de l'impúber a la seva procedència²¹⁴. Davant la gravetat pel que considerava un atac al dret civil català, més enllà de la qüestió estricta de la successió d'impúbbers, Maspons i Anglèsell fa arribar un telegrama de protesta al nou ministre de Gràcia i Justícia, Pablo Garnica, i adreça diverses notificacions a tots els degans dels col·legis d'advocats, a més d'endegar una campanya de defensa del dret català. Després de participar la nit del 20 de març de 1920 a l'hotel Ritz a un sopar homenatge a Utrillo i Cortinas en companyia de Cambó, Bofill i Mates i Puig i Cadafalch, el jurisconsult es desplaça a la capital espanyola i dos dies després dona una conferència a l'Acadèmia de Jurisprudència i Legislació de Madrid on critica la intenció del govern estatal de voler imposar el nou codi civil espanyol a Catalunya, alhora que acusa el Tribunal Suprem de voler aniquilar els fonaments de la convivència social catalana.

De tornada a Barcelona, l'Acadèmia de Jurisprudència i Legislació es reuneix el dissabte 10 d'abril amb diverses entitats i conclouen que "la invocació de les lleis que constitueixen el dret català és contrària a l'interès social i a l'ordre públic i fins alguns dels seus principis bàsics contraris al dret natural". Maspons convoca representants de diverses associacions com el Col·legi d'Advocats, Catalunya Agrària, l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana i la Societat Econòmica Barcelonesa d'Amics del País, les quals consideren trencat el pacte en virtut del qual conviuen el codi civil espanyol i el dret català.

Maspons no afluixa i crida a la unitat i a restar amatents davant qualsevol operació anticatalana. Així mateix, el jurisconsult acusa l'Estat espanyol de trencar el pacte de respecte del dret català. Els reunits, finalment, aproven un document de quatre punts a on es commina a involucrar la població en la lluita per la defensa del codi català, s'acorda comunicar-ho a la Mancomunitat, les quatre diputacions catalanes i els principals ajuntament del país; reclamar que se sostregui Catalunya de la jurisdicció del Tribunal Suprem atès que, al seu parer, ni l'empara ni la respecta, i, per últim, posar-ho en coneixement de la representació parlamentària catalana. Després de l'aprovació del document, es constitueix una comissió executiva integrada per Joan Maluquer, degà del Col·legi d'Advocats; Vergés, degà del Col·legi de Procuradors; Albert Bastardas, membre de l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana; Tomàs Fontova, per la Societat Econòmica Barcelonesa d'Amics del País; Josep Marí, representant de

²¹⁴ HURTADO, Amadeu. *Quaranta anys d'advocat*. Vol. II, pàgina 102.

Catalunya Agrària, i Maspons i Anglasesell. Així mateix, també s'adhereix en la seva condició de parlamentari, Trias de Bes.

Immediatament, la Federació Agrícola Catalana Balear decideix afegir-se a les accions liderades per Maspons i Anglasesell en defensa del dret català i que totes les associacions federades adrecin una instància al govern estatal reclamant el respecte al dret civil propi de Catalunya. El Casal Nacionalista de la Barceloneta també aprova una resolució similar. Així mateix, Maspons i Anglasesell; Joan Maluquer; Albert Bastardas; Josep Marí; Tomàs Fontova; Joan Puigmarcó, per la Cambra de la Indústria; Bisbal, de l'Ateneu Barcelonès; Ignasi Fages, de l'Institut Agrícola Català de Sant Isidre; Francesc Xavier Casals, del Centre Autonomista de Dependents del Comerç i la Indústria (CADCI), i Rafael Closas, per l'Acadèmia de Jurisprudència i Legislació, es reuneixen el 14 d'abril amb els presidents de la Mancomunitat i de la Diputació de Barcelona per demanar-los que les qüestions que afectin el dret català es resolguin fent cas omís de la jurisdicció del Tribunal Suprem.

En el que pretén ser una prova de força, els reunits amb Puig i Cadafalch també li demanen que s'adhereixi a la campanya i que se sostragui el territori català de la jurisdicció del Suprem. Puig i Cadafalch dóna el seu suport a la iniciativa tot mostrant, però, el seu pessimisme en entendre que Catalunya sempre ha estat tractada amb rancúnia i com a territori vençut. La comitiva aprofita l'avinentsa per reunir-se breument amb el president de la Diputació de Girona, Riera i Pau, de visita a la ciutat. La Diputació de Tarragona i l'Ajuntament de Barcelona també aproven adherir-se a la campanya. Tots els parlamentaris catalans nomenen una comissió transversal encarregada de coordinar les actuacions en contra de la sentència del Suprem²¹⁵.

L'endemà, Francesc Maspons envia com a comunicat de l'Acadèmia de Jurisprudència de Barcelona una declaració adreçada al president del Consell de Ministres, Eduardo Dato, a on denuncia els excessos que, al seu entendre, comet la sentència del 10 de desembre de 1919 i dues més del 13 de desembre, alhora que fila una ferma defensa del codi civil català com a font jurídica pròpia del territori. A banda de la carta, Maspons s'entrevistarà amb Dato per demanar-li personalment que respecti el dret català. Durant una conferència posterior a Barcelona, el president de l'Acadèmia de Jurisprudència i Legislació ensenyarà la carta de resposta del mandatari espanyol assegurant, tot brandant-la, que el govern estatal havia incomplert la seva paraula.

²¹⁵ *La Veu de Catalunya*. 14 i 15 d'abril de 1920, pàgina 9 en tots dos casos.

La manca d'un acord satisfactori portarà l'acadèmia a prosseguir amb la seva campanya reivindicativa. El principal acte es produeix el 22 d'abril de 1920 al CADCI de la Rambla de Santa Mònica, amb un míting de marcat tarannà unitari on hi parlamenten Lluís Massot (vinculat a la Lliga Regionalista), Albert Bastardas (Unió Federal Nacionalista Republicana), Manuel Carrasco i Formiguera (fundador de la UDC), Pere Rahola (Lliga Regionalista), Josep Puig i Cadafalch (fundador de la Lliga Regionalista) i Maspons i Anglasell²¹⁶. A la sortida de l'acte es produeixen manifestacions i topades amb la policia, que acaba detenint 23 persones. Els aldarulls es traslladen a la Rambla, amb el cant d'*Els segadors* per part dels concentrats. Davant d'aquesta situació, el govern decideix suspendre la resta d'actes organitzats en defensa del codi civil català.

Tot i així, les iniciatives de suport al dret català s'estenen per diferents indrets del territori. En la seva condició de president de l'acadèmia, Maspons pren part de l'acte a organitzat al teatre Fortuny de Reus el 25 d'abril, juntament amb Joan Trias de Bes, Rafel Closas, Josep de Rabassa i representants de la Mancomunitat, de la Diputació de Tarragona i de l'Ajuntament de Reus²¹⁷.

A l'Alt Empordà, Figueres acull la nit del dia 6 de maig un míting a favor del dret català i de l'ensenyament en català a on hi prenen part Jaume Maurici, secretari de la delegació figuerenca de l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana; Lluís Massot i Balaguer, advocat i tinent d'alcalde de l'Ajuntament de Barcelona; Antoni Sansalvador, exdiputat de la Mancomunitat; August Pi i Sunyer, diputat a Corts per Figueres; Manuel Folguera i Duran, president de l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana, i Francesc Maspons i Anglasell²¹⁸. En la seva intervenció, Maspons disserta sobre la importància que tenen per al règim jurídic de Catalunya les sentències del Tribunal Suprem que, al seu parer, han alterat el règim legal català. L'avocat i periodista considera que les resolucions han capgirat tota l'organització jurídica catalana, és a dir, la successió, la família i el patrimoni. Per a Maspons, aquesta situació denota una incompatibilitat entre la manera de ser catalana i la d'Espanya i suposa una divisió entre ambdues. El jurisconsult estableix un paral·lelisme entre el decret de Nova Planta i les sentències del Suprem, atès que en tots dos casos s'intenta,

²¹⁶ PÉREZ-BASTARDAS, Alfred. *Els republicans nacionalistes i el Catalanisme polític: Albert Bastardas i Sampere (1871-1944)*. Vol. II. Barcelona: Edicions 62, 1987, pàgines 383-389.

²¹⁷ *La Cruz*, de Tarragona. 6.285. 25 d'abril de 1920, pàgina 2.

²¹⁸ *Alt Empordà*, Figueres. 8 de maig de 1920, pàgina 2.

al seu parer, destruir la personalitat catalana i es provoca un problema de convivència que només pot comportar una solució: “Quan dos homes o dues famílies són incompatibles, no els feu viure junts. Si dos pobles són incompatibles no els poseu plegats”, afirma durant la seva intervenció. Maspons entén que Felip V va trencar el pacte d’unitat espanyola des del moment en què va negar l’ús de la llengua i les lleis catalanes, substituint unitat per uniformisme. Arribats a aquest punt, el president de l’Acadèmia de Jurisprudència demana una acció individual i col·lectiva per tal que els tribunals retornin el dret català i la seva llengua.

Maspons, a més, multiplica les seves estades a Madrid en busca de la complicitat de representants d’altres regions. Els seus esforços, però, queden en no-res i s’imposa la incomprensió envers les reivindicacions catalanes. En reunió mantinguda a l’Acadèmia de Jurisprudència i Legislació el 17 de juny, Maspons i Anglasesell dona compte de les darreres gestions efectuades a Madrid i els assistents coincideixen a valorar de manera negativa les disposicions dels centres governamentals. El desencontre, doncs, està servit.

Tot i que la problemàtica pròpia de la successió dels impúbbers, com ja s’ha vist, no despertava un especial interès entre els juristes, la campanya fou un èxit atès que s’entenia que darrere de tot plegat s’erigia la substància de les reivindicacions catalanes, el dret de Catalunya a fer-se la seva pròpia llei. Posteriorment, el debat va saltar al Parlament i durant dos dies nombrosos juristes de tota filiació van desfilat per la cambra per expressar els seus punts de vista. Finalment, no es va prendre cap decisió malgrat que l’autoritat del Tribunal Suprem en aquesta matèria quedà força malmesa.

En aquests anys de marcada exposició pública, la seva vida social segueix inalterada. El 31 de gener de 1920, l’Acadèmia de Jurisprudència de Barcelona organitza un acte commemoratiu del centenari del naixement de la pensadora Concepción Arenal, presidit per Maspons. Hi prenen part Josep Roig i Bergadà; Maria de Sagredo; el president de l’audiència provincial, Sr. Campé; l’arxiprest Tejedor; el representant del patronat de presos, Ramon Albó i Martí; el regidor Roquet, i el conseller de la Mancomunitat, Batrina. Els presents recorden la figura de l’homenatjada i la seva tasca poètica, filòsofa i literària, sempre al servei –asseguren- dels menys afavorits²¹⁹.

²¹⁹ ABC. 8 de febrer de 1920, pàgina 12.

Més endavant, Maspons i Anglasell assisteix el 7 d'abril al casament de Martí Esteve amb Maria Lluïsa Cortés. Esteve, secretari de l'Oficina d'Estudis Jurídics, col·laborava amb Maspons en els treballs de codificació del dret català. També són convidats Jaume Bofill i Mates i Carner, entre d'altres.

El jurisconsult participa el diumenge 4 de juliol dels actes de commemoració de la beatificació de la cofundadora de les Filles de la Caritat de Sant Vicens de Paül, Lluïsa de Marsillach, organitzats per la Casa de la Caritat de Barcelona.

Maspons seguirà mantenint una relació cordial amb els principals dirigents de la Lliga i, prova d'això, assistirà a alguns dels seus actes com la conferència organitzada per la formació al Palau de la Música el dijous 16 de desembre al matí i a on Puig i Cadafalch passa balanç de la seva tasca al capdavant de la Mancomunitat.

L'any següent, la institució, preocupada per la conflictivitat social i la repressió al camp, acorda crear l'abril de 1921 una comissió formada pels diputats Joan Vallès i Pujals, Fèlix Escalas i Alfred Pereña, als quals se'ls uneix posteriorment Jaume Raventós, Josep Maria Rendé, Ricard Gay i Maspons i Anglasell per tal de tractar el tema minuciosament. Després de reunir-se amb personalitats i representants del sector agrícola el 31 de maig, la comissió acorda crear el Banc Agrari de Catalunya, la principal funció del qual havia de consistir en facilitar, mitjançant crèdit, l'adquisició de terres per part dels pagesos. Tot i ser aprovada, l'entitat, però, mai va arribar a posar-se en marxa²²⁰.

Per les mateixes dates, la Lliga del Bon Mot, de la qual Maspons és vocal, publica un manifest a on alerta dels perills interns de la llengua, eix vertebrador del catalanisme. L'entitat defensa que, més enllà de les ingerències externes, sovint en forma de prohibició, el català també pateix l'amenaça dels renecs i els insults, que el desvirtuen i l'anorreen. Seguidament, els signants recullen exemples de Roca i Heras, Maragall, Joaquim Ruyra, Ivon d'Esclop i Rucabado refusant la vulgarització de la llengua i reclamant el seu ús per a la més elevada cultura. La Lliga del Bon Mot demana al final del seu manifest que la gent s'inscrigui a l'associació amb l'objectiu de contribuir a la redempció de la paraula, el seny i el patriotisme. El text va signat per Joan Llimona, president; Josep M. Pujador, vicepresident; Marià Manent, tresorer; Xavier Aragó, secretari, i Joan M. Roma, Francesc Maspons, Lluís Massot i Balaguer, Pelai Vidal de Llovatera, Joan Burgada Julià i Jaume Martí i Calvell, vocals.

²²⁰ CONGOST, Rosa. *Pairalisme. Història del dret i història de les relacions socials al camp. Algunes reflexions*, pàgines 43-169.

5.4 Canvi de reglament notarial. Enfrontament amb l'Estat i la Unió Jurídica Catalana

El compromís de Maspons en defensa de l'aplicació a Catalunya del seu tradicional dret jurídic sense ingerències externes viurà un nou capítol punyent i decisiu en l'evolució del seu pensament.

Amb el canvi d'any, Maspons, en la seva condició de director de l'Oficina d'Estudis Jurídics de la Mancomunitat, presideix el 19 de gener de 1922 una reunió d'entitats i corporacions contràries al nou reglament notarial, aprovat el 7 de novembre de 1921 pel govern Maura i que no exigia el coneixement del dret civil català als membres dels tribunals d'oposicions a notaria ni als notaris que fossin destinats a Catalunya. L'oficina havia recomanat que se suspengués i s'adaptés el nou reglament a la realitat jurídica i lingüística de Catalunya però, davant la negativa del govern espanyol, la reunió arriba a dos acords: demanar a les institucions oficials catalanes que no atorguin les seves escriptures davant de notaris desconeguts de la llengua i el dret catalans i constituir un organisme permanent de defensa del dret català. Una setmana més tard, les entitats envien a les diputacions provincials i als ajuntaments dels caps de partit un missatge convidant-los a no fer els atorgaments als notaris "estrangers"²²¹.

Una de les conseqüències del seu viratge ideològic i de la seva oposició frontal a les ingerències de l'Estat en l'organització interna de Catalunya serà el seu distanciament irreversible amb la Lliga Regionalista. Justament a finals de la dècada de 1910 i començaments de 1920, molts joves advocats addictes a la Lliga es consideren postergats pels seus dirigents i comencen a sovintejar actes catalanistes radicals allunyats dels dogmes de la formació de Cambó. Així, aquest grup d'advocats centra els seus esforços a conquerir el govern del Col·legi d'Advocats i a crear la Unió Jurídica Catalana (UJC), presidida de forma honorària pel president de la Mancomunitat i de facto per Maspons i Anglasell. L'estament professional català pretén que la nova entitat s'encarregui de la defensa del dret civil català i la seva adaptació als nous temps. Per aquest motiu, representants dels col·legis d'advocats, procuradors i notaris funden, a petició de l'Acadèmia de Jurisprudència de Barcelona, la UJC²²². L'esmentada entitat

²²¹ GRAU, Josep. *La Lliga Regionalista i la llengua catalana (1901-1924)*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2006, pàgines 376 i 380.

²²² PÉREZ-BASTARDAS, Alfred. *Els republicans nacionalistes i el Catalanisme polític: Albert Bastardas i Sampere (1871-1944)*. Vol. II, pàgina 397.

no deixava passar cap acte oficial que considerés contrari a les essències del catalanisme, tant si es tractava d'un jutge, com d'un ministre o un bisbe. La constitució es produeix el 23 de març de 1922 a Barcelona i el seu consell directiu està presidit per Francesc Maspons, amb Ramon Noguer i Oriol Anguera de Sojo com a vocals; Lluís Jover i Nonell, tresorer, i Francesc Masferrer, secretari. El consell plenari l'integren Serrahima Camín, Jaume Trabal, Amadeu Hurtado, Jaume Carner, Josep Vilaseca, Albert Bastardas, Raimon Abadal, Magí Sandiumenge, Romà Sol, Antoni Maria Borrell, Josep Ventosa, Ramon Vidiella, Antoni Martínez Domingo, Emili Saguer i Antoni Par.

En aquest context, ja sense el govern de Maura que havia finit a començaments de mes, i coincidint amb el breu ministeri de Josep Bertran i Musitu a la cartera de Gràcia i Justícia, Maspons i Anglasesell li envia un telegrama el 28 de març protestant per l'aprovació del nou reglament notarial feta pel seu predecessor, José Francos Rodríguez. Malgrat que el nou text permetia l'atorgament d'escriptures en català, la comunicació reclama el reconeixement per a Catalunya de les seves necessitats i dels seus drets com a nació. Així mateix, exigeix l'ús del català en documents judicials i que el notari que exerceixi a Catalunya parli català, tal com recollia l'anterior reglament de 1874. El missatge també l'exhorta a reconèixer d'immediat les facultats legislatives de la Mancomunitat en matèria de dret civil i la creació d'un Tribunal de Cassació a Catalunya²²³. Per als ponents de la UJC, l'ús d'un reglament aliè a les demandes dels catalans provoca un divorci entre el dret i els tribunals que han d'aplicar-lo. Com a conclusió, el telegrama demana que es delegui a la Mancomunitat la facultat d'interpretar les lleis civils i la formulació de noves, la llibertat d'utilitzar el català en qualsevol acte jurídic i judicial, la reforma de les lleis de procediment i d'organització de la magistratura a Catalunya i la promulgació immediata d'un cos jurídic que respongui a les especificitats de cada poble.

Paral·lelament, Maspons també envia un telegrama a Mateo Azpeitia, president d'una assemblea notarial constituïda per notaris madrilenys, convidant-lo perquè una delegació de l'entitat es traslladi a Catalunya per demostrar, tal com havien afirmat, que posseïen un coneixement adequat de la llengua i del dret català. La resposta d'Azpeitia titlla Maspons de "separatista i enemic de la gloriosa Espanya indivisible", missatge al qual Maspons respon amb un telegrama adreçat al president del govern estatal, José

²²³ HURTADO, Amadeu. *Quaranta anys d'advocat*. Vol. II, pàgina 125.

Sánchez Guerra, on l'alerta de com havia estat tractat d'estranger només per haver defensat la llengua i el dret catalans²²⁴.

Més endavant, el 21 d'abril de 1922, en el seu afany per lligar la defensa del dret català amb les institucions, la UJC es desplaça fins al palau de la Generalitat per oferir la presidència d'honor de l'entitat al president de la Mancomunitat, Josep Puig i Cadafalch. En els seu parlament, Maspons ressalta que, des de dos segles ençà, Catalunya ha estat privada de la facultat de determinar el propi dret i de poder aplicar-lo.

Pel que fa a la seva activitat més pedagògica, la UJC reclama la publicació d'un índex de textos legals catalans que faciliti la seva consulta²²⁵. La junta del Col·legi d'Advocats encarrega l'estudi a la seva comissió de cultura i, finalment, apareix publicat a la *Revista Jurídica de Catalunya*, corresponent als mesos de juliol i agost de 1922.

Però on la UJC es farà sentir més serà en la seva denúncia implacable de tot allò que els seus membres consideraven un atac contra l'autoritat jurídica de Catalunya i la llengua. Un dels episodis més apassionats es viurà arran d'unes paraules injurioses contra el català pronunciades pel jutge de la Bisbal de l'Empordà, Benito García Gómez, durant un ofici religiós. Maspons visita el president de l'Audiència Territorial de Catalunya per expressar el seu rebuig però, davant el que considerava un actitud còmplice del president de l'Audiència, la UJC inicia un plet que, segons alguns estudiosos, esdevindria l'origen de la polèmica per la publicació de la *Guia judicial* que el Col·legi d'Advocats va mantenir amb el govern. Els membres de la UJC enceten una campanya sol·licitant el trasllat del jutge de la Bisbal a un indret fora de Catalunya. La pressió que exerceixen els porta a organitzar una manifestació a la mateixa població, finalment, però, prohibida. L'acte estava programat per al diumenge 15 d'octubre a les quatre del a tarda. Els oradors, entre els quals el mateix Maspons, Francesc Masferrer, Anguera de Sojo, Duran i Reynals i diversos representants de la Mancomunitat, la Diputació i de diverses entitats civils, comencen a fer acte de presència cap a la una. Durant el dinar de germanor organitzat prèviament, arriba de mans de l'alcalde, Isidre Carull, l'ordre del governador de Girona de prohibir el míting. La comitiva, amb Francesc Maspons al capdavant, decideix enviar una sèrie de telegrams de protesta a

²²⁴ *Catalunya Gràfica*. 8-9, 2a i 3a desena del mes de març de 1922, pàgina 38.

²²⁵ PÉREZ-BASTARDAS, Alfred. *Els republicans nacionalistes i el Catalanisme polític: Albert Bastardas i Sempere (1871-1944)*. Vol. II, pàgines 407-418.

les autoritats i, seguidament, es presenta a l'Ajuntament per mostrar en persona la seva disconformitat a l'alcalde²²⁶. Davant la negativa del batlle al rebre'ls, els organitzadors de la manifestació improvisen uns parlaments a la mateixa sala de plens del consistori. Després d'unes abrandades crides a la desobediència, els presents entonen *Els Segadors*.

L'entitat no afluixa i acorda interposar una querella criminal contra el magistrat promoguda per un particular basant-se en la Llei de Jurisdiccions, que penalitzava les injúries produïdes contra els idiomes i els emblemes regionals. Tot i que la querella és desestimada, el govern estatal decideix traslladar el jutge a Sogorb (Alt Palància).

En aquest ambient, Maspons publica un article el 16 de novembre a *La Publicitat* a on es mostra crític pel nomenament des de fora de Catalunya de jutges, notaris, registradors i funcionaris diversos²²⁷. El jurisconsult no qüestiona la seva validesa individual i professional, sinó que troba del tot inapropiat que aquesta facultat no es pugui exercir directament des de Catalunya. Maspons, que també critica que l'església estigui dirigida des d'Espanya, parla d'un "divorci cada dia major" amb l'Estat. L'objectiu, a parer del jurista, és que bisbes i jutges actuïn al servei de l'executiu estatal. Maspons i Anglaseu reclama, doncs, que els camps de la justícia i l'organització eclesial no estiguin intervinguts pel govern espanyol tot reivindicant el tret diferencial dels catalans.

Francesc Maspons accelera la seva activitat i es dona a conèixer l'organització d'un gran acte el dia 21 de novembre amb l'objectiu de "dignificar l'administració de justícia a Catalunya" i, posteriorment, una sèrie de conferències a Mataró, Igualada, Sant Feliu del Llobregat i Terrassa.

Sobre la qüestió del reglament notarial, encara ben present, la UJC insisteix públicament sobre la importància que, al seu parer, havia de despertar l'assumpte entre el conjunt de la ciutadania i fa arribar un nou telegrama al comte de Romanones a on li demanen que, abans d'aprovar-lo, tingui en consideració escoltar prèviament la Mancomunitat, l'Acadèmia de Jurisprudència de Barcelona, el Col·legi d'Advocats i altres institucions similars. La resposta fou força cordial i encoratjadora per als interessos de l'entitat.

Mentrestant, la seva activitat no cessa i Francesc Maspons, juntament amb altres representants de la UJC com Raimon Abadal, Maluquer i Viladot, Anguera de Sojo,

²²⁶ *La Publicitat*. 15.506, 17 d'octubre de 1922, pàgina 3.

²²⁷ MASPONS i ANGLASEU, Francesc. «Les funcions de Gràcia i Justícia». *La Publicitat*. 15.532, 16 de novembre de 1922, pàgina 3.

Noguer i Comet i Francesc Masferrer, es reuneix el 6 de desembre amb el governador civil de Catalunya, el general Julio Ardanaz, per protestar per la seva decisió de rebutjar un ofici del president de la Mancomunitat, Josep Puig i Cadafalch, pel fet d'estar escrit en català²²⁸. Malgrat les queixes de Maspons, el militar remarca que totes les comunicacions adreçades a la seva figura, vinguin d'on vinguin, han d'estar redactades en castellà, motiu pel qual des de l'entitat es decideix elevar un escrit de protesta al govern estatal reivindicant el dret de les autoritats catalanes a utilitzar el català en les seves relacions amb l'Estat.

L'activitat de la UJC, de caire netament catalanista i d'una fermesa pròpia de moviments independentistes, serà tallada d'arrel amb l'adveniment de la dictadura de Primo de Rivera. La seva prohibició definitiva serà decretada pel dictador dins del mateix 1923, un any i mig després de la seva fundació. Entre les activitats més destacades protagonitzades per l'estament cal ressaltar l'oferiment de la presidència d'honor de la Unió Jurídica al president de la Mancomunitat, Puig i Cadafalch; la carta adreçada al nou ministre de Gràcia i Justícia on se sol·licitava la modificació del Reglament del Notariat; la reivindicació de l'ús de la llengua en l'àmbit de la justícia, al costat del president del col·legi d'advocats de Barcelona, Amadeu Hurtado, i la petició al bisbe de Tortosa, Pere Rocamora Garcia, a permetre l'ús del català en els actes religiosos de la seva diòcesi.

Com a curiositat, ressenyar que abans de la seva prohibició, Francesc Maspons encara tindria temps d'assistir a la recepció oficial que l'Ajuntament de Barcelona oferiria al científic Albert Einstein el 27 de febrer de 1923. En la seva condició de president de la UJC, ocuparia un dels escons del saló del Consell de Cent, juntament a les principals autoritats polítiques i socials del moment²²⁹.

Pel que fa a l'activitat de Maspons al món associatiu en els anys previs a la dictadura, el mes de febrer de 1922, refermarà el seu compromís amb la Lliga del Bon Mot repetint el càrrec de volcal. La directiva de l'entitat quedà constituïda de la següent manera: Joan Llimona i Bruguera, president; Josep Maria Pujador i de Ventós, vicepresident; Ricard Aragó i Turó, secretari; Juli Vila, vicesecretari; Marià Manent, tresorer; Francesc Moragas i Barret, Jaume Bofill i Mates, Francesc Maspons i

²²⁸ *La Publicitat*. 15.552, 7 de desembre de 1922, pàgina 4.

²²⁹ *Quark*. 36, maig-agost 2005, pàgina 67.

Anglasell, Lluís Massot i Balaguer, Pelai Vidal de Llobatera, Jaume Martí i Calvell i Joan Burgada i Julià, vocals, i mossèn Ricard Aragó, consiliari²³⁰.

5.5 Acció Catalana

Políticament, l'activisme de Maspons també tindrà la seva traducció política. Tota l'agitació viscuda durant el canvi de dècada, el fracàs de l'Assemblea de Parlamentaris, la campanya intervencionista per l'Espanya gran i la campanya per l'autonomia (1918-1919), portarà Manuel Reventós a convocar la Conferència Nacional Catalana d'on neix, el 5 de juny de 1922, Acció Catalana²³¹, partit impulsat, principalment, per Lluís Nicolau d'Olwer, Jaume Bofill i Mates i Antoni Rovira i Virgili, figures amb què Maspons i Anglasell mantenia una relació personal continuada.

La formació, a més, es dotaria d'un òrgan d'expressió amb l'adquisició del diari *La Publicidad* i la seva posterior catalanització. Entre els impulsors de la refundació del rotatiu es troben noms d'altres col·laboradors i amics del jurista com Martí Esteve, J. V. Foix i, àdhuc, el seu nebot Elies Rogent i Massó.

Acció Catalana és considerat habitualment com un partit situat a poca distància ideològica de la Lliga Regionalista, format pels seus quadres més joves i defensor dels ideals més purs del nacionalisme. Tanmateix, cal assenyalar matisos i interessos diferents, així com la voluntat d'Acció Catalana d'optar per una política centrista basada en un pacte interclassista destinat a la lluita de la nacionalització de Catalunya. El seu fiasco electoral representa el fracàs del centrisme a Catalunya durant la República. Els seus dirigents més destacats són Jaume Bofill i Matas, president; Lluís Nicolau d'Olwer i Antoni Rovira i Virgili, vicepresidents; Ramon d'Abadal i Vinyals, tresorer; Carles Jordà i Fages i Leandre Cervera, secretaris. Assenyalar altres figures com Josep Sunyol i Garriga, Albert Bastardes, Martí Esteve Guau, Josep Carner -proper, malgrat que no ostenta cap càrrec- i Francesc Masferrer, entre d'altres.

En la política d'internacionalització del cas català, de la qual Maspons en serà figura principal, Acció Catalana té clar que Catalunya ha de vincular les seves reivindicacions al problema de les nacionalitats europees per tal d'adquirir capacitat política pròpia. La formació decideix, doncs, enviar alguns dels seus membres als congressos i reunions celebrats a Ginebra i Viena. Durant la dictadura de Primo de

²³⁰ *La Vanguardia*. 18 de febrer de 1922, pàgina 5.

²³¹ VILANOVA i VILA-ABADAL, Francesc. *Ramon d'Abadal: entre la història i la política (1888-1970)*, pàgina 143.

Rivera, l'acció del partit gairebé desapareix i les seves activitats es redueixen a actuacions aïllades d'alguns dels seus membres com Massó i Llorens, Nicolau d'Olwerdes de l'exili i, segons la historiadora Montserrat Baras, Francesc Maspons i Anglaseu²³², malgrat que no aporta cap document que sostingui la filiació del jurisconsult al nou partit ni n'hem trobat cap al llarg de la present investigació. Tot amb tot, veient els noms vinculats a Acció Catalana, inclòs Carrasco i Formiguera, i els seus principis d'acció, no seria d'estranyar que les simpaties de Maspons viessin de la Lliga Regionalista –amb qui havia compartit ideals a l'inici de la seva singladura però de qui ja estava dogmàticament separat- cap a Acció Catalana, d'un catalanisme més rupturista que la formació de Cambó.

De fet, els seus plantejaments s'encaminen cada vegada més cap al ple reconeixement nacional de Catalunya. Durant la dictadura de Primo de Rivera, Francesc Maspons col·laborarà puntualment amb el diari *Le courrier catalan*, publicat a París sota la direcció d'Alfons Maseras²³³.

Política a banda, el 1922, el jurisconsult reprendrà la literatura de ficció de la seva joventut publicant, sota el pseudònim de Blai Einer, el llibre infantil *Capsigrany*, editat a Vic per Avel·lí Artís, una novel·la infantil de gairebé 200 pàgines que el jurisconsult havia anat escrivint episòdicament a la revista infantil *La mainada*²³⁴, setmanari fundat pel mateix Artís i suspès per la dictadura el 1923 pel seu catalanisme radical²³⁵. L'obra conté il·lustracions de Josep Serra i Massana i està dedicada a la seva tieta, Maria de Bell-lloch. Per cert que, al marge de la prosa, durant la seva joventut també escriuria diverses obres de teatre que mai, però, serien publicades.

Així mateix, sempre vinculat amb el Centre Excursionista de Catalunya, Francesc Maspons i Anglaseu cedeix al butlletí per a la seva publicació el maig de 1923 una versió rimada de la llegenda del gorg negre de Gualba. A mode d'introducció, Maspons explica que el text és anònim, malgrat que es pot situar entre finals del segle XVIII i començaments del XIX, i que el seu pare va explicar a la revista de l'Associació d'Excursions Catalana corresponent al gener-juny de 1888 com el guia d'una excursió col·lectiva a Gualba els personificà l'esmentada història.

²³² BARAS, Montserrat. *Acció Catalana (1922-1936)*. Barcelona: Curial, 1984, pàgina 378.

²³³ CORRETGER, Montserrat. *Alfons Maseras: Intel·lectual d'acció i literat (Biografia. Obra periodística. Traduccions)*. Barcelona: Curial Edicions Catalanes i Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1995.

²³⁴ MASPONS i ANGLASEU, Francesc. *Capsigrany*. Vic: A. Artís Impressor i Editor, 1922.

²³⁵ CASTILLO, Montserrat. *Grans il·lustradors catalans*. Barcelona: Editorial Barcanova i Biblioteca de Catalunya, 1997.

6- LA INTERNACIONALITZACIÓ DEL PLET CATALÀ (1924-1930)

6.1 Dictadura de Primo de Rivera

L'inici de la dictadura de Primo de Rivera serà ben mogut per a Maspons. Lluny de cohibir-se o alentir la seva activitat, el jurisconsult se significarà durant aquests anys de dificultats per al nacionalisme català tant exteriorment, des dels Congressos de Minories Nacionals, com interiorment, assumint la presidència del centre excursionista.

Ja abans d'ocupar el càrrec, Maspons i Anglaseu esdevé uns dels cinc socis que constitueixen el 20 de maig de 1924 la societat encarregada de posar en marxa el Xalet de la Molina, refugi d'alta muntanya impulsat pel Centre Excursionista de Catalunya²³⁶. La resta de membres de la societat són Joan Ruiz i Porta, president en aquell moment del CEC; Ignasi Folch i Girona; Enric Ribera i Llorens, i Joan Pujolar, els tres últims actuant com a gerents, mentre que el responsable de la secretaria és Josep Maria Guilerà, secretari de la secció d'Esports de Muntanya del centre. Maspons presidirà la societat Xalet de la Molina SL fins a la seva mort²³⁷.

Després d'obrir una subscripció popular i de rebre nombrosos donatius, el 23 de juliol s'oficialitza davant del notari Guillem August Tell la compra de l'edifici del Porxo, o Corral Nou del Sitjar, així com una extensió de terreny adjacent i el dret de pas per la carretera que s'eleva des de l'estació per la casa del Sitjar de baix, la qual cosa permet el futur xalet abastir-se de l'aigua que proporcionen uns deus propers situats a un nivell superior. El Centre Excursionista de Catalunya encarrega les obres d'execució al mestre d'obres de Ribes de Freser, Pere Guillaumet, per tal que dugui a terme el projecte de l'arquitecte Josep Danés i Torres. Les obres s'inicien a primers d'agost.

Pel que fa a la l'Oficina d'Estudis Jurídics de la Mancomunitat, la tasca de Maspons al seu capdavant quedaria suprimida, com ja ha quedat escrit, amb l'adveniment de la dictadura. Tanmateix, la Mancomunitat encara sobreviuria subordinada a l'ordre un parell d'anys. En un moment determinat d'aquest període, un diputat troba el nom de Maspons i Anglaseu a les plantilles i el crida per oferir-li una indemnització. Maspons rebutja els diners però demana a canvi que li donin el romanent de fascicles que l'oficina guardava per tal d'utilitzar-los en un futur²³⁸.

²³⁶ *Butlletí del Centre Excursionista de Catalunya*. 354, juliol de 1924, pàgines 239-240.

²³⁷ JOLIS i FELISART, Agustí (coord.). *Centre Excursionista de Catalunya. 120 anys d'història. 1876-1996*. Barcelona: Centre Excursionista de Catalunya, 1996.

²³⁸ MASPONS i ANGLASEU, Francesc. *[Relació de fets]*.

6.2 L'afer de la *Guia judicial*

Amb el cop militar, la UJC, un altre dels projectes liderats per Maspons, deixa d'existir, raó per la qual molts dels seus integrants decideixen ingressar a Acció Catalana i altres col·lectius similars. Alguns també havien entrat a la junta del Col·legi d'Advocats, de manera que foren desterrats per la dictadura a poblets de l'Aragó i el País Valencià.

El motiu fou la polèmica generada a finals de gener de 1924 per la intenció del Col·legi d'Advocats de publicar en català, com s'havia fet fins aleshores, la seva *Guia judicial*. Davant d'aquest propòsit, el general Carlos de Losada, governador civil de Barcelona durant la dictadura de Primo de Rivera, va ordenar que s'emprés únicament el castellà. L'assemblea general del Col·legi es va reunir el 10 de maig i va decidir negar-se a les exigències del dictador. Maspons i Anglasesell va ser un dels 192 col·legiats que va votar a favor d'editar-la en català, mentre que s'hi van oposar 32²³⁹.

El general Losada, membre del directori civil que governava a Barcelona, havia emès un decret contra el separatisme que pretenia combatre el catalanisme i totes aquelles manifestacions enteses com a antiespanyoles²⁴⁰. El governador s'oposava a l'edició en català de la *Guia Judicial* del Col·legi d'Advocats i va ordenar que es publicqués en 15 dies en castellà, alhora que multava amb 500 pessetes tots els membres del col·legi que havien signat la protesta en entendre que el governador no tenia competències per imposar aquesta obligació.

Alguns no van cedir i, mesos més tard, el jutjat de les Drassanes de Barcelona va establir el 15 d'octubre com el dia assenyalat per a la subhasta de béns dels lletrats Maspons i Anglasesell, Josep Bertran i Musitu i Joaquim Joanola, advocat i futur membre d'Estat Català, en relació a la seva oposició a editar en castellà la *Guia Judicial*. Els tres es van negar a fer efectiva la multa, de manera que es va ordenar el seu embargament. El conflicte va arribar al ministeri de Gràcia i Justícia que, en una reial ordre del 6 de març de 1926, va destituir tots els membres de la junta, va decretar el seu desterrament i va nomenar uns nous substituïts²⁴¹.

²³⁹ PÉREZ-BASTARDAS, Alfred. *Els republicans nacionalistes i el catalanisme polític: Albert Bastardas i Sampere (1871-1944)*. Vol. II, pàgina 153.

²⁴⁰ FIGUERES i ARTIGUES, Josep Maria. *Història Contemporània de Catalunya*. Barcelona: Editorial UOC, 2003, pàgina 137.

²⁴¹ MAS i SOLENCH, Josep Maria. *Ferran Valls Taberner. Semblança biogràfica*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, 2004, pàgina 14.

Els advocats expulsats de Catalunya es reunien amb freqüència de forma més o menys clandestina. Una de les trobades més destacades es produeix el 13 de maig de 1926 al monestir de Xixena (Osca), a divuit kilòmetres de Sarinyena²⁴². Hi prenen part, entre d'altres, Maspons i Anglasesell, Bastardes, Carrasco i Formiguera, Francesc Ripoll, Isidre Duran, Salustiano Rebelde, Evarist Segur i Josep Rogent i Pedrosa, cunyat de Maspons. Els reunits es mostren esperançats perquè ben aviat arribi la reial ordre amb l'indult.

La restitució de la junta, però, no es va fer efectiva fins al febrer de 1930, a les acaballes de la dictadura. Poc després, concretament el 18 de març, s'organitzà un banquet al restaurant del Parc per celebrar l'esmentada reparació amb l'assistència, entre d'altres, de Maspons i Anglasesell. Lligat amb el restabliment de la directiva, Francesc Maspons signà un manifest, juntament amb altres advocats, on es demanava el vot per als membres de la junta destituïda per la dictadura a les noves eleccions al Col·legi d'Advocats, a celebrar el 2 de juny de 1930. La candidatura va vèncer amb un ampli suport.

Fidel amb el seu compromís amb el teixit associatiu del país, Maspons s'incorporà el maig de 1925 com a vocal de la junta directiva d'Acció Popular, presidida per Ramon Albó, a qui ja coneixia dels seus temps d'estudiants universitaris.

6.3 President del Centre Excursionista de Catalunya

La junta general ordinària del CEC, amb data de 26 de juny de 1925, en plena dictadura riverista, nomena Francesc Maspons i Anglasesell nou president de l'entitat²⁴³, càrrec que el seu pare ja havia ostentat 32 anys enrere. La resta de la junta queda constituïda per Eduard Vidal i Riba, com a vicepresident; Ricard Luján i Fayos, secretari primer; Joan Sellarès i Vernet, secretari segon; Joan Nonell i Febrés, tresorer; Josep Franch i Mestre, vocal bibliotecari; Jeroni Martorell i Terrats, vocal conservador del local, i Josep Pons i Soler, Lluís Guarro i Cases, Lluís Estasen i Pla, Francesc Blasi i Vallespinosa i els presidents de les diferents seccions, com a vocals. Així mateix, Maspons també és escollit president de la comissió de publicacions i de la comissió de refugis.

²⁴² PÉREZ-BASTARDAS, Alfred. *Els republicans nacionalistes i el Catalanisme polític: Albert Bastardas i Sempere (1871-1944)*. Vol. II, pàgina 217.

²⁴³ *Butlletí del Centre Excursionista de Catalunya*. 361-362, juny-juliol de 1925, pàgina 226.

El seu mandat serà força recordat per la seva vigoria i el conjunt d'iniciatives endegades, com la creació d'una secció universitària i la publicació del *Diccionari nomenclàtor de pobles i poblats de Catalunya*, un volum de 664 pàgines aparegut el 1931²⁴⁴.

El mandat de Maspons i Anglasesell quedarà ràpidament impregnat de la seva inesgotable capacitat de treball. Just després d'estiu, el mes de setembre, Maspons accelera el procés d'obertura d'una oficina encarregada de redactar l'estudi sobre la masia catalana acordat dos anys abans amb Rafel Patxot. Sota el paraigües de la Fundació Concepció Rabell, instituïda en record de la seva cunyada, el mecenes empordanès ofereix al CEC l'elaboració d'un gran estudi sobre la masia catalana des d'una perspectiva el més global possible. El projecte rep un fort impuls sota la presidència de Maspons i Anglasesell. De fet, el jurisconsult és un dels noms proposats per confegir la monografia, juntament amb Josep Maria Batista i Roca, Lluís Bonet i Garí, Josep Maria de Casacuberta, Josep Danés i Torras, Eduard Fontserè, mossèn Antoni Grieria, Jeroni Martorell i Terrats i Rossend Serra i Pagès²⁴⁵. L'ingent quantitat de material compilat al llarg dels anys comença a divulgar-se mitjançant exposicions i concursos, malgrat que la tasca queda interrompuda durant la guerra de 1936-39. El fons queda dipositat en un local de Barcelona propietat del mateix Patxot fins al 1963, quan passa a mans de l'arxiu del CEC.

Un mes després d'obrir el curs 1925-1926 amb una conferència pronunciada el 6 de novembre sota el títol *El Xalet de la Molina, centre d'excursions*, on relata els diferents indrets que es poden visitar a les rodalies del refugi que està a punt de posar-se en funcionament, el Xalet de la Molina s'inaugura oficialment els dies 6, 7 i 8 de desembre de 1925²⁴⁶. Prèviament, el mes de novembre, Maspons i Anglasesell i el bisbe de la Seu d'Urgell ja havien visitat l'estat de les obres en companyia de l'arquitecte, Josep Danés. El dia 5 de desembre surten cap a la Molina uns 80 excursionistes que arribaren a llur destinació cap a dos quarts de nou del vespre. Segons la seva descripció tècnica, el xalet té cabuda per a 116 persones, 76 distribuïdes entre els llits del primer i segon pis i 40 a les lliteres del tercer pis. Malgrat que la vall no disposa d'electricitat, l'edifici consta d'un restaurant, calefacció, aigua calenta i freda a totes les habitacions, banys, dutxes i il·luminació a base de llums de gasolina; tot un avenç per a l'època i el

²⁴⁴ IGLÉSIES, Josep. *Enciclopèdia de l'excursionisme. Vol. I*. Barcelona: Rafael Dalmau editors, 1964.

²⁴⁵ *Butlletí del Centre Excursionista de Catalunya*. 381, febrer de 1927, pàgines 63-66.

²⁴⁶ *Butlletí del Centre Excursionista de Catalunya*. 368, gener de 1926, pàgines 37-38.

lloc. El diumenge dia 6 el rector d'Alp, mossèn Ramon Agulló, oficia una missa a la capella del Sitjar i, posteriorment, té lloc la benedicció de l'edifici i les seves dependències. Tal com explica abastament el butlletí de l'associació, el xalet restà molt concorregut malgrat que el reglament del mateix només permetia la seva estada de novembre a març als membres cooperadors.

Un altre dels esdeveniments importants durant els seus primers mesos al capdavant de l'entitat tindrà lloc la diada de Sant Jordi de 1926 amb l'adjudicació de la medalla d'or del CEC a l'arqueòleg Pelegrí Casades i Gramatxes²⁴⁷. El guardó s'havia insituït tres anys abans pel mecenes Rafel Patxot i Jubert, molt vinculat a Maspons i el món de l'excursionisme. De fet, la iniciativa va néixer el 1923 després que Patxot refusés la presidència del centre. Això sí, el mecenes va impulsar la concessió d'una medalla d'or que l'entitat atorgaria fins al 1935 a figures destacades dins de diversos camps com la recerca científica, el folklore, l'arqueologia, la cultura i l'excursionisme, entre d'altres. L'acte va estar presidit per Francesc Maspons; Josep Maria Batista i Roca, com a president de la secció de Folklore; Carles de Fortuny i de Miralles, baró d'Esponella, president de l'Institut Agrícola Català de Sant Isidre; Ramon Alòs, secretari adjunt de l'Institut d'Estudis Catalans; el doctor Eduard Fontserè, en representació de l'Acadèmia de Ciències i Arts; Alfred Gaza, membre de la Societat Econòmica Barcelonense d'Amics del País; Jaume Maspons i Camarasa, representant de la Federació Agrícola Catalano-Balear; Rossend Serra i Pagès, adjudicatari de la medalla d'or de l'any anterior; Francesc Blasi i Vallespinosa, directiu del CEC, i Joan Ruiz i Porta, expresident de l'entitat. L'acte també va comptar amb la participació d'Octavi Saltor qui llegí *Oda a la primavera*. Al seu discurs, Maspons i Anglasesell va confegir una interpretació del mite de Sant Jordi a on es destacava el seu sacrifici en virtut d'uns ideals de fe, atès que havia estat capaç de superar els efectes de la violència amb la fermesa de l'esperit. Maspons va animar la concurrència a seguir el seu exemple i a no defallir en la recerca de l'ideal col·lectiu a partir d'una fidelitat d'esperit superior, al seu parer, a la força, el greuge i el dolor.

Un mes després, Francesc Maspons aprofitarà una visita el dia 22 de maig del matrimoni francès Delingette, conegut per les seves travessies per Àfrica en automòbil, per dedicar-los unes paraules resumint l'acció del centre en el lema *Patria, libertas, fides*. L'advocat i periodista relata com els catalans ja havien establert vincles de tota

²⁴⁷ *Butlletí del Centre Excursionista de Catalunya*. 372, maig de 1926, pàgines 181-187.

mena a l'Àfrica des de temps antics com el segle XIII, quan el rei Pere III va signar un tractat amb el rei de Tunís, o quan Jaume II i Pere IV van mantenir relacions estretes amb el soldà d'Egipte i els reis del Fez i el Marroc, respectivament. Maspons clou el seu parlament repassant les gestes per l'Àfrica i l'Àsia d'alguns excursionistes catalans il·lustres com Sinibald de Mas, qui va arribar a la Xina quan el gegant asàtic estava pràcticament tancat als europeus, i Domènec Badia, considerat el primer europeu en arribar a la Meca.

A banda d'exercir d'amfitrió, Maspons i Anglasell no deixarà de recórrer contínuament el país. Així, el 3 de juny de 1926, dia de Corpus, Maspons i Anglasell visita per sorpresa la seu del Centre Excursionista de Sabadell²⁴⁸. El vicepresident de l'entitat, Josep Rosell i Casablanques, sorprès, li ensenya les estances i el convida, posteriorment, a seguir la processó des de casa seva. A partir d'aleshores, Maspons s'encarrega que els seus principals col·laboradors, com Batista Roca, Pau Vila, Blasi i Vallespinosa, Josep Maria Guilera i Lluís Estasen, entre d'altres, ofereixin conferències al seu edifici. El president del CEC, a més, s'implica personalment amb el centre sabadellenc i col·labora en ocasions amb el seu butlletí.

També en representació del CEC, Francesc Maspons assistirà el dissabte 12 de juny a l'enterrament del seu amic Antoni Gaudí. Prova de la seva estreta amistat, que s'allargava força en el temps, Maspons i Anglasell seria l'encarregat de dur les glasses del taüt de Gaudí, juntament amb Lluís Millet, Vicenç de Moragas i Lluís Serrahima²⁴⁹. El sepeli esdevingué una multitudinària mostra de dol popular²⁵⁰.

Les activitats endegades seran nombroses i, només un mes més tard, Francesc Maspons, juntament amb Joan Nonell i Febrés, Josep Franch i Mestre, Josep Maria Batista i Roca i Francesc Blasi i Vallespinosa, constitueixen la comissió de publicacions del CEC.

L'estiu, doncs, no serà inhàbil per a la junta del centre. Així, la resta del projecte de construcció del Xalet de la Molina segueix amb pas ferm i a començaments d'agost de 1926 es col·loca la primera pedra de la capella²⁵¹. Segons la planificació elaborada

²⁴⁸ ROSELL i CASABLANCAS, Josep. *El primer contacte amb el Sr. Maspons 35 anys enrere*. Comunicació llegida a la sessió plenària de final de curs celebrada el 17 de juny de 1961 a Bigues i conservada al fons de la Fundació Bosch i Cardellach, pàgines 1-3.

²⁴⁹ ROIG ROSICH, Josep Maria. «Algunes pinzellades sobre la mort i la vida d'Antoni Gaudí». *Revista del Centre de Lectura de Reus*. 1, 4t trimestre de 2001, pàgina 11.

²⁵⁰ *La Publicitat*. 16.296, 13 de juny de 1926, pàgina 1.

²⁵¹ *Butlletí del Centre Excursionista de Catalunya*. 377, octubre de 1926, pàgines 384-386.

per l'arquitecte Josep Danés, responsable també de les obres de l'edifici, el recinte serà d'estil romànic i tindrà cabuda per a 60 seients. A primera hora del matí, arriba el bisbe de la Seu d'Urgell, Justí Guitart, acompanyat del seu familiar Lluís Homs, Francesc Maspons, diferents membres de la junta del CEC com Blasi i Vallespinosa, i el rector d'Alp, així com personalitats com el cap els carrabiners i el de la guàrdia civil de la zona. A les onze, es procedeix a l'acte de col·locació de la primera pedra, que consisteix en un tub de vidre lacrat amb una insígnia del centre i un pergamí amb la inscripció: "En nom de Déu i de la Verge Maria. Als nou d'agost del 1926, va ésser posada la primera pedra d'aquesta capella dedicada a la mare de Déu de Montserrat, patrona de Catalunya, i a honor també de Sant Bernat de Menthon, patró dels excursionistes. És bastida a iniciativa del Centre Excursionista de Catalunya, a espiritual utilitat dels que vinguin a eixes muntanyes, i especialment dels que sojornin al xalet, i dels que en temps d'hivern hi pugin a exercitar-se en els esports de neu; essent bisbe d'Urgell l'ilm. sr. Justí Guitart; president del Centre Excursionista de Catalunya, el sr. Francesc Maspons i Anglasell; director de la fundació del xalet, el sr. Ignasi Folch i Girona i secretari el sr. Josep M. Guilera i Albinyana; arquitecte de la capella el senyor Josep Danés, i mestre de cases constructor el senyor Pere Guillamet, de Ribes". La resta de l'acte es revesteix d'una clara litúrgia religiosa, amb una creu de fusta i un dibuix de la capella. Després de dinar, el bisbe convida Maspons a una visita al santuari de Núria amb l'objectiu que ajudi a la senyalització del camí de muntanya que uneix els dos indrets. L'endemà, el director del Servei Meteorològic de Catalunya, Eduard Fontserè, visita el xalet amb la missió d'estudiar la possibilitat d'instal·lar-hi un observatori, petició que el bisbe d'Urgell també demana per a Núria.

Maspons i Anglasell, a més, es compromet a acomodar les instal·lacions del refugi d'Ull de Ter per tal que no quedin endarrerides i ordena la senyalització del camí que uneix el Xalet de la Molina amb el santuari de Núria, d'unes sis hores de durada.

Al marge de la seva perseverant acció al capdavant del CEC, Maspons també tindrà temps durant aquesta època per dur a terme diverses iniciatives literàries, a banda de seguir col·laborant amb el teixit associatiu del país.

Així, l'editorial Barcino anuncia a finals de 1925 un seu projecte de publicació d'una gran enciclopèdia catalana de més de 150 volums. L'objectiu era editar-ne entre sis i deu a l'any d'unes 200 planes cada un. Francesc Maspons s'incorpora al seu cos de col·laboradors, en l'apartat de dret, juntament amb plomes de prestigi com Joan Creixells, Rovira i Virgili, Ferran Soldevila, Pompeu Fabra, Bosch Gimpera i Puig i

Cadafalch, entre molts altres. Tot plegat enmig de la dictadura de Primo de Rivera i amb l'objectiu de difondre la cultura i la ciència catalana en un context no gens propici²⁵².

D'altra banda, amb la voluntat d'internacionalitzar el plet català –una de les seves principals preocupacions aquests anys-, Maspons i Anglasesell publica a la *Revista de Catalunya* un article tot destacant la influència del dret català a d'altres institucions i règims jurídics d'arreu d'Europa²⁵³. Després de traçar un recorregut per la seva història, el jurisconsult recull un seguit d'exemples de normes i lleis d'origen català incloses als codis d'altres països. Maspons esmenta casos com Suïssa, Anglaterra, França, Itàlia i els Estats Units. Així mateix, l'advocat i periodista destaca les figures de Jaume Càncer i Joan Pere Fontanella, personalitats cabdals del dret català del segle XVII.

En paral·lel a les seves col·laboracions periodístiques, Maspons segueix amb el seu ritme de treball infatigable i treu al carrer el llibre *La visió de Roma en 1925*²⁵⁴, un assaig al voltant de l'Any Jubileu que gaudirà d'una certa repercussió a la premsa. La revista *El borinot* el qualifica de “cosa suculenta” i que “constitueix una forta sorpresa”²⁵⁵. La crítica el considera una barreja d'història, llibre de viatges, assaig, quadre literari, filosofia, jurisprudència i política. Així mateix, el veu complementari amb l'obra de Cambó *Entorn del Feixisme Italià*, publicat per Editorial Catalana, el 1924.

De la seva banda, el crític Carles Albert, de la revista *Pla i Muntanya*, considera que el llibre supera la resta de treballs publicats al voltant de l'Any Jubileu i assoleix un gran interès històric i religiós²⁵⁶. L'obra es divideix en vint-i-un capítols, els dotze primers dedicats a la Roma cristiana i la resta a l'estudi de la fesomia de la Itàlia actual. El periodista considera que en la primera part, Maspons esdevé un teòleg profundament coneixedor de la constitució atòmica de l'Església, és a dir, dels principis d'humilitat, caritat i dinamisme diví de l'obra democràtica de Jesús. Així mateix, l'escriptor estudia la catolicitat i l'apostolicitat de l'Església, que considera més universal que mai i ho exemplifica amb la seva missió evangelitzadora a terres indígenes, al nou estat de Txecoslovàquia i a Grècia. A continuació, l'article analitza el que considera la segona part del llibre, titllada de més política. Maspons critica el feixisme imperant a Itàlia i

²⁵² *La Publicitat*. 16.140, 12 de desembre de 1925, pàgina 1.

²⁵³ MASPONS i ANGLASELL, Francesc. «Institucions catalanes vigents a l'estranger». *Revista de Catalunya*. 20, febrer de 1926, pàgines 167-175.

²⁵⁴ MASPONS i ANGLASELL, Francesc. *La visió de Roma en 1925*. Barcelona: Editorial Políglota, 1926.

²⁵⁵ *El Borinot*. 126, 22 d'abril de 1926, pàgina 10.

²⁵⁶ ALBERT, Carles. «Un llibre nou». *Pla i Muntanya*, de Balaguer. 31 de maig de 1926, pàgines 7-9.

qualifica Mussolini de gegant capaç, aparentment, d'aixecar el món però a qui, si és vist de més prop, se li poden apreciar les taques de sang de les camises negres. L'escriptor i periodista traça, a parer de Carles Albert, un paral·lelisme entre els autoritarismes que representen el bolxevisme i el feixisme, diferenciats, al seu entendre, únicament en què el primer se sustenta en el proletariat famèlic rus i el segon té una pretensió més aristocràtica i elitista. Per a Maspons, a més, el bolxevisme pot donar una orientació constructora atès que es tracta de la negació d'una negació mentre que el feixisme és la negació d'una afirmació i, en conseqüència, està condemnat a una esterilitat absoluta. "Bolxevisme i feixisme són una mateixa cosa, amb quasi idèntics procediments, però que es diferencien per la manera d'utilitzar-los i per l'eficàcia de llurs resultats definitius" dedueix de la lectura del llibre el crític de la revista.

Atesa la importància que Maspons atorga a la qüestió religiosa, no és d'estranyar, doncs, que s'integri al Comitè d'Honor de l'Any Franciscà presidit pel bisbe Vidal i Barraquer en reunió celebrada el dia 11 de febrer de 1926 al convent de Nostra Dona de l'Ajuda de Tarragona.

6.4 La projecció exterior del plet català

Una de les constants al llarg de la vida de Maspons i Anglasesell serà el seu europeisme i el seu profund coneixement del dret internacional. L'objectiu de la seva acció externa tindrà com a finalitat legitimar les reivindicacions nacionals catalanes mitjançant el suport de la jurisprudència europea i mundial. Tot allò que Maspons reclama per a Catalunya està fonamentat sobre sentències i exemples ja existents arreu del planeta. El seu compromís i la seva implicació activa a la causa es fa més palesa durant la dictadura de Primo de Rivera i el portarà, fins i tot, segons estudis de Fèlix Cucurull, a viure durant determinades èpoques a Ginebra²⁵⁷.

Ja una dècada enrere, els nacionalistes catalans i bascos es plantegen la conveniència de sortir del seu aïllament peninsular mitjançant la participació en fòrums internacionals, com l'organitzat per primera vegada a Lausanne (Suïssa) el 1916²⁵⁸. Les seves primeres accions obtenen un primer ressò, amb derivades incloses per al conjunt

²⁵⁷ CUCURULL, Fèlix, *Panoràmica del nacionalisme català*. Volum V. 1931-1933. París: Edicions Catalanes de París, 1975, pàgina 490.

²⁵⁸ ESTEVEZ, Xosé. *El nacionalismo vasco y los congresos de minorías nacionales de la Sociedad de Naciones (1919-1936)*. Universitat de Deusto. Donostia. XI Congrès d'Estudis Bascos. *Nuevas formulaciones culturales: Euskal Herria y Europa*. Donostia, 1991. ISBN: 84-87471-35-8 Donostia: Eusko Ikaskuntza, 1992, pàgines 311-322.

de l'Estat. Així, la periodista francesa Yvonne Pouvreau escriu un article el 1917 a la revista *Annales de Nationalites*²⁵⁹ on expressa la seva confiança en què una aliança basco-catalana pugui reestructurar la política espanyola.

En la tasca de la exteriorització del plet de Catalunya, òbviament Maspons no estarà sol. Un dels seus companys de viatge serà Alfons Maseras. El periodista de Sant Jaume dels Domenys esdevé un dels catalanistes pioners en la internacionalització de les reivindicacions nacionalistes catalanes. De fet, en el seu exili a París durant la dictadura de Primo de Rivera dirigeix el periòdic *Le Courrier Catalan* i s'encarrega, personalment, de les seccions *Courrier d'art* i *Courrier littéraire*, on col·laboren catalans, francesos i catalanòfils amb qui els unia una gran amistat, com Francesc Maspons²⁶⁰.

Interessat, doncs, per la internacionalització de les demandes de Catalunya, Maspons inicia les activitats del catalanisme a prop de la Societat de Nacions el 1926. Maspons vol portar el cas català al Congrés Europeu de les Nacionalitats Minoritàries.

Prèviament, i amb el mateix objectiu, Manuel Massó i Llorens, en representació d'Acció Catalana, havia adreçat a la Societat de Nacions el 24 d'abril de 1924 l'anomenada *Apel·lació a favor de Catalunya*, un escrit a on es demanava empara a l'esmentat organisme²⁶¹. No era la primera vegada, però, que el catalanisme es dirigia a la comunitat internacional. En una mateixa línia, quatre anys abans el Comitè Pro Catalunya interpel·lava els delegats de la Conferència de Trànsit organitzada per la Societat de Nacions a Barcelona l'abril de 1921²⁶²:

Durant la vostra agradable estada a la nostra ciutat [...], aquest comitè no ha volgut fer-vos ni la més petita indicació referent al plet que d'una manera persistent i progressiva sostenim els catalans amb l'Estat que injustament ens detén les llibertats. [...] Ens ha semblat millor –i creiem no haver-nos equivocat– deixar a la vostra clara percepció el descobriment de la raó que ens assisteix en voler-nos separar d'Espanya que, si antany fou inquisitorial, és encara avui l'endarrerida, la incapaç de tot avenç, la negada a tota obra nova, la envejosa del millorament de Catalunya –provat això darrer prou palesament, amb l'oposició fet pel seu representant en la Societat de Nacions a què fou celebrada la Conferència de Trànsit en aquesta ciutat–; la impossibilitat de posar-se al costat dels pobles que guaiten l'esdevenidor per a fer del planeta un sojorn de pau i d'amor entre els homes.

Vosaltres ho haveu vist. No calia que us en parléssim. Mes el vostre recent viatge a la capital estatal us haurà palesat més i més l'enormitat de la distància espiritual en què es troben Catalunya i

²⁵⁹ ESTEVEZ, Xosé. *El nacionalismo vasco y los congresos de minorías nacionales de la Sociedad de Naciones (1919-1936)*, pàgina 314.

²⁶⁰ CORRETGER, Montserrat. *Alfons Maseras: intel·lectual d'acció i literat. (Biografia. Obra periodística. Traduccions)*, pàgina 142.

²⁶¹ D'OLWER, Lluís Nicolau. *Democràcia contra dictadura: escrits polítics, 1915-1969*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, 2007, pàgines 29-30 i 41.

²⁶² *Germanor*, 272, 1 de febrer de 1924, pàgines 5-7.

Castella, separades per veritables abims de diferències en l'actuar, en el pensar, i fins en l'ésser dels pobles.

[...] Vulgueu, senyors delegats, en arribar als vostres països, explicar el que heveu vist i comprès en aquest tros d'Europa. Nosaltres no us fem apoteòsiques exhibicions i lloances del nostre poble; sou vosaltres mateixos qui en podeu donar el més clar testimoni. [...] Visca la independència de Catalunya!!.

Malgrat que la resposta no fou satisfactòria, Nicolau d'Olwer va seguir insistint a l'assemblea de la Unió Internacional d'Associacions per a la Societat de Nacions, celebrada el mes de juny de 1924 a Lió, per tal que inclogués la qüestió catalana a l'ordre del dia de la següent reunió anual, que s'havia de celebrar a Varsòvia el setembre de 1925. Tanmateix, ni Eugeni Xammar ni Josep Pla van aconseguir que la Unió adrecés una petició a la delegació espanyola instant-la a aplicar els drets de les minories en el cas català.

Això no obstant, el setembre de 1924, el polític d'Acció Catalana sí que va aconseguir que el director del Congrés de Nacionalitats Europees, el baltoalemany i diputat d'Estònia, Ewald Ammende, s'entrevistés a Barcelona amb diversos polítics catalanistes.

6.4.1 Congressos de minories nacionals de la Societat de Nacions

Els congressos de minories nacionals, vinculats a la Societat de Nacions i que es van celebrar entre 1925 i 1936, van néixer arran d'un projecte de llei del parlament d'Estònia sobre autonomia de les minories, aprovat el 5 de febrer de 1925 i que el Dr. Ammende, de la minoria alemanya, va voler estendre a la resta d'Europa.

Després de diverses reunions, finalment el primer congrés es va celebrar el 15 i 16 d'octubre de 1925 a Ginebra, amb la participació de 14 nacionalitats i 27 grups nacionals organitzats pertanyents a dotze estats que, en total, representaven uns 30 milions de ciutadans.

Aparador idoni per a les reivindicacions de Catalunya, finalment, fruit del seu esforç i de la seva insistència, una delegació catalana va prendre part del segon congrés de les nacionalitats europees que va tenir lloc també a Ginebra dels dies 24 a 27 d'agost de 1926. Hi consten com a delegats oficials Maspons, el polític Joan Casanovas i el periodista Josep Pla. També hi prenen part, però, Joan Estelrich, Ferran Valls, Lluís Nicolau d'Olwer i Rafel Campalans. Els integrants de la delegació catalana han d'assumir prèviament els principis del congrés, els mateixos de la Societat de Nacions,

malgrat que sense renunciar al dret d'autogovern de Catalunya, una aspiració que va més enllà de les reivindicacions de les minories nacionals allà representades.

Per tant, abans d'accedir-hi, es veuen forçats a demostrar que la majoria del país estava d'acord en formar-ne part i accepten aglutinar totes les sensibilitats existents al seu si, excepte les partidàries de la violència. Aquest segon condicionant, però, no suposarà cap entrebanc per a Maspons atès que, de fet, la transversalitat serà una de les seves màximes dins la participació catalana als congressos. En conseqüència, els membres de les diferents delegacions es caracteritzaran per la seva diversitat ideològica: al II congrés, doncs, Catalunya és representada per un estol de famílies polítiques ben diverses, tal com denota la presència del mateix Maspons, Casanovas, Pla, Estelrich, Valls, Olwer i Campalans, tots ells pertanyents a tradicions força divergents. A la tercera edició hi prenen part Maspons, Casanovas i l'advocat i polític d'Acció Catalana, Estanislau Duran i Reynals; al IV Congrés, Xavier Regàs i Maspons; al V, Francesc Masferrer, Maspons, Manuel Serra i Moret, Francesc Tusquets i Miquel Vidal i Guardiola; al VI, Rafel Campalans, Francesc Masferrer, Maspons, Artur Perucho, Manuel Serra i Moret i Francesc Tusquets, i al VII, Maspons i Masferrer.

A la seva primera participació, Catalunya obté un lloc al comitè executiu permanent i una vicepresidència en ser l'única minoria llatina present, càrrec que ocupa Maspons i Anglaseu. Per a Maspons, la participació catalana als congressos representava un triomf de l'acció unitària dels partits polítics que tant havia preconitzat el jurisconsult atès que hi participarien representants de la majoria de les principals formacions existents a Catalunya²⁶³. La unió política, segons recordaria el mateix Maspons, seria més palesa durant la dictadura de Primo de Rivera, contrari a la participació de Catalunya als congressos de minories nacionals i que, fins i tot, mobilitzaria la diplomàcia espanyola al Consell de la Societat de Nacions per evitar la seva presència o, si més no, negar el fet català²⁶⁴.

A la seva autobiografia inacabada, el jurisconsult hi dedica un capítol a la seva implicació en la representació catalana als congressos. Malauradament, el contingut no s'ha conservat, ja sigui perquè Maspons va morir abans de redactar-lo o bé perquè s'hagi perdut amb el pas del temps. Tot i així, sí que hi consta el nom del títol, *La designació*, i el del subtítol, prou explícit sobre l'origen de la iniciativa: *Telefonada de*

²⁶³ MASPONS i ANGLASEU, Francesc. *Diari de Vic*. «Els catalans a Ginebra. Els congressos minoritaris». 96, 28 d'agost de 1930, pàgina 1.

²⁶⁴ MASPONS i ANGLASEU, Francesc. *Diari de Vic*. «Els catalans a Ginebra. Durant la dictadura». 97, divendres 29 d'agost de 1930, pàgina 1.

*l'Estelrich estant jo a Bigues – Lloc de reunió a casa de Valls i Taberner. Nicolau d'Olwer – De la conversa en derivà que havia estat nomenat membre de la S.D.E.N. – Demano parer a la meva muller i me'n vaig cap a Ginebra*²⁶⁵.

Al II Congrés de les Nacionalitats reunit a Ginebra del 25 al 27 d'agost de 1926, el cap visible de les relacions entre els grups catalanistes i l'organització dels congressos és Estelrich, qui, a més, s'encarrega del finançament dels desplaçaments i del pagament de les quotes, tot plegat xifrat en uns 4.000 francs suïssos, quantitat que abonen mecenes com Cambó, Rafel Patxot i Rafel Rodés, entre d'altres²⁶⁶. El paper de la Lliga, doncs, en aquests inicis és força evident.

6.4.2 Programari de l'acció exterior catalana

Lluny de voler adoptar un paper essencialment representatiu, la seva primera experiència a Suïssa portarà Francesc Maspons a pronunciar una destacada conferència a Reus la nit del 3 de desembre titulada *Els drets de ciutadania i la Societat de Nacions*, que després es publicarà en format d'opuscle²⁶⁷. El seu contingut aplega les línies mestres de la seva acció exterior esdevenint una sort de programari intel·lectual. Maspons defensa la idea que després de la I Guerra Mundial creix el sentiment de religiositat arreu i afegeix que, en l'ordre públic, aquest increment es tradueix “en un més efectiu predomini, dins les normes de relació i de govern, d'aquella virtut que en la doctrina cristiana és anomenada la major de totes: la caritat”. El jurisconsult entén que els governants han de regir-se per la màxima de no voler per a ningú “allò que no voldries per a tu mateix”. Francesc Maspons afegeix que l'Europa que ve “ennoblida pel sofriment, està saturada de respecte als furs de la dignitat humana, i al primer i cabdal d'ells, la llibertat d'esperit, sense la qual li és impossible la reconstitució, perquè sense ella no hi ha estímul”. Maspons discrepa així de les opinions que vaticinen que el món s'aproxima cap a un triomf de la doctrina socialista i que Catalunya ha de seguir el ritme mundial.

El jurisconsult introdueix el text afirmant que la fi del gran conflicte internacional va portar els estats a establir una sèrie de fronteres que no s'ajustaven a

²⁶⁵ MASPONS i ANGLASELL, Francesc. [Relació de fets].

²⁶⁶ RIQUER i PERMANYER, Borja de. *Joan Estelrich i Francesc Cambó: Les complexes relacions entre intel·lectuals i polítics*. Dins d'Actes de les jornades d'estudi sobre Joan Estelrich. Palma-Felanitx 17, 18 i 24 d'octubre de 2008. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2010, pàgines 107-132.

²⁶⁷ MASPONS i ANGLASELL, Francesc. *Els drets de ciutadania i la Societat de Nacions*. Reus: Ed. Navàs, 1927.

raons naturals de caràcter ètnic, lingüístic o cultural. Després de ressenyar nombrosos exemples, com els territoris nacionalment eslovacs d'Udine i Gradisca a dins d'Itàlia o els districtes d'origen alemanys inclosos a Txecoslovàquia; Maspons traça un recorregut per les reivindicacions de les posicions minoritàries i les seves derivades polítiques dins dels estats. Al llarg de la seva exposició, Francesc Maspons també alerta sobre el pes de les minories en entendre que no es tracta d'elements dispersos que viuen isolats els uns dels altres sinó d'agrupaments majoritaris en territoris determinats, dels quals acostumen a ser nacionalment titulars. El jurisconsult apunta que la seva ànima no és la nacional de l'estat i, en conseqüència, dificulta les conveniències polítiques de les parts implicades. Maspons avisa que la relació d'aquests grups d'orígens diversos sol ser força enutjosa, arribant a generar conflictes de difícil solució. La voluntat dels estats sovint passa pel menysteniment cap a les minories o per una acció política amb clara vocació uniformitzadora, de manera que, al seu entendre, alguns grups se senten amb la necessitat de buscar alternatives, sovint, al marge de la legalitat establerta.

Per a Maspons, tanmateix, el parlamentarisme permet fixar els principals problemes de les minories nacionals: el de ciutadania, entès en el sentit jurídic de la nacionalitat que té l'individu segons les lleis; el de la llengua i la cultura, i el de la regulació de les relacions de contacte entre l'estat i l'agrupament nacional inclòs al territori.

Francesc Maspons entén que els estats afronten aquests punts en funció del grau d'absolutisme que impregna la seva ideologia o, en el que ell considera que és el mateix, la seva dosi de paganisme. El jurisconsult considera el Cristianisme com un element civilitzador capaç de combatre l'abús de poder i assegura que la seva finalitat no és tiranitzar l'home sinó servir-lo. En el seu paral·lelisme argumental, Maspons referma que l'Estat existeix per garantir a l'home el seu benestar i no la seva submissió.

Davant dels problemes que, al seu parer, presenta la convivència a l'interior de determinats estats, Maspons i Anglasesell hi detecta dues possibles solucions: la mà dura, que només provoca desestabilització i enfrontaments, com els viscuts als Balcans amb motiu de Macedònia, i l'acord, que enforteix els lligams d'amistat enlloc de la violència i l'opressió. L'advocat i periodista defensa que des del reconeixement i el respecte polític i cultural de les minories es poden arribar a acords que aigualeixin sentiments rupturistes. Precisament, l'enfrontament entre aquestes dues visions és el que, a parer de Maspons, dona lloc al congrés de grups nacionals minoritaris d'Europa, l'estiu de 1925. Davant l'actitud de protesta constant de les minories, el congrés facilita elements

articuladors de les seves activitats que els porta a plantejar propostes constructives i a adquirir un ambient de simpatia generalitzat. L'advocat i periodista es felicita per la possibilitat de poder presentar les reivindicacions de les nacionalitats minoritàries com un ens amb personalitat pròpia més enllà de la tradicional imatge de pertorbadors insaciabls i traça una paral·lelisme entre l'estatut del congrés i la formació de la Mancomunitat. Maspons i Anglaseu creu que un organisme i l'altre estableixen unes normes mínimes pensades per fermar unes regles bàsiques de convivència. Arribats a aquest punt, Maspons lloa la figura d'Enric Prat de la Riba, amb qui va mantenir una estreta relació professional i d'amistat.

Seguidament, el jurisconsult relata els tres punts bàsics exigits pel congrés per tal de formar-ne part: tenir una densitat prou significativa com per encarnar una consciència nacional, acceptar que no es tractin qüestions específiques d'un únic grup en relació amb l'Estat en el qual es troba inclòs i renunciar a la violència per assolir els seus objectius. Francesc Maspons posa també l'accent en l'exclusió de tota solució de tendència separatista. Només set anys abans de presentar-se a les eleccions com a candidat del Partit Nacionalista Català, el jurisconsult veu lògica la demanda del congrés ja que, al seu parer, la majoria de nacions minoritàries europees només pretenen que es respectin jurídicament els seus drets i que s'evitin abusos. Tanmateix, Maspons alerta que la persistència en l'enfrontament pot empènyer a resolucions independentistes i que el separatisme, per se, no és ni millor ni pitjor que l'opció contrària, es tracta d'analitzar si la conveniència aconsella seguir junts o recórrer diferents camins.

El debat dels representants de les nacions, la major part polítics, porta Maspons i Anglaseu a preguntar-se, en plena dictadura de Primo de Rivera, on és el descrèdit del parlamentarisme.

Seguidament, el jurisconsult consagra bona part de la seva xerrada a analitzar el tractament que el congrés patrocinat per la Societat de Nacions ofereix a qüestions com el principi de ciutadania, la llengua i la cultura. Maspons repassa els acords adoptats envers les normes de relació amb l'Estat, basades en el respecte cap als drets de les minories, que no disposen del poder de la força.

Francesc Maspons, home de llei, defensa el poder del dret i rebutja tota solució violenta, sobretot quan els efectes devastadors de la I Guerra Mundial encara són ben vius a la seva memòria. Per al jurisconsult, la Societat de Nacions garanteix el respecte de les minories i la seva supervivència.

Maspons i Anglasesell clou la seva intervenció amb el convenciment que Europa apostarà fermament per l'estabilitat del continent i que el sentiment pacifista s'imposarà en un futur. L'objectiu del congrés i de la Societat de Nacions passa per assegurar una pau estable i duradora i preveu, erròniament, que aquest és el futur ineludible d'Europa. El jurisconsult arriba a aquesta conclusió a partir de detalls com la decisió de Mussolini d'alliberar un líder de la minoria eslovena a Itàlia, que Maspons emmarca en un suposat esperit predominant a Europa a favor de les solucions pacífiques i la força del dret. En tot plegat, Maspons hi veu la influència de la religió, manifestació cabdal, al seu entendre, entre els estats i els seus ciutadans. Les darreres paraules del jurisconsult semblen marcades per un idealisme allunyat de la realitat futura: “Sembla que estigui arribant l'hora en què l'esperit pairal és cridat a presidir les directrius dels pobles: i per això, no en dubteu, en aquesta Europa que s'atansa, Catalunya s'hi trobarà bé”.

Cinquantenari del CEC

La participació de Maspons representant Catalunya al fòrum internacional coincidirà en el temps amb la seva presidència al CEC. De fet, a la seva tornada de Suïssa, ja a l'hivern, inaugura el nou curs 1926/1927 de l'entitat amb una conferència dita el 5 de novembre centrada en els monestirs de Poblet, Santes Creus i Xixena. Les seves minucioses descripcions s'il·lustren amb projeccions.

Tres setmanes més tard, amb motiu de la commemoració, el 26 de novembre, del cinquantenari de la fundació de l'Associació Catalanista d'Excursions Científiques, origen del CEC, Francesc Maspons destaca que poques associacions poden presumir d'haver arribat al mig segle de vida, circumstància que li atorga una aura de noblesa especial, i ho atribueix, essencialment, a la tasca decidida dels seus antecessors²⁶⁸. Maspons considera, a més, que no cal fer grans celebracions per commemorar l'efemèride sinó, més aviat, refermar-se en els principis bàsics defensats per l'entitat des dels seus inicis i que el jurisconsult resumeix en el lema *Patria, libertas, fides* -Pàtria, llibertat, fe- esculpit a l'entrada de la seu. L'advocat i periodista afirma, en una recurrent imatge del seu romanticisme, que la muntanya representa la conjunció d'aquests tres ideals i que és d'aquí d'on brota l'essència de la personalitat de l'entitat i, per extensió, de la pàtria i dels catalans.

²⁶⁸ *Butlletí del Centre Excursionista de Catalunya*. 378, novembre de 1926, pàgines 1-403.

A l'acte, presidit per Francesc Maspons, hi prenen part tots els expresidents vius de l'entitat, els socis més antics i nombrosos representants d'altres associacions excursionistes de Catalunya. Entre els participants hi destaquen les figures d'Antoni Rubió i Lluch, Jaume Massó i Torrents, Manuel Folch i Torres, Dr. Lluís Llagostera i Pascual i Josep Maria Batista i Roca, entre d'altres. Marçal Ambrós i Ortiz, l'únic fundador viu, llegeix la primera acta de l'entitat, aleshores batejada com a Associació Catalanista d'Excursions Científiques. Seguidament, el predecessor de Maspons a la presidència del centre, Joan Ruiz i Porta²⁶⁹, pren la paraula per alabar l'entitat i recitar la poesia *L'aura, als excursionistes*, de mossèn Jacint Verdaguer. De la seva banda, Rubió i Lluch ressalta la catalanitat del CEC i Folch i Torres llegeix una poesia premiada als Jocs Florals. Arribat el seu torn, Francesc Maspons pronuncia un discurs a on ressalta la tasca dels seus predecessors, sovint menystinguda i, àdhuc, ridiculitzada. Així mateix, Maspons destaca la feina científica dels excursionistes en considerar que, no només recorren paratges muntanyencs de Catalunya i altres indrets, sinó que s'encarregen de compilar llegendes, arxius, masies, castells i elements diversos que permeten recuperar un patrimoni sovint oblidat o arraconat. L'excursionista, al seu parer, és la punta de llança del treball posterior d'especialistes de diferents disciplines com historiadors, geògrafs o numismàtics que s'esmercen en catalogar i estudiar tota aquesta riquesa col·lectiva. El president del CEC interpreta, doncs, que aquesta és la principal virtut de l'excursionisme en general i del centre en particular, la recuperació d'un patrimoni, en molts casos tangible, que s'estava perdent i que serveix amb un paper decisiu i fonamental al moviment global de la Renaixença. Per cloure l'acte, Marçal Ambrós és investit amb la medalla d'or de l'entitat i, seguidament, es mostra una placa amb el nom esculpit en marbre dels cinc fundadors de l'entitat Josep Fiter Inglés, Pau Gibert, Ricard Padrós, Jaume Faralt i l'homenatjat Ambrós.

També dins dels actes del cinquantenari, el diumenge 28 de novembre s'organitza un dinar de germanor amb la presència de Maspons culminat amb una excursió a Montserrat, símbol dels valors que diu representar l'entitat.

L'any acaba per a Maspons amb la seva adhesió pública a la primera llista de subscripció per contribuir a les despeses de les festes commemoratives de l'Any Franciscà i la construcció a Montserrat d'un monument en honor a Sant Francesc

²⁶⁹ SALTOR, Octavi. «Maspons i Anglès vist per Octavi Saltor». *Tele/Estel*. 20, 2 de desembre de 1966, pàgina 4. En una ocasió, Maspons venceria Ruiz Porta a les eleccions del CEC per només un vot.

d'Asís. El cost total ascendeix a 2.700 pessetes i els donatius es fan arribar als convents dels pares Caputxins.

L'agenda de Francesc Maspons durant els primers mesos del nou any estarà esquitxada d'una corrua d'actes relacionats, principalment, amb el món de l'excursionisme i l'Any Franciscà. Per començar, sempre proper a la capital del Baix Camp, el Centre de Lectura de Reus ret un homenatge al CEC el dia 14 de gener de 1927 que compta amb la presència dels presidents d'ambdues entitats, Pau Font de Rubinat i Francesc Maspons, a més de Josep Iglésies i Joan Ruiz Porta, entre d'altres. A la seva intervenció, Maspons ressalta, una vegada més, el paper de l'excursionisme basat, segons la seva visió romàntica, en el treball incansable, la discreció, el sacrifici, la constància i la voluntat de reeixir per davant de la pompositat i la fama. L'ambient de fervor catalanista plana sobre la majoria de discursos que situen l'excursionisme en el centre de la renaixença de Catalunya. No és d'estranyar, doncs, que, recollint aquest esperit, justament aquest any neixi l'associació escolta Minyons de muntanya, impulsada per Batista i Roca i amb el suport i la complicitat de Maspons i Anglasell.

Més endavant, ofereix una xerrada el dia 20 de març al Casal dels Lluïsos de Gràcia, organitzada per la seva secció d'esports i excursions, sobre el xalet de la Molina. Durant la mateixa jornada, té lloc una exhibició fotogràfica sota el títol de *El monestir de Poblet* i una conferència de Francesc Blasi sobre *Xicago i el congrés eucarístic*.

Deu dies més tard, Francesc Maspons inaugura un espai dedicat a col·leccions geològiques i una mostra de les principals obres de geologia que figuren a la biblioteca del centre. Maspons expressa la seva intenció d'impulsar els estudis d'aquesta matèria.

Incansable, Francesc Maspons inaugura també una exposició monogràfica sobre la reforma de les drassanes de Barcelona, al cap de tres dies, el 2 d'abril. Al seu discurs, el juriconsult destaca el valor urbanístic de l'espai així com la importància des del punt de vista de l'activitat econòmica. L'endemà diumenge, el duc d'Alba visita l'exposició i és rebut per Francesc Maspons.

La seva activitat no s'atura i Maspons assisteix el mateix dia a l'homenatge que l'Agrupació Excursionista Júpiter de Poblenou, de celebració pel seu cinquè aniversari, ret al CEC. L'acte compta també amb la presència de l'escriptor Xavier Benguerel, natural del barri, qui dedica una glossa a l'entitat.

A la festa de Sant Jordi, que coincideix amb els actes de celebració del cinquantenari del centre, Maspons destaca la noblesa del patró de Catalunya i el símbol

de vida que representa. Just després del seu discurs, s'atorga la medalla d'or de l'entitat a Ignasi Folch i Girona, un dels impulsors del Xalet de la Molina²⁷⁰. Mentre que l'endemà, el grup excursionista de la Unió Professional de Dependents i Empleats de Comerç visita la seu del CEC.

Cada cop més reclamat pel seu prestigi social, el dia 2 de maig, Francesc Maspons imparteix una conferència sota el títol *El sentit franciscà de la llibertat* amb motiu de la setmana franciscana. La xerrada té lloc a la sala Parés, fundada el 1840 i adquirida per la família de Joan-Antoni Maragall i Noble, fill del poeta Joan Maragall i amb qui Maspons havia mantingut una relació ja de bell antuvi.

Unes setmanes més tard, Maspons assisteix al primer aplec excursionista de Tarragona celebrat a Santes Creus el diumenge dia 22 de maig²⁷¹. La trobada gaudeix també de la presència de l'Orfeó Vallenc, que canta la missa; l'esbart dansaire de Reus, i la participació d'aficionats procedents de la mateixa capital tarragonina, Monblanc, Reus, Valls, Vendrell i, també, de Barcelona. El president del Centre Excursionista de Catalunya pronuncia durant l'àpat un discurs davant la presència d'una vuitantena de persones. A la tarda, Font de Rubinat i Fidel de Moragues acompanyen el president del CEC en el lliurament de diversos premis sardanístics.

Implicat amb la seva política de dinamització de l'associació, Francesc Maspons clou el primer curs d'iniciació geogràfica organitzat pel CEC, tot assegurant que l'entitat fomentarà l'organització d'iniciatives similars.

Paral·lelament a aquest enfilall d'actes, Francesc Maspons escriu el pròleg del llibre *Del país de les coses grans*²⁷², de Francesc Blasi i Vallespinosa, un dels seus col·laboradors més íntims al centre excursionista.

6.5 Polèmica sobre la catalanitat de Colom

Una de les empreses de caire cultural on també s'hi pot trobar l'empremta de Maspons i Anglès és la defensa de la catalanitat del descobridor d'Amèrica, Cristòfol Colom. Francesc Maspons va tenir notícia ben aviat de les tesis de l'historiador peruà, Luis Ulloa, qui discrepava de les teories oficials del seu origen genovès i es decantava

²⁷⁰ *Butlletí del Centre Excursionista de Catalunya*. 384, maig de 1927, pàgines 167-172.

²⁷¹ *Butlletí del Centre Excursionista de Catalunya*. 385, agost de 1927, pàgines 310-312.

²⁷² BLASI I VALLESPINOSA, Francesc. *Del país de les coses grans*. Barcelona: Editorial Rafael Casulleras, 1927.

pel seu naixement en terres catalanes. Ràpidament, Maspons va fer-se ressò dels estudis d'Ulloa i va ajudar-lo a difondre'ls mitjançant una sèrie de conferències per Catalunya.

De fet, durant la seva presidència del Centre Excursionista de Catalunya, i dins dels actes del cinquantenari de l'entitat, el jurisconsult va organitzar el 27 de maig de 1927 la conferència *Resum de les meves investigacions sobre la nacionalitat catalana de Colom*, a càrrec del mateix Luis Ulloa²⁷³. A mode d'introducció, Maspons repassa una sèrie de textos legals amb els que assegura demostrar documentalment la defensa de la catalanitat del descobridor d'Amèrica. No era el primer cop que ho feia atès que ja havia intervingut anteriorment a l'Ateneu Barcelonès ressaltant, justament, el suposat origen català de Colom.

Davant dels comentaris d'altres historiadors que rebatien les tesis d'Ulloa argumentant que el seu germà, Dídac Colom, havia sol·licitat una carta de naturalització que només es demanava als estrangers, Francesc Maspons defensa amb múltiples exemples la consideració d'estrangers que tenien els catalans durant els segles XVI, XVII i finals del XVIII al regne de Castella. El jurisconsult, que lliura a l'historiador per a la seva documentació, esmenta decrets i lleis corresponents als regnats dels Reis Catòlics, Felip II, Felip IV i Carles V, així com les lleis de Toro, que només concedia la nacionalitat castellana als nascuts al seu regne. Maspons conclou recordant que, precisament, la condició d'estrangers que tenien atribuïda els catalans els barrava el pas legalment a viatjar i comerciar amb Amèrica²⁷⁴.

Francesc Carreras i Candi completa els parlaments amb la lectura d'una carta de 1473 del Consulat de Mar. L'historiador i geògraf, vinculat a la Lliga Regionalista, seguiria interessat pel tema tal com demostra el treball sobre la catalanitat de Colom redactat al *Butlletí del Centre Excursionista de Catalunya* corresponent al mes de juliol de 1927.

L'últim dia del mes de juliol, un altre defensor de la catalanitat de Colom, Enric Mitjana de las Doblas, remet una carta a Ulloa a on assegura haver localitzat una nissaga de mariners de nom Colom i afirma que el seu cap i casal era el poble de Vilacolum, a l'Alt Empordà. Mitjana, fins i tot, li adjunta un mapa de l'Empordà que li havia fet arribar el mateix Maspons²⁷⁵.

²⁷³ *Butlletí del Centre Excursionista de Catalunya*. 385, juny de 1927, pàgina 237.

²⁷⁴ *La Publicitat*. 16.596, diumenge 29 de maig de 1927, pàgina 6.

²⁷⁵ *Butlletí del Centre d'Estudis Colombins*. 47, març de 2009, pàgines 10 i 20.

A començaments de 1928, la vigília de Reis, Francesc Maspons insistirà en el tema amb una conferència relativa a l'obra *Christophe Colom catalan*, de Luis Ulloa. Maspons, recollint les argumentacions de l'historiador peruà, analitza la gènesi suposadament catalana del descobridor d'Amèrica, la dels Colombo i Colomo castellans, alhora que tracta sobre el passaport lliurat a Colom l'abril de 1492 per traslladar-se a l'Índia.

Els estudis sobre l'origen de Colom també despertaran el seu interès a fora de Barcelona. L'associació d'Alumnes Obrers de l'Escola Industrial de Vilanova i la Geltrú organitza a l'Orfeó Vilanoví una conferència a càrrec de Maspons i Anglaseu sota el títol *Colom català*. La xerrada té lloc el vespre del 14 de març de 1928.

La relació de Maspons amb Ulloa es mantindrà inalterada malgrat el pas del temps, tal com reconeixerà el mateix historiador peruà a Enric Mitjana per carta, on li explica que conserva el fil directe amb Maspons, qui el té al corrent de les reaccions als seus estudis a Barcelona.

Si és de suposar que la campanya a favor de la catalanitat de Colom deuria despertar gaires simpaties a la dictadura de Primo de Rivera, a mitjans de 1927, en un moment de forta repressió de la llengua catalana, Francesc Maspons publica el llibre *Com es fa un tracte*²⁷⁶. L'obra, de 59 pàgines, és un estudi sobre una qüestió considerada pel jurisconsult de cabdal importància per al dret català. El text considera que Catalunya pateix un dèficit important de literatura jurídica, a desgrat de destacades excepcions com els treballs de Duran i Bas i Guillem Maria de Brocà i de Montagut. La teoria és compartida per d'altres autors que es lamenten per aquesta situació malgrat la importància que té el dret en la vida diària de les persones, de manera que aplaudeixen l'aparició del treball de Maspons²⁷⁷.

Una altra de les empreses cíviues que emprendreà Maspons i Anglaseu en aquests temps tan difícils serà la defensa de la conservació de les drassanes de Barcelona. A preguntes de *La Veu de Catalunya*, el 15 de juny, el jurisconsult estableix una analogia entre aquest edifici i altres propietats conquerides després de la Guerra de Successió²⁷⁸. Al contrari del que va passar en d'altres casos, Maspons afirma que la ciutat no va rebre cap compensació per l'ocupació en negar-se la corona a pagar els tres-cents mil reials anuals que havia compromès. Finalment, l'advocat i periodista recorda

²⁷⁶ MASPONS i ANGLASEU, Francesc. *Com es fa un tracte*. Barcelona: Editorial Barcino, 1927.

²⁷⁷ *Butlletí del Centre Excursionista de Catalunya*. 385, juny de 1927, pàgines 234-235.

²⁷⁸ *La Veu de Catalunya*, 15 de juny de 1927, pàgina 5.

que el Tribunal Suprem ha creat jurisprudència i ha establert que l'ocupació violenta per estament militar o de guerra no fa prescriure el dret de propietat. Per arrodonir la seva argumentació, Maspons assenyala diversos exemples de propietaris que han reclamat propietats perdudes a conseqüència d'una contesa bèl·lica i que finalment, després de sentència del Tribunal Suprem, han estat restituïdes.

Totes aquestes iniciatives seran enteses per Maspons com una eina més de treball en defensa de les reivindicacions nacionals de Catalunya, ja sigui en el camp del dret, de la cultura i de la política. En aquesta estratègia, com ja ha quedat palès, el centre excursionista jugarà un paper cabdal, de manera que no és d'estranyar que Maspons repetís a la presidència el 30 de juny de 1927. L'advocat i periodista, a més, s'encarregaria de la direcció de la comissió de publicacions, àrea d'especial interès per la seva funcionalitat difusora i a on també s'integren Francesc Blasi i Vallespinosa com a vicepresident, i Josep Franch i Mestre, Gonçal de Reparaz i Josep Maria Guilera i Albinyana com a vocals.

En un dels primers actes del seu nou mandat, Francesc Maspons assisteix a la commemoració del desè aniversari de la mort d'Enric Prat de la Riba, amb qui mantení una estreta relació professional i d'amistat. L'acte, organitzat per la Lliga Espiritual de la Mare de Déu de Montserrat, té lloc a l'església de Santa Clara i consisteix en una missa gregoriana²⁷⁹. També hi prenen part, entre d'altres, figures com Puig i Cadafalch, Nicolau d'Olwer i Joan Costa i Déu.

Pel que fa a la seva acció Catalunya enfora, arribats al mes d'agost Maspons pren part del III Congrés de Minories Nacionals, celebrat a Ginebra del 22 al 24 d'agost. A banda del jurista, hi prenen part Casanovas i l'advocat i polític d'Acció Catalana, Estanislau Duran i Reynals.

Des del seu càrrec de vicepresident de l'organisme, Maspons i Anglasesell, a més, es projectarà internacionalment més enllà del cas català exercint de mitjancer entre el Vaticà –amb qui mantenia bones relacions pel seu catolicisme militant- i Txecoslovàquia, país pel que professava una profunda admiració. Els dos estats mantenien profundes diferències sobretot arran de l'homenatge que el país centreeuropeu va dedicar el 1925 a Jan Huss, un dels herois nacionals del poble txecoslovac i que la Santa Seu havia titllat d'heretge pel seu laïcisme.

²⁷⁹ *La Publicitat*. 2 d'agost de 1927, pàgina 4.

Les gestions de Maspons van donar els seus fruits, tal com es desprèn de la carta que el ministre d'Afers Exteriors de la República Txecoslovaca, Edvard Benes, va enviar al jurisconsult el 29 de gener de 1928 agraint la seva tasca diplomàtica i informant-lo del contingut dels acords assolits entre ambdues parts²⁸⁰.

De retorn a casa, i aprofitant la imminent celebració del Congrés contra la Pública Immoralitat que ha de tenir lloc a Madrid, Maspons fa gala dels seus coneixements adquirits sobre el funcionament intern de la Societat de Nacions i del seu interès per la institució. Maspons ressegueix la posada en marxa de l'esmentat congrés el 1923 i reclama que l'Estat espanyol ratifiqui els acords consensuats a la carta fundacional per tal que la convenció pugui aplicar-se també a l'Estat. Maspons critica que quatre anys després, Espanya encara no l'hagi ratificat definitivament. El congrés penalitza, principalment, la producció i difusió d'imatges obscenes, siguin en el format que siguin, i demana als països adherits que castiguin els seus autors²⁸¹, una iniciativa de caire internacional molt en la línia dels objectius de la Lliga del Bon Mot, entitat amb la que Maspons col·laborava des de 1910.

Reprement la seva activitat al capdavant del CEC, el 30 d'octubre s'inaugura el refugi Cèsar August Torras, a Prat d'Aguiló (Serra del Cadí). Maspons i Anglasell i diversos membres de la junta es desplacen a Puigcerdà, Martinet i Montellà per arribar finalment al refugi que duu el nom de l'expresident del centre. Després d'una missa en record de Torras, una setantena de persones entre representants de la família i amics de l'homenatjat, del centre i d'associacions excursionistes i culturals de Catalunya arriben fins a l'indret situat a 2.000 metres d'alçada. El refugi, obra de l'arquitecte Josep Danés, dona cabuda a 40 persones i inclou diversos serveis com calefacció²⁸².

Poc després, el CEC tancarà els actes de commemoració del seu cinquantenari amb una trobada d'entitats excursionistes d'arreu de Catalunya celebrada el dia 4 de desembre. Maspons obre una exposició de dibuixos dels primers temps de l'excursionisme que inclou obres d'artistes com Dionís Baixeras i Verdaguer, Claudi Lorenzale i Sugrañes, Francesc Llorens i Rius, Josep Masriera i Manovens, Jaume Pahissa i Laporta, Josep Pascó i Mensa, Alexandre de Riquer i Ynglada, Santiago Rusiñol i Fèlix Urgellès i de Tovar. Per últim, el dia 16 de desembre, Maspons presideix

²⁸⁰ AFM.

²⁸¹ *Diario de Gerona. De avisos y de noticias*. 253, 10 de novembre de 1927, pàgina 10.

²⁸² *Butlletí del Centre Excursionista de Catalunya*. 390, novembre de 1927, pàgines 430-433. L'article inclou imatges de la inauguració.

el lliurament de trofeus per als vencedors de la Copa Stadium, un campionat de caire poliesportiu.

L'impuls experimentat pel centre durant el seu mandat quedarà palès durant la lectura de la memòria anual del CEC, on s'explica que la conferència organitzada per l'entitat a càrrec de l'historiador peruà, Luis Ulloa, sobre la catalanitat de Colom fou radiada per Ràdio Barcelona, sent aquesta al primera vegada que s'utilitzava aquest mitjà de comunicació per a un acte del centre²⁸³, a banda de les nombroses conferències dutes a terme durant tot l'exercici, destacant les del mateix Maspons i Apel·les Mestres.

Les funcions representatives innates al càrrec i les seves múltiples inquietuds farà que Francesc Maspons augmenti les seves aparicions a tota mena d'actes. Així, el dia 30 de desembre presideix la conferència titulada *Les troballes de Glozel*, a càrrec de l'arqueòleg Pere Bosch i Gimpera. D'altra banda, exerceix d'amfitrió d'un grup d'estudiants de comerç txecs que visita la seu del CEC, motiu pel qual Rudolf Jan Slaby ofereix una conferència sobre la indústria, el comerç i les estacions termals de Txecoslovàquia. Maspons agraeix la seva estada amb unes paraules que recorden la bona relació existent en l'edat mitjana entre les cases regnants de Bohèmia i Aragó.

També apareix a les llibreries l'obra *Excursions pels Pirineus i els Alps*, de Josep Maria Guilera i Albinyana, amb pròleg de Maspons i Anglasesell²⁸⁴.

D'altra banda, els primers mesos de 1928 ofereix una xerrada sobre les característiques jurídiques dels contractes rurals i les seves especificitats territorials i una altra on l'advocat i periodista analitza la diferència entre dret i llei i com el sistema jurídic català era, al seu entendre, un model de llibertat de base cristiana.

Així mateix, en el terreny més vinculat amb el seu catolicisme, Francesc Maspons informa durant una sessió celebrada a Montserrat el dia 27 d'abril, diada de la Mare de Déu de Montserrat, de la reproducció d'uns goigs del segle XV just reimpressos, així com d'alguns documents reials relatius a Montserrat. I el dia 20 de maig, Maspons guia una visita d'integrants de les joventuts del Centre Moral Instructiu de Gràcia. Els assistents passegen per les seves estances i mostren un especial interès per l'arxiu fotogràfic i la seva biblioteca.

Només cinc dies després, Maspons deixa constància del seu prestigi internacional en una carta que el juriconsult envia a Lluís Nicolau d'Olwer, al que

²⁸³ *Butlletí del Centre Excursionista de Catalunya*. 391, desembre de 1927, pàgines 448-459.

²⁸⁴ GUILERA i ALBINYANA, Josep Maria. *Excursions pels Pirineus i els Alps*. Barcelona: Editorial Catalonia, 1927.

afectuosament anomena Nic. Maspons i Anglasesell explica que Bernard Lecache, impulsor de la Lliga Internacional contra l'Antisemitisme, li ha demanat la seva col·laboració per a un periòdic setmanal que compta també amb el suport de l'escriptora Severine, de Georges Duhamel, Einstein i Romain Rolland, entre d'altres. Lecache, a més, demana a Maspons que remeti alguns exemplars de la publicació a les editorials Verdager i Catalònia. Maspons proposa a Olwer de parar a París de camí cap a Ginebra per al proper congrés de minories per tal de conèixer personalment Lecache²⁸⁵.

El seu activisme no s'atura i el 10 de juny ofereix una conferència a la seu de l'Associació Catòlica de Vilafranca al voltant de la figura del bisbe Morgades. Després d'un preàmbul destacant la feina dels pioners en la lluita per la reivindicació de la personalitat de Catalunya, Maspons lloa la tasca del bisbe vilafranquí en la creació del museu diocesà de Vic i la restauració del monestir de Ripoll. El juriconsult tanca el seu parlament ressaltant la tenacitat i els principis fermes a favor del català del bisbe Josep Morgades i Gili.

Com no podria ser d'una altra manera atès el seu prestigi, l'assemblea general ordinària del CEC celebrada el 22 de juny reelegix Maspons com a president de l'entitat. De la mateixa manera, augmenta les seves responsabilitats tot assumint els càrrecs de president de la comissió de publicacions, la de refugis, la de coordinació de treballs excursionistes i la d'informacions. Francesc Blasi, col·laborador fidel, és escollit responsable de la secció de fotografia.

Maspons estrena el seu nou mandat assistint al II Aplec Excursionista de les Comarques de Tarragona, celebrat el 24 de juny als cims de la Mussara, a les muntanyes de Prades i pertanyent a Vilaplana (Baix Camp). En total hi prenen part al voltant de 3.000 persones. Un grup de noies de Valls canten el *Virolai* i el *Credo* i s'organitza una cursa de marxa lliure pel bosc, amb la participació d'onze atletes.

A finals d'agost, Francesc Maspons signa una carta, juntament amb Jaume Collell, president de la Societat Arqueològica de Vic, i Josep Gudiol, president del Centre Excursionista de Vic, a on es llença una crida perquè els catalans contribueixin a l'erecció, en honor del bisbe ausetà de Vic entre 1882 i 1899, Josep Morgades i Gili, d'una de les columnes de l'atri del Temple romà que l'homenatjat va salvar de l'enrunament, aprofitant el projecte de reconstrucció total de la columnata. L'escrit

²⁸⁵ Fons Nicolau d'Olwer ubicat a la Biblioteca de l'Abadia de Montserrat. Carta de Francesc Maspons a Nicolau d'Olwer amb data del 21 de maig de 1928.

destaca el seu paper determinant en la recuperació del temple i demana a tots els catalans que contribueixin econòmicament a fer possible l'esmentada iniciativa. El bisbe Morgades va emetre una pastoral el 1900 a on assenyalava la necessitat d'ensenyar el catecisme i predicar en llengua catalana, el que li costà fortes crítiques des de la premsa de Madrid, el senat i el parlament espanyol i el secretari d'estat del Papa²⁸⁶.

Aquest mateix any també apareix *Franciscàlia. En la convergència centenària del trànsit del Poverello (1226). De la seva canonització (1228) i de l'autoctonia de l'orde caputxí (1528)*, d'editorial Franciscana en commemoració del setè centenari del traspàs de Sant Francesc i al preu de 25 pessetes. Maspons hi escriu un dels apartats titulat *Sant Francesc i el sentit de la llibertat*²⁸⁷. També hi col·laboren, entre molts altres, Joaquim Folch i Torres, Massó i Torrents, Nicolau d'Olwer, Puig i Cadafalch, Ferran Valls i Taverner i Amadeu Vives.

A l'estiu, després de la seva estada als congressos de minories nacionals, Maspons es relaxa a la casa pairal de Bigues. En una carta enviada a Olwer²⁸⁸, el juriconsult explica al seu amic que el rector de l'Institut d'Estudis Rockefeller l'ha convidat a impartir un curs al centre la primavera següent, proposta que, segons afirma, probablement, acceptarà.

Arrelat als costums rurals, Francesc Maspons repassa en un article a *La Publicitat* del 28 d'octubre l'origen del nom de Collserola i reivindica la seva permanència malgrat la major popularitat del mot Tibidabo. Maspons recorda que Collserola era el nom amb què es coneixia el collet de la serralada que donava pas a l'antic camí ral entre Barcelona i Sant Cugat del Vallès i que així ho recullen els tractats excursionistes, a banda de diferents dites populars.

El dia 25 de novembre al migdia, Francesc Maspons assisteix a l'acte de nomenament de Joan Carreras i Palet com a president d'honor del Centre Excursionista Rafel de Casanovas. Posteriorment, el president del CEC també participa a la celebració

²⁸⁶ MASPONS i ANGLASELL, Francesc; GUDIOL, Josep, i MORGADES i GILLI, Josep. «La columna Morgades en l'atri del temple romà de Vic». *Acció Comarcal*, de Valls. 4 d'agost de 1928, pàgina 2.

²⁸⁷ MASPONS i ANGLASELL, Francesc. «Sant Francesc i el sentit de la llibertat». Dins de *Franciscàlia: en la convergència centenària del trànsit del "Poverello" (1226) de la seva canonització (1228) i de l'autoctonia de l'orde caputxí (1528)*. Editorial Franciscana. Barcelona, 1928, pàgines 250-264.

²⁸⁸ Fons Nicolau d'Olwer ubicat a la Biblioteca de l'Abadia de Montserrat. Carta de Francesc Maspons a Nicolau d'Olwer, datada a Bigues i la Garriga el 14 de setembre de 1929.

del desè aniversari del Centre Excursionista de Sabadell. El company de junta Francesc Blasi i Vallespinosa pronuncia la conferència *Mont Sant Bernat*.

A finals d'any, Maspons i Anglasesell es compromet amb l'Ateneu Enciclopèdic Popular per col·laborar en els seus cursos d'humanitats i divulgació científica. També donen el seu vistiplau figures com Nicolau d'Olwer, Pere Bosch Gimpera, Ferran Valls i Taberner, Fèlix Duran i Cañameras, Jaume Serra Húnter, Joaquim Xirau i J. V. Foix, entre d'altres.

L'activitat de l'entitat segueix amb pas ferm i la secció d'arqueologia i història del CEC organitza el dia 3 de gener de 1929 una exposició sobre els reis d'Orient amb objectes procedents de la col·lecció privada d'Apelles Mestres. Francesc Maspons presideix la mostra composta de gravats antics que reproduïen l'escena de l'Adoració; dibuixos originals de diferents autors com el mateix Mestres, Pellicer, Junceda i Apa, entre d'altres, i una sèrie de caricatures de diverses èpoques.

L'endemà, Francesc Maspons guia l'esportista bilbaí Manuel de la Sota durant la seva visita a la seu del CEC, produïda el 4 de gener. De la Sota pertany a la facció més nacionalista del PNB i és conegut per la seva afició al muntanyisme i per haver estat president de l'Athlètic de Bilbao (1926-1929)²⁸⁹.

Maspons i Anglasesell segueix trepitjant país i el diumenge 3 de març imparteix a Valls la conferència *La Societat de Nacions en la vida pública*, organitzada per l'Associació Catalanista de la vila.

Amb motiu del seu prestigi en la matèria, a començaments d'any, Maspons forma part del jurat d'un premi de 1.000 lliures esterlines instaurat per Rafel Patxot al millor tractat de Dret Públic. El mecenes empordanès crea el certamen com a resposta de Catalunya des del camp internacional a la dictadura de Primo de Rivera. El concurs tenia caràcter internacional i es podia lliurar en qualsevol llengua llatina, anglès i alemany. La resta del jurat el configuren Cecil J. B. Hurts, membre del Tribunal Permanent de Justícia Internacional i Willem Jan Mari van Eysinga, exrector de la Universitat de Leyden i membre també del Tribunal Permanent de Justícia Internacional²⁹⁰.

Paral·lelament, l'Associació Universitària d'Estudiants Catòlics de Dret i Filosofia i Lletres també organitza uns cursos de Dret Català i Economia impartits per

²⁸⁹ *Butlletí del Centre Excursionista de Catalunya*. 405, febrer de 1929, pàgina 87.

²⁹⁰ *La Paraula Cristiana*. 87, març de 1932, pàgines 269-270.

Francesc Maspons i Romà Perpinyà i Grau, respectivament. Les classes tenien lloc al local d'UDC, al segon pis del carrer de Rivadeneira, 4.

Quan ja comptava amb 57 anys, Maspons publica un article al *Diario de Gerona*²⁹¹ a on contraposa els valors per a ell cívics de l'excursionisme, vinculats a la companyonia i la cultura, amb la cridòria i els enfrontaments que, al seu parer, provocava el futbol. Maspons i Anglasesell, doncs, exalta els valors de l'activitat física i les associacions creades al seu voltant amb la irrupció d'un esport de masses que, tot just en aquells moments, celebrava el primer campionat de lliga estatal.

Al marge d'aquestes gestions, la feina de Francesc Maspons segueix molt centrada en la celebració dels congressos nacionals de minories. A la cinquena edició, que té lloc a Viena el 1929, la delegació catalana està integrada, a més del jurisconsult, per Joan Estelrich, vinculat a la Lliga, i el seu bon amic Francesc Masferrer, relacionat amb Acció Catalana. El paper dels catalans als congressos cada vegada és seguit de més a prop per les autoritats espanyoles. De fet, el comitè executiu del Congrés de Nacionalitats Europees es reuneix a París el diumenge 14 d'abril i l'endemà dilluns per analitzar un informe elaborat pel representant del Japó a la Societat de Nacions a petició de la Gran Bretanya i Espanya que demanen ser-hi presents al debat de les propostes per a la protecció de les minories formulades en l'última reunió del consell. El comitè executiu de les nacionalitats està compost per Josip Wilfan, exdiputat eslovè al parlament italià; Kurtschinsky, diputat rus al parlament estonià; Leon Motzkin, president executiu del comitè de les delegacions jueves; Paul Schiemann, diputat alemany al parlament lituà; Géza de Szullo, diputat hongarès al parlament txecoslovac, i Maspons i Anglasesell; tots ells representants de 34 minories de 12 nacionalitats pertanyents a 14 estats europeus. El comitè decideix posar-se a disposició del representant japonès per exposar-li els objectius dels acords adoptats pel congrés de les minories europees²⁹².

Pocs dies més tard, a la diada de Sant Jordi celebrada al centre excursionista, Maspons, fent gala de la seva idealització de la figura del patró de Catalunya, afirma que la diada és una acte de fe i, precisament per això, esdevé perenne i d'una simplicitat tradicional. Seguidament, el president de l'entitat traça un recorregut des de la indiferència popular de les seves primeres celebracions fins a la vigoria dels nous temps.

²⁹¹ MASPONS I ANGLASELL, Francesc. «Entre la cridòria futbolística». *Diario de Gerona. De avisos y noticias*. 12 de març de 1929, pàgina 1.

²⁹² *Le temps*. 24.712, 17 d'abril de 1929, pàgina 2.

A més, mostra el seu desig que les generacions properes servin la commemoració de la diada tal com es coneix en aquell moment, amb la voluntat de mantenir viu un ideal de poble i societat.

Infatigable, Maspons apareix el maig de 1929 com a vocal de la junta de govern d'Acció Popular, una obra inspirada en l'Esperit Crist destinada a ajudar el proïsme amb un ampli sentit d'universalitat. Acció Popular pren el relleu d'Acció Social Popular quan el pare Palau és enviat a Amèrica el 1916 i es reorganitza el 1917, limitant-se estatutàriament a la propaganda de les idees²⁹³. L'entitat s'encarregava de coordinar l'acció de tota mena de catòlics amb aquesta finalitat, basada en la caritat cristiana. Promovia els drets dels obrers i estudiava els problemes econòmics per trobar-hi solució. Un dels seus principis fundacionals era unir tot el poble cristià a base de l'amor de caritat inspirat en Crist. Els catòlics d'Alemanya n'oferien un exemple amb la seva *volksverein*, unió popular²⁹⁴.

Quatre dies després, diversos membres del Club Alpin Françaís visiten el Centre Excursionista de Catalunya. El president Maspons, juntament amb el vicepresident Fontserè; el president de la secció d'esports de muntanya, Folch i Girona, i el responsable de la secció de fotografia, Francesc Blasi, acompanyen els representants del club francès durant el seu recorregut.

Durant aquest 1929, Maspons i Anglaseu pren part activa dels actes de commemoració del desè aniversari del Centre Excursionista de Sabadell.

El mes de maig, el jurisconsult publica *Tornant de Ginebra*²⁹⁵, un recull de les seves experiències als organismes europeus. La revista *La nostra terra* considera que el llibre és una gran aportació, sobretot tenint en compte que s'ha de celebrar a primers de juny a Madrid la reunió del Consell de la Societat de Nacions²⁹⁶. Per a la publicació, les reparacions, el desarmament i, sobretot, les minories són els tres eixos que més preocupen l'organisme. El pròleg assenyala els fets principals ocorreguts a Europa en els últims temps a favor i en contra de la manera com hauria de ser resolta la qüestió i afirma que es troben en el període de transició que precedeix les grans convulsions de la

²⁹³ RAGUER, Hilari. *La Unió Democràtica de Catalunya i el seu temps (1931-1939)*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1976.

²⁹⁴ TORRAS i BAGES, Josep. *Obres Completes. Volum X*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1999.

²⁹⁵ MASPONS i ANGLASEU, Francesc. *Tornant de Ginebra*. Barcelona: Biblioteca d'Estudis Econòmics, Socials i Polítics. Vol. III. Llibreria Catalònia, 1929.

²⁹⁶ *La Nostra Terra*. 17, maig de 1929, pàgina 193.

humanitat i que una evolució de la transcendència de la que s'està operant no es pot establir en tan poc temps. El llibre estudia totes les derivacions respecte a les minories nacionals en concordança amb la Societat de Nacions.

De la seva banda, *La Vanguardia* destaca l'obra com un anàlisi de la crisi de la llibertat de les nacions²⁹⁷. El rotatiu lloa el llibre de Maspons i assegura que l'advocat i periodista no s'ha limitat a reproduir allò que diuen els diaris addictes a un o altre sector, sinó que s'ha traslladat a la seu de la mateixa Societat de Nacions i ha estudiat de primera mà els seus textos. El diari el qualifica de docte en dret, hàbil constructor i definidor del dret de gentes i dotat d'una vasta cultura.

En una mostra de la seva implicació amb la conservació i la difusió del patrimoni artístic català, uns dies més tard, Francesc Maspons s'adhereix a l'associació Amics de l'Art Vell, juntament amb d'altres figures com Feliu Elias *Apa*, Lluís Nicolau d'Olwer, Ferran Valls i Taberner, Pere Coromines, Cèsar Martinell, Pere Bosch Gimpera i Ramon Tobella. L'objectiu de l'entitat era "remeiar el col·lapse de les institucions que cuidaven del patrimoni artístic de Catalunya" així com vetllar per la conservació i restauració dels monuments artístics en perill. L'entitat neix a les acaballes de la dictadura de Primo de Rivera a iniciativa d'Elias i amb el suport del CEC, l'Ateneu Barcelonès, el Cercle Artístic i el Foment de les Arts Decoratives, associacions vinculades en menor o major mesura a Maspons. Així mateix, es constitueix el seu Consell Consultiu integrat per Francesc Maspons, juntament amb personalitats com Francesc Cambó, mossèn Josep Gudiol, Coromines, Duran i Sanpere, Olwer, Francesc Martorell, Rafel Patxot, Lluís Plandiura, Eduard Toda i Ferran Valls Taberner, entre d'altres. De la seva banda, el comitè directiu estava presidit per Pere Bosch Gimpera i l'integraven Jeroni Martorell, Albert Bernis, Manuel Trens, Feliu Elias, Josep Danés, Ramon Puig i Gairal i Cèsar Martinell, que n'era el secretari²⁹⁸.

A redós de la seva activitat a favor de la internacionalització del plet català assisteix a la visita que els diplomàtics membres de la Unió d'Associacions per la Societat de Nacions, el comte txec Géza de Szullo, el romanès Dr. Von Balogh i el iugoslau Dr. Kraft, fan a Montserrat organitzada per Joan Estelrich. A la vetllada també hi assisteix Maspons, qui, segons Domènec de Bellmunt, en un moment de distensió durant el dinar, es permet d'obsequiar els presents a l'àpat amb una explicació sobre la

²⁹⁷ *La Vanguardia*. 3 de maig de 1929, pàgina 12.

²⁹⁸ MAS i SOLENCH, Josep Maria. *Ferran Valls i Taberner. Jurista, historiador i polític*. Barcelona: Proa, 2002, pàgines 249 i 249.

tradició del porró. El comte Géza, animat per la dissertació, ho prova amb un òptim resultat, malgrat –diu la premsa- “algunes llànties”²⁹⁹.

A inicis d'estiu tornen a haver eleccions a la presidència del CEC, resultant novament escollit Francesc Maspons com a president de l'entitat. Així mateix, és elegit president de les comissions de publicacions, refugis, coordinació de treballs excursionistes i informacions. Poc dies després, el centre, amb Maspons al capdavant, rep la visita d'una delegació de la Unione Ligure Escursionisti de Gènova, acompanyats de membres del Club Excursionista de Gràcia.

Durant les primeres setmanes del nou mandat, i després de mesos de feina, el bisbe d'Urgell, acompanyat del president del Centre Excursionista de Catalunya, Maspons i Anglaseu, beneeix la capella del xalet de la Molina, el dia el 16 d'agost al matí. La benedicció l'oficia el rector d'Alp, assistit per mossèn Manuel Bargañó³⁰⁰.

Les vicissituds polítiques del moment també marquen la seva actuació. Aquest mateix estiu, només tres dies després del seu 57è aniversari, Maspons s'enfronta públicament a la dictadura mitjançant un article publicat al diari *El Matí* on critica l'avantprojecte de nova Constitució estatal en partir el text de la base que Espanya és una única nació constituïda en estat. El jurisconsult distingeix entre nació i estat, en entendre el primer concepte com una realitat natural i el segon com una organització purament política. Que Espanya no reconegui implícitament Catalunya com a nació esdevé, al seu parer, una ficció que, inevitablement, farà fracassar el nou redactat³⁰¹.

6.6 Associació Internacional per l'Estudi dels Drets de les Minories de l'Haia

La projecció internacional de Maspons viurà un nou impuls el darrer trimestre de 1929. Justament el mes de setembre, i a redós de la Societat de Nacions, neix a l'Haia la Societat Internacional per a l'Estudi del Dret de les Minories. L'organisme es constitueix aprofitant la celebració del V Congrés de les Minories i pretén esdevenir una unió internacional de juristes. Un any abans, s'havien enllestit els estatuts i ja s'havia acordat que Maspons ostentaria el càrrec de president del seu comitè executiu³⁰².

²⁹⁹ *Mirador*. 19, 6 de juny de 1929, pàgina 3.

³⁰⁰ *La Vanguardia*. 24 d'agost de 1929, pàgina 10.

³⁰¹ MASPONS i ANGLASEU, Francesc. «El projecte de nova Constitució d'Espanya». *El Matí*. 54, 25 de juliol de 1929, pàgina 1.

³⁰² Fons Nicolau d'Olwer ubicat a la Biblioteca de l'Abadia de Montserrat. Carta de Francesc Maspons a Nicolau d'Olwer, datada a Bigues i la Garriga el 14 de setembre de 1929.

Entre els seus fundadors hi ha juristes d'Estònia, Regne Unit, Alemanya, Romania i Txecoslovàquia, a banda dels catalans Francesc Masferrer i Francesc Maspons³⁰³. La tasca inicial de Maspons consisteix en convidar figures rellevants del món del dret per tal de completar la vintena de membres acordats. La societat, amb residència a Ginebra, es marca com a objectiu principal fixar la terminologia jurídica de les principals concepcions del dret públic³⁰⁴. El propòsit de l'entitat passa per determinar una sèrie de conceptes jurídics –començant pels de *nació* i *estat*- que poden ser entesos de formes diferents en funció de la història, la política, la tradició i, fins i tot, les llengües dels diferents pobles europeus.

Fins a la fi de la dictadura de Primo de Rivera, la tasca de Maspons i Anglaseu estarà, també, molt vinculada a les seves funcions de president del CEC. Així, a finals de mes, Francesc Maspons i Josep Maria Guilera visiten els dies 28 i 29 les obres del tren de Núria, juntament amb accionistes, inversors i periodistes convidats per la Societat de Ferrocarrils de Muntanya a Grans Pendent, impulsora del projecte. Després de comprovar en primera persona l'estat avançant dels treballs, Maspons i Guilera es reuneixen amb els enginyers del ferrocarril per tal d'estudiar la possibilitat de construir un refugi al pic de la muntanya. El president del CEC intueix els beneficis que pot suposar per a la vall la posada en funcionament del cremallera. Els dos directius del centre apunten com a possible emplaçament del refugi una terrassa existent a la part superior del pla dels Eugacers, ideal per la seva proximitat al Puigmal i el Puig de Segre i per les possibilitats que presenta per als esquiadors³⁰⁵.

Aquestes gestions copsaran bona part de l'interès de la sessió inaugural del curs 1929/1930, celebrada el 25 d'octubre. De fet, Francesc Maspons apunta la millora dels refugis i la construcció de nous com un dels eixos principals de la seva gestió de cara al nou exercici. Principalment, expressa la seva voluntat d'alçar un de nou al Puigmal, atès el creixement d'excursionistes que preveu que experimenti la Vall de Núria amb la posada en marxa del tren cremallera. Així mateix, Maspons proposa trametre un missatge d'adhesió a Luis Ulloa pels seus treballs sobre la catalanitat de Colom, missiva que es fa arribar via telegrama i del qual rep contestació el dia 26 d'octubre des de París de part de l'historiador peruà agraït l'interès mostrat pel centre.

³⁰³ *Journal de Genève*. 3 de setembre de 1929, pàgina 4. Es tracta de l'estonià W. Hasselblat, del professor universitari Kurtzschinsky, de l'anglès F. Llewellyn, de l'alemany O. Junghan, del romanès Elemér Jakabfal, de l'assessor dels grups minoritaris alemanys C. G. Bruns i del txec E. Margulies.

³⁰⁴ *La Publicitat*. 19 de setembre de 1929, pàgina 4.

³⁰⁵ *Butlletí del Centre Excursionista de Catalunya*. 413, octubre de 1929, pàgines 372-373.

Per cert que durant el 1929, el centre excursionista, amb Maspons al capdavant, també protagonitzarà una campanya a favor de mantenir el cor de la catedral de Barcelona al seu indret original, en contra dels que pensaven que s'havia de traslladar a la nau central del temple per guanyar més amplitud. El portaveu de l'entitat envers aquest afer seria el president de la secció d'Arqueologia i Història, Pelegrí Casades i Gramatxes.³⁰⁶

En el seu recorregut constant pel país, abans d'acabar l'any, Maspons brinda una nova conferència al teatre de Foment d'Estudis de Tarragona, organitzada per l'associació excursionista Ginesta, el diumenge dia 15 de desembre al matí. El tema de la dissertació és *El valor de les tasques excursionistes*. Francesc Maspons ressaltava els valors morals que s'extreuen de la pràctica de l'excursionisme, més enllà de la purament física. Després d'exposar les principals característiques de l'excursionisme a cada país, Maspons ressaltava que els valors que se'n desprenen de la pràctica d'aquesta activitat estan íntimament lligats a les característiques de cada societat. Per al president del CEC, l'excursionisme a Catalunya pren un sentit romàntic que el porta a cercar en el seu passat el coneixement de la seva essència.

Un mes després, el 17 de gener de 1930, es desplaçarà fins a Reus per oferir la conferència *Els drets internacionals de l'home*, al Centre de Lectura a les deu de la nit. Amatent a tot allò relacionat amb el món de l'excursionisme més enllà del CEC, a començaments d'any, Francesc Maspons també aporta 5 pessetes a la col·lecta oberta a favor del president del Centre Excursionista Rodamon qui, a causa d'un accident, li amputen les dues cames.

Incidents a banda, el president del CEC es utilitza les seves dotes diplomàtiques per reunir-se amb l'inspector general de la Companyia dels Ferrocarrils del Nord i sol·licitar-li una millora del servei de trens a la Molina, en especial en els trajectes de tornada. En aquell moment, els combois surten de Barcelona amb sis vagons i, en arribar a Ripoll, s'han de partir en dos a causa dels desnivells i sortir amb deu minuts de diferència, amb el contratemps que això implica per als usuaris. El gran contingent d'esquiadors que utilitza el servei condiciona el seu funcionament. La durada del trajecte es calcula en 3 hores i 10 minuts³⁰⁷.

³⁰⁶ JOLIS i FELISART, Agustí (coord.). *Centre Excursionista de Catalunya. 120 anys d'història. 1876-1996*. Barcelona: Centre Excursionista de Catalunya, 1996.

³⁰⁷ *Butlletí del Centre Excursionista de Catalunya*. Suplement al número 417, febrer de 1930, pàgina 22-24.

El 1930 també comença amb un ensurt per a l'entitat. De resultes d'un fort temporal, els excursionistes que prenen part del festival d'esports organitzat a la Molina queden bloquejats. Maspons i Anglasell parteix el dilluns 17 de febrer cap a la Molina amb 1.000 llaunes de conserves per socórrer els bloquejats.

Un altre temporal de neu ocorregut, en aquest cas, el dia 10 de març talla la línia de tren entre Planoles i Alp, de manera que els excursionistes afectats han de fer nit repartits entre el Xalet de la Molina i Puigcerdà. Francesc Maspons i l'inspector general de la Companyia dels Ferrocarrils del Nord es desplacen sobre el terreny per tal de prendre les decisions oportunes. El gabinet de crisi ordena l'enviament de queviures com pa, pernil, llonganisses, llaunes de sardines i cafè. Un cop restablert el servei i retornats els excursionistes als seus llocs d'origen, la companyia decideix suspendre el ferrocarril a fi i efecte de millorar el seu funcionament³⁰⁸.

Durant l'interval de temps previ a la fi de la dictadura riverista, Maspons i Anglasell també prossegueix amb la seva activitat cultural i associativa. Així, el desembre de 1929 publica a la revista mallorquina *La Nostra Terra* de desembre l'article *La unió sagrada* amb motiu d'un número especial de 100 pàgines dedicat a commemorar el setè centenari de la conquesta de Mallorca i el seu vincle amb Catalunya³⁰⁹, una temàtica per la qual el jurisconsult sempre sentirà una especial predilecció. A seu escrit, Maspons explica que quan Jaume I es decidí a emprendre la conquesta de Mallorca va procedir, també, a instaurar una unió sagrada. Per aconseguir aquest lligam social va promulgar una assemblea de Pau i Treva, amb la cooperació de bisbes, nobles i altres prohoms, que estableix una sèrie de normes socials organitzades en 26 capítols els quals, al seu parer, posen de relleu l'avenç d'uns quants segles de les lleis catalanes respecte a d'altres modernes europees. El text conclou afirmant: "Heus aquí com Mallorca va influir Catalunya, des d'abans i tot de la conquesta, i va establir-hi, a base d'una unió sagrada, relacions que, com més es relliguin, majors beneficis mutuels els poden assegurar".

D'altra banda, el mes de març de 1930, Maspons també s'implica en la creació del Patronat Pro Flora Silvestre. El jurisconsult hi apareix com a vocal i, a més, s'anuncia que les entitats que vulguin fer-se amb llavors, les poden passar a recollir a les

³⁰⁸ *Butlletí del Centre Excursionista de Catalunya*. Suplement al número 418, març de 1930, pàgines 44-47.

³⁰⁹ MASPONS i ANGLASELL, Francesc. «La unió sagrada». *La Nostra Terra*. 24, desembre de 1929, pàgines 517-518.

oficines del Col·legi Oficial d'Agents Comercials de Barcelona (carrer Trafalgar, 1) o bé al Centre Excursionista de Catalunya (carrer Paradís, 10), el que denota el lligam amb la nova associació.

6.7 Final de Primo de Rivera

Els problemes econòmics que patia l'Estat, agreujats pel *crack del 29*, juntament amb el perill que comportava per al futur de la monarquia el descontentament social envers la dictadura va provocar la caiguda de Primo de Rivera i una certa obertura política i cultural de la mà de Dámaso Berenguier, nomenat nou president espanyol. Una prova de la distensió que es comença a viure es produeix a la trobada entre literats espanyols i catalans convocada per enfortir les relacions i els lligams entre totes dues parts i a la que Maspons i Anglases és present, juntament amb les principals autoritats del moment. Així mateix, l'Ateneu Barcelonès, presidit per Pere Coromines, fa públic un missatge de bona voluntat adreçat a la societat espanyola a on es traça els punts comuns d'uns i altres durant la dictadura militar. El programa de la jornada inclou una rebuda amb tots els honors el diumenge dia 23 de març a intel·lectuals espanyols a l'estació del Passeig de Gràcia a les deu del matí, una recepció al migdia a l'Ajuntament de Barcelona i, a dos quarts de sis de la tarda, un concert a càrrec de l'Orfeó Català al Palau d'Exposicions. A la nit, s'organitza un banquet a l'hotel Ritz. L'endemà dilluns dia 24 de març, té lloc una visita a Sitges a les onze del matí i un dinar a l'hotel Terramar³¹⁰.

Amb Primo de Rivera fora del poder, Francesc Maspons també s'adhereix a la campanya a favor de l'amnistia iniciada arran de la dimissió del general Miguel Primo de Rivera el gener de 1930. El màxim mandatari del CEC cursa un telegrama adreçat al president del consell de ministres sol·licitant una amnistia per als presos socials i polítics³¹¹.

Aquests mesos seguiran marcats per la seva acció al capdavant del CEC. Així, Maspons assisteix a una conferència pronunciada per Luis Ulloa el 8 d'abril al vespre a l'Ateneu Barcelonès sobre la catalanitat de Colom, titulada *Com i quan descobrí Colom l'Amèrica*, juntament amb Valls i Taberner, Carreras Candi, Ricard Carreras Valls i el fill del ponent. Ulloa, basant-se en els documents de les capitulacions entre Colom i els Reis Catòlics, defensa que el navegant havia descobert Amèrica el 1492 a l'edat de 28

³¹⁰ *La Gaceta Literaria*, de Madrid. 8, 15 d'abril de 1930, pàgines 3-4.

³¹¹ *Butlletí del Centre Excursionista de Catalunya*. Suplement al 419, abril de 1930, pàgina 70.

anys sense necessitat dels monarques i que tota la teoria sobre el paper cabdal de la corona castellana es basava en la mala interpretació dels texts que havia fet un emissari del govern espanyol a començaments del segle XIX, Martín Fernández de Navarrete, ja fos per ignorància o bé, directament, per mala fe, atès que el govern espanyol estava entossudit en reforçar la tesi del rol transcendental d'Isabel i Ferran. Ulloa també defensa que Colom, que en realitat es diria Joan, i el seu germà Bartomeu eren corsaris al servei de França. Juntament amb mariners danesos arribarien a Amèrica i, un cop conscients de la gran descoberta, l'oferirien a la corona castellana. L'historiador peruà afegeix que Colom va navegar acompanyat de tres membres d'una família catalana anomenada Casanova emparentada amb els Colom. De fet, en el seu escut d'armes hi havia un colom. Per a Ulloa, es tracta d'un argument més de pes que demostraria la seva catalanitat³¹².

Després de passar les festes de Pasqua a l'Horta Maria de Reus³¹³, Francesc Maspons presideix la primera diada de Sant Jordi sense el dictador amb la presència de representants de l'Ajuntament de Barcelona i la Diputació de Barcelona, a més de membres d'entitats com el Patronat pro Flora Silvestre, Amics de l'Art Vell i Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana, a on Maspons també hi està implicat³¹⁴. L'acte l'obre Llucietà Canyà, qui llegeix una prosa de l'escriptora i dibuixant, Lola Anglada, absent per malaltia. Al seu discurs, Francesc Maspons destaca la presència de representants polítics que fins aleshores no havien pogut prendre part a causa de la dictadura de Primo de Rivera. Maspons, a més, aplaudeix la recuperació per part d'algunes noies de l'ús de la caputxa blanca, símbol de fe que estigué prohibit durant la dictadura en considerar-se un element de revindicació catalanista. Un exemple més de la idealització dels valors rurals i cristians del passat de Catalunya enfront de la realitat nascuda de la societat de masses identificada amb la urbanització³¹⁵. Per a Maspons i Anglasesell, la recuperació dels símbols més tradicionalment catalanistes arran de la caiguda de Primo de Rivera representa, de la mateixa manera que la llegenda de Sant Jordi, el triomf de l'esperit sobre la força.

³¹² *Diari de Tarragona*, 9 d'abril de 1930, pàgina 3.

³¹³ *Las Circunstancias Diario Republicano Gubernamental. Órgano del partido de esta provincia de avisos y noticias*, de Reus. 92, 23 d'abril de 1930, pàgina 1. El rotatiu s'autodefinia com a portaveu d'Acció Catalana a la comarca.

³¹⁴ *Butlletí del Centre Excursionista de Catalunya*. 420, maig de 1930, pàgines 1-157.

³¹⁵ PÈREZ i VALLVERDÚ, Eulàlia. *La literatura infantil i juvenil de Josep Maria Folch i Torres*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2010, pàgina 347.

El suport de Maspons a la teoria de la catalanitat de Colom serà recurrent també en aquesta nova etapa social i política. De fet, serà l'encarregat d'introduir una nova conferència de l'historiador peruà Luis Ulloa pronunciada el dia 7 de maig al CEC. Francesc Maspons, erigint-se en un dels seus principals valedors, introdueix les paraules d'Ulloa remarcant la necessitat de destruir la teoria genovesa i ressaltant la importància d'aprofundir en el predescobriment d'Amèrica, a banda de reiterar la seva voluntat de resoldre la qüestió de la pàtria del navegant.

Una altra de les constants del seu mandat serà obrir l'entitat a altres nacions i països. Així, la secció de geologia i geografia del CEC organitza una conferència el dia 12 de maig de 1930 a càrrec de Max Sorre, degà de la facultat de Lletres de Lille, patrocinada per la Diputació i amb la presència de Maspons i Ferran Valls i Taberner en representació de la corporació.

Tot plegat, això sí, combinat amb la seva política d'aproximació a la resta del moviment excursionista del país. D'aquesta manera, cinc dies més tard, Maspons i Anglasell també prendrà part del IV Aplec Excursionista de les Comarques de Tarragona. El programa es compon d'una audició de sardanes, missa, cursa excursionista, ball de bastons de Montblanc, parlaments, concurs de salts de corda per a noies, concurs fotogràfic i un àpat de germanor.

En aquesta línia, Maspons segueix viatjant pel país i el 15 de juny participa a Vic d'un aplec organitzat pel centre excursionista local amb l'objectiu de commemorar el lliurament a la ciutat de les vuit columnes dedicades als patricis canonge Jaume Collell, bisbe Morgades, bisbe Torras i Bages, Josep Serra i Campdelacreu, arquebisbe Alemany, Narcís Verdager i Callís, germans Masferrer i mossèn Gudiol, personatges amb qui mantenia una estreta amistat o pels qui professava una reconeguda admiració. Les columnes es col·loquen davant del temple romà com a símbol de classicisme i solidesa. Maspons i Anglasell hi pren part amb una salutació i felicitació a l'Ajuntament en nom de tots els excursionistes de Catalunya a la Casa de la Vila.

La seva gestió al capdavant del CEC és indiscutida i Maspons és reelegit president en assemblea ordinària celebrada el 27 de juny³¹⁶. El jurisconsult també repeteix al capdavant de les comissions de publicacions i refugis.

Un dels primers actes del nou mandat serà l'assistència el diumenge dia 6 de juliol al Santuari de la Salut, organitzada pels Minyons de Muntanya de Manresa i

³¹⁶ *Butlletí del Centre Excursionista de Catalunya*. Suplement al 422, juliol de 1930, pàgines 1-97.

Berga. La sortida inclou una missa i altres actes de caire religiós, a més d'uns parlaments del mateix Maspons i del capdavanter dels Minyons de Muntanya, Josep Maria Batista i Roca, fundador de Palestra i antic responsable de la Societat d'Estudis Militars, organització clandestina i de caire paramilitar.

Pel que fa als estudis sobre la catalanitat de Colom, mica en mica el suport a Ulloa traspasa el terreny purament intel·lectual. Francesc Maspons, en la seva condició de president del Centre Excursionista de Catalunya, juntament amb Ferran de Sagarra, president de l'Ateneu Barcelonès -i pare de l'escriptor Josep Maria de Sagarra-, i Ferran Valls i Taberner, president de l'Ateneu Polytechnicum, signen un manifest sol·licitant obrir una subscripció popular a favor de Luis Ulloa³¹⁷. La crida pretén aconseguir els ingressos suficients per sufragar l'assistència d'Ulloa al Congrés Americanista d'Hamburg, on l'historiador exposarà les seves tesis. El text té data del 14 de juliol i destaca les acusacions de l'espanyolisme en considerar que el treball d'Ulloa és més polític que no pas històric. Instal·lat a Barcelona durant la República, l'historiador peruà prosseguirà els seus estudis i, ateses les seves presències al CEC, és de suposar que mantindria la relació amb Maspons fins a la seva sobtada mort, el 1936.

En un terreny més intel·lectual, Francesc Maspons segueix prologant llibres sobre excursionisme. En aquest cas es tracta d'*Excursionisme i ciutadania*, de Francesc Pujol i Algueró³¹⁸. Al seu text, Maspons i Anglases explica una escena protagonitzada pel bisbe Torras i Bages segons la qual una dama li consultà per l'educació que havia de donar als seus fills ara que havia enviudat. El prelat, segons Maspons, li contestà que els fes aficionar a l'excursionisme atès que així estimaria Déu i la pàtria, una reflexió en la línia dels seus principis.

Com ja ha quedat palès, Francesc Maspons també dedicà bona part del temps que li deixaven la presidència del CEC i la seva activitat a diferents organismes internacionals a col·laborar en tota mena d'iniciatives coherents amb el seu ideari. Serà en aquesta època quan prendrà part, en condició de compromissari, de les eleccions a la Junta de Museus de Barcelona, a banda de cedir les instal·lacions del centre excursionista a entitats com Amics de l'Art Vell i Palestra, un exercici de col·laboració amb associacions a les quals també hi estava vinculat.

De la mateixa manera, Maspons signa el manifest de presentació de l'Obra d'Educació Física Popular, empresa impulsada justament per Palestra l'abril de 1930 i a

³¹⁷ *El Dia*, 16 de juliol de 1930, pàgina 2.

³¹⁸ PUJOL i ALGUERÓ, Francesc. *Excursionisme i ciutadania*. Barcelona: Edicions Gost, 1930.

on compartia signatura amb Jaume Aiguader, Batista i Roca, Bosch i Caterineu, Josep Garí i Gimeno, Manuel Folguera i Duran, Lluís Guarro, Emili Moragas, Lluís Nicolau d'Olwer, Jaume de Riba, Josep Sunyol i Garriga, Josep A. Trabal i Joan Soler i Damians³¹⁹.

Maspons tampoc descuidarà el seu vincle amb el Vallès. A començaments de l'estiu de 1930, s'anuncia la propera aparició del primer volum de la Biblioteca d'Estudis Comarcals impulsada per la directiva de la Casa del Vallès, a on Maspons hi col·labora amb la redacció del capítol *Granollers: carrer de Barcelona*. Al seu escrit, segons s'avança, el juriconsult afirma que la ciutat té prerrogatives encara no abolides per ningú i que no tenien altres viles de Catalunya. També s'apunten altres treballs de Pau Vila, Miquel Carreres, Carreras Candi, Joan Sacs i Cardús, entre d'altres³²⁰. El propòsit de l'entitat és que el volum vegi la llum el dia 27 de juliol coincidint amb una conferència de Joan Estelrich anunciada a Sant Celoni. Finalment, la publicació s'endarrereix i no apareix fins el 6 d'octubre.

6.8 Apèndix del codi civil

Una de les empreses que més van ocupar Maspons durant tota la seva vida fou la necessitat d'elaborar un apèndix que aglutinés el dret català, una tasca que, de fet, ja hauria iniciat el seu pare a finals del segle XIX. Francesc Maspons, doncs, va actuar com a membre de quantes comissions es van formar per a la codificació de la norma legal catalana, des de la comissió de l'apèndix de 1930 a la de compilació de 1960, sense oblidar els seus treballs a l'Oficina d'Estudis Jurídics de la Mancomunitat. La seva funció era fixar en articles concrets les institucions jurídiques de Catalunya que es consideraven dignes de ser conservades perquè tinguessin preferència d'aplicació. L'objectiu, per tant, passava per conservar les antigues institucions que s'havien mantingut vives en l'organització de la societat catalana i actualitzar-les als nous temps. El complex exercici de síntesi i l'ensulsiada que suposà la Guerra Civil provocaria que l'empresa s'allargués durant més de 30 anys. En tot aquest temps, i empès per la seva visió romàntica i idealitzada de Catalunya, Maspons defensaria vivament la seva tradició jurídica entesa com una expressió de la saviesa llegendària del poble.

³¹⁹ DURAN SOLÀ, Lluís. *Intel·ligència i caràcter. Palestra i la formació dels joves (1928-1939)*. Catarroja-Barcelona: Editorial Afers, 2007.

³²⁰ *La Gralla*, de Granollers. 13 de juliol de 1930, pàgina 5.

El primer pas ferm per a la confecció del document es produeix sota l'empara del Col·legi d'Advocats de Barcelona el 15 de juliol de 1930. Aquell dia es reuneix la comissió redactora del codi civil, presidida per Joan Maluquer i Viladot, i els vocals Ramon d'Abadal, Amadeu Hurtado, Antoni Maria Borrell i Soler, Maspons i Anglasesell i Joan Martí i Miralles³²¹. Els reunits publiquen l'endemà una nota on avancen que estan treballant per tenir-lo enllestit el més aviat possible i que prenen com a base l'articulat de la memòria del jurista Manuel Duran i Bas, amb l'objectiu d'adaptar-lo als nous temps i sense que condicioni, però, l'aprovació final de l'apèndix.

En una carta adreçada a Ramon Coll i Rodés, president de l'Acadèmia de Jurisprudència de Barcelona, Maspons expressarà les seves aspiracions envers l'apèndix. El jurisconsult afirma que el seu compliment haurà de ser obligatori, de manera que no calgui recórrer a codis aliens a la societat catalana i quedi derogada la doctrina del Tribunal Suprem en matèria de dret civil posterior a l'1 de maig de 1889. Justament, aquesta independència de la llei catalana definirà indefectiblement el posicionament de Maspons a la comissió. En un article publicat al *Diari de Vic*³²², dirigit pel seu bon amic Masferrer, el jurisconsult defensa la feina elaborada pels seus predecessors a la comissió redactora i assegura que, si fins aleshores havia estat impossible aprovar l'apèndix, tot plegat responia a la seva negativa de sotmetre les lleis catalanes a les espanyoles. Maspons i Anglasesell recorda la campanya contra el Codi Civil espanyol de 1889 que acabà desembocant en el naixement de la Unió Catalanista i, de forma prou significativa, afegeix que l'Estat mai ha estat receptiu a les peticions catalanes de regir-se per la seva pròpia tradició jurídica i recorda que “en dret és impossible actuar sense la intervenció directa i expressa d'organismes estatals [aleshores] fàcilment serà comprès amb quina mena de possibilitats podria ésser resolta la qüestió”.

Maspons haurà d'agilitar la seva feina a la comissió redactora atès que del 2 al 6 de setembre té lloc el VI Congrés Europeu de les Nacionalitats Minoritàries. La transcendència de la trobada, a més, serà cabdal atesa el canvi de règim que progressivament s'està produint. Per tot plegat, el mes d'agost, Maspons, d'acord amb Masferrer, proposa a Nicolau d'Olwer que en el congrés es remarqui que la dictadura de Primo de Rivera negava l'existència de les minories i que, fins i tot, perseguia les seves

³²¹ *La Vanguardia*. 16 de juliol de 1930, pàgina 6.

³²² MASPONS I ANGLASELL, Francesc. *Diari de Vic*. «La qüestió del dret català. Per què fins ara no hi ha hagut Apèndix I». 63, 18 de juliol de 1930, pàgina 1.

manifestacions i òrgans de govern. Així mateix, afegeix la necessitat de subratllar que el nou govern, tot i voler mantenir els principis tradicionalistes, s'ha apressat a entrar en els corrents que el congrés preconitza, circumstància que enforteix la institució i allibera els estats refractaris. Maspons entén que aquesta comunicació servirà per enfortir la posició de Catalunya al congrés, una mica diluïda en els darrers temps. Maspons demana a Olwer que li faci saber a Valls i Taberner i Joan Estelrich³²³.

Finalment, Maspons, que presideix la delegació, Masferrer i Esterlich repeteixen com a representants catalans, a més de Rafael Campalans (Unió Socialista de Catalunya), Manuel Serra i Moret (Unió Socialista de Catalunya), Francesc Tusquets i, com a secretaris, el filòsof Eduard Nicol, el valencià Artur Perucho i el mallorquí Rafel Ramis i Togores. La delegació, que també inclou membres de la Lliga Regionalista, Acció Catalana i Estat Català, vol ser, per tant, el més integradora possible. Maspons, Estelrich, Tusquets i Ramis surten cap a Ginebra l'últim dia d'agost³²⁴. L'ordre del dia és el següent: Conclusions generals a deduir dels informes presentats sobre la situació de les diverses nacionalitats; actitud de les nacionalitats respecte a la unió europea; cohesió espiritual dels diferents pobles europeus i problemes dels organismes destinats a mantenir-les; problemes de les ciències de les nacionalitats, qüestions d'organització.

El moment històric és de gran importància i precisament durant la celebració del congrés s'anuncia la fi de la redacció de l'Apèndix de Dret Català al Codi Civil elaborat pels juristes Maluquer i Viladot i Raimon d'Abadal, Amadeu Hurtado, degans del Col·legi d'Advocats, i Antoni Maria Borell, Martí Miralles, Anguera de Sojo i Maspons i Anglasell, presidents de l'Acadèmia de Jurisprudència³²⁵. L'apèndix concreta en articles ordenats i classificats totes les disposicions del dret civil català que estan escampades en lleis d'origen diferent i d'aplicació fragmentària. L'objectiu és evitar que a Catalunya, amb unes institucions jurídiques pròpies, s'apliqui el Codi Civil espanyol, publicat 41 anys enrere i només actiu com a supletori, és a dir, com a complement del català. L'apèndix pretén contrarestar l'agilitat del codi espanyol, esdevingut un únic cos legal. La complexitat d'aplegar en un únic document les lleis catalanes sense desvirtuar-ne el seu sentit va allargar la seva confecció. Atès que l'ajornament del problema el feia més gros, finalment la comissió l'enllestí prenent com

³²³ Fons Nicolau d'Olwer ubicat a la Biblioteca de l'Abadia de Montserrat. Carta de Francesc Maspons a Nicolau d'Olwer, datada a Bigues i la Garriga el 18 d'agost de 1930.

³²⁴ *La Vanguardia*. 31 d'agost de 1930, pàgina 6.

³²⁵ *Mirador*. 84, 4 de setembre de 1930, pàgina 1.

a base un projecte del jurisconsult Manuel Duran i Bas. A partir d'aquell moment, l'esperança de la comissió era que l'apèndix passés de ser considerat una concessió a ser reconegut com un dret indiscutible de la personalitat jurídica catalana. El document publicat se centrava essencialment en dues úniques institucions: el dret familiar, que és la llei d'organització econòmica de la família, i el dret successori, que és la llei de l'herència.

A finals de novembre, s'informa que la redacció de l'Apèndix del Dret Català ja ha estat signada i només resta de ser presentada al govern. Les discussions de la comissió durant el procés d'elaboració porta Amadeu Hurtado a definir Maspons i Anglasell com a "jurista sentimental"³²⁶. L'advocat vilanoví assenyala que Maspons defensava amb emoció els drets dels cabalers que es casaven amb una pubilla o la institució dels donats com a elements essencials del dret jurídic català. Hurtado, a les seves memòries, recorda Maspons i Anglasell esgarrifar-se en sentir que l'origen d'alguns privilegis antics s'atribuïen a l'abús d'influència d'un cacic de l'època i no a una saviesa llegendària el sentit de la qual s'havia perdut amb el pas del temps. El jurista vilanoví insisteix en com de complicat va ser concretar en un text de quatre-cents articles tot el contingut essencial de les institucions jurídiques catalanes. A parer d'Hurtado, aquesta havia estat, precisament, la raó per la qual havia estat impossible elaborar prèviament l'apèndix.

Malgrat les seves noves responsabilitats, Maspons seguirà ben actiu al capdavant del CEC, a banda de col·laborar en activitats socials i culturals de diferent signe. El matrimoni Maspons-Rogent serà protagonista d'una festa celebrada al Xalet de la Molina amb motiu de beneir la imatge de la Verge de Montserrat, el dia 27 de juliol de 1930. De fet, Joaquina Rogent, esposa de Maspons, hi participa com a presidenta del patronat femení pro-Capella³²⁷. En total s'hi apleguen entre 300 i 400 persones, inclòs l'arquitecte de la capella, Josep Danés. La secció de fotografia del centre pren nombroses imatges de l'acte.

Una de les novetats que Maspons impulsarà durant el seu mandat serà la celebració del primer saló de l'esquí català el dia 14 de desembre, organitzat per la secció de muntanya del centre. L'anunci es fa efectiu durant l'acte d'inauguració del curs 1930/1931, celebrat just una setmana abans.

³²⁶ HURTADO, Amadeu. *Quaranta anys d'advocat. Vol. II*, pàgines 283-284.

³²⁷ *Butlletí del Centre Excursionista de Catalunya*. Suplement al 423, agost de 1930, pàgina 127.

Abans d'acabar l'any, Francesc Maspons assisteix al sopar d'homenatge celebrat a l'Hotel Orient en honor del mestre Francesc Pujol i Pons, musicòleg i compositor especialitzat en la música coral i les sardanes, a banda de cantaire de l'Orfeó Català i fundador de l'Associació d'Amics de la Música.

Així mateix, Maspons i Anglasell en la seva condició de secretari de la Institució Patxot, dóna fe de les disset obres rebudes a l'entitat cultural especialitzada en el mecenatge amb motiu del I Concurs Internacional de la Institució Patxot, obligatòriament lliurades abans del 31 de desembre.

La preocupació per les noves generacions serà també una constant en la vida de Maspons. Amb el govern militar encapçalat ara per Dámaso Berenguer trontollant, la revista *Flama* -primer periòdic català de la Federació de Joves Cristians- publica l'1 de gener de 1931 un enquesta sobre l'orientació de la joventut de Catalunya. Marcat pel seu reconegut catolicisme, Maspons opina que l'únic camí de l'èxit és l'arborament de l'esperit en la fe, la continuïtat en el treball i l'esperit de sacrifici³²⁸. Aquests tres principis, diu, són virtuts individuals i és necessari que cada un dels joves es convenci que té a la mà arribar a totes les superacions perquè són virtuts que fan miracles. Amb el seu compromís, el jove pot solucionar, primer, els seus assumptes personals i, segonament, els aliens ja que obra amb la força de l'exemple. Com més s'allunyi, més certa pot tenir que anirà de fracàs en fracàs. També responen a l'enquesta Joan Baptista Roca i Caball (polític fundador d'UDC i pare de Miquel Roca), Joaquim Pellicena (polític i periodista militant de la Lliga), Ferran Valls i Taberner (advocat, polític i historiador membre de la Lliga) i Josep Maria Capdevila (escriptor i filòsof, fundador i primer director del diari catòlic *El Matí*).

Poc després, introdueix la conferència pronunciada per Francesc Pujol i Algueró el dia 6 de març, *Del nostre excursionisme*, basada en el llibre del mateix títol.

Fruit del seu compromís amb la Casa del Vallès de Barcelona, de la qual és escollit vocal el mes de gener, Maspons i Anglasell, participa del seguit de conferències relatives al denominat problema comarcal de Catalunya, on també hi prenen part Jaume Bofill i Mates, Antoni Rovira i Virgili, Ferran Valls i Taberner, Carles Pi i Sunyer i Pau Vila. Maspons avança la seva intervenció, prevista inicialment per al 17 d'abril, i finalment el divendres 27 de març ofereix la conferència *Per una ordenació jurídica del nostre problema comarcal*. Maspons substitueix Bofill i Mates i disserta sobre

³²⁸ *Flama*. 4, 1 de gener de 1932, pàgina 5.

l'empremta que les diferents civilitzacions han deixat a Catalunya i que l'han atorgat, al seu parer, una personalitat pròpia. Segons Maspons, a Catalunya, l'especificitat del seu territori, caracteritzat per l'agermanament de pla i muntanya, li confereix a cada comarca unes lleis pròpies basades en els costums populars, raó per la qual, al seu entendre, les Corts Catalanes deixaren tan poc de legislar. El jurisconsult tanca la seva intervenció recordant que els governants han d'elaborar les lleis sempre de baix a dalt i no a la inversa.

El mes d'abril, Francesc Maspons tramet un telegrama lamentant la mort de mossèn Josep Gudiol, antic conservador del Museu Arqueològic de Vic. Poc després, Francesc Maspons presideix la sessió necrològica dedicada a la memòria del religiós, amb la presència de personalitats com el Dr. Vila d'Abadal i Joaquim Folch i Torres, entre d'altres.

6.9 Col·laboracions periodístiques

6.9.1 *La paraula cristiana*

Sens dubte, una de les col·laboracions més extenses i reeixides de Maspons es produeix amb la revista *La paraula cristiana*, al carrer entre gener de 1925 i juny de 1936, quan queda estroncada per l'esclat de la Guerra Civil. Segons els historiadors Rafel Tasis i Joan Torrent, la publicació esdevé "l'intent més seriós de donar al catolicisme català un òrgan de pensament en el qual siguin discutits els temes més importants des del punt de vista teològic, apològic i moral". El seu objectiu, afegixen Tasis i Torrent, és "augmentar la influència del Cristianisme en el nostre tarannà individual i col·lectiu"³²⁹.

En plena dictadura de Primo de Rivera, Carles Cardó impulsa la revista amb l'objectiu d'esdevenir una plataforma de pensament i d'opinió de la intel·lectualitat catòlica catalana. La publicació mensual s'estructura en seccions gairebé sempre fixes: editorial, articles de fons de temàtica variada, selecció d'articles de revistes estrangeres, cròniques de corresponents, recensions de llibres i informacions de Catalunya i internacionals. D'entre els col·laboradors habituals destaquen Maspons, Pau Romeva, Marià Manent, Octavi Saltor, Carner, Batista i Roca, Bofill i Mates, Joan Alcover i Valls i Taberner.

³²⁹ TASIS, Rafel i TORRENT, Joan. *Història de la premsa catalana*. Barcelona: Editorial Bruguera, 1966, pàgines 678-679.

La revista pretén ser l'òrgan d'opinió envers qüestions relatives al pensament catòlic; comentar qualsevol matèria d'interès des d'un punt de vista cristià. La publicació no escatimarà cap tema, des de la conflictivitat social fins a la reforma agrària, passant per les relacions entre església i estat i la qüestió catalana³³⁰, matèries, per cert, força recurrents en l'anàlisi de Maspons.

De fet, Cardó analitzarà les causes de la tensió política durant la República conclouent que el gran problema de la dreta no serà un altre que la seva inhibició davant les grans qüestions reivindicades per les aspiracions populars (problema social, encaix i reconeixement de nacionalitats existents a Espanya, amnistia dels delictes polítics i forma de govern), permetent així que es convertissin en bandera exclusiva de l'esquerra.

La revista, segons Puigjaner, també es posicionarà sense pal·liatius en contra de totes les dictadures, també les de dretes, en entendre –prenent com a exemple el cas alemany- que tot poder dèspota “tendeix per un impuls irrefrenable a portar el seu nacionalisme totalitari a l'abassegament de la direcció de les consciències, el qual comporta forçosament la persecució”. Malgrat lamentar –i combatre- la creixent laïcització de la societat catalana, també denunciarà la burgesia catòlica més integrista que s'aixoplugava darrere la missa dominical per emparar conductes injustificables.

La publicació, subtitulada *Revista d'estudis religiosos i morals* i de periodicitat mensual, estava dirigida per Josep Maria Capdevila i Balanzó, periodista i filòsof molt proper a Carrasco i Formiguera, responsable, també, del diari catòlic *El Matí* (1929-1936) i company de Maspons i Anglasesell a diverses campanyes com les endegades arran de la Llei de Congregacions Religioses i la Comunitat Cultural Catalano Balear.

L'alma mater de la revista, però, el seu fundador i autor dels editorials i articles més destacats fou el Dr. Carles Cardó, canonge de la Seu de Barcelona. Maspons i Cardó mantindrien una relació molt estreta al llarg de tota la seva vida i la influència del clergue fou cabdal en el pensament del jurisconsult, sobretot a l'hora de defensar un nacionalisme català d'inspiració cristiana diferent de la tradició castellana.

El vincle entre la publicació i l'advocat és tan intens que Francesc Maspons assisteix el maig de 1925 acreditat com a representant de *La paraula cristiana* a una

³³⁰ PUIGJANER, Josep Maria. «La Paraula Cristiana (1925-1936). Crònica d'onze anys d'història», dins *d'Anuari 1990-1991 de la Societat d'Estudis d'Història Eclesiàstica Moderna i Contemporània de Catalunya*. Tarragona: Diputació de Tarragona, 1992, pàgines 151-192. Sobre la qüestió nacional, Puigjaner afirma: “Catalunya constitueix un poble amb característiques col·lectives específiques, ben diferenciades dels altres pobles hispànics”, pàgina 156.

trobada amb la premsa de la junta de l'Orfeó Català, convocada per tal d'explicar les últimes novetats al voltant de l'entitat³³¹.

Al llarg de deu anys, Maspons i Anglasesell hi publicarà un total de vint-i-quatre texts entre maig de 1925 i abril de 1935, tots ells originals excepte un, que era la reproducció del pròleg del seu llibre *Projecte de constitució de l'Estat espanyol*. Les temàtiques eren ben diverses, tot i que la seva gran aportació a la revista seria una sèrie d'articles titulats *Els pobles i els estats*, a on el jurisconsult donaria clara mostra del seu domini del règim jurídic internacional, principalment pel que fa als drets de les minories. El seu objectiu, recurrent sobretot al llarg d'aquests anys, no seria un altre que establir paral·lelismes amb la realitat catalana, amb la intenció de denunciar l'actitud del govern espanyol envers les reivindicacions nacionals dels catalans, desateses i menystingudes per l'Estat, segons Maspons, tant durant la dictadura de Primo de Rivera com, posteriorment, per la República.

Prèviament a l'aparició del primer article de la sèrie, Francesc Maspons publicaria al número 5 de maig de 1925 un text sobre la força de les lleis dites laiques dins l'ordre religiós. A partir de la negativa dels cardenals francesos a sotmetre's al règim jurídic imperant, l'advocat i periodista recupera el principi de la manca de força de la llei considerada injusta, bàsic, segons Maspons, al règim català. Sense entrar a valorar la legitimitat del cas concret dels cardenals, Maspons basteix un discurs que poua en les arrels del Cristianisme per defensar que cap llei pot formular-se per anar en contra dels homes i que aquest principi està íntimament lligat a l'esperit del dret català, tal com ja es desprèn, assegura Maspons, e les corts de 1283.

Cinc mesos més tard, el jurisconsult retorna a les planes de *La paraula cristiana* amb un article on parla sobre l'estat de les escoles nacionals de Barcelona. Amb un to inicialment força asèptic, Maspons repassa les condicions materials i laborals amb què treballen mestres i alumnes durant el curs, a més del cost que representa per a l'Ajuntament de la ciutat. El jurisconsult conclou el text demanant que el món de l'ensenyament quedi al marge de l'adoctrinament ideològic per tal de millorar la seva competència.

Després d'aquestes dues primeres incursions, Maspons no reprèn la seva activitat a la revista fins a dos anys més tard amb l'inici de la sèrie *Els pobles i els estats*. El desembre de 1927, amb el jurisconsult participant ja dels congressos per les

³³¹ *Revista musical catalana*. 257, maig de 1925, pàgina 123.

minories nacionals de la Societat de Nacions, l'advocat i periodista publica un extens article sobre la qüestió macedònica, un text on analitza el conflicte obert entre Iogoslàvia i Bulgària a causa d'aquesta regió fronterera. Per a Maspons, l'enfrontament representa la intersecció de la concepció europea cristiana amb l'esperit asiàtic, és a dir, entre Occident i Orient.

El mes següent, Maspons i Anglasell analitza la realitat de Txecoslovàquia, un país que el jurisconsult admira i que exalça pel desenvolupament de la seva economia un cop s'independitza. De fet, al llarg de la seva vida, Maspons equipararia en diverses ocasions el paper del seu primer president, Tomas Masaryk, amb el de Francesc Macià, com a pares moderns de dues nacions amb voluntat d'assolir la seva autonomia plena. Maspons i Anglasell, amb una voluntat clara d'establir un paral·lelisme amb una Catalunya lliure, contraposa els èxits txecs amb les prediccions d'alguns economistes catalans que auguraven el seu col·lapse en cas d'obtenir la independència.

Les accions de Maspons a favor del país centreeuropeu no es limitarien al terreny intel·lectual atès que durant aquests anys intercediria de forma activa per apropar el Vaticà i Txecoslovàquia, allunyats arran de les seves divergències diplomàtiques.

Al número 38, corresponent al mes de febrer de 1928, Maspons i Anglasell aborda el conflicte que justament després de la I Guerra Mundial va enfrontar les tribus autòctones del Canadà amb el seu govern autònom i la metròpoli, Anglaterra. El jurisconsult ressalta que, tot i que el Regne Unit hauria pogut vetar la reclamació dels representants indis, no només no ho va fer sinó que, a més, fonamentà tota la seva defensa en el dret jurídic malgrat la seva superior força armada. Francesc Maspons aplaudeix l'acció del govern anglès i l'assenyala com a exemple a seguir per les nacions en cas de conflictes.

El mes següent, Maspons publica un extens article analitzant l'estat de l'Alemanya posterior a la I Guerra Mundial. L'advocat i periodista ressalta que, malgrat les dures condicions imposades a la fi de la contesa bèl·lica, Alemanya segueix sent una potència gràcies al seu fort esperit nacional. Cal tenir en compte que Maspons escriu aquestes paraules en plena República de Weimar, quan encara no ha esclatat el crack econòmic del 29 que, el juny de 1930, comportarà l'ascens electoral del Partit Nacional Socialista de Hitler. Tot i els temors de la puixança alemanya entre països com França, Maspons entén que el nou govern sorgit després de la I Guerra Mundial s'ha guanyat el respecte dels seus veïns, fins al punt de permetre que Alemanya impulsi polítiques de

millora de les comunitats germàniques residents a d'altres estats. Francesc Maspons aprofita aquest exemple per recordar que les nacions superen l'accidentalisme d'una estructura administrativa.

El següent article de la sèrie apareix el mes de juny i versa sobre la situació política de Mèxic, amb Plutarco Elías Calles al capdavant del seu govern. Maspons explica que el governant mantenia una forta disputa amb els Estats Units pels recursos petrolers fronterers, combinada –i esquitxada- amb un conflicte amb l'església catòlica. Francesc Maspons critica Calles per la seva persecució religiosa i defensa l'acció del bàndol catòlic tot esmentant un enfilall de lleis, circulars i decrets –algunes promulgades durant la colonització espanyola- que denoten, al seu entendre, el caràcter indissolublement cristià del país.

L'últim mes de 1928, Maspons i Anglasesell fixa la seva atenció sobre l'Exposició Internacional de la Premsa, celebrada a Colònia (Alemanya). El jurisconsult repassa el recorregut pels pavellons dels diferents països participants i critica severament el d'Itàlia, consagrat a la figura de Mussolini. Així mateix, Francesc Maspons descriu el de la Unió Soviètica i el simbolisme del seu art. L'advocat i periodista no estalvia crítiques i ataca durament tant la política del govern bolxevic com el tsarisme, inclòs el paper que hi va jugar l'església.

El número 50 de *La paraula cristiana*, corresponent al mes de febrer de 1929, se centra en la crisi d'Iugoslàvia. Maspons i Anglasesell publica un article analitzant les causes i conseqüències del cop d'estat dirigit pel rei Alexandre I després de la mort d'un parlamentari líder de la comunitat croata. El jurisconsult repassa la complexa formació de l'Estat iugoslau i les difícils relacions existents, sobretot, entre serbis, croates i eslovens. Maspons va més enllà i recorda que Croàcia mantenia una autonomia durant la seva vinculació amb Hongria superior a la recollida per la constitució iugoslava. El jurisconsult destaca, a més, que Sèrbia no accepta els plantejaments croats, defensant totes dues nacions conceptes diametralment oposats a l'organització i el funcionament de l'Estat, més centralitzador els primers i més autònom els segons.

El següent article de Maspons apareix el mes de maig. L'advocat i periodista analitza, en aquesta ocasió, la situació dels alemanys catòlics residents a l'estranger. El text es fonamenta en un treball titulat *La situació jurídica eclesiàstica de les minories alemanyes de confessió catòlica a Europa*, obra del religiós Teodor Gentrup. L'article, que en realitat és un repàs a les relacions entre Estat i Església i el grau de respecte envers les minories nacionals, detalla l'estat de la qüestió a Bèlgica, Dinamarca,

Estònia, França, Itàlia, Iugoslàvia, Letònia, Lituània, Polònia, Romania, Rússia, Txecoslovàquia i Hongria.

Després de cinc mesos de silenci, Maspons torna a publicar un dels seus articles d'anàlisi internacional a l'octubre. En aquesta ocasió, el jurisconsult repassa l'estat de l'ensenyament a Txecoslovàquia, un dels seus referents per a Catalunya i país pel que, al llarg d'aquesta època, mostra una evident simpatia. Un rere l'altre, Maspons i Anglasell va espigolant diferents indicadors educatius amb l'objectiu de remarcar la qualitat de l'ensenyament al país centreeuropeu en relació, sobretot, a l'època prèvia a la independència, quan formava part de l'Imperi Austríac. L'estudi distingeix entre les diferents etapes formatives de l'alumnat i inclou la formació professional.

Amb el canvi d'any, el febrer de 1930, Francesc Maspons elabora un article analitzant el descens demogràfic que pateix el món rural a França i, en termes generals, a bona part del sud d'Europa, Catalunya inclosa. Entre les causes esgrimides pel jurisconsult, recollint diversos estudis de sociòlegs francesos, destaquen la duresa de la vida al camp i el descobriment per part dels joves de la ciutat durant el servei militar obligatori. Maspons i Anglasell també hi atribueix el despoblament a certes actituds caciquils que creen una xarxa clientelar a base de proporcionar llocs de treball vinculats a l'administració pública a la ciutat. Així mateix, l'advocat i periodista responsabilitza del descens de població a una política centralitzadora que allunya els autèntics centres de poder de la ruralia i a una erràtica política agrària que, al seu entendre, perjudica el petit propietari. L'última gran causa apuntada per Maspons és la destrucció del dret pairal que, al seu entendre, comporta l'aplicació del codi napoleònic. El jurisconsult afirma que desintegra les grans nissagues del món rural i que, en conseqüència, acaba amb tot un estil de vida arrelat a la naturalesa del país.

El següent article de Maspons i Anglasell aprofundeix en les complexes relacions entre Polònia i Alemanya. El jurisconsult traça un recorregut per les causes que expliquen l'hostilitat entre ambdós països arran, sobretot, de l'intent dels alemanys de germanitzar les terres veïnes. Per tot plegat, Maspons recorda que, en el moment de la independència de Polònia, les polítiques imperials dels alemanys havien comportat la configuració d'importants bosses de ciutadans germànics a dins mateix de Polònia i havien despertat un sentiment gairebé de rebuig entre els polonesos a causa de la violència emprada pels alemanys. Les zones en disputa provoca, fins i tot, la intervenció del Tribunal de Justícia de l'Haia i la Societat de Nacions. Maspons consagra la segona part del seu article a analitzar la situació política, cultural, educativa, econòmica i

religiosa –principalment protestant- de la minoria alemanya dins de Polònia. El jurisconsult conclou assenyalant el seu alt grau d'autonomia.

El mes de juny, Francesc Maspons dóna el seu punt de vista sobre els sistemes de protecció previstos per la Societat de Nacions envers les minories nacionals, en un article que prèviament ja havia vist la llum traduït al francès i a l'alemany. El jurisconsult elabora les seves reflexions a redós de la visita del primer ministre anglès, Ramsey MacDonald, a Madrid amb motiu d'una reunió del consell de la Societat de Nacions. Maspons recull unes paraules del representant francès a on afirma que l'estat de la qüestió passa, necessàriament, pel respecte al “dret sagrat” de les minories i per l'obligació de la Societat de Nacions a garantir la protecció de la sobirania nacional dels seus membres. Maspons ressalta, però, que cap d'aquests dos principis pot negar l'altre. De fet, l'advocat destaca que la Societat, en estar integrada per estats, acostuma a afavorir els seus interessos i que la idea de sobirania difereix força en funció de l'estat, fent una crítica velada de l'ús restrictiu que –assegura- fa d'aquest concepte el govern espanyol. Francesc Maspons afirma, fins i tot, que alguns estats l'utilitzen per emparar actes de dubtosa legalitat a la majoria de països europeus. Mentre aquests excessos existeixin i la Societat de Nacions practiqui un seguidisme cec als estats en qüestió –afirma- la problemàtica romandrà enquistada. La Societat, afegeix, no pot sotmetre's al veto i les interpretacions interessades dels seus estats membres. Per a Maspons, els drets de les minories existeixen per sobre dels tractats i no es pot impedir el seu desenvolupament ple. El jurisconsult destaca que cap llei o text jurídic pot conculcar els drets naturals de les minories, que són perennes en el temps i que els estats haurien de protegir amb especial atenció pel seu inevitable desemparament. L'estat doncs, segons les reflexions de Maspons i Anglasell, han de garantir els mateixos drets per a les minories que per a les majories i ha de reconèixer la seva personalitat jurídica.

El número 68 de *La paraula cristiana* apareix el mes d'agost amb un article de Maspons a on tracta sobre la qüestió de les llengües dins de les diferents regions d'un mateix estat. El jurisconsult destaca com a element essencial i primigeni el reconeixement legal per part de l'estat de les llengües existents al seu territori. Per a Maspons, aquesta assumpció redueix el perill de conflictes i evidencia implícitament les diferències entre els conceptes de nació i estat. L'advocat i periodista, però, assenyala que països com Itàlia i Espanya no han adoptat aquest camí i discriminen les minories nacionals existents dins les seves fronteres, com Catalunya. Per contra, el jurisconsult

repassa el llistat d'estats europeus que han reconegut els diferents grups nacionals existents al seu territori i que han oficialitzat les seves llengües.

El següent article de la sèrie veu la llum al número 72 de la revista, publicat el desembre de 1930. En aquesta ocasió, Francesc Maspons analitza el paper simbòlic de la ciutat holandesa de l'Haia, seu del Tribunal Internacional de Justícia. Abans de res, l'advocat i periodista traça un profús recorregut pel Palau dels Presoners, l'estatge a on la corona castellana confinava i castigava els rebels a la seva autoritat. Per contra, Maspons se centra, seguidament, en el detall de les funcions i l'estructura del Tribunal Internacional de Justícia, tot repassant alguns dels casos més importants instruïts a les seves dependències. El jurisconsult, doncs, contraposa dues formes ben diferents d'impartir justícia i dirimir conflictes, tot insinuant que l'oficialisme protestant dels Països Baixos pot estar vinculat als excessos de la monarquia castellana, de fe catòlica.

El mes de febrer de 1931, Francesc Maspons redacta un nou text sobre la Unió Soviètica. Una vegada més, el jurisconsult assenyala la importància de conèixer les causes que originaren la Revolució d'Octubre i la consolidació del nou règim. Maspons, però, indica també la impossibilitat –al seu parer– que el sistema dels soviets pugui triomfar a l'Europa més occidental a causa del principi de la negació de l'individu que, afirma, impera al pensament comunista. L'advocat i periodista assegura que el caràcter català és contrari a tota mena d'absolutisme i que, malgrat les convulsions socials viscudes durant el primer terç del segle XX, difícilment podria triomfar un sistema de similars característiques al rus. Segons Maspons, la puixança dels soviets s'explica pels abusos i el despotisme del tsarisme, que el jurisconsult detalla profusament amb nombrosos exemples i que fa entroncar dues tradicions autoritàries. Francesc Maspons inclou en la seva crítica l'església russa que, al seu parer, va contribuir i legitimar la corrupció política i moral del tsar. L'advocat i periodista conclou resumint la seva tesi principal: “El règim present és fill del passat. N'han tret de sobre la pompa externa, els plomalls i els guants blancs, i ha anat al fons en les qüestions amb un refinament i un cinisme, que per l'extrem es toquen amb els dels millors temps tsaristes”.

La paraula cristiana reproduïx al seu exemplar del mes de març el pròleg del llibre *Projecte de constitució de l'Estat espanyol*, un treball publicat tot just uns deu mesos abans de la proclamació de la República espanyola i del reconeixement de la Generalitat de Catalunya, a finals de juny de 1930. El text, que s'havia donat a conèixer a un grup reduït de persones en una edició privada, defensa, primer de tot, que, per a que una constitució pugui ser plenament efectiva, ha de ser obra de les autèntiques

representacions populars i no d'un govern o d'un partit, per molt bones que puguin ser les seves intencions. Seguidament, el pròleg se centra en qüestions més teòriques com els diferents tipus de constitucions possibles i els principis fonamentals que ha de recollir tota carta magna. Maspons i Anglasesell alerta que l'Estat espanyol no pot redactar una constitució partint de la tradició absolutista de Felip V, que derogà totes les institucions catalanes, si vol formar part de la tradició europea més democràtica. Maspons, doncs, torna a reclamar el reconeixement i l'autonomia dels diferents territoris existents dins les seves fronteres. "El problema català", tal com l'anomena Maspons i Anglasesell, només podrà resoldre's en el moment que l'Estat deixi de sostenir jurídicament l'acte de violència que –afirma– va cometre Felip V contra Catalunya amb la força de les armes. En cas contrari, assegura, el desengany per ambdues parts serà inevitable. Maspons finalitza el pròleg cridant a la reflexió per escatir "fins a quin punt el desig de Catalunya no és d'emancipació, sinó simplement que l'Estat la deixi viure en pau".

El text de Maspons serà tingut molt en compte per la publicació. És més, per a la revista, l'aprovació el 9 de desembre de 1931 de la nova constitució espanyola, inspirada en el model de la república de Weimar, implicarà un pas endavant en nombrosos aspectes essencials, malgrat que no seguirà les directrius de Maspons pel que fa a la relació entre poder civil i església. La publicació veurà en aquest suposat intent del govern estatal de substituir les estructures tradicionals en què se sustentava la societat un autèntic punt negre que no trigaria a generar profundes desavinences.

Abans d'acabar l'any, Maspons i Anglasesell publica un article al número 84 de la revista on es fa ressò de la publicació de les memòries de Tomas Masaryk, considerat pare fundador de Txecoslovàquia i figura reivindicada amb freqüència pel jurisconsult. L'advocat i periodista destaca com Masaryk va passar de líder de la revolució independentista a president del nou estat, completant així un recorregut vital que poques vegades es pot assolir.

Amb l'estrena de l'any 1932, Francesc Maspons publica un article a on desgrana una sentència del tribunal de l'Haia que ateny als conceptes d'independència i sobirania. Un projecte d'unió duanera entre Àustria i Alemanya permet bastir Maspons tot un discurs sobre el sosteniment jurídic de les demandes catalanes. Després de reproduir el dictamen del tribunal, el jurisconsult manifesta que, des de la proclamació de la República el 14 d'abril de 1931, Catalunya és un estat i que el primer article de l'Estatut aprovat per la immensa majoria dels votants estableix que Catalunya és un

estat autònom dintre de la República espanyola. Per a Maspons, la categoria d'estat, encara que autònom, ja genera jurisprudència i permet l'aplicació de la doctrina del tribunal en tot allò que faci referència als conceptes de sobirania i independència. Seguint el fil de la sentència del tribunal, l'advocat i periodista recorda que Catalunya va ser un estat independent fins que es derogaren totes les seves institucions per la violència de les armes. Maspons i Anglasesell insisteix en què Catalunya no va perdre la seva independència malgrat acceptar com a cap d'estat el rei d'un altre estat, Castella, tot i reconèixer, això sí, que amb aquesta decisió va posar en perill la seva plena autonomia. Per a Maspons, Catalunya va perdre la seva independència arran d'un cop de força del seu propi cap d'estat i que, per aquest mateix motiu, i seguint la doctrina expressada pel tribunal, la pot seguir reivindicant el temps que calgui. El jurisconsult també afegeix que tots els estats tenen limitada la seva independència en conviure amb altres estats i acceptar tota mena de tractats internacionals. Això no obstant, no minva la seva sobirania ni la capacitat d'autoimposar-se totes les limitacions que consideri oportunes, tal com Maspons assegura que succeeix amb l'Estatut. Catalunya –assegura– no deixa de ser un estat per molt que, lliurement, hagi decidit que les relacions exteriors romanguin en mans d'Espanya, per exemple.

El següent article de Francesc Maspons a *La paraula cristiana* no apareixeria fins més d'un any i mig després. Malgrat no dur l'epígraf de la sèrie *Els pobles i els estats*, la temàtica seguirà relacionada d'una manera o una altra amb la política exterior. L'agost de 1933, el jurisconsult publica un text sobre el País Basc, una qüestió que coneixia bé des dels seus temps de docent a Oñate i que el portaria a ser un dels impulsors de l'aliança Galeuzca. L'article, a més, veuria la llum enmig del viatge triangular que nacionalistes bascos, catalans i gallecs realitzarien pels tres territoris i que culminaria amb la signatura formal del pacte a tres bandes a Santiago de Compostela. Maspons se centra, precisament, en les reaccions que es produeixen al País Basc durant el trajecte de la comitiva i en la descripció de la personalitat del poble basc. Francesc Maspons també recull alguns apunts sobre la història basca i traça continus paral·lelismes amb Catalunya.

Les aportacions del jurisconsult a la revista cada vegada són més espaciades i el següent article no veu la llum fins al mes d'abril de 1934. Aleshores, amb Hitler ja en alça, Maspons escriu un text sobre la situació dels jueus a Alemanya. Inicialment, Francesc Maspons assenyala que la persecució que pateixen els jueus és la conseqüència de les lleis i decrets aprovats pel govern alemany amb la finalitat d'exalçar la raça ària.

El jurisconsult recorda que, des del punt de vista estrictament jurídic, no són lleis elaborades per anar en contra dels semites sinó que la persecució es produeix en el moment en què es vol enaltir un determinat sector de la població. Maspons considera que en un país de la cultura d'Alemanya no es pot produir una discriminació per raons purament ideològiques i de raça i vaticina que les accions del govern hitlerià no aniran a més. Maspons, de fet, escriu aquestes ratlles a partir de les pròpies declaracions del *führer* descartant cap persecució. El jurisconsult dóna tota credibilitat a les explicacions de les autoritats alemanyes a la Societat de Nacions assegurant que els casos de discriminació denunciats responien a excessos de forces subalternes i Maspons les justifica –tot i que no les aprova- aduint al trasbals que suposà la derrota de la I Guerra Mundial. Això sí, el jurisconsult s'arreglera amb el Comitè Central de les Delegacions Jueves que publica un text a on alerta dels perills que pot comportar una continuació de la persecució als ciutadans jueus d'Alemanya, contrària als principis del Cristianisme. Des del punt de vista estrictament jurídic, Maspons recorda que Alemanya –igual que Espanya- no ha signat cap tractat que l'obligui a respectar específicament els drets de les minories nacionals, més enllà de la seva condició genèrica de ciutadans. El jurisconsult insisteix en què la construcció de camps de concentració per a presoners acusats d'un delicte de pensament és una conseqüència de les penúries passades pels alemanys com a conseqüència de la I Guerra Mundial. Maspons pretén establir un paral·lelisme amb el patiment dels jueus ressaltant que a ciutats com París es van haver d'endegar campanyes de recollida d'aliments per evitar que els nens alemanys morissin de gana. L'advocat i periodista prediu que, en el moment en què Alemanya recuperi la seva vigoria econòmica, s'acabaran totes les “anormalitats”.

Tres mesos més tard, Francesc Maspons publica un nou article a on analitza el paper de les delegacions catalanes als congressos de minories nacionals de la Societat de Nacions a l'hora d'internacionalitzar el plet català. Aquestes accions, juntament amb altres iniciatives com el Concurs Patxot, provoquen, segons Maspons, que Catalunya torni a despertar l'interès d'analistes i estudiosos d'arreu del món occidental, principalment a Europa. La part principal del text, però, se centra en comentar la publicació d'un llibre obra de Carles Sanllehy a on s'analitzen les conseqüències – funestes, segons Maspons- que per a Catalunya tingué el Tractat d'Utrecht, que implicava la retirada de les tropes austriacistes del Principat i la solitud de Catalunya davant dels atacs de les tropes de Felip V. L'advocat i periodista atribueix l'isolament

del poble català a la tendència absolutista cada cop més majoritària en aquella època a Europa.

L'últim dels articles de Maspons a *La paraula cristiana* es publica l'abril de 1935. El text analitza la petició d'entrada de la URSS a la Societat de Nacions i resalta la transcendència del moment. Fidel al seu inexpugnable anticomunisme, Maspons i Anglasell assenyalen tot un enfilall de contradiccions que, al seu entendre, comporta l'entrada de la Unió Soviètica a l'organisme internacional. A més, la manca de reconeixement cap als drets de les minories existents al seu territori esdevé un element cabdal que impossibilita, segons Maspons, l'acceptació de la URSS a la Societat de Nacions. Tot i entendre els arguments esgrimits pels defensors de la seva entrada, que consideren que és millor que els soviètics hi siguin per tal que se sotmetin així a les normes de l'organisme, el jurisconsult hi discrepa en no atorgar cap credibilitat als acords que pugui signar la URSS atès el seu caràcter refractari als principis i valors que mouen la Societat de Nacions. Maspons i Anglasell, a més, un any després del seu article dedicat a la situació dels jueus alemanys, ja parla obertament de l'antisemitisme del govern nazi i del seu líder, Adolf Hitler.

Al llarg de les pàgines de *La paraula cristiana*, Francesc Maspons desenvolupa bona part dels eixos fonamentals del seu cos argumental. Maspons demostra un coneixement profús de la història i del dret internacional que posa al servei, d'una banda, del Cristianisme, que per a Maspons és sinònim de llibertat, i de l'altra, de Catalunya. L'advocat i periodista aposta decididament per la internacionalització de les seves demandes i per remarcar el caràcter democràtic de les institucions catalanes en contraposició amb l'absolutisme borbònic. Maspons i Anglasell recorre a la revista fundada pel Dr. Carles Cardó, un dels seus referents ideològics, per tal de reivindicar el dret de Catalunya a recuperar les llibertats perdudes el 1714 per un acte de violència i a constituir-se novament com a Estat per bastir, posteriorment, el model de relació que consideri més adient amb Espanya.

6.9.2 Excursionisme

El món de l'excursionisme més pròxim a les reivindicacions polítiques del catalanisme també precisa d'un òrgan que modela i articula el seu missatge i corpus ideològic. De fet, l'excursionisme és entès en aquell moment com un compendi de qualitats que combina l'educació física, l'elevació moral, la ciutadania i el patriotisme.

És, doncs, en aquest context que neix la publicació *Excursionisme*, molt lligada al cercle de Palestra i a on Francesc Maspons, president del CEC, s'implica des de bon començament. De fet, Maspons i Anglasesell ja apareix citat com a col·laborador del periòdic al llistat publicat al primer número, aparegut el 6 d'abril de 1928³³².

Palestra fou una organització nacional adreçada a la joventut catalana que aplegava activitat culturals, cíviques, socials i esportives a partir d'un pensament nacionalista de caire progressista i defensor de la persona. El militant de base, Enric Vinaixa, rememora la proximitat que existia entre els membres més joves de Palestra i els seus mestres com Fabra, Rovira i Virgili i Maspons i Anglasesell, considerat un atractiu orador "de posat doctoral"³³³.

Maspons esdevé el president del consell d'administració d'Editorial Montseny S.L., empresa editora del periòdic. Batista i Roca hi apareix com a secretari i Francesc Blasi com a tresorer. La redacció del periòdic té la seva seu al local de Palestra. A partir del número 52, a més, el periòdic esdevé ja obertament el principal mitjà de comunicació de l'entitat. A les seves planes, prenen protagonisme temes d'escoltisme i d'exaltació patriòtica, a més de declarar-se obertament secessionista i contrari a la Lliga de Cambó; és a dir, en definitiva, que es polititza.

Segons Batista Roca, a la dècada de 1920 molts veieren l'excursionisme com un mitjà per a la formació moral i social del jovent. El periòdic s'encarregà de divulgar aquesta nova visió de l'excursionisme que supera l'habitual dicotomia entre activitat física i cultural, les quals també tenen cabuda a la publicació.

Durant els anys d'existència del periòdic, Maspons i Anglasesell hi publica tres articles. Al primer número, aparegut el 6 d'abril de 1928, sota el títol de *Fidelitat*, elabora un retrat de Ramon Llull on se'l presenta com a mestre d'excursionistes i a on afirma que el seu ideal de *Patria, libertas, fides* serveix d'inspiració als fundadors de la primera entitat excursionista, el 1876. Al segon article, al sisè número del 22 de juny de 1928, titulat *D'Ull de Ter a Nova Zelanda*, Maspons relata el civisme a les muntanyes de Nova Zelanda en contrast amb uns polèmics fets ocorreguts al refugi d'Ulldeter. A l'última col·laboració escrita de Maspons, al número 25 del periòdic del 12 d'abril de 1929, l'advocat i periodista assegura que l'excursionisme ha entès que per realitzar una

³³² ALBESA i RIBA, Carles. *Excursionisme (1928-1931). Un periòdic més enllà de l'excursionisme*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2003.

³³³ DURAN SOLÀ, Lluís. *Intel·ligència i caràcter. Palestra i la formació dels joves (1928-1939)*. Catarroja-Barcelona: Editorial Afers, 2007.

gran obra és més fecund el petit esforç de cada dia que no pas els grans plans i les teoritzacions.

6.9.3 *Diari de Vic*

L'estreta relació que Maspons va mantenir al llarg de la seva vida amb Francesc M. Masferrer també tindria la seva traducció periodística. Al llarg dels anys, Maspons i Masferrer experimentarien una evolució similar dins del catalanisme polític passant del regionalisme més contingut de caire catòlic al separatisme explícit del Partit Nacionalista Català, sense oblidar la proximitat amb Acció Catalana i les experiències de la Unió Jurídica Catalana, a més de la presència de tots dos als congressos de minories nacionals de la Societat de Nacions. Per tot plegat, l'advocat i periodista no dubta a col·laborar amb el *Diari de Vic*, empresa periodística fundada per Masferrer el 1930, ja amb Primo de Rivera fora del poder, i que esdevindria, fins als Fets d'Octubre de 1934, el principal òrgan de difusió catalanista de la comarca d'Osona i més enllà, atesa la seva vocació generalista. Maspons hi publica un total de 35 articles, sobretot durant el primer any de vida del rotatiu i el primer trimestre de 1933. Els escrits del jurisconsult pivotaran, fonamentalment, al voltant de la internacionalització del plet català, destacant la necessària presència de Catalunya als principals organismes internacionals, i sobre la relació de Catalunya amb la República espanyola. Temes, doncs, abastament tractats per Maspons i sobre els quals arribaria a ser tota una referència. Això no obstant, el diari també servirà de columna d'opinió per a qüestions més d'actualitat com el seu vot particular a la comissió jurídica assessora de la Generalitat. Ja abans del tancament del rotatiu arran dels Fets d'Octubre, Maspons gairebé atura les seves col·laboracions amb el rotatiu coincidint amb l'abandó de Masferrer de la direcció i la proximitat ideològica de la publicació amb ERC.

7- LA REIVINDICACIÓ DE L'ESTATUT (1931-1932)

7.1 II República i separatisme

Les eleccions municipals del 14 d'abril comporten el triomf de les esquerres, la caiguda de la monarquia i la proclamació de la República. De cop, en un sol dia, s'obria un període transcendental en la història del país marcat per la il·lusió i l'esperança d'un sector de la població àvid de canvis i defensor d'una profunda transformació social, oposat, per contra, amb un altre segment temerós de possibles excessos i partidari de l'ordre tradicionalment establert.

Per a Maspons, tal com recordaria anys més tard³³⁴, la situació generada era d'una pregona complexitat. Segons el seu parer, Macià era un home d'una gran rectitud i honorabilitat i, justament la defensa d'aquests valors, esdevindrien l'esca dels problemes. Ferm partidari de la unitat dels partits, en Maspons es va trobar un grup heterodox de gent catalanista que volia conformar una gran força unitària, però en Macià els va dir que ell es devia a ERC. Per a Maspons, però, ERC no estava a l'alçada de l'empresa. De fet, pocs dies després de guanyar les eleccions, Maspons va assistir a un acte a l'Orfeó ple a vessar on Aiguader parlava de drets i d'humanitat mentre tot estava per fer i "ningú no feia res". Uns deu dies després, Maspons explicava que el govern encara no s'havia adonat que la llengua oficial de la Generalitat era el castellà, prova que els seus governants no pensaven en decrets ni en lleis. Tot plegat va convertir la Generalitat, a parer del jurisconsult, en una agrupació de partit únic. Més endavant, davant la por de perdre el gran suport popular rebut, Maspons assenyala que algú va treure el tema dels rabassaires, el que va generar dissensions al si del mateix govern. Abans de la guerra, per tant, es va produir el mateix que va passar a Itàlia, que Catalunya estava desorganitzada i, quan esclatà el conflicte, la derrota estava assegurada per les divisions.

Sigui com sigui, la implicació del jurisconsult amb les noves autoritats, ara que era una figura de cert calatge internacional, fou instantània. Així s'explica que, uns dies després de l'adveniment de la República, enviés un telegrama a l'Associació Internacional de l'Haia amb l'objectiu de tranquil·litzar la comunitat internacional comunicant textualment: "Prego que tinguin la seguretat que tant la vida del país com

³³⁴ Entrevista gravada per Carles Sindreu el 26 de febrer de 1959. Conservada al fons de Jaume Font i Marí-Martí. Arxiu Nacional de Catalunya 1-563/N589.

els serveis públics i privats estan absolutament normalitzats a Catalunya com a tota Espanya i només hi ha febre de treball”³³⁵.

El missatge rep resposta pos dies després de la mà del president del Comitè Nacional Macedònic, el doctor Stanicheff, resident a Sofia (Bulgària), qui envia un telegrama a Francesc Maspons expressant la seva alegria per les llibertats adquirides per Catalunya amb el canvi de règim. La comunicació també fa esment als treballs duts a terme per la delegació catalana als congressos minoritaris d’Europa presidits per Maspons³³⁶.

Catalunya endins, el canvi de règim comportarà que un bon amic seu i membre destacat d’Acció Catalana, Lluís Nicolau d’Olwer, sigui investit ministre en tant que representant del catalanisme prèvia acceptació de Macià, qui en un primer moment dubtà d’escollir pel càrrec Lluís Companys. Tres dies després, el 17 d’abril, Nicolau d’Olwer, juntament amb el tarragoní Marcel·lí Domingo i Fernando de los Ríos, es desplaça fins a Barcelona amb la missió d’aconseguir que Macià retiri la proclamació de la República Catalana i constitueixi un govern provisional de la Generalitat, a l’espera que més endavant es redacti un estatut.

En un primer moment, doncs, l’optimisme guia els plantejaments maximalistes de Francesc Maspons, qui assevera que la reinstauració de l’antiga Generalitat havia de posseir un grau de sobirania similar a la que havia estat eliminada el 1714 per la força de les armes, quan les institucions catalanes havien gaudit d’una autonomia plena.

La Diada de Sant Jordi de 1931, n’és una clara mostra. Amb la República tot just acabada de proclamar, el CEC organitza una jornada que compta amb la presència del conseller de Govern de la Generalitat, Manel Serra i Moret; el regidor de l’Ajuntament de Barcelona, Joaquim Xirau, i el canonge Carles Cardó, entre d’altres. En el seu discurs, Francesc Maspons i Anglasesell Iloa les figures de Tomas Masaryk, pare de la república de Txecoslovàquia, i de Francesc Macià com a artífexs d’un ideal considerat en els seus inicis com a utòpic. Així mateix, el president del CEC relaciona les seves personalitats i relata les dificultats que, al seu entendre, va haver de vèncer Francesc Macià per assolir els seus objectius. Finalment, l’advocat i periodista clou la seva intervenció elogiant la feina de Francesca Bonnemaison des de la presidència de l’Institut de Cultura i Biblioteca Popular de la Dona³³⁷.

³³⁵ *La Vanguardia*. 21 d’abril de 1931, pàgina 30.

³³⁶ *La Vanguardia*. 30 d’abril de 1931, pàgina 6.

³³⁷ *Butlletí del Centre Excursionista de Catalunya*. 432, maig de 1931, pàgines 134-151.

Poc després, Francesc Maspons envia també un telegrama de felicitació al ministre d'Instrucció Pública, Marcel·lí Domingo, per l'aprovació d'un decret el 29 d'abril que permetia l'ús del català a l'ensenyament i que, al seu entendre, resolva el problema lingüístic a l'escola³³⁸.

Mica en mica, però, el seu desencís amb les noves autoritats es farà patent ben d'hora i la confiança en una resolució ràpida i generosa en la línia de les seves reivindicacions anirà sent substituïda pels recels i la desil·lusió³³⁹. La primera topada es produirà en l'àmbit de les relacions internacionals. Aprofitant la seva estreta coneixença, Maspons envia una carta a Olwer, ara ministre d'Economia de la II República espanyola, al voltant de la visita del ministre d'Estat, Alejandro Lerroux, a un consell de la Societat de Nacions on s'havia de debatre la proposta de creació d'un moviment pan-europeu consistent en una unió d'estats continental, un preludi del que dècades després esdevindrà la Unió Europea. Maspons, tanmateix, hi està en contra en entendre que la proposta, promoguda pel bloc francès, pot ofegar els drets de les minories nacionals. Maspons proposa a Olwer que, en cas que la postura espanyola sigui la propera a França, Catalunya ha d'aparèixer ben allunyada de la delegació estatal, mentre que, si Espanya s'arreglera amb les tesis nòrdiques i centreeuropees, la delegació oficial hauria d'integrar alguns dels catalans que han anat participant als congressos de minories nacionals. Maspons també li avança que en breu rebrà una comunicació de l'Associació Europea per l'Estudi dels Drets de les Nacionalitats que ell mateix presideix³⁴⁰.

Pel que fa a la seva implicació amb el teixit associatiu del país, Francesc Maspons assumirà més responsabilitat en aquests moments tan significatius. Així, el butlletí del CEC informa el mateix mes d'abril que l'entitat l'ha escollit president de la junta directiva de la nova Federació d'Entitats Excursionistes de Catalunya, agrupació que havia ofert el seu màxim càrrec a la persona en qui delegués el centre³⁴¹. La resta de la junta la integren Emili Jové, vicepresident, en la seva condició de representant de

³³⁸ GARCÍA JORDÁN, Pilar. *Els catòlics catalans i la Segona República (1931-1939)*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1986, pàgina 81. El decret establia l'ensenyament en català a totes les escoles primàries de Catalunya.

³³⁹ D'OLWER, Lluís Nicolau. *Democràcia contra dictadura: escrits polítics, 1915-1969*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, 2007, pàgina 41.

³⁴⁰ Fons Nicolau d'Olwer ubicat a la Biblioteca de l'Abadia de Montserrat. Carta de Francesc Maspons a Nicolau d'Olwer, datada a Barcelona el 27 d'abril de 1931.

³⁴¹ *Butlletí del Centre Excursionista de Catalunya*. Suplement al 431, abril de 1931, pàgina 1.

l'Agrupació Excursionista de Catalunya, i Josep Maria Benet, secretari en virtut de la seva pertinença a la Unió Excursionista de Catalunya.

Poc després, Maspons donarà a conèixer les gestions efectuades per a la millora de les comunicacions a la Molina de cara a la temporada d'hivern, consistents principalment en assolir una major rapidesa del viatge des de Barcelona, la supressió d'algunes parades i l'obertura de vagons-bar en els trens especials. L'anunci tindrà lloc durant la inauguració el dia 15 de maig del IV Saló Català de Fotografies de Muntanya.

7.2 Activitat a favor de la integritat de l'Estatut i la sobirania jurídica de Catalunya

Sens dubte, la redacció, votació i aprovació definitiva de l'Estatut català de 1931 esdevindrà un dels moments àlgids de Francesc Maspons en quant a la seva incidència pública i popularitat. Ben aviat, durant l'inici de la discussió un mes i escaig després de la proclamació de la República, Maspons i Anglaseu publica un article al diari *La Rambla* –fundat pel membre d'ERC, Josep Sunyol– a on comença a espigolar el seu posicionament envers l'Estatut de Catalunya³⁴². El jurisconsult inicia la seva argumentació marcant diferències entre constitució i pacte federal. Per a l'advocat i periodista, el primer dels texts legals estableix les normes per les que s'ha de regir un poble mentre que el segon fixa els principis de relació que un poble ha de mantenir amb un altre. Maspons entén que l'ordre natural ha de ser primer la constitució i després el pacte federal atès que, per a unir dues parts, aquestes han d'existir prèviament i s'han de reconèixer. Tot i així, aporta exemples de diferents indrets d'Europa (Irlanda i Anglaterra, Rutènia i Txecoslovàquia) on l'ordre seguit és l'invers. Tanmateix, el jurisconsult considera que un poble que ja té promulgada una constitució, en el moment que s'uneix federalment a un altre sacrifica part del seu text legal o, si encara no ho ha fet, ha d'adaptar la seva constitució a les necessitats del pacte, i aquest és, al seu entendre, el cas de Catalunya. Per a Maspons, els catalans han de redactar la seva carta magna pensant per endavant en la manera d'encabir-la segons l'acord d'unió establert amb la República espanyola o bé entaforar constitució i pacte en un sol document. Basant-se en un decret promulgat per la Generalitat relatiu a la seva organització, l'advocat i periodista interpreta que aquesta segona opció és l'escollida pels governants catalans. Atesa la seva doble condició constitucional i federal, el document que haurà de

³⁴² MASPONS I ANGLASEU, Francesc. «L'Estatut de Catalunya». *La Rambla*. 68, 18 de maig de 1931, pàgina 7.

ser aprovat pels ajuntaments no és anomenat ni Constitució ni pacte, sinó Estatut. Novament Maspons, donant una lliçó del seu profús coneixement del dret internacional, recorre a exemples de tota Europa per mostrar diversos casos d'unió entre pobles, tot recordant que majoritàriament predomina una tercera opció a les ja expressades amb anterioritat: cada poble integrant de la federació redacta la seva pròpia carta magna a partir dels límits que estableix una constitució federal. L'autor de l'article entén que totes les opcions tenen els seus avantatges i inconvenients. En el cas triat per la Generalitat, Maspons detecta un important contratemps atès que, com que l'Estatut ha d'ésser aprovat per les corts espanyoles en contenir el pacte d'unió, Catalunya no el podrà modificar mai per ella sola; és a dir, el poble català perdrà la facultat primordial de modificar la seva constitució sense la intervenció i consentiment d'Espanya. Això no obstant, el jurisconsult aconsella superar aquest inconvenient introduint un article que permeti, precisament, alterar tot allò que es refereixi exclusivament a funcions o serveis d'ordre interior català. D'aquesta manera, al seu parer, se solucionarà l'esmentada limitació i es gaudirà, paral·lelament, de l'avantatge de fugir del sistema de lleis generals d'Espanya que, segons Maspons, tant havia perjudicat Catalunya durant el regnat de la casa Borbó. L'advocat i periodista tanca el seu article assenyalant que, si l'Estat espanyol estés un model d'organització federal arreu, la personalitat pública catalana quedaria equiparada a la d'altres territoris que l'hauran obtingut més per obra d'una llei que no pas per la seva naturalesa.

Poc després³⁴³, Maspons reclamarà que Espanya reconegui legalment les aspiracions nacionals i d'autogovern de Catalunya cohibides des de Felip V. Per al jurisconsult, el redactat de la nova Constitució espanyola, però, impossibilita l'assoliment d'aquesta aspiració en entendre que ofega les reclamacions catalanes. Maspons insisteix que, de consolidar-se, els catalans hauran d'acceptar la Constitució com una llei morta i es veuran abocats al separatisme del règim constitucional espanyol, que el jurisconsult no equipara, encara, amb l'emancipació d'Espanya.

La seva notorietat i defensa de la personalitat jurídica de Catalunya el portaran a participar del primer acte públic de l'Institut d'Estudis Catalans un cop acabada la dictadura³⁴⁴. Es tracta de la seva festa anual, celebrada el diumenge 31 de maig a la Casa de Convalescència de l'antic hospital de Sant Pau la seva festa anual. L'acte,

³⁴³ MASPONS i ANGLASELL, Francesc. «L'antiestatut». *Diari de Vic*. 429, dijous 22 d'octubre de 1931, pàgina 1.

³⁴⁴ *La Publicitat*. 17.727, 2 de juny de 1931, pàgina 2.

doncs, esdevé un acte de reivindicació de la institució, perseguida durant els vuit anys de directori militar. A la festa també hi assisteixen personalitats com el ministre d'Instrucció Pública i el d'Economia, Marcel·lí Domingo i Nicolau d'Olwer, respectivament; el conseller de Governació, Joan Casanovas; l'alcalde de Barcelona, Jaume Aiguader; Pere Coromines, qui presideix de l'Institut d'Estudis Catalans; Pompeu Fabra; Jaume Serra Hünter i Puig i Cadafalch, entre molts altres.

Com a president del CEC, Francesc Maspons també intervé el diumenge dia 7 de juny al teatre Gran Kursaal de Manresa a l'aplec convocat per commemorar les Bases de Manresa del 1892, a on es reclamava la devolució de les Constitucions Catalanes³⁴⁵. Com a mostra del seu prestigi i compromís, s'estableix que Maspons faci ús de la paraula en vuitè lloc, juntament amb Folguera i Duran per la Unió Catalanista de Barcelona, Raimon d'Abadal per la Lliga Regionalista, Rovira i Virgili per Acció Catalana, Ventura Gassol per ERC i Pompeu Fabra per Palestra, a més de Leonci Soler i March, Manuel Serra i Moret de la Unió Socialista de Catalunya (finalment substituït per Cosme Rofes), Ferran Valls i Taberner de la Lliga Espiritual de Nostra Senyora de Montserrat, Joan Estelrich de l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana, Pere Aldavert de la Vella Renaixença, Enric Nadal del CADCI i Jaume Bofill i Mates del Partit Català Republicà. És a dir, un ampli estol de representants de les diferents famílies i sensibilitats enquadrades dins del catalanisme més actiu i, tot plegat, sota la presidència del president Macià. Els parlaments comencen a dos quarts d'onze del matí i, una hora més tard del previst inicialment, intervé Maspons i Anglasesell per exaltar, una vegada més, dos dels seus referents polítics. Maspons assegura que a Europa només dos homes han assolit l'entera llibertat dels seus pobles: Masaryk a Txecoslovàquia i Macià a Catalunya. Després d'enaltir la tasca patriòtica de l'excursionisme i de recordar la figura del bisbe Torres i Bages, Maspons crida a la unitat dels catalans i reclama que es miri sempre endavant, cap a la vida i l'espiritualitat. El jurisconsult afegeix que tota Europa està organitzada segons l'esperit de les Bases de Manresa i clou el seu discurs dedicant un cant a Catalunya i a la unió de tots els catalans.

A l'acte també hi prenen part figures del catalanisme com Vicenç Albert Ballester, president de la Unió Catalanista, i el dramaturg vinculat a ERC, Joan Puig i Ferrer, entre d'altres. Seguidament, al voltant de les dues de la tarda, fa acte de presència el president Macià, qui descobreix una placa commemorativa a l'Ajuntament i

³⁴⁵ *El Dia*, 3 de juny de 1931, pàgina 4.

presideix un banquet amb 250 persones. La commemoració, d'una forta càrrega simbòlica i política, despertarà gran entusiasme entre una part significativa de la població atès que, de retorn a Barcelona, la comitiva és aplaudida i ovacionada a nombrosos pobles i ciutats³⁴⁶.

La voluntat de Francesc Maspons d'assolir un acoblament del catalanisme que transcendeixi els partits polítics el porta a signar un escrit publicat a la premsa el 10 de juny a on, juntament amb una sèrie de personalitats aplegades sota l'autonomenat Comitè Pro Unitat Catalana, reclama la unitat dels catalanistes davant les eleccions a les Corts de la II República que s'han de celebrar el 28 de juny. Animats per l'acollida popular que tingué justament la commemoració de les Bases de Manresa i en un segon acte organitzat al Centre de Dependents de Barcelona, els signants advoquen per la creació d'una nova solidaritat catalana "que integri els patriotes de les diverses tendències del nacionalisme català"³⁴⁷. Els autors de l'escrit consideren aquesta unió indispensable per tal de defensar l'Estatut que ha de regir Catalunya. A més de Maspons, estampen la seva rúbrica Manuel Folguera i Duran; Vicens A. Ballester; Ferran de Sagarra i de Siscar; Daniel Girona i Llagostera; Pompeu Fabra; Francesca Bonnemaison, vídua de Narcís Verdaguer i Callís; Josep Carbonell; Ferran Soldevila; Manuel Brunet; Josep Maria Batista i Roca; Jaume Serra i Hünter, i David Ferrer.

Manuel Folguera i Duran serà més explícit en unes declaracions a *La Rambla* a on advocarà perquè el catalanisme creï una candidatura unitària pensada per defensar els interessos de Catalunya a les conteses electorals. Entre la llarga llista de noms destacats per Folguera, ressalten Nicolau d'Olwer, Hurtado, Sunyer i Maspons i Anglasell, citat immediatament al costat del president Macià, prova, doncs, del prestigi que el seu activisme desperta entre determinats sectors socials i polítics³⁴⁸.

El seu apartidisme el portarà a col·laborar amb formacions diverses, com el Partit Catalanista Republicà. De fet, Maspons i Anglasell inaugurarà un cicle de conferències organitzat per la secció local de Vic el 29 d'octubre al vespre, al Cinema Esport, amb la xerrada *Catalunya a l'estranger*, posposada un parell de setmanes per problemes de salut d'un dels seus familiars.

³⁴⁶ *L'Esquella de la Torratxa*. Periòdic satíric, humorístic, il·lustrat i literari. 2.710, 12 de juny de 1931, pàgina 9.

³⁴⁷ *La Vanguardia*. 10 de juny de 1931, pàgina 26.

³⁴⁸ *La Rambla*. 72, 15 de juny de 1931, pàgina 10.

Les seves reflexions sobre la modernitat del dret català tradicional també li faran guanyar adeptes entre els defensors del tret diferencial de Catalunya³⁴⁹. En un article a la *Revista de Catalunya*, Francesc Maspons ressalta que, per a les lleis de Catalunya, l'Estat no és una unitat política en ell mateix sinó el resultat de la unió de les ciutats, de manera que el seu objectiu principal és salvaguardar als drets dels ciutadans i no els de l'Estat. Segons Maspons, el dret català entén l'Estat com la unitat d'unes ciutats associades per un lligam natural basat en la llengua i en una manera similar de viure i concebre les institucions jurídiques i socials. Maspons i Anglasesell elabora un paral·lelisme entre la Constitució catalana de 1283 i l'Assemblea de les Nacions Unides quan, el 1929, destaca que l'objectiu dels estats és el de legislar per assegurar el benestar dels ciutadans. Fonamentant-se en figures clàssiques com Càncer, Fontanella, Lluís de Peguera i Tomàs Mieres, el jurisconsult defensa que, per al dret català, tota autoritat –corona inclosa– sempre ha estat sotmesa a la llei, de la mateixa manera que la resta de ciutadans. Maspons contraposa la voluntat del dret jurídic català a l'autoritarisme de Felip V, qui suprimí les institucions catalanes el 1714.

De portes enfora, a més, la seva notorietat augmentarà amb la celebració de la setena edició del Congrés de Minories Nacionals, molt centrat, com no pot ser d'una altra manera, en el cas català atesa la transcendència política del moment, amb la proclamació de la República tot just quatre mesos i mig abans. La inauguració del congrés es produeix el diumenge 30 d'agost a Ginebra i té la presència de quinze grups pertanyents a catorze països. Després de la lectura d'un missatge fet arribar per Nicolau d'Olwer; Maspons i Anglasesell llegeix un discurs en nom del president de la Generalitat, Francesc Macià, a on recorda que la delegació catalana ha participat gairebé des dels seus inicis en els treballs del congrés i a on destaca que l'alliberament de Catalunya constitueix el triomf de les idees que la delegació sempre ha defensat a Ginebra³⁵⁰. També intervenen a la sessió l'advocat i polític Amadeu Hurtado i Joan Estelrich. Serà, possiblement, la darrera gran aparició de Catalunya als congressos atès que, un cop proclamada la República, el partit hegemònic al país, ERC, no mostra gaire interès en prosseguir amb les seves a l'organisme mentre que el catalanisme conservador alenteix el seu entusiasme inicial davant la nova realitat política que li permet influir directament sobre la diplomàcia exterior estatal, fins al punt que Joan Estelrich, el gran valedor de la

³⁴⁹ MASPONS i ANGLASELL, Francesc. «Alguns principis fonamentals del règim públic català». *Revista de Catalunya*. 71, juliol de 1931, pàgines 1-7.

³⁵⁰ ABC. Diumenge 30 d'agost de 1931, pàgina 44, edició matí.

participació catalana als congressos, arriba a assistir el 1935 com a delegat espanyol a l'Assemblea de la Societat de Nacions³⁵¹.

Tot amb tot, l'exigència del treball de Maspons a la Societat de Nacions també tindrà repercussions dins de la seva feina al teixit associatiu del país i, més concretament, al CEC, d'on haurà d'abandonar la presidència per atendre millor la representació conferida al Comitè Assessor de les Minories Nacionals. L'assemblea ordinària del CEC celebrada el 26 de juny escull com a nou president de l'entitat Pau Vila i Dinarès, en substitució de Francesc Maspons que, tanmateix, roman a la junta com a vocal i membre també de la comissió de publicacions³⁵². Segons que explicaria Lluís Duran, el mandat de Maspons i Anglaseu es caracteritzaria pel seu interès per la fotografia, disciplina a la qual s'aproximaria des de l'etnografia³⁵³.

Maspons, tanmateix, seguirà col·laborant amb el butlletí de l'entitat amb reflexions de caire més naturalistes relacionades amb el món de l'excursionisme. En un article datat el 4 d'octubre a Bigues, el jurisconsult parla sobre l'aparició de l'arc de Sant Martí a les vuit del vespre quan ja feia gairebé dues hores i mig que s'havia fet de nit³⁵⁴. El fenomen, força anormal, va durar uns deu minuts i permetia observar una arcada de color gris, malgrat que en el seu cantó esquerre encara es percebia de manera tènue els seus característics colors.

L'abandó de la presidència del CEC, càrrec força exigent, no impedirà, però, que s'involucri amb d'altres iniciatives menys apressants. Seguint la tradició familiar, Maspons integra el jurat del LXXIV Jocs Florals de Barcelona de 1932. A més dels premis ordinaris, hi figura el guardó Fastenrath, el qual, d'acord amb el torn establert en 1909, s'atorga al millor llibre de poesies publicat dins dels sis anys darrers. També s'afegeix el premi Concepció Rabell, que s'adjudica a la millor obra de prosa literària (exclosos el teatre i la novel·la) publicat dins dels dos anys darrers. El cartell és signat el 9 de novembre per Ferran Agulló, president; Maspons, Lluís Vila, Carles Soldevila, Víctor Rahola, l'escriptor extremeny Enrique Díez Canedo, i Maria Teresa Vernet, com a secretària. El veredictes es dona a conèixer el maig de l'any següent.

³⁵¹ Núñez Seixas, Xosé M. *¿Protodiplomacia exterior o ilusiones ópticas? El nacionalismo vasco, el contexto internacional y el congreso de nacionalidades europeas (1914-1937)*. Cuadernos de Sección. Historia-Geografía 23. Donostia, 1995, pàgines 243-275.

³⁵² *Butlletí del Centre Excursionista de Catalunya*. Suplement al 434, juliol de 1931, pàgina 1.

³⁵³ DURAN SOLÀ, Lluís. *Intel·ligència i caràcter. Palestra i la formació dels joves (1928-1939)*. Catarroja-Barcelona: Editorial Afers, 2007.

³⁵⁴ MASPONS i ANGLASEU, Francesc. «L'arc de Sant Martí de nit». *Butlletí del Centre Excursionista de Catalunya*. 438, novembre de 1931, pàgines 353-354.

Així mateix, Francesc Maspons és escollit el juny de 1931 bibliotecari de la junta de l'Associació de Graduats de la Universitat de Barcelona mentre que, un mes més tard, apareix el segon volum de la Biblioteca d'Estudis Comarcals, titulat *El problema comarcal de Catalunya*³⁵⁵, i a on Francesc Maspons redacta el capítol *L'aspecte jurídic del nostre problema comarcal*. Els altres autors del llibre són Francesc Glanadell, Jaume Bofill, Antoni Rovira i Virgili, Ferran Valls i Taverner, Carles Pi i Sunyer i Pau Vila. Maspons era vocal del consell directiu de la Casa del Vallès.

7.3 Promoció turística de Catalunya i Balears. Federació Catalano-balear de Turisme

L'activitat de Maspons i Anglaseu abraçarà els sectors més diversos, també el del turisme. Tot just constituïda la República, el promotor i director de Viatges Blaus, Jaume Marill, envia una carta amb data del 31 d'abril de 1931 a Ventura Gassol a on li exposa la importància del turisme a Catalunya i defensa que la promoció turística ha de quedar en mans de les associacions comarcals³⁵⁶. Per tal d'evitar una excessiva fragmentació, tanmateix, la Generalitat apadrina la idea constituir una Federació de Turisme de Catalunya i Balears, presidida per Francesc Maspons. La funció principal de l'ens serà assegurar uns contactes directes entre les entitats, empreses, serveis i persones que, tant a Catalunya com a les Balears, es preocupen de la promoció del turisme. Prova d'aquest suport mutu, l'entitat participa a la Fira Comercial de París de 1932, amb una parada amb material imprès patrocinat per la federació sobre Ferrocarrils de Muntanya a Grans Pendants; Societat d'Atracció de Forasters de Barcelona; Foment de Turisme de Palma de Mallorca; Associació d'Hotelers, Restaurants i Similars de Catalunya; Hotel Colón de Barcelona; Hoteles Unidos S.A. (HUSA), Viatges Catalònia; Atracció de Forasters de Sitges, i les entitats locals de Foment del Turisme de la Cerdanya, Camprodon, Costa Brava i S'Aragó. Així mateix, la Federació de Turisme de Catalunya i Balears també s'aboca a l'organització d'una Exposició Internacional de Turisme a Barcelona l'any 1934, als palaus i pavellons dels jardins de Montjuïc a on, el 1929, s'havia celebrat l'Exposició Internacional de Barcelona.

³⁵⁵ MASPONS i ANGLASELL, Francesc. «L'aspecte jurídic del nostre problema comarcal». Dins de *El problema comarcal de Catalunya*. Barcelona: Casa del Vallès, 1931. Reeditat per Societat Catalana de Geografia. Institut d'Estudis Catalans. Barcelona 2005.

³⁵⁶ FARRERAS, Antoni. *El turisme a Catalunya del 1931 al 1936*. Barcelona: Editorial Pòrtic, 1973, pàgines 135-141.

La posada en marxa de la constitució de la federació té lloc el 28 de novembre de 1931 a la seu del Centre Excursionista de Catalunya, entitat presidida per Maspons fins només mig any abans i que denota la seva implicació inequívoca en el projecte. Atesa l'entusiasta resposta dels assistents, es procedeix a l'elecció d'un consell provisional que actuï sota la presidència d'un representant de la Generalitat. L'òrgan encarregat de posar en marxa la federació queda constituït per Esteve Sala, Miquel Regàs, Joan Masó, Josep Esplugues, Josep Serra, Ignasi Armengou, Jaume Marill, Maspons i Anglasell i un representant de l'Atracció de Forasters encara per definir, membre del consell provisional responsable de vetllar de tots els detalls preliminars a la seva constitució definitiva³⁵⁷.

Després de mesos de feina, finalment, la Federació de Turisme de Catalunya i Balears es constitueix el dissabte 23 de gener de 1932 al departament d'Economia i Treball de la Generalitat. El consell directiu quedà constituït amb el conseller Manuel Serra i Moret com a president d'honor; Francesc Maspons Anglasell (president), Pau Nicolau (vicepresident primer), Manuel Ribé (vicepresident segon), Ignasi Armengou (secretari), Josep Esplugues (tresorer), Joan Masó (comptador), Joaquim Folch i Torres (vocal representant de Barcelona), Juli Nogués (vocal representant de Barcelona), Jaume Marill (vocal representant de Barcelona), Joan Badó (vocal representant de Barcelona), Miquel Regàs (vocal representant de Barcelona), Josep Serra (vocal representant de Barcelona), Enric Pedret (vocal representant Palma de Mallorca), Francesc Vidal Sureda, (vocal representant de Palma de Mallorca), Josep Ensesa (vocal representant de Girona).

Durant els primers mesos d'activitat, la federació es mostra força activa amb l'objectiu d'esdevenir un organisme auxiliar de l'organització oficial del turisme català. Així, el 26 de maig, el seu comitè directiu es reuneix sota la presidència de Maspons i Anglasell i amb la presència de Pau Nicolau, Manel Ribé, Joan Massó, Josep Esplugues, Josep Serra i Roca, Miquel Regàs, J. Badó, Jaume Marill, Juli Nogués, Josep Ensesa, Vera, Josep Buïgas i Ignasi Armengou, com a secretari, a més del delegat de Turisme als Pirineus, Manuel Vesa, i representants de Ferrocarrils de Muntanya a Grans Pendants, Societat d'Atracció de Forasters de Barcelona, Foment del Turisme Balear, Associació d'Hotelers i Similars de Catalunya, Hotels Units, Viatges Catalònia, Sindicats d'Iniciativa de Sitges, Tarragona, Costa Brava i S'Aragó, entre d'altres.

³⁵⁷ *La Vanguardia*. 3 de desembre de 1931, pàgina 16.

L'assemblea aprova la gestió del president durant la fira de París que comptà amb la participació de la federació; el pressupost de publicitat a desenvolupar en països de parla, sobretot, francesa, i la cooperació amb l'Oficina del Patronat Nacional de Turisme instal·lada a París. Així mateix, es dóna compte de la parada promocional de l'ens a la Fira Comercial de París, organitzada per Cambra Espanyola de Comerç. També, s'aprova el muntatge d'un diorama de Barcelona a París a càrrec del pintor Josep Buïgas Sans i del seu germà, Carles Buïgas, enginyer responsable de les fonts lluminoses de Montjuïc³⁵⁸. Per concloure la reunió, la federació pren en consideració la petició del delegat de Turisme de Puigcerdà de sol·licitar als poders públics la resolució de determinades carreteres per afavorir i potenciar els circuits turístics dels Pirineus. Entre el material de propaganda s'aprova l'adquisició d'un aparell mecànic representatiu de les fonts màgiques de Montjuïc de l'enginyer Buïgas i la impressió de cent mil fulletons i 2.000 cartells sobre Barcelona. L'Associació d'Hotelers de Catalunya, companyies de ferroviaris, sindicats i empreses s'ofereixen per cobrir les despeses. Així mateix, la reunió tracta l'organització d'unes curses automobilístiques a Montjuïc, un saló del turisme i un programa de festes per a la tardor. S'estudia la conveniència de fomentar la indústria hotelera, la possibilitat de convocar un concurs d'avantprojectes de construcció d'hostals de turisme i, finalment, es nomena Ruiz Porta com a membre del consell de la Federació al Sindicat d'Iniciativa de Tarragona.

Una setmana més tard, el consell directiu es torna a reunir per retre compte del conveni de col·laboració signat amb la Generalitat –una de les seves prioritats– segons el qual les dues institucions han d'intercanviar informació relativa a estadístiques de viatgers, representació i propaganda. En el mateix consell s'acorda crear entitats turístiques a la Cerdanya, la Vall d'Aran, la Costa Brava i Eivissa; modificar el seu reglament per poder donar entrada a entitats que així ho han demanat; adreçar-se al governador de Girona per tal que posi remei a la presència de persones que intenten captar clients a l'arribada dels trens a la frontera; posar-se en contacte amb la Cambra d'Autòmibus per tal que informi els seus associats dels canvis de rutes i preus, i, per últim, la creació d'un inventari turístic de Catalunya³⁵⁹.

³⁵⁸ DDAA. *Miscel·lània en homenatge a Joan Ainaud de Lasarte. Vol. II*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1999, pàgines 227-228. El seu pare, Gaietà Buïgas i Monravà, fou l'autor del Monument a Colom.

³⁵⁹ *La Humanitat*. 189, 18 de juny de 1932, pàgina 4.

El comitè directiu de la Federació de Turisme de Catalunya i Balears també decideix, entre altres acords, proposar a Francesc Maspons que formi part del Patronat de l'hostal-refugi del Montseny i del Patronat de la Fira de Barcelona. Així mateix, també es demana a Juli Nogués i Josep Serra Roca (Federació d'Agències de Viatges d'Espanya) que formin part, respectivament, del comitè d'Iniciatives i Propaganda de la Fira de Barcelona i del seu comitè de Turisme, Viatges i Transport³⁶⁰.

En virtut d'estrènyer lligams amb les Balears, la Federació organitza un festival dedicat a Mallorca emès per Ràdio Barcelona el dissabte 11 de juny. L'acte està presidit per Maspons, com a president de la Federació; el conseller d'Economia i Treball, Manuel Serra i Moret, i pel diputat a Corts per la Lliga, el mallorquí Joan Estelrich. El festival inclou discursos destinats a enaltir els atractius de l'illa, una lectura de poesies d'escriptors illencs i la interpretació de cançons d'artistes mallorquins.

Al marge de la seva tasca a la federació, que serà contínua fins a la seva desaparició, Maspons i Anglasell adquirirà una gran rellevància pública durant aquests primers anys de la República mercès al seu activisme en contra de la retallada de l'Estatut i les seves reflexions al voltant del significat i la projecció nacional de Catalunya. Així, a finals de 1931 publica un article a la revista *El Temps* (portaveu d'UDC) sobre la identitat catalana³⁶¹ on definirà el fet català com una condició superior a la voluntat personal. Maspons, doncs, associa la catalanitat al lloc de naixement i assegura que la persona pot arribar a assimilar una altra cultura sense deixar de ser mai català. El jurisconsult sustenta la seva tesi en la història antiga de Catalunya, de qui recorda que va constituir totes les institucions i organismes necessaris per estructurar la seva existència. Francesc Maspons afirma que Catalunya "és un ésser viu perquè té un territori i un esperit propis". Per a Maspons, l'ànima nacional de Catalunya és liberal i democràtica, el que per a l'advocat i periodista equival a ser cristiana. Maspons i Anglasell entén que la nació es va constituir a partir dels principis de llibertat i equitat, valors eminentment cristians segons l'autor del text. El jurisconsult ho exemplifica recordant que les monarquies absolutistes responien a principis pagans malgrat escudar-se en el Cristianisme, mentre que el règim català, el de les seves institucions públiques, el seu dret civil i la seva economia es fonamenta, al seu parer, en els principis de la llibertat i de la responsabilitat individual propis de la moral cristiana. Els catalans, per

³⁶⁰ *La Humanitat*. 259, 8 de setembre de 1932, pàgina 5.

³⁶¹ MASPONS i ANGLASELL, Francesc. «Som catalans!». *El Temps*. 5 de desembre de 1931, pàgina 3.

tant, segons la seva teoria, només poden definir-se des de la seva catalanitat i el seu cristianisme, només així poden ser forts i obrar segons la seva natura.

La seva presència cada cop serà més demanada i dos dies més tard, el 7 de desembre, ofereix una conferència organitzada per Palestra sota el títol de *La Generalitat de Catalunya i l'Estatut*. Exactament la mateixa conferència, a més, serà radiada dos dies després per Maspons a Ràdio Associació de Catalunya.

Abans d'acabar l'any, el jurisconsult també imparteix una xerrada el 29 de desembre a la nit a l'Ateneu Barcelonès, sota el títol *L'encaix del dret català al nou règim polític de Catalunya*. A la seva intervenció, l'advocat i periodista afirma que els organismes públics han sofert una profunda desnacionalització que l'allunyen de la seva funció essencial de servei al poble. Per a Maspons, aquest procés és especialment greu en el camp de la justícia. En contra del que havia declarat un ministre de Justícia i Gràcia, el jurisconsult entén que el dret català no és una mica de dret de família, una mica de dret patrimonial i una mica de dret consuetudinari, sinó un conjunt de regles que han dotat Catalunya de la seva personalitat política. En conseqüència, prossegueix Maspons, un cop s'instauri en nou règim a Catalunya, el poder legislatiu català ha de recollir totes les formes de vida del poble, sintetitzar i reconèixer les seves realitats. De tal manera, continua l'advocat, el dret civil, el mercantil i el processal han de recollir les modalitats pròpies de Catalunya. Francesc Maspons alerta que en el moment d'adaptar el dret català al nou règim polític de Catalunya es pot viure una situació de conflicte atès que la nova constitució espanyola, de caràcter, al seu parer, socialista, és forçosament anticatalana atès que destrueix tot individualisme i pot imposar a les comunitats les bases d'una legislació d'arrel castellana. La sortida, segons Maspons, passa per adaptar el dret català al nou sistema polític a partir de la tradició popular i no tancar-se en una cambra amb les pandectes -col·lecció de sentències dels tribunals romans- d'una banda i les constitucions d'Alemanya, Xile i el Perú i uns quants textos filosòfics d'Hegel i Kant de l'altra.

La incertesa que genera en determinats sectors la situació legal de Catalunya després de la proclamació de la República porta Maspons i Anglasell a elaborar un dictamen sobre la qüestió. Segons les seves conclusions, publicades el 12 de febrer de 1932; a partir dels diferents decrets signats per la Generalitat i el govern espanyol es pot establir que Catalunya és un Estat, que els diputats catalans no tenen facultats per

acceptar esmenes a l'Estatut i a la Constitució i que les lleis aprovades pel Congrés espanyol no tenen vigència a Catalunya sense l'aprovació de les Corts catalanes³⁶².

En una entrevista de Domènec de Bellmunt³⁶³, traductor de Luis Ulloa, difusor de les tesories de la catalanitat de Colom que tan entusiasmen Maspons, el jurisconsult explica que la idea ja venia de lluny atès que, al seu parer, la base més ferma per defensar el plet català és la jurídica. Recull l'exemple dels Països Baixos i Luxemburg per explicar que a Europa la invocació a la base jurídica ha fet separar països. La fi de la I Guerra Mundial també serví de base jurídica per al renaixement de nous estats. Per a Maspons, la monarquia borbònica se sustentava en l'ocupació de Felip V de Catalunya per la força de les armes mentre que la República declara respectar els drets del territori català. Així mateix, assenyala que l'Estat pacta amb la Generalitat des del moment en què sol·licita que l'Estatut sigui sancionat via referèndum: “Suposar que un Estat exigeix un plebiscit als ciutadans d'un territori i no els reconeix personalitat per a tractar amb ell és un absurd que cap jurista no pot acceptar”. Explica que els juristes europeus consideren que l'Estat espanyol ha reconegut la base jurídica del problema i que aquesta acceptació ha estat suficient per retornar a Catalunya la categoria d'Estat, com abans de 1714. També afirma que el Pacte de San Sebastià té veritable força quan tres ministres de la República visiten Barcelona per ratificar-lo amb el govern de l'Estat català i convenen amb ell les bases per dur-lo a la pràctica. En cas que les Corts espanyoles modifiquin l'Estatut, Maspons creu que la cambra està en el seu perfecte dret de fer-ho però, així mateix, Catalunya també tindria la facultat de no acceptar les modificacions i, en termes contractuals, retirar l'oferta. Maspons pensa que seria d'un gran desconeixement del dret públic i democràticament imperdonable que Espanya es negués a acceptar un plebiscit exigint justament per ells. El dret públic posterior a la I Guerra Mundial inclou una sèrie de fórmules de solució jurídica per a aquestes discrepàncies. “Tot el problema està en què l'Estat espanyol es vulgui sentir una república europea del segle XX i no un estat absolutista del segle XVIII”, assegura Maspons alhora que afegeix que en aquest segon cas Espanya té la força de les armes, tal com ja havia passat a Iugoslàvia. El jurisconsult repassa casos semblants com Anglaterra i Malta, Lituània i Alemanya i Polònia. Tanmateix, Maspons creu que la solució més lògica en cas de modificacions de les Corts espanyoles és que hi hagués un

³⁶² La qüestió també serà abastament tractada en nombroses conferències, com l'oferta el dimarts 12 de gener de 1932 al vespre a l'Ateneu Barcelonès sota el títol *L'Estatut i la nova constitució espanyola*.

³⁶³ *La Rambla*. 114, 21 de març de 1932, pàgines 1-2.

nou plebiscit. Sobre l'estat del dret públic català un cop s'aprovi l'Estatut, Maspons entén que el text és un nexa d'unió entre dues personalitats i que a Catalunya regiran les lleis de la Constitució espanyola que concretament imposi l'Estatut i la resta de lleis o disposicions que l'apleguen. El president de França també ho és d'Andorra i no totes les lleis franceses regeixen al Principat. El jurisconsult considera que si una llei promulgada per la República ha de tenir la mateixa vigència a Catalunya que a Àvila o Badajoz "quedaria automàticament anul·lat l'Estatut i la personalitat catalana i no ens hauríem adonat que hagués vingut la República".

De la seva banda, *La Humanitat* també recull el mateix dia unes altres declaracions de Maspons i Anglasesell a on assegura que Catalunya té el dret de no acceptar les modificacions a l'Estatut³⁶⁴. El jurisconsult destaca que el Parlament espanyol pot esmenar el text, però que el govern català pot rebutjar les modificacions ja que l'Estatut fou aprovat per la via del plebiscit, la màxima expressió de la sobirania popular. A més, ressalta que el plebiscit fou convocat per exigència del govern espanyol. Maspons insisteix que en dret públic un plebiscit està per sobre dels acords de les corts, tal com succeeix al centre i el nord d'Europa on s'han produït casos similars (Alemanya i Polònia, Lituània i Polònia, Alemanya i França...). En cas de discrepància, Maspons i Anglasesell recomana recórrer al tribunal de l'Haia, malgrat que existeixen altres solucions com convocar un plebiscit entre els habitants del territori en disputa, l'arbitratge d'un país neutral o la renúncia d'una de les parts implicades. Sobre l'edició del seu dictamen al castellà, després de publicar-se en català i francès, l'advocat i periodista creu que servirà perquè els polítics espanyols actuïn amb coherència respecte a allò que defensen a la Societat de Nacions. A partir d'una conversa amb el ministre d'Instrucció Pública, Fernando de los Ríos, Maspons està convençut que Espanya sap que té un problema amb Catalunya i que és imperiós que se solucioni quan abans millor. El jurisconsult creu que ambdues parts desitgen conviure plegades des del respecte absolut a la voluntat dels catalans expressada a partir del seu suport en plebiscit a l'Estatut: "Ambdues parts volen el mateix: que el problema es resolgui convivint Catalunya amb Espanya, amb el fonament de respectar voluntat catalana".

El seu prestigi és cada cop més important i davant les peticions de nombrosos ciutadans, la conferència *Catalunya, Estat. El que poden fer i el que no poden fer els diputats al parlament d'Espanya*, programada al local de la Falç de Barcelona el

³⁶⁴ *La Humanitat*. 114, 21 de març de 1932, pàgina 6.

dimecres 23 de març, finalment adquireix caràcter públic i s'instal·len altaveus per poder seguir-la amb més comoditat, a banda de ser radiada. Maspons i Anglasell exposa davant d'un nombrós públic el dret de Catalunya a regir-se per ella mateixa, a partir del fet jurídic del reconeixement de la seva personalitat. El discurs del jurisconsult, que comparteix tarima amb el conseller de Governació, Josep Tarradellas, i el president de la Falç, Lluís Bru i Jardí, pivota sobre tres aspectes. El primer, la incorporació del cas català al dret públic internacional, juntament amb un anàlisi de la història de Catalunya que, al seu entendre, demostraria la seva plena i innegable personalitat; segon, el reconeixement d'aquesta personalitat que fou acceptat, assegura, per Madrid l'endemà mateix de la proclamació de la República, atès que els decrets del nou govern respecten la vida interior de Catalunya i afirmen que per a tractar amb ella ho faran per mitjà d'un estatut de relació exterior, i, tercer, un minuciós examen del text estatutari que, entén, és un contracte elaborat entre dues figures jurídiques situades al mateix pla, tot ressaltant, però, els extrems de la Constitució espanyola que l'afecten i, fins i tot, es referma, l'impossibiliten. Maspons clou la seva conferència elogiant la tasca dels diputats catalans a Madrid tot i declarar que aquests no tenen facultats per acceptar esmenes d'un text aprovat en plebiscit per la majoria de la població.

Les seves tesis comencen a arrelar entre diversos sectors del catalanisme i, al costat de la capçalera del diari republicà d'Esquerra, *El Dia* de dos dies després es recull una frase de Maspons que diu: "Espanya influirà a Catalunya i Catalunya a Espanya únicament a través de l'Estatut". Seguidament, a l'interior del diari³⁶⁵, el rotatiu insisteix en les derivades internacionals que, a parer de Maspons, adquireix la relació entre el que ell anomena Catalunya Estat i el govern de la República. Segons la seva interpretació de les sentències del tribunal de l'Haia, Catalunya té garantit el dret a l'autodeterminació i el d'aplicar amb immediatesa les facultats que, com a Estat, li corresponen. El rotatiu de Manresa també rescata del discurs de Maspons que la relació entre Catalunya i Espanya és d'igual a igual un cop es proclama la República i s'aproven els primers decrets del nou govern espanyol, i que, per tant, un cop s'elimina la monarquia borbònica, Catalunya floreix novament com a Estat i recupera les facultats de la secular Generalitat després que fos incorporada a Castella per la força de les armes.

³⁶⁵ *El Dia*, 677, 25 de març de 1932, pàgines 1 i 4.

Per justificar-ho, ressalta que, per primera vegada, vingueren de Madrid uns ministres a negociar i no a imposar. Seguidament, assenyala que l'Estatut era un pacte de relacions entre dues personalitats situades al mateix pla, de manera que la influència mútua que es pugui produir entre ambdues parts només pot donar-se mitjançant el text estatutari. I, finalment, reconeix els drets dels diputats catalans a Madrid a prendre part de la comissió gestora de l'Estatut, però sense poder acceptar cap modificació de l'Estatut atès que el text ha estat aprovat per plebiscit. Per a Maspons, no es poden acordar alteracions a un redactat refrendat pacíficament en nom, precisament, de la sobirania catalana.

Els fets se succeeixen i la tan reclamada unitat de les formacions polítiques no es produeix, raó per la qual Maspons comença a recelar, cada cop més, de l'acció dels partits i passa a ser vist amb simpatia per nuclis cada cop més nítidament separatistes. La publicació *Nosaltres Sols!*, adherida a la Unió Catalanista, publica l'editorial *Al poble de Catalunya* el 26 de març entès com un manifest a favor del patriotisme i a on es defensa un separatisme clar i decidit. La publicació elogia la figura de Maspons i Anglès, a qui qualifica de “seny ordenador de Catalunya” i “punt d'unió obligada de tota l'esperitualitat catalana”³⁶⁶. El setmanari apunta que Maspons pertany a la Unió Catalanista i destaca la seva tasca en defensa del dret català. Així mateix, *Nosaltres Sols!* també reproduïx les paraules del jurisconsult assegurant que Catalunya no ha dit mai que no volia ésser, per insistir en la necessitat de seguir lluitant per l'alliberament i la sobirania plena de la nació.

De fet, en una conferència oferta al CADCI el 30 de març al vespre, Maspons reitera que la discussió de l'Estatut ha de situar-se exclusivament en el terreny jurídic i desterrar-lo del debat polític o partidista. El jurisconsult adopta, a continuació, un to conciliador i assegura que, un cop trencat el que ell entén com a autoritarisme borbònic, mai les relacions entre Catalunya i Espanya havien estat tan positives com des de la proclamació de la República. Fins i tot recorre a passatges del *Quixot* per remarcar que la voluntat no es pot trencar mai. Maspons recorda que la visita de tres ministres a Barcelona un cop es va instaurar el nou ordre suposà un reconeixement de la personalitat jurídica de Catalunya i confia que aquesta entesa es mantingui un cop s'aprovi la nova Constitució espanyola. A parer de Maspons, l'arribada de la República significa el reconeixement de Catalunya per part de l'Estat espanyol com un subjecte

³⁶⁶ *Nosaltres Sols!* Publicació adherida a la Unió Catalanista. 50, 26 de març de 1932, pàgina 1.

jurídic ple, deixant enrere la seva etapa regional. El jurisconsult atorga a l'Estatut la mateixa validesa jurídica que un tracte privat i ressalta que l'Estat espanyol va atorgar lliurement a Catalunya la facultat de redactar el pacte de condicions entre ambdues parts, raó per la qual Maspons entén que els catalans han de mantenir-se al marge mentre el text es discuteix a les Corts espanyoles i respectar la seva sobirania. L'advocat i periodista també defensa que el parlament espanyol no pot advocar que certs aspectes de l'Estatut traspassen la Constitució republicana, atès que la Carta Magna espanyola es va redactar amb posterioritat del compromís adquirit de respectar la voluntat del poble de Catalunya. Sobre les diferents interpretacions que es pugui desprendre d'algun article, Maspons també recomana fer arribar al parlament espanyol aquella que determinin les Corts catalanes. Una vegada més, Francesc Maspons incideix en el seu plantejament segons el qual, l'Estatut pot ser acceptat o rebutjat per la República espanyola, però en cap cas esmenat ja que suposaria un incompliment de la voluntat dels catalans expressada per plebiscit, tal com demanava el mateix govern espanyol. Per tot plegat, Maspons conclou recordant que la Constitució espanyola no pot regir a Catalunya atès que la seva situació jurídica és diferent a la d'altres pobles d'Espanya i reclamant als representants de la República espanyola que la seva obligació és mantenir el seu compromís de respectar el pacte establert amb Catalunya. En cas contrari, el jurisconsult recomana als catalans que confiïn en la força del dret. "Si les Corts accepten l'Estatut modificant el text aprovat pel plebiscit, Catalunya es trobarà en el mateix cas de l'home que proposa un conveni i la part a la qual fa la proposta no li accepta; és dir, deslligada del compromís de l'oferta³⁶⁷".

Les seves opinions, però, contrarien les noves autoritats espanyoles que acaben prohibint la retransmissió de la conferència malgrat que l'Associació Nacional de Radiodifusió havia anunciat que l'oferiria en directe.

Davant l'atzucac en què, al seu parer, s'encamina la relació entre Catalunya i Espanya, Maspons i Anglasesell defensa la intermediació d'un agent extern per ajudar a resoldre el conflicte existent entre Catalunya i Espanya. El jurista insisteix que l'ajuntament entre Castella i Catalunya mai fou efectiu en tractar-se de la unió de dues persones i no pas de dos pobles, a més de no ser mai refrendada d'una manera pacífica i lliure³⁶⁸.

³⁶⁷ *Aires de la Conca* de Montblanc. 170, 9 d'abril de 1932, pàgina 2.

³⁶⁸ Conferència *Situació jurídica de Catalunya en el camp del dret públic*, oferta el 2 d'abril de 1932 a la seu de l'Acadèmia de Jurisprudència i Legislació, al carrer Mallorca, 283, molt a prop de casa seva.

La seva presència també és requerida més enllà de la capital i el 12 d'abril es desplaça ara a Vilanova i la Geltrú. L'èxit de convocatòria obliga a traslladar la ponència del Centre d'Esquerra Català a l'Orfeó vilanoví. Tot i així, la nombrosa afluència de públic porta molta gent a seguir el seu discurs titulat *Catalunya Estat i la discussió de l'Estatut* des dels passadissos i el vestíbul. Maspons assenyala durant la seva conferència les diferències entre Estat català i regió espanyola, el dret de Catalunya a rebutjar les esmenes a l'Estatut, la manca de vigència de la Constitució espanyola en territori català i la facultat de Catalunya de convocar Corts per decidir el seu règim futur.

El gran interès que desperten les seves conferències i la publicació el mes de febrer del seu dictamen *La Generalitat de Catalunya i la República espanyola*, es disparen les sol·licituds perquè el juriconsult ofereixi conferències arreu del territori. Davant la impossibilitat d'acudir físicament a totes, un conjunt de persones s'ofereix per suplir-lo sota la seva direcció per complir amb aquestes xerrades. L'associació Palestra cedeix la seva secretària a la Gran Via de les Corts Catalanes per tal de coordinar les demandes i els conferenciants.

A més, a banda de les nombroses conferències que dispensa, la premsa comarcal també comença a reproduir el text de manera íntegra o bé ressaltant algunes de les seves parts més destacades. Entre d'altres, se'n fan ressò les publicacions *Ara*, de Palafrugell; *L'Avi Munné*, de Sant Feliu de Guíxols, *El baluard* de Sitges; *El Bisbalenc*, de la Bisbal; *El Carrer*, de Vilanova i la Geltrú; *La Ciutat*, de Sabadell; *El Dia*, de Terrassa; *Endavant*, de Rubí; *El gironès*, de Girona; *La Gralla*, de Granollers; *El Llamp*, de Gandesa; *Occident*, de Lleida; *El Pirineu*, de Puigcerdà; *Saba nova*, de Rubí; *Diari de Vic*, i *Diari de Mataró*.

Amb la commemoració del primer aniversari de la proclamació de la República, la premsa nacionalista s'abocarà en la difusió del dictamen enllestit el 12 de febrer a petició d'un grup de ciutadans sensibles a les reflexions de Maspons. A les preguntes sobre quina és la qüestió jurídica del govern de la Generalitat de Catalunya, quines són les seves facultats, quina és la força d'obligar de les lleis i disposicions de l'Estat espanyol i els seus organismes en territori català i quina serà les que tindrà en endavant, Maspons respon taxativament que, segons els decrets de la Generalitat i del Govern espanyol, Catalunya és un Estat. A més, reitera que els diputats catalans no tenen facultats per a acceptar esmenes a l'Estatut i que la Constitució i les Lleis aprovades per les Constituents espanyoles, no tenen vigència a Catalunya sense l'aprovació de les

Corts Catalanes. En un primer moment, del dictamen se'n fan dues edicions, una en català i l'altra en francès per tal que sigui conegut internacionalment. El consell editor de l'obra el formen Jaume Compte, Miquel Ferrer i Abelard Tona, tots tres implicats al Complot del Garraf, l'acció fallida d'una fracció d'Estat Català pensada per acabar amb al vida del rei Alfons XIII durant la seva visita a Barcelona a finals de maig de 1925.

El seu parer serà tingut en compte pels líders de formacions ideològicament ben diverses, com el president del Bloc Obrer i Camperol (BOC), Joaquim Maurín i Julià, qui es mostrarà d'acord amb els tesis de Maspons conforme cal fer prevaler els drets de Catalunya per regir-se per ella mateixa sense que Espanya pugui immiscir-se³⁶⁹.

El seu missatge s'esmola amb el primer aniversari de la proclamació de la República. En un article publicat a la revista *Nosaltres Sols!*, Maspons defensa que la República Catalana és l'única proclamació vàlida a Catalunya atès que la promulgació de la República Espanyola a Catalunya fou posterior. Per al jurisconsult, la diferència entre totes dues rau en el fet que la catalana perseguia constituir Catalunya en un estat, mentre que l'espanyola pretenia enderrocar la monarquia. La República espanyola, al seu entendre, no fou proclamada mai a Catalunya i els representants del govern espanyols que posteriorment es desplaçaren a Catalunya es van comprometre per via d'uns decrets a no immiscir-se ni dirigir la vida interior de Catalunya. De manera que, per a Maspons, tan sols cal celebrar l'aniversari de la República Catalana en ser l'única amb reconeixement legal³⁷⁰.

El dia és important i Maspons s'ha de multiplicar. La mateixa jornada ofereix fins a tres conferències traçant la relació entre la Generalitat i la República espanyola: a Mataró, al local d'Acció Catalana; al saló comtal de l'Ajuntament de Barcelona, i, a la nit, a l'Ateneu Nacionalista Barcelona Bella, sota el títol *Estatut i República*.

Així mateix, Joaquim de Camps i Arboix, jurista i membre d'Acció Republicana Catalana, publica un article a la primera plana de *Vibració. Setmanari Catalanista Republicà* de Girona on disserta sobre la legitimitat dels diputats catalans a les Corts republicanes per modificar el contingut de l'Estatut a partir dels plantejament de Maspons. Al seu escrit, Camps i Arboix defensa que la cambra espanyola no pot alterar el redactat del text estatutari a tenor, assegura textualment, "del principi de l'autodeterminació o del pacte que presidí la transformació de la República catalana en

³⁶⁹ *La Humanitat*. 135, 15 d'abril de 1932, pàgina 3.

³⁷⁰ MASPONS i ANGLASELL, Francesc. «L'única República». *Nosaltres Sols!* Publicació adherida a la Unió Catalanista. 54, 16 d'abril de 1932, pàgina 2.

la Generalitat de Catalunya”³⁷¹. Basant-se en l’argumentació de Maspons i Anglasesell, Camps i Arboix considera que la República espanyola només pot modificar l’Estatut en quant no reconeix un poder superior i entén Catalunya com la part d’un tot. Arribats a aquest punt, els parlamentaris catalans poden acceptar esmenes en gaudir d’un marge de maniobra per negociar. Es produeix un pacte però, al seu entendre, les clàusules no estaven prèviament fixades. El jurista, tanmateix, defensa que els diputats catalans s’han d’imposar com a límit a la seva transigència la dignitat i la viabilitat de l’Estatut. Per a Camps, la dignitat la fixa el reconeixement de la personalitat i el dret de Catalunya, mentre que la viabilitat ve marcada per les finances i el màxim nombre de competències possibles per a la Generalitat. L’articulista, doncs, defensa la negociació amb l’Estat i critica la fórmula, per a ell antipolítica, del tot o res pròpia “dels que divaguen a cavall dels núvols romàntics”. Al contrari que Maspons, Camps i Arboix, doncs, accepta implícitament la superioritat de la personalitat jurídica espanyola per davant de la catalana, a qui atorga, en conseqüència, un rang inferior.

La resposta des de l’Estat als plantejaments de Maspons no triga en arribar. El president de la comissió dictaminadora de l’Estatut de Catalunya, Luis Bello, publica un article al diari madrileny *Luz*, recollit en essència per *La Vanguardia* el 17 d’abril, a on assegura que la República no està en deute amb Catalunya i que les corts espanyoles no han trencat cap pacte amb el poble català atès que la modificació de l’Estatut està pensada per adaptar-lo a la constitució tot respectant el compromís d’atorgar a Catalunya la màxima autonomia possible. Bello esmenta l’informe de Maspons i l’acció política que s’ha desenvolupat al seu entorn, tot afirmant, això no obstant, que no pot pas ignorar-se³⁷².

Amb l’efervescència del moment encara en auge, el dia 20 d’abril Maspons i Anglasesell ofereix a l’Ateneu Barcelonès la conferència *L’Estatut i el dictamen de la comissió parlamentària*³⁷³ on recorda els primers decrets de la República a on es reconeix la personalitat de Catalunya i, a continuació, resalta les diferències entre l’Estatut i el dictamen parlamentari. Per a Maspons, en el primer text Catalunya esdevé un estat mentre que al segon es rebaixa la seva condició a regió, a una simple unió de quatre províncies. El jurisconsult afirma que els vots particulars dels diputats d’ERC,

³⁷¹ CAMPS i ARBOIX, Joaquim de. «La discussió de l’Estatut». *Vibració. Setmanari Catalanista Republicà* de Girona. 11, 16 d’abril de 1932, pàgina 1.

³⁷² *La Vanguardia*. 17 d’abril de 1932, pàgina 23.

³⁷³ *ABC*. Divendres 22 d’abril de 1932, pàgina 21, edició matí.

Joan Lluhí i Antoni Xirau tendeixen a mantenir l'esperit de l'Estatut malgrat que l'acceptació de la Constitució nega la personalitat de Catalunya. Així mateix, Maspons considera el dictamen de la comissió força restrictiu, ja que entén que concedeix a Catalunya menys del que s'ofereix a Europa a les anomenades agrupacions minoritàries, i confús atès que a l'administració de justícia conviuran el jutge català, el fiscal de l'Estat, el dret civil de Catalunya i el dret processal de l'Estat. Per al jurisconsult, a més, les declaracions d'un ministre de la República afirmant que si a Catalunya se li concedís la part d'hisenda que sol·licita l'Estat faria fallida, no fan més que confirmar la seva teoria que Espanya viu a costa de Catalunya. Finalment, Maspons estableix una comparació entre la Constitució de 1876 i la de 1931 per assegurar que la primera era antiliberal i que tot el que es feia en el seu nom contra Catalunya era un abús, mentre que, en el cas de la segona, tot el que es pugui fer contra els interessos catalans pot tenir, fins i tot, repercussions legals.

El jurista conclou denunciant que, tot i que l'Estatut és, al seu parer, massa magnànim per concedir majoria als representants estatals al tribunal que ha de fallar sobre l'ajustament de l'Estatut a la constitució republicana, el dictamen de la comissió parlamentària rebutja l'oferta catalana i imposa el tribunal de Garanties Constitucionals, a on la representació catalana és mínima. Maspons arrenca els aplaudiments dels assistents i és llargament ovacionat després de demanar suport als parlamentaris i que es respecti la voluntat de Catalunya.

Maspons clou tot insistint en què cal reclamar que el text resti tal com va ser aprovat en plebiscit el 2 d'agost de 1931.

L'activitat de Maspons no s'atura i dos dies després ofereix una nova conferència al teatre Principal de Tarragona, organitzada per Palestra, al voltant de la situació legal de Catalunya un any després de la proclamació de la República. Novament insisteix en què Catalunya va trencar el lligam jurídic amb l'Estat espanyol un cop cau la monarquia i que la substitueix per l'Estat català, independentment dels pactes als que pugui arribar el govern.

La premsa tarragonina destaca l'endemà en l'alt interès suscitat entre els tarragonins per la conferència de Maspons i el seu missatge defensant que Catalunya és un poble inconfusible amb uns drets que provenen de tots els temps.

Francesc Maspons i Anglasesell aprofita la jornada per oferir també una conferència el mateix divendres 22 d'abril a Reus. L'èxit de l'anunci obliga a canviar d'escenari i passar del Centre de Lectura al teatre Bartrina.

La seva preponderància social i política el converteix progressivament en un referent del catalanisme més explícitament independentista. Coincidint amb la diada de Sant Jordi, un dels portaveus d'aquests sectors, el setmanari *Nosaltres Sols!*, publica un article en portada on mostra la seva desconfiança respecte l'acció entesa com a tèbia de polítics catalans com Nicolau d'Olwer, Joan Lluhí i Antoni Xirau durant el debat de l'Estatut. Recollint les tesis de Maspons, la publicació augura que negociaran amb l'Estat espanyol i acceptaran esmenes malgrat considerar que no pot ser retocat en haver estat acceptat en plebiscit per la majoria del poble català. En altres paraules, sospiten que obviaran l'ordenament del poble i el missatge de personatges, per a ells, defensors de les essències catalanistes, com Maspons i Pompeu Fabra. “Ni a dintre ni a fora de Catalunya existeix cap persona ni cap corporació que tingui dret a modificar-lo [l'Estatut] al seu albir, sinó el poble mateix que el votà”, segons paraules del mateix Fabra recollides per la revista³⁷⁴. Maspons, doncs, es converteix en un referent per als sectors més radicalment independentistes i descontents amb la línia política de les principals formacions catalanistes, especialment d'ERC.

Més endavant, al mateix número, la junta permanent de la Unió Catalanista publica un comunicat a on protesta per la intenció del Parlament espanyol de modificar l'Estatut de Catalunya, en entendre que la seva acció s'ha de circumscriure únicament a l'acceptació o rebuig del text. L'entitat cita el llibre *La Generalitat de Catalunya i la República espanyola* de Maspons i Anglasesell com a obra bàsica “per desvetllar la consciència dels catalans”³⁷⁵.

El mateix dia, la revista *Aires de la Conca*, de Montblanc, publica també un article al voltant de la discussió de l'Estatut a les Corts espanyoles³⁷⁶ clarament fonamentat en la doctrina jurídica de Maspons. La publicació assegura que la constitució i les lleis aprovades pel govern republicà espanyol no tenen validesa a Catalunya si no les aproven les Corts catalanes, de manera que tampoc es pot admetre la modificació del text estatutari com a conseqüència d'una adaptació de l'Estatut a la Constitució espanyola. La revista, doncs, s'afegeix a la mateixa línia argumental defensada per Maspons segons la qual l'Estatut, aprovat per la immensa majoria dels catalans, només pot ser aprovat o rebutjat per les Corts espanyoles, mai modificat.

³⁷⁴ *Nosaltres Sols!* 55, 23 d'abril de 1932, pàgina 1.

³⁷⁵ *Nosaltres Sols!* 55, 23 d'abril de 1932, pàgina 2.

³⁷⁶ *Aires de la Conca* de Montblanc. 171, 23 d'abril de 1932, pàgina 3.

La incomoditat dels seus plantejaments i el ressò creixent que obtenien entre una part significativa del catalanisme porta el govern estatal a prohibir, novament, l'emissió en directe de la seva conferència *El Sant Jordi d'enguany*, organitzada per Ràdio Associació de Catalunya.

Tot i així, el jurisconsult no defalleix i l'endemà inicia una nova sèrie de conferències per Reus i Tarragona amb l'objectiu de seguir donant a conèixer les seves tesis. A les seves ponències, el jurisconsult expressa que el govern estatal incompleix el tracte establert amb la Generalitat en assegurar que presentaria l'Estatut a les Corts com a ponència de govern i no fer-ho així. També apunta que infringeix l'article cinquè del seu propi decret del 9 de maig de 1931 atès que assegura que el text haurà de ser aprovat per plebiscit mentre que el portat a les Corts no ha estat refrendat. A més, afegeix que la delimitació de les facultats reservades a l'Estat espanyols les establirà Catalunya, fet que, al seu parer, no ha estat respectat atès que les delimitacions acaben fixades per una comissió parlamentària. Per a Maspons, la comissió parlamentària rebaixa Catalunya a la condició de regió autònoma espanyola, un conjunt de quatre províncies equiparable al ja existent durant la monarquia borbònica. El jurisconsult entén que la consideració de Catalunya com un territori subaltern per part de l'Estat espanyol centra tot l'interès de l'Estatut, per més que existeixin altres temes d'especial rellevància. Maspons i Anglasell veu així que Catalunya no disposarà ni dels més elementals drets en matèria d'ensenyament, justícia i finances. Segons l'advocat i periodista, l'Estat espanyol es parapeta en una Constitució unitària i estatista. Francesc Maspons critica que el govern de la República parteixi de la negació dels drets de Catalunya per poder arribar a qualsevol tipus d'entesa. El jurisconsult també desacredita que el tribunal que hagi de dirimir els possibles conflictes jurisdiccionals sigui el Tribunal Constitucional espanyol, de manera que un dels implicats esdevé jutge i part. De ser acceptat aquest article, per a Maspons qualsevol govern espanyol que ho desitgés podria desmuntar peça a peça l'Estatut simplement provocant qualsevol tipus de conflicte artificial.

Els seus plantejaments seran subscrits públicament pel membre del Partit Catalanista Republicà (PCR) i alcalde de Tarragona, Pere Lloret, en un acte a favor de l'Estatut organitzat a la ciutat el diumenge 24 i en presència del president de la formació, Nicolau d'Olwer³⁷⁷.

³⁷⁷ *Diari de Tarragona*, 26 d'abril de 1932, pàgina 1.

Lluny d'alentir la seva activitat, Maspons es desplaça fins a Valls el dimarts 26 d'abril per dictar la conferència *L'Estatut i la llibertat de Catalunya*. L'acte té lloc al teatre Principal de la vila i està organitzada pel Centre Catalanista Republicà. La xerrada se centra en qüestions econòmiques, de manera que el jurisconsult assenyala que, en cas que l'Estatut sigui modificat i aprovat tal com el presenta la comissió dictaminadora, la seva aplicació és impossible en absorbir els serveis delegats per la República espanyola a Catalunya el 90% dels ingressos totals que s'atorguen a la hisenda catalana. En xifres, doncs, es calcula que anirien a parar a Madrid uns 800 milions de pessetes dels 1.000 milions que es recapten anualment, de manera que amb la quantitat restant seria impossible desenvolupar els diferents departaments ministerials pròpiament catalans. Maspons abona la tesi que, el que ell anomena “ofensiva centralitzadora contra l'Estatut”, va adreçada particularment contra la part econòmica del mateix³⁷⁸.

Maspons també ofereix, el dijous dia 28 d'abril al vespre, al Foment Republicà de Sants, la conferència *L'Estatut de Catalunya i la República espanyola* i, només dos dies després, al Casal Català Martinenc a les deu del vespre, Maspons ofereix la xerrada *L'Estatut i Catalunya*.

La seva presència arreu del territori també té la seva rèplica a la premsa comarcal afi³⁷⁹. A finals de mes, el setmanari *Acció Catòlica* de Vilafranca del Penedès publica el dictamen de Maspons envers les funcions de la Generalitat en relació amb la República espanyola³⁸⁰. Al primer punt, Francesc Maspons entén que la proclamació de la República catalana per part de Francesc Macià va ser feta amb l'objectiu de retornar Catalunya a la categoria d'Estat, de manera pública i sense cap oposició dels organismes espanyols que operaven a Catalunya. Maspons remarca que l'exèrcit espanyol va retre honors al president Macià, una actuació que, segons estableix el tribunal de Justícia Internacional de l'Haia -assegura el jurisconsult- comporta l'acatament d'un Estat a la sobirania d'un altre. Respecte al següent punt, Maspons i Anglasesell interpreta que la visita dels tres ministres de la República espanyola a Barcelona –Marcel·lí Domingo,

³⁷⁸ *El Temps*. 31, 30 d'abril de 1932, pàgina 2.

³⁷⁹ El portaveu oficial en les comarques tarragonines del Partit Unió Federal Nacionalista Republicana, *Foment*, ja havia informat en portada el 17 d'abril de 1932 que el diari *La Nau*, fundat per Antoni Rovira i Virgili, de tendència d'esquerres i allunyat de la disciplina de cap partit, passava a ser l'òrgan oficiós d'Unió Democràtica de Catalunya, qualificat de formació de dretes i catalanista, i que disposava de les col·laboracions de Carrasco i Formiguera, Bofill i Mates i Maspons i Anglasesell. Malgrat l'anunci, la participació de Maspons serà testimonial. En els nou mesos que encara es mantindrà en vida el rotatiu, el jurisconsult tan sols hi publicarà un article. El diari, de la seva banda, reproduiria durant la discussió de l'Estatut a les Corts estatals alguns dels articles de Maspons apareguts a *Clarís*.

³⁸⁰ *Acció Catòlica*. 1.110, 30 d'abril de 1932, pàgina 2.

Lluís Nicolau d'Olwer i Fernando de los Ríos- tres dies després de la proclamació de la República catalana comporta un reconeixement explícit de la seva personalitat. El jurisconsult creu que l'arribada del nou règim acaba amb la concepció uniestatista de la monarquia i que l'Estatut és un pacte que fixa les normes de la seva futura relació amb l'Estat espanyol.

El jurisconsult, encara en el seu segon punt, entén que reconèixer el dret a formular un estatut de relació amb un estat equival a reconèixer personalitat a qui el formula. De fet, Francesc Maspons interpreta de la nota de premsa que es va fer pública després de la reunió dels representants catalans amb els ministres espanyols que aquests accepten el nou ordre resultant del fet revolucionari, és a dir, a parer de Maspons, de l'Estat català. L'advocat i periodista, que atorga valor jurídic a la nota emparant-se en el dret internacional, afirma que això és així ja que ningú, ni l'Estat espanyol, pot convenir una articulació amb si mateix. La mateixa nota de premsa, afirma Maspons, aclareix que la reunió ha estat mantinguda entre els ministres del govern provisional de la República i els membres del consell de govern de la República de Catalunya. Així mateix, el jurisconsult assegura que, segons el dret públic, només un estat té la facultat de canviar el seu nom, tal com succeeix amb Catalunya des del moment en què passa de dir-se República de Catalunya a Generalitat de Catalunya. Un organisme subaltern no pot canviar-se per iniciativa pròpia el seu nom, tal com, assegura, va passar amb la conversió de les diputacions en Mancomunitat, que requerí un Reial Decret espanyol amb data del 26 de març de 1914.

De punta a punta del país, l'activitat frenètica no s'atura i Maspons imparteix la conferència *La Generalitat de Catalunya i la República espanyola* el diumenge primer de maig al Saló Blau del Cafè Comercial organitzada pel Centre Catalanista Republicà de Granollers.

Els dies passen i les tesis de Maspons van guanyant repercussió en determinats cercles catalanistes d'arreu del territori. El setmanari *La Gralla* de Granollers i el *Diari de Vic* destaquen la tasca de Maspons en defensa de la llengua a l'església durant la dictadura de Primo de Rivera, la seva adhesió a la República i la seva ferma reivindicació de l'Estatut aprovat en plebiscit per la majoria dels electors catalans³⁸¹. A més de repassar els seus càrrecs a l'Acadèmia de Jurisprudència i a l'Associació Internacional dels Drets de les Minories, el text ressalta la seva tasca a la Societat de

³⁸¹ *La Gralla* de Granollers. 550, 1 de maig de 1932, pàgina 7.

Nacions i el seu recorregut per pobles i ciutats del país oferint nombroses xerrades i conferències. De la seva banda, el jove escriptor i dirigent d'ERC, Joaquim Amat Piniella, posteriorment conegut per la seva obra literària sobre els horrors dels camps d'extermini nazi, *K.L. Reich*, escriu un article d'opinió aparegut el 4 de maig a on es mostra d'acord amb Maspons quan diu que el territori de Catalunya “no és subaltern i té el dret de regir-se ell mateix”³⁸². El mateix dia, a més, ofereix una nova conferència al vespre al Casal Icària de Poble Nou sota el títol *La Generalitat de Catalunya i la República espanyola*.

Durant aquests dies, Maspons seguirà sumant quilòmetres. Tres dies més tard, es desplaça a Ponent convidat pel Centre de Lleida i les seves comarques; el dimecres 11 de maig ho fa al Centre Republicà Federal de Moins de Rei mentre que el dilluns 17 conferència al Casal de la Principal de Vilafranca del Penedès.

Enmig de tant tragí, *Nosaltres Sols!* publica el 21 de maig una entrevista a Maspons i Anglasell que enceta una sèrie d'articles encaminats a aclarir els dubtes generats arran de la discussió a les corts espanyoles de l'Estatut³⁸³. La trobada es fa al carrer Paradís, a on el Centre Excursionista de Catalunya hi té la seva seu. A les seves declaracions, Maspons assegura que el catalanisme ha deixat de ser una ideologia de partit per passar a impregnar totes les manifestacions de la política catalana, talment com va succeir, al seu entendre, durant el mandat de Prat de la Riba al capdavant de la Mancomunitat. Per al jurisconsult, la qüestió catalana tard o d'hora haurà de ser tractada al tribunal de l'Haia o bé, directament, a la Societat de Nacions, de la mateixa manera que d'altres moviments nacionals com el d'Ucraïna. Maspons i Anglasell clou l'entrevista animant la joventut a comprometre's amb la causa catalana i anunciant que, sigui quina sigui la resolució final de l'Estatut, la qüestió catalana només podrà acabar amb el reconeixement de la seva sobirania plena.

L'elecció de Maspons per encetar aquesta sèrie d'articles no és gratuïta atesa la gran influència que projecta sobre els principals quadres de la Unió Catalanista. De fet, girant full, el president de l'entitat, el doctor Daniel Girona i Llagostera, publica un article analitzant els principals esdeveniments polítics ocorreguts des de la proclamació de la República i la redacció i aprovació de l'Estatut de Núria³⁸⁴, amb un balanç, al seu parer, del tot decebedor en considerar que Catalunya continua sota els designis i les

³⁸² *El Dia*, 708, 4 de maig de 1932, pàgina 2.

³⁸³ *Nosaltres Sols!* 59, 21 maig de 1932, pàgina 3.

³⁸⁴ *Nosaltres Sols!* 59, 21 maig de 1932, pàgina 4.

imposicions polítiques i econòmiques d'Espanya. Per acabar de comprendre la complexitat del moment, Girona i Llagostera recomana la lectura del llibre *La Generalitat de Catalunya i la República espanyola* de Maspons i Anglasesell, redactat a partir dels seus estudis jurídics sobre la relació de Catalunya i Espanya i de les seves conferències que, segons assegura el president de la Unió Catalanista, demostren que Catalunya és una nació independent reconeguda per la mateixa República Espanyola i, en conseqüència, els seus decrets i lleis promulgats des del 14 d'abril de 1931 no tenen força legal en territori català.

El paper de Maspons també serà tingut en compte per aquells defensors del pacte polític entre Catalunya i Espanya. Aprofitant la discussió de l'Estatut a les Corts republicanes, el periodista Paco Madrid esmenta Maspons i Anglasesell per comentar que la figura jurídica de Catalunya va més enllà de l'Estatut. Per tant, el periodista exhorta totes dues bandes a entendre's pel bé de l'acte revolucionari que, al seu entendre, significa la proclamació de la República, un desig, però, difícil de conjugar amb l'exigència prèvia de Maspons del reconeixement per part d'Espanya de la sobirania catalana³⁸⁵.

En un article publicat a la premsa de Tarragona, insisteix en la idea que el matrimoni dels Reis Catòlics no va implicar la unió de Catalunya amb Castella. Aquesta vegada, a més, reforça el seu argumentari reproduint unes paraules del president Azaña al Congrés espanyol en les quals reconeixia explícitament aquest extrem³⁸⁶. Maspons completa la seva exposició amb un dictamen del Tribunal de l'Haia segons el qual, un estat només deixa d'existir si així ho manifesta voluntàriament, principi que, al seu entendre, no havia passat mai amb Catalunya. L'equació, doncs, és clara: si el cap del govern espanyol reconeix que Catalunya mai es va unir a Castella de forma voluntària i pacífica i la jurisprudència internacional estableix que un estat només desapareix si així

³⁸⁵ *Acció ciutadana*, d'Olot. Setmanari Republicà d'Esquerra Catalana. 117, 4 de juny de 1932, pàgina 1. Els mateixos dies, el setmanari republicà d'Esquerra Catalana a Olot, *Acció Ciutadana*, inclou a la seva capçalera la cita de Maspons: "Jurídicament, tant és un acte unilateral de violència la imposició d'una llei per la força de les armes, com per l'acord de les Corts d'un altre Estat que disposa de mitjans coercitius per a imposar-lo"

³⁸⁶ MASPONS I ANGLASELL, Francesc. «L'Estat català». *Diari de Tarragona*, 6 de juny de 1932, pàgina 4. Les paraules d'Azaña transcrits per Maspons són les següents: "La unidad Española, la unidad de los españoles bajo un Estado común, lo vamos a hacer nosotros y probablemente por primera vez; pero los Reyes Católicos no han hecho la unidad española y no sólo no la hicieron, sino que...". El juriconsult aclareix que les paraules d'Azaña foren dites durant el primer dels tres discursos pronunciats a les corts espanyoles justament aquells dies.

ho decideixen els seus ciutadans, cosa que no hauria succeït amb Catalunya; Catalunya, doncs, és un estat lliure des del moment en què cau la monarquia borbònica.

Producte de la incidència cada vegada més gran de les seves tesis, Manuel Folguera i Duran, president de la Unió Catalanista en l'Assemblea de 1901 i de l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana, assegura que durà a la cambra de diputats el dictamen de Francesc Maspons, alhora que exigeix que l'Estatut sigui respectat en la seva totalitat i nega tota autoritat als diputats per esmenar-lo³⁸⁷.

L'endemà, es desplaça fins a Olot convidat pel Casal Català de la vila per oferir, a les tres de la tarda, una nova conferència. A la seva exposició, recollida per Antoni Planagumà, membre del casal i d'Acció Catalana Republicana, Maspons traça una acurada diagnosi sobre la situació jurídica de Catalunya sense necessitat de recórrer en excés al fet sentimental. El jurisconsult defensa la legalitat, al seu entendre, de l'existència de l'Estat català i ho resumeix amb una màxima que encercla l'element principal de la seva tesi: "Catalunya, com una pàtria viva que és, necessita l'ús de la seva plena sobirania, que és la paraula jurídica equivalent a voluntat; és a dir, per exercir la seva plena sobirania, li cal, en primer terme, el reconeixement de la seva voluntat nacional". Per assolir aquests objectius, Maspons entén que és precís infondre al catalanisme un corrent d'opinió netament nacionalista i corregir, així, la seva principal mancança. Un cop finalitza la I Guerra Mundial, sorgeixen nombroses nacionalitats que reclamen el seu reconeixement i l'assoleixen. Per fer que Catalunya també assoleixi la seva plenitud jurídica, requereix d'un corrent d'opinió que salti per sobre de tota ingerència³⁸⁸.

Després de l'anàlisi de Planagumà, la premsa local publica un extens extracte de la conferència del membre del comitè executiu del Congrés de Nacionalitats Europees i president de l'Associació Internacional per l'Estudi del Dret de les Minories, càrrecs molt ben valorats pels organitzadors de la conferència atesa la internacionalització de la qüestió nacional catalana que representa. Maspons insisteix en l'existència de Catalunya com a poble i el domini que, al seu entendre, va haver de suportar en entrar Felip V al país mitjançant l'ús de la violència. Així mateix, estableix que totes les nacions europees es poden regular jurídicament igual malgrat les peculiaritats que cada una pot posseir. A continuació, Maspons traça un recorregut per la història de Catalunya i la

³⁸⁷ *Nosaltres Sols!* 62, 11 de juny de 1932, pàgina 4.

³⁸⁸ *La Ciutat d'Olot*. 5, 18 de juny de 1932, pàgines 3 i 6.

seva constitució com a estat, és a dir, l'organització que regulava, legislava i creava tots els centres i dependències necessàries per a la vida d'un poble. A més, defensa que el matrimoni dels Reis Catòlics no va significar la unitat d'una corona atès que els pobles estaven regits per les mateixes persones però conservaven corts i governs propis i convivien el poder judicial espanyol i el català. Quan mor Isabel I, assegura, la unió es trencà en no consentir Castella el regnat de Ferran d'Aragó i es va refer amb l'arribada al tro de Felip II a Castellà i I a Catalunya, de manera que, en realitat, és el cap de dos estats. Un cop finalitza la Guerra del Segadors, Felip IV jura obediència a les lleis catalanes i Maspons estableix un paral·lelisme amb d'altres casos europeus com Suècia i Noruega, Islàndia i Dinamarca i Irlanda i Anglaterra, entre d'altres. Per al jurista català, l'Estat català desapareix quan Felip V utilitza la força de les armes i imposa el Decret de Nova Planta, que destrueix tots els organismes catalans per estendre-hi la llei espanyola. Amb l'arribada de la República, Maspons entén que Catalunya avança cap al restabliment de la seva personalitat i, en aquest sentit, el 17 d'abril de 1931 Olwer, Domingo i De los Ríos es desplaçaren a Barcelona per establir les bases de la convivència: Catalunya cedeix unes funcions determinades a canvi de regir la seva vida interior, el qual quedaria regulat per un pacte. Maspons assenyala que, per petició de l'Estat espanyol, l'acord havia de ser aprovat en referèndum pel poble. Els primers decrets de la Generalitat i la República espanyola naixien d'aquí i, en tant que no han estat derogats, defensa Maspons, són els fonaments jurídics als quals cal atendre's. Recorda, a més, que la República espanyola va comprometre's a no legislar a Catalunya i a reconèixer la seva personalitat, de manera que no està obligada a acceptar l'Estatut, com no està obligada la Generalitat a aprovar llurs modificacions. Qualsevol canvi de l'Estatut, al seu parer, requereix d'un nou plebiscit. A continuació, estableix un enfilall d'exemples sobre les modificacions de l'Estatut patides a Madrid i conclou que la seva imposició per la força seria del tot il·legal des del punt de vista jurídic, alhora que reclama una actitud cívica ferma per impedir que la República espanyola recorri als mateixos procediments de la monarquia borbònica.

La publicació *Acció Ciutadana* d'Olot també analitza la conferència de Maspons³⁸⁹. Els seus eixos són el caràcter d'interinitat que, al seu entendre viu Catalunya arran de la proclamació de la República; la constitució històrica de Catalunya com a estat separat de Castella, tot i haver tingut un mateix rei; l'acord entre nacions

³⁸⁹ *Acció ciutadana*, d'Olot. 120, 25 de juny de 1932, pàgina 3.

que suposa l'aprovació de l'Estatut en plebiscit; les modificacions deslleials del text, i el paral·lelisme amb altres casos semblants europeus, internacionalització del conflicte. Com a curiositat, la conferència de Maspons serveix, segons alguns rumors escampats per la capital de la Garrotxa, per unir els representants locals de la Lliga i Acció Catalana Republicana³⁹⁰.

La seva activitat aquests dies es veurà farcida d'actes arreu del territori, així com de publicació de nombrosos articles a la premsa comarcal³⁹¹. Així, com a exemple, el 22 de juny al vespre, Maspons ofereix una dissertació al Casino Apolo de Badalona, organitzada per la delegació de Palestra a la ciutat.

Part de l'esquerra republicana catalana també s'identificarà amb l'argumentari del jurisconsult. El diari *El Dia*, proper a ERC, critica la nova constitució espanyola ja que amb el seu redactat redueix Catalunya al paper de regió o autonomia i no li reconeix la seva condició de nació. El rotatiu, per mitjà de Feliu Lloveres, cita Maspons per denunciar que, al seu parer, les Corts republicanes no respecten el dret internacional o, directament, el desconeixen atès que l'Estatut, aprovat en un plebiscit sol·licitat pel mateix govern estatal, recull que Catalunya és un estat autònom.

Activitat internacional

Durant tot aquest primer any de vida de la República, l'activitat de Maspons pel que fa al flanc internacional serà igualment força intensa. Amb el record encara recent de la dictadura de Primo de Rivera, Maspons escriu el gener de 1932 una carta a Nicolau d'Olwer per demanar-li que intercedeixi a favor de Frederic Schmid, president de l'Associació d'Amistat Suïssu-Catalana. Maspons li explica que durant la dictadura, Schmid havia estat perseguit a Suïssa mateix per la seva posició catalanòfila i que ara, malgrat l'adveniment de la República, es trobava en una situació similar. Maspons assenyala que el Centre Excursionista de Catalunya havia rebut recentment una invitació del govern suís per participar en una exposició d'art popular a Berna el 1934. Diverses entitats i la mateixa Generalitat s'adhereixen al projecte i, a petició del govern suís, fan arribar la documentació pel conducte diplomàtic espanyol. Maspons indica que la legació espanyola a Berna és la mateixa que durant la dictadura, de manera que intueix d'on prové l'ofensiva contra Schmid. Maspons i Anglasell demana a Olwer que

³⁹⁰ *L'oncle Joan*, d'Olot. 1, 25 de juny de 1932.

³⁹¹ Article «Catalunya regió» vist a *Diari de Vic* i *Diari de Tarragona*.

el govern espanyol declari que no té cap càrrec a formular contra Schmid³⁹². Gairebé un mes després, Maspons fa saber a Olwer que Schmid agraeix tot el que s'està fent per ell però que necessita que la documentació arribi abans del dia 20 de febrer, ja que, si no, tot plegat pot acabar sent inútil. Maspons apunta que, si des de Madrid s'ha fet arribar la documentació, és molt probable que estigui retinguda a la mateixa legació de Berna.

Al marge d'aquestes gestions, que denoten les seves connexions a Europa, a començaments d'estiu Maspons es desplaça fins a Viena, a on té lloc el VIII Congrés de Minories Nacionals. Maspons i Anglasesell encapçala la delegació catalana, juntament amb Joan Estelrich i Francesc Masferrer, mentre que per part d'Euskadi hi assisteix José María Izaurieta. Durant la inauguració, el dia 28 de juny, Masferrer parla en substitució de Maspons i defensa el dret a la llibertat dels pobles, tot citant en el seu discurs Sabino Arana. Izaurieta i Masferrer estrenyen la seva relació sobretot arran de les seves coincidències en matèria religiosa.

Una setmana més tard, Maspons i Anglasesell fa ús de la paraula i, durant el seu discurs, confegeix un estat de la qüestió a on ressalta la voluntat dels pobles de mantenir allò que els correspon per dret natural per sobre dels interessos polítics. El jurisconsult demana que, per a poder col·laborar a desenvolupar qualsevol estat i esdevenir lleials ciutadans cal que siguin respectats els seus drets i la seva personalitat nacional. Basant-se en el que considera un dret natural, l'advocat i periodista defensa que cap home pot exigir a un poble el seu suïcidi i que, per tant, ha de tenir la facultat de poder-se independitzar de qualsevol estat que els hi negui allò que no acceptarien que ningú els ho negués a ells. Per a Maspons, el gran perill dels estats no és la força pertorbadora que algunes nacions puguin exercir, sinó el convenciment entre la ciutadania que mai no podran viure amb dignitat dintre de les seves fronteres. La solució doncs, al seu entendre, passa per fer veure als estats que respectant els drets de les minories, s'estan enfortint ells mateixos³⁹³.

De retorn a casa, Maspons aprofundeix en les seves tesis a la conferència *Impressions de l'últim Congrés de Nacionalitats Minoritàries de Viena*, pronunciada el 14 de juliol de 1932 al vespre al local d'UDC. Introduït per Roca Caball, l'advocat aclareix que aquests congressos no tenen la finalitat de tractar i, encara menys, solucionar, la qüestió catalana atès que està prohibit afrontar casos concrets i aclareix

³⁹² Fons Nicolau d'Olwer ubicat a la Biblioteca de l'Abadia de Montserrat. Carta de Francesc Maspons a Nicolau d'Olwer, datada a Barcelona el 25 de gener de 1932.

³⁹³ *La Humanitat*. 204, 6 de juliol de 1932, pàgina 3.

que, més aviat, s'analitzen qüestions generals i de forma indeterminada. Tanmateix, assegura que sí que es parla al saló de sessions i que, al seu entendre, la comunitat internacional creu resolt el problema des del mateix moment que es proclamen les dues repúbliques, la catalana i l'espanyola. Maspons insisteix que la República Catalana existeix de dret i recull unes paraules d'un delegat present al congrés que recomana que si l'Estatut no és aprovat per les Corts espanyoles tal com el volen els catalans, el millor és convocar un nou plebiscit per rebutjar-lo³⁹⁴.

Alguns intel·lectuals, com el poeta i regidor d'Acció Catalana a Olot, Josep Munteis, s'abonen a aquesta tesis i expliquen que els congressos serveixen per internacionalitzar els plets seculars, la justícia i el dret que emparen les minories nacionals europees. Munteis analitza el VIII Congrés de Nacionalitats Minoritàries d'Europa celebrat a finals de juny de 1932 al Parlament de Viena i comenta que, un cop proclamada la República i esmenat l'Estatut, la delegació catalana, presidida per Maspons i Anglasesell, despertà força interès entre la resta de participants, malgrat que, assegura, va decebre totes les expectatives atès que es tracta d'un problema nacional que no es basa en el dret d'autodeterminació, tal com, afirma, reconeix l'Haia: "Una solució a base de concessions i no de tracte mutu no haurà pas estat per a ells una bella solució aprofitadora per a llurs plets nacionals". Munteis veu necessaris aquests congressos per seguir defensant els drets jurídics de les minories nacionals³⁹⁵.

En el terreny de l'estudi, Maspons forma part del jurat del concurs internacional Patxot, juntament amb els jutges del Tribunal de l'Haia, Eysigna i Hurts. La resolució del veredict acorda deixar desert el premi, malgrat que es recomana la publicació de la setena obra rebuda al certamen, a càrrec del doctor Rudolf Laun, rector de la Universitat d'Hamburg, *Iustitia est constans et perpetua voluntas ius suum cuique tribuens*³⁹⁶. La segona edició del concurs es convocaria el 1934 amb la revisió del concepte d'estat com a tema central. El cop d'estat de 1936, però, impediria la plasmació de la convocatòria.

Pel que fa a la seva activitat envers l'excursionisme, Maspons seguirà lligat indefectiblement al món de la muntanya. Al butlletí del CEC corresponent al mes de gener de 1932 apareix un escrit seu titulat *Els camins de Collbató a Montserrat i a Sant Jeroni* a on il·lustra de manera profusa i detallada els diferents itineraris per arribar fins

³⁹⁴ ABC. 15 de juliol de 1932, pàgina 41.

³⁹⁵ La Ciutat d'Olot. 14, 20 d'agost de 1932, pàgina 1.

³⁹⁶ La Vanguardia. 15 de desembre de 1931, pàgina 33.

aquests dos indrets³⁹⁷. L'estil és directe, clar i descriptiu, molt pedagògic i de caràcter essencialment informatiu.

Les seves campanyes a favor de la integritat de l'Estatut i la seva acció internacional faran, però, que el mandat de Maspons al capdavant de la Federació d'Entitats Excursionistes de Catalunya no arribi a l'any i el mes de març renunciï a la presidència –tal com ja havia fet amb la del CEC–, sent substituït per Joaquim Saltor i Madorell. Tanmateix, Maspons no se'n desmarcarà del tot i passarà a ocupar la presidència honorària de l'entitat³⁹⁸.

De la mateixa manera, també participarà dels actes organitzats pel Centre Excursionista de Catalunya amb motiu de la Diada de Sant Jordi. Maspons hi participa en la seva condició d'expresident, juntament amb el conseller de Cultura, Ventura Gassol; el regidor de l'Ajuntament de Barcelona, Joaquim Pellicena, i personatges propers com Jaume Bofill i Mates.

Maspons també seguirà desplaçant-se arreu del territori per formar part de tota mena d'actes relacionats amb la muntanya. Així, el divendres dia 27 de maig visita Sort en companyia de Josep Maria Batista i Roca, secretari de Palestra, per desenvolupar un minuciós estudi de la posició de l'Estatut en la seva relació amb l'Estat. Batista i Roca, de la seva banda, exalta la llengua catalana en considerar-la l'espill de l'ànima del poble i insisteix que Palestra és una associació apolítica on hi caben, afirma, tots els catalans. El secretari de l'entitat finalitza assegurant que l'esmentada ànima del poble ha d'esdevenir materialment forta mitjançant l'excursionisme i la gimnàstica.

Sense alentar la seva activitat, Maspons i Anglaseu també visita el VI Aplec Excursionista de les Comarques Tarragonines, celebrat el diumenge 5 de juny al Xalet del Tillar, a 700 metres d'alçada, sota el bosc de Poblet. També hi prenen part Batista i Roca, Rovira i Virgili i el geògraf Josep Iglésies.

Pel que fa a la seva estreta relació amb Palestra, Maspons participa dels cursos organitzats per Palestra sobre divulgació de la cultura catalana amb el tema *Nocions de dret civil català*. Figures com Rossell i Vilar, Cèsar August Jordana, Enric Bagué, J. M. Tallada, Serra i Ràfols i Massó i Torrents prenen part tractant aspectes com la llengua, la història, la literatura, el dret, l'economia i els problemes relatius a la població de Catalunya, entre d'altres. Cada curs consta de cinc lliçons setmanals, que es

³⁹⁷ MASPONS i ANGLASEU, Francesc. «Els camins de Collbató a Montserrat i a Sant Jeroni». *Butlletí del Centre Excursionista de Catalunya*. 440, gener de 1932, pàgines 21-32.

³⁹⁸ *Butlletí del Centre Excursionista de Catalunya*. Suplement al 443, abril 1932, pàgina 1.

desenvolupen al vespre, excepte els d'història i gramàtica, que s'allarguen fins a les vint lliçons quinzenals.

El Lyceum Club, de la seva banda, també recorre a Maspons per impartir la lliçó d'educació social política organitzada a l'Ateneu Polytechnicum sota el títol *L'imperialisme i el problema de les nacionalitats*.

En quant a la Casa del Vallès, el mes de gener de 1932 Maspons és novament escollit vocal de la junta. La resta de la junta queda configurada amb Francesc Glanadell com a president; Antoni Badrinas i Miquel Carreres, vicepresidents; Josep Vidal i Planes, secretari; Rafel Dalmau i Farreras, vicesecretari; Joan Caralt i Roca, tresorer; Jaume Parada, comptador; Josep Sala i Badal, bibliotecari, i Eduard Ragasol, Francesc Planas Dòria, Emili Moragas i Albert Compte, vocals.

La seva producció intel·lectual s'enriquirà a finals de maig amb la publicació del llibre *L'esperit de dret públic català*, a càrrec de l'Editorial Barcino, primer d'una sèrie d'assaigs i monografies, la posada en venda el dictamen emès per Francesc Maspons el 12 de febrer de 1932 sobre la situació legal de Catalunya envers la República espanyola.

7.4 Relació amb el nacionalisme basc i el gallec

La relació i l'interès de Maspons i Anglasesell pels nacionalismes basc i gallec es manifesten de bell antuvi. És probable que la seva estada a Oñate (Guipúscoa), on va exercir de catedràtic de dret, l'ajudés a entendre i a seguir de ben a prop les demandes del País Basc i Galícia. De fet, com a exemple d'antecedent del que pocs anys després vindrà, l'Ateneu Barcelonès havia celebrat el dilluns dia 3 de desembre de 1917 una jornada en honor dels regionalistes gallecs, on hi prengueren part Francesc Maspons i el galleguista Leandro Pita³⁹⁹.

Haurien de passar, però, uns anys perquè aquest vincle s'estrenyís, àdhuc gaudís d'una certa estructura interna. El juliol de 1932, el comitè d'acció política d'Unió Democràtica de Catalunya convida representants de diferents forces polítiques catalanistes i entitats patriòtiques basques instal·lades a Catalunya per tractar la visita dels diputats galleguistes Ramon Otero Pedrayo i Alfonso Castelao, tots dos del Partit Galeguista. Els presents, membres de la Unió Catalanista, el Partit Catalanista Republicà, Nosaltres Sols!, la Dreta Liberal Republicana, el Partit Nacionalista Català, Palestra, La Falç, el Centre Cultural Gallec, Barcelona'ko Euzko Batzokia, el Congrés

³⁹⁹ *La Publicitat*. 13.892, 4 de desembre de 1917, pàgina 5.

de Nacionalitats Hispàniques i el diari *La Rambla*, decideixen proposar a Pompeu Fabra, Rovira i Virgili i Maspons i Anglasell que parlin en nom de Catalunya al míting on també hi participen els diputats galleguistes.

L'acte d'homenatge a Galícia se celebra el dimecres 20 de juliol al vespre al local del CADCI, que s'omple de gom a gom d'un públic majoritàriament jove i entusiasta⁴⁰⁰. A la tribuna principal hi figura la bandera catalana envoltada a banda i banda per la basca i la gallega. Hi prenen part, per la banda basca, Cosme Duñabeitia, que intervé en euskera i català; per la part gallega els polítics i escriptors Alfonso Castelao i Ramon Otero Pedrayo, que ho fan en gallec, i per la catalana Antoni Rovira i Virgili i Maspons i Anglasell. Després de les intervencions preliminars del membre del centre, Enric Nadal, i d'un representant del comitè organitzador, Maspons fa ús de la paraula per exaltar les figures dels dos diputats galleguistes i per remarcar la necessitat de reconstituir les nacionalitats ibèriques per tal de vertebrar el que ell anomena "la nova Espanya". El jurista també defensa una estreta unitat entre les nacionalitats que conformen la Península ibèrica per tal d'assolir els seus anhels de llibertat. L'advocat i periodista pronuncia un discurs on assegura que Catalunya i Galícia volen espolsar-se l'opressió que, al seu entendre, pateixen i que és necessària una unió de les nacionalitats ibèriques a fi de reconstituir l'Estat. Així mateix, ressalta que un grup de catalans han estat tractat com a estrangers per les autoritats espanyoles, en al·lusió a un viatge de l'entitat independentista Palestra a Praga. La resta d'intervencions insisteixen en la necessitat d'estrènyer lligams i formar una aliança perifèrica enfront el centralisme castellà. La crònica periodística destaca que, en el moment d'al·ludir a Macià, alguns assistents xiulen provocant la reacció dels seus partidaris. Alguns diaris de fora de Catalunya critiquen l'acció unitària dels nacionalistes bascos, gallecs i catalans reclamant quotes més grans d'autogovern.

En la línia de la reconstitució de l'Estat, Maspons fa unes declaracions recollides el 21 de juliol en portada de *La Humanitat* amb un titular força eloqüent: "Catalunya té a la seva mà la regeneració d'Espanya"⁴⁰¹. El jurisconsult, però, demostra que no hi confia gaire. Situant-se en un plànol internacional, element troncal del seu corpus ideològic, assegura que, de les afirmacions del diputat català Amadeu Hurtado a la Societat de Nacions un cop es proclama la República dient que el nou govern respectaria els drets de les minories nacionals, no en queda res. Maspons critica que, per

⁴⁰⁰ *ABC*. 22 de juliol de 1932, pàgina 22.

⁴⁰¹ *La Humanitat*. 217, 21 de juliol de 1932, pàgina 1.

aprovar l'Estatut, el govern de l'Estat demanés la convocatòria d'un plebiscit que ara no respecta, que l'esmeni sense esperar que la ciutadania aprovi o revoqui les modificacions i, finalment, que notifiqui unilateralment a la Generalitat que Catalunya queda subjecta a la seva Constitució. L'advocat assegura que legalment aquestes decisions no tenen cap fonament i que, durant la discussió a les corts espanyoles de l'Estatut, era força habitual escoltar frases invocant a la força de les armes per rebutjar el text estatutari. Maspons, en la seva línia habitual, contraposa immediatament el que ell considera l'ús de la raó i el dret públic de la part catalana enfront del discurs espanyolista fonamentat en l'acció de la violència. L'única solució passa per una Catalunya que regeneri Espanya a partir de la imposició del dinamisme de les seves reivindicacions. Cedir davant dels plantejaments del govern republicà seria, per a Maspons, un mal per a Catalunya i per a la mateixa Espanya.

Per tot plegat, la revista *Nosaltres Sols!* publica un nou article elogiós de la figura de Maspons on s'exalça el seu patriotisme i la seva tasca per internacionalitzar el plet català⁴⁰². Així mateix, el text ressalta el paper de Maspons i Anglasell amb la publicació del setmanari *Clarís* i es queixa que la seva figura no sigui suficientment reconeguda. A més, l'article titlla Puig i Cadafalch de covard per fugir i preferir exiliar-se durant la dictadura de Primo de Rivera abans d'anar a presó, alhora que critica l'entorn del president Macià.

En aquest context, i davant la imminència de la discussió al Parlament de l'Estatut genera, s'endega una campanya a favor de la integritat del text votat en plebiscit el 2 d'agost que pren com a base jurídica l'anomenat *dictamen Maspons i Anglasell*. L'escrit és divulgat en un full de gran tiratge i explicat i defensat per l'autor en diverses conferències arreu del país.

Les seves reflexions defensant la sobirania plena de Catalunya i la integritat de l'Estatut, però, no són ben vistes en certs sectors de l'Estat i acaben provocant, fins i tot, un boicot en negar-se els llibreters madrilenys a vendre l'edició en castellà del seu llibre *La Generalitat de Catalunya i la República espanyola*. Les editorials que es neguen a dispensar el llibre, l'edició catalana del qual està exhaurida, són: Librería Jorro, Librería Hernández, Sociedad General Española de Librería (casa mare de la Llibreria Francesa de Barcelona), Librería y Editorial Madrid, Editorial Calleja, Librería Voluntad i

⁴⁰² *Nosaltres Sols!* 69, 30 de juliol de 1932, pàgina 2.

Editorial Reus⁴⁰³. Part de la premsa catalana emmarca aquesta decisió dins d'una campanya contra l'Estatut i esmenta els comerços que s'han negat a la venda. La traducció castellana del dictamen de Francesc Maspons incorpora unes notes inèdites i el text de la nota de premsa del 17 d'abril de 1931, els decrets del govern espanyol del 9 de maig i els de la Generalitat del 28 d'abril i del 15 de maig. Així mateix, s'afegeix un resum de les conferències que l'autor havia donat a la Falç i a l'Ateneu Barcelonès, a més d'una entrevista a on Maspons i Anglasesell exposa la seva opinió sobre les accions a emprendre davant la negativa de les Corts espanyoles a aprovar l'Estatut tal com el van votar els ciutadans de Catalunya.

Els recels que les seves tesis despertin en determinats sectors de l'Estat, en un moment en què el nou sistema vol afiançar el seu poder, no desanimen Maspons. Amb 60 anys acabats de fer, no alenteix el ritme i ofereix una conferència el diumenge 7 d'agost al matí al local del CADCI de Manresa, organitzada per la delegació local de Palestra i acompanyat de Jean Lesaffre, president de l'entitat renaixentista occitana Du Nouveau Languedoc. Una vegada més, el jurisconsult insisteix en el seu convenciment que els decrets emesos pel govern provisional espanyol un cop cau la monarquia borbònica reconeixen la sobirania plena de Catalunya. Afegeix, com és costum en la seva argumentació, que les corts republicanes poden esmenar l'Estatut però que, com a conseqüència de la retallada, els catalans poden recuperar la seva República, que Maspons considera en suspès per l'acord que suposà la redacció del text estatutari i la seva aprovació per la via del plebiscit. Abans de concloure, reitera el sentit liberal i democràtic del dret català que esdevé el principal fonament, al seu entendre, del nacionalisme. L'expectació que, en canvi, despertin els seus punt de vista és tan gran en diversos sectors catalanistes que, en acabar l'acte, alguns assistents li demanen que gravi les seves conferències en discos de manera que es puguin escoltar arreu de Catalunya. L'advocat sembla ser que accepta la proposta⁴⁰⁴.

També durant una conferència a la seu d'UDC el 19 d'agost a la nit, quedarà palès el seu prestigi quan el delegat de Catalunya al Congrés de Nacionalitat Minoritàries, Francesc Masferrer, lloï la tasca de Maspons en la internacionalització del problema català, juntament a la de Nicolau d'Olwer i Joan Estelrich.

⁴⁰³ *La Humanitat*. 227, 2 d'agost de 1932, pàgina 3.

⁴⁰⁴ *El Dia*, 789, 9 d'agost de 1932, pàgines 1 i 8. Tot i així, no hi ha constància que finalment la iniciativa tirés endavant.

A més, a punt d'entrar al tram final de la discussió de l'Estatut a les Corts espanyoles, Maspons ofereix la conferència *El que podria ésser la cultura catalana amb l'Estatut*, el dimecres 24 d'agost al matí a Igualada, amb motiu de la seva Festa Major i, més concretament, en commemoració del LXIX aniversari de la fundació del seu ateneu. Just aquest dia, mor el patrici manresà Leonci Soler i March, membre de la Unió Catalanista i de la Lliga. L'enterrament té lloc el matí del 25 d'agost i compta amb la presència, entre molts altres, de Maspons i Anglasesell i Valls i Taberner.

7.5 La destrucció de l'Arxiu Històric de la Capitania

Enmig de tota aquesta voràgine argumental i de la seva intensa tasca a dins i fora de Catalunya, Maspons encara tindrà temps per iniciar una nova batalla personal relacionada amb el patrimoni històric del país. El 6 d'agost, el jurisconsult envia una carta a la premsa denunciant que l'Arxiu Històric de la Capitania va ser destruït en temps del general Emilio Barrera, qui fou capità general de Catalunya de 1924 a 1930, durant la dictadura de Primo de Rivera⁴⁰⁵. L'advocat explica que, després de demanar al darrer número de *Claris*, corresponent al 2 d'agost, que Catalunya tingui dret a intervenir aquells arxius estatals que continguin documents de gran interès per al territori, va rebre una carta de l'historiador Josep Font i Solsona informant-li de la desaparició de tota la documentació generada entre els anys 1715 i 1875. Segons revela a la seva missiva, després d'indagar sobre la causa de la pèrdua va arribar a la conclusió que, o bé s'havien perdut durant el trasllat per reformes de l'edifici dels anys 1925 i 1926, o bé havien estat destruïts davant la presència, fins i tot, de dos testimonis. Maspons afegeix que el diari *La Publicitat* havia confirmat aquesta destrucció de catorze tones de documents i, a més, que s'havia fet d'amagat en una fàbrica de paper per ordre del general Emilio Barrera. L'advocat tanca la seva carta preguntant al militar com justificarà aquestes acusacions.

En resposta a la carta de Francesc Maspons denunciant la pèrdua dels documents de l'arxiu de Capitania General referents al període de l'absolutisme borbònic, l'arxiver responsable, Duran i Cañameras, replica afirmant que l'esmentat fons es troba a l'arxiu de l'Audiència de Barcelona, atès que es tractava de l'autoritat política que regia a Catalunya durant el segle XVIII⁴⁰⁶.

⁴⁰⁵ *La Humanitat*. 231, 6 d'agost de 1932, pàgina 1.

⁴⁰⁶ *La Vanguardia*. 7 d'agost de 1932, pàgina 6.

La discussió continua i Francesc Maspons publica una nova carta a la premsa amb data del 8 d'agost adreçada a Fèlix Duran i Cañameras a on es felicita per la resposta de l'Arxiver de l'Audiència, malgrat que manté el dubte sobre la possible destrucció de la documentació referida. Maspons recorda que l'historiador Salvador Sanpere i Miquel havia consultat a finals del segle XIX i començaments del XX diversos lligalls de 1715 i 1717, i ho havia fet a l'arxiu de la Capitania i no al de l'Audiència, a on, segons Duran, es conservarien aquests documents. Per a Maspons i Anglasell, les consultes fetes per Sanpere demostren que l'arxiu de la Capitania existia fins ben entrat el segle XX i era força ric⁴⁰⁷.

Josep Font i Solsona s'afegeix al debat i publica una altra carta el 10 d'agost a la primera plana de *La Publicitat* on assegura que, malgrat que s'havien fet una accions preliminars els anys 1925 i 1928 per traslladar la documentació existent a l'arxiu de la Capitania al de l'Audiència, l'operació no s'acabà de completar. L'historiador afirma que al nou emplaçament habilitat a l'Audiència de Barcelona la documentació comença a partir de 1876 i que tot el material comprès entre 1715 i 1875 ja no hi és tampoc a les dependències de Capitania i que, per tant, resta en parador desconegut⁴⁰⁸.

La humanitat insisteix el mateix 10 d'agost que l'Arxiu Històric de la Capitania ha estat destruït per molt que Fèlix Duran i Cañameras afirmi que a l'Audiència es conserven alguns documents de l'època de l'absolutisme borbònic. El diari afirma que Maspons ja havia demostrat que s'havia destruït l'arxiu i critica l'actitud de Duran i Cañameras en considerar que vol minimitzar la gravetat de l'assumpte⁴⁰⁹.

De la seva banda, la revista *Flama* també es fa ressò de la polèmica i assegura que Maspons i Font han deixat en una situació molt compromesa arxiver responsable, Duran i Cañameras⁴¹⁰.

Sigui finalment pel motiu que sigui, el que és evident és que l'arxiu no existeix al dia d'avui, tal com corroboren altres investigacions⁴¹¹. De fet, des del mateix Archivo Intermedio Militar Pirenaico es confirma que la documentació conservada corresponent al fons de la Capitania General de Catalunya és ínfima, sobretot comparada amb la de

⁴⁰⁷ *La Publicitat*. 9 d'agost de 1932, pàgina 2.

⁴⁰⁸ *La Publicitat*. 10 d'agost de 1932, pàgina 1.

⁴⁰⁹ *La Humanitat*. 234, 10 d'agost de 1932, pàgina 4.

⁴¹⁰ *Flama*. 36, 12 d'agost de 1932, pàgina 2.

⁴¹¹ GARCIA i OMS, Arcadi. [El dret notarial català. La implantació a Catalunya del model castellà (1716-1755)]. Tesi doctoral dirigida per Joan Marsal i Guillament. Departament de Dret Civil. Universitat de Barcelona (2010). Pàgina 15.

l'Aragó, també sota la seva custòdia⁴¹². Igualment, no es conserva res a l'arxiu del Tribunal Superior de Justícia de Catalunya, de manera que la denúncia de Maspons era, com a mínim, fonamentada.

7.6 Col·laboracions periodístiques

7.6.1 *Clarís*

Per conèixer en profunditat el pensament i el cos argumentatiu de Maspons durant els transcendents anys de la República, en el cor de la seva maduresa –vorejant els 60 anys-, cal recórrer abastament les planes de *Clarís*, setmanari impulsat per Francesc Maspons i que manlleva el nom de l'insigne president de la Generalitat. L'objectiu inicial de la publicació, que surtia al carrer cada dimarts a un preu de 10 cèntims, és comentar la discussió de l'Estatut a les Corts espanyoles. En aquesta primera etapa de la revista, la més intensa i duradora, Maspons desgrana els arguments de partidaris i detractors de la integritat del text i, aprofitant el seu profús coneixement de la matèria, atansa al gran públic conceptes tècnics i jurídics. En total, *Clarís* publicarà dinou números al llarg de quatre mesos, del 17 de maig al 20 de setembre de 1932.

La seva gran obra periodística tindrà, en realitat, la pretensió de legitimar el que considera drets històrics nacionals de Catalunya i reivindicar el seu reconeixement com a personalitat jurídica pròpia. Per aconseguir-ho, l'advocat i periodista teixeix un enfilall d'arguments encaminats a blindar el seu argumentari. La seva formació legal, el seu profús coneixement de les constitucions i estatuts d'arreu d'Europa i la seva defensa d'una unió política entre els països del continent es posen al servei d'una mateixa causa: encabir les peticions d'autonomia plena del catalanisme polític dins d'una república espanyola assentada en els principis de la unitat indissoluble de l'Estat.

Influït pels principis de la Renaixença, moviment hereu del Romanticisme alemany que reivindica un passat gloriós durant la formació de les nacions europees a l'Edat Mitjana, Maspons fa gravitar el seu mecanisme argumentatiu a partir d'una sèrie d'idees força. La primera té la seva arrel en la mateixa història del país. El director de *Clarís* insisteix que fins a la caiguda de Barcelona el 1714 durant la Guerra de Successió per les tropes de Felip V, Catalunya disposava d'unes institucions pròpies

⁴¹² Conversa personal i correu electrònic oficial de resposta a càrrec de Guillermo Pastor Núñez, director tècnic de l'Archivo Intermedio Militar Pirenaico de Barcelona, amb data del 16 de gener de 2015.

conservades fins a l'aplicació del Decret de Nova Planta⁴¹³. Maspons i Anglasesell assegura que la plena autonomia jurídica i política de Catalunya va ser arrabassada il·legalment per la força de les armes -atès que la violència no ha estat reconeguda mai com un argument jurídic vàlid- i que la seva llibertat, en conseqüència amb el seu ideari, ha de ser restituïda⁴¹⁴. Davant dels defensors de la idea que Catalunya es va adherir lliurement al regne de Castella amb el matrimoni dels Reis Catòlics, l'advocat i periodista defensa que aquesta unió mai no va ser beneïda ni consultada a la població i que, en tot cas, imperava el concepte "d'una corona, dos regnes"⁴¹⁵, atès que, al seu entendre, la unitat política mai va ser una realitat.

Un altre concepte clau en el seu ideari és el principi que l'Estatut de Núria va ser redactat i aprovat abans que la Constitució republicana i que, en conseqüència, s'ha d'entendre com un text pensat per articular la sobirania catalana amb l'espanyola, i no com les reclamacions d'un territori idèntic a qualsevol regió espanyola. L'advocat i periodista insisteix repetidament que així ho va pactar el govern català amb l'espanyol en una reunió mantinguda el 17 d'abril de 1931 amb els ministres de la República Marcel·lí Domingo, Fernando de los Ríos i Lluís Nicolau d'Olwer⁴¹⁶, tot just tres dies després de la proclamació de la República Catalana per part del president Francesc Macià.

Arran del que considera una innegociable voluntat per part de les corts republicanes de modificar l'Estatut en comptes d'aprovar-lo o bé rebutjar-lo en el seu conjunt, el director de *Claris* equipara contínuament la República espanyola amb la monarquia borbònica d'Alfons XIII i la dictadura de Primo de Rivera. L'advocat i periodista assenyala que el comportament d'uns i altres envers el reconeixement nacional de Catalunya presenta grans equivalències i que només es diferencia en l'objecte de la resistència, encarnat primer per la figura del Rei i després per l'Estat. Per al catalanisme romàntic representat per Maspons, defensor de l'autonomia plena del país, la modernitat preconitzada per la República esdevé simplement un enroc de les posicions unitàries tradicionals del nacionalisme espanyol.

⁴¹³ ALBAREDA, Joaquim i ESCULIES, Joan. 1714. *La guerra de Successió*. Barcelona: Pòrtic, 2008, pàgines 100-110.

⁴¹⁴ *Claris. Comentari a la vida nacional catalana*. 1a etapa, 2, 24 de maig 5 de 1932, pàgina 3.

⁴¹⁵ Ídem.

⁴¹⁶ GERPE LANDÍN, Manuel. *L'Estatut d'Autonomia i l'Estat integral*. Barcelona: Edicions 62, 1977, pàgina 85.

La seva disconformitat respecte a l'actitud de l'Estat envers la seva idea de nació, porta el director del setmanari a situar Espanya fora del dret europeu⁴¹⁷. L'advocat i periodista busca reforçar els seus arguments amb exemples d'estats d'arreu d'Europa a on considera que es respecten i es reconeixen més i millor els drets de nacions amb les quals mantenen vincles de tipus jurídic i polític. Maspons se centra, principalment, en els casos d'Islàndia i Dinamarca; d'Irlanda i Anglaterra, i de Lituània i Memel. El responsable de *Claris* remarca que es tracta d'acords entre diferents països a on la part que aglutina una altra modifica la seva constitució per encabir les reivindicacions i la personalitat de la nació més petita, i no a l'inrevés, tal com entén que pretenen les Corts espanyoles⁴¹⁸.

El gran argument de Francesc Maspons, però, és la voluntat popular expressada a les urnes. L'advocat i periodista defensa fermament la impossibilitat de modificar un text que ha estat aprovat en plebiscit per la immensa majoria dels electors masculins que van exercir el seu dret a vot, a més de les 382.111 dones que també hi van mostrar el seu suport amb una paral·lela recollida de signatures⁴¹⁹. Ni la discussió a Corts ni l'acció dels polítics catalans a Madrid estan legitimats, al seu entendre, a alterar un Estatut que ja ha estat consultat a la ciutadania. En tot cas, defensa Maspons, pot ser rebutjat en la seva totalitat i substituït per un altre que, prèviament, sempre hauria de comptar amb el vistiplau dels electors⁴²⁰. La gran força del text estatutari, conclou l'advocat i periodista, es concentra en el poder atorgat pel poble un cop el seu contingut ha estat aprovat i, en conseqüència, blindat per la voluntat popular dels catalans.

L'argumentació de Francesc Maspons i Anglasesell busca legitimar, doncs, amb tota mena d'elements jurídics i legals, una reivindicació nacional que neix dels principis romàntics de la Renaixença, predominats per l'exaltació patriòtica i una conscienciació clara de país. L'advocat i periodista uneix el sentimentalisme propi d'aquest corrent decimonònic, d'arrel cultural i política, amb la renovació més racional representada pel Noucentisme immediatament posterior. Maspons basteix un discurs formal i d'una volguda aparença jurídica que beu del Romanticisme d'origen europeu i que es posa al servei de les seves exigències nacionals catalanes.

⁴¹⁷ *Claris. Comentari a la vida nacional catalana*. 1a etapa, 5, 14 de juny 1932, pàgina 2.

⁴¹⁸ *Claris. Comentari a la vida nacional catalana*. 1a etapa, 3, 31 de maig de 1932, pàgina 1.

⁴¹⁹ IVERN i SALVÀ, Maria Dolors. *Esquerra Republicana de Catalunya*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1988, pàgines 132-133.

⁴²⁰ *Claris. Comentari a la vida nacional catalana*. 1a etapa, 4, 7 de juny de 1932, pàgina 2.

La vida d'aquesta primera etapa del setmanari clou amb l'aprovació definitiva de l'Estatut de Núria. Tot i així, encara n'hi hauria un parell d'intents més de reeixida. A començaments de setembre de 1933 s'anuncia la reaparició de *Clarís*, de forma setmanal, prevista per al mes següent⁴²¹. La revista es presenta amb un format el doble de gran del de la seva primera etapa i amb la voluntat de tractar tots els temes referents a Catalunya des d'un prisma obertament nacionalista. Igualment, assegura que tots els nacionalismes ibèrics gaudiran d'una atenció especial i propugna una política de solidaritat de totes les terres de parla catalana. Al contrari de la primera etapa, quan la publicació esdevé l'obra d'un home sol, la redacció de *Clarís* es compon, al marge del mateix Maspons, de les plomes reconegudes de J. V. Foix, Josep Carbonell, Gay de Montellà, López Olivella, Joaquim Granados, Enric Sala, Carles Sentís, J. M. Batista i Roca, Amadeu Serch, Carles Sala i Lluç Beltran. Aprofitant la Diada de l'11 de Setembre, la revista treu un número especial que té com a voluntat ser el primer pas a la seva posada en marxa regular, un objectiu, però, que no es compliria.

El seu anunci de reeixida no passa desapercbut entre els sectors més nacionalistes i la revista *Nosaltres Sols!* corresponent al 30 de setembre de 1932 aprofita la notícia per criticar, una vegada més, l'aprovació de l'Estatut refet per les corts espanyoles. El setmanari recull unes paraules de *Clarís* a on es diu que les polítiques de concòrdia dutes a terme fins aquest moment “[...] demostren la fal·lacia i buidesa de l'Estatut i de l'autonomia. La voluntat d'un sol home, del president de les Corts espanyoles, té més força que la de Catalunya”⁴²². *Nosaltres sols!* expressa la seva voluntat que *Clarís* s'arregleri a la seva visió política en entendre que, davant la confusió que assegura que regna al país, només existeix un catalanisme concordista o bé separatista.

Així mateix, diverses personalitats de tradicions ideològiques força divergents opinen sobre el paper de *Clarís* al moment polític i social de l'època⁴²³. El polític i escriptor Jordi Arquer, fundador del Centre d'Estudis Marxistes i membre del Partit Comunista Català, el BOC i el Partit Obrer Unificat Marxista (POUM), considera la represa de la publicació positiva a l'hora d'analitzar l'actuació dels polítics espanyols respecte Catalunya i, sobretot, l'actuació dels polítics catalans per combatre els que

⁴²¹ *La Humanitat*. 570, 9 de setembre de 1933, pàgina 5.

⁴²² *Nosaltres Sols!* 130, 30 setembre de 1933, pàgina 1.

⁴²³ *Butlletí Protecció Ensenyança Català*. 28, octubre de 1933, pàgina 3.

qualifica dels “nostres dominadors”. Conclou que l'autèntica política nacional és aquella que es fa de cara als obrers i pagesos pobres.

De la seva banda, Carrasco i Formiguera (UCD) anima els catalans a cercar mitjans que els permeti actuar en política amb la deguda eficàcia.

El polític Josep Dencàs (ERC) considera que al govern li cal més una campanya d'estímul més que no pas de crítica sistemàtica i que quan més autènticament nacional sigui la política catalana, més s'internacionalitzarà Catalunya.

L'advocat, periodista i polític Martí Esteve d'Acció Catalana Republicana (ACR), amb qui Maspons mantenia una continuada relació des dels temps de la Mancomunitat, aprofita la reaparició de *Clarís* per reclamar als partits que superin els objectius propis i actuïn solidàriament en els camps que no poden ser monopolitzats per cap formació. La revista, reclama, ha de jutjar el govern de Catalunya sense servir a interessos de partit.

Pompeu Fabra equipara el paper de *Clarís* amb el de *Palestra*, atès que es desenvolupa enfora de tot partidisme polític.

Manuel Folguera i Duran, president de l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana, es mostra feliç per la reaparició si ha de ser una font de doctrina nacionalista tal com, al seu parer, havia esdevingut a la seva primera etapa.

L'historiador Daniel Girona i Llagostera es plau de l'aparició de la revista atès que creu que servirà per educar els catalans en la consciència del plet nacional i fomentarà la unió davant de l'enemic comú.

L'advocat Frederic Roda i Ventura (Lliga Catalana) subratlla la necessitat d'una publicació de plena ortodòxia nacionalista allunyada de tot matís partidista.

El polític i escriptor Manuel Serra i Moret, fundador de la Unió Socialista de Catalunya, creu que un mitjà que critiqui el govern tant com els polítics espanyols fomenta la solidaritat de totes les terres catalanes i situa Catalunya en el moviment internacional.

El retorn, però, es queda en un número solt fins que Maspons endega un nou intent de reexidia dos anys i mig després. De fet, la premsa recull la reaparició de *Clarís* el dissabte 16 de maig de 1936⁴²⁴. Segons s'anuncia, per sobre de l'interès de la política de partit, l'objectiu és comentar la tasca del Parlament, dels organismes de govern i les incidències de la vida nacional, amb l'intent d'enfortir la posició pública de Catalunya

⁴²⁴ *Flama*. 217, 22 de maig de 1936. Pàgina 2. També *Aires de la Conca*, Montblanc. 271, 23 de maig de 1936, pàgina 11.

dintre de les característiques de les realitats del moment. Així mateix, *Clarís* avança que reflectirà els fets cabdals d'altres pobles d'Europa que puguin servir d'estímul als catalans. S'informa que els corresponsals poden fer arribar les comandes a Edicions Mediterrània, Mallorca 95, principal, Barcelona. També es demana a tots els que vulguin subscriure's, que trametin l'import d'un trimestre, xifrat en 2,50 pessetes. El format de *Clarís* és el doble del que fou adoptat en l'època anterior i el número solt es ven a 20 cèntims. L'esclat de la guerra de 1936, però, acaba definitivament amb tota esperança de supervivència de la revista.

8- EL PAS VERS A L'INDEPENDENTISME (1933-1935)

8.1 Aprovació de l'estatut retallat

Els esforços de Maspons per aconseguir que l'Estatut no sigui retallat, finalment, són en va. El 9 de setembre les Corts republicanes aproven el nou text esmenat i que tant havia combatut Maspons. La decisió, presa a només dos dies de la Diada, provocarà un fort rebuig entre els sectors més maximalistes de catalanisme, incloent Maspons i Anglasell qui publicarà l'article *Continua la història* per explicar el seu posicionament.

Maspons obre les seves reflexions assegurant que els morts del 1714 no donaren la seva vida per esdevenir una regió d'Espanya, sinó per a tot el contrari. Seguidament, estableix un mateix paral·lelisme amb els que proclamaren la República Catalana, els que votaren a favor de l'Estatut i tots aquells que es manifestaren seguint diverses crides de la societat civil. Maspons entén que Catalunya ha expressat la seva voluntat de manera inequívoca i que l'Estat espanyol, tanmateix, s'entesta a "consolidar l'espoliació de Felip V". En la seva insistència per equiparar República espanyola i monarquia borbònica en quant a les seves relacions amb Catalunya, Maspons recorda que, malgrat que totes dues institucions decidiren respectar la voluntat del poble català –Felip V a les Corts de 1702 i la República mitjançant uns decrets posteriors al 14 d'abril de 1931–, seguidament es feren enrere i convertiren Catalunya en una regió subjecta a les lleis espanyoles. Maspons considera, tanmateix, que si bé la Renaixença va trigar un segle en brollar després de l'anorreament del Decret de Nova Planta, ara, en només un any, Catalunya ha de reaccionar de la mateixa manera davant de les retallades imposades a l'Estatut de Núria. L'advocat i periodista entén que, malgrat que Catalunya ha estat víctima d'una injustícia, el país, tanmateix, manté la voluntat de conservar la seva sobirania política. Francesc Maspons conclou afirmant que, contra les reivindicacions catalanes, "l'Estat espanyol d'avui té les mateixes armes que el dictador d'ahir: la força material, i Catalunya disposa de la mateixa amb què se'n va defensar: la força moral, invencible, de qui obra amb dret". Fruit de la decepció que comporta el nou estatut, aquesta tesi serà també sostinguda pel juriconsult en un altre article aparegut tres dies després al diari *La Nau*⁴²⁵. L'advocat i periodista ressalta, a més, que el context europeu, al contrari del que va succeir el 1714, ara és propici per a les reivindicacions catalanes.

Prement-lo com a exemple, *Nosaltres Sols!* publica un editorial amb motiu de la Diada a on assegura que, segons els seus estudis sobre les relacions jurídiques entre

⁴²⁵ MASPONS i ANGLASELL, Francesc. «Ahir i avui». *La Nau*. 14 de setembre de 1932, pàgina 1.

Catalunya i Espanya, l'acceptació de les condicions de l'Estatut serà pitjor que l'aplicació del Decret de Nova Planta, especialment pel que fa a la llengua i a l'ensenyament⁴²⁶.

En una jornada força destacada, els sectors més inconformistes del catalanisme, vehiculats en part a través de la revista *Nosaltres Sols!*, critiquen l'absència de membres de la Unió Catalanista, Palestra, Estat Català, el Partit Nacionalista Català i el mateix Francesc Maspons i Anglasell a les celebracions oficials de l'11 de Setembre al Saló de la Generalitat⁴²⁷, malgrat que el comitè executiu de la Diada de l'11 de setembre anuncia que en el programa d'actes previst hi haurà un discurs del president de la Generalitat, Francesc Macià, des de la seva residència oficial, així com diverses intervencions des de l'edifici de Ràdio Associació de Catalunya, a càrrec de Ventura Gassol, Manuel Carrasco i Formiguera, Joan Estelrich, Antoni Rovira i Virgili i Francesc Maspons. La publicació aprofita per atacar el govern i recorda que tant la Mancomunitat com la Generalitat són institucions atorgades des de Madrid i que des de Madrid se suprimiran.

Maspons i Anglasell participa finalment al míting nacionalista organitzat pel *Diari de Vic* l'11 de setembre a la capital d'Osona. Amb la presència de personalitats locals, com el primer tinent d'alcalde de la ciutat, també hi prenen part Carrasco i Formiguera, Francesc Masferrer i Eduard Ragasol, vinculat a Acció Catalana⁴²⁸. A la seva intervenció, el jurista sosté que el principal problema de l'Estatut era que naixia com una concessió i no pas com el reconeixement d'un dret inherent al poble català. Malgrat la seva vehemència, Maspons aconsella que cal aprofitar-lo.

Malgrat la seva oposició a l'actuació dels diputats d'ERC durant la discussió de l'Estatut a les corts espanyoles, la seva relació amb els dirigents de la formació republicana i el seu prestigi com a jurista deurien restar intactes atès que el govern de la Generalitat l'inclouria dins una comissió assessora jurídica encarregada de formular projectes i estudis de lleis previs al debat parlamentari. La comissió, aprovada a l'octubre, quedaria confegida en bona part pels membres redactors de l'apèndix⁴²⁹. Maspons i Anglasell forma part del consell, juntament amb els lletrats Joan Maluquer i Vidalot, Amadeu Hurtado, Oriol Anguera de Sojo, Antoni Par i Tusquets, Josep Roig i

⁴²⁶ *Nosaltres Sols!* 75, 11 de setembre de 1932, pàgina 2.

⁴²⁷ *Nosaltres Sols!*, 76, 17 de setembre de 1932, pàgina 1.

⁴²⁸ ANGUERA, Pere. *L'Onze de Setembre. Història de la Diada (1886-1938)*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2008.

⁴²⁹ *La Humanitat*. 298, 23 d'octubre de 1932, pàgina 2.

Bergadà, Santiago Gubern, Eugenio Cuello i Calón, Josep Xirau i Palau, Joan Martí i Miralles, Josep Maria Pi i Sunyer, Manuel Reventós i Bordoy, Rafel Closes i Cendra, Pere Mies i Codina, Pau Font de Rubinat, Lluís Emperador, Antoni M. Borrell i Soler, Ramon M. Roca, Pompeu de Quintana, Ramon Coll i Rodés i Enric Febrer.

Poc després, Maspons es reuneix el dia 2 de novembre amb el president Macià per agrair-li el seu nomenament com a membre de la comissió jurídica assessora de la Generalitat.

De manera gairebé simultàni, Maspons prossegueix amb les seves activitats al capdavant de la Federació de Turisme de Catalunya i Balears. A finals d'estiu, l'entitat anuncia la intenció de celebrar una exposició internacional de turisme a Barcelona entre els mesos de maig i octubre 1934. La idea neix a finals d'agost durant una reunió del comitè directiu i membres de l'Associació d'Hotelers i Similars de Catalunya i agafa forma a una nova trobada a l'hotel Florida del Tibidabo, celebrada el 15 de setembre⁴³⁰. La seva paternitat s'atribueix a l'arquitecte Carles Buïgas, qui té com a objectiu promocionar la font màgica de Montjuïc, creada per ell, com a reclam turístics del país entre les grans ciutats de l'estranger en un moment en què Catalunya cada cop rep més visitants. A l'acte, amb presència de nombroses entitats i organitzacions polítiques, ciutadanes i del sector, Maspons i Anglasell expressa el seu desig que l'exposició no se ceneixi exclusivament a la capital i es projecti el potencial turístic de tot el país. A la reunió preparatòria també hi pren part el segon tinent d'alcalde de la ciutat, Josep Duran i Guàrdia⁴³¹. La memòria de l'associació hotelera preveia una inversió municipal d'entre quatre i cinc milions de pessetes, una xifra, al seu entendre, fàcilment recuperable amb els ingressos obtinguts durant la celebració de l'exposició⁴³².

El consell superior de la federació es reuneix de nou el dia 27 aprova crear una comissió integrada per Maspons i Anglasell, Miquel Regàs, Carles Buïgas, Joan Massó, Pau Nicolau i Serra Roca encarregada de completar l'estudi econòmic del projecte.

Pel que fa a la seva implicació amb la Casa del Vallès, Maspons i la resta de la seva junta signen una declaració apareguda a la premsa el 25 de setembre a on estableixen la delimitació natural, al seu entendre, de la comarca del Vallès just en el

⁴³⁰ *La Publicitat*, 16 de setembre de 1932, pàgina 5.

⁴³¹ IVERN SALVÀ, Maria Dolors. *Esquerra Republicana de Catalunya. Vol. 1. 1931-1936*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1988, pàgina 304.

⁴³² *Diari de Tarragona*, 2 de setembre de 1932, pàgina 6.

moment que la Generalitat està reordenant el territori⁴³³. L'entitat enumera els municipis que, al seu parer, aglutinen la comarca i els divideix entre la zona més agrícola i la industrial, que haurien de ser anomenades, segons el seu criteri, com a Vallès Oriental i Vallès Occidental, respectivament. Així mateix, els signants recorden que històricament aquesta divisió ja es coneixia com a Alt i Baix Vallès. Per a la junta de l'associació, la capitalitat del Vallès Oriental ha de recaure, sens dubte, en Granollers, mentre que al Vallès Occidental, Sabadell i Terrassa es disputen aquesta distinció. La primera té al seu favor una major densitat demogràfica mentre que la segona compta al seu favor amb aspectes de caràcter més històrics. Davant d'aquesta dicotomia, la Casa del Vallès opta per una capitalitat compartida que estrenyi els llaços de solidaritat entre les dues ciutats.

Maspons i Anglasell tampoc se'n desentén del món excursionista i pren part el cap de setmana del 15 i 16 d'octubre del V Campament de Guies Excursionistes i Minyons de Muntanya. Maspons passa revista a les tendes i pronuncia un parlament patriòtic, sota l'atenta mirada de Batista i Roca i Ventura Gassol.

Així mateix, assisteix en representació de la Federació d'Entitats Excursionistes de Catalunya al VIII Campament general de Catalunya, organitzat a Palau-Solità els dies 5 i 6 de novembre. En total s'apleguen 167 tendes i 488 acampadors. Maspons hi participa el primer dels dies i adreça un parlament als assistents.

Pel que fa al seu lligam amb el teixit associatiu del país, Maspons i Anglasell també participa d'una nova iniciativa de caire cultural. El Cercle Artístic acull a finals d'octubre una reunió de col·leccionistes amb l'objecte de constituir una entitat batejada com a Agrupació de Col·leccionistes i Obres d'Art. A la trobada hi assisteixen Ferran Benet, Josep Bertran i Musitu, Pelegrí Casades i Gramatxes, Jordà, Dalmau i Pere Casas Abarca, a banda del jurisconsult. Els reunits tracen les línies generals de la futura entitat i nomenen una comissió per tal que redactin els seus estatuts⁴³⁴.

⁴³³ «La división territorial de Catalunya. Declaración de la Casa del Vallès». *La Vanguardia*. 25 de setembre de 1932, pàgina 9.

⁴³⁴ *La Vanguardia*. 30 d'octubre de 1932, pàgina 10.

8.2 Del catalanisme conservador al separatisme del Partit Nacionalista Català (PNC)

Malgrat la seva posició apartidista, el salt a la política activa és només qüestió de temps. Finalment, Francesc Maspons opta pel Partit Nacionalista Català (PNC), una formació considerada per alguns autors com a separatista de dretes que naixia producte de la fusió dels grups Elements d'Estat Català, secció ferroviària d'Estat Català, Agrupació Nacionalista Radical Nosaltres Sols!, Unió Nacional Catalana Republicana, Estat Lliure Català, Club Esportiu Catalunya i la Unió Catalanista. El vigatà Francesc M. Masferrer, company de lluites de Maspons des dels temps de la Unió Jurídica Catalana, s'implica en la seva posada en marxa a la seva tornada de l'Argentina⁴³⁵. El partit es presenta la primera quinzena de març de 1932 i publica a la premsa el seu manifest fundacional a finals del mateix mes. La formació independentista, que s'establiria inicialment al primer pis, lletra I, d'un edifici del carrer Casp, número 12, considera la nació com una "unitat social irreductible, un fet històric gairebé biològic i un acte de voluntat col·lectiva". El seu nacionalisme, doncs, era de voluntat interclassista.

La formació havia estat impulsada pel poeta i advocat, Joan Baptista Muntada i Macau, home profundament nacionalista, conservador i religiós, tal com el descriu el seu mateix nét, Ramon Muntada i Artiles. El PNC neix per combatre la tebior nacionalista de la Lliga Regionalista i clarament emmirallat en el PNB, producte de l'estada de Muntada a Bilbao durant tres anys (1922-1925), on cursà el servei militar i a on, a més d'aprendre èuscar, va mantenir una estreta relació amb Elías de Gallastegi, refundador del PNB⁴³⁶.

Des de sectors com Estat Català es recomana l'opuscle *La Generalitat de Catalunya i la República Espanyola* de Maspons a on emet un dictamen sobre la situació legal de Catalunya després de proclamada la República. L'escrit estableix una línia argumental segons la qual l'Estatut és un acte de pacte voluntari de Catalunya envers la nova república espanyola, no pas de submissió. Maspons defensa aquesta interpretació jurídica de l'Estatut per primera vegada a una conferència a Palestra el 7 de desembre de 1931. A partir d'aquí, el juriconsult es prodiga en conferències arreu del país, com la pronunciada al local de la Falç el 23 de març de 1932, i que fou

⁴³⁵ TORNAFOCH i YUSTE, Xavier. *Francesc Maria Masferrer: política i ciutadania (1889-1954)*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2000.

⁴³⁶ *Diari de Girona*. 28 d'agost de 2005.

posteriorment editada, i en nombroses allocucions radiofòniques. La seva intensa activitat serveix de motor per a la campanya de defensa íntegra del text estatutari.

La posició de Maspons desperta nombroses simpaties entre sectors independentistes. Les referències a les publicacions *Nosaltres Sols!* i *Estat Català* són nombroses. El militant de *Nosaltres Sols!*, Esteve Albert, testimonia que setmanalment els nacionalistes més radicals compraven en la seva majoria el setmanari *Clarís* per tal de corroborar les irregularitats del procediment i “l’evident i perfidiosa mala fe de la majoria d’oradors que intervenien amb l’únic afany d’acabar d’esbrinar el destralejat projecte”⁴³⁷.

Francesc Maspons, doncs, jurista de prestigi i de coneguda filiació catòlica, estreny la seva relació amb el PNC en part, també, per la seva amistat amb Francesc Maria Masferrer i Vernís, futur dirigent de la formació.

Amb les retallades que les corts espanyoles apliquen a l’Estatut el 9 de setembre de 1932, el PNC es radicalitza i decideix presentar-se a les eleccions del 20 de novembre al Parlament, en oposició del considerat populisme d’ERC. De fet, Maspons i Anglasell ja participa al costat de Masferrer al míting nacionalista organitzat durant la Diada de l’11 de Setembre pel *Diari de Vic*, el rotatiu fundat pel polític vigatà. Maspons endureix el to i compara, una vegada més, l’actitud bel·ligerant de la República envers les reivindicacions nacionals de Catalunya amb la monarquia absolutista, alhora que critica que l’Estatut sigui vist més com una concessió que no pas com un reconeixement de la seva personalitat jurídica.

Francesc Maspons fa una passa més en el seu apropament envers el separatisme català contrari a la política de govern d’ERC i s’integra al comitè d’honor encarregat d’homenatjar els fundadors de *Nosaltres Sols!* i *Estat Català*, Daniel Cardona, Lluís Marsans, Lluís Escaler i Manel Pagès⁴³⁸. L’acte té lloc el cap de setmana del 5 i 6 de novembre de 1932 al teatre Bosc. El diumenge, Maspons hi intervé juntament amb Joan Pascual i Jaume Compte d’Estat Català; Daniel López, de *Nosaltres Sols!*; Francisco Solano Aguirre, separatista basc; Luis Juárez i Delgado, galleguista; Joan Baptista Muntada, del Partit Nacionalista Català; Manuel Carrasco Formiguera, d’UDC, i Manuel Roig i Pruna, de la Unió Catalanista. El comitè d’honor de l’homenatge publica una carta al setmanari on exalcen la lluita per la independència de Catalunya dels

⁴³⁷ RUBIRALTA i CASAS, Fermí. *El Partit Nacionalista Català (1932-1936). Joc polític i separatisme*. Barcelona: Rafael Dalmau Editor, 2010.

⁴³⁸ *Nosaltres Sols!* 82, 29 d’octubre de 1932, pàgina 2.

homenatjats i demanen la unió de tots els patriotes catalans, des del partit de classe que representa Estat Català fins a Unió Democràtica de Catalunya.

A l'assemblea general extraordinària del PNC, celebrada el mateix 6 de novembre de 1932, s'acorda presentar una única candidatura per minories a la circumscripció de Barcelona-ciutat encapçalada per Francesc Maspons, decisió que fa pública l'endemà. La relació d'amistat amb diverses personalitats del dret com Joan Baptista Muntada, Jaume Tortras, Josep Maria Xammar i, sobretot, Francesc Masferrer, és de suposar que influeix en la decisió. Tot i que per trajectòria, Maspons i Anglasesell no podia ser considerat com de tradició separatista, la seva imatge d'integritat i independència el converteixen en un cap de cartell amb força potencial que, a més, centra el discurs del partit. El jurista també coincideix en la crítica a la política d'entesa amb el republicanisme espanyol que, al seu parer, regnava a ERC.

L'endemà, el PNC anuncia que presentarà a les eleccions al Parlament de Catalunya del dia 20 la candidatura per la circumscripció de Barcelona-ciutat formada per Joan Soler i Damians, Manel Massó i Llorens, Josep Casals i Freixas, Joan Baptista Muntada i Macau i Francesc Maspons i Anglasesell⁴³⁹.

La presentació dels candidats té lloc en un gran míting convocat el divendres dia 11 a les deu del vespre al Coliseu Pompeia de Barcelona, Travessera de Gràcia, 8. Hi parlen Josep Maria Xammar, Joan Alzina, Joan Baptista Muntada Macau, Francesc Masferrer i Francesc Maspons i Anglasesell. La presentació de l'acte va a càrrec del president del partit, el doctor Joan Soler i Damians.

L'activitat és frenètica i el dissabte Josep Maria Xammar, Joan B. Muntada i Francesc Maspons donen a conèixer els punts principals del seu programa pels micròfons de Ràdio Barcelona. Així mateix, l'endemà diumenge, el PNC ofereix un acte de propaganda a les onze del matí per commemorar l'obertura de la seva seu del districte VII (Sans), al carrer Galileu, 40, amb la presència de Lluís Cesari, Enric Soler Loran, Joan Alzina, Josep Maria Xammar i Maspons i Anglasesell⁴⁴⁰.

En el seu discurs, Maspons defensa que, ni per l'acord dels constituents, ni per l'acord dels mateixos catalans, desapareixerà el problema català fins que el país no gaudeixi de tots els atributs que caracteritzen el principi internacional de l'autodeterminació. En la seva al·locució, el jurista també explica que els futurs parlamentaris nacionalistes treballaran per eliminar el perfil, al seu parer, provincià d'un

⁴³⁹ *La Vanguardia*. 8 de novembre de 1932, pàgina 7.

⁴⁴⁰ *La Vanguardia*. 13 de novembre de 1932, pàgina 9.

Estatut pensat, assegura, en una presumpta pau temporal espanyola que permeti els republicans consolidar el seu règim.

El setmanari *Nosaltres Sols!*, partidari del PNC, vaticina que la majoria dels diputats escollits seran partidaris del pacte amb Espanya, opció que rebutja la publicació adherida a la Unió Catalanista, defensora del trencament amb l'Estat. Atès, doncs, aquest panorama, *Nosaltres Sols!* fa una crida a la població per tal que Maspons i Anglasesell resulti escollit diputat i esdevingui la veu “dels patriotes” catalans i “que estigui per damunt de les petiteses de grup i sols el mogui l'interès de servir Catalunya”. Maspons és vist, doncs, com una figura d'un catalanisme insubornable i de consens entre aquells que volen assolir la sobirania plena, més enllà de les discrepàncies ideològiques.

La periodista Irene Polo entrevista Francesc Maspons el 14 de novembre a *La Rambla*⁴⁴¹. Maspons explica que, malgrat el seu tradicional rebuig a l'estratègia partidista, concorrerà a les eleccions amb el PNC perquè l'han vingut a buscar i li han proposat treballar per Catalunya “i jo, per Catalunya, sóc capaç fins i tot de fer política”. Al llarg de la conversa, Polo el defineix com “prim, pansit, tan petitet –rosat i afable, dintre del seu vestit negre- que gairebé no es veu en el seu cadiral”, “manetes grogues i arrugades”, “mirada blava i punyent” i “ampla calba”. Maspons explica que és un home de treball i avança que, en cas de sortir elegit, mirarà de donar una orientació netament catalanista a l'Estatut. Entén que és l'única manera que, després de tanta lluita i escarafalls, la qüestió catalana no quedi igual que abans de l'Estatut. A més, creu que si no s'utilitza el text per ser més catalans, els mateixos espanyols no entendran el perquè de tantes reclamacions. Afegeix que el Parlament català ha de reformar el text sortit de les Corts espanyoles i que Catalunya ha de reaccionar sense caure, això sí, en el nacionalisme de Hitler i Mussolini, ja que la seva finalitat és l'acord amigable entre les dues parts. Maspons reclama un anivellament amb Espanya ja que aquesta igualació de categoria és el que, al seu entendre, reclama la joventut i el poble de Catalunya en general.

Malgrat presentar-se exclusivament per la circumscripció de Barcelona-ciutat, el PNC organitza un míting també a Tarragona, el dimarts 15 al vespre al teatre Principal. Maspons hi pren la paraula, juntament amb Joan Boladeras, Antoni Mur, Xammar, Muntada, Alzina, Soler i Damians i el delegat de la formació a la ciutat, Perfecte Esteve.

⁴⁴¹ *La Rambla*. 148, 14 de novembre de 1932, pàgina 6.

El paper protagonista del jurisconsult a la candidatura s'evidencia en el moment en què és ell justament l'escollit per tancar l'acte. Francesc Maspons desautoritza, una vegada més, l'Estatut com a eina vàlida per solucionar l'anomenat problema català i assegura que només el reconeixement de la sobirania plena de Catalunya pot resoldre qüestions d'interès com la problemàtica social, econòmica i religiosa imperant arreu de l'Estat⁴⁴².

El dia abans de les eleccions, *La Humanitat* denuncia joc brut electoral i explica que han aparegut candidatures a on, sota l'encapçalament de Francesc Macià, hi apareixen els noms dels cinc membres del PNC Francesc Maspons, Casals, Soler, Muntada i Massó. El diari, afí a ERC, recomana que tothom es fixi en la papereta abans de votar. Curiosament, el rotatiu acusa el PNC de partit separatista i recorda que el seu òrgan d'expressió és el setmanari *La Nació Catalana*⁴⁴³.

El tancament de campanya del PNC té lloc el dissabte a les deu del vespre al cinema Kursaal, a la Rambla de Catalunya 53, amb la presència de Francesc Masferrer i Francesc Maspons.

Finalment, els resultats electorals no els atorga cap representació. Sobre un cens electoral de 148.108 a la circumscripció de Barcelona-ciutat, Maspons obté 6.370 vots, seguit dels 2.427 de Manuel Massó i Llorens; els 1.625 del doctor Soler i Damians, i els 1.587 de Joan Baptista Muntada. La llista més votada és la d'ERC encapçalada per Francesc Macià, que suma 65.300 sufragis, mentre que el candidat electe amb menys vots, Joan Ventosa, de la coalició Concòrdia Catalana integrada per la Lliga i UDC, aconsegueix 35.215 paperetes, molt per sobre del suport que obté Maspons. Tot i així, els resultats del jurisconsult tripliquen els del següent candidat, Manuel Massó, i pràcticament multipliquen per quatre els del president del PNC, Soler i Damians⁴⁴⁴.

Per segona vegada, Francesc Maspons fracassaria en el seu intent de ser escollit com a diputat en unes eleccions, després del desengany de 1902. La relació amb el PNC, a més, s'aniria deteriorant fins a trencar-se un any després. Abans, però, encara participarà d'alguns actes amb presència de membres del PNC com una conferència el 23 de febrer a l'Ateneu Barcelonès sota el títol *Les facultats del president de la Generalitat en l'Estatut orgànic de Catalunya* i un míting organitzat per les joventuts del partit a l'Iris Parc el 20 de març amb la presència del nacionalista basc Solano de

⁴⁴² *La Veu de Tarragona*, 1.286, 16 de novembre de 1932, pàgina 3.

⁴⁴³ *La Humanitat*. 321, 19 de novembre de 1932, pàgina 1.

⁴⁴⁴ RUBIRALTA i CASAS, Fermí. *El Partit Nacionalista Català (1932-1936). Joc polític i separatisme*, pàgines 132-135.

Aguirre; el professor indi Heramba Lal Gupta, i Daniel López i Maspons i Anglasell. L'advocat i periodista assegura que l'Estatut tenia molta menys substància que la que ell creia en un primer moment i que els patriotes catalans havien d'utilitzar la clau de l'Estatut per "obrir la porta que els permeti contemplar el jardí que tots anhelien"⁴⁴⁵.

Així mateix, també pren part del festival patriòtic del Centre Catalanista celebrat el 25 de juny de 1933 en commemoració del centenari de la Renaixença, a Badalona en companyia d'Enric Soler Loran.

Finalment, però, passat l'estiu, la formació publica una nota el 7 de novembre a on es posa de manifest el seu allunyament. El jurista mai s'arriba a lligar orgànicament al partit i resta fidel a la seva imatge de personalitat independent, crítica amb la redacció final de l'Estatut i amb actituds que, en ocasions, l'apropaven més a d'altres formacions catalanistes. De fet, coincidint amb la Diada de l'11 de Setembre, Francesc Maspons treu al carrer un nou número de *Clarís* amb una redacció que incloïa noms com Gay de Montellà; López Olivella; Enric Sala; Josep V. Foix, el reconegut membre de la Unió Catalanista, Josep Carbonell; el primer president del sindicat d'estudiants nacionalistes Federació Nacional d'Estudiants de Catalunya (FNEC), Joaquim Granados; el militant de Palestra, Amadeu Serch, i el periodista i membre de la Lliga, Carles Sentís. La publicació valora negativament el procés de traspàs de serveis inclòs a l'Estatut i dóna veu a representants d'ERC, com Josep Dencàs i Martí Esteve. El portaveu del PNC, *La Nació Catalana*, en la seva edició del 7 de novembre, dubta que el jurista hagi estat mai separatista. Un mes després, l'òrgan del partit publica un rumor sobre la suposada intenció de Maspons i Anglasell de formar un partit nacionalista d'esquerres, auguri, però, que, de ser cert, mai es compliria.

Coincidint en el temps amb la seva aventura com a candidat del PNC, la Comissió Jurídica Assessora de la Generalitat, nomenada pel seu govern provisional segons decret de data de 24 d'octubre, es reuneix per primera vegada el dilluns 7 de novembre de 1932⁴⁴⁶. Joan Maluquer i Viladot, Ramon d'Abadal i Calderó, Antoni Par i Tusquets, Josep Roig i Bergadà, Eugenio Cuello Calón, Josep Xirau i Palau, Joan Martí Miralles, Josep Maria Pi i Sunyer, Pere Mias Codina, Lluís Emperador i Félez, Ramon Roca Sastre, Pompeu de Quintana i Serra, Ramon Coll i Rodés, Antoni Maria Borrell i Soler, Manel Reventós i Bordoy i Francesc Maspons i Anglasell prenen possessió del seu càrrec. Oriol Anguera de Sojo, de viatge a Madrid, Enric Febrer i Prades, Santiago

⁴⁴⁵ ABC. 21 de març de 1933, pàgina 28.

⁴⁴⁶ *La Vanguardia*. 8 de novembre de 1932, pàgina 8.

Gubern i Fàbregas, Pau Font de Rubinat i Amadeu Hurtado i Miró excusen la seva absència. El conseller de Justícia i Dret, Pere Comas Calvet, els dóna la benvinguda i explica que la raó de ser de la comissió és assessorar el govern sobre les lleis que presentin al Parlament. Comas avança que l'ens actuarà amb total independència i que, de fet, escollirà el seu propi president, càrrec que recau per unanimitat en la figura de Joan Maluquer i Viladot, qui ja havia presidit la comissió de l'Apèndix de Dret Català. Malgrat que el govern ja té en funcionament una secció especial encarregada d'elaborar avantprojectes sobre constitució interna, llei municipal, llei reguladora del Tribunal Superior i llei electoral, la comissió constituïda també assessorarà sobre aquestes qüestions troncales i d'altres, com una llei reguladora de referèndums en la que col·laborarà activament Maspons i que encara es conserva en el seu arxiu privat.

Tot just passades les eleccions, Maspons segueix ben actiu en la seva tasca a la comissió. El president de la mateixa, Joan Maluquer Viladot, lliura el dia 23 de novembre al matí el seu avantprojecte de Constitució, format per 110 articles distribuïts en deu títols: Disposicions generals; Deures i drets del catalans; Família i propietat; Parlament de Catalunya (funcions del Parlament, del president de la Generalitat i del Consell executiu); Règim local; Funció judicial; Ensenyament; Hisenda; Conflictes de poders; Inconstitucionalitat de les lleis del Parlament de Catalunya i recurs de garanties, i Reforma de la Constitució. El govern es compromet a estudiar el text, presentat al departament de Justícia, abans de procedir a la redacció definitiva. Maspons i Anglasesell, però, presenta un vot particular, igual que Enric Febrer⁴⁴⁷.

A les seves conclusions, Maspons afirma que Catalunya no pot atorgar-se una Constitució interna atès que l'Estatut la subjecta a la Constitució espanyola, d'aplicació inapel·lable a tot el territori. Així mateix, assegura que cap territori autònom europeu posseeix una constitució regional. L'advocat i periodista, que havia mantingut una actitud molt bel·ligerant amb el redactat final de l'Estatut de Núria, assevera que es tracta, tot plegat, d'un seguit de ficcions per atorgar unes prerrogatives a la Generalitat i el Parlament que ja tenen garantides en la seva qualitat d'institucions espanyoles. El seu paper real queda circumscrit a promulgar lleis de resultes de les competències de l'Estatut.

En conseqüència, Maspons entén, a partir de nombrosos exemples d'arreu del món, que només pot legislar a partir d'allò que estableix l'Estatut: l'organització d'un

⁴⁴⁷ *La Vanguardia*. 24 de desembre de 1932, pàgina 6.

govern interior, és a dir, la Generalitat; l'execució de diverses disposicions de competència exclusiva del govern republicà, i les matèries recollides a l'Estatut, sempre i quan s'atengui a les condicions que estableixen els mateixos articles. Per tant, segons el seu parer, les possibilitats del Parlament català queden circumscrites a una llei orgànica de la Generalitat i a una sèrie de disposicions, que també poden anomenar-se lleis, relatives a les diferents qüestions condicionadament legíslables.

El vot particular de Francesc Maspons i Anglasesell estableix, doncs, que Catalunya no pot disposar d'una constitució pròpia mentre subsisteixi la situació legal derivada de la Constitució espanyola: "Catalunya no pot constituir-se políticament perquè ja l'han constituïda com a regió subordinada a l'Estat espanyol"⁴⁴⁸. Davant d'aquest avís, el govern finalment es fa enrere i decideix rebatejar el projecte com a Estatut orgànic interior, un nom, tanmateix, que tampoc feia el pes al juriconsult⁴⁴⁹.

Durant aquests mesos immediatament posteriors als comicis parlamentaris, s'obrirà un debat polític a on els sectors més propers al PNC carregaran contra el nou govern d'ERC i on Maspons participarà activament mitjançant escrits, conferències i entrevistes. Així, el 17 de desembre, la revista *Nosaltres Sols!* publica un editorial sobre les eleccions del 20 de novembre i l'inici de la legislatura⁴⁵⁰ on la publicació aventura que l'aplicació de l'Estatut demostrarà que no esdevé cap llibertat i que, fins i tot, suposa una passa enrere en aspectes com l'ensenyament i l'economia. *Nosaltres Sols!* es mostra molt crític amb ERC i Francesc Macià: "Ara podrem contemplar, al cru, tota la farsa política i l'alta traïció patriòtica que ha comès aquest partit acabdillat per Macià amb el beneplàcit i la tolerància forçada o sentida dels altres partits catalans". El setmanari, a més, recull unes paraules de Maspons pronunciades durant una conferència celebrada al Centre Català de Sabadell el 2 d'octubre: "Si el primer Parlament català és representat per diputats que no tinguin la valentia d'afrontar aquest retret i actuïn per traduir al català la Constitució espanyola i implantar a Catalunya les lleis i els acords espanyols, aleshores no hi haurà, a Catalunya, Corts catalanes sinó una sucursal de les de Madrid. I per arribar a aquest final, no calia que els qui lluitaren entorn de Rafel de

⁴⁴⁸ *Nosaltres Sols!* 92, 14 gener de 1933, pàgina 2-4.

⁴⁴⁹ Conscients que el nom fa la cosa, s'obre un debat sobre la denominació jurídica del text que elabora la Generalitat un cop s'aprova l'Estatut de Núria. Segons el govern, amb Joan Lluhí com a Conseller Primer, el projecte s'anomenava Estatut orgànic interior; l'avantprojecte de la Comissió Jurídica Assessora el denominava Constitució interior de Catalunya, mentre que Nicolau d'Olwer i Martí Esteve, des de les pàgines de *La Publicitat*, aixecant-se sobre les argumentacions de Maspons, li negaven valor constituent i el qualificaven de Llei orgànica de la Generalitat.

⁴⁵⁰ *Nosaltres Sols!* 89, 17 de desembre de 1932, pàgina 1.

Casnovas donessin la vida, ni que llavors ençà ningú hagués cantat la pàtria catalana, ni ningú hagués lluitat ni hagués sofert per alliberar-la”.

Amb el canvi d'any, el setmanari *Nosaltres Sols!*, en la seva línia crítica amb ERC, publica que el nou projecte es va concebre en un dia, es va redactar en dues hores i mitja i va ser llegit per Joan Lluhí i Vallescà el 5 de gener de 1933 al Parlament. Així mateix, critica Rovira i Virgili per haver-se'n desdit de les seves promeses aparegudes el mes de desembre a *La Publicitat* conforme Catalunya disposaria d'una nova constitució lliure.

De la seva banda, Francesc Maspons valora en una entrevista a càrrec de Josep Maria Planes publicada el 24 de gener l'avantprojecte de constitució elaborat pel govern⁴⁵¹. Malgrat considerar-lo més proper a les seves tesis que no pas el document redactat per la comissió assessora, el jurisconsult entén que existeixen aspectes clarament millorables. Principalment, Maspons el veu massa intervencionista en la vida privada de les persones i destaca, d'altra banda, la supressió al redactat final de tot allò relacionat amb l'autonomia dels ajuntaments i, sobretot, la manca de garanties de catalanitat que hi percep en la magistratura. El jurisconsult també hi detecta contradiccions entre el que diu l'Estatut i l'avantprojecte respecte a la inviolabilitat dels representants polítics i la supressió de les garanties constitucionals en casos d'extrema gravetat. Per a Maspons, tot plegat es resumeix en la necessitat d'unitat de les forces catalanistes davant d'un període que albira de confrontació. En la seva línia crítica amb l'Estatut, l'advocat aconsensa que, en cas de xoc entre ambdós textos, el Parlament eviti les divergències i es posicioni en virtut de la interpretació més catalanista possible.

Pel que fa a les competències en matèria d'ensenyament superior, Francesc Maspons assisteix el diumenge 22 de gener a la Facultat de Dret a una primera reunió amb representants d'entitats culturals i professionals a on es debat la implantació de l'autonomia universitària, d'acord amb el que estableix l'Estatut en el seu article 7. A més de Maspons, presideixen la reunió el Dr. Ermenegild Puig Sais, el farmacèutic Francesc Puig i Sureda i Tomàs Roig i Llop, en la seva condició de membres del consell directiu de l'Associació de Graduats de la Universitat de Barcelona. Els presents acorden demanar a la Generalitat que reclami la concessió d'un règim d'autonomia a la Universitat de Barcelona a partir del que marca el text estatutari. Francesc Maspons presideix la segona reunió convocada per al divendres 27 de gener al vespre a l'Ateneu

⁴⁵¹ *La Publicitat*. 24 de gener de 1933, pàgina 1.

Barcelonès. Davant l'absència de Ermenegild Puig i Sais, Maspons i Anglases és acompanyat a la mesa principal per August Pi i Sunyer i Bellido Golferichs, catedràtics de la facultat de Medicina; Lluís Jover Nonell, del Col·legi d'Advocats; Francesc Puig Sureda, president del Col·legi de Farmacèutics; Cèsar Martinell, degà del Col·legi d'Arquitectes; Joaquim Granados, de la Federació Nacional d'Estudiants de Catalunya, i Tomàs Roig i Llop –pare de l'escriptora Montserrat Roig-, qui exerceix de secretari. Després d'agrair la presència de representants de nombroses entitats culturals, Maspons explica que l'article 7 de l'Estatut aprovat per les Corts espanyoles faculta la Generalitat per demanar un règim d'autonomia per a la Universitat de Barcelona. Així mateix, el jurista assegura que, tot i no tenir cap poder legal per exigir la concessió, sí que tenen el dret natural en tant que catalans, i conclou la seva intervenció proposant aprovar un text unitari que sigui traslladat al president de la Generalitat⁴⁵².

Maspons segueix sense alentir la seva activitat i ofereix una conferència el dimecres 8 de febrer al local de Palestra, que obre un cicle de xerrades encaminat a analitzar el moment actual del catalanisme. Maspons declara: “Quina ha d'ésser el futur de l'Estatut de Catalunya? Ah! No en tingueu cap dubte. Ha d'ésser tornar a ço que fou Catalunya del 14 al 17 d'abril de l'any 1931, és a dir, una República Catalana que pugui pactar, si li plau, lliurement i amb personalitat pròpia amb tots els altres pobles lliures del món. Aquest ha d'ésser el futur Estatut. Això que anomenen Estatut, no és res més que un engany! Sí, un engany! I no rectifico. Ni ningú em farà rectificar ni em pot demostrar que no és cert el que dic”⁴⁵³.

L'endemà, a redós dels actes d'agermanament entre els moviments nacionalistes català i basc, té lloc una trobada a Barcelona amb presència de Maspons. Primerament, les dues parts es confraternitzen en un batzoki de la capital catalana i a la nit la delegació basca es trasllada fins a la seu de Palestra. Al seu discurs, Maspons ressalta la personalitat pròpia d'Euskadi, que coneix dels seus temps com a catedràtic a Oñate, i parla sobre la necessitat d'estrènyer els lligams espirituals existents, al seu parer, entre Catalunya i el País Basc. El jurisconsult clou la seva intervenció tot recomanant a la delegació basca que continuïn fermes en la seva lluita atès que, assegura, s'acabaran imposant per sobre del que anomena persecucions de l'imperialisme espanyol⁴⁵⁴.

⁴⁵² *La Vanguardia*. 28 de gener de 1933, pàgina 6.

⁴⁵³ *Nosaltres Sols!* 98, 18 de febrer de 1933, pàgina 3.

⁴⁵⁴ *El Día*, de San Sebastià. 10 de febrer de 1933, pàgines 2-3.

La implicació de Francesc Maspons en la unió dels tres nacionalismes creix i el jurista participa a l'Aberti Eguna celebrat a San Sebastià el diumenge 17 de febrer⁴⁵⁵. L'advocat i periodista obre la seva intervenció –en català- amb un crida al poble basc perquè segueixi perseverant per l'aprovació del seu Estatut atès que, considera Maspons, tots els pobles requereixen d'una llei adient a la seva personalitat i costums per tal d'organitzar la seva existència. Tanmateix, independentment que l'Estat espanyol aprovi o no el seu text estatutari, Maspons assegura que el poble basc seguirà vivint segons la seva natura. Arribats a aquest punt, el jurista es passa al castellà per adreçar directament un missatge als polítics espanyols on els demana que abandonin la seva política d'imperialisme i opressió si no vol que la seva història no esdevingui “la història de la seva dissolució”. Maspons, fins i tot, afegeix que, arran de la seva erràtica política, Espanya ha anat perdent al llarg dels segles territoris com Milà, Sicília, el nord d'Àfrica, Flandes, Cuba i Filipines i que, de seguir d'aquesta manera, acabaran perdent també Euskadi, Catalunya i Galícia. El jurisconsult s'adreça al president de la República, Manuel Azaña, per retreure-li que la política del nou estat és, en certs aspectes, més irrespectuosa amb les nacionalitats que la de la monarquia i li aconsella que busqui el suport de bascos, catalans i gallecs a l'hora de governar en comptes de faltar-los al respecte. Maspons indica que els catalans són republicans des del moment en què Felip V va traïr Catalunya i va envair el país com un rei estranger. L'advocat reclama que la República es comporti com a tal i no es limiti a substituir el rei per uns directors polítics que persisteixen en la política de negació i opressió de les llibertats nacionals. Maspons explica que l'actual ministre d'Instrucció Pública, Fernando de los Ríos, li va demanar una vegada a Ginebra, en plena dictadura de Primo de Rivera, que l'ajudés a fer caure la monarquia atès que era l'única manera d'instaurar un règim que permetés la llibertat de tots els pobles agrupats a Espanya, promesa que, un cop arribat al poder, Maspons entén que ha incomplert malgrat haver aprovat un Estatut, ja que el text no reconeix drets essencials que altres estats sí que admeten a altres nacionalitats molt més insignificants. El jurista critica el ministre Prieto i recorda que els pobles català, basc i gallec posseeixen drets inalienables situats per sobre de les lleis, atès que vénen donats per la pròpia naturalesa i personalitat dels pobles. Maspons conclou ressaltant que Euskadi, Catalunya i Galícia tenen una força d'esperit superior a totes les

⁴⁵⁵ *El Día*, de San Sebastià. 822, 18 d'abril de 1933, pàgines 2-3.

coaccions i que l'Estat els ha de concedir la llibertat si no vol veure's condemnat a viure en una permanent agonia.

La seva activitat política segueix generant interès i, fins i tot, la premsa rumoreja amb diverses possibilitats. El *Diario de Gerona* arriba a publicar a començaments de febrer la possibilitat que l'expresident d'Acció Catalana, Jaume Bofill i Mates, estigui gestant la creació d'un nou partit nacionalista juntament amb Maspons i Anglasesell⁴⁵⁶. De ser cert, però, el projecte quedaria avortat atès que Bofill i Mates finalment va retornar a la Lliga Regionalista i, menys de dos mesos després, moriria sobtadament el 2 d'abril.

El setmanari *Nosaltres Sols!*, altaveu en aquesta època de les tesis del jurisconsult, aplega uns fragments de discursos de Maspons: "El que no pot tolerar Catalunya i per aquest motiu ha pledejat pels seus drets amb *effusió de sanch i estenuació de patrimoni*, com deien a Felip V les darreres Corts Catalanes que es pogueren reunir, és ésser tractada com un país sotmès i obligat a obeir i a deixar-se intervenir i espremer per l'Estat espanyol, sigui monàrquic, sigui dictatorial o republicà". Més endavant, es recullen unes paraules pronunciades a Sabadell: "És que, per ventura, l'Estatut ha refet el que va destruir Felip V? Evidentment, no. Felip V destruï l'Estat Català; aquest Estatut no restaura l'Estat Català. Felip V destruï les òrgans de govern de Catalunya; aquest Estatut impedeix a Catalunya de reconstituir-los lliurement. Felip V va supeditar les activitats catalanes al control espanyol; aquest Estatut segueix supeditant-les-hi. Felip V va arrabassar la hisenda catalana; aquest Estatut no ens la reforma... Han caigut els reis, però en el seu lloc s'ha posat l'Estatut d'Espanya, i permet a Catalunya el que li plau, tot reservant-se el dret de negar-li-ho novament, quan li plagui, que és en essència el mateix que feien els Borbons..."⁴⁵⁷.

Just per aquestes mateixes dates, Maspons s'implica en l'organització del III Congrés Universitari Català, impulsat per la FNEC. Francesc Maspons afirma que el seu primer objectiu ha de ser aconseguir que la universitat sigui catalana ja que els drets naturals dels pobles reconeix a les minories una llibertat total d'organització, nomenament de personal, de llengua d'ensenyament, d'orientació cultural i de mètodes⁴⁵⁸.

⁴⁵⁶ *Diario de Gerona de avisos y de noticias*. 14 de febrer de 1933, pàgina 1.

⁴⁵⁷ *Nosaltres Sols!* 99, 25 de febrer de 1933, pàgina 3.

⁴⁵⁸ FIGUERAS i SABATER, Arnau. *Història de la FNEC*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2005, pàgines 56-57.

A la revista *Universitat catalana*, el jurisconsult afirma que les lleis sobre minories existents arreu d'Europa permeten a les comunitats una llibertat total d'organització, nomenament de personal, de llengua d'ensenyament, de mètodes i a exigir a l'Estat una part proporcional del seu pressupost. Maspons es mostra força crític amb l'Estatut en entendre que el seu redactat no permet cap d'aquestes prerrogatives malgrat ser majoria els seus partidaris al Parlament. Un altre dels objectius del congrés, a parer de Maspons, és aconseguir que la universitat esdevingui un espai viu amb influència sobre la societat, més que no pas un centre a on es pot assolir una titulació⁴⁵⁹.

Pel que fa a la possibilitat de recórrer a instàncies superiors per resoldre el conflicte, Maspons i Anglasell assegura en una entrevista apareguda l'11 de març⁴⁶⁰ que Catalunya no podria presentar mai un escrit d'empara a la Societat de Nacions ja que, al seu entendre, tots els governants situats al capdavant dels organismes representatius de Catalunya són concordistes, partidaris del pacte amb Espanya: consellers de la Generalitat, el president de l'Ateneu Barcelonès, el rector de la Universitat, presidents d'entitats, diputats a corts espanyoles i catalanes... Maspons només afirma confiar en Carrasco i Formiguera. El jurisconsult titlla l'Estatut "d'engany" i critica que hagin estat processats dos diputats catalans sense que el Parlament hagi pres cap acord de protesta. L'advocat i periodista considera que Catalunya es troba en un alarmant estat de confusió i que cal acabar amb la política concordista. Conegut als cercles nacionalistes com "l'advocat de la causa catalana", Maspons i Anglasell clou l'entrevista afirmant que és urgent catalanitzar Catalunya.

Tanmateix, en un exercici recurrent d'equilibri, Francesc Maspons no oblida la necessitat de projectar-se a l'exterior i ofereix una conferència al local d'UDC el 16 de març sota el títol *L'actuació dels catalans a l'estranger*. L'advocat i periodista, acompanyat de Vicenç de Balanzó, Josep Maria Roca i Caball, Manuel Carrasco i Formiguera, Rafel Morató i Sanesteve, Fèlix Duran i Cañameras, Josep Carbonell i Josep Maria Casasses, enceta la seva intervenció assenyalant que l'actuació dels catalans a l'estranger ha de traspasar la finalitat purament cultural i econòmica per endinsar-se en el terreny dels interessos polítics i científics. Cal situar-se, assegura, en els espais on es defensen els principis del dret internacional i es resolen els problemes que interessin a tots els països d'una manera objectiva. Maspons insisteix en la

⁴⁵⁹ El primer congrés s'havia organitzat el 1903; el segon, el 1918, i el tercer, malgrat els intents de la FNEC, no tindria lloc fins al 1978 a causa de les turbulències polítiques del moment.

⁴⁶⁰ *Nosaltres Sols!* 101, 11 de març de 1933, pàgina 3.

necessitat que Catalunya participi en el desenvolupament d'institucions com la Societat de Nacions, tal com ja havia fet històricament quan regia els seus destins polítics i ocupava un lloc preeminent a la política europea. El jurista defensa que els joves catalans viatgin a l'estranger i aprenguin com sostenen punts de vista antagònics pobles com l'ucraïnès i l'alemany o l'hongarès i l'eslovè. Francesc Maspons entén que només a partir de la internacionalització del seu conflicte, Catalunya pot assolir la categoria nacional que, al seu entendre, li fou arrabassada i que li correspon atesa la seva cultura i la seva concepció política. “Cal dignificar, aristocratitzar, europeïtzar les nostres lluites polítiques”, afirma entre aplaudiments. Vicenç de Balanzó clou l'acte manifestant l'adhesió del seu partit, UDC, a les idees de Maspons i Anglasesell⁴⁶¹.

Catalunya endins, al llarg de tota la seva trajectòria Maspons es caracteritzarà per la seva tasca a favor de la difusió de la llengua catalana i la seva preeminència a l'espai públic i oficial. Després d'anys reclamant el seu ús normatiu al camp de la justícia i de l'ensenyament, Maspons s'adhereix públicament a la campanya pro-catalanització, encetada a la seu del CADCI el diumenge dia 11 de desembre al matí, i centrada en la reivindicació de la retolació dels comerços en català. L'acte, radiat en directe, s'emmarcava dins dels actes de presentació del comitè impulsat pel mateix CADCI mitjançant la seva Secció de Propaganda Autonomista i amb el suport normatiu de Palestra⁴⁶². En la seva intervenció, Maspons afirma que, si el bandejament de la llengua és una vergonya en temps de persecució i imposició d'una altra, en aquell instant es tracta d'una deixadesa imperdonable⁴⁶³. L'advocat i periodista creu que l'argument de retolar en castellà per accontentar els possibles clients no és just i ho exemplifica assenyalant el que succeeix als països europeus amb una situació lingüística similar. Maspons considera que cal accentuar la catalanitat del país just en aquest inici d'autonomia i alerta dels interessos morals que representen una cultura i un idioma forà. Davant dels conflictes que es poden donar amb l'Estat espanyol, Maspons insisteix, una vegada més, en buscar solucions patriòtiques per davant de les de partit i recomana començar a traduir tots els rètols escrits en castellà. També fan ús de la paraula Jaume Bofill i Mates i Antoni Rovira i Virgili, els quals asseguraren que la Generalitat havia decidit declarar d'utilitat nacional el Comitè Executiu Pro-catalanització, a més

⁴⁶¹ *La Vanguardia*. 17 de març de 1933, pàgina 9.

⁴⁶² DURAN, Lluís. *Pàtria i escola. L'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana*. Catarroja-Barcelona: Editorial Afers, 1997.

⁴⁶³ *La Humanitat*. 340, 12 de desembre de 1932, pàgina 4.

d'avançar que una empresa cinematogràfica estava disposada a habilitar una sala d'espectacles de Barcelona per tal que projectés pel·lícules subtítolades únicament en català.

On també centrarà bona part de la seva activitat durant aquests mesos serà a la presidència de la Federació de Turisme de Catalunya i Balears, una entitat que li permet incidir en el teixit econòmic i empresarial del país. Així, Maspons i Anglasell participa al I Congrés Municipalista Català, organitzat per la Federació de Municipis Catalans al Saló de Cent els dies 2, 3, 4 i 5 de febrer de 1933, amb una ponència titulada *La cooperació dels municipis al Foment del Turisme*, programada per al dia 4 a primera hora de la tarda.

Uns dies després, presideix una reunió amb entitats excursionistes del país molestes pel deficient servei del tren transpirenenc. La trobada té lloc el divendres 10 de febrer i el Foment de Turisme del Pirineu Català i la Federació Regional de Sindicats de Turisme Pirinenc, davant la impossibilitat de poder assistir-hi, envien un telegrama a Francesc Maspons demanant-li el seu suport, alhora que s'apunta que a Puigcerdà arriben cada dia cinc trens francesos per tres d'espanyols. Les dues entitats consideren que la solució definitiva a les mancances del servei arribaria augmentant la força de les centrals elèctriques de l'Estat, equiparant-les a les de la Companyia Nort, de capital francès⁴⁶⁴.

La seva implicació en els treballs per millorar la xarxa de comunicacions de Catalunya a redòs de l'embranchida que suposa l'autogovern català el porta aquests mateixos dies a prendre part d'un dinar amb representants polítics i dels poders econòmics convocat per accelerar la construcció d'un nou aeroport a Barcelona. L'àpat, que té lloc al restaurant la Font del Lleó, està presidit per l'alcalde de la ciutat, Jaume Aiguader; el president de la comissió de turisme de l'Associació d'Hotelers i Similars de Catalunya, Miquel Regàs; el membre de la junta, Manel Massó i Llorens, candidat del PNC uns mesos enrere, juntament amb Maspons; el president de la comissió municipal de l'aeroport, Joaquim Ventalló, i el mateix Maspons i Anglasell. Oficialment, el jurisconsult assisteix com a membre del CEC, malgrat que el to i la presència de molts representants del món del turisme entrellaça l'acte amb l'esperit de les activitats de la federació⁴⁶⁵.

⁴⁶⁴ *Ceretina. Periodico defensor de los intereses de la comarca*. 1.343, 12 de febrer de 1933, pàgina 5.

⁴⁶⁵ *La Publicitat*. 18.256, 11 de febrer de 1933, pàgina 3.

Les diferents plataformes que utilitzarà per desplegar les seves inquietuds i projectes el portarà a ser una persona de relleu proper al govern de la Generalitat, al marge de les seves discrepàncies ideològiques i estratègiques amb ERC. Infatigable⁴⁶⁶, el dissabte 18 de març al vespre encapçala, juntament amb entitats gremials, culturals i econòmiques de Catalunya la petició a la Generalitat del restabliment de l'horari d'estiu. A la trobada, Maspons defensa la importància que l'hora d'estiu havia tingut sempre per a la indústria, el treball i l'economia del país. Els assistents acorden presentar la sol·licitud al conseller d'Agricultura i Economia, Pere Mias i Codines, a la reunió que han de mantenir només deu dies més tard⁴⁶⁷.

Pel que fa a la seva activitat dins de l'excursionisme, Francesc Maspons continuarà mantenint el seu lligam amb el món arreu de la muntanya arreu del territori⁴⁶⁸. De fet, dins del seu cos argumentatiu, l'excursionisme jugarà un paper cabdal atesa la influència que rebé dels educadors de la segona meitat del segle XIX, els quals entenien que l'educació física i l'excursionisme funcionaven com a part inseparable d'una bona formació integral. Arreu del Principat es va formant, doncs, un moviment que procura inculcar valors cívics i patriòtics mitjançant el coneixement de la terra. Per tant, més enllà del vessant esportiu, l'excursionisme sorgit durant la Renaixença hi afegeix un interès científic, antropològic, geogràfic, històric i geològic amb un component formatiu i nacionalista indiscutible. Durant el primer terç del segle XX, un cop superada l'etapa d'exaltació romàntica, l'excursionisme continua sent un dels camps d'educació social més important. Alguns dels educadors i excursionistes més destacats d'aquest període són Pompeu Fabra, Rubió i Lluch, Carreras Candi, Batista i Roca, Pau Vila, Duran i Sanpere, Artur Martorell, Miquel Porcel, Eduard Soler, Joan Capó i Francesc Maspons.

⁴⁶⁶ El mateix dia al matí, Francesc Maspons obria el cicle de xerrades organitzat per la delegació de Mataró de l'Associació de l'Ensenyança Catalana. L'acte es duu a terme a la sala d'actes de la societat Iris.

⁴⁶⁷ *La Humanitat*. 425, 21 de març de 1933, pàgina 5.

⁴⁶⁸ Per posar només dos exemples de la seva requerida figura, assisteix en representació del Centre Excursionista de Catalunya a la vetllada en memòria del topògraf sabadellenc Eduard Brossa Trullàs, celebrada el dijous 22 de desembre de 1932 a la seu del Centre Excursionista de Gràcia. L'any següent, i com a president honorari de la Federació d'Entitats Excursionistes, Maspons assisteix el diumenge 19 de febrer, a la inauguració del nou local de l'Agrupació Excursionista de Catalunya, situat a la plaça del Pi de Barcelona.

En la conferència *Els agrupaments gimnàstics en el ressorgiment espiritual dels pobles* impartida per Maspons l'11 març de 1933 al gimnàs nº1 de la Federació de Joves Cristians de Catalunya (FJCC), situat al carrer Trafalgar, 34, 1r, amb motiu de l'acabament del curs de monitors de gimnastes dirigit pel Dr. Pere Tarrés, el juriconsult destaca la frescor espiritual i la vigoria de les organitzacions alemanyes i txeques – referents de l'escoltisme català- amb l'objectiu de demostrar que les organitzacions gimnàstiques no tenen com a únic objectiu esculpir un cos atlètic. Ben al contrari, Maspons considera que darrere de l'exercici s'amaguen principis d'independència o bé d'un afany de militarització. *Flama* recull aquestes paraules de Maspons i Anglaseu:

No vulguem fer de l'exercici gimnàstic un fi; car no és altra cosa que un medi, un camí. Si ens concretéssim a perfeccionar únicament la vigoria del cos, ens trobaríem al final amb el desert d'una perfecta inutilitat, per quan això conduiria a un desequilibri, i un home desequilibrat és un home inútil. Dissortadament, vivim en una fase en què la humanitat té molt negligides les coses de l'esperit; vivim sota el signe d'una idea que pretén organitzar el món sense la base imprescindible de l'esperit, que s'entesta en veure en l'home sols allò que els ulls materials en poden veure. I l'home no és sols això. A dintre hi porta una força superior que ens mou i ens impedeix a actuar. Fa veure com els homes per haver oblidat aquests conceptes fracassen en la promulgació de lleis i en les solucions donades als problemes socials. Demuestra que, perquè les organitzacions siguin potents, han d'estar inspirades per l'idealisme sa, noble, vivificador. Recorda com la gimnàstica ha d'anar acompanyada d'un envigorament espiritual a fi de formar homes amb un perfecte equilibri entre les facultats de l'ànima i del cos, i senyala les responsabilitats que tenen els monitors gimnastes de no inculcar-ho així mateix als deixebles llurs. No volem fer atletes, sinó homes. No aspirem a fer belles estàtues de nervis i venes i tan sols aspirem a fer homes que tinguin en perfecta harmonia l'ànima i el cos. Vosaltres, els monitors, us haveu d'investir d'aqueix sentiment; ell us donarà una alenada de vida que imprimirà una frescor i una agilitat insospitades als vostres moviments. L'expressió externa és un perill de l'ànima. El produir-se és un reflex de quelcom intern, indefinit que ens traspua el rostre malgrat tot. Si us comporteu així, triomfareu i fareu el que feren els Sòkols, si sabeu anteposar la vostra espiritualitat fareu com feren ells i altres agrupacions. Moveu-vos sempre a l'impuls dels ideals perennals; de l'ansia i desig de l'infinít, de la bondat, de la bellesa i de la perfecció infinites⁴⁶⁹.

Eladi Vidal, director general dels Falcons de la Federació de Joves Cristians de Catalunya, destaca de la xerrada de Maspons dos punts, per a ell, fonamentals, la idea que l'exercici no és un fi sinó un mitjà per arribar a ideals més elevats i espirituals, i el principi que les organitzacions, per ser ben fortes, han d'inspirar-se per un ideal noble refractari a totes les flaqueses humanes que allunyi la materialitat dominant a favor del cultiu de l'esperit basat en la doctrina cristiana. Maspons defensa la tasca dels avantpassats, atès que arribaren a aconseguir per Catalunya “grans honors i glòries”⁴⁷⁰.

⁴⁶⁹ *Flama*. 67, 17 de març de 1933, pàgina 6.

⁴⁷⁰ La seva voluntat de mestratge envers la joventut serà recurrent al llarg de la seva vida. Els mateixos dies en què participa de l'acte de la FJCC, el 15 de març, dicta la conferència *La joventut escolar davant el problema de Catalunya*, a la facultat de Medicina, dintre del cicle organitzat per l'Associació d'Alumnes.

Pel que fa a la seva producció intel·lectual, el gener de 1933 apareix publicada l'edició francesa de la seva obra *La Generalitat de Catalunya i la República espanyola*, una prova més de la voluntat d'internacionalitzar al màxim el seu argumentari.

També amb el canvi d'any, l'editorial Barcino publica la col·lecció *Formularis i vocabularis de professions*, el primer volum de la qual apareix sota el títol *Formulari català de documents notariaus*⁴⁷¹. El llibre és obra del notari Josep Comes i Sorribes i està prologat per Francesc Maspons i Anglasesell. A la seva introducció, el jurisconsult insisteix en la necessitat de catalanitzar el món del notariat, un dels camps a on, segons el seu parer, l'assimilació espanyola és més persistent.

Fent un parèntesi a la seva frenètica activitat, Maspons assisteix el 26 de febrer a l'enterrament del periodista Emili Galés Castellà, un esdeveniment social presidit per Francesc Macià i l'alcalde de Barcelona, Jaume Aiguader. Al sepeli també assisteixen nombrosos periodistes, polítics i representants de l'Ateneu Enciclopèdic Popular, entitat de la qual el finat fou vicepresident.

8.3 Religió i catalanisme: la Llei de congregacions religioses

Les profundes conviccions cristianes de Francesc Maspons i la seva articulació dins del catalanisme el portaran a veure amb recel el projece de Llei de congregacions religioses impulsat pel govern de la República. Així, preocupat per les competències de la Generalitat i empès pels seus valors religiosos, Francesc Maspons adreça una carta signada el 28 de març de 1933 al president Macià on li expressa el seu temor davant el text que es discuteix al Congrés dels diputats d'Espanya⁴⁷². El jurisconsult entén que si els representants catalans donen suport al govern espanyol en la seva pretensió de retirar a les congregacions religioses la facultat de tenir escoles i impartir ensenyament, s'estaria legitimant que més endavant qualsevol govern pogués prohibir l'educació en català en virtut del seu interès. Per a Maspons, encara que sembli llunyà, sempre es podria formar un executiu anticatalà que podria perseguir l'ensenyament en català a partir d'aquest mateix principi i, aleshores, els diputats catalans no podrien protestar en haver aprovat prèviament aquesta Llei de congregacions. Malgrat que ja des de l'època del pressupost de cultura de l'Ajuntament de Barcelona havia defensat l'ensenyament religiós a les escoles públiques, aquí basteix el seu argumentari com una qüestió de

⁴⁷¹ COMES I SORRIBES, Josep. *Formulari català de documents notariaus*. Barcelona: Editorial Barcino, 1933.

⁴⁷² *Nosaltres Sols!* 106, 14 abril de 1933, pàgina 2.

competències que el jurisconsult defensa que cal blindar i deixar-les exclusivament en mans de les institucions catalanes.

Les seves tesis ràpidament obtenen difusió a través d'alguns dels òrgans del catalanisme d'orientació cristiana. Així, el setmanari *El Temps* esmenta els perills que per a Catalunya pot tenir l'aprovació de la Llei de congregacions que es discuteix a les Corts espanyoles, a partir dels advertiments que Maspons i Anglasesell apunta a diverses conferències i escrits⁴⁷³. La publicació alerta que, per a Maspons, en el moment que s'accepta que Catalunya és una regió d'Espanya, es posa a les seves mans la facultat de prohibir l'ensenyament en català tan aviat com ho consideri oportú tal com va fer la dictadura, malgrat que a redós d'una norma sancionada pels mateixos representants catalans. La revista afegeix que els diputats catalans a Madrid no poden actuar en contra dels interessos de Catalunya. El setmanari es mostra d'acord amb els punts bàsics de la missiva de Maspons, malgrat que no confia gaire en el sentit del vot dels diputats d'ERC, als que acusa d'avantposar els interessos de la República espanyola als de Catalunya: “[...] sabem perfectament que els diputats de l'Esquerra que acabdilla el Sr. Macià senten molt més els imperatius de l'azanyisme que les conviccions catalanistes”.

La seva influència en aquesta i altres qüestions de diversa índole anirà estenent-se arreu del territori. En una conferència pronunciada a Vilanova i la Geltrú el 4 d'abril, després de reiterar la seva convicció al voltant de la ineficàcia de l'Estatut, alguns analistes consideren que si el mateix Maspons hagués estat l'àrbitre, de ben segur que se n'hauria obtingut molt més. Només cinc dies més tard, un grup d'catalanistes fonament influïts per les tesis de Maspons i Anglasesell funda el 9 d'abril a la Bisbal de l'Empordà una secció local del Partit Nacionalista Català. La seu, presidida per una estelada, queda instaurada al carrer de Pi i Margall i els seus membres anuncien al intenció d'organitzar una xerrada amb el jurisconsult. No és d'estranyar la seva popularitat a la vila gironina atesa la campanya que va protagonitzar Maspons el 1922, quan ocupava la presidència de la Unió Jurídica Catalana, demanant el trasllat del jutge de la Bisbal, després que aquest pronunciés unes paraules injurioses contra Catalunya i el català. El dia 19 d'abril, a més, Maspons ofereix una xerrada al local de la Caixa d'Estalvis d'Igualada, que desborda totes les previsions d'èxit.

Enmig d'aquest context es comença a gestar la idea de confegir una aliança entre nacionalistes bascos, gallecs i catalans pensada per assolir un cert grau d'actuació

⁴⁷³ *El Temps*. 83, 29 d'abril de 1933, pàgina 1.

conjunta, iniciativa en la qual Maspons tindrà un paper destacat. Segons José Luis de la Granja, la idea de Galeuzca neix en un míting d'Acció Nacionalista Basca (ANV) el 2 d'abril de 1933, malgrat que, ràpidament, el PNB se la fa seva⁴⁷⁴. Per aquelles dates, el procés autonòmic basc i el galleg es trobaven ralentitzats pel ministre d'Obres Públiques, Indalecio Prieto, i el titular de Governació, Santiago Casares Quiroga, membres de l'executiu de Manuel Azaña, de manera que es va gestar una aliança entre els tres nacionalismes perifèrics en defensa de les seves autonomies, com a primer pas cap a la transformació de l'Estat integral que establia la constitució de 1931 en una república federal.

El PNB posa la idea en marxa durant la celebració el 16 d'abril de 1933 del II Aberri Eguna que es va dur a terme a Donosti. El PNB tenia una gran necessitat de pressionar en tots els fronts per aconseguir una acceleració del seu procés estatutari, mentre que els sectors més nacionalistes d'ERC ràpidament s'hi van afegir per tal de combatre la línia estratègica de Lluís Companys. Sota el lema *Euzkadi-Europa*, hi prenen part el galleguista Otero Pedrayo, els catalanistes Manuel Carrasco i Formiguera i Maspons Anglasell i el secretari general del Congrés de Nacionalitats Europees establert a Ginebra, l'estonià Ewald Ammende. A la seva intervenció, el dirigent nacionalista basc, José Antonio Aguirre, interpel·la a la idea d'Europa com una instància legitimadora de l'anhel de llibertat de les tres nacions integrades a Galeuzca. L'acte estava emmarcat dins d'un festival nacionalista més ampli celebrat a la capital de Guipúscoa del 15 al 22 d'abril. Maspons i Anglasell pronuncia un discurs el dimarts dia 18 d'abril juntament amb els destacats nacionalistes bascos, Teodoro Hernandez i Manuel Irujo⁴⁷⁵. Francesc Maspons, que havia expressat el seu desig de conèixer totes les faccions del nacionalisme basc, demana que les forces nacionalistes superin les seves discrepàncies per tal d'aconseguir l'alliberament del seu país i afirma que a Catalunya només els partits netament catalanistes gaudeixen d'una vida pròspera. Maspons clou la seva intervenció manifestant que, un cop perdudes les esperances que la República compleixi amb el seu compromís de treballar a favor de les autonomies nacionals ibèriques, tan sols resta confiar en les seves pròpies forces, obviant, fins i tot,

⁴⁷⁴ GRANJA SAIZ, José Luis de la. *Manuel Irujo y la II República española (1931-1936)*. Universitat del País Basc. Facultat de Ciències Socials i de la Comunicació. Departament d'Història Contemporània. Apartat 644. 48080 Bilbao. Biblid [1136-6834 (2002), 32: 39-62]. Aquest article és fruit del projecte d'investigació sobre *Cultura, ideologia y nacionalismo vasco: de Sabino Arana a la Guerra Civil (1890-1939)*, finançat pel ministeri de Ciència i Tecnologia (referència: BHA 2000-1245). Vasconia. 32, 2002, pàgines 39-62.

⁴⁷⁵ *El Día*, de San Sebastià. 823, 19 d'abril de 1933, pàgina 2.

el paper d'aquells que, al seu parer, apareixen com a autonomistes sota la capa de liberals i demòcrates. Maspons pronuncia diverses conferències sobre les minories nacionals europees, en un to pretesament més oficial i on procura mostrar una imatge més acurada de l'autèntica dimensió europea del problema.

L'acció coordinada de nacionalistes bascos, catalans i gallecs era vista amb recel per les forces republicanes d'obediència espanyola, que no dubtarien a criticar les trobades. El diari *La Luz*, confegit sota la tutela intel·lectual d'Ortega y Gasset, no dubtarà a titllar una visita de nacionalistes bascos a Catalunya durant el mes de maig d'acte "extremista" i "intransigents", a més de mancat de caliu i suport popular⁴⁷⁶. El rotatiu, que diu que el separatisme només pot ser de dretes, destaca el paper de Maspons com a amfitrió de la comitiva i el critica per haver passat la major part de la dictadura de Primo de Rivera fora de l'Estat. Tot plegat, relacionat amb les estades que el jurisconsult feia a Ginebra durant els congressos de nacionalitats minoritàries d'Europa, on Maspons hi participaria des de 1926 i des d'on denunciaria el règim militar davant d'aquest organisme vinculat a la Societat de Nacions. Les afirmacions del diari, però, són força exagerades ja que Francesc Maspons passava la major part de l'any a Catalunya, tal com demostra la seva activa presidència al Centre Excursionista de Catalunya (1925-1931), a banda d'altres iniciatives encetades.

Pel que fa al teixit associatiu i econòmic, la seva activitat al capdavant de la Federació de Turisme de Catalunya i Balears mantindrà el seu habitual dinamisme. Juntament amb Lluís Claramunt, de l'Acadèmia d'Higiene de Catalunya; Joan Armangué i Tuset, de la Cambra de Corredors de Cotó; Jaume Aymerich, de l'Associació de Viatjants del Comerç i de la Indústria; Ernest Saludes, de l'Ateneu Enciclopèdic Popular, i Cristòfol Rodríguez Cárdenas, de l'Associació de la Dependència Mercantil, Maspons presideix el 8 d'abril una nova comissió reclamant al govern estatal la implantació de l'horari d'estiu. El mateix dia, també acompanya Pi i Sunyer, Ventura Gassol i Lluís Companys en la inauguració de l'hotel Terramar Palace de Sitges, i, l'endemà, participa de l'elecció de l'Alt Patronat de la Fira de Barcelona. Sota la presidència d'honor de l'alcalde de la ciutat, Jaume Aiguader, s'integren noms com Lluís Nicolau d'Olwer, Ferran Valls i Taberner i Maspons, com a vocal conseller.

⁴⁷⁶ AGUIRRE, Francisco. «Las cursilerías de los patrioterros». *La Luz. Diario de la República*. 442, 13 de maig de 1933, pàgina 10.

8.4 Llei de conreus de cultiu i divisió del catalanisme

Centrat també en qüestions de política d'àmbit més domèstic, Maspons dissertarà sovint sobre el projecte de llei de conreus que tanta controvèrsia generaria entre els parlamentaris catalans⁴⁷⁷. El jurisconsult, en una intervenció radiada, avança que la comissió jurídica assessora de la Generalitat s'ha proposat confegir un text que resolgui definitivament la problemàtica de Catalunya, a partir d'un principi de modernitat i universalitat ben definit, però també tenint en compte les essències pròpies del país i que li han comportat una legislació autòctona que s'avança en dos segles, afirma, de les reformes agràries de molts altres països. Sobre el possible conflicte de competències entre la Generalitat i el govern de la República, Maspons assegura categòric que Catalunya pot legislar sobre la matèria atès que l'Estatut recull que la legislació del dret civil correspon a l'executiu català. Per al jurista, és clau que els litigats no s'acullin a un o altre codi en funció del que més li interessi a l'hora de resoldre un conflicte. Els principis fonamentals de l'articulat s'inspiren en el de llibertat i contrast de l'equitat. Posteriorment, Francesc Maspons tracta el dret de contracte, de la descentralització de la propietat, dels desnonaments, de la resolució i revisió dels contractes i la resta d'aspectes que presenten a Catalunya el cultiu de l'agricultura. El jurista elogia el contracte de la rabassa i esmenta algunes de les reformes introduïdes pel govern de la Generalitat al projecte elaborat per la comissió jurídica assessora⁴⁷⁸. No hi coincideix, tanmateix, la Cambra Agrícola de l'Empordà ja que al seu butlletí oficial de l'1 de setembre assegura que les competències en matèria de contractació d'arrendaments recau en el Congrés espanyol i no pas en el Parlament català, per molt que Maspons assenyali el contrari en entendre que li corresponia a Catalunya resoldre les qüestions socials agràries i ser l'Estatut –esmenat– posterior a la Constitució republicana.

El seu activisme polític i els seus plantejaments cada vegada deixen una empremta més fonda. A Tarragona, tal com ja havia succeït a la Bisbal de l'Empordà, s'anuncia a finals de maig que al carrer de Sant Francesc s'ha d'inaugurar en breu un centre nacionalista de l'orientació de Maspons. El seu prestigi és indiscutit fins i tot en entorns històricament més allunyats dels seus posicionaments. Així, el Foment

⁴⁷⁷ Entre d'altres iniciatives, Maspons pronuncia la conferència *El projecte de llei de contracte de conreus*, organitzada per l'Associació de Graduats de la Universitat de Barcelona a l'Ateneu Barcelonès el dissabte 29 d'abril al vespre.

⁴⁷⁸ *La Vanguardia*. 30 d'abril de 1933, pàgina 9.

Republicà Gracienc inaugura un cicle de xerrades polítiques i culturals amb una conferència a càrrec de Maspons, programada per al dissabte dia 6 de maig, sota el títol *El nacionalisme a Catalunya i el del País Basc*. La premsa assenyala que els impulsors d'aquesta nova entitat no s'han distingit mai pel seu nacionalisme.

Uns dies després, el dissabte 20 de maig, el secretari general de les minories nacionals de la Societat de Nacions, l'estonià Ewald Ammende, acompanyat de Francesc Maspons, visita el president de la Generalitat, Francesc Macià, i el conseller d'Instrucció Pública, Ventura Gassol, en una nova mostra del seu fil directe amb el govern català.

La fermesa del seu cos argumental i les crítiques a la República espanyola també el converiran, però, en objecte de severes crítiques a dins de Catalunya mateix. Una de les més sonades es desfermaria arran de la seva participació el diumenge 28 a un acte de celebració del centenari de l'*Oda a la pàtria*, entès com a punt de sortida de la Renaixença, organitzat per Palestra al monestir de Poblet. El programa consistia en una excursió a Poblet, la lectura del poemari, un concert dels orfeons Tarragoní i Canongí, una ballada de sardanes a càrrec de l'Esbart del Foment de la Sardana de Tarragona i la Cobla de Tarragona i uns parlaments de Maspons i Narcís Masó, aquest últim en representació de Pompeu Fabra.

La seva intervenció, displicent amb el govern estatal, no passa desapercibuda i provoca que el *Diari de Tarragona* publiqui un editorial molt crític amb el seu discurs⁴⁷⁹. El rotatiu titlla la seva intervenció de “nota discordant” i la veu impròpia d'una persona tan experimentada com el jurisconsult, aleshores ja amb 70 anys d'edat. El diari, que fins aleshores havia tingut una actitud força elogiosa amb Maspons, qualifica la seva oratòria d'“extremista dretana” i critica que utilitzés un acte solemne i plural per blasmar l'acció del govern espanyol i català. Segons l'escrit de la publicació, Maspons i Anglasesell hauria criticat la Llei de congregacions religioses i hauria acusat el govern estatal d'imposar les seves decisions al poble català. A més, el jurisconsult també hauria advocat, una vegada més, per la unitat dels partits superant el debat de dretes i esquerres de conseqüències funestes, segons ell, per al país. El diari l'acusa d'intransigent i de no respectar el poder dels governs de la República, emanat de la voluntat popular, i que li permet, justament, poder expressar-se lliurement sense perill de ser extraditat, empresonat o sentenciat a mort:

⁴⁷⁹ *Diari de Tarragona*, 31 de maig de 1933, pàgina 1. No serà l'únic atac que rebrà. El setmanari *Tarragona Federal*, 201, 3 de juny de 1933, pàgina 2, el qualificarà de “feixista separatista”.

Per això no fóra per demés que el senyor Maspons, en atacar com ataca, amb odi mal contingut l'obra republicana, recordés el que, com a català li deu i com a propagandista d'un ideal avançat, també, car sense la República les Lleis de les quals tan blasma, el senyor Maspons no fóra el que avui és en el camp del nacionalisme, ni faria el que fa. Fóra solament... allò que era quan imperava la monarquia dretana i despòtica.

Aquest darrer argument, per cert, calcat al que ja havia utilitzat Ortega y Gasset i que buscava desprestigiar-lo obviant la seva tasca al CEC i el Congrés de Minories Nacionals.

L'atac és respost immediatament per mitjans més propers a les idees del jurisconsult, com el diari catòlic *La Cruz*. El rotatiu publica un editorial l'1 de juny en què assegura que, tot i que en un primer moment el *Diari de Tarragona* sempre s'havia mostrat respectuós amb Maspons, ara s'havia produït un canvi de tracte bàsicament per tres motius principals. D'una banda, l'actitud bel·ligerant de Maspons contra la Llei de congregacions religioses del govern. De l'altra, la creació del Partit Nacionalista Català a la ciutat, que debilitava, al seu parer, la posició de l'alcalde Pere Lloret i Ordeix, d'Acció Catalana Republicana i proper al *Diari de Tarragona*, i, per últim, pel seu catalanisme ferm i insubornable⁴⁸⁰.

També el setmanari *Dilluns* surt en defensa de Maspons en entendre del tot desproporcionada la crítica del diari. La revista no dubta a lloar el jurista en veure'l com un patriota amb gran predicament dins del camp del nacionalisme més desacomplexat⁴⁸¹.

Encara al voltant de la polèmica, la secció escolar de la Lliga Autonomista Republicana decideix protestar enèrgicament contra l'article del *Diari de Tarragona* i desplaçar quatre membres de l'entitat, aprofitant que assisteixen a l'assemblea de joventuts de la Lliga Catalana, per fer-li arribar personalment al jurisconsult la seva adhesió.

La posició transversal que denota la defensa que rep d'entitats força divergents entre elles queda reforçada amb la signatura, juntament amb Joan Arús, Josep Maria Capdevila, Manel Comas i Esquerra, Josep Domènech, Josep M. Gich, Josep M. Girona i Cuyàs, Daniel Girona i Llagostera, Joan Marian, Antoni Martí Monteys, Hermenegild Puig i Sais, Frederic Rabassa, Ferran Ruiz i Hebrand, Llorenç Satorras, Ramon Sunyer, Josep Maria Trias de Bes i Lluís Vila d'Abadal, d'un document convidant la ciutadania

⁴⁸⁰ *La Cruz* de Tarragona. 10.406, 1 de juny de 1933, pàgina 1.

⁴⁸¹ *Dilluns*, 7, 5 de juny de 1933, pàgina 1.

a un acte de suport al diputat Manel Carrasco i Formiguera per la seva actuació contra la Llei de Congregacions Religioses. La trobada s'organitza al Restaurant Pàtria de Barcelona el 6 de juny a dos quarts de set del vespre.

Les polèmiques, a més, no tindran cap efecte sobre el seu cos argumental. Així, el dissabte 10 de juny ofereix una conferència al local social de la Violeta de Clavé de Barcelona sota el títol *L'Estatut de Catalunya*. I uns dies després, prendrà part d'un homenatge a Pau Claris el dijous 15 de juny al matí juntament amb Francesc Macià; l'alcalde de Barcelona, Jaume Aiguader, i Jaume Valls, del CADCI. Maspons i Anglasell, que acompanya la comitiva de l'Ajuntament, recorda en el seu discurs les gestes de Claris i estableix un paral·lelisme entre Portugal i Catalunya, assenyalant que els portuguesos van aconseguir la seva independència per la força de les armes i que, en canvi, els catalans van perdre la contesa i ara el seu jovent ha d'estar preparat per lliurar la batalla definitiva. Maspons clou la seva intervenció amb un cant als deures dels patriotes i amb un significatiu "Visca la República Catalana",⁴⁸².

En quant al seu activisme de caire més social i econòmic, el consell superior de la Federació de Turisme de Catalunya i Balears es reuneix l'11 de maig amb Maspons al capdavant per aprovar la memòria, els estatuts i el reglament de la futura exposició turística, projectada entre els mesos de maig i octubre al Parc de Montjuïc i patrocinada pels governs de la Generalitat, l'Ajuntament de Barcelona i de la República. El pla de l'exposició comprenia tres seccions: Secció A, viatge al voltant del món, la dansa al través del temps, la selva africana, el transport a través de totes les èpoques; Secció B, exhibicions a càrrec de corporacions oficials, entitats, empreses i particulars (Grup 1: organismes nacionals, regionals i local. Grup 2: Transports. Grup 3: Articles de viatge, d'esport, objectes i productes típics i exòtics. Grup 4: alpinisme, excursionisme, costums regionals, estudis geogràfics, estudis arqueològics. Grup 5: propaganda turística. Grup 6: saló d'hostaleria), i Secció C, instal·lacions municipals, parcs i fonts lluminoses, Palau Nacional i Poble Espanyol.

Pel que fa al CEC, Francesc Maspons segueix sense desentendre's de l'entitat i en assemblea ordinària celebrada el 30 de maig és escollit vocal de la seva junta. Maspons, a més, assumeix una vocalia de la comissió de publicacions.

Així mateix, juntament amb d'altres membres de l'entitat, rep la visita el dia 3 de juny de 1933 diversos representants del Sky Club Saint-Gironais d'Occitània, amb

⁴⁸² *La Humanitat*. 498, 15 de juny de 1933, pàgina 10.

qui el centre mantenia unes excel·lents relacions a causa de la celebració de curses internacionals a la Molina⁴⁸³.

L'endemà, participa del II Congrés Excursionista, celebrat en el marc del IX Campament General de Catalunya dels dies 3, 4 i 5 de juny a Sunyer (Sant Martí de Centelles, Osona). En el seu discurs, Maspons remarca la necessitat de vertebrar un gran abrandament patriòtic que faci enardir els homes a conèixer el país. A més, parla del gran moviment d'Euskadi i llegeix un telegrama adreçat a l'Agrupació Excursionista Basca. I en el decurs d'una exposició gràfica de l'estudi sobre la masia catalana que el CEC elabora en col·laboració amb la Fundació Concepció Rabell, ja s'avança que el primer volum inclou un treball de caire jurídic de Maspons i Anglasesell.

Pel que fa a la seva contribució al món de la literatura, Maspons i Anglasesell i ofereix un lot de llibres com a part dels premis a repartir als Jocs Florals de Sant Celoni de 1933.

8.5 Projectió de la Fira Internacional de Turisme de 1934

Els preparatius per a la celebració d'una fira internacional de turisme a Barcelona el 1934 centraran els esforços de la federació presidida per Maspons. Per tot plegat, i per l'impuls i els efectes econòmics que pot tenir per al conjunt del país, el 22 de juny se celebra una reunió al saló de Cent de l'Ajuntament amb l'objectiu de constituir la Junta Superior, el Consell Executiu i el Comitè de Control de Comptes de la futura exposició. Maspons presideix l'assemblea acompanyat de l'alcalde de la ciutat, Jaume Aiguadé, qui ocupa la presidència de la mesa, envoltat del conseller d'Agricultura i Economia, Pere Mies; del diputat Rafel Campalans; d'Antoni Nicolau; del comte Güell, i de Manel Sabaté. Maspons ressalta els beneficis i prestigi mundial que assolirà Barcelona durant la celebració de l'esdeveniment i, a continuació, és nomenat vicepresident primer de la junta superior, mentre que a la vocalia destaquen noms com Rafel Campalans, Estanislau Duran i Reynals, Lluís Duran i Ventosa, Joan Puig i Ferrer, Josep Tarradellas i Jaume Serra Húnter, entre molts altres⁴⁸⁴. El 26 de juny es convoca una reunió conjunta de la junta superior, del consell executiu i del comitè de control de comptes.

La primera reunió del consell executiu de la Fira de Barcelona té lloc el 6 de juliol i a la trobada s'adopta l'acord de negociar la cessió del castell de Montjuïc per

⁴⁸³ *Butlletí del Centre Excursionista de Catalunya*. 458, juliol de 1933, pàgines 300-302.

⁴⁸⁴ *La Vanguardia*. 23 de juny de 1933, pàgina 5.

destinar-lo a una exposició pacifista antiguerres. Només quatre dies després es reuneix per segona vegada i es decideix constituir un comitè d'esports i un d'espectacles.

El dia 13 de juliol es produeix una nova reunió del comitè executiu de la Fira de Barcelona i just una setmana més tard, el comitè acorda proposar Francesc Folguera com a director de l'exposició; Carles Buïgas com a assessor general; Jaume Marill, administrador; Ignasi Armengou, secretari, i Joaquim Saltor com a cap dels serveis tècnics. El comitè demana a Maspons que s'encarregui de dur a terme les gestions necessàries per a l'acceptació dels càrrecs. El dia 28 de juliol es dóna compte que els proposats per als càrrecs directius accepten els respectius nomenaments i es modifica la composició del Consell Executiu.

També el mes de juliol, Maspons i Anglasesell exposa davant d'un enfilall d'entitats socio-culturals de Barcelona la proposta d'un membre del consell de la fira de convertir el castell de Montjuïc en un museu de la pau. Seria el primer de tota Europa d'aquestes característiques, la qual cosa atorgaria un gran ressò mediàtic al certamen. Maspons, que rep l'adhesió immediata i entusiasta dels representants del FC Barcelona i l'Ateneu Enciclopèdic Popular, pretén que aquesta iniciativa, atesa la seva envergadura, obtingui el suport de les classes populars i de les entitats de caràcter cultural. Els reunits acorden treballar per obtenir l'adhesió del màxim nombre d'associacions del país, elevar una petició al govern estatal perquè atorgui definitivament la cessió del castell de Montjuïc, fer arribar un document a la Generalitat i els diputats a Corts per tal que donin suport a la proposta i, finalment, comunicar aquests acords a tots els ajuntaments⁴⁸⁵.

Malgrat les nombroses reunions mantingudes durant la primera meitat de l'estiu, la sessió del 8 d'agost, però, és l'última que es té constància al voltant del projecte de la fira. Tot apunta que possiblement la por de no arribar a temps d'inaugurar l'exposició, les vicissituds de l'atzarosa vida política del moment i la disparitat entre el Pla de Conjunt i el projecte que a última hora havia presentat el president de l'exposició, Josep Maria Sert, van influir per tal que la iniciativa finalment quedés enterrada⁴⁸⁶.

En el plànol polític, pel que fa principalment a la relació entre Catalunya i Espanya, el president de la Unió Catalanista, Daniel Girona i Llagostera, publica un article l'1 de juliol on recorda els fets succeïts a Praga l'any anterior durant la IX Festa dels Sòkols. Segons sectors catalanistes, l'ambaixada espanyola va pressionar perquè

⁴⁸⁵ *La Vanguardia*. 23 de juliol de 1933, pàgina 5.

⁴⁸⁶ FARRERAS, Antoni. *El turisme a Catalunya del 1931 al 1936*. Barcelona: Editorial Pòrtic, 1973, pàgines 145-166.

els representants catalans no poguessin desfilar amb la Senyera. Girona i Llagostera exemplifica la persecució de la comitiva espanyola amb una anècdota relatada per Francesc Maspons. L'advocat i periodista, que havia de desplaçar-se a Viena per al Congrés de Nacionalitats, havia estat convidat a viatjar de passada a Praga i conèixer el president de Txecoslovàquia. Mentre Maspons esperava en un hotel abans de visitar prèviament a l'ambaixador espanyol, en una taula del costat van seure uns delegats espanyols que, segons diu l'article, es van dedicar a insultar Catalunya i els catalans. En conseqüència, Francesc Maspons es va negar a visitar l'ambaixador espanyol i va decidir marxar directament a Viena⁴⁸⁷.

Encara sobre aquest afer, Maspons i Anglasesell publica una carta on critica l'actitud de l'ambaixador txec a Madrid, Sr. Kibal, encaminada a fer veure a l'opinió pública del seu país que el conflicte viscut durant la festa dels Zòkols no havia tingut cap transcendència a Catalunya i Espanya. Maspons entén que l'acostament de Kibal envers la Generalitat demanant-li que aculli una exposició de material escolar txec no tindrà cap valor atès que l'opinió pública catalana, a parer seu, està dolguda per les paraules grolleres sobre Catalunya i els catalans pronunciades pels periodistes i regidors de l'Ajuntament de Madrid a Praga⁴⁸⁸.

Pel que fa a la seva activitat excursionista, Maspons assisteix a l'homenatge que el Centre Excursionista de la comarca del Bages ret al patrici de Ripoll, Tomàs Ragner i Fossas, creador de l'arxiu-biblioteca i del Museu Folkloric de Ripoll⁴⁸⁹. L'acte té lloc al museu el diumenge dia 9 de juliol de 1933 i inclou la descoberta d'una placa obra del ceramista Josep Aragay. Ragner agraeix el reconeixement i explica que l'any 1878, l'Associació Catalanista d'Excursions Científiques aconseguia, per mitjà del seu soci honorari, Víctor Balaguer, que l'Estat donés 8.000 pessetes per a la restauració del monestir de Ripoll. L'homenatjat ressegueix tots els treballs del CEC a l'hora de contribuir a la recuperació i la difusió del santuari on reposen les despulles de Guifré el Pelós, considerat el pare de la nació catalana.

⁴⁸⁷ *Nosaltres Sols!* 118, 1 de juliol de 1933, pàgina 4.

⁴⁸⁸ *Nosaltres Sols!* 120, 22 de juliol de 1933, pàgina 4.

⁴⁸⁹ *Butlletí del Centre Excursionista de Catalunya*. 459, agost de 1933, pàgines 334-335.

8.6 Articulació de Galeuzca

Després de mesos de feina del president del PNB, Telesforo Monzón, l'aliança entre bascos, catalans i gallecs arriba a un nou estadi de col·laboració. Finalment, una nodrida delegació dels tres moviments nacionalistes organitza un viatge triangular per Galícia, el País Basc i Catalunya entre el 24 de juliol i el 12 d'agost de 1933 que acabaria desembocant en la creació de Galeuzca.

L'acta fundacional de Galeuzca, també coneguda com a Pacte de Compostela, signada a Santiago de Compostela el 25 de juliol de 1933 i seguida d'un acta addicional a Bilbao el 31 de juliol, ja estableix a l'apartat D del seu punt 2n el desenvolupament de propaganda internacional en aquells assumptes que afectin les tres nacionalitats⁴⁹⁰. A l'acta de Bilbao, aquest apartat queda modificat amb l'afegit de "desenvolupament i acció". La primera acta està signada per Josep Maria Batista i Roca (Palestra), Josep Girona (Palestra), Pau Vila (Acció Catalana Republicana), Rossend Pich i Salarich (Unió Democràtica de Catalunya), Pau Muñoz i Castanyer (Unió Democràtica de Catalunya), Josu Doxandabaratx (PNB), Joseba Erezola (PNB), Esteban de Isusi (PNB); Imanol Irujo (PNB), Álvaro das Casas (Ultreya) i Alexandre Bóveda (Partido Galeguista). A la segona acta signada a Bilbao s'afegeixen les adhesions de Manuel Carrasco i Formiguera (Unió Democràtica de Catalunya), Josep Riera i Puntí (ERC), Joan Estelrich (Lliga Catalana) i Andrés Perea (Acció Nacionalista Basca).

El viatge, doncs, arrenca a Galícia el 22 de juliol i s'està fins al 29. L'endemà, dia 30, s'arriba a Euzkadi fins al 2 d'agost, i el dia 3 es prossegueix per Catalunya fins a l'11 d'agost. El pacte de Compostela se signa al Seminari d'Estudis Gallecs. Els representants del nacionalisme basc, de la seva banda, van aprofitar l'articulació del moviment per analitzar els partits catalans. Segons les seves apreciacions, el Partit Nacionalista Català, la Unió Catalanista i Nosaltres Sols! eren clarament separatistes i d'un gran puritanisme. L'informe de la comissió del PNB estableix que aquestes tres formacions titllaven de traïdors els gestors de l'Estatut i que no signarien res al costat

⁴⁹⁰ DE LA GRANJA, José Luis. *Los fondos documentales vascos de la Universidad de Nevada Reno: El archivo de Ramon Goñi. Apéndice: Documentos históricos del archivo de Ramon Goñi, conservados vascos en la Universidad de Nevada Reno*. Selección y reproducción a cargo de José Luis de la Granja. La documentació inclou la còpia de l'acta de fundació de Galeuzca (Santiago de Compostela, 25-VII-1933), seguida d'una acta addicional (Bilbao, 31-VII-1933), escrites originalment en gallec.

d'ERC i de la Lliga. L'escrit de la comissió nacionalista basca inclou, també, un anàlisi de les principals forces catalanes⁴⁹¹. De les seves notes, l'informe conclou el següent:

Acció Catalana: Partit sense suport popular, malgrat que el compon un estol de dirigents de gran capacitat. Proper a ERC.

UDC: Únic partit catalanista amb sentit d'espiritualitat catòlica, com el PNB. Sense una gran predicació popular.

Lliga Catalana: La formació de la burgesia catalana. En un dinar, Cambó recomana que bascos i gallecs aprovin els seus estatuts atès que el nou govern de dretes que s'atansa, a parer de Cambó, només respectarà els que es trobin en vigència i es negaran a aprovar-ne cap altre. Cambó també prediu que el seu partit guanyarà les eleccions. Al seu informe, la comissió recull unes paraules pronunciades per Carrasco i Formiguera: "Compte amb una política que ens condueixi a l'Espanya gran".

ERC: Majoria governant, presenta molts enemics malgrat que gaudeix d'una gran organització i de quadres de gran popularitat. Al seu informe, la comissió del PNB ja veu difícil que s'acompleixi la predicció electoral de Cambó.

A la seva estada a Catalunya, els representants bascos conferencien al CADCI, a les seus del Partit Nacionalista Català, Acció Catalana, Unió Democràtica, Nosaltres Sols!, Esquerra, Escamot i Palestra. A tot arreu, els delegats del PNB afirmen que ells no entren a les disputes internes del catalanisme polític, si no és per recordar-los que, per sobre de tots, sempre hi ha Catalunya.

Maspons, vicepresident i representant continu als Congressos de Minories Nacionals, no resta al marge d'aquest moviment polític i pren part del viatge d'observadors catalans per Euskadi durant el mes de maig, al viatge triangular de l'estiu i a diferents reunions de Galeuzca celebrades a començaments d'agost de 1933 a Barcelona⁴⁹². De fet, el local de Palestra, a la plaça de la Universitat de Barcelona, acull el 5 d'agost la recepció de l'expedició de polítics nacionalistes catalans, bascos i gallecs, coneguda com a Viatge Triangular, i que recorre els tres països per difondre i fomentar l'aliança nacionalista. Entre els presents hi ha també els alcaldes d'Estella i Eltziego; Teodoro Hernandorena; el president de l'Euskadi Buru Batzar (PNB), Jesús Doxandabaratx, i el gallec Álvaro das Casas. Després de passar un dia a Lleida, l'expedició és rebuda per personalitats catalanes com el conseller Josep Dencàs; el diputat Josep Riera i Puntí (ERC); el regidor de l'Ajuntament Armengol de Llano; Pompeu Fabra, i Maspons, entre molts altres. Fabra, en nom de l'entitat, i el regidor de Barcelona, Josep Armengol del Llano, donen la benvinguda als viatgers. El nacionalista gallec, Álvaro das Casas, agraeix en la seva llengua materna la rebuda dispensada i

⁴⁹¹ Entre els documents històrics compilats a l'arxiu de Ramon Goñi i seleccionats per José Luis de la Granja també s'inclou l'informe de la comissió del PNB que va fer el viatge triangular de Galeuzca (juliol-agost de 1933), a l'Euskadi Buru Batzar del PNB (sense lloc i data).

⁴⁹² *La Humanitat*. 540, 5 d'agost de 1933, pàgina 1, i *La Vanguardia*, pàgina 6.

lamentava que la visita no sigui una autèntica i oficial ambaixada. Davant la insistència del públic situat a la porta del local, els nacionalistes bascos Esteban de Isusi i Teodoro Hernandorena, el gallec Das Casas i Francesc Maspons parlen des del balcó de l'entitat.

El paper preponderant de Maspons queda palès el dimarts 8 d'agost quan els membres de l'expedició triangular assisteixen a l'enterrament del seu cunyat, Josep Rogent i Pedrosa. Al sepeli de l'advocat i antic regidor de la Lliga també hi prenen part autoritats de primer ordre com el president de la Generalitat, Francesc Macià; l'alcalde de Barcelona, Jaume Aiguader; el conseller de Cultura, Ventura Gassol; Francesc Cambó; Duran i Ventosa; Lluís Puig de la Bellacasa; Amadeu Cuito; Duran i Reynals, i Valls i Taberner, entre molts altres⁴⁹³.

Al marge d'aquest tràngol, els actes d'homenatge als expedicionaris se succeeixen. El 10 d'agost s'organitza a Barcelona un banquet i un míting en honor als representants bascos i gallecs presents a la ciutat⁴⁹⁴. L'àpat, organitzat per la UDC, té lloc a l'hotel Orient i compta amb la presència d'una setantena de comensals. La taula presidencial està ocupada pel vicepresident de la formació democristiana, Lluís Vila d'Abadal, i Francesc Maspons i Anglasesell; Ramon Goñi (PNB); Álvaro das Casas (Partido Galeguista); Manuel Carrasco i Formiguera (UDC) i la seva dona, Pilar Azemar i Puig de la Bellacasa; Esteban de Isusi (PNB); Amèlia Codorniu de Gendrau (UDC); Alfonso Castelao (Partido Galeguista); Jesús Doxandabartz (PNB); Ramon Otero Pedrayo (Partido Galeguista); Joan Baptista Roca Caball (UDC); Miquel Coll Alentorn (UDC), i Josep Maria Batista Roca (Palestra). En finalitzar, es canten *Els Segadors* i l'himne d'UDC. Seguidament, al míting de les onze de la nit al saló d'actes d'UDC, diversos representants de les tres expedicions nacionalistes pronuncien sengles discursos aplaudint el Pacte de Compostel·la i cridant a la germanor de tots tres pobles. Maspons enceta la seva intervenció assegurant que el govern de la República no ha complert amb les seves promeses envers Catalunya, ometent allò que, al seu parer, mereixen Galícia i el País Basc, en clara al·lusió als estatuts. El juriconsult considera que, davant d'aquesta situació, el Pacte de Compostela esdevé la solució que catalans, gallecs i bascos ofereixen a la República perquè escapi del que ell anomena "els motllos de l'antic règim". També fa ús de la paraula el diputat del PNB, Manuel Irujo, a més de Castelao, Carrasco i Formiguera, Otero Pedrayo, Esteban de Isasi, Álvaro das Casas, Batista Roca i Josep Maria Roca Caball.

⁴⁹³ *La Publicitat*. 18.408, 9 d'agost de 1933, pàgina 3.

⁴⁹⁴ *La Vanguardia*. 11 d'agost de 1933, pàgina 24.

Representants dels nacionalistes gallecs, catalans i bascos es reuneixen al local de Palestra l'endemà, 11 d'agost, per definir l'orientació de l'acord. Josep Dencàs, dirigent d'Estat Català, adscrit a ERC, estableix tres comissions: política, relacions econòmiques i intercanvi cultural. La primera d'elles se subdivideix en els apartats peninsular, centrada en l'acció política a Madrid, i europea, fixada en el treball a Ginebra. El mateix 11 d'agost, l'Ateneu barcelonès acull una segona reunió dedicada íntegrament als congressos de minories. Maspons i Estelrich insisteixen en la necessitat d'aprofundir en la col·laboració internacional. Els convenis teixits entre les tres parts implicaven una actuació conjunta entre bascos, catalans i gallecs al congrés de minories que s'havia de celebrar el mes de setembre.

Finalment, però, la delegació basca no va prendre part al congrés, possiblement per les feines de preparació del plebiscit del seu estatut, i només van assistir-hi Maspons, Francesc Tusquets i Estelrich, per la part catalana, i Vicente Riso per la gallega.

El IX Congrés de Nacionalitats Minoritàries d'Europa té lloc al saló del consell dels estats del Parlament central de Berna (Suïssa), al palau federal, el 16 de setembre. A la trobada també hi prenen part representants de Galícia, Estònia, Ucraïna, Croàcia, Àustria, Hongria, Romania, Polònia, Iogoslàvia, Eslovènia i de minories alemanyes, entre d'altres. La sessió tracta amb preocupació la persecució jueva a càrrec d'Alemanya i la política exterior del país teutó. Així mateix, els delegats també analitzen l'estat de les poblacions de la URSS i la petició d'entrada al Congrés de la delegació gallega. Els temes a tractar a les sessions públiques són la dissimilació nacional en els drets nacionals; les qüestions relatives a les administracions territorials autònomes, la religió i la nacionalitat i l'actuació de la Societat de les Nacions durant el darrer any.

Després d'una ferma condemna contra l'antisemitisme i que el diputat estonià, Dr. Ammende, felicités la delegació catalana per haver obtingut una fórmula d'autonomia sense recórrer a la violència ni al separatisme, Maspons llegeix una declaració en la qual expressa la seva solidaritat amb el principi que tots els pobles tenen dret al seu reconeixement, alhora que apunta que Catalunya i la resta de territoris nacionals ibèrics representen un problema a banda, ja que la culminació d'un gran ideal ibèric només és possible sobre la base d'una convivència de pobles lliures. També defensa que Catalunya és una nació perquè, al seu entendre, reuneix en alt grau les característiques que el dret públic exigeix per a ésser-ho. A la seva declaració, Maspons

insisteix que, a partir del dret públic, Catalunya no pot considerar resolt el seu problema nacional fins que no esdevingui un estat, tal com ho era fins que la monarquia borbònica li va arrabassar les seves institucions per la força de les armes. També afirma que, per la seva situació geogràfica, Catalunya i l'Estat espanyol precisen d'una estreta relació que satisfaci la necessitat que tenen l'un de l'altre. El jurisconsult advoca per un reconeixement del dret a l'autodeterminació de Catalunya no entès com una afirmació separatista, sinó com un dret a decidir per si mateixa el seu règim interior, en plena conveniència amb allò que més interessi a Catalunya i l'Estat espanyol. Aquest mateix dret a fixar un règim amb plena i lliure autodeterminació ha d'ésser reconegut, a parer de Maspons, a totes les nacionalitats que conviuen dins les fronteres polítiques de l'Estat espanyol, atès que, només d'aquesta manera, l'advocat i periodista entén que es podrà garantir l'ideal que permeti unir tots els pobles ibèrics dins d'una era de prosperitat⁴⁹⁵.

Posteriorment, representants dels moviments nacionals català, basc i gallec retransmeten un homenatge a Sabino Arana al Batzoki de Barcelona, situat a la rambla Santa Mònica, el diumenge 29⁴⁹⁶. L'acte compta amb la presència de Carrasco i Formiguera; Maspons i Anglasesell; el president de la junta extraterritorial, Dr. Martín d'Urkià; el vicepresident del Batzoki, Juan de Altazabal; Luis Suárez, del Centre Gallec, i el president interí del PNB, Teodoro Hernandorena. Els oradors enalteixen la figura d'Arana com a pare del nacionalisme basc modern i criden, una vegada més, a estrènyer els lligams entre catalans, bascos i gallecs.

Els representants bascos tenen molt clar, això sí, que cada moviment presenta les seves pròpies peculiaritats. En un article titulat *Galeuzca. Política nacionalista vasca peninsular*, recollit a *El Libro de Oro de la Patria*⁴⁹⁷, el dirigent del PNB, Manuel Irujo, declara que Galeuzca "és l'organisme de coordinació de les activitats de Galícia, Euzkadi i Catalunya, adreçades a l'assoliment dels seus respectius nacionalismes. Les aspiracions de les tres pàtries paral·leles, sense confondre's ni barrejar-se entre si, s'agermanen en un moment d'acció conjunta per donar eficàcia a la seva gestió respectiva".

Irujo també insisteix en la importància d'internacionalitzar les reivindicacions de l'aliança i es felicita pel ressò obtingut a la premsa europea. Aquesta bona acollida no fa

⁴⁹⁵ *La Humanitat*. 582, 23 de setembre de 1933, pàgina 8.

⁴⁹⁶ *La Humanitat*. 638, 28 de novembre de 1933, pàgina 2.

⁴⁹⁷ DDAA. *El Libro de Oro de la Patria*. Sant Sebastià: Gurea, 1934.

més que refermar la posició dels que defensen, com Maspons, que Galeuzca ingressi al Congrés de Nacionalitats que es venia celebrant anualment a Suïssa i Àustria des de 1925.

Manuel Irujo assenyala que, paradoxalment, el nacionalisme basc no hi va prendre part, malgrat que sí que ho va fer Catalunya i, per primera vegada, una representació gallega.

Les raons cal buscar-les en l'impuls que va rebre el procés estatutari basc durant la segona meitat de 1933. L'absència del PNB suposà, a ulls d'Irujo, la mort de Galeuzca. De fet, a finals d'any, només uns mesos després d'haver-se posat en marxa, l'aliança pràcticament deixa d'existir atès que el Pacte de Compostela no havia estat ratificat per molts dels partits signants, a més de no constituir-se els organismes previstos al document ni establir-se cap unitat a les Corts sorgides a les eleccions de novembre de 1933, de majoria de centre-dreta. El canvi de govern estatal, amb el control de facto de la CEDA i l'alentiment novament de l'aprovació de l'Estatut, sí que reactivarà l'interés del nacionalisme basc en els congressos de minories nacional⁴⁹⁸.

Abans de donar-se aquest context, Francesc Maspons publica gairebé un any després de l'aprovació de l'Estatut, l'1 d'agost de 1933, un article a la revista *La Costa Brava* de Sant Feliu de Guíxols a on l'advocat i periodista alerta d'un cert conformisme general al seu parer injustificat, atès que respon més a una estratègia de l'Estat que no pas a l'assoliment de cap dels objectius nacionals marcats per Catalunya. Maspons insisteix en la seva visió unitària de la nació, on hi càpiguen totes les ideologies i diferències i on el bé de Catalunya se situï per sobre dels interessos partidistes. El juriconsult ho exemplifica recordant que, al seu entendre, les divisions històriques entre els catalans havien portat Catalunya a sustentar una tercera part dels pressupostos espanyols. Francesc Maspons clou el seu text comminant els catalans a actuar a favor del país per sobre de qualsevol divergència, sigui del caràcter que sigui, i assolir així el ple autogovern. Si no és així, conclou, els catalans sempre acabaran treballant pels espanyols i en contra dels seus propis interessos⁴⁹⁹.

⁴⁹⁸ NÚÑEZ SEIXAS, Xosé M. *¿Protodiplomacia exterior o ilusiones ópticas? El nacionalismo vasco, el contexto internacional y el congreso de nacionalidades europeas (1914-1937)*, pàgina 269.

⁴⁹⁹ MASPONS i ANGLASELL, Francesc. «D'un any a l'altre». *La Costa Brava Setmanari d'Informació local i comarcal*, de Sant Feliu de Guíxols. 170, 1 d'agost de 1933, pàgina 27.

Gairebé encalçant-se unes activitats amb unes altres⁵⁰⁰, el dimecres 16 d'agost inaugura als baixos de la plaça de Catalunya de Barcelona una exposició de publicitat turística. A la mostra s'exhibeixen més de 300 cartells referits a les ciutats de Barcelona, Girona, S'Arató, Ripoll, Lleida, Sitges i Menorca. Així mateix, també hi col·loquen el seu estand empreses i entitats com Viatges Catalònia, Hotels HUSA, Atracció de Forasters, Office Francais du Tourisme, Associació d'Hotels i Similars de Catalunya, Funicular Aeri de Sant Jeroni, Mac Andrews, Agència Marítima W. H. Muller, Ferrocarrils Muntanya a Grans Pendants i Seix Barral, entre d'altres. A la presentació de la fira hi prenen part, a banda de Maspons, personalitats com el conseller Mias i el director de l'Oficina de Turisme de Catalunya, Ignasi Armengou, entre d'altres.

A més, dues setmanes després, el comitè executiu de l'Exposició Internacional de Turisme 1934 fa pública també a Madrid la seva iniciativa de convertir el castell de Montjuïc en un museu de la pau. En una entrevista publicada el 30 d'agost a *Mundo Gráfico*, Francesc Maspons avança que la demanda al govern de la República de la cessió definitiva a la ciutat de Barcelona del castell seria acceptada en breu⁵⁰¹. Maspons assegura que així s'esborrarà la llegenda negra que acompanya la fortificació i mostra el seu convenciment que l'executiu espanyol acceptarà la proposta. L'objectiu és exhibir armament bèl·lic justament per mostrar, de manera pedagògica, els horrors de la guerra. Per al jurisconsult, que reconeix que la idea neix d'una iniciativa de Josep Maria Ribalta, no té cap sentit pensar que la cessió del castell pot minvar el potencial militar de l'exèrcit espanyol a Barcelona i que, en conseqüència, es pugui produir un cataclisme. Malgrat els bons auguris, però, la cessió no s'arribaria mai a oficialitzar per l'esclat dels Fets d'Octubre.

Passat l'estiu, i ja de retorn a casa, l'associació Germanor d'Esplugues del Llobregat organitza un homenatge a la figura de Cèsar August Torres, considerat com un dels iniciadors de l'excursionisme català. Entre els actes preparats per al diumenge 22 d'octubre, s'inclou el bateig d'un carrer de la ciutat amb el nom de l'homenatjat i una sèrie de parlaments a càrrec de Maspons, Joan Fusté Canut, Amadeu Serch i Gelambí (Palestra), Joaquim Saltor (Centre Excursionista), Pau Vila (Centre

⁵⁰⁰ El dijous 17 d'agost al vespre Maspons participa a un acte commemoratiu del centenari de la Renaixença organitzat per la secció local d'Argentona de Palestra i l'Ateneu Popular. El jurisconsult hi pren part juntament amb Pompeu Fabra.

⁵⁰¹ *Mundo Gráfico*, Any XXIII, número 1.139, dimecres 30 d'agost de 1933, pàgines 7-8.

Excursionista), Josep Maria Batista i Roca (Palestra) i Tomàs Roig i Llop (Acció Catalana).

La setmana següent, Maspons troba temps per pronunciar una conferència organitzada per Nosaltres Sols! el dissabte 28 d'octubre sota el títol *Catalunya després de l'Estatut*.

8.7 Projecte per a la classe treballadora: la Ciutat Repòs i de Vacances per a Obrers

La ciutat de repòs i vacances va ser una altra de les innombrables iniciatives a on Maspons i Anglèsell s'hi va implicar de manera decidida. El creixement urbà de Barcelona va impulsar un col·lectiu de persones a crear una gran zona d'esbarjo destinada al descans de les grans masses treballadores, accessible econòmicament, respectuosa amb la natura i, en conseqüència, allunyada de tota voluntat especulativa. La finalitat, doncs, era democratitzar el dret al descans que les classes acomodades ja tenien resolt i que es permetés al proletariat la possibilitat de gaudir, també, dels beneficis de l'esport, la natura i la cultura. Es pretenia combatre així la manca de centres d'esbarjo popular que, al seu entendre, existia a Barcelona.

El projecte, molt lligat a les seves preocupacions obreristes manifestades des de la seva més tendra etapa de formació ideològica, tenia com a objectiu construir una ciutat lleugera de cap de setmana de convalescència i vacances molt a prop de la capital, en concret a uns 8 kilòmetres de les platges del Prat del Llobregat, Gavà, Viladecans i Castelldefels, moltes d'elles gairebé inutilitzades arran de la gran quantitat de mosquits existents⁵⁰². La iniciativa, elaborada pel GATCPAC, el Grup d'Arquitectes i Tècnics Catalans per al Progrés de l'Arquitectura Contemporània animat per Josep Lluís Sert⁵⁰³ i Josep Torres i Clavé, definia la nova ciutat a partir de cinc grans àrees: zona de banys; zona de bungalows, a l'estany de la Murtra, amb cases desmuntables de lloguer; zona de residència, entre l'estany del Remolà i el de la Murtra, amb hotels, cases mínimes i colònies escolars; zona per a cures de repòs en sanatoris, i zona de conreus agraris amb horts de lloguer. Tot plegat requeria de la construcció d'edificacions, un parc marítim, instal·lacions esportives diverses, atraccions, piscines, cinemes a l'aire lliure i hotels,

⁵⁰² ROCA, F. *20 minutos*. 19 de maig de 2005.

⁵⁰³ Nebot del pintor i decorador Josep Maria Sert i Badia, amb qui Maspons col·laborava en el projecte de Fira Internacional de Turisme projectada per al 1934. És de suposar, doncs, que existia una relació si més no de proximitat entre Maspons i la família Sert que facilitaria també la seva implicació en el projecte.

entre d'altres. Amb aquestes obres, juntament amb la posada en marxa de diferents serveis relacionats amb sectors com la restauració, el transport i l'hostaleria, també es pretenia dinamitzar l'economia tot generant nombrosos llocs de treball⁵⁰⁴.

La idea va prendre forma en una reunió del GATCPAC celebrada el 15 d'octubre de 1931. Entre novembre del mateix any i febrer de 1932, l'equip dirigit pels arquitectes Francesc Fàbregas i Germán Rodríguez Arias s'encarreguen de redactar el projecte.

Per poder canalitzar aquesta iniciativa, es va crear oficialment el 22 de desembre de 1933 una cooperativa presidida per Francesc Maspons i Anglasesell i amb uns estatuts que remarcaven constantment que no tenia cap afany de lucre. La societat estava formada per socis individuals -amb dret a un 50% de descompte en tots els lloguers i amb prioritat per a disposar d'un hort- i per socis pertanyents a entitats de tipus cooperatiu -amb descomptes del 25%. Les entitats sòcies de la cooperativa eren, bàsicament, mútues, clubs esportius, sindicats i ateneus. En total, aquestes agrupacions aplegaven més de 800.000 socis. La memòria del projecte xifrava en unes 215.000 les persones que els caps de setmana de l'estiu sortien de Barcelona, bona part d'elles, unes 170.000, utilitzant el tren. La majoria, però, pertanyien a la classe mitjana, de manera que es pretenia que els treballadors de condició més humil també poguessin gaudir de les escapades de cap de setmana i de l'estiu. L'objectiu final, era que la quantitat total ascendís a les 250.000 persones i que més de la meitat s'adrecessin a la ciutat de repòs i vacances.

Cada soci podia adquirir participacions il·limitades al preu de 100 pessetes cada una d'elles, amb un interès del 3%. Així mateix, l'objectiu de la societat era que el seu fons social es complementés amb aportacions voluntàries dels membres de les associacions fundacionals de la cooperativa i donacions d'altres organismes. Els socis s'organitzaven en assemblees territorials que, al seu torn, havien d'enviar un representant per cada 200 membres a les assemblees dites de segon grau, on ja hi havia presència dels socis corporatius i del consell directiu de la societat. Les territorials decidien l'ordre del dia que s'havia de debatre posteriorment a les dues convocatòries anuals de segon grau. Els òrgans de govern de la cooperativa estaven compostos per l'assemblea dels delegats de socis, les comissions tècniques de control (construcció i

⁵⁰⁴ Expedient sobre el projecte de creació de "La ciutat de repòs i vacances. Arxiu Nacional de Catalunya. Fons Generalitat de Catalunya (Segona República). Codi de referència ANC1-1-T-808, pàgines 1-33.

organització, jurídica, administrativa, serveis auxiliars i d'ordre interior), el consell de direcció i els revisors de comptes.

La junta va planificar l'execució del projecte en quatre fases. L'estudi econòmic de la primera d'elles preveia que només aquesta fase s'allargués uns sis anys amb un cost total de 7.000.000 de pessetes, xifra destinada, sobretot, a l'adquisició dels terrenys, la construcció de camins i les primeres instal·lacions. Un cop posada en marxa tota la maquinària, la junta de la cooperativa calculava ingressar unes 657.000 pessetes en concepte d'ús de les instal·lacions, quantitat que s'havia de destinar a cobrir els interessos i amortitzacions del cost de la primera fase de les feines i l'arrencada del consorci.

Amb aquests càlculs sobre el paper, la Ciutat de Repòs i de Vacances presenta els seus estatuts a la Generalitat el mes de gener de 1934, moment en què aprofita per demanar el suport del govern català. L'entitat tenia domiciliada la seva seu al passeig de Gràcia de Barcelona, número 99, i estava integrada per la Quinta de Salut l'Aliança, el Sindicat de Metges de Catalunya, la Federació de Socors mutus de Catalunya, l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana, la Federació de Turisme de Catalunya i Balears, la Federació d'Empleats i Tècnics de Catalunya, la Unió Catalana de Federacions Esportives, la Federació de Cooperatives de Catalunya, el Club Natació Barcelona, el GATCPAC, Palestra, l'Ateneu Polytechnicum i l'Ateneu Enciclopèdic Popular, entre d'altres. Bona part d'elles, doncs, entitats amb les quals Francesc Maspons mantenia una estreta vinculació.

Seguidament, els impulsors de la iniciativa es posen ràpidament a treballar i només dos mesos després, el 9 de març, reben un important reconeixement públic que denota la bona predisposició de la Generalitat envers l'empresa. El president Companys visita l'exposició de projectes per a la construcció de la Ciutat Repòs i de Vacances per a Obrers, instal·lada als soterranis de la plaça Catalunya⁵⁰⁵. El mandatari és rebut per Maspons i Anglasell i Francesc Fàbregas, pràctics encarregats de dirigir les obres d'aquestes instal·lacions que s'han de construir a les platges de Viladecans, Gavà i Castelldefels. La mostra, a més, recull més de 9.000 signatures d'adhesió entre el públic assistent.

Una setmana més tard, el secretari de la presidència, Joan Alavedra, tramet una comunicació interna al conseller d'Economia i Agricultura, Joan Comorera, a on es

⁵⁰⁵ *El Dia*. Diari Republicà d'Esquerra. 1.268, 9 de març de 1934, pàgina 3.

declara que el projecte és d'interès primordial per al país i s'aprova la creació d'un comitè d'enllaç entre el govern català, la mateixa cooperativa i els ajuntaments afectats.

La implicació de la Generalitat és ferma i, a finals de mes, Comorera, sol·licita a l'alcalde de Barcelona, Carles Pi i Sunyer, que nomeni dos representants al comitè d'enllaç creat entre els municipis afectats pel projecte, els responsables de la cooperativa i el mateix govern català.

La ponència es reuneix per primera vegada al palau de la Generalitat l'11 de maig sota la presidència del Dr. Ramon Pla i Armengol. Per l'Ajuntament de Barcelona hi assisteixen Josep Escofet i el tinent d'alcalde, Estanislau Duran i Reynals; per Gavà, Solà i Fabrès; en representació de Castelldefels, Josep Feliu; per Viladecans, Miquel Pernal i Llorenç Puig, i Josep Carner Ribalta, Rafel Folch i Capdevila, Francesc Fàbregas i Pujades i Josep Maria de Sucre, per la Generalitat. Duran i Reynals demana que al comitè també s'hi incloguin representants dels ajuntaments del Prat i l'Hospitalet, en ser tots dos municipis cabdals en les vies de comunicació de la futura ciutat de repòs i de vacances. Els membres decideixen també que la zona de platges i pins vagi de la desembocadura del riu Llobregat fins a les costes del Garraf, abastant una superfície mínima d'un kilòmetre des de la façana marítima endins. La reunió finalitza amb la petició a la conselleria de l'afectació immediata dels terrenys per tal de facilitar la seva expropiació a un preu raonable.

Una setmana més tard, el pintor i crític d'art, Josep Maria de Sucre, implicat des de ben començament al projecte, sol·licita al conseller Comorera de fer una visita als terrenys, juntament amb el Dr. Pla i Armengol, amb la finalitat de demostrar la seriositat i implicació del govern català en el projecte.

Pel que fa al seu activisme polític, la Llei de Contractes de Conreu copsarà bona part del seu interès durant aquest 1934. Atesa la seva acreditació en la matèria, la seva formació jurídica i l'interès exposat al llarg de la seva trajectòria pel món agrari, el 14 de maig és interpel·lat per la periodista Irene Polo al voltant de la promulgació del text i l'actitud adoptada per la Lliga, clarament enfrontada amb la del govern de la Generalitat⁵⁰⁶. Maspons conclou que, a partir de les converses mantingudes amb propietaris i rabassaires, la llei no agrada ni a uns ni a altres ja que la consideren perjudicial per als seus interessos. Respecte a les queixes del rabassaires sobre si la

⁵⁰⁶ A la pregunta també responen Josep Roig i Bergadà (exalcalde de Barcelona i president de l'Acadèmia de Jurisprudència i Legislació de Catalunya), Amadeu Aragay (sindicalista i membre d'ERC) i l'advocat Albert Bernis i Comas.

cambra catalana podia o no aprovar l'esmentada llei, Maspons pensa que sí malgrat reconèixer que la Constitució i l'Estatut permeten interpretacions contradictòries. El juriconsult també creu que les crítiques a l'actitud de la Lliga són les mateixes que se li poden atribuir també als partits d'esquerra durant la discussió de l'Estatut, la Constitució i la reforma agrària. A més, veu difícil predir quina serà la reacció del Tribunal de Garanties en considerar que és un òrgan amb un fort component polític i que, a més, no és aconsellable pronunciar-se atès que seria atorgar arguments a Madrid. Tanmateix, afirma que si el tribunal tomba la llei, l'única sortida per al Parlament passarà per redactar-ne una de nova dintre dels límits acceptats per Madrid⁵⁰⁷.

No satisfet del tot amb aquesta resposta, els mateixos dies recorre a la premsa per començar a definir la seva postura pública envers la Llei de Contractes de Conreu⁵⁰⁸. El juriconsult critica durament ERC en entendre que la formació absorbeix les institucions catalanes en benefici de la seva política de partit. La concessió que, al seu parer, significa l'Estatut legitima plenament el pas del govern estatal de recórrer la llei catalana al Tribunal de Garanties, quedant palesa la submissió competencial de la Generalitat envers la República espanyola.

Per tot plegat, l'advocat i periodista demana unitat i una retirada dels representants i dels advocats de la Generalitat del tribunal de comptes per tal de no legitimar un òrgan que actua, al seu entendre, contra els interessos de Catalunya⁵⁰⁹. Així mateix, Maspons reclama la convocatòria d'eleccions parcials per cobrir les vacants existents al Parlament amb elements nous deslligats de partits. L'objectiu és obtenir una força moderadora que serveixi de contrapunt a la política de partits que absorbeix la cambra i que vigoritzi la Generalitat davant la impossibilitat d'aplicar l'Estatut aprovat pel poble en plebiscit. A més, Maspons aconsella conservar aquesta força un cop es reintegrin els diputats de la Lliga per tal d'atorgar una qualitat superior a la que dona la lluita de dos partidismes enfrontats. El rejuveniment del Parlament ajudaria, al seu entendre, a afrontar qüestions de vital importància com la Llei de Contracte de Conreus, el tribunal de garanties i d'altres similars.

Aquests plantejaments suprapartidistes el convertiran en referent per als sectors catalanistes més oposats a la República espanyola. Mossèn Bartomeu Barceló, qui es

⁵⁰⁷ *La Rambla*. 230, 14 de maig de 1934, pàgina 14.

⁵⁰⁸ MASPONS i ANGLASELL, Francesc. «L'episodi de la Llei de Contractes de Conreu». *El Matí*. 1.549, de maig de 1934.

⁵⁰⁹ *La Rambla*. 232, 28 de maig de 1934, pàgina 2.

defineix a si mateix com a català de Mallorca, publica una duríssima crítica contra, aparentment, Lluís Companys, president de la Generalitat des de l'1 de gener de 1934, a qui no esmenta directament malgrat que les al·lusions a un viatge al Vendrell del president, segons consta al llibre *El Penedès casteller: pàgines d'història*⁵¹⁰, són prou aclaridores. En un moment de l'article, Barceló exalta les figures de Carrasco i Formiguera, Daniel Cardona, Folguera i Duran i Maspons i Anglasell, a qui qualifica de "patriota integèrrim" i de qui diu, més endavant, que recomanà al president Macià el 14 d'abril de 1931 que declarés l'anul·lació del decret de nova planta. Segons el mossèn mallorquí, Companys es negà a tal proclama⁵¹¹.

Preocupat pel perillós camí que prenen els esdeveniments, Maspons passa a l'acció i fa pública una proposta de resolució del conflicte obert per la Llei de Contractes de Conreu⁵¹². El jurisconsult indica, novament, que el problema és nacional i no de partit, malgrat assenyalar que les esquerres l'han convertit en un cavall de batalla enfront d'una dreta espanyola marcadament anticatalana, i demana que la solució arribi a partir d'un gran acord de país. Maspons reclama uns dies de treva que permetin, mentrestant, que un grup d'experts independents elabori un nou text aglutinador i transversal. Conclou la tasca, l'advocat i periodista suggereix que la nova llei sigui aprovada en referèndum pels ajuntaments i pel Parlament i, a continuació, sancionada per les corts estatals. Tot i que la forta polarització política del moment difícilment pot permetre un acord d'aquestes característiques, el jurisconsult el projecta com l'única solució possible per arribar a una pau social i salvar les diferències polítiques entre partits, en un missatge d'unitat nacional molt propi del pensament de Maspons.

Així mateix, adreça una carta pública a la Unió de Sindicats Agrícoles de Catalunya en ocasió del manifest de l'entitat dirigit al president de la Generalitat⁵¹³:

Sr. Carles Jordà, president de la U.S.A.C.

Estimat amic, mentre preparava la requesta sobre la Llei de Contractes de Conreu que ha fet pública el servei de premsa de la Generalitat, elements de les dues parts interessades en la qüestió rabassaire m'incitaven a intervenir-hi, proposant una avinença sobre bases que, al seu separat entendre, l'havien d'aconseguir i que, en encarar-les, he tingut l'agradable sorpresa de veure que eren coincidents.

Cap motiu hi havia perquè se'm dirigessin a mi, i aquesta manca de justificació i, sobretot, el fet de la coincidència, demostren que una iniciativa com la que heu pres era intensament desitjada i que,

⁵¹⁰ FERRANDO i ROMEU, Pere. *El Penedès casteller: pàgines d'història*. Valls: Edicions Cossetània, 1998.

⁵¹¹ *La Veu de l'Empordà*. 30 de juny de 1934, pàgina 3.

⁵¹² «Una lletra del Sr. Maspons i Anglasell». *El Matí*. 1.576, 19 de juny de 1934.

⁵¹³ *El Temps*. 28, 21 de juliol de 1934, pàgina 1.

si no sofreix entrebanc, tindrà tot seguit al seu costat un d'aquells corrents d'opinió que fan les actuacions abassegadores.

M'apresso, per tant, a recomanar l'intent dels sol·licitants a la vostra gestió i a pregar-vos, en nom dels que bé poden ésser una majoria, que no dubteu en arribar-la a terme, perquè amb sols dur-la, avantposant a tot altre l'interès del cas, aconseguireu remeiar-lo i haureu fet un inestimable servei a Catalunya.

Vostre afectíssim, F. Maspons. 14.7.1934.

La publicació *El Temps* expressa la seva satisfacció per l'augment de veus que demanen concòrdia en un plet que, al seu entendre, divideix el país. La revista es felicita per veure que Maspons també reclama una solució interna i harmònica dels seus conflictes.

La realitat, però, és més complexa i Maspons acaba elaborant un informe contra el reglament de la Llei de Contractes de Conreu a petició de la Societat de Rabassaires de Llorenç del Penedès, que apareix a la premsa el 10 d'agost⁵¹⁴. L'advocat defensa que la llei aprovada per segon cop pel Parlament no té força d'obligar atès que el parlament català havia estat declarat incompetent amb anterioritat pel Tribunal de Garanties⁵¹⁵. Per tant, tot el que el Parlament faci després de ser declarat incompetent pot ser anul·lat per procediment ordinari, segons Maspons. A més, l'advocat alerta que tot aquell que s'empari en la llei aprovada en segona instància pot ser sancionat i que els consellers i el mateix president de la Generalitat poden ser demandats per l'article 191 del codi penal espanyol. L'atzucac, defensa Maspons, no es produeix per efecte de la llei de contractes de cultius sinó per la situació de submissió legal a què està sotmesa la Generalitat respecte la Constitució espanyola i l'Estatut, que considera un desdoblament de la constitució republicana. La solució per a Francesc Maspons passa perquè la Generalitat s'arrogui de les facultats pròpies d'un Estat i s'atorgui la representació de la sobirania catalana. Tanmateix, el jurisconsult també expressa la possibilitat de recórrer al Tribunal de Garanties i sol·licitar una nova sentència que declari la constitucionalitat del reglament i la competència del Parlament a l'hora de legalitzar-lo i aplicar-lo.

Per al jurista, les qüestions més importants passen per saber quina força té el seu reglament, quins efectes pot tenir la seva aplicació i com es pot solucionar la qüestió que es planteja. Maspons entén que la sentència està basada en textos de la Constitució espanyola i l'Estatut que es presten a interpretacions contradictòries. Això no obstant, l'advocat i periodista afirma que la resolució del Tribunal de Garanties ha de ser acceptada per tothom independentment dels errors judicials que pugui contenir atès que

⁵¹⁴ *Diari de Vic*. 1.246, 10 d'agost de 1934.

⁵¹⁵ *ABC*. 10 d'agost de 1934, pàgina 28.

es tracta d'un tribunal d'última instància i només pot rectificar a petició pròpia. El Parlament i el govern català, a més, estan sotmesos a la seva jurisdicció per l'article 14 de l'Estatut i, en conseqüència, han acceptat la seva sentència. La segona votació de la llei és, a parer de Maspons, un acte d'acatament ja que, si el Parlament no hagués acceptat que la primera havia estat anul·lada, aquesta segona no hagués tingut raó de ser. El jurisconsult també interpreta que la sentència no anul·la directament la llei perquè entengui que resol malament un o altre extrem, sinó perquè entén que, en virtut de la Constitució espanyola, de l'Estatut i de les bases de la reforma agrària, el Parlament no té competències per legislar en allò que la Llei de Contractes de l'11 d'abril de 1934 determina. En conseqüència, Maspons i Anglasesell conclou que la llei no té cap força atès que la sentència del Tribunal de Garanties l'ha anul·lat, com tampoc el seu posterior reglament ja que la seva aprovació per votació és posterior a la declaració d'incompetència. Per tant, qualsevol que recorri als tribunals ordinaris aconseguirà que les aplicacions del reglament i la llei siguin declarades nul·les i, a més, situa la Generalitat i el Parlament en una situació molt delicada atès que l'article 191 del Codi Penal estatal diu que les autoritats de les regions autonòmiques que executin lleis sense tenir competències poden incórrer en una pena d'inhabilitació absoluta. Per solucionar aquesta situació en què col·loca la Constitució i l'Estatut l'executiu català, Maspons advoca perquè la Generalitat recorri directament al Tribunal de Garanties per tal que declari la inconstitucionalitat del reglament i la seva competència per legalitzar-lo i aplicar-lo. A parer del jurisconsult, davant d'aquest conflicte la Generalitat ha actuat més per pròpia sobirania que com un organisme representatiu d'un organisme autònom i, per primera vegada des del decret de Nova Planta, ha mostrat al món la seva personalitat pública. La solució final, segons Maspons, per legalitzar la Llei de Contractes i el seu Reglament és que la Generalitat invoqui contra els preceptes de la Constitució i de l'Estatut limitadors de la seva sobirania el principi bàsic del dret català que diu que llei no acceptada pel poble català no obliga; que el Parlament s'investeixi de les facultats pròpies d'un estat i, aleshores, obri en conseqüència. Mentrestant, l'única possibilitat per resoldre qüestions entre parts interessades passa per un pacte privat.

El seu informe dóna lloc a un article signat per l'historiador i president d'UDC, Fèlix Duran i Cañameras, a on es fa un repàs a la Llei de Contractes de Conreu de

Catalunya i als drets del pagès per adquirir la terra que conrea⁵¹⁶. El text explica que en una assemblea de la Mancomunitat de 1921, Pere Mias i Codinas -posteriorment conseller d'Agricultura del mateix òrgan- va demanar que la Mancomunitat avancés diners als pagesos que volguessin redimir les càrregues que pesaven sobre les seves terres. El republicà Ramon Noguer i Comet va dir que de res serviria la mesura si abans no es dictava una llei que fes redimibles les esmentades càrregues. La discussió va donar lloc a l'elaboració d'un projecte de redempció de censos i rabasses a càrrec de l'Oficina d'Estudis Jurídics de la Mancomunitat, dirigida per Maspons.

Novament, doncs, el jurisconsult assenyalarà la submissió jurídica de Catalunya envers Espanya com la causa de la seva manca d'independència a l'hora de legislar. Ja el mes de març, uns mesos abans de l'elaboració de les seves conclusions relatives a la llei de conreus, Maspons incidia en aquest aspecte⁵¹⁷. Davant d'una nodrida audiència, Maspons i Anglasesell se centra en el dret públic i en com la concepció de la sobirania a Catalunya impedeix que el poder pugui fer res que contradigui les normes superiors d'equitat i l'interès del propi poble que es governa i pel qual es legisla. Maspons exalta la concepció del dret català contraposant-la a la materialista roussoniana i, sobretot, a la tradicional castellana, que defineix amb la cita llatina “quod principi placuit legis habet vigorem” -allò que plau al príncep té força de llei-, és a dir, més basada en els desitjos d'una autoritat. Maspons completa la seva dissertació amb nombrosos exemples extrets dels usatges i costums, com el referent a camins i platges; d'anteriors constitucions de Catalunya; de documents feudals, com els privilegis concedits als seus vassalls per Àlvar I, vescomte d'Àger, el segle XIII, i dels fets històrics, com la vera o suposada entrevista del conseller segon de Barcelona, Joan Fivaller, i el rei Ferran d'Antequera amb motiu de la reclamació al monarca del pagament del dret del vectigal de la carn, un impost que el rei no satisfia.

Una altra de les iniciatives polítiques abraçades pel jurisconsult durant aquests anys, Galeuzca, es troba pràcticament en estat de descomposició. Per evitar-ho, els dos representants al Congrés de Nacionalitats Europees de Ginebra de 1934, José María Izaurieta (PNB) per la delegació basca, i Maspons i Anglasesell per la part catalana, signen un comunicat conjunt als diaris *L'Opinió* i *El Día* de San Sebastià amb data del 3

⁵¹⁶ *El Temps*. 31, 11 d'agost de 1934. Pàgina 3.

⁵¹⁷ *El Temps*. Número 13, 7 d'abril de 1934, pàgina 3. La Unió Democràtica de Catalunya presenta el seu programa d'activitats, el qual inclou el dilluns 5 de març al vespre, una lliçó del Curs de Dret Català organitzat per les joventuts d'UDC, a càrrec de F. Maspons. El 27 de març, Maspons i Anglasesell imparteix la segona lliçó de la formació democrata-cristiana, mentre que la tercera té lloc el dimarts 3 d'abril.

de setembre de 1934 on expressen, una vegada més, la seva teoria conforme la República fa cas omís de les seves promeses i aplica la mateixa política que la monarquia borbònica en relació a les demandes dels diferents pobles de la Península⁵¹⁸. Així mateix, Maspons i Izaurieta asseguren que l'Estat espanyol no té dret a negar la validesa jurídica dels respectius estatuts, aprovats en plebiscit per la ciutadania a partir de les lleis imposades per la mateixa República, alhora que afirmen que si l'Estat té dret a recusar i esmenar els estatuts, també Euskadi i Catalunya poden determinar lliurement segons la seva voluntat nacional. Per tot plegat, Francesc Maspons i José María de Izaurieta consideren imprescindible la solidaritat entre Catalunya i Euzkadi de cara a la defensa dels seus drets nacionals i assenyalen la necessitat de mantenir una acció comuna que, deixant a cada un d'ambdós països llibertat de decisió, afavoreixi millor les seves reivindicacions respectives. El text denota un clar desencís envers la República en quant al reconeixement de les aspiracions nacionalistes dins de l'Estat i apunta clarament cap a una solució més extrema com l'autodeterminació.

José Luis de la Granja considera, això sí, que l'estocada definitiva a Galeuza va arribar de la mà de Francesc Cambó, qui no es va mostrar mai disposat a crear un bloc autonomista a les Corts, en bona part, arran de l'enfrontament polític entre la Lliga i ERC⁵¹⁹.

Pel que fa a la seva activitat al teixit associatiu i cultural del país, les inquietuds de Maspons seguiran abraçant temàtiques força variades. Una de les iniciatives més ressenyable d'aquest període tindrà a veure amb la incipient immigració arribada de diferents punts de l'estat i el seu efecte en la sociologia del país. Així, el 12 de maig apareix publicat a la premsa el manifest *Per la conservació de la raça catalana*, impulsat per l'economista Josep Antoni Vandellós i Solà⁵²⁰ i signat per Maspons, Pompeu Fabra, Batista i Roca, Santiago Pi i Sunyer i Hermenegild Puig i Sais, entre d'altres. En el text, es mostra la incertesa davant l'arribada d'un nombre considerable d'immigrants procedents del sud de la Península i s'aposta per la creació d'una societat eugènica que analitzi, des del punt de vista científic, les conseqüències de la barreja amb la població anomenada autòctona. Tot plegat, un discurs ben habitual a l'època que,

⁵¹⁸ MASPONS i ANGLASELL, Francesc, i IZAURIETA, José María. «Declaración de Catalunya i Euzkadi. Ante el Congreso de Nacionalidades Europeas reunido en Ginebra». *El Día*, de San Sebastià. 1.266, 20 de setembre de 1934, pàgina 1.

⁵¹⁹ GRANJA SAIZ, José Luis de la. *Manuel Irujo y la II República española (1931-1936)*, pàgines 50-51.

⁵²⁰ DOMINGO, Andreu. «Immigració i política demogràfica en l'obra de Josep Antoni Vandellós». *Treballs de la Societat Catalana de Geografia*, 73, juny 2012, pàgina 18.

com assegura el Dr. Andreu Domingo, era adoptat per tradicions ideològiques ben diverses com la socialdemocràcia, el conservadorisme, el nazisme, l'anarquisme i el feminisme.

Pel que fa al seu històric vincle emocional amb les Balears, també s'adhereix al manifest titulat *Per l'aproximació catalano-mallorquina* publicat el mes de maig per un grup d'intel·lectuals i polítics agrupats sota el nom genèric de Comitè de relacions entre Catalunya i Mallorca⁵²¹. Els signants ressalten els lligams històrics i de germanor que uneixen totes dues terres però insisteixen en la necessitat d'estrènyer la seva relació atès que consideren que, a l'hora de la veritat, els coneixements que tenen l'un de l'altre són, en realitat, força minsos. “No està bé que dos pobles que veïnegen units per vincles del parentiu més pròxim, venerant en Jaume primer i Ramon Llull els màxims herois d'una mateixa raça, parlant amb lleugeríssims matisos diferencials la mateixa llengua, visquin una vida de relació tan pobra”, asseguren. No es resignen a “aquesta incomunicació espiritual” i criden “les corporacions públiques, a totes les entitats animades pels ideals de la Renaixença, a tots els devots i patrocinadors de la nostra espiritualitat” a col·laborar i ajudar per corregir aquesta deficiència. Signen el manifest 38 persones entre els que destaquen, a banda de Maspons, Pompeu Fabra, Lluís Nicolau d'Olwer, Ventura Gassol, Joan Estelrich, Josep Maria Batista i Roca i Antoni Maria Sbert, entre d'altres.

Així mateix, juntament amb Pere Bosch i Gimpera, Pere Ricard i Albert Bernis, s'encarrega de la modificació dels estatuts de l'associació Amics de l'Art Vell. La junta dóna compte de la decisió en una reunió celebrada a l'oficina de turisme de la Generalitat i a on també s'aprofita per criticar els ajuntaments de Santa Coloma de Queralt (Conca de Barberà), Boldú (l'Urgell) i Santa Maria de Miralles (Anoia) per la destrucció de diverses creus de terme. Cal tenir en compte, que Francesc Maspons havia estat un dels impulsors de l'entitat el desembre de 1928, juntament amb Pere Coromines, president de l'Ateneu Barcelonès; Alexandre Cardunets, president del Reial Círcol Artístic, i Santiago Marco, president de Foment de les Arts Decoratives⁵²².

I en quant al món de la muntanya, a banda de diverses conferències⁵²³, Maspons també publicarà l'1 de setembre l'article *La nova tasca de l'excursionisme* al butlletí de

⁵²¹ *La Nostra Terra*. 77, maig de 1934, pàgines 181-182.

⁵²² *Arxiu de Tradicions Populars*. Gener de 1929, pàgina 66.

⁵²³ Maspons i Anglasesell inaugura el programa de conferències de cultura general organitzat per l'Agrupació Excursionista Catalunya el dimecres 17 de gener a les deu del vespre amb la xerrada *De*

l'Agrupació Excursionista de Granollers⁵²⁴, a on assegurarà que l'excursionisme ha estat històricament un dels grans motors del Renaixement català i situarà la seva tasca com a necessària a l'hora de nacionalitzar Catalunya a partir del coneixement. Per a Maspons, el canvi de règim ha comportat un esforç en l'estructuració dels aspectes de la vida quotidiana com el règim civil, l'organització administrativa, la divisió territorial i les normes contributives, i ha arribat el moment de furgar en el passat i present de Catalunya i convertir-los en matèria d'estudi, nacionalitzar Catalunya passant del sentiment al coneixement. Per tot plegat, la feina de l'excursionisme –assegura– és cabdal a l'hora de compilar dades que permetin l'estudi detallat del país. L'excursionista, sentència, és a l'avantguarda ja que coneix el territori profusament.

I dins del cicle de xerrades sobre les varietats comarcals del dret civil català organitzat per l'Acadèmia de Jurisprudència i Legislació de Catalunya, Maspons ofereix el 21 de maig al Col·legi de Notaris de Barcelona la conferència *El dret comarcal i el renaixement del dret civil català*.

8.8 Els Fets d'Octubre i la laminació de l'autogovern català

La tensió política que es viu arreu de l'Estat s'agreuja amb l'arribada de la CEDA al poder i la revolta d'Astúries i Catalunya, més coneguda com els Fets d'Octubre. Mig any després, Maspons i Anglaseu en fa un profund anàlisi al pròleg del llibre *La nit del 6 d'octubre a Barcelona*⁵²⁵, de Joan Costa i Déu i Modest Sabaté, tots dos periodistes de *La Veu de Catalunya* i afiliats a la Lliga Catalana, circumstància que els hi comportaria alguna crítica per una presumpta falta d'imparcialitat. De fet, la revista *El Mirador* publicaria un comentari irònic sobre l'objectivitat del llibre⁵²⁶. Previ a la seva publicació la diada de Sant Jordi de 1935, els periodistes i l'autor del pròleg,

Barcelona a Vilafranca del Penedès, al local de l'entitat, a la plaça del Pi, 5, 1r. Dies després, concretament el divendres 23 de febrer, Maspons pronuncia la conferència *Formació de l'excursionista* al local de l'Agrupació Excursionista la Punxa. Així mateix, la secció d'excursionisme de l'Ateneu Enciclopèdic Sempre Avant organitza una conferència a càrrec de Francesc Maspons i Anglaseu el dimarts 17 d'abril a les 22.30 h., sota el títol *El camí excursionista de Barcelona a Vilafranca del Penedès*. La xerrada s'il·lustra amb projeccions. El juliol, Maspons i Anglaseu ofereix una conferència a l'Agrupació Excursionista Perla sobre *L'excursionisme, sinònim de patriotisme*.

⁵²⁴ MASPONS i ANGLASEU, Francesc. «La nova tasca de l'excursionisme». *Butlletí de l'Agrupació Excursionista de Granollers*. 1 de setembre de 1934, pàgines 296-297.

⁵²⁵ COSTA i DEU, Joan i SABATÉ i PUIG, Modest. *La nit del 6 d'octubre a Barcelona*. Barcelona: Emporium, 1935. Posteriorment, Cossetània edicions reeditaria el llibre el 2006 a la seva col·lecció *Memòria del Segle XX - 6*.

⁵²⁶ *Mirador*. 322, 18 d'abril de 1935, pàgina 1.

Maspons i Anglasell, conviden mitja dotzena de persones a una lectura del treball. Segons el setmanari, els assistents interrompien constantment els autors per fer-los nombroses correccions.

Això no obstant, l'obra, que en realitat és la suma de dos llibres, es considera actualment com un document de gran valor, sobretot, en ser publicats en calent. El primer, *La nit del 6 d'octubre a Barcelona*, l'abril de 1935, i el segon, *La veritat del 6 d'octubre*, poc abans de les eleccions de febrer de 1936. En el moment d'escriure el pròleg, Maspons no participava de la política de partits i defensava un consens entre dreta i esquerra davant l'onada antiautonòmica posterior al 6 d'octubre. De la seva banda, segons afirma l'historiador, Albert Balcells, a la introducció de la reedició de l'obra del 2006, Costa i Sabaté no justifiquen les esquerres i sostenen que, si la revolució no hagués fracassat, el resultat final hagués estat sagnant. El segon llibre, a parer de Balcells, és una resposta al frontpopulisme escrita en plena campanya electoral.

Més endavant, Balcells també assenyala algunes de les principals contradiccions del president Companys: per fer prevaler una reforma agrària que no era revolucionària va adoptar procediments formalment revolucionaris, s'alçava contra unes esclertes que el govern estatal aprofitava per minimitzar l'autonomia però que formaven part d'una legalitat establerta abans per les esquerres espanyoles.

Precisament per aquí es mou l'argumentació de Maspons, mentre Catalunya no esdevingui una realitat jurídica idèntica a Espanya, aquesta, i no una altra, és la realitat vigent. De fet, dos mesos abans de l'esclat de la revolta, Maspons i Anglasell, conscient de la complexitat del moment, ja havia alertat el president Companys dels perills de creure que Esquerra podia reconstruir tota sola Catalunya absorbint les seves institucions i fonamentar l'esmentada reconstrucció simplement sobre la base d'un partit polític. Per a Maspons, tot plegat acabaria provocant l'alçament en la seva contra dels sectors conservadors de Catalunya. Maspons, doncs, entén que convé l'arribada al poder de nous líders lliures de compromisos amb els vells partits d'abans de la República i amb els partits espanyols⁵²⁷.

Sobre la revolta en si, diu Maspons al pròleg⁵²⁸ que la finalitat d'un acte revolucionari és destruir una organització i substituir-la per una altra; la governamental,

⁵²⁷ BERTHAUD, Pierre-Louis. «La Catalogne et l'Espagne de demain». Dins de *A revue hebdomadaire*. 45, 31 d'octubre de 1936, pàgines 577-602.

⁵²⁸ COSTA i DEU, Joan i SABATÉ i PUIG, Modest. *La nit del 6 d'octubre a Barcelona*. Valls: Cossetània edicions, 2006. Pròleg de Maspons a les pàgines 41-61. Introducció d'Albert Balcells a les pàgines 5-40.

per contra, és sostenir la legalitat. A parer de Maspons, el govern català revoltat encarnava organismes nascuts per una llei espanyola en vigència i aprovada en plebiscit. Segons Maspons, doncs, el més lògic hagués estat restablir el Parlament i les institucions catalanes i, alhora, normalitzar el més ràpidament possible la legalitat vigent tot substituint els revoltats i aquells que es manifestaren en contra. Tanmateix, el govern de la República suspèn l'Estatut, tanca el seu servei meteorològic, disminueix el contingent exportador de fruites, iguala la Universitat amb les comunes d'Espanya, pertorba la cotització tradicional dels valors borsaris i minva les subvencions per a obres públiques, entre d'altres.

Per reprimir una rebel·lió armada que, a parer de Maspons i Anglasesell, neix desfeta i mor per l'isolament espontani ciutadà, el govern republicà deixa de banda la revolta i se centra en acabar amb l'autogovern català. Maspons defensa que el problema català persisteix i que les prevencions espanyolistes demostren, al seu entendre, que el fons de la qüestió no és la revolta sinó la qüestió catalana. Per a l'advocat i periodista, el fracàs del primer govern d'esquerres de la República té la mateixa causa que els fets del 6 d'octubre. Uns i altres, en comptes de recolzar-se en el fet diferencial català i resoldre l'anomenada qüestió catalana es van entestar en practicar una política d'arrels franceses basades en la unitat indivisible de l'Estat.

A parer de Maspons, l'origen de tot conflicte polític a Catalunya es troba en la no resolució de les seves aspiracions nacionals. El jurisconsult exemplifica amb Masaryk –pare fundador de Txecoslovàquia- la necessitat d'anteposar els interessos nacionals per davant del partidisme polític. Al contrari de Txecoslovàquia, la idea que la política catalana no pot avançar si no es manté estretament lligada a l'espanyola condemna Catalunya a ser un país intervingut i desvaloritzat.

Maspons prossegueix defensant que des de la instauració del règim parlamentari, Catalunya ha renunciat a mantenir una personalitat pròpia que l'ha portat a esdevenir una peça que Espanya sempre ha mogut en benefici propi. Espanya, a més, defensa Maspons, és inepta a l'hora de regir la diversitat nacional de l'Estat.

L'advocat i periodista sosté que Catalunya ha estat per tradició un poble treballador i poc polític i si, des de l'arribada del primer Antequera, la qüestió catalana ha anat rebrotant contínuament, és a causa de la incapacitat espanyola. La política que cerca el millorament català en el lligam amb els partits espanyols és la de posar per remei aquesta secularment provada ineptitud.

La incompetència espanyolista envers Catalunya respon, segons Maspons, a la negació i confusió que suposa identificar la pàtria i la seva unitat amb un règim polític. Espanya està entestada a solucionar la qüestió catalana amb mesures polítiques quan es tracta d'una qüestió nacional, assegura el jurisconsult. Per a Maspons, la supressió de l'autonomia catalana pretén demostrar que Catalunya no està preparada per governar-se, afirmació a la qual Maspons replica recordant que Catalunya va ser un estat durant nou segles i que, durant 200 anys, va exercir l'hegemonia al seu món. Per tot plegat, afirma, si en aquest moment demostra incapacitat és perquè el règim de negació que la governa des de 1714 s'ha erigit com un sistema destructor de les seves capacitats.

Així mateix, Maspons equipara dretes i esquerres espanyoles en la seva voluntat de negació espanyolitzadora. Tanmateix, reconeix que l'Estatut va ser aprovat per les esquerres i que és d'obligat compliment per a les forces conservadores. Això no obstant, Maspons considera que l'Estatut no és res més que un permís donat a precari, llarg i controlat, amb una negació espiritual de personalitat concedit per un superior "que es queda a la mà un cap de corda per ofegar-lo al seu grat quan li plagui".

Maspons i Anglèsell s'expressa convençut que les esquerres no atorgaven una autèntica autonomia ja que saltaven per sobre del plebiscit popular, regulaven les finances catalanes absorbint-les en injusta proporció i imperant fórmules en cultura que van obligar els diputats catalans a retirar-se de les corts.

Segons Maspons, bastiren una república que abominava dels Borbons però que s'aprofitava de l'espoli que la monarquia aplicava als catalans. L'acció de les dretes encara havia anat a més atès que tenien menys miraments, tot i dir-se forces d'ordre. "Les esquerres deixaren la porta oberta per desfer l'Estatut i les dretes s'han apressat a passar-la", afirma Maspons. Per al jurisconsult, lligar la política catalana a les dretes i esquerres espanyoles, l'afebleix sobremanera i la fa anar sempre a remolc malgrat ser quantitativament superiors.

Maspons mostra la seva decepció en el següent paràgraf: "Encara avui el suprem aglutinant espanyol és la bandera de l'anticatalanisme, tant com en temps de la monarquia; encara nosaltres som els perennement descontents, els que amb la nostra ambició i les nostres exigències portem poc menys que la ruïna a Espanya, els que exigim que tot quedi supeditat a uns aranzels que necessitem perquè sense ells la nostra indústria no es podria sostenir, els que som inguariblement rebels, i els, en fi, separatistes, quan, per desgràcia, la realitat és que hem perdut tot el que no consisteix en

ésser uns simples provincians, que paguem prop el terç del pressupost espanyol i que Catalunya és la terra de promissió [terra promesa] espanyola”.

Maspons insisteix en la seva queixa remarcant que la República va aprovar l'Estatut, però assegurant-se de negar-li la personalitat. La repressió començada l'endemà del 6 d'octubre ensenya, a parer de l'advocat i periodista, que el camí de l'endrecament passa per catalanitzar la política, centrant-la en el plet nacional en lloc de coincidir amb partits forasters en allò que, entén Maspons, divideix els catalans.

Maspons conclou assenyalant que la majoria de processos han estat sobreseguts; els empresonats, alliberats; els periòdics prohibits, permesos; els escorcolls, finits; però lamentant-se que les mesures encaminades a impedir l'enfortiment de la personalitat catalana són curiosament mantingudes.

Uns mesos després, Francesc Maspons insisteix en les seves tesis⁵²⁹ i considera que, després dels Fets d'Octubre, les causes que durant tant de temps han marcat la qüestió catalana segueixen exactament igual. Maspons s'acull al dret internacional per titllar l'encaix de Catalunya amb Espanya de qüestió nacional més que no pas política. La seva perennitat, explica Maspons, demostra que la problemàtica no respon a una qüestió d'arrel política sinó el que en dret modern, afirma, es considera una qüestió nacional. De fet, assegura l'advocat i periodista, malgrat el seguiment de diverses estratègies polítiques, aquestes mai han resolt el tema català. Per a Maspons, la història dels governs en relació a Catalunya és una història de fracassos i, afegeix, la integritat de la pàtria no s'assolirà mai mitjançant la força. Maspons i Anglasesell discrepa del ministre de Justícia, Rafael Aizpún Santafé (CEDA), qui assegura que s'ha reincorporat el servei de justícia de Catalunya per petició de la magistratura i el mateix poble català, tot manifestant que els catalans protestaran. L'única manera de resoldre la situació, entén Maspons, és acceptant el Tribunal de Garanties el recurs presentant per Antoni Martínez Domingo (Lliga Catalana). En la seva conferència, Maspons titlla de col·laboracionista la Lliga Catalana i ataca, tot i que sense anomenar-lo, el ministre d'Instrucció Pública i Belles Arts, el valencià Joaquim Dualde Gómez (Partit Liberal Demòcrata), escollit diputat a Corts per Lleida i antic company de junta a l'Acadèmia de Jurisprudència, a qui considera de ser gairebé un enemic de Catalunya ja que acceptà el deganat del Col·legi d'Advocats de Barcelona durant la dictadura de Primo de Rivera

⁵²⁹ *La Vanguardia*. 19 de febrer de 1935, pàgina 8. Maspons pronuncia una conferència el diumenge 17 de febrer de 1935 al matí, al local del Foment Republicà Gracienc, sota el títol *El moment actual de Catalunya*.

que, a més, va empresonar la junta del col·legi i va penyorar més de 200 advocats per defensar la llengua catalana. Maspons es plany de veure com les polítiques en cultura i ensenyament català són en mans d'un senyor que, al seu entendre, no hauria d'haver estat designat mai per ocupar aquest càrrec per molt que el govern català ho defensés al·legant que era necessari per conservar l'equilibri de la majoria parlamentària. El jurisconsult sosté que Catalunya ja ha fet prou sacrificis al llarg de la seva història i que no es pot anul·lar el dret als catalans al seu autogovern perquè es consideri que s'ha fracassat una vegada, atès que les polítiques contràries han estat un fiasco sempre.

A més, referint-se als Fets del 6 d'Octubre, Maspons també acusa el govern espanyol de no haver estat capaç de promoure una unitat d'esperit ni un ideal col·lectiu i afegeix que, segons la Societat de Nacions, no hi ha integritat d'un país més que en la base moral. L'advocat i periodista ho rebla afirmant, literalment, que el pitjor enemic de la integritat d'una pàtria és molestar els seus habitants, vexar-los o agreujar-los per motius egoistes. El jurista es mostra convençut que el govern espanyol no compleix la llei des del mateix moment en què, per via de diferents decrets ministerials, s'adjudicava serveis traspassats com, sense anar més lluny, la reincorporació de tot el servei de justícia català i la dissolució del Tribunal de Cassació.

Maspons avança que els catalans s'oposaran a aquesta anul·lació, a la vegada que recorda que, si cal, es retornarà a una unió jurídica del dret català que de manera tan entusiasta defensà, assegura, el ministre de Treball, el barceloní Josep Oriol Anguera de Sojo (CEDA). L'advocat i periodista clou la seva conferència tot assegurant que el projecte espanyol d'instaurar a Catalunya un estat de força fins que el pas del temps permeti reformar la Constitució i l'Estatut fracassarà ja que, al seu parer, aquesta estratègia obrirà una més profunda deu de pertorbació en la vida catalana i espanyola. Segons Maspons, la declaració d'inconstitucionalitat de la llei que pretén anul·lar el Tribunal de Cassació seria la millor de les solucions per aturar el que considera una greu qüestió pertorbadora de Catalunya i la normalitat espanyola. L'advocat i periodista conclou expressant el seu desig de prosperitat per l'Estat espanyol i que sigui respectada la manera de ser de Catalunya.

Directament vinculat amb les conseqüències dels Fets d'Octubre, l'Acadèmia de Jurisprudència i Legislació de Catalunya, presidida per Amadeu Hurtado i dirigida per Rafel Gay de Montellà (pertanyent a les joventuts d'Acció Catalana), Ramon Delgar Ventosa, Fèlix Duran i Cañameras, Emili Colom i Segarra i Frederic Marimon i Grifell, es reuneix el 25 d'abril a les set del vespre per tractar sobre la constitucionalitat o no de

la llei del 2 de gener de 1935 que suspenia l'Estatut de Catalunya ⁵³⁰. Demanen la paraula Josep Roig i Bergadà, Manuel Carrasco i Formiguera, Ramon Noguer i Comet i Francesc Maspons i Anglasesell, que ja van intervenir a la primera trobada celebrada el dia 9 d'abril al local del Col·legi de Notaris. Noguer i Comet intervé per rebatre les afirmacions de Maspons i Anglasesell i Carrasco i Formiguera sobre la inconstitucionalitat de l'Estatut. Josep Roig i Bergadà defensa que el text no pot declarar-se inconstitucional atès que tots els diputats catalans l'havien aprovat a les Corts de la República i que el govern espanyol es troba jeràrquicament per sobre del de Catalunya. Carrasco i Formiguera respon que ell no el va votar i Maspons sosté que l'Estatut és anticonstitucional malgrat haver quedat regenerat per l'acceptació i aplicació de Catalunya, alhora que manté que la llei que suspèn l'Estatut tampoc és constitucional. Així mateix, defensa que el Tribunal de Garanties no pot prohibir al Parlament que legisli sobre matèria de codi civil. El jurisconsult també llegeix un resum de la memòria escrita per l'acadèmic Ramon Maria Roca i Sastre. Maspons s'encarregarà de difondre els seus plantejaments també per la via de les conferències ⁵³¹.

L'any 1935, els fronts d'acció de Francesc Maspons no deixaran de créixer arran del seu contrastat prestigi. Així, la junta de l'Associació de Funcionaris de la Generalitat de Catalunya anuncia a principis d'any que el jurisconsult ha acceptat l'assessoria tècnica de l'entitat composta pel mateix Maspons i Anglasesell, Miquel Àngel Marín, Joan Pelegrí i Nicolau, el seu fill Antoni Pelegrí i Partegàs i Joan Santamaria. Maspons s'inscriu en un grup de funcionaris amb vocació periodística i literària, com Carles Riba, Joan Comelles i Manuel Valldeperes, entre d'altres, que compartien un origen barceloní, circumstància que explicava les diferències professionals, intel·lectuals i, fins i tot, polítiques existents entre aquesta elit i el gruix del funcionariat, provinents de comarques ⁵³².

En quant a la Ciutat de Repòs i Vacances per a Obreres, l'esdevenir polític en uns anys tan convulsos acaben, però, condicionant el projecte fins dur-lo a la seva mort. Els Fets d'Octubre van provocar que el nou govern de l'anomenat Bienni Negre li negués a la societat el 14 de febrer de 1935 la seva condició de cooperativa mixta de consum i de producció. Cinc mesos més tard, l'entitat només podia inscriure's com a

⁵³⁰ *La Vanguardia*. 25 d'abril de 1935, pàgina 7.

⁵³¹ El mes de juny, el Foment de la Sardana de Manresa organitza una conferència amb Maspons sota el títol *Constitucionalitat de la llei del 2 de gener*.

⁵³² MARTÍNEZ FIOU, David. *Els sindicats de funcionaris de la Generalitat de Catalunya (1931-1939)*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2010.

cooperativa de consum. L'any següent, només un dia després del cop d'estat franquista, el 19 de juliol la Generalitat feia seu el projecte i nomenava Pere Pi Calleja com a representant a la junta de la societat. Més endavant, via decret, el 4 d'octubre de 1937, el govern establia el seu dret d'ocupació dels terrenys afectats pel projecte. Amb la derrota del 1939, però, tot plegat quedaria liquidat.

En quant al seu perenne compromís amb el món de l'excursionisme, pocs dies després dels Fets d'Octubre, Maspons ofereix la conferència *El camí excursionista de Barcelona a Vilafranca del Penedès*, programada pel Centre Excursionista Vilafranquí el dimecres dia 10 d'octubre a les deu del vespre.

Maspons i Anglès, juntament amb Pau Vila i Blasi Vallespinosa, pronuncia un discurs en el marc de d'un aplec i campament excursionista organitzat els dies 11 i 12 de novembre a Can Cervera, molt a prop del poble de Montseny, per la Federació d'Entitats Excursionistes de Catalunya i el seu organisme Càmping Club de Catalunya per tal de commemorar el centenari de la Renaixença. Maspons intervé el dia 12 tot explicant el significat de l'efemèride.

Francesc Maspons, a més, segueix actuant com a ambaixador del CEC i presideix la inauguració el diumenge 9 de desembre d'un edifici annex del xalet de la Molina, propietat de l'entitat⁵³³. L'acte consisteix en l'ofici d'una missa a la capella del xalet i, a continuació, una visita a les instal·lacions. L'edifici, obra de l'arquitecte Josep Maria Ros Vila, disposa de dues plantes amb cambres per a dormir de dos llits, bany i calefacció. Al primer pis, un ample menjador i bar. L'edifici té una porta a l'ala esquerra completament independent de la resta que dona accés a un rebedor.

D'altra banda, la secció excursionista Gorg Negre organitza la conferència *Travessia del Montseny*, a cura de Francesc Maspons, el dissabte 12 de gener de 1935 al local de la Joventut de les Corts, entitat adherida a la Lliga Catalana.

En la seva condició de representant de la Federació d'Entitats Excursionistes de Catalunya, a més, Francesc Maspons es reuneix el dimarts 29 de gener amb el governador general de Catalunya, Manuel Portela Valladares. A la trobada, Maspons demana a Portela que faciliti l'accés als esquiadors a la frontera entre Puymorens i Andorra, un enclavament de gran atractiu per als amants d'aquest esport situat molt a prop de Puigcerdà⁵³⁴. Portela Valladares fou el primer governador general civil

⁵³³ *Esplai*, suplement del diari *Matí*. 159, 16 de desembre de 1934, pàgina 600. L'article incorpora una foto de l'edifici.

⁵³⁴ *La Publicitat*. 18.795, 30 de gener de 1935, pàgina 2.

encarregat de dirigir la Generalitat després de la suspensió de l'autonomia arran dels Fets d'Octubre⁵³⁵.

Com és habitual, Maspons també participa en una nova edició de la diada de Sant Jordi del centre excursionista. Així mateix, Maspons i Anglasesell publica un article al butlletí del CEC on analitza l'origen etimològic del nom del municipi de Tossa i on qüestiona l'afegitó modern de Tossa *de mar*, en considerar que no té sentit ja que no existeix cap altra població a Catalunya que tingui el mateix nom. A més, recorda que no pot ser confós amb el poble de Toses (Ripollès), ja que la grafia, la pronunciació i l'arrel etimològica no tenen res a veure⁵³⁶.

El Centre Excursionista del Bages a Manresa organitza també una conferència per al diumenge dia 5 de maig a la tarda a la sala de concerts de l'Orfeó Manresà a càrrec de Maspons, sota el títol *Valor humà del nostre excursionisme*⁵³⁷.

Un altre focus d'actuació recurrent de Maspons serà la seva col·laboració amb les organitzacions juvenils de caire religiós. Així, participa dels cursos de la Federació de Joves Cristians, presidida per Fèlix Millet, juntament amb, entre d'altres, Carrasco i Formiguera, Joaquim Ruyra i Vila d'Abadal.

De la mateixa manera, assisteix el 20 de gener a la inauguració de l'escola general de propagandistes de la Federació de Joves Cristians de Catalunya. L'entitat organitza un curs de formació de propagandistes i un altre de periodistes. Entre els assistents també hi figuren personalitats com Joaquim Ruyra, Carles Cardó, Fèlix Millet, Albert Bonet, Ruiz Hebrard, Casasses, Tarrés i Claret, Roff, Montfort, Ruiz Manent, Gallart i Folch, Carrasco i Formiguera, Joaquim M. de Nadal, Roda i Ventura, Manuel Brunet, Manuel de Montoliu, Josep Maria Boix, Francesc Manich, Serrahima, Vila d'Abadal i Tomàs Roig i Llop, entre d'altres.

Pel que fa al camp de la cultura i de la producció intel·lectual, Maspons i Anglasesell fa acte de presència a la festa del Col·legi d'Advocats de Barcelona dedicada al seu patró, San Raimon de Penyafort, celebrada el diumenge 27 de gener a l'església de Nostra Senyora del Rosari del Pares Dominics. L'efemèride inclou un concert de l'Orfeó Català, dirigit pel mestre Millet.

⁵³⁵ ABC. 17 de gener de 1935, pàgina 10.

⁵³⁶ MASPONS i ANGLASELL, Francesc. «Tossa i Toses». *Butlletí del Centre Excursionista de Catalunya*. 480, maig de 1935, pàgines 203-204.

⁵³⁷ El butlletí del Centre Excursionista de la comarca del Bages, corresponent als mesos de juny i juliol, recull la conferència que va oferir Maspons el diumenge dia 5 de maig. El butlletí és a la Biblioteca de Catalunya.

Així mateix, publica l'assaig *La llei de la família catalana*⁵³⁸, aparegut a finals d'estiu del 1935. L'escriptor i polític sabadellenc, Joan Puig i Pujol, considera que el sentiment de família es concreta tant en l'aspecte moral com en el material i que la seva persistència com a institució ha permès la pervivència del poble català⁵³⁹. Per a l'escriptor, Maspons i Anglasesell té l'encert d'explicar els trets més característics de la constitució familiar catalana en fugir de tractats tècnics i centrar-se en les diferents modalitats del seu règim econòmic intern. El llibre pretén divulgar la llei que regula la família catalana, ben diferent de la d'Espanya i que, afirma, els esperits més uniformistes han volgut abatre. La ressenya finalitza ressaltant que Maspons mostra a *La llei de la família catalana* les arrels de la secular existència catalana, regida i controlada pel seny patriarcal.

8.9 Col·laboracions periodístiques

8.9.1 *Clarisme*

Clarisme esdevé un altre dels grans projectes periodístics impulsat per Francesc Maspons. Nominalment, el jurisconsult hi constava com a director d'aquesta revista pensada per convertir-se en un altaveu i plataforma per a escriptors novells catalans. Es tractava d'una publicació eclèctica, molt catalanista, que pretenia donar veu als nous valors de la cultura catalana, tal com reflectia el seu subtítol: *Periòdic de joventut. Art i literatura*.

Sobre la direcció efectiva de la revista existeixen diverses teories. Segons la historiadora Roser Porta, el director real de *Clarisme* era Delfí Dalmau, malgrat que oficialment hi constés Maspons i Anglasesell⁵⁴⁰. De la seva banda, Teresa Muñoz afirma que Maspons n'era el director⁵⁴¹, mentre que la mateixa Rodoreda escriu al pròleg del seu llibre *Crim*⁵⁴² que la directora era ella.

Sigui com sigui, Francesc Maspons hi deuria jugar un paper força determinant tal com denota el mateix nom de la publicació, clarament derivat de *Clarís*, la revista des de la qual un any abans el jurisconsult es dedicà, tot sol, a comentar la discussió de

⁵³⁸ MASPONS I ANGLASELL, Francesc. *La llei de la família catalana*. Barcelona: Col·lecció Popular Barcino, 1935.

⁵³⁹ PUIG I PUJOL, Joan. *L'acció*, de Terrassa. 8.294, 2 de setembre de 1935, pàgina 4.

⁵⁴⁰ PORTA, Roser. *Mercè Rodoreda i l'humor (1931-1936). Les primeres novel·les, el periodisme i 'Polèmica'*. Barcelona: Fundació Mercè Rodoreda, 2007, pàgina 68.

⁵⁴¹ MUÑOZ, Teresa. *Entrevistes de Mercè Rodoreda a Clarisme*. Estudis de llengua i literatura, nº5. Barcelona, 1992-1993, pàgina 496.

⁵⁴² RODOREDÀ, Mercè. *Crim*. Barcelona: Edicions de la Rosa dels Vents, 1936.

l'Estatut a les Corts estatals republicanes. Teresa Muñoz, a més, el defineix com a propulsor i mecenes i situa Dalmau i Rodoreda com a responsables de fet, del dia a dia, de la revista. Cal ressaltar, així mateix, que el catalanisme de *Clarisme* era d'un inconformisme en la línia de Maspons i que, a més, el setmanari es va convertir en un dels més grans defensor i difusors de la gramàtica de Pompeu Fabra, personatge molt proper a l'advocat i periodista.

En total apareixen trenta-set números, de l'1 d'octubre de 1933 al 30 de juny de 1934. El primer any es publiquen onze exemplars i el 1934 n'apareixen vint-i-sis.

Inicialment, la seva periodicitat era quinzenal, però a partir del quart número ja va passar a ser setmanal. És justament a partir d'aquest exemplar que la seva aparició als quioscos es fixa en dissabte. Els tres primers números apareixen, respectivament, en diumenge, dilluns i dimecres.

La revista, sempre de quatre planes i amb una composició de quatre columnes, es va imprimir durant tota la seva existència a l'establiment Imperi, situat al carrer de València, 200. De la seva banda, com a adreça de la revista apareixia només l'apartat de correus 5.081. El preu era de 20 cèntims l'exemplar i existien diverses fórmules de subscripció. La trimestral ascendia a 2,50 pessetes; la semestral, 4,50 pessetes, i l'annual arribava a les 9 pessetes.

A l'editorial del primer número, la publicació sintetitza els seus principis fundacionals:

Volem oferir una tribuna generosa al nostre jovent que es deleix per crear, per oferir [...] l'organització d'una cooperativa editorial on trobin eixida al públic les obres que en siguin mereixedores. [...] Rebutgem tot absolutisme, tot despotisme i tota violència en contra nostre i en favor nostre. [...] Si sou fonamentalment feixista, ara teniu sota els vostres ulls l'enemic vostre: *Clarisme*, que és l'amic dels qui volen totes els llibertats contra totes les disbauxes, irresponsabilitats i infal·libilitats.

Tres eixos que marcaran durant tota la seva existència la personalitat de la revista, juntament amb l'adhesió explícita al catalanisme més espiritual:

La màxima claredat per als catalans és la màxima catalanitat. Per això hem d'ésser "claristes": partidaris i amics de clarícies, anhelosos i actius propugnadors de claredat, de la nostra claredat, de la catalana claredat, que ha d'ésser vigorosa, clara i neta catalanitat.

Pensament que denota la influència de Maspons a la revista, més enllà de la direcció efectiva del setmanari. A més, dins d'aquesta línia, la revista defensaria explícitament al seu tercer número la unió de tots els pobles catalanoparlants, és a dir,

Andorra, Catalunya del Nord, Balears, País Valencià, Alguer i Principat, màxima recurrent en el jurisconsult.

Els principals col·laboradors de *Clarisme* foren Mercè Rodoreda i Delfí Dalmau. Sobre la figura del pedagog, cal assenyalar que Dalmau publicaria a la cooperativa editorial de *Clarisme* els seus llibres *Una altra mena d'amor*⁵⁴³ i *Polèmica*⁵⁴⁴ -aquest, juntament amb Rodoreda- i que molts de la resta de col·laboradors deurién provenir –tal com apunta Teresa Muñoz- del Liceu Dalmau, dirigit per ell mateix i que apareixia anunciat a les planes de la revista amb freqüència.

Entre les abundoses signatures presents a la publicació hi destaquen, a banda de Rodoreda i Dalmau, noms com Joaquim Granados, Miquel Martines, Antoni Rius, Pere Casadevall, J. Solà Bertrana, Just d'Esvern, Bolic, Josep Martinell, R. de P. Gatell i Olivé, el dibuixant Òscar, Enric Batlle, Josepa Ferrater, Ventura Plana, Joaquim Grau Latorre, Teresa Aymerich Padrós, Domènec Miralta, A. Rosas i Tomàs, Jesús Paluzie Borrell, J. Gimeno Navarro, Guifré Bosch, Josep Casal Pérez, Janot Puig, Robert Casas i Parnau i Just Alegre, entre d'altres. Alguns continuarien amb una carrera professional reeixida en diferents camps, mentre que d'altres no tindrien més transcendència.

Un dels elements més recurrents durant els nou mesos de vida de *Clarisme* és la publicació d'enquestes i debats sobre temes ben diversos, com la literatura, la llengua i la política. Més enllà de disputes partidistes –que tant rebutjava el mateix Maspons-, la revista reflexiona sobre aspectes de tanta actualitat també al segle XXI com el nacionalisme i l'universalisme, la retolació en castellà, el costum de parlar castellà als estrangers i la legalització de la prostitució, entre d'altres. El setmanari també inclou tota mena d'assajos d'estètica literària; notes biogràfiques de personatges com Chopin, Beethoven, Mozart i George Sand, i una secció de viatges llunyans a indrets com l'Índia i Lapònia. Tot plegat, amanit amb comentaris i crítiques sobre exposicions, conferències i una sèrie de fotografies i caricatures d'actors i actrius de cinema i escriptors.

Sens dubte, però, el més destacable de la publicació es troba a la seva secció d'entrevistes, tant pel ressò dels entrevistats com per la transcendència futura de la responsable de la major part dels textos, Mercè Rodoreda. L'autora de *La plaça del Diamant* s'encarregaria de la major part de les entrevistes publicades, bàsicament a escriptors i artistes de renom de l'època. En total apareixerien tretze sota la seva signatura, anant la resta a càrrec de Ventura Plana i, en menor mesura, de Joaquim Grau

⁵⁴³ DALMAU, Delfí. *Una altra mena d'amor*. Barcelona: Editorial Clarisme, 1933.

⁵⁴⁴ DALMAU, Delfí; RODOREDÀ, Mercè. *Polèmica*. Barcelona: Editorial Clarisme, 1934.

Latorre. Els personatges entrevistats per Rodoreda són, per ordre d'aparició, Joan Arbó, Agustí Esclasans, Cèsar August Jordana, Miquel Llor, Maria Teresa Vernet, Tomàs Roig i Llop, Carles Soldevila, Apelles Mestres, Eduard Serra *Òscar*, el dibuixant Sansalvador, Plàcid Vidal, Alfons Maseres i Llucieta Canyà.

Ventura Plana, de la seva banda, entrevista Miquel Poal Aragall, Salvador Perarnau, Joan Oller i Rabassa, Sebastià Sánchez Juan, Fages de Climent, Just Cabot i Josep Janés Oliver. Finalment, Grau Latorre publicaria una entrevista amb Manuel Valldeperes.

Mercè Rodoreda també hi publicaria diversos contes, de la mateixa manera que farien Delfí Dalmau, Miquel Martines, el valencià Carles Salvador, F. Coll Boldu, Jaume Vicencs Carrió i Ventura Plana.

Clarisme acostumava a publicar en portada un dibuix japonès, el que no deixava de ser un tret força distintiu respecte a d'altres revistes de l'època. En quant a les seccions més o menys fixes, en destaquen Antifrivolitat, un espai per a comentaris irònics sobre temes relacionats amb la política i la cultura, principalment; Enquesta; Camins, la secció dedicada a promoure la gramàtica fabriana; Polèmica, la tribuna de debat dels joves; Llibres, cinema i discs; Contes de lectors i respostes; Anti-Be, invectives que provocarien les queixes dels responsables d'*El be negre*; Guaita internacional, i Excursions.

L'última edició de la revista surt al carrer el 30 de juny de 1934 avançant en portada la interrupció del setmanari –que seria definitiva- a causa de les vacances d'estiu. Al seu text de comiat, la publicació ressalta la seva oposició a tot tipus de despotisme, critica el sotmetiment polític que –afirma- vui Catalunya i, per cloure, sol·licita la instauració d'una autoritat que treballi per l'ús adequat del català a la premsa, tal com succeeix a d'altres països com Anglaterra. Per tant, *Clarisme* reivindica a la seva portada els principis fonamentals de la revista des del seu començament: rebuig a tot tipus d'imposició, sobirania política i enfortiment de la llengua, tot plegat en el context del Bienni Negre.

9- GUERRA CIVIL I REPRESSIÓ (1936-1939)

9.1 Triomf del Front Popular

Durant l'interval que abraça el triomf de les esquerres a les eleccions de febrer de 1936 i el cop d'estat del 18 de juliol, Francesc Maspons se centrarà en la seva tasca de jurista i investigador, malgrat que sense oblidar-se de les seves activitats en aquells camps habituals en ell i sense abstraure's de la complexitat política del moment, tal com s'extreu de l'intercanvi de cartes mantingut amb Nicolau d'Olwer per aquelles dates⁵⁴⁵.

En les primeres setmanes posteriors a les eleccions, Maspons s'integra a la comissió executiva del primer Congrés Jurídic Català organitzat per l'Acadèmia de Jurisprudència i Legislació de cara a la primera quinzena de maig. Concretament, forma part de la comissió dictaminadora de la secció III, on el ponent Josep Quero i Molares tracta el tema *Proposar les bases d'unificació en matèria d'obligacions*⁵⁴⁶. La comissió es constitueix el 5 de febrer. Francesc Maspons també s'afegeix com a vicepresident de la subcomissió de ponències, constituïda uns mesos abans, l'11 de juliol de 1935. Els temes a deliberar són: fixar l'abast de l'autonomia legislativa de Catalunya; orientació general sobre la reforma del dret civil català i la conveniència o no d'una codificació immediata; proposar les bases d'unificació en matèria d'obligacions; fixar el criteri jurídic de Catalunya sobre l'orientació de la legislació obrera, principalment en relació amb la intervenció de l'Estat; internacionalització de les normes sobre pagaments i fallides.

La mateixa acadèmia, a més, edita durant aquest període el llibre *Discussions sobre temes de dret públic*, on es recullen les intervencions sobre temes de dret públic organitzades durant el curs 1934-35 amb discursos de Maspons i Anglasell, Amadeu Hurtado, Josep Roig i Bergadà, Ramon Maria Roca i Sastre i Manuel Carrasco i Formiguera, entre d'altres. Les sessions es varen dedicar a estudiar el problema plantejat amb la llei del 2 de gener de 1935, declarada inconstitucional un any després, la qüestió de la jurisdicció dels tribunals militars i a l'anàlisi de les facultats legislatives del Parlament en matèria de dret civil arran, especialment, de la sentència del Tribunal de Garanties Constitucionals contra la Llei de Contractes de Cultiu. El volum, de més de 200 pàgines, conté les actes de les nou sessions celebrades, les ponències dels tres temes

⁵⁴⁵ Fons Nicolau d'Olwer ubicat a la Biblioteca de l'Abadia de Montserrat. Carta de Francesc Maspons a Nicolau d'Olwer, datada a Barcelona el 26 de març de 1936.

⁵⁴⁶ PÉREZ-BASTARDAS, Alfred. *Els republicans nacionalistes i el Catalanisme polític: Albert Bastardas i Sampere (1871-1944)*. Vol. II, pàgina 419.

discutits, les conclusions aprovades i l'escrit elevat al president del consell de ministres de la República i al president de les Corts.

Així mateix, pel que fa a la seva tasca investigadora, el mes de març obté una menció especial en un concurs sobre l'estudi del dret civil català convocat per la Generalitat, amb el seu treball *El problema de les regulacions generals*⁵⁴⁷. Al certamen hi participen grans figures del món jurídic com Ramon Maria Roca i Sastre, guanyador; Josep Morell; Antoni Morell i Macià; Josep Uriarte Berasategui, i Josep Dencàs i Torres. El jurat el componen els juristes Raimon d'Abadal i Calderó, Joan Maluquer i Viladot, Amadeu Hurtado, Josep Roig i Berguedà i Ramon Coll i Rodés.

Actiu en la seva tasca investigadora, Maspons i Anglasesell també rebrà el premi Duran i Bas, dotat amb 2.500 pessetes i atorgat per l'Institut d'Estudis Catalans, pel seu treball *Comentaris a la llei de majoria i habilitació d'edat*⁵⁴⁸. Els premis es lliuren aprofitant l'obertura del curs acadèmic de l'Institut d'Estudis Catalans 1935/36. L'acte, celebrat el dimecres 20 de maig a l'amfiteatre de l'Acadèmia de Medicina, està presidit per l'alcalde de Barcelona, Carles Pi i Sunyer; el conseller de Cultura, Ventura Gassol, i l'expresident de la Mancomunitat, Josep Puig i Cadafalch. El periodista i historiador Jaume Carrera i Pujal també obté un accèssit de 1.000 pessetes pel seu estudi *Per un ordre jurídic i econòmic*.

Només dos dies abans, Maspons intervindrà també davant del ple del I Congrés Jurídic Català per exposar els mèrits de Rafel Patxot i sol·licitar que se'l nomeni congressista d'honor⁵⁴⁹. La petició s'emmarcava en la relació força estreta que mantingué durant bona part de la seva vida amb el mecenes empordanès. Rafael Patxot s'havia traslladat a Barcelona al voltant de l'any 1900, a on ràpidament es relacionà amb el grup de l'Avenç, editorial fundada per Ramon Casas i Jaume Massó i Torrents, emparentat amb la família política de Maspons⁵⁵⁰. Entre el seu cercle d'amistats s'hi troben relacions comunes com Pompeu Fabra, Pere Coromines, Joan Maragall, mossèn Antoni Alcover i mossèn Norbert Font i Sagué.

Tornant a les discussions del congrés jurídic, durant la sessió del divendres 22 de maig al voltant de la necessitat o no de la reforma del dret civil català i la conveniència

⁵⁴⁷ *La Publicitat*. 19.154, 26 de març de 1936, pàgina 3.

⁵⁴⁸ *La Vanguardia*. 21 de maig de 1936, pàgina 8.

⁵⁴⁹ Sempre ben connectat, aquell mateix dia Maspons i Anglasesell també visità el president de la Generalitat, Lluís Companys.

⁵⁵⁰ MALUQUER i SOSTRES, Joaquim. *Rafael Patxot i Jubert. Mecenes i científic*. Barcelona: Editorial Pòrtic, 1994.

de la seva codificació immediata, Maspons explica que ha votat a favor de la publicació de l'apèndix del dret civil català per tal que no pugui ser revisat mentre durin els treballs de codificació.

A la sessió de l'endemà, es llegeix una esmena de Francesc Maspons, que no és acceptada per la Comissió Jurídica Assessora. El jurisconsult afirma que la retira tot remarquant que el congrés no es pot conformar amb l'actual situació jurídica de Catalunya i que ha d'aspirar a aconseguir molt més. De fet, Maspons es queixa davant l'actitud de la comissió d'acceptar les limitacions que la constitució espanyola imposa al dret civil català. El jurisconsult crida, en nom del catalanisme, a no acceptar cap claudicació i demana que el Parlament fixi la preferència del dret català enfront el codi espanyol.

A la sessió del divendres 29 de maig es donen per closes les tasques del I Congrés Jurídic Català, amb l'anunci de la presentació de diverses monografies a càrrec de Maspons i Anglasesell, Ramon Maria Roca Sastre, Ramon Delgar i Ventosa, K. Braunias i J. Prats. Així mateix, es llegeixen unes mocions, entre elles una de Maspons, que queden aprovades. L'organització del congrés agraeix públicament la tasca de Francesc Maspons de gestionar les aportacions d'il·lustres juristes, algunes procedents de l'estranger.

Paral·lelament al congrés, davant la renovació de la junta del Col·legi d'Advocats de Barcelona, Francesc Maspons dona suport a la candidatura de caràcter transversal formada per Pere Rahola i Molinas (vinculat a la Lliga), Antoni Vilalta i Vidal (membre del Partit Nacionalista Republicà d'Esquerra), Ferran Boter i Mauri i Narcís Llampallas i Gifré. La llista guanyaria les eleccions⁵⁵¹.

Malgrat la complexitat del moment, Francesc Maspons prossegueix amb les seves activitats i el 17 de juny de 1936, un mes abans de l'alçament militar, pronuncia una conferència a la facultat de dret sota el títol *El renaixement dels estudis jurídics a Catalunya*, amb motiu del I Congrés Jurídic Català⁵⁵². La xerrada forma part del cicle organitzat pel congrés amb motiu de l'Exposició Bibliogràfica i de Fonts del Dret instal·lada al paranímf de la Universitat de Barcelona. L'acte, on també hi participa Pau Font de Rubinat, és presidit per Amadeu Hurtado, juntament amb els catedràtics Alger i Algarra; els magistrats del Tribunal de Cassació, Martí Miralles i Roca Sastre, i el membre de la comissió assessora de la Generalitat, Borrell Soler. Maspons enceta la

⁵⁵¹ *La Publicitat*. 19.204, 24 de maig de 1936, pàgina 3.

⁵⁵² *La Vanguardia*. 14 de juny de 1936, pàgina 8.

seva intervenció ressaltant que la vida jurídica d'un país és el resultat de la col·laboració de tres elements que lluiten per sobreposar-se l'un a l'altre: l'actuació del poble representat a les institucions, la del legislador i la dels juristes que conreen aquesta ciència. Després d'il·lustrar com han resolt aquest equilibri a França i Itàlia, Maspons i Anglasell explica que a Catalunya sempre ha prevalgut l'actuació popular per sobre de l'obra dels legisladors i dels juristes. Per contextualitzar, el jurista destaca el respecte que el Decret de Nova Planta va tenir sobre el règim jurídic català, la derogació del codi de Napoleó, el reconeixement de la diferenciació catalana a les Corts de Cadis i la reforma del primitiu article 15 del Codi Civil espanyol. Atesa aquesta intensa actuació, l'advocat i periodista afirma que el legislador català es va limitar a promulgar unes poques lleis, deixant les principals institucions regulades pel costum. Per aquest motiu, afegeix, a Catalunya no existeixen compilacions sistemàtiques i completes i els juristes se situaven en aquesta realitat, limitant-se a comentaris de les sentències que, a parer de Maspons, reflectien l'esperit jurídic de la terra. El jurisconsult defensa a la seva conferència que, quan Felip V va destruir l'organització catalana, els estudis jurídics van anar decaient, limitant-se a l'estudi del dret romànic. El renaixement posterior dels estudis jurídics, segons Maspons i Anglasell, guarda força similitud amb el de l'idioma, en què els estudis científics sorgeixen a última hora quan les publicacions d'altres modalitats havien iniciat el seu ressorgiment. L'advocat i periodista clou esperançat que aviat l'actual estat dels estudis jurídics catalans sigui superat.

Durant aquests cinc mesos previs a l'esclat de la guerra, Maspons també prosseguirà amb el seu compromís amb el teixit associatiu del país. Així, Maspons, juntament amb figures com Lluís Millet, Ramon d'Abadal, Dr. Carreras i F. Lloveres, entre d'altres, glossa aspectes de la seva personalitat del bisbe Torras i Bages, a qui es recora en el vintè aniversari de la seva mort⁵⁵³.

Francesc Maspons també s'adhereix a finals de maig al comitè organitzador de la Comunitat Cultural Catalano Balear. Entre d'altres, destaquen també personalitats com Avel·lí Artís, Josep Maria Capdevila, Carrasco i Formiguera, Pau Casals, Joaquim Cabot, Delfí Dalmau, Martí de Riquer, Tomàs Roig Llop, Eduard Toldrà i Antoni Xirau, entre molts altres⁵⁵⁴.

⁵⁵³ *Flama*. 215-216, 15 de maig de 1936. Pàgina 6. La revista fa referència també a un especial monogràfic del diari *El Matí* del 10 de maig de 1936.

⁵⁵⁴ *La Vanguardia*. 30 de maig de 1936, pàgina 5.

I, com no pot ser d'una altra manera, participarà del IV Congrés internacional de Càmpings Clubs, XI Campament General de Catalunya i I Congrés Català d'Acampada celebrat a Caldes de Montbui del 29 de maig al 7 de juny de 1936. Maspons hi intervindrà juntament amb Batista i Roca, Pinyol i Llop, J. Ll. Ballerean (secretari del comitè del càmping del Toruing Club de França) i Eduard Fontserè, entre d'altres⁵⁵⁵.

Només un dia abans del cop d'estat, a més, Maspons i Anglasell és designat membre del tribunal que ha de jutjar el concurs de provisió de 33 notaries convocades. També formen part del tribunal altres figures del dret com Roca i Sastre, Joan Martí Miralles, Antoni Par i Tusquets i Emili Vallès, entre d'altres⁵⁵⁶.

9.2 Cop d'estat i persecució

Amb el cop d'estat, la filiació catòlica i petitburgesa de Maspons el situen en el punt de mira de determinats sectors extremistes. La seva vida, fins i tot, correrà un gran perill. Miquel Guinart, antic representant del CADCI i responsable d'una oficina de guerra vinculada a la columna Macià-Companys, rep una trucada a la seva caserna on una veu femenina li pregunta si sap qui és Maspons i Anglasell⁵⁵⁷. Tot plegat deuria succeir a finals de 1936, segurament entre setembre i octubre ja que Guinart situa l'acció en les mateixes pàgines de la seva biografia on parla de l'arribada d'Artemí Aiguader a la conselleria de Governació i la constitució de la Junta de Seguretat Interior de Catalunya. A la pregunta de la dona, Guinart respon que el coneix i que hi ha parlat alguna vegada i la seva interlocutora li explica que una patrulla de control havia anat a casa seva per endur-se'l. Com que no hi era, els seus membres havien anunciat que hi tornarien al vespre. Guinart, però, hi envia una patrulla d'ERC que protegeix Maspons i la seva família.

El mateix Maspons li truca mitja hora més tard per la seva diligència i per agrair la seva protecció.

⁵⁵⁵ *Flama*. 220, 12 de juny de 1936, pàgina 4.

⁵⁵⁶ *La Vanguardia*. 17 de juliol de 1936, pàgina 6.

⁵⁵⁷ GUINART, Miquel. *Memòries d'un militant catalanista*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1998, pàgines 67 i 68.

9.3 La pau separada.

Amb la contesa ja en marxa, l'advocat i periodista promou una sèrie d'accions que manifesten la seva concepció de Catalunya com a subjecte polític propi. De fet, l'historiador Arnau González i Vilalta assegura que Francesc Maspons, el novembre de 1936, intentaria contactar amb els capítosts franquistes mitjançant el govern italià amb l'objectiu d'aconseguir una pau separada per a Catalunya i el respecte de la seva autonomia⁵⁵⁸. Segons Roma, Maspons assegurava tenir el suport de diversos sectors d'Estat Català, d'ERC, d'Unió Democràtica i del centre catalanista La Falç, a banda del mateix Joan Casanovas, president del Parlament⁵⁵⁹. Les seves gestions, però, no donarien cap fruit atesa la fèrria negativa de Franco a obrir qualsevol procés negociador⁵⁶⁰. A més, els italians tancarien el seu consolat de Barcelona a finals de novembre, el que, a la pràctica, dificultava qualsevol intermediació. L'episodi, tot i que González Vilalta i Enric Ucelay-Da Cal presenten Maspons com una figura rellevant del separatisme contrari a Companys i l'emmarquen en un complot de més abast per fer caure el president de la Generalitat, no deuria, però, adquirir una excessiva envergadura atès que no és esmentat en cap moment ni com a acusació ni com a eximent de la defensa durant el judici a què posteriorment –tres anys més tard– seria sotmès Maspons i Anglasesell pels tribunals franquistes un cop fineix la guerra.

9.4 Protecció del patrimoni cultural

Durant els primers mesos del conflicte, les inquietuds de Francesc Maspons també se centren en la protecció del patrimoni cultural. El 15 de maig de 1937 visita el mestre Francesc Pujol i Pons per demanar-li de quina manera es podrien salvar de la destrucció els documents pertanyents a les institucions Arxiu de la Masia Catalana i l'Obra del Cançoner Popular de Catalunya, totes dues sostingudes per Rafel Patxot, els interessos del qual Maspons va representar també després de la guerra.

⁵⁵⁸ GONZÀLEZ VILALTA, Arnau, i UCÉLAY-DA CAL, Enric (eds.). *Contra Companys, 1936. La frustración nacionalista ante la Revolución*. València: Universitat de València, 2012. Pàgines 330-334 i 385-388.

⁵⁵⁹ GONZÀLEZ VILALTA, Arnau. *Amb ulls estrangers. Quan Catalunya preocupava Europa. Diplomàcia i premsa internacional durant la Guerra Civil*. Barcelona: Editorial Base, 2015.

⁵⁶⁰ MIR, Gregori. *Aturar la guerra. Les gestions secretes de Lluís Companys davant el govern britànic*. Barcelona: Proa, 2006. Pàgina 190. El mes de juny de 1938, el govern anglès proposa a l'italià presentar una proposta d'armistici per aturar la Guerra Civil espanyola. El funcionari del Foreign Office, Walter Roberts, assegura que, segons informacions facilitades pel ministre d'Afers Exteriors francès, Georges Bonnet, el bàndol republicà estava disposat a acceptar la proposta de mediació. El dia 2 de juliol, però, Mussolini rebutja la mediació davant la negativa de Franco de negociar res que no fos la rendició sense condicions dels republicans.

Patxot havia promogut, entre d'altres empreses, l'Obra del Cançoner Popular de Catalunya, un recull de cançons i danses populars d'arreu dels territoris de parla catalana⁵⁶¹. Sota la titularitat de la Fundació Concepció Rabell i en col·laboració amb l'Orfeó Català, Patxot havia encarregat la direcció de la tasca al mestre Francesc Pujol, qui va rebre el suport actiu en el treball de camp de Baltasar Samper, mossèn Higiní Anglès, mossèn Francesc Baldelló, Ventura Gassol, Pere Bohigas, Joan Llongueras, mossèn Joan Puntí i Collell, Joan Tomàs i del mateix Patxot. En el moment que esclata el conflicte bèl·lic, l'obra ja sumava més de 40.000 documents. Maspons i Pujol decideixen crear un patronat que agrupi totes les institucions i que romangui sota el patrocini de la Generalitat, de manera que s'asseguri així la seva protecció. Un cop arriba l'autorització del mateix Patxot, el 24 de juliol, el Diari Oficial de la Generalitat publica un decret de cultura que assegura la protecció del govern català atesa la valuosa importància de la seva tasca.

El mateix decret estableix que el Patronat de les Institucions Patxot quedi integrat per Eduard Fontserè, professor, membre de les Fundacions Patxot; Josep Danés, arquitecte, col·laborador en cap de la Masia Catalana; mestre Francesc Pujol, director de l'Obra del Cançoner Popular de Catalunya; Francesc Maspons secretari de les Fundacions Patxot; Antoni Gallardo, arquitecte, col·laborador de l'Arxiu de la Masia Catalana, i al qual s'afegirà un representant del departament de Cultura. La relació entre Maspons i Danès es remuntava als temps en què el jurista havia encarregat a l'arquitecte la construcció del xalet de la Molina quan presidia el Centre Excursionista de Catalunya⁵⁶².

Amb la mort de Francesc Pujol el 1945, l'Orfeó Català intenta reprendre l'Obra del Cançoner Popular de Catalunya. Patxot s'hi nega en rodó en senyal de protesta per la dictadura franquista i reclama judicialment que li siguin retornats els documents, sentència resolta al seu favor el 1954. Finalment, el mes de maig de 1991, els hereus de Patxot lliuren tot el material al monestir de Montserrat.

⁵⁶¹ MALUQUER i SOSTRES, Joaquim. *Rafael Patxot i Jubert. Mecenes i científic*. Barcelona: Editorial Pòrtic, 1994.

⁵⁶² MASSOT i MUNTANER, Josep. *Semblances i comentaris*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1999.

9.5 Dictadura

Tot just acabada la guerra, el 28 d'abril de 1939, Francesc Maspons presenta la seva petició formal de seguir inscrit al Col·legi d'Advocats. Maspons, però, no ho tindrà fàcil ja que, per als sublevats, és moment de passar comptes. Atès el seu marcat catalanisme, els tribunals franquistes acorden el 9 de maig de 1940 incoar-li expedient de depuració⁵⁶³.

A la seva declaració, presa amb anterioritat, el 10 de febrer, Maspons afirma que, en el moment d'esclatar la guerra, no exercia com a advocat. Així mateix, al·lega que es va incorporar a les noves institucions el dia de l'alliberament de Barcelona i que no va exercir cap càrrec públic durant la República.

Com a element atenuador declara que durant el conflicte va amagar al seu domicili el reverend Vinyoles, sacerdot del seminari del Col·lell; el reverend Dr. Joaquim, catedràtic del seminari de Girona; una monja de nom Maria, mare superiora d'una casa de Barcelona de les germanes del Sagrat Cor, i els pagesos Josep Roca i Eudald Plana. A més, Maspons afirma haver facilitat el pas de la frontera a l'enginyer Víctor Bultó i als pagesos Ginés Valls, A. Arisa i Joan Salans.

Durant la durada de la contesa, Maspons i Anglasesell assegura haver viscut d'estalvis i no haver pertanyut a cap sindicat, partit polític ni lògia maçònica.

El juriconsult també declara que no va obtenir passaport per marxar del país i que no es va plantejar creuar la frontera a peu en ser del tot impossible per a la seva dona.

Maspons presenta com a testimonis de la seva declaració Josep Maria de Porcioles, cap provincial d'Auxili Social de Lleida i futur alcalde de Barcelona entre 1957 i 1973; Rómulo Zaragoza, cap local d'Auxili Social del districte zero de Barcelona; el doctor Joan Alsina Melis, del grup d'investigació Concepció, i el reverend Joan Guim, rector de la residència dels pares jesuïtes de Barcelona. Així mateix, Maspons hi afegeix un aval de Ramon Merino Gràcia, militant del partit únic Falange Española Tradicionalista y de las Juntas de Ofensiva Nacional Sindicalista (FET y de las JONS).

⁵⁶³ El seu expedient de depuració es conserva, juntament amb la resta de tota la seva documentació professional, a l'arxiu del Col·legi d'Advocats de Barcelona, a l'Arxiu Nacional de Catalunya. La carpeta porta escrita la següent nota d'interès: *Depurat pel tribunal en sessió de 12 de desembre de 1940, intruït prèviament expedient amb el número 63 de 1940 (sobresegut).*

La coneixença amb Josep Maria de Porcioles ja venia de lluny atès que, com explica el mateix Porcioles en una carta adreçada a Maspons el 23 de febrer de 1917, per la seva condició de notari havia conreat una bona amistat amb el seu pare, Maspons i Labrós⁵⁶⁴. A més, Francesc Maspons i Labrós havia prologat el llibre *Notes folklòriques de la Vall d'Àger*, de Joan de Porcioles i Gispert, també notari i pare del futur alcalde de Barcelona.

Finalment, Maspons i Anglasesell declara haver estat detingut en dues ocasions durant el conflicte, la primera el 24 de novembre de 1936 a càrrec de la policia, on a més, es va procedir a registrar el seu domicili, i la segona el 10 de març de 1937, a càrrec del Servei d'Intel·ligència Militar. Aquest òrgan, però, no fou creat fins a l'agost de 1937⁵⁶⁵, de manera que és possible que l'objectiu de Maspons fos emfasitzar la seva condició de víctima durant els primers mesos de la guerra.

El 27 de novembre de 1940, Rómulo Zaragoza Navas és cridat a declarar com a testimoni en el procés obert contra Maspons. A la seva intervenció, Zaragoza, comerciant i cap local d'Auxili Social del districte zero de Barcelona, assegura que coneix el jurisconsult de tota la vida i que sempre ha militat en partits d'ordre de marcat tarannà catòlic. Així mateix, el testimoni afirma que, més que separatista, Maspons i Anglasesell és un catalanista “familiar i sentimental”, d'un to marcadament folklòric.

L'endemà és el torn del metge mallorquí, Joan Alsina i Melis. Alsina insisteix que el jurisconsult mai havia estat separatista malgrat simpatitzar amb el catalanisme. El metge declara que, arran dels Fets d'Octubre, Maspons es va posicionar en contra de les polítiques de les forces d'esquerra i que, a causa de la seva fe catòlica, es va mostrar contrari a la persecució de persones religioses. Joan Alsina afegeix que el mes d'octubre de 1936, tant ell com Maspons van contactar amb el consolat italià per tal de formar una xarxa d'informació que facilités l'entrada de les tropes franquistes a Barcelona. Un cop es va retirar el consolat, sempre segons el testimoni d'Alsina, el jurisconsult seguiria aportant informacions d'interès per al servei d'intel·ligència dels Nacionals.

Mentre s'espera l'arribada de la declaració escrita del reverend Joan Guim, amb dificultats per desplaçar-se per motius de salut, el 30 de novembre Maspons i Anglasesell es ratifica de tot allò declarat el 10 de febrer i afegeix que recentment ha estat nomenat membre del Consell Superior de la Quinta de Salut l'Aliança.

⁵⁶⁴ AFM.

⁵⁶⁵ NAVARRO BONILLA, Diego. *Derrotado, pero no hundido. Reflexiones sobre la información secreta en tiempo de guerra*. Madrid: Plaza y Valdés Editores, 2007, pàgina 158.

Finalment, el 4 de desembre arriba la declaració escrita de mossèn Joan Guim. El reverend assevera que el jurisconsult sempre s'ha caracteritzat pel seu fervor religiós i que, durant la contesa, es va intentar posar en contacte amb el seu parent, Ramon Serrano Suñer, concunyat de Franco i ministre d'Afers Exteriors de la dictadura, per posar-se a disposició del bàndol dit Nacional⁵⁶⁶.

Per tot plegat, i atès que pràcticament mai havia exercit la professió d'advocat i que, principalment, s'havia dedicat a la investigació jurídica, el tribunal decideix eximir-lo de tota responsabilitat i renuncia a imposar cap pena de càstig. La notificació oficial s'expedeix al seu favor el 17 de març de 1941.

⁵⁶⁶ La família paterna de Ramon Serrano Suñer estava llunyanament emparentada amb l'avi matern de Maspons, l'economista Ramon Anglasesell Serrano de Aparicio. El pare de Serrano Suñer va prescindir de la segona part del primer cognom en considerar-lo massa aristocràtic. Així mateix, Josefa Serrano de Aparicio i Magrinyà, germana de l'avi de Serrano Suñer, es va casar amb Estanislau Figueres, primer president de la 1a República espanyola (GARCÍA LAHIGUERA, Fernando. *Ramon Serrano Suñer. Un documento para la historia*. Barcelona: Editorial Argos Vergara, 1983, pàgina 17).

**10- ACTIVITAT CULTURAL I POLÍTICA DURANT
LA DICTADURA (1940-1966)**

10.1 Activista clandestí i públic

A partir d'aquí, però, l'activitat en pro de la cultura catalana de Francesc Maspons no s'atura amb l'arribada de la dictadura. De bell antuvi, s'implicarà amb les més incipients accions antifranquistes de perfil principalment culturals, a banda de desenvolupar una notable producció jurídica, literària i intel·lectual.

Així, net de qualsevol responsabilitat política o judicial, ja que no seria sotmès a cap judici militar, Maspons no triga a reprendre les seves activitats de caire catalanista i de seguida pren part de les sessions de concerts i lectures poètiques clandestines organitzades pel militant d'Unió Democràtica de Catalunya, Joaquim Martí, en una data tan primerenca com l'octubre de 1941, tots els diumenges a la tarda al seu domicili particular⁵⁶⁷. Amb el temps, les trobades també inclourien classes d'història de Catalunya i homenatges diversos.

També durant el primer franquisme més repressiu, Francesc Maspons publica el 31 de maig de 1947 i sota el pseudònim de Blai Einer, el poemari *Rosa de tres fulles*, un llibre d'acurada edició amb il·lustracions del seu nebot-nét, el pintor Ramon Rogent i l'única producció lírica d'aquesta envergadura que se li coneix⁵⁶⁸. En total se'n publiquen 151 exemplars que inclouen aquarel·les i il·lustracions reproduïdes a mà, així com vuit poemes repartits en tres cants. El primer cant aplega el poema *El matí*; el segon, més extens, abraça les composicions *Migdia*, *L'instant*, *La mort*, *La fe*, *L'amor* i *La paraula*, i l'últim, *La nit*. En tots ells, Maspons combina octosíl·labs i hendecasíl·labs de rima lliure per tractar temes bàsicament de contingut religiós.

El seu compromís amb el teixit associatiu i el món de l'excursionisme⁵⁶⁹ també serà una constant al llarg d'aquests anys. El 10 de maig de 1945 rebrà l'insígnia d'or del CEC en reconeixement al seu més de mig segle com a soci de l'entitat⁵⁷⁰ i, dos anys després, s'adherirà a la constitució de l'entitat Arxiu Bibliogràfic de Santes Creus. A la presentació de l'associació, hi participa presencialment l'escriptor Joan Estelrich,

⁵⁶⁷ SAMSÓ, Joan. *La cultura catalana: entre la clandestinitat i la represa pública (1939-1951) Vol. I*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1994.

⁵⁶⁸ MASPONS i ANGLASELL, Francesc. *Rosa de tres fulles*. Barcelona: Joaquim Horta Edicions i Impressions, 1947.

⁵⁶⁹ Aquest mateix 1947, Maspons ofereix una conferència organitzada per la recentment creada secció de Ciències i Arts del Centre Excursionista de Catalunya.

⁵⁷⁰ A la fotografia commemorativa de l'acte, cedida pel CEC, s'hi pot veure Maspons acompanyat dels també homenatjats Pelegrí Casades, Joaquim Cabot, Manuel Balaguer i Casas, Puig i Cadafalch, Joaquim Carreras i Nolla i Pere Anglada i Santaaulària, a més del president de l'entitat del moment, Lluís de Quadras.

addicte al règim i amb qui mantenia una llarga relació que no es trencaria malgrat la dictadura. Tot plegat denota la capacitat de Maspons al llarg de tota la seva vida de servir vincles amb personalitats de tota condició ideològica malgrat els seus fermes principis.

Un exemple fefaent d'aquest possibilisme tindrà també la seva traducció jurídica. Com ja havia fet dues dècades enrere, el 10 de febrer de 1948 Maspons s'integra a la Comissió redactora de la Compilació del Dret Català, que el règim havia autoritzat un any abans arran de la celebració del Congrés Nacional de Dret Civil de Saragossa. Els juristes que la integren, a banda de Maspons, són Antoni Borrell i Soler, Ramon Coll i Rodés, Lluís Duran i Ventosa, Ramon Faus i Esteve, Francesc Condomines i Valls, Joan Martí i Miralles, Jaume Mans i Puigarnau, Josep Maria de Porcioles i Colomer i Maurici Serrahima i Bofill, als que s'uniren posteriorment Ramon Maria Roca i Sastre i Josep Maria Pou d'Avilés. Els seus treballs en fonamentarien en el text de 1930 malgrat que sotmetent-lo, això sí, a la preponderància del Codi Civil espanyol⁵⁷¹.

Veient l'estol ben variat de juristes que integren la comissió, Maspons esdevé cada vegada més una mena de pont entre certes elits intel·lectuals que arribaren a la seva maduresa personal durant els anys de la república i les noves generacions. Maspons i Anglasesell mostrarà un evident interès pels més joves malgrat que sense oblidar antigues amistats. De fet, no dubtarà a participar de l'homenatge que el CEC li ret a Fèlix Duran i Cañameras, amb qui havia mantingut l'agra polèmica el 1932 a propòsit de la desaparició de l'Arxiu de la Capitania⁵⁷². Tots dos eren advocats, socis del centre excursionista i acadèmics de l'Acadèmia de Jurisprudència i Legislació.

Una altra institució amb qui mantindrà el seu vincle malgrat les prohibicions de la Dictadura serà l'Institut d'Estudis Catalans. De fet, l'entitat reconeixerà el seu estudi *Dret Canònic, primer supletori del català*⁵⁷³ amb el premi Duran i Bas. A l'acta de la reunió mantinguda el 17 d'abril de 1948, el jurat integrat per Agustí Duran i Sanpere, Ramon d'Abadal i de Vinyals (el qual delegà el seu vot per trobar-se a Madrid), Joaquim Carreras i Artau, Lluís Serrahima Camin i Lluís Duran i Ventosa, destaca la valuosa aportació de l'obra al dret català vigent i ressalta que es tracta d'una tria de

⁵⁷¹ PUIG i FERRIOL, Lluís. *Reflexions amb motiu del cinquantenari de la compilació del dret civil de Catalunya. 1960-2010*. Barcelona: Generalitat de Catalunya, 2010.

⁵⁷² IGLÉSIES, Josep. *Enciclopèdia de l'excursionisme. Vol. II*. Barcelona: Rafael Dalmau editors, 1965.

⁵⁷³ Institut d'Estudis Catalans. Premi Duran i Bas. Acta del 23 d'abril de 1948.

textos canònics que, per manca de llei catalana, són d' immediata aplicació a Catalunya. Cada norma jurídica, afegeix el veredict, redactada concisament en català, va acompanyada del text original llatí i, sovint, amb la seva motivació. La ponència entén que aquest recull, que qualifica de molt nodrit i escaient, és extraordinari de cara als juristes catalans. Per tot plegat, el jurat decideix premiar-lo malgrat no tractar-se estrictament d'un treball d' investigació ja que requereix d' una llarga preparació i experiència jurídica i ofereix als advocats i juristes de Catalunya un instrument de gran valor que hauria de contribuir a la vigorització de la vida jurídica del país. De fet, no era la seva primera incursió en el tema atès que el 1928, el Col·legi d' Advocats ja havia publicat sota la seva direcció un *Índex dels textos canònics*. La resolució també destaca l' activitat de Maspons en defensa del dret català. L' advocat i periodista s' imposa davant de tres candidats de reconegut prestigi com Antoni Rovira i Virgili, que havia presentat el treball *La Renaixença catalana: estudi dels seus corrents ideològics*; Joaquim de Camps i Arboix, amb *La propietat de la terra a Catalunya*, i Antoni Borrell i Macià, amb *La família i les seves relacions amb l' Estat*.

Tot i les vicissituds del moment, i amb la intenció de mantenir intacte un altre dels eixos de la seva projecció pública, Maspons també farà nombroses incursions a la premsa de l' exili i la tutelada per la dictadura amb articles i signatura de manifestos que li comportaran algun problema amb la censura. Així, col·laborarà amb el número 13 de la revista *Antologia*, corresponent als mesos de juny-juliol de 1948 amb el treball *Dues conferències internacionals*. Quan la revista *Antologia* ja estava maquetada, però, fou suspesa per la policia.

10.2 Societat Catalana d'Estudis Jurídics, Econòmics i Socials

Una de les iniciatives més reexides de Maspons durant la dictadura serà la seva participació en la posada en marxa de la Societat Catalana d'Estudis Jurídics, Econòmics i Socials (SCEJES) com a filial de l' Institut d'Estudis Catalans. El 13 de juny de 1948 es constitueix l' entitat al London Club de Barcelona sota l' empara de personatges com Duran i Ventosa, el mateix Francesc Maspons, Maurici Serrahima i joves destacats com Jordi Pujol i Joan Reventós⁵⁷⁴. La seva adopció té lloc l' 11 de desembre de 1949, malgrat que el reconeixement formal no es produeix fins a l' octubre de 1951, al domicili de Josep Iglésies, al número 17 del passatge Permanyer, seu

⁵⁷⁴ FIGUERAS i SABATER, Arnau. *Història de la FNEC*. Barcelona: Publicacions de l' Abadia de Montserrat, 2005.

d'activitats culturals⁵⁷⁵. Inicialment, Maspons dirigirà els estudis generals de la compilació del dret que es va elaborar anys enrere, molt centrats en la matèria de les fonts romanes de l'usdefruit i la investigació i la coneixença del dret català.

El 1952, a més de Duran i Ventosa com a president, hi havia tres vicepresidents: Maspons i Anglasell (de la secció de dret), Salvador Millet i Bel (d'economia) i Joan B. Roca i Caball, antic dirigent d'Unió Democràtica de Catalunya (d'estudis socials). Durant la trajectòria de la societat, extingida durant els anys 60, se succeïren a la presidència Duran i Ventosa, Maspons i Anglasell i Borrell i Macià. Josep M. Ainaud va ser també secretari general. Ainaud recorda que ningú s'estranyava –ni la policia- de veure joves com Jordi Pujol, Joan Cornudella, Anton Cañellas, Miquel Coll i Alerton, Llibert Cuatrecasas, Joan Reventós i Ramon Trias Fargas al costat de personatges representatius d'una altra època com Duran i Ventosa, Claudi Ametlla i Maspons i Anglasell.

Així, el jurisconsult ocupa la vicepresidència de la SCEJES durant el període comprès del 10 de desembre de 1951 al 22 d'abril de 1952 i renova el càrrec del 23 d'abril de 1952 al 22 d'abril de 1953. Entre el 24 de novembre de 1952 i el 15 d'abril de 1953 es produeix la compilació de materials per a l'estudi de les institucions del dret català *L'usdefruit*, dirigida per Maspons i Anglasell. Així mateix, en la seva condició de vicepresident de la SCEJES, forma part del jurat del premi Francesc Eiximenis, que queda desert malgrat que es concedeix un accèssit de 2.500 pessetes per al treball *Consideracions sobre el dret públic en la doctrina de Jaume Balmes*⁵⁷⁶.

Posteriorment, el 29 de gener de 1955 és elegit president de la Societat fins al 8 de novembre de 1958, any en què fou designat per unanimitat president d'honor.

Durant la seva presidència, la societat va tenir una considerable activitat, destacant les ponències i comunicacions de figures com Roca i Sastre, Josep Maria Trias de Bes, Josep Maria de Porcioles, Manuel Ballbé, Jaume Vicens Vives, Maurici Serrahima, Fabià Estapé, Joan Reventós i Ramon Trias Fargas, entre molts altres. Les seves principals intervencions van produir-se a les sessions inaugurals del curs 1956/57: *L'evolució de les institucions de Dret Públic en el moment actual* (17-11-1956); *Reforma del Dret sobre suspensió de pagaments* (20-12-1954); *Progrés i regressió en les relacions de Dret* (curs 1957); debat sobre l'assaig *Notícia de Catalunya*, de J.

⁵⁷⁵ SAMSÓ, Joan. *La cultura catalana: entre la clandestinitat i la represa pública (1939-1951)*.

⁵⁷⁶ Edició a cura de ARAMON i SERRA, Ramon. *Anuari de l'Institut d'Estudis Catalans. 1953. Any XLVI de la seva fundació*. Barcelona: IEC, 1954, pàgines 158-159.

Vicens Vives (curs 1955); estudi sobre l'usdefruit en el Dret català (curs 1954); sessió necrològica en memòria de Lluís Duran i Ventosa, juntament amb Maurici Serrahima i Joan Ventosa (curs 1955); sessió necrològica en memòria d'Antoni M. Borrell i Soler, juntament amb Joan Ventosa i Ramon Faus (curs 1956).

La seva acció antifranquista el porta també a col·laborar també amb algunes de les publicacions de la diàspora catalana a l'exili. Al primer número de la revista *Occident* –hereva d'*Antologia*–, aparegut el maig de 1949 a Itàlia, Maspons escriu l'article *Dues conferències internacionals*, on hi reflexiona sobre la voluntat de les principals nacions europees de constituir una unitat política que enforteixi les relacions diplomàtiques i eviti l'esclat de nous conflictes bèl·lics⁵⁷⁷. Sota la signatura genèrica de M., Maspons avança el contingut del seu posterior assaig *La crisi de l'edat moderna* (1956) i analitza les diferents concepcions d'Estat que hi ha hagut al llarg de la història. Maspons i Anglasesell critica la invasió que, al seu parer, ha incorregut l'Estat a l'àmbit privat de les persones i ho atribueix com una de les causes de les guerres patides durant els darrers segles. Per al jurisconsult, la creació d'estructures polítiques que englobin els Estats i comportin la renúncia de part de les seves respectives sobiraniaes pot frenar l'esclat de nous enfrontaments violents. Maspons, fent gala d'un profús coneixement de la realitat política internacional, avantposa els principis de llibertat que emanen de la constitució d'una federació supraestatal assentada en els valors del cristianisme a l'absolutisme que, al seu entendre, fonamenta l'acció de la URSS sobre els països sota la seva òrbita.

Els següents mesos vindran marcats per la desaparició de dues persones molt properes al jurisconsult. El primer dia d'abril de 1949 mor el seu bon amic Francesc Blasi i Vallespinosa, amb qui havia mantingut una estreta relació sobretot en relació al món de l'excursionisme. Just en produir-se el seu decés, es crea una fundació amb el seu mateix nom encarregada de vetllar pel patrimoni de l'industrial vallenc. Francesc Maspons en formaria part⁵⁷⁸. La segona de les defuncions serà, però, molt més intensa. Amb l'arribada de l'estiu, Francesc Maspons pateix un fort cop personal quan el mes de juliol mor la seva esposa, Joaquina Rogent, als 64 anys d'edat. L'enterrament té lloc el divendres 22 –el dia que Maspons fa 77 anys– a dos quarts de cinc de la tarda al

⁵⁷⁷ MASPONS i ANGLASELL, Francesc. «Dues conferències internacionals». *Occident*, 1, maig de 1949, pàgines 5-11, pàgines 221-226. L'article havia d'aparèixer inicialment a la revista *Antologia* un any abans, però fou prohibida per la policia.

⁵⁷⁸ TORRES i MARTÍ, Joaquim. «Pere Català, de Valls». *Quaderns de Vilaniu*, 44, pàgines 169-172.

cementiri de l'Est, just després del sepeli celebrat a la parròquia de la Puríssima Concepció. Malgrat que no hi hagué fillada, diversos personatges coetanis asseguraren que el matrimoni, de 45 anys de durada, fou força feliç.

Pel que fa a la seva producció literària, mesos més tard, Maspons experimenta en primera persona l'arbitrarietat de la censura en prohibir-se a l'Editorial Barcino l'any 1950 la publicació del llibre *Records d'excursió*. L'obra no va ser autoritzada fins a l'any següent en indicar-se que es tractava d'una edició especial⁵⁷⁹.

Això no obstant, els seus problemes amb els censors no el faran alentir el ritme i seguirà col·laborant amb publicacions diverses. Així, al segon número de la revista *Fòrum* dels estudiants de dret de la Universitat de Barcelona corresponent al mes de gener de 1951, hi aporta un article titulat *Actualitat del dret català*. A l'escrit, Maspons relata com l'equitat ha estat històricament l'essència del dret català, de la mateixa manera que el principi de la llibertat d'actuació. El jurista contraposa així el codi català al francès napoleònic basat en la idea absolutista de l'Estat, que només porta –assegura– al descrèdit de les seves institucions⁵⁸⁰.

Paral·lelament, Francesc Maspons és nomenat també president del patronat de la Biblioteca Emili Vallès el 24 de juny de 1951. A la sessió, es constitueix un organisme que compta, també, amb la presència de Rosalina Poch de Pujadas; Josep Maria de Casacuberta; Pau Romeva i Ferrer; Pau Llacuna i Alemany, com a representant de l'Ajuntament d'Igualada; Joan Mercader i Riba, pel Centre d'Estudis Comarcals d'Igualada; Mn. Ignasi Maria Colomer, pel Museu, i Antoni Dalmau i Jover com a representant de l'arxiprestat. Maspons fa ús de la paraula per lloar la figura de Vallès i felicitar la cessió del seu fons privat que fa la seva vídua, Antònia Casas Briz, néta dels seus oncles Francesc Pelai Briz i Manuela Maspons.

A punt d'arribar a la vuitantena, Francesc Maspons repassa els seus anys vinculats a l'excursionisme amb la publicació del llibre *Records d'excursió*, un petit volum de narracions unides per la visió gairebé mitificada que té l'antic president del CEC de la ruralia i el paisatge de Catalunya. L'obra, que repassa antigues excursions arreu del país, apareix originàriament el 1951 sota el segell de La Revista i amb una

⁵⁷⁹ MANENT, Albert. *De 1936 a 1975: estudis sobre la Guerra Civil i el franquisme*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1991.

⁵⁸⁰ SAMSÓ, Joan. *La cultura catalana: entre la clandestinitat i la represa pública (1939-1951) Vol. II*.

tirada de tan sols 200 exemplars, 25 dels quals signats pel mateix autor. El llibre es va reeditar mig segle més tard, el 2003, de la mà de Cossetània edicions⁵⁸¹.

Així mateix, el 26 de novembre es commemora el 75è aniversari del Centre Excursionista de Catalunya. Davant d'una cita tan especial, Maspons és l'encarregat de cloure l'acte celebrat a la sala d'actes de l'entitat.

Paral·lelament, Maspons i Anglaseu també tornarà a optar al premi Duran i Bas de 1952 amb la seva obra *Introducció a l'estudi del Dret català*. També es presenta Joaquim de Camp i Arboix amb el treball *Modernitat del Dret català*. El jurat, integrat per Agustí Duran i Sanpere i Ramon d'Abadal i Vinyals, de la secció històrico-arqueològica; Joaquim Carreras i Artau, de la secció de ciències, i Ramon M. Roca i Sastre, notari i adjunt especialista, determina que l'obra de Maspons respon exactament al seu títol i elogia el seu estil planer i la claredat d'exposició. L'autor, a parer del jurat, recull idees ja exposades al llarg dels anys i les sintetitza de manera acurada i madura. El treball s'estructura en quatre parts que abracen la referència a l'origen i formació del règim, la seva estructura, les seves característiques i les seves institucions.

Fidel a la seva cita amb la cultura, Maspons visita durant la Diada de Sant Jordi de 1952 les parades de llibres en companyia de Josep Benet i Alexandre Cirici. Durant el seu recorregut hi troben també Joan Triadú, tots tres figures joves i emergents dins del panorama del catalanisme cultural i literari. El jurista demostra, una vegada més, el seu interès pels joves intel·lectuals, amb els que se sentia força proper malgrat la diferència d'edat.

Mentres això succeeix, el *Boletín Parroquial* publica al seu número 14, corresponent al febrer de 1953, una homilia en català del doctor Carles Cardó referent a la festa de la Sagrada Família, quan encara no es publicava res en la llengua pròpia del país. Va ser durant una visita d'incògnit del canonge a la que van ser presents mossèn Joan Cortines, mossèn Pere Oliveres, Dr. Babot, Boix Selva, Albín, Amorós, Casanelles, Joan Triadú, A. Ballester, Josep M. Casacuberta, Joan Sales, M. Bertran i Oriola, E. Albert Corp, J. Ros Artigues, Albert Manent, Jordi Cots, Joan Grases, Collet de l'Albín, Narcís Carreres i Jesús Quadrada, a més de Maspons i Anglaseu, qui va

⁵⁸¹ MASPONS I ANGLASEU, Francesc. *Records d'excursió*. Barcelona: La Revista, 1951. Més endavant, el 2003, seria reeditat amb el mateix nom per Edicions Cossetània.

ressenyar que la presència de Cardó entre aquella audiència volia significar-se com un acte de plena normalitat⁵⁸².

Maspons, doncs, esdevé una figura habitual en tota mena d'actes en defensa de la cultura catalana, fossin o no permesos. Així, el 2 de maig de 1953, Maspons ofereix una lectura de l'obra *Episodis de viatges* en el si del Grup Estudi, constituït l'1 de novembre de 1939 per Joan Pinell, Joan Barat i els germans Lluís i Francesc Gassó i establert al cinquè pis del número 70 del carrer de Sant Pau de Barcelona. La joventut dels seus impulsors, l'ús militant que fan de la llengua i el mestratge de Maurici Serrahima porten Maspons a involucrar-se en les seves activitats⁵⁸³. A més, també pren part del cicle de conferències organitzat pel grup Miramar a la seu de la Unió Excursionista de Catalunya, on s'hi involucren intel·lectuals de renom com Josep Puig i Cadafalch, Carles Riba i Caterina Albert, entre d'altres. De la mateixa manera, Maspons i Anglasesell acostuma a participar a totes les activitats que organitzava Esteve Albert, poeta, dramaturg, promotor cultural i historiador que havia militat a organitzacions nacionalistes com Estat Català, Nosaltres Sols! i, posteriorment, al Front Nacional de Catalunya, fins que, arran de la seva activitat, es va exiliar a Andorra el 1956⁵⁸⁴.

La seva presència en aquests actes de marcat caràcter catalanista no és d'estranyar atesa la concepció que Maspons i Anglasesell defensa de Catalunya com a nació. El 12 de juliol de 1954, Maspons assisteix a una conferència de Ferrater Móra sobre filosofia política, al voltant de la influència soviètica, anglosaxona i europea a la societat i el seu pensament. Hi assisteixen, entre d'altres, Carreras Artau, Vinyoli, Foix, Joan Oliver, Benguerel, Rossend Llates, Frederic Rahola i d'Espona -cunyat de Vicens Vives- i Osvald Cardona, entre d'altres⁵⁸⁵. Durant aquest temps, es relaciona, doncs, amb joves intel·lectuals de tots els camps, nascuts al voltant del 1910 i amb qui Maspons mantenia, en molts casos, una relació continuada des dels anys de la República.

Encara força actiu, el 24 de juliol, dos dies després de fer 82 anys, Francesc Maspons envia una carta a Ramon Maria Roca Sastre on li comenta que, fullejant el diari oficial del dia 16, ha trobat una nova llei anomenada *De los españoles y*

⁵⁸² GIRÓ i PARÍS, Jordi. *El catalanisme del Dr. Carles Cardó. Un referent històric per a la construcció plurinacional de les Espanyes*. Valls: Cossetània Edicions, 2001.

⁵⁸³ SAMSÓ, Joan. *La cultura catalana: entre la clandestinitat i la represa pública (1939-1951) Vol. I*.

⁵⁸⁴ TRIADÚ, Joan. *Memòries d'un segle d'or*. Barcelona: Proa, 2008.

⁵⁸⁵ CIRICI PELLICER, Alexandre. *Diari d'un funàmbul. Les llibretes d'Alexandre Cirici Pellicer*. Barcelona: Comanegra, 2014, pàgina 261.

extranjeros on s'estableix que la persona filla de pare estranger nascuda en territori espanyol perd la nacionalitat del progenitor i passa a ser, automàticament, espanyol, un exemple més de com, malgrat el pas dels anys, Maspons seguirà entenent Catalunya com un subjecte sobirà priopi.

Per a Maspons, que titlla la llei de xovinista i pròpia de règims autoritaris, si aquesta normativa passa a aplicar-se a territoris de dret foral, com entén que és el cas de Catalunya, els seus ciutadans perdrien la seva condició de catalans per passar a ser espanyols. Després de recordar la campanya contrària a l'aplicació de l'article 15 del codi civil espanyol a Catalunya el 1889, i que va contribuir decisivament a la creació de la Unió Catalanista, Maspons demana a Roca i Sastre, com a membre destacat de la ponència de juristes encarregats de redactar la compilació del dret català, que la comissió no es desentengui de la qüestió i que planti cara de manera decidida. Segons Maspons i Anglasell, el codi civil català ha d'emparar, indistriablement, l'existència de la ciutadania catalana⁵⁸⁶.

Malgrat la duresa de la dictadura i els seus plantejaments tan allunyants de l'oficialisme franquista, la seva tasca com a jurista rebria un reconeixement aquest mateix 1954 per part de l'Acadèmia de Jurisprudència i Legislació en ser-li atorgada la medalla Fèlix Maria Falguera i de Puiguriguer.

En paral·lel a les seves activitats de resistència cultural i nacional, el recorregut del projecte de compilació del dret civil català, on hi Maspons i Anglasell hi participa activament, segueix avançant. Resoltes les esmenes presentades per les autoritats franquistes al primer text elaborat a finals de 1952, el seu avantprojecte és aprovat definitivament el 14 d'octubre de 1955 i enviat a les Corts estatals a començaments de 1956, després que fos publicat a la *Revista Jurídica de Catalunya*.

Maspons també segueix col·laborant també amb centres i entitats esportives d'arreu del país. El 23 d'octubre de 1955 participa de la inauguració de la nova seu del CN Sabadell, acte que coincideix amb l'obertura del XXXVII curs. A partir de les onze del matí comencen a arribar les personalitats i, posteriorment, Maspons, soci número 1 del CEC, pronuncia unes paraules.

Aquest any apareix també *Viatge entorn de la Societat de Nacions*⁵⁸⁷, un llibre que recull bona part de l'obra *Tornant de Ginebra*, redactat per Maspons el 1929 a

⁵⁸⁶ AFM.

⁵⁸⁷ MASPONS i ANGLASELL, Francesc. *Viatge entorn de la Societat de Nacions*. Barcelona: Editorial Josep M. Bosch, 1955.

partir de les seves experiències a la Societat de Nacions, actualitzant el volum amb un capítol final. La publicació no passa desapercebuda tampoc a l'exili. La revista *Pont Blau*, editada a Mèxic, li dedica al seu número de novembre una elogiosa recensió a càrrec de Ramon Fabregat, mentre que *Ressorgiment*⁵⁸⁸ el veu com un autèntic manual diplomàtic català, a banda de reforçar l'argumentari d'aquells que defensen la necessitat de seguir reivindicant el reconeixement dels drets nacionals catalans també en l'àmbit internacional.

L'Acadèmica de Jurisprudència i Legislació obre el curs el dia 24 de gener de 1956 a la sala d'actes del Col·legi d'Advocats amb una cerimònia on hi pren part en un lloc destacat Francesc Maspons i Anglasell, juntament amb d'altres personalitats com Trias de Bes, Gay de Montellà, Bertran i Musitu i Joan Maluquer.

Durant aquest període, Francesc Maspons també ofereix algunes conferències. El dimecres 14 de març es desplaça fins a la seu de l'agrupació local de l'Associació Excursionista de Reus per oferir la xerrada *Excursionisme i ciutadania*.

D'altra banda, Theo Collignon ofereix una conferència al Col·legi d'Advocats el 8 de gener de 1957, en un acte presidit pel degà del Col·legi, Francesc Condomines Valls; el membre de la junta, Trias de Bes; el tinent d'alcalde, Ibáñez Farran; el representant de la Caixa de Pensions per a la Vellesa, Aureli Joaniquet; els integrants de l'Acadèmia de Jurisprudència i Legislació, Vallès Pujals i Francesc Maspons i Anglasell; el vicecònsul de Bèlgica, i el membre del Col·legi de Procuradors, Lago Gestal.

Maspons segueix treballant amb diverses revistes de l'època i l'abril de 1957 publica un article a *Quart creixent*, publicació impulsada per Santiago Albertí i de vida fugaç per la censura, on parla sobre la necessitat que la població s'esforci en entendre els fonaments bàsics del dret i on reivindica la seva moralitat⁵⁸⁹. El juriconsult afirma – en ple franquisme- que, qui actua prescindint del sentit moral de les lleis, pot caure en el despotisme. De fet, prenent com a exemple la descomposició de l'Imperi romà, Maspons avisa que, quan més corrompuda està la cosa pública, més es multipliquen les lleis. L'advocat i periodista lloca la justícia anglosaxona, on les lleis escrites són mínimes i s'apliquen a cada cas concret, i situa el règim català en la mateixa línia. Al mateix

⁵⁸⁸ *Ressorgiment*. 471, octubre de 1955, pàgina 7.587. La revista editada a l'Argentina es farà ressò de la publicació i reedició d'alguns dels llibres de Maspons durant la dècada de 1950: *Règim successori català*, *Records d'excursió*, *Viatge entorn de la Societat de Nacions*, *El dret català* i *La crisi de l'edat moderna*.

⁵⁸⁹ MASPONS i ANGLASELL, Francesc. *Quart creixent*. 1, abril de 1957, pàgines 22-24.

número de la revista hi escriuen Jaume Serra i Gasulla, Francesc de Borja Moll, Josep Maria Espinàs, Joan Triadú, Pere Català Roca, Joaquim Casas, Jeroni de Moragas, Albert Manent, Joan Fuster, Rafael Tasis, Xavier Casp, Llorenç Moyà i Gilabert, Salvador Espriu, Josep Maria López-Picó, Manuel de Pedrolo i Bernat Vidal i Tomàs.

Activista també en el món de la cultura, el primer diumenge de maig de 1957, Maspons presideix els Jocs Florals de Barcelona, celebrats gairebé en la clandestinitat⁵⁹⁰. El seu parlament, diu Octavi Saltor, que era qui el conservava, era una conscient i representativa implicació en la responsabilitat, literària i patriòtica, de la Renaixença, i de la llengua que en fou, allora, instrument i conseqüència. Maspons recordava la resignació romàntica de la *morta viva* amb què fou invocada, i començava la seva dissertació amb una citació verdagueriana, referida a la figura de Joaquim Rubió i Ors, considerat capdavanter de la resurrecció lingüística, a la qual encara no havien estat sensibles Balmaes i Piferrer, “les dues àligues d’aquesta terra”⁵⁹¹. Maspons se sentia integrat en una dinastia protagonista de *la tradició catalana* més autèntica.

Seguint amb el seu alt ritme de producció, Francesc Maspons publica *La crisi de l’edat moderna*⁵⁹² un assaig que recupera i eixampla idees nacionalistes coincidents amb els posicionaments del Dr. Carles Cardó. Maspons i Anglaseu unifica la idea de la nació inspirada en l’escola històrica del dret de Friedrich Karl von Savigny amb el catolicisme espiritualista. Així mateix, assenyala l’absolutisme i el totalitarisme com les causes principals de la decadència de la seva contemporaneïtat, marcada per la dictadura franquista i les seqüeles encara ben latents de la II Guerra Mundial. Maspons advocarà per un liberalisme polític que respecti els drets dels homes a regir-se per si mateixos per sobre de l’intervencionisme estatal, allora que defensa la restauració de les nacionalitats d’acord a llur característiques ètnico-lingüístiques.

Posteriorment⁵⁹³, Maspons explicaria que el llibre havia tingut una bona acollida a l’estranger, amb ressenyes, articles i cartes procedents d’arreu, sobretot de Roma. Emocionat, rememoraria com grups de joves obrers l’havien anat copiant minuciosament. El jurisconsult valoraria, també, positivament la recepció de l’assaig al Vaticà atès que les seves reflexions sobre el catolicisme i l’església no casaven prou

⁵⁹⁰ SALTOR, Octavi. «Maspons i Anglaseu vist per Octavi Saltor». *Tele/Estel*. 20, 2 de desembre de 1966, pàgina 3. El seu pare havia presidit els Jocs Florals seixanta anys abans, el 1897.

⁵⁹¹ SALTOR, Octavi. *Companyes de servei*, pàgines 339-351.

⁵⁹² MASPONS i ANGLASEU, Francesc. *La crisi de l’edat moderna*. Editorial Moll. Palma de Mallorca, 1956.

⁵⁹³ Entrevista gravada per Carles Sindreu el 26 de febrer de 1959. Conservada al fons de Jaume Font i Marí-Martí. Arxiu Nacional de Catalunya 1-563/N589.

amb l'oficialitat del moment. Maspons també explica que, quan va enviar l'original del llibre a Mallorca a l'editor Francesc de B. Moll perquè el publicués, aquest li va dir que dubtava que passés la censura. Això no obstant, poc després arribà el permís de Madrid i només dos mesos més tard ja era a les llibreries. En una visita posterior de Moll a Barcelona, aquest li va explicar que, quan va portar el llibre a l'impremta, va veure que el censor havia anat guixant una quartilla amb llapis vermell i que, quan faltaven només quatre o cinc ratlles per al final de la pàgina, el mateix llapis tirava amunt i retirava la seva censura. Maspons relata que la pàgina deia que l'home que fa de dictador, entre la gravetat dels problemes que li vénen a sobre, la gent que l'adula i els interessos que es mouen al seu voltant, es troba en una situació que no sap ben bé què ha de fer. Això el llapis ho anava guixant fins que al final el text rematava: “[...] com li ha passat a l'Stalin”, de manera que el censor va tirar enrere i va donar el permís.

El llibre també mereix l'atenció de la comunitat catalana a l'exili i la revista *Pont Blau*, al seu número corresponent al mes d'agost de 1957, li dedica una acurada recensió de la mà, novament, de Ramon Fabregat.

El mes de setembre, Maspons i Anglaseu també col·labora amb la posada en marxa de la revista *Serra d'Or*. En aquesta primera etapa de la publicació, el jurisconsult hi escriu un article sobre el boix de Montserrat⁵⁹⁴.

Francesc Maspons, juntament amb Joan Oller i Rabassa -fill de Narcís Oller- i el valencià Ernest Martínez Ferrando, elabora una presentació del general i poeta alguerès, Rafael Catardi, aprofitant la seva estada a Barcelona. L'acte té lloc el 8 de novembre de 1957 i esdevé l'últim dels homenatges celebrat al domicili de Josep Iglésies, al passatge Permanyer.

Només un mes després, Maspons reflexiona a *Quart creixent* sobre una enquesta elaborada per la CECA al voltant del sou que han de cobrar els treballadors de la indústria metal·lúrgica i del carbó⁵⁹⁵. Maspons i Anglaseu es felicita per la decisió de la institució d'establir els barems en funció de les necessitats del treballador a partir dels seus països d'origen, del cost de la vida i de les seves circumstàncies personals. El jurisconsult entén que la mesura acaba amb la idea de l'home abstracte i s'endinsa en el principi de l'home real. Així mateix, Maspons exposa diversos exemples en la línia de la supressió de les idees que ell considera abstractes pensades per organitzar una

⁵⁹⁴ MASPONS i ANGLASEU, Francesc. «El boix». *Serra d'Or*, 31, setembre de 1957.

⁵⁹⁵ MASPONS i ANGLASEU, Francesc. «El nou renaixement». *Quart creixent*. 3, desembre de 1957, pàgines 7-9.

societat força diversa per se. L'advocat defensa una organització pública allunyada dels grans plantejaments de la primera meitat dels segle XX, el comunisme i el feixisme, i que es fonamenti sobre el realisme de les lleis de la naturalesa.

Maspons i Anglasell també segueix de prop la vida eclesiàstica. Així, a començaments de febrer de 1958, manifesta que la jurisdicció eclesiàstica del bisbat de Girona posseeix un dret civil especial que regula algunes institucions civils de manera diferent que el dret català d'aplicació general a Catalunya⁵⁹⁶. Atès que la nova demarcació de la diòcesi exclou algunes poblacions de Girona per incloure-les a les de Vic i Barcelona i una de Barcelona per introduir-la a la gironina, Maspons es pregunta si aquests canvis poden comportar modificacions en la vigència de l'esmentat dret especial gironí, que l'advocat i periodista defensa aferrissadament. L'Acadèmia de Jurisprudència i Legislació eleva la consulta al nunci papal, qui atén la petició del juriconsult tot expressant que la modificació dels seus límits només ha de regir-se per motius estrictament pastorals i no civils⁵⁹⁷.

D'altra banda, el diumenge 23 de març de 1958 es commemora el 50è aniversari del Club Excursionista del Vallès, de Sabadell. La diada també serveix per homenatjar el pintor Joan Motllor. A la una de la tarda, Maspons pronuncia unes paraules on parla sobre la Renaixença i les seves coincidències amb les orientacions europeistes del moment. Maspons afegeix que el CEC nomenarà el club vallesà soci d'honor de l'entitat, condició que només posseeix un altre centre català. A l'acte hi prenen part l'alcalde de Sabadell, Josep Maria Marcet; el president de l'entitat sabadellenca, Narcís Giralt, i el del Centre Excursionista de Catalunya, Lluís de Quadres⁵⁹⁸.

Durant aquestes mateixes dates, un grup de ciutadans comença a organitzar un acte d'homenatge al Dr. Carles Cardó, en commemoració de les seves noces d'or sacerdotals. Maspons, juntament amb d'altres figures com Ramon d'Abadal i Vinyals, Ferran Soldevila, Duran i Sanpere, Joan Sales, Albert Manent i el pare Miquel Batllori, confirma la seva assistència. Tanmateix, mossèn Cardó mor poc abans de la celebració el 24 de març de 1958⁵⁹⁹.

⁵⁹⁶ *La Vanguardia*. 7 de febrer de 1958, pàgina 15.

⁵⁹⁷ SALTOR, Octavi. «Francesc Maspons Anglasell, europeista nonagenario». *Revista Europa de actualidades, artes y letras*. 547, 15 de desembre de 1966, pàgina 5.

⁵⁹⁸ IGLÉSIES, Josep. *Enciclopèdia de l'excursionisme. Vol. II*. Barcelona: Rafael Dalmau editors, 1965.

⁵⁹⁹ GIRÓ i PARÍS, Jordi. *El catalanisme del Dr. Carles Cardó. Un referent històric per a la construcció plurinacionals de les Espanyes*.

Sempre actiu, Francesc Maspons, juntament amb Joaquim de Camps i Arboix, encapçala el mes de maig de 1958 una campanya per sufragar el cost de publicació de la *Miscel·lània Borrell i Soler*, una obra de 500 pàgines pensada per homenatjar la figura d'Antoni Borrell i Soler, mort dos anys abans, i el dret català en general. El volum inclou treballs del mateix Maspons, Josep Maria Ainaud de Lasarte, Carles Cardó, Rafel Gay de Montellà i Ramon Maria Roca i Sastre, entre molts altres. El Col·legi d'Advocats, amb Josep Maria Pi i Sunyer al capdavant, aprova destinar-hi 5.000 pessetes.

Justament per les mateixes dates, concretament el 23 de juny, es publica la versió definitiva de la compilació del dret civil català. El text pateix una retallada significativa, baixant del 554 articles proposats als 373 articles aprovats, i amb un contingut força alterat.

L'activitat de Maspons no s'atura i el mes de juliol apareix com un dels ponents del curs de l'Acadèmia de Jurisprudència i Legislació, centrat en temes de caràcter civil i mercantil i que tot just arriba a la seva fi. La resta de participants són Josep Maria Trias de Bes, Antoni Borrell Macià, Antoni Polo Díez, Cristòfor Massó i Escofet i Francesc Sepúlveda i Sunyé, mort durant la celebració del curs.

Aquest mateix any, apareix publicat el primer volum de *Geografia de Catalunya*, de l'editorial Aedos. Dirigit per Josep Iglésies, Salvador Llobet, Pau Vila i Joan Vila; el primer volum comptava amb la col·laboració de Maspons i Anglasesell, a més de Joan Coromines i Ferran Soldevila, entre d'altres. Maspons hi escriu el treball *La vida jurídica de les comarques catalanes*.

A començaments d'any, el poeta i periodista Carles Sindreu grava l'entrevista amb Francesc Maspons, a on espigola diversos episodis de la seva vida i repassa els orígens del catalanisme⁶⁰⁰. Per al jurisconsult, l'*Oda a la pàtria* de Bonaventura Carles Aribau desperta la consciència dels germans vilafranquins Milà i Fontanals, que recuperen els Jocs Florals el 1859. Com a antecedents, Maspons assenyala l'estabilitat econòmica impulsada pels comerciants catalans que importen les màquines a vapor d'Anglaterra i la filosofia de l'escola escocesa -del sentit comú- introduïda pel també vilafranquí Francesc Xavier Llorens i Barba. Els Jocs esdevenen una empenta, una reivindicació de la llengua. Poc després, uns quants organitzen una excursió al turó de

⁶⁰⁰ Entrevista gravada per Carles Sindreu el 26 de febrer de 1959. Conservada al fons de Jaume Font i Marí-Martí. Arxiu Nacional de Catalunya 1-563/N589.

Montgat i funden l'excursionisme. Reivindicació i estudi de la terra, llegendes, tradicions, renaixement, consciència de país i, per evolució natural, la candidatura dels quatre presidents i el pas cap a la política. Malgrat la duresa de la dictadura, Maspons es troba convençut que les reivindicacions catalanes seran reconegudes tard o d'hora. Explica que un representant de les joventuts europeistes va pronunciar en francès una conferència poc temps enrere convidat per joves advocats catalans davant d'un saló d'actes ple. En acabar l'acte, li va dir a Maspons que havia sentit una gran admiració per com seguia el públic la seva xerrada en francès i que veia Catalunya dins de ple d'aquest moviment europeista.

Per al jurisconsult, quan se signa el decret dels remences i els pagesos queden lliures de càrregues, comencen a construir les masies, a enriquir-se i a posar els primer telers. Els primers grans fabricants són fadrísters fills de pagesos, impulsors de la Catalunya industrial. Finalment, Maspons assegura que no el preocupa en excés la castellanització de la població perquè les seves elits intel·lectuals mantenen el català. De fet, afirma que les noves generacions salvaguardaran la llengua i mostra la seva plena confiança en els joves religiosos per sobre de l'alta jerarquia eclesiàstica. Optimista de mena, a més de visionari, Maspons conclou que el règim de partit únic caurà i que Catalunya superarà la dictadura, a la que qualifica de "núvol borrós que passarà".

El mateix 1959, amb gairebé 87 anys, la Societat Catalana d'Estudis Jurídics, Econòmics i Socials investeix oficialment Maspons i Anglèsell com a president honorari de l'entitat, decisió presa el novembre de l'any anterior. El president de la filial de l'Institut d'Estudis Catalans, Antoni Borrell i Macià, qui va rellevar Maspons en el càrrec pel desig dels més joves de rejuvenir l'associació, obre l'acte amb un parlament i, posteriorment, ofereix la medalla d'or de l'associació a l'homenatjat⁶⁰¹. Seguidament, Borrell fa ús de la paraula per referir-se a l'aspecte jurídic de la seva obra i, en especial, a l'estudi del dret públic. El relleu el prenen Josep Iglésies, qui se centra en les seves activitats secundàries i polítiques, i Josep Maria Font i Rius, degà de la facultat de Dret de la Universitat de Barcelona i que destaca la tasca de Maspons com a historiador del dret. De la seva banda, Maurici Serrahima ressalta la modèstia del parlament de l'homenatjat i la seva coherència, malgrat la seva avançada edat. A l'acte hi prenen part una cinquantena de personalitats del món jurídic. L'homenatge, a més, té lloc a la sala

⁶⁰¹ SERRAHIMA, Maurici, *Del passat quan era present III (1959-1963)*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2004.

de sessions de la Societat Econòmica d'Amics del País i, en no haver sol·licitat permís, s'eleva a la categoria de clandestí. Això sí, tot i no haver estat reconegut, l'Institut és tolerat pel seu prestigi. En el retrat que elabora Serrahima al seu dietari, Maspons queda dibuixat com una persona d'impertorbable tranquil·litat i amb un aire de pagès que li fa recordar "en un rovelló o un gnom de la *Blancaneus*". Serrahima el defineix també com un home amb una bondat desordenada i un optimisme casolà que ha aconseguit fer a la vida una pila de coses, gràcies a la seva còmoda situació financera, que l'ha valgut l'estima i el respecte dels més joves, a qui Maspons ha dedicat el seu llibre *La crisi de l'edat moderna*⁶⁰², on divulga moltes idees del món de després de 1914. Serrahima mostra la seva estranyesa perquè aquesta obra hagi passat la censura alhora que es felicita ja que es recullen moltes reflexions i esdeveniments que el silenci havien ocultat. Tot i que l'advocat i escriptor no el considera una primera figura com a científic del dret, sí que valora la publicació del llibre com un premi merescut que li ha valgut retornar a l'actualitat entre els més joves. L'anotació al dietari clou recordant que Maspons havia estat un gran amic de Lluís Serrahima i Camín, pare de l'autor, qui sovint l'anomenava Francisquet o Quico, i que Maspons i Anglasell, tot i trobar-se bé, havia fet una forta baixada, potser arran de la mort del seu nebot-nét, el pintor Ramon Rogent i Perés, en accident de cotxe a Pla d'Orgon, França, l'octubre de 1958, quan anava a visitar Picasso.

Tot i aquests primers homenatges, Maspons segueix ben actiu i participa d'una reunió a la sala de juntes de Foment de les Arts Decoratives (FAD) de l'Institut d'Estudis Catalans, el 18 de març de 1959 a tres quarts de vuit del vespre amb presència de Ramon d'Abadal i de Vinyals, Joan Ainaud de Lasarte, Ramon Aramon i Serra, Pere Bohigas i Balaguer, Joaquim Carreras i Artau, Josep Maria de Casacuberta i Roger, Agustí Duran i Sanpere, Pius Font i Quer, Carles Riba i Bracons, Serra, Ferran Soldevila i Zubiburu i Jaume Vicens Vives, sota la presidència de Jordi Rubió i Balaguer⁶⁰³.

En aquest inici d'any, es publica també l'obra *Romiatge per la terra*, de mossèn Ramon Muntanyola, un llibre poètic introduït per un pròleg de Maspons.

Fidel al seu compromís amb el Centre Excursionista de Catalunya, aquest mateix any Maspons també ofereix alguna conferència al local de l'entitat.

⁶⁰² MASPONS i ANGLASELL, Francesc. *La crisi de l'edat moderna*. Palma de Mallorca: Ed. Moll, 1956.

⁶⁰³ Institut d'Estudis Catalans. Acta del 18 de març de 1959.

D'altra banda, la compilació del dret civil català és aprovat com a projecte de Llei el 30 d'abril del mateix any, just després que les autoritats franquistes restablissin una part significativa del text primigeni.

Dies més tard, el 21 de maig, Maspons participa dels actes de celebració del centenari de la publicació del poema *Mireia*, del poeta provençal Frederic Mistral i traduït un segle enrere pel seu oncle Francesc Pelai Briz. A l'acte també hi intervenen Ferran Soldevila i Osvald Cardona⁶⁰⁴.

A finals d'any, el 14 de novembre, Maspons ofereix la conferència *Presència de l'home en el Pirineu* amb motiu de la inauguració d'una exposició sobre les muntanyes pirinenques al local de l'Institut Agrícola Català de Sant Isidre.

La seva vocació europeista romandrà també inalterada amb el pas dels anys. Percatat de l'alçament de dos blocs polítics al voltant de les dues grans potències del moment, Francesc Maspons ofereix el 22 de gener de 1960 a Franciscàlia la conferència *La unitat europea*, on destaca que els moviments a favor d'una unió política continental parteixen d'un organisme tan material com la CECA (Comunitat Europea del Carbó i l'Acer) amb la voluntat de contrarestar la prepotència econòmica adquirida per EUA, davant l'actitud amenaçadora de la URSS i per la potència i l'organització que assoleixen els estats de l'Àsia i l'Àfrica. Per a Maspons, la dificultat d'organitzar una unió europea respon al mosaic d'estats d'orientació liberal, socialista i autoritària que la integren. El jurisconsult, a més, relata els poders legislatius, executius i judicials que, al seu parer, hauria d'ostentar aquest organisme supraestatal, així com les sancions que hauria d'imposar. Maspons i Anglasesell clou la seva intervenció assenyalant la jerarquia de valors a establir entre els deures que imposa la unió i la sobirania dels estats, així com del nou concepte de dret públic que comporta aquest nou ordre.

En aquesta línia, la necessitat d'internacionalitzar novament el plet català portarà un grup d'escriptors i intel·lectuals a publicar una carta a diferents publicacions estrangeres i clandestines el mes d'abril de 1960 denunciant l'estat anormal que viu la llengua catalana i demanant que a tots els graus de l'ensenyament públic i privat a les terres de parla catalana s'estableixin classes regulars de català seguint les normes pedagògiques modernes. Així mateix, es demana el màxim de suport a les entitats científiques i literàries que tenen per objecte el conreu de la cultura catalana. Entre els signants, hi ha Francesc Maspons, a més de Josep Maria de Sagarra, Josep Pla, Néstor

⁶⁰⁴ JOLIS i FELISART, Agustí (coord.). *Centre Excursionista de Catalunya. 120 anys d'història. 1876-1996*. Barcelona: Centre Excursionista de Catalunya, 1996.

Luján, Antoni Tàpies, Joan Oliver, J. V. Foix, Miquel Coll i Alentorn, Maria Aurèlia Capmany, Salvador Espriu, Joan Coromines i Jordi Pujol, entre molts altres⁶⁰⁵.

L'estiu de 1960 també serà força productiu. A banda d'alguna conferència a forade Barcelona⁶⁰⁶, la junta del Col·legi d'Advocats es reuneix el 26 de juliol amb motiu de l'aprovació definitiva com a llei de la compilació del dret civil de Catalunya, produïda just sis dies abans. L'organisme agraeix a Maspons, que acaba de fer 88 anys, la seva feina infatigable.

A la tardor, Maspons ofereix una conferència el diumenge 23 d'octubre de 1960 a la tarda durant la sessió inaugural del XLII curs del centre excursionista de Sabadell. A la seva intervenció, el jurisconsult recorda la vinculació del poeta Joan Maragall amb l'excursionisme i destaca que, als seus inicis, aquesta pràctica no tenia un vessant esportiu i era de caire més intel·lectual i científic, més minoritària⁶⁰⁷. Aquest mateix dia, a l'auditori de Caixa Sabadell, Maspons aprofita per visitar en companyia del paleontòleg, Miquel Crusafont, i del geògraf, Pau Vila, la taula d'orientació geogràfica de la Mola, ubicada una setmana més tard al cim del massís de Sant Llorenç del Munt. La taula havia estat encarregada al ceramista Ramon Folch per l'entitat financera amb motiu del seu centenari⁶⁰⁸.

El món de l'excursionisme, doncs, també reclama la presència de Maspons i Anglasell. Tot i els seus 88 anys, Maspons participa activament, el 26 d'octubre, a l'acte de celebració del 50è aniversari del Centre Excursionista de Terrassa.

Infatigable, uns mesos més tard, Rafel Dalmau obre a la seva editorial, l'any 1961, una col·lecció anomenada «Panorama actual de les idees» i encarrega la seva direcció a Francesc Maspons, amb el suport de Enric Jardí Cassany i Manuel Parés Maicas. L'objectiu de la iniciativa és estimular la lectura d'assaigs amb la finalitat de donar a conèixer les principals corrents de pensament del món⁶⁰⁹.

Així mateix, coincidint amb el 30è aniversari de la proclamació de la República, un grup de professionals, entre els quals s'hi troba Maspons, publica una carta adreçada

⁶⁰⁵ *Horitzons*, de Mèxic. 1, 1 d'octubre de 1960, pàgines 67-68.

⁶⁰⁶ En el marc de l'acte d'adhesió de la Congregació Mariana al Pontificat, Maspons pronuncia el diumenge 19 de juny de 1960 al migdia la conferència *L'actualitat de Joan XXIII*, a l'Auditori de Sabadell de la Caixa d'Estalvis.

⁶⁰⁷ *Diari de Sabadell*. 12 de novembre de 1960, pàgina 7.

⁶⁰⁸ CAPELLAS CABANES, Carles. «La taula d'orientació geogràfica de la Mola». *Arraona*, 33, 2012, pàgina 258.

⁶⁰⁹ SAMSÓ, Joan. *La cultura catalana: entre la clandestinitat i la represa pública (1939-1951) Vol. I*. També, conversa personal amb Manuel Parés Maicas al seu domicili particular el maig de 2013.

al rector de la Universitat de Barcelona on critiquen la prohibició als estudiants de seguir organitzant conferències i publicar periòdics murals. Els signants recorden que les activitats sempre havien estat autoritzades pel degà i altres autoritats i que les restriccions esdevenen una contradicció amb l'esperit de llibertat que ha d'impregnar, al seu parer, la vida universitària. Per tot plegat, reclamen que cessin les investigacions obertes, que es restitueixin dels seus càrrecs els delegats de les facultats de Filosofia i Lletres i d'Econòmiques, se suspenguin les amenaces de suspensions sobre alguns estudiants i es permeti la represa de les activitats impulsades pels estudiants. Entre els signants també hi ha Josep Maria de Sagarra, J. V. Foix, Salvador Espriu, Manuel de Pedrolo, Joan Oliver, José Agustín Goytisolo, Juan Goytisolo, Luis Goytisolo, Marià Manent, Luis García Berlanga, Carles Barral i Maria Aurèlia Capmany, entre molts altres⁶¹⁰.

Sense cap mena de dubte, el jurisconsult és vist per les noves generacions com el punt d'unió entre els continuadors de l'anomenada Escola Jurídica Catalana, encarnada per figures com Duran i Bas, Martí d'Eixalà, Rubió d'Ors, Milà i Fontalans i Llorens i Barba, i la Renaixença que la seva família protagonitza en primera persona. Així, la casa pairal de la família Maspons a Bigues i Riells acull el 17 de juny de 1961 a la tarda la cloenda del curs de la Fundació Bosch i Cardellach de Sabadell. L'acte està presidit pel director de l'entitat, Miquel Forrellad Solà; pel vicedirector, Pere Valls, i per l'amfitrió, Francesc Maspons⁶¹¹. Maspons, contrari a la uniformitat legislativa de l'Estat, fa seus els principis de Duran i Bas segons els quals l'esperit nacional ha d'informar les institucions jurídiques, els costums creen i reformen més útilment que les lleis el dret dels pobles i que la uniformitat legislativa no sempre és justa ni convenient. Per evitar la imposició del codi espanyol, els catalanistes de l'època, amb Verdaguer Callís al capdavant, inicien una campanya d'agitació popular que obliga la reina regent i el ministre José Canalejas a buscar una solució adient, es treballa per popularitzar el dret català i s'impulsa un estudi aprofundit i minuciós de les institucions jurídiques del país i de la doctrina dels autors clàssics, missió on destaca Maspons i Anglasesell. També es destaca l'interès de Maspons pels costums comarcals més enllà del centralisme barceloní. De fet, el jurisconsult entén el pairalisme com a salvaguarda de les essències morals i espirituals de Catalunya.

⁶¹⁰ *Horitzons*, de Mèxic. 3, 1 d'abril de 1961, pàgines 62-63.

⁶¹¹ *La Vanguardia*. 9 de juliol de 1961, pàgina 29.

Davant la construcció política europea que s'està endegant, els representants de la fundació consideren Maspons un dels seus impulsors en haver estat un ferm defensor de l'Europa del dret, del mutu respecte i de la tolerància d'arrel cristiana. Es destaca que Maspons i Anglasesell defensa aquests principis sempre des del localisme, el catalanisme i el coneixement d'una història que li permet assegurar que Catalunya va crear el primer parlament d'Europa, un codi marítim considerat exemplar arreu del món i va impulsar el primer assaig de democràcia en plena edat mitjana. "Ah, Senyora -diu un antic rei català a la seva esposa castellana- que els súbdits del vostre pare són sotmesos i els nostres són amics i companys".

Al seu torn, Francesc Maspons pronuncia la conferència *Divagacions sobre una casa i un poble*, on repassa anècdotes, records i cites històriques sobre el temperament català, a més de nombroses consideracions referents a l'origen de Catalunya a partir de dades filològiques i documents antics.

Maspons també exerceix a Bigues, el 2 de juliol, d'amfitrió a una colla de representants d'una desena d'entitats que es troben amb l'objectiu d'estrènyer lligams entre totes elles. L'impulsor de la trobada és Albert Mosella, president del Centre Excursionista de Catalunya.

Tot i l'edat, Maspons i Anglasesell també es desplaça fins al Círcol Catòlic de Vilanova i la Geltrú per oferir la conferència, en català, *L'educació dels infants i els costums populars*, organitzada pel Centre Arquebibe Armanyà de la Germandat Obrera d'Acció Catòlica. La xerrada té lloc diumenge dia 9 de juliol de 1961.

En el moment que Maspons i Anglasesell compleix els 90 anys, els homenatges se succeeixen. El Club d'Amics de la Unesco organitza el dijous 2 de maig de 1962 a dos quarts de vuit del vespre a la Reial Acadèmia de Farmàcia, al carrer Hospital, 56, un primer reconeixement a la seva figura⁶¹².

Més endavant, Francesc Maspons participa a l'homenatge retut al poeta Francesc Casas i Amigó el diumenge 5 d'agost de 1962 a la masia de can Suari i a l'era de can Llança, a la parròquia d'Alfou, al municipi de Sant Antoni de Vilamajor (Vallès Oriental). També hi prenen part, entre d'altres, Octavi Saltor i Miquel Coll i Alentorn.

⁶¹² *La Vanguardia*. 1 de maig de 1963, pàgina 26.

10.3 Homenatges i llegat

El seu 90è aniversari, doncs, esdevindrà un pretext idoni perquè companys de professió i entitats civils li retin tota mena d'homenatges en reconeixement a la seva vasta trajectòria i el seu compromís amb el país. Un dels més sentits serà l'organitzat per l'Acadèmia de Jurisprudència i Legislació de Barcelona⁶¹³ el divendres 11 de gener de 1963 a la nit al saló d'actes del Col·legi d'Advocats, sota la presidència del doctor Josep Maria Trias de Bes i Giró; el bisbe auxiliar de la diòcesi i membre de l'Acadèmia, Narcís Jubany; el degà de la facultat de Dret, Font Rius; el secretari de l'entitat, Octavi Saltor, i els acadèmics Condemines Valls, Boix Raspall, Maluquer, Noguera Guzman, Mans, Gay de Montellà, Eyré Varela, Roda Ventura, Polo, Massó Escofet, Trias de Bes i Borràs, Faus Esteve, Pérez Vitòria i Roca Sastre. També hi són presents representants de diverses corporacions de la ciutat. El secretari de l'Acadèmia, Octavi Saltor, fa lectura de l'acta de concessió de títol de president honorari concedit a l'homenatjat. El degà de la facultat de Dret, Font i Rius, recorda la seva tasca com a cultivador del dret, historiador, investigador i divulgador de les obres dels jurisconsults clàssics catalans, acumulant una cinquantena de títols sobre aquesta matèria. El degà afegeix que la creació d'una càtedra de Dret Català a la Universitat de Barcelona esdevé el colofó a una incansable tasca en pro d'una revitalització del dret regional. A continuació, el president de l'Acadèmia llegeix un text del doctor Pi i Sunyer on exalta la seva feina com a docent i com a responsable de l'Oficina d'Estudis Jurídics de la Mancomunitat de Catalunya, així com el constant treball d'estudi i publicació de monografies sobre les diferents institucions del Dret Català. Finalment, el president de l'Acadèmia de Jurisprudència i Legislació, Josep Maria Trias de Bes, ressalta la defensa de Maspons del dret especial de les regions de l'Estat, sobretot en moments especials on es mirava de menystenir. Trias de Bes repassa els diferents indrets on l'homenatjat va exercir la docència del dret i insisteix en el seu paper durant la creació de la càtedra de Dret Català Duran i Bas, la qual esdevé també un centre d'investigació. Maspons clou l'acte agraint les paraules dels presents i glossant la seva vida professional, consagrada al servei del seu gran ideal, el reconeixement i la divulgació del dret civil català. L'acte clou amb el nomenament de Francesc Maspons com a president d'honor de l'acadèmia.

Tot i la seva avançada edat, Francesc Maspons encara continua amb la seva activitat i dues setmanes després presideix, juntament amb el màxim responsable de

⁶¹³ *La Vanguardia*. 12 de gener de 1963, pàgina 23.

l'Acadèmia de Jurisprudència i Legislació, Trias de Bes; el president de l'Audiència Territorial, Elgidio Lozano Escalona; l'auditor de la IV Regió Militar, general Querol, i el degà del Col·legi d'Advocats, Francesc Roda Ventura, l'ingrés a l'Acadèmia de Ramon Faus Esteve⁶¹⁴.

A finals de març, juntament amb d'altres personalitats com Octavi Saltor, Carles Sentís, Ramon Guardans i Vallès i Manuel Jiménez de Parga, assisteix a l'acte d'imposició de la insígnia de la Legió d'Honor al president de l'Acadèmia de Jurisprudència i Legislació, Josep Maria Trias de Bes i Giró.

L'activista cultural, Joan Ballester i Canals, també li organitza a Bigues un homenatge el 13 de maig de 1963 per tal de posar en valor seu catalanisme decidit. La trobada acaba amb diverses multes per part de les autoritats franquistes.

Els reconeixements se succeeixen i diverses entitats excursionistes i catòliques organitzen tres dies més tard una conferència a la seu de la Caixa d'Estalvis a Sabadell en homenatge a Maspons. Carles Muñoz Espinalt pronuncia la xerrada *Maspons i Anglasesell. Un tipus psicològic*⁶¹⁵.

Tributs a banda, Francesc Maspons, juntament amb altres figures com Joan Triadú, Rafel Tasis, Manuel de Pedrolo, Maurici Serrahima, Salvador Espriu, Josep Pla, J. V. Foix, Ferran Soldevila, Josep Maria Pi i Sunyer i Fèlix Millet, signa un manifest amb data del dia 21 adreçat al vicepresident del govern espanyol on es reclama l'autorització per poder impartir l'ensenyament en català a tots els centres públics i privats de primària i l'assignatura de català als de secundària i superior; la publicació de premsa en català, el seu ús a les emissions radiofòniques i el cinema, i la normal existència i funcionament en llengua catalana de les corporacions i entitats que així ho desitgin. Els signants assenyalen que, sense aquestes mesures, l'existència de la llengua es troba en perill⁶¹⁶.

⁶¹⁴ *La Vanguardia*. 26 de gener de 1963, pàgina 26.

⁶¹⁵ La revista editada a l'Argentina, *Ressorgiment*, ja havia publicat en portada el mes de febrer (número 559) la preparació d'un homenatge nacional a Maspons. La revista parlava de l'organització de diverses conferències per glossar la seva figura, la confecció d'un cedulari, l'edició d'una miscel·lània biogràfica i la publicació d'una antologia de la seva obra, una pretensió que, tanmateix, no arribaria a dur-se a terme en la seva integritat.

⁶¹⁶ *Treball*. Editat per la delegació del C.C. de P.S.U.C. 213, 1 d'agost de 1963, pàgina 2.

Passada la norantena d'anys, la llibreria Central de Literatura Catalana edita les seves darreres obres. El mes de juny de 1963 apareix *L'esperit del dret públic català*⁶¹⁷, al preu de 35 pessetes. Un mes més tard, és el torn de *L'home, la nació, l'Estat*⁶¹⁸, publicada per Edicions d'Aportació Catalana, al preu de 25 pessetes, i, l'octubre, arriba a les prestatgeries *Fons de dret català*⁶¹⁹, de la mà de Rafel Dalmau Editors, al preu de 225 pessetes.

Durant el XIII Campament General de Catalunya, organitzat pel Club Excursionista de Gràcia al Muntanyà el mateix 1963, la família excursionista li ret el seu particular homenatge. Maspons, que ja tenia 91 anys, diu: "Un campament és una casa en la qual les parets són els amples horitzons, les escales l'entusiasme i la teulada la immensitat del cel. Per això us fa més homes".

Francesc Maspons rep un nou homenatge el diumenge 26 d'abril de 1964 a Bigues i Riells, a la casa pairal del jurisconsult. L'acte consisteix en una missa a l'aire lliure, una audició de sardanes, un concert coral i la col·locació d'un monòlit.

La seva fidelitat al Col·legi d'Advocats es veurà reconeguda el 8 d'abril de 1965, un any abans de la seva mort, quan assoleix el número 1 d'antiguitat de l'entitat després de 67 anys de formar-ne part.

L'any de la seva mort, el 1966, apareix el llibre *Apunts per a un assaig d'introspectiva poètica*, de Lluís Gassó i Carbonell, publicat per l'editorial de Rafael Dalmau i dins de la col·lecció «Panorama actual de les idees», dirigida per Francesc Maspons i Anglaseu com una de les seves darreres aportacions al món de les lletres catalanes⁶²⁰.

Poc abans de morir, el 16 d'octubre de 1966 encara escriuria una carta al canonge de Vic, mossèn Eduard Junyent i Subirà, acompanyada d'un florilogi -conjunt de pensaments- sobre Torras i Bages per a la col·lecció Col·lectània torrasiana que els vigatans preparaven en el cinquantenari de la mort del bisbe. Maspons recollia un tríptic de tres anècdotes il·lustrades amb una frase que, a parer d'Octavi Saltor, ben podria

⁶¹⁷ MASPONS i ANGLASELL, Francesc. *L'esperit del dret públic català*. Barcelona: Editorial Barcino, 1963. L'obra havia aparegut originalment el 1932 dintre de la col·lecció Assaigs i monografies de l'Editorial Barcino i posteriorment va ser reeditada el 2006 per l'Escola d'Administració Pública de Catalunya.

⁶¹⁸ MASPONS i ANGLASELL, Francesc. *L'home, la nació, l'Estat*. Barcelona: Edicions d'Aportació Catalana. A.G. Rafael Salvá, 1963.

⁶¹⁹ MASPONS i ANGLASELL, Francesc. *Fons de dret català*. Barcelona: Rafel Dalmau Editors, 1963.

⁶²⁰ *La Vanguardia*. 27 de juliol de 1967, pàgina 13.

aplicar-se al juriconsult: “En actuar semblava que digués: sóc qui sóc, però també sóc el que he de ser”⁶²¹.

Francesc Maspons i Anglasesell mor a Bigues i Riells el 26 de novembre, justament el mateix dia de la fundació del Centre Excursionista de Catalunya⁶²². L’enterrament, presidit per la seva germana Montserrat; la seva cunyada Anna Jonquieres; els seus nebots Francesc, Enric i Anna Maspons i Jonquieres⁶²³; els seus nebots polítics Maria Antònia Arús, Pilar Pujol i Josep Muixench; renebots; cosina Pilar, i resta de la família, té lloc a les onze del matí a l’església parroquial de Sant Pere de Bigues, on se celebra la missa de cos present i, a continuació, se li dona sepultura al panteó de can Maspons. Per voluntat del finat no s’admeten corones ni es convida ningú particularment. El sepeli és oficiat pel rector Francesc Pons Jané, davant de la presència de representants de diverses institucions i associacions com l’Ajuntament de la vila, l’Acadèmia de Jurisprudència i Legislació, el Col·legi d’Advocats i el Centre Excursionista de Catalunya⁶²⁴.

En la seva voluntat per mantenir unit el seu patrimoni, Maspons i Anglasesell nomena hereu universal el seu nebot gran, Francesc, amb el benentès que en el futur es continués garantint la integritat del seu llegat. De la mateixa manera, Maspons també exigeix a l’hereu la cura de la seva germana petita, Montserrat Maspons i Anglasesell, l’única que el sobreviuria. Com a cap de família, Francesc Maspons s’encarregaria de vetllar pel benestar de la nissaga, fins al punt d’adoptar els tres fills del seu germà Nicolau quan aquest morí⁶²⁵, el 6 de maig de 1932.

Un cop mort, el seu llegat i record perdura en el temps. Amb motiu del 30è aniversari del PSUC, la revista *Horitzons* de l’1 de gener de 1967, editada a Mèxic, publica un article reivindicant que la cultura no pot ser patrimoni exclusiu d’una

⁶²¹ SALTOR, Octavi. *Companys de servei*.

⁶²² De fet, el CEC celebra el dissabte 26 de novembre el 90è aniversari de la seva fundació. Francesc Maspons, soci número 1 de l’entitat, ja no pot, però, assistir-hi. Presideixen l’acte Albert Mosella, Pau Vila Dinarès, Eduard Vidal Riba, Josep Maria Blanc Romeu i Lluís de Quadrans.

⁶²³ Hereus de Maspons, fills del seu germà Nicolau.

⁶²⁴ «Francesc Maspons i Anglasesell». *Ressorgiment*, Argentina. 605, desembre de 1966, pàgina 9.704. La seva mort també és sentida a l’exili on, alliberats de la censura, ressalten la valentia de Maspons per la defensa dels drets de les minories nacionals al seu llibre *La crisi de l’edat moderna*, clarament inspirat en els cas català.

⁶²⁵ Testament de Francesc Maspons i Anglasesell conservat a l’arxiu familiar de Bigues i Riells. El document se signà al despatx de Carles Font i Llopart, a Granollers, el 4 de març de 1966 i amb el testimoniatge de Rafel Gallego i Domene i Joan Corderó i Basañaga, veïns de Bigues i masover de la finca familiar el segon d’ells. El pis del carrer de Mallorca de Barcelona seria heretat per la seva neboda Anna.

minoria intel·lectual. La publicació explica que el primer assaig publicat en català fou *La crisi de l'edat moderna*⁶²⁶, obra de Francesc Maspons i datat de 1956, just cinc anys després de la coneguda vaga dels Tramvies de Barcelona, que significà una de les primeres manifestacions massives contra el Franquisme. A la ressenya, la publicació indica que es tracta d'un al·legat contra els absolutismes i a on es preconitza l'europeisme com a solució alternativa. Segons la crítica, l'autor, catòlic i d'origen burgès, veu l'esca de tots els mals en la descristianització dels homes. La revista ressalta que es tracta d'un assaig pioner en la seva temàtica i assenyala que moltes de les crítiques contingudes a les seves planes poden ser perfectament aplicables al franquisme.

Així mateix, Joaquim Camps i Arboix ofereix la conferència *Maspons i Anglasell i la pagesia catalana*, el 13 d'abril de 1967 a la seu de Franciscàlia, a la Riera de Sant Miquel, 3, institució cultural creada a Barcelona pels Caputxins el 1949.

També el Centre Excursionista de Catalunya ret un homenatge a Maspons i Anglasell en el seu local social i a la casa pairal de Bigues⁶²⁷. L'acte consisteix en una conferència a càrrec de Josep Iglesias Fort al mateix centre el dilluns 25 de març de 1968 al vespre sota el títol de *Maspons excursionista*, i en una xerrada a càrrec de Frederic Roda sobre el tema *Maspons vist des d'ara* i una altra de Maurici Serrahima titulada *Maspons jurisconsult*, totes dues programades per al divendres 29 de març. Seguidament, es col·loca el seu retrat, pintat pel valencià Lluís Garcia i Oliver, a la galeria del Centre Excursionista de Catalunya dedicada a ciutadans il·lustres. L'homenatge clou el diumenge 31 de març amb la descoberta d'una placa commemorativa a la casa natal de Maspons, a Bigues.

El record de Maspons també perdura en el món excursionista. Els números corresponents als mesos de maig-juny i juliol-agost de 1973 de la revista *Vèrtex*, editada per la Federació Catalana de Montanyisme, inclou un extens article biogràfic sobre Maspons i Anglasell a càrrec de Josep Iglésies Fort.

Durant un acte d'homenatge a Ramon Roca i Sastre el 2 de novembre de 1976, el ministre de Justícia, Landelino Lavilla Alsina, cita Maspons per assenyalar que el notari "és la principal via de la concreció dels pactes i de les reglamentacions que originen la regla del Dret i, per mitja seu, cada una de les institucions"⁶²⁸.

⁶²⁶ MASPONS i ANGLASELL, Francesc. *La crisi de l'edat moderna*. Palma de Mallorca: Editorial Moll, 1956.

⁶²⁷ ABC. Diumenge 24 de març de 1968, pàgina 70.

⁶²⁸ *La Vanguardia*. 3 de novembre de 1976, pàgina 27.

Així mateix, Andrés Mercé Varela dóna compte d'una conferència a càrrec del director dels museus de Barcelona el mes d'abril de 1983, Joan Ainaud de Lasarte, on explica que pel Centre Excursionista de Catalunya, entitat que aprofità l'excursionisme per elevar la cultura del país, passaren primeres figures de la Renaixença, tot destacant mossèn Jacint Verdaguer, Pau Vila, Rubió i Lluch, Puig i Cadafalch, Ventosa i Calvell, Àngel Guimerà, mossèn Norbert Font i Sagué, Pompeu Fabra, Cèsar A. Torras, Lluís Estasen, Josep M. Guilera, Albert Santamaria, Santiago Rusiñol i Maspons i Anglasell⁶²⁹.

En un editorial de *La Vanguardia* de 1983⁶³⁰ on es detalla el simbolisme que de la muntanya per a Catalunya, l'esforç per arribar a les terres altes i pures en contraposició a l'atmosfera contaminada de les terres baixes, s'esmenta Maspons i Anglasell, juntament amb figures com Jacint Verdaguer, Torras i Bages, Artur Osona, Bosch de la Trinxeria, Cèsar August Torras, Eduard Toda, mossèn Batlle, Batista Roca i Josep Pijoan, com a exemple d'enamorat de Catalunya obsessionat pel coneixement i l'amor a la terra. Imatge d'una Catalunya ideal i real a la vegada.

Els estudis de Maspons, Josep Faus i Condomines i Joaquim Camps i Arboix s'interpreten a finals de 1987 com a essencials per conèixer la família pairal en relació amb el dret i les formes de transmissió de béns, herències i capítols matrimonials a finals del segle XIX. Els seus treballs es veuen com a imprescindibles per a l'estudi de la família catalana, atesa la informació que proporcionen sobre el paper d'aquesta institució com a entitat productora, acumuladora i transmissora de riquesa, al mateix temps que permet entreveure el sistema de valors ètics i ideològics en què se sustentaven les tradicions del pairalisme a la Catalunya Vella.

El mateix 1987, el Patronat Català Pro Europa crea el Premi Maspons i Anglasell per a tesis doctorals presentades en universitats catalanes relacionades amb la gènesi, l'evolució, el funcionament o les perspectives de futur de la Unió Europea. El guardó es lliura bianualment. El 1992 el premi commemora el 25è aniversari de la mort del jurisconsult. L'acte, que té lloc al carrer Bruc, 50, a dos quarts de vuit del vespre, compta amb la presència de Josep Maria Sala, Josep Maria Ainaud de Lasarte i Carles Gasòliba. La darrera edició de la beca es convocaria el desembre de 2006.

⁶²⁹ MERCÉ VARELA, Andrés. «La entidad deportiva más antigua de España. Premio a sus veteranos». *Mundo Deportivo*. Divendres 29 d'abril de 1983, pàgina 38.

⁶³⁰ *La Vanguardia*. 27 d'agost 1983, pàgina 5.

11- CONCLUSIONS

L'estudi de l'obra jurídica i literària així com l'anàlisi de les activitats cíviques, culturals i polítiques protagonitzades per Francesc Maspons permet copsar la transcendència d'una figura altament rellevant durant ben entrada la primera meitat del segle XX, a la vegada que injustament ignorada en l'actualitat. El resseguiment de la seva acció pública i professional, de la seva producció periodística i literària i el buidatge dels testimonis de la seva contemporaneïtat permeten reconstruir la imatge d'una figura polièdrica compromesa amb el reconeixement nacional de Catalunya i amb la recuperació de la seva personalitat jurídica atresorada fins a la fi de la guerra de Successió. Atesa la vasta trajectòria de Francesc Maspons i Anglasesell des de la seva joventut més tendra fins a la seva mort, el 1966, als 94 anys d'edat, podem establir un seguit d'eixos fonamentals en el seu recorregut vital en funció del seu cos temàtic i la petjada en el seu ideari.

1- La influència familiar és cabdal en la seva adhesió al catalanisme cultural i polític més incipient. La nissaga, fortament arrelada al municipi de Bigues (Vallès Oriental) des del segle XII i tradicionalment dedicada al món de les lleis i la fe pública, representa un catalanisme romàntic de caire rural a on el camp esdevé símbol de les essències del país, de la puresa lingüística, dels costums més significatius i del dret tradicional, eixos principals de la biografia de Maspons i Anglasesell. El seu pare, Francesc Maspons i Labrós; la seva tieta, Pilar Maspons –més coneguda com a Maria de Bell-lloch-, i el seu oncle, Francesc Pelai Briz, conformen un equip de treball estimulat per Briz dedicat a la recerca en el camp de la cultura tradicional. Francesc Pelai Briz recull cançons i endevinalles mentre que els germans Maspons i Labrós s'encarreguen més de les rondalles, els jocs, les tradicions i els costums en un moment en què aquest camp era pràcticament verge. Cadascun d'ells destacaria per la profusió d'obres literàries publicades tant en prosa com en vers a banda de la seva participació a les primeres edicions dels Jocs Florals i de la intensa activitat desenvolupada en la incipient premsa catalanista de l'època, a on Briz adopta un paper preponderant amb la direcció de revistes com *La Gramalla*, *Calendari català* i *Lo Gay Saber*, considerades com els primers òrgans periodístics de la Renaixença. Maspons i Labrós, a més, prendria part activament a les assemblees a la Unió Catalanista de Reus, el 1893, i d'Olot, el 1895.

Políticament, els seus pares i oncles pertanyen a la segona generació de catalanistes nascuts al voltant del 1840. El destronament d'Isabel II el 1868 i les revoltes de 1873, tot i no tenir gaire repercussió a Catalunya, els influí poderosament i els va empènyer cap a posicions ideològiques més conservadores. El personatge més

actiu en aquest camp fou el germà bessó del seu pare, Marià Maspons i Labrós, diputat conservador a Corts en períodes diversos. Amb el temps, però, i traçant un paral·lelisme amb l'evolució política que posteriorment experimentarà el seu nebot, abandonaria les files del partit i defensaria una estructura descentralitzada de l'Estat i la recuperació de la personalitat jurídica de Catalunya perduda el 1714. Poc abans de la seva prematura mort, Marià Maspons passaria a la història en ser el portaveu de la comissió encarregada de presentar el Memorial de Greuges davant del monarca Alfons XII, el 1885.

2- Amb els antecedents familiars compostos per més de set generacions de notaris, el camí professional de l'hereu de la nissaga Maspons havia d'estar forçosament orientat cap al món de les lleis. Després d'un breu període dedicat, primer, a la docència i, després, a l'advocacia, Maspons i Anglasesell es va centrar professionalment en la seva tasca com a jurisconsult, des d'on va defensar la necessitat de reivindicar el dret civil català com a eina fonamental en el procés de construcció nacional. El moment clau en el seu compromís amb la tradició jurídica catalana es dona, curiosament, durant la seva estada com a professor universitari a Oñate (Guipúscoa), quan a la biblioteca de la facultat descobreix l'obra d'autors clàssics com Jaume Càncer, Joan Pere Fontanella, Lluís de Peguera i Joan de Socarrats, entre d'altres. El seu estudi porta Maspons a denunciar que el tradicional dret català s'ha anat desnaturalitzant a causa del desús en què va caure arran de la implantació del Decret de Nova Planta i de la seva substitució per lleis que considera alienes als costums propis de Catalunya. El jurisconsult rebutja ja durant la seva joventut el centralisme estatal i proposa una reforma del dret català basada en les tradicions pròpies de Catalunya i en el reforç del tret diferencial existent, segons el seu parer, entre Catalunya i l'Estat també en el terreny jurídic.

Un altre episodi cabdal per entendre l'itinerari vital que guia la tasca professional de Maspons i Anglasesell està relacionat amb la protesta de comerciants i industrials de Barcelona del 1899 coneguda com a Tancament de Caixes. Maspons no dubta a sumar-se a la llista d'advocats que donen suport a l'alcalde de Barcelona, el Dr. Bartomeu Robert i Yarzábal, durant la crisi desencadenada amb el ministeri d'Hisenda. El jurisconsult, defensor encara a començaments del segle XX d'un major reconeixement de la singularitat de Catalunya dins d'Espanya, expressa directament al monarca Alfons XIII l'exigència que els jutges que exerceixin a Catalunya siguin catalans o, com a mínim, sentin els seus costums, compreguin les seves institucions i parlin la seva llengua, consideració que el jurisconsult estén a tots els representants del govern estatal a Catalunya. Les diferents sentències dels tribunals espanyols alienes a la

tradició jurídica catalana –supressió del contracte de parceria (1904) i successió d'impúbbers (1919)-, així com l'aprovació de la Llei Orgànica del Notariat (1912) portarà Maspons a evolucionar progressivament cap a un catalanisme cada cop més pròxim a la plena emancipació nacional com a única via per salvaguardar el dret civil de Catalunya, la seva personalitat jurídica i els seus costums.

Atès el seu marcat caràcter catalanista, la creació de la Mancomunitat de Catalunya el 1914 esdevindria un motiu de gran satisfacció per al jurisconsult, defensor de la màxima autonomia del país en tots els ordres possibles, principalment el polític, el jurídic i el cultural. En conseqüència, tot i no haver intimat mai, Maspons i Anglasesell visità Enric Prat de la Riba quan aquest fou nomenat president de la institució amb la intenció de posar-se al seu servei. La reunió fou fructífera, animada pels lligams familiars que tots dos tenien amb la vila de Bigues, i de la trobada sortí l'encàrrec de crear i dirigir l'Oficina d'Estudis Jurídics de la Mancomunitat, constituïda oficialment el 1918. La tasca de Francesc Maspons, amb una retribució simbòlica, consistia en redactar projectes de contractes que eren enviats a propietaris, usufructuaris, parcers, mitgers, productors agrícoles i similars per tal que hi afegissin suggeriments i, un cop esmenats, es possessin a la venda perquè els utilitzessin notaris, advocats i jutges.

Fruit del seu treball compilador i d'estudi, el novembre de 1918 presenta al consell permanent de la Mancomunitat el treball *El dret català i la codificació*, en el qual s'analitza en profunditat la situació jurídica de Catalunya i s'aposta fermament per la creació d'un codi català més que no pas un simple apèndix al codi civil espanyol. Més endavant, el 1921, elabora un tractat sobre els *Parafernals* -els béns que aporta la dona al matrimoni, al marge del dot- amb l'objectiu, no de formular una regulació jurídica, sinó d'establir una metodologia de treball futura que serveixi per acoblar a la modernitat del moment les antigues lleis autòctones catalanes. En una mateixa línia, també va redactar un projecte de regulació de censos, rabassa morta, tractes de masoveria i conreu, així com una compilació de costums catalans, que havien de desembocar en una redacció seriada d'un costumari jurídic català lluny d'influències externes i amb una especial atenció a les formes comarcals. El primer volum fou *Usos i costums de bon pagès sobre boscos i arbredes*, publicat el 1920 i que comportà un recorregut exhaustiu per totes les comarques del Principat per tal de conèixer de primera mà els tractes entre les parts implicades. L'any següent va aparèixer el segon volum, *Costums sobre termenals, camins i aigües en terres de pagès*. En el moment de desaparèixer l'oficina dirigida per Maspons arran de l'adveniment de la dictadura de

Primo de Rivera, ja es trobava en procés d'elaboració el següent exemplar, centrat en l'edificació urbana.

L'ens també va continuar una col·lecció de textos legals endegada inicialment sota el segell del Patronat de la Diputació de Barcelona i dirigida per Ramon d'Abadal titulada *Privilegis i ordinacions de les valls pirinenques*. Després de l'aparició dels dos primers volums dedicats a la Vall d'Aran (1915) i a la Vall d'Àneu, Vallferrera i Vall de Querol (1917), l'oficina també va publicar el tercer volum dedicat a la Vall d'Andorra (1920) i va deixar en preparació un altre sobre les valls de Ribes i Àger. Així mateix, l'organisme encapçalat per Maspons també va donar a llum els cinc volums de l'obra *Dret civil vigent a Catalunya*, d'Antoni Maria Borrell i Soler, i va mostrar el seu ferm compromís en defensa dels drets de la llengua catalana en el *Missatge al Consell permanent de la Mancomunitat de Catalunya*.

Durant la seva etapa al capdavant de l'oficina, Maspons promourà un seguit d'accions contra el nou reglament notarial aprovat pel govern estatal el novembre de 1921 que li valdran, de retruc, un furibund atac per part de l'assemblea de notaris de Madrid que el titllarà de “separatista i enemic de la gloriosa Espanya indivisible”. Maspons respondrà amb un telegrama adreçat al president del govern estatal, José Sánchez Guerra, alertant-lo de com havia estat tractat d'estranger només per haver defensat la llengua i el dret catalans. Amb la dictadura de Primo de Rivera, Francesc Maspons abandonaria el seu càrrec.

El seu compromís actiu també el portarà a presidir dues associacions de caire jurídic que expliquen per si mateixes l'evolució experimentada per Maspons en aquest camp. Durant tres anys, entre 1918 i 1920, encapçala l'Acadèmia de Jurisprudència i Legislació de Barcelona, a banda de ser-ne el president honorari a partir de 1963, moment en què l'entitat l'homenatja pel seu 90è aniversari. La síntesi del seu mandat queda recollida en els seus discursos inaugurals, focalitzats essencialment en la reivindicació de la personalitat jurídica pròpia de Catalunya i en la necessitat d'accentuar l'acció catalanista de l'acadèmia amb l'objectiu de situar el camp jurídic al mateix nivell de recuperació que l'experimentat per la llengua, la cultura, l'art i la política durant la Renaixença. La defensa aferrissada del dret de Catalunya a fer-se la seva pròpia llei al marge del codi civil espanyol va portar Maspons a presidir també el 1922 la Unió Jurídica Catalana (UJC), una associació constituïda per advocats, notaris i procuradors i amb vocació de grup de pressió que pretenia assolir l'autodeterminació de Catalunya en el seu règim civil. La UJC va protagonitzar sonores protestes arran de

diversos episodis com el plet de la guia judicial editada en català pel Col·legi d'Advocats durant la dictadura de Primo de Rivera; la defensa del català i el dret propi en referència al nou reglament del notariat dissenyat pel govern estatal; les crítiques contra la llengua del president del consell de ministres, José Sánchez Román, i la petició de trasllat del jutge de la Bisbal de l'Empordà pel seu desconeixement del català.

Així mateix, Francesc Maspons va actuar com a membre de quantes comissions es van formar per a la codificació de la norma legal catalana, des de la comissió de l'apèndix de 1930 a la de compilació de 1960. La seva funció era fixar en articles concrets les institucions jurídiques de Catalunya que es consideraven dignes de ser conservades perquè tinguessin preferència d'aplicació. L'objectiu, doncs, passava per conservar les antigues institucions que s'havien mantingut vives en l'organització de la societat catalana i actualitzar-les als nous temps. El complex exercici de síntesi i l'ensulsiada que suposà la Guerra Civil provocaria que l'empresa s'allargués durant més de 30 anys. En tot aquest temps, i empès per la seva visió romàntica i idealitzada de Catalunya, Maspons defensaria vivament la seva tradició jurídica entesa com una expressió de la saviesa llegendària del poble.

Dues de les lleis més controvertides de la Generalitat republicana, la Llei de Congregacions Religioses i la de Conreus, serien aprofitades per Maspons i Anglasesell per exigir el blindatge de les competències del govern català. Més enllà del contingut específic de cada un dels textos, el jurisconsult reclamaria reiteradament que les decisions finals sempre romanguessin en mans catalanes i no depenguessin dels tribunals i executius espanyols.

Durant els primers anys de la dictadura, Francesc Maspons va prosseguir amb la seva activitat en pro de la cultura i el dret catalans. El 13 de juny de 1948 es va constituir al London Club de Barcelona la Societat Catalana d'Estudis Jurídics Econòmics i Socials (SCEJES) com a filial de l'Institut d'Estudis Catalans, acte que va aplegar personatges com Duran i Ventosa, Maurici Serrahima i el mateix Maspons, amb joves posteriorment de força renom com Jordi Pujol i Joan Reventós. La seva adopció va tenir lloc l'11 de desembre de 1949, malgrat que el reconeixement formal no es va produir fins a l'octubre de 1951. En un primer moment Maspons i Anglasesell és nomenat vicepresident responsable de la secció de dret. Entre el 24 de novembre de 1952 i el 15 d'abril de 1953 es produeix la compilació de materials per a l'estudi de les institucions del dret català *L'usdefruit*, dirigida per Maspons i Anglasesell. Així mateix, en la seva condició de vicepresident de la SCEJES, formà part del jurat del premi Francesc

Eiximenis. Més endavant, el 29 de gener de 1955, és elegit president de la Societat, càrrec que ostentà fins al 8 de novembre de 1958. Durant el seu mandat, les seves principals intervencions es produeixen a les sessions inaugurals dels cursos 1956 i 1957; l'organització d'un debat sobre el llibre *Notícia de Catalunya*, de J. Vicens Vives; l'estudi sobre l'usdefruit en el dret català, així com sengles sessions necrològiques en memòria de Lluís Duran i Ventosa i, més endavant, d'Antoni M. Borrell i Soler. El dia 28 de febrer de 1959, la Societat li ret un homenatge on se'l nomena president honorari de l'entitat en un acte que va rebre la categoria de clandestí en no haver-se sol·licitat cap permís.

3- L'evolució i els principis ideològics de Francesc Maspons també troben un canal fonamental d'expressió a través de les seves col·laboracions periodístiques, força extenses i duradores en el temps. El jurisconsult hi recull les seves principals preocupacions i neguits referents al camp jurídic –nacional i internacional-, polític, cultural i excursionista, àdhuc infantil, com els textos publicats al setmanari *La Mainada* –i compilats posteriorment al llibre *Capsigrany*-, fundat per Avel·lí Artís i suspès per la dictadura de Primo de Rivera el 1923 pel seu catalanisme radical. De fet, se centra en tots els àmbits i habitualment a revistes i publicacions de marcat tarannà catalanista i, a ser possible, catòlic, independentment, també, de les vicissituds del moment. La seva vasta producció periodística –recollida a l'annex dedicat a la seva obra completa- es pot subdividir, a grans trets i des d'un punt de vista temàtic, en cinc grans blocs: actualitat estricta, obrerisme, ensenyament, excursionisme i política internacional. El primer eix adquirirà una especial preponderància durant la discussió a les Corts espanyoles de l'Estatut de Núria, amb la fundació el 1932 de la revista *Clarís* com a màxim exponent. De la seva banda, la major part dels articles referents a l'excursionisme es troben aplegats al *Butlletí del Centre Excursionista de Catalunya* i al periòdic *Excursionisme*. Pel que fa a l'obrerisme, Maspons sempre va defensar un paternalisme inspirat en l'encíclica *Rerum novarum*, promulgada pel papa Lleó XIII el 1891, basat en la necessitat de millorar les condicions laborals dels obrers per tal d'evitar que caiguin en temptatives revolucionàries. Justament, la primera de les seves col·laboracions a la premsa escrita serà al diari *La Época* el 1895 durant la seva estada a Madrid com a estudiant de doctorat i va versar sobre la situació de la classe obrera a França. Francesc Maspons col·laborà amb nombroses publicacions al llarg del temps com *Flama*, *Revista de Catalunya*, *La Rambla*, *La Nostra Terra*, *El Temps*, *Nosaltres Sols!*, *Revista Jurídica de Catalunya* i *Serra d'Or*, entre moltes altres. Dues de les

presències, però, més continuades i estables en el temps tindrien lloc a *La Cataluña* i la seva continuació, *Catalunya*, i a *La paraula cristiana*. Seria en aquestes dues publicacions on Maspons incidiria en les seves inquietuds envers l'ensenyament a Catalunya i la política internacional. A la primera de les revistes, coneguda com l'òrgan oficial de la Lliga i dirigida per un reconegut catòlic com Joan Torrendell, Francesc Maspons hi escriu catorze articles sobre temes centrats, sobretot, en l'estat de l'educació a Catalunya i reflexions de caire jurídic. L'ensenyament esdevindrà un àmbit d'especial interès per al jurisconsult durant els primers anys del segle XX fins al punt de redactar un projecte d'autonomia universitària per a Solidaritat Catalana, moviment polític amb què s'identificarà plenament, i d'esdevenir vocal del patronat de la Universitat Industrial impulsada per la Diputació de Barcelona i executada finalment per la Mancomunitat. Als seus escrits, Maspons defensa la descentralització de la política educativa, una profunda renovació pedagògica protagonitzada pels mateixos professionals i l'entrada del sector privat allà on no hi arribin les institucions públiques.

De la seva banda, l'anàlisi de la política internacional veurà la llum bàsicament a *La paraula cristiana*, una revista pensada per esdevenir l'òrgan de pensament del catolicisme català i que mirava d'incrementar la influència del Cristianisme en les qüestions més debatudes de l'època. La publicació, a més, estava inspirada pel canonge Carles Cardó, una influència cabdal en el pensament del jurisconsult, sobretot en la seva defensa d'un nacionalisme català d'inspiració cristiana diferent de la tradició castellana. Al llarg de deu anys, Maspons i Anglès hi publica un total de vint-i-quatre texts entre maig de 1925 i abril de 1935, tots ells originals excepte un, que era la reproducció del pròleg del seu llibre *Projecte de constitució de l'Estat espanyol*. Les temàtiques són ben diverses, tot i que la seva gran aportació a la revista és la sèrie d'articles titulada *Els pobles i els estats*, a on el jurisconsult dóna clara mostra del seu domini del règim jurídic internacional, principalment pel que fa als drets de les minories. El seu objectiu, recurrent sobretot al llarg d'aquests anys, no és un altre que establir paral·lelismes amb la realitat catalana amb la intenció de denunciar l'actitud del govern espanyol envers les reivindicacions nacionals dels catalans, desateses i menystingudes per l'Estat, segons Maspons, tant durant la dictadura de Primo de Rivera com, posteriorment, per la República.

A la vintena d'articles dedicats a la política internacional, el jurisconsult mostrarà el seu rebuig als absolutismes representats per la Unió Soviètica i l'auge de Hitler a Alemanya, a banda de l'anàlisi del reconeixement jurídic de les minories

nacionals arreu d'Europa i Amèrica. Al llarg de les pàgines de *La paraula cristiana*, Francesc Maspons desenvolupa bona part dels eixos fonamentals del seu cos argumental. Maspons demostra un coneixement profús de la història i del dret internacional que posa al servei, d'una banda, del Cristianisme, que per a Maspons és sinònim de llibertat, i de l'altra, de Catalunya. L'advocat i periodista aposta decididament per la internacionalització de les seves demandes i per remarcar el caràcter democràtic de les institucions catalanes en contraposició amb l'absolutisme borbònic. Maspons i Anglasesell recorre a la revista fundada pel Dr. Carles Cardó per tal de reivindicar el dret de Catalunya a recuperar les llibertats perdudes el 1714 per un acte de violència i a constituir-se novament com a Estat per bastir, posteriorment, el model de relació que consideri més adient amb Espanya.

4- L'estreta relació que mantindrà durant tota la seva vida amb els mitjans de comunicació animarà Maspons i Anglasesell a dirigir les revistes *Empori* (1907-1908), *Clarís* (1932, 1933 i 1936) i *Clarisme* (1933-1934). El vincle del jurisconsult amb Solidaritat Catalana i el Noucentisme va portar Maspons a implicar-se amb la posada en marxa d'*Empori*, un mensual d'una rellevant categoria intel·lectual per on van desfilar noms tan destacats com Josep Carner, Miquel Costa i Llobera, Joan Maragall, Eugeni d'Ors, Prat de la Riba i Lluís Nicolau d'Olwer, entre moltes altres primeres espases del món de la literatura i la cultura catalana. Amb el pas del temps, a més, *Empori* va esdevenir el precursor de grans revistes de referència com *Estudis universitaris catalans*, *Anuari de l'Institut d'Estudis Catalans* i *Revista de Catalunya*. Malgrat que Maspons figurava nominalment com a director de la publicació, diversos estudiosos assenyalen Carner com l'autèntic promotor i director a l'ombra de la revista. Tanmateix, l'empresa encaixava perfectament amb el tarannà i el compromís polític i cultural de Maspons i Anglasesell. Més enllà, doncs, del seu paper diari a la redacció, es pot establir que la identificació del jurisconsult amb el projecte el deuria portar a implicar-se plenament amb l'empresa. Maspons ja havia col·laborat amb el precursor d'*Empori*, *Catalunya*, des dels temps en què s'escrivia en castellà, de manera que el seu paper en una publicació difusora de la cultura catalana i dels ideals del catalanisme hauria de superar, per força, la seva mera presència nominal.

De la seva banda, *Clarís* és, en els seus inicis, l'obra d'un sol home. Animat per la discussió parlamentària a Madrid al voltant de l'Estatut de 1932, Maspons i Anglasesell impulsa un setmanari on, aprofitant els seus profunds coneixements de la matèria, es dedica a comentar i analitzar tot el procés estatutari i les seves derivades. Durant quatre

intensos mesos (maig-setembre), Maspons acosta al lector conceptes legals sorgits durant la discussió entre partidaris i detractors de l'Estatut; desgrana els parlaments de reconeguts diputats com Ortega y Gasset, amb opinions força vehements respecte a les reclamacions catalanes i que avui en dia, algunes, segueixen encara força d'actualitat, i, en definitiva, adopta una posició clara de defensa al voltant de la integritat de la llei orgànica aprovada en plebiscit per la immensa majoria de l'electorat català. La seva formació legal, el seu profús coneixement de les constitucions i estatuts d'arreu d'Europa i la seva defensa d'una unió política entre els països del continent es posen al servei d'una mateixa causa: encabir les peticions d'autonomia plena del catalanisme polític dins d'una república espanyola assentada en els principis de la unitat indissoluble de l'Estat.

Francesc Maspons fa gravitar el seu mecanisme argumental a partir d'una sèrie d'idees força. La primera té la seva arrel en la mateixa història del país. El director de *Claris* insisteix que fins a la caiguda de Barcelona el 1714, Catalunya disposava d'unes institucions pròpies conservades fins a l'aplicació del Decret de Nova Planta. Maspons i Anglasell assegura que la plena autonomia jurídica i política de Catalunya va ser arrabassada il·legalment per la força de les armes i que, atès que la violència no ha estat reconeguda mai com un argument jurídic vàlid, la seva llibertat, en conseqüència, havia de ser restituïda. Davant dels defensors de la idea que Catalunya es va adherir lliurement al regne de Castella amb el matrimoni dels Reis Catòlics, l'advocat i periodista defensa que aquesta unió mai no va ser beneïda ni consultada a la població i que, en tot cas, imperava el concepte d'una corona, dos regnes, atès que, al seu entendre, la unitat política mai va ser una realitat.

Un altre concepte clau en el seu ideari és el principi que l'Estatut de Núria va ser redactat i aprovat abans que la Constitució republicana i que, en conseqüència, s'ha d'entendre com un text pensat per articular la sobirania catalana amb l'espanyola, i no com les reclamacions d'un territori idèntic a qualsevol regió espanyola. L'advocat i periodista insisteix repetidament que així ho va pactar el govern català amb l'espanyol el 17 d'abril de 1931 amb els ministres de la República Marcel·lí Domingo, Fernando de los Ríos i Lluís Nicolau d'Olwer, tot just tres dies després de la proclamació de la República Catalana per part del president Francesc Macià.

Arran del que considera una innegociable voluntat per part de les corts republicanes de modificar l'Estatut en comptes d'aprovar-lo o bé rebutjar-lo en el seu conjunt, el director de *Claris* equipara contínuament la República espanyola amb la

monarquia borbònica d'Alfons XIII i la dictadura de Primo de Rivera. L'advocat i periodista assenyala que el comportament d'uns i altres envers el reconeixement nacional de Catalunya presenta grans equivalències i que només es diferencia en l'objecte de la resistència, encarnat primer per la figura del Rei i després per l'Estat. Per a Maspons, la modernitat preconitzada per la República esdevé simplement un enroc de les posicions unitàries tradicionals del nacionalisme espanyol.

La seva disconformitat respecte a l'actitud de l'Estat envers la seva idea de nació, porta el director del setmanari a situar Espanya fora del dret europeu. L'advocat i periodista busca reforçar els seus arguments amb exemples d'estats d'arreu d'Europa on considera que es respecten i es reconeixen més i millor els drets de nacions amb les quals mantenen vincles de tipus jurídic i polític. Maspons se centra, principalment, en els casos d'Islàndia i Dinamarca; d'Irlanda i Anglaterra, i de Lituània i Memel. El responsable de *Claris* remarca que es tracta d'acords entre diferents països on la part que aglutina una altra modifica la seva constitució per encabir les reivindicacions i la personalitat de la nació més petita, i no a l'inrevés, tal com entén que exigeixen les Corts espanyoles.

El gran argument de Francesc Maspons, però, és la voluntat popular expressada a les urnes. L'advocat i periodista defensa fermament la impossibilitat de modificar un text que ha estat aprovat en plebiscit per la immensa majoria dels electors masculins que van exercir el seu dret a vot, a més de les 382.111 dones que també van mostrar el seu suport amb una recollida paral·lela de signatures. Ni la discussió a Corts ni l'acció dels polítics catalans a Madrid estan legitimats, al seu entendre, a alterar un Estatut que ja ha estat consultat a la ciutadania. En tot cas, defensa Maspons, pot ser rebutjat en la seva totalitat i substituït per un altre que, prèviament, sempre hauria de comptar amb el vistiplau dels electors. La gran força del text estatutari, assevera l'advocat i periodista, es concentra en el poder atorgat pel poble un cop el seu contingut ha estat aprovat i, en conseqüència, blindat per la voluntat popular dels catalans.

L'argumentació de Francesc Maspons i Anglasesell busca legitimar, doncs, amb tota mena d'elements jurídics i legals, una reivindicació nacional que neix dels principis romàntics de la Renaixença, predominats per l'exaltació patriòtica i una conscienciació clara de país. L'advocat i periodista uneix el sentimentalisme propi d'aquest corrent decimonònic, d'arrel cultural i política, amb la renovació més racional representada pel Noucentisme immediatament posterior. Maspons basteix un discurs formal i d'una pretesa aparença jurídica que beu del Romanticisme d'origen europeu i que es posa al

servei de les seves exigències nacionals catalanes. Després d'un parell d'intents més de reeixida, la revista tancaria definitivament les seves portes arran de la guerra de 1936.

Clarisme esdevé un altre dels grans projectes periodístics impulsat per Francesc Maspons. Nominalment, el jurisconsult hi constava com a director d'aquesta revista pensada per convertir-se en un altaveu i plataforma per a escriptors novells catalans. Es tractava d'una publicació eclèctica, molt catalanista, que pretenia donar veu als nous valors de la cultura catalana, tal com reflectia el seu subtítol: *Periòdic de joventut. Art i literatura*. Sobre la direcció efectiva de la revista existeixen diverses teories que atorguen el càrrec, segons qui la defensi, a Delfí Dalmau, Mercè Rodoreda i el mateix Maspons i Anglasesell. Alguns també sostenen que el jurisconsult actuava com a propulsor i mecenes, mentre que Dalmau i Rodoreda es responsabilitzaven del dia a dia de la revista. Sigui com sigui, Francesc Maspons hi deuria jugar un paper força determinant tal com denota el mateix nom de la publicació, clarament derivat de *Clarís*, la revista des de la qual un any abans el jurisconsult es va dedicar, tot sol, a comentar la discussió de l'Estatut a les Corts estatals republicanes. Cal ressaltar, així mateix, que el catalanisme de *Clarisme* era d'un inconformisme en la línia de Maspons i que, a més, el setmanari es va convertir en un dels més grans defensor i difusors de la gramàtica de Pompeu Fabra, personatge molt proper a l'advocat i periodista.

5- La premsa i els seus nombrosos articles –així com les múltiples conferències dictades- van construir el cos argumentatiu que Maspons confeccionà al llarg de la seva vida i que també trobarà una via d'expressió mitjançant la política activa. Malgrat que el jurisconsult es posicionarà sovint en contra de les estratègies de partit i defensarà una unitat d'acció entre totes les forces que faciliti l'emancipació nacional de Catalunya, Maspons i Anglasesell també farà el salt a l'arena política. Tot i que les dues ocasions en què es va presentar com a candidat a uns comicis –amb 30 anys de diferència- no se saldaran amb els resultats desitjats; el seu anàlisi permet copsar l'evolució de Maspons del catalanisme polític més incipient de caire conservador i autonomista –simpatitzant de la Lliga Regionalista, primer, i d'Acció Catalana, després- al separatisme explícit del Partit Nacionalista Català (PNC), formació desencantada amb el pactisme d'ERC i l'immobilisme de la Lliga. La seva primera aparició electoral arriba el 1901, quan l'advocat i periodista encara no ha fet els 30 anys. Maspons, dins de l'òrbita dels catalanistes evolucionistes, s'enfronta a les eleccions a diputat a Corts al candidat oficialista, Frederic Travé, i al republicà, Pere Pujol i Molas. Tot i els bons auguris dels catalanistes més actius de la contrada, la feblesa del catalanisme polític acabat

d'inaugurar queda palès amb el recompte final. Maspons i Anglaseu acaba en tercera posició amb 667 vots, cinc menys que l'opció republicana i 3.000 menys que la candidatura oficialista. Durant el parèntesi de 30 anys del Maspons candidat, el jurisconsult també va participar activament de la política catalana, malgrat que sense militar oficialment en cap formació. Malgrat que a les eleccions generals del 8 de maig de 1910 demanarà el suport explícit per a la Lliga i participarà en alguns dels seus mítings, a partir d'aleshores el seu paper se circumscriurà, principalment, al camp de les idees.

Els seus plantejaments polítics van evolucionant fins que la proclamació de la República esdevé un punt d'inflexió en la seva trajectòria. Només uns mesos més tard, del seu adveniment, Francesc Maspons assevera que la recuperació de l'antiga Generalitat havia de comptar amb un grau de sobirania similar a la que havia estat suprimida el 1714 per la força de les armes, quan les institucions catalanes havien gaudit d'una autonomia plena. La confiança en una resolució ràpida i generosa aviat és substituïda pels recels i la desil·lusió. Enmig d'aquest panorama, Maspons, cada cop més a prop de sectors i personalitats obertament separatistes com Palestra i Josep Maria Batista i Roca, decideix presentar-se a les eleccions al Parlament de novembre de 1932 com a candidat del PNC, formació que naixia producte de la fusió de set grups, els més destacats dels quals eren Elements d'Estat Català, secció ferroviària d'Estat Català, Nosaltres Sols! i la Unió Catalanista. Tot i que per trajectòria, Maspons i Anglaseu no podia ser considerat com de tradició separatista, la seva imatge d'integritat i independència el van convertir en un cap de cartell amb força potencial que, a més, centrava el discurs del partit. El jurista també coincidia en la crítica a la política d'entesa amb el republicanisme espanyol que, al seu parer, regnava a ERC. Les expectatives de vot eren, d'entrada, més aviat modestes, tal com demostra que la formació només es presentés a la circumscripció de Barcelona-ciutat. Malgrat que els candidats del PNC es van quedar força lluny d'obtenir representació parlamentària, el prestigi de Maspons el va portar a triplicar (6.370) el nombre de vots obtinguts pel següent candidat de la formació, Manuel Massó i Llorens. Després dels comicis, la mateixa independència d'acció i el seu caràcter transversal dins dels rengles del catalanisme van portar Maspons a allunyar-se progressivament del PNC, formació amb la qual, a més, no s'havia lligat orgànicament en cap moment.

Deslliurat del compromís partidista, Francesc Maspons va esdevenir també un analista de renom al voltant d'alguns dels episodis polítics més destacats del moment.

Possiblement, el seu moment de major reconeixement públic i social arriba amb la discussió a les corts espanyoles de l'Estatut de Núria. A banda dels comentaris que Maspons plasmaria setmanalment a les planes de *Claris*, el jurisconsult seria reclamat arreu del país per oferir incomptables conferències i xerrades, a més de publicar un dictamen sobre la qüestió. Segons les seves conclusions, aparegudes el 12 de febrer de 1932 a partir dels diferents decrets signats per la Generalitat i el govern espanyol, es podia concloure que Catalunya era un Estat, que els diputats catalans no tenien facultats per acceptar esmenes a l'Estatut i la Constitució i que les lleis aprovades pel Congrés espanyol no tenien vigència a Catalunya sense l'aprovació de les Corts catalanes. Maspons hi afegiria que el Parlament espanyol podia esmenar el text, però que el govern català, al seu torn, podia rebutjar les modificacions ja que l'Estatut fou aprovat per la via del plebiscit, la màxima expressió de la sobirania popular i jurídicament superior a qualsevol acord parlamentari, i que va ser convocat per exigència del govern espanyol. L'eix central del seu posicionament pivota, doncs, sobre tres aspectes. El primer, la incorporació del cas català al dret públic internacional, juntament amb un anàlisi de la història de Catalunya que, al seu entendre, demostraria la seva plena i innegable personalitat; segon, el reconeixement d'aquesta personalitat que fou acceptat, assegura, per Madrid l'endemà mateix de la proclamació de la República, atès que els decrets del nou govern respecten la vida interior de Catalunya i afirmen que per a tractar amb ella ho faran per mitjà d'un estatut de relació exterior, i, tercer, un minuciós examen del text estatutari que, entén, és un contracte elaborat entre dues figures jurídiques situades en un mateix pla, tot ressaltant, però, els extrems de la Constitució espanyola que l'afecten i, fins i tot, l'impossibiliten. Per tant, per a Maspons, l'Estatut és un pacte de convivència entre dues realitats jurídiques idèntiques que, en cas de ser rebutjat per alguna de les dues parts, deixa a l'altra deslliurada del compromís de l'oferta, tal com un contracte privat. Els plantejaments del jurisconsult farà que nombroses llibreries de Madrid es neguin a vendre l'edició en castellà del seu llibre *La Generalitat de Catalunya i la República espanyola*, que incloïa el seu dictamen, unes notes inèdites i el text de la nota de premsa del 17 d'abril de 1931, els decrets del govern espanyol del 9 de maig i els de la Generalitat del 28 d'abril i el 15 de maig.

Un altre capítol important de la política de l'època són els Fets d'Octubre, de 1934. Mig any després de la revolta, Maspons fa el seu anàlisi al pròleg del llibre *La nit del 6 d'octubre a Barcelona*, dels periodistes de *La Veu de Catalunya* Joan Costa i Déu i Modest Sabaté. El jurisconsult acusa el govern estatal d'aprofitar el restabliment de la

seva autoritat un cop l'alçament és sufocat per retallar les competències de la Generalitat i empètir les seves estructures de poder. Així doncs, per reprimir una rebel·lió armada, el govern republicà deixa de banda la revolta i se centra en acabar amb l'autogovern català. Maspons defensa que el problema català persisteix i que les prevencions espanyolistes demostren, al seu entendre, que el fons de la qüestió no és la revolta sinó la qüestió catalana. Per a l'advocat i periodista, el fracàs del primer govern d'esquerres de la República té la mateixa causa que els fets del 6 d'octubre. Uns i altres, en comptes de recolzar-se en el fet diferencial català i resoldre l'anomenada qüestió catalana s'entesten en practicar una política d'arrels franceses basades en la unitat indivisible de l'Estat. A parer de Maspons, l'origen de tot conflicte polític a Catalunya es troba en la no resolució de les seves aspiracions nacionals.

Una de les iniciatives polítiques que Francesc Maspons liderarà amb més entusiasme durant els anys de la II República serà la posada en marxa de Galeusca, una plataforma pensada per a la unitat d'acció dels nacionalismes català, basc i galleg. Maspons s'aboca en la causa des dels seus inicis i defensa la necessitat de la seva utilitat fins i tot quan els partits majoritaris implicats abandonen de facto el projecte. De fet, a finals de 1917 ja havia pres part d'una jornada en honor dels regionalistes gallegos i havia convocat una assemblea extraordinària de l'Acadèmia de Jurisprudència i Legislació per tal de tractar la necessitat de reorganitzar jurídicament l'Estat amb l'objectiu de garantir els trets diferencials de les nacionalitats històriques i el seu dret foral. Durant 1932 i 1933, els actes d'agermanament als tres territoris se succeeixen i Maspons en pren part activa a la majoria d'ells. El jurisconsult serà present a l'Aberri Eguna celebrat a Sant Sebastià el 16 d'abril de 1933 i que és considerat el punt de partida de Galeusca. Dins de l'estratègia basca i gallega de pressionar el govern de la República per accelerar els seus processos estatutaris i la voluntat dels nacionalistes catalans de fer virar Companys cap a un independentisme més explícit, Francesc Maspons demana que totes les forces nacionalistes superin les seves discrepàncies per tal d'aconseguir l'alliberament dels seus respectius països i manifesta que, un cop perdudes les esperances que la República compleixi amb el seu compromís de treballar a favor de les autonomies nacionals ibèriques, tan sols resta confiar en les pròpies forces, obviant, fins i tot, el paper d'aquells que, al seu parer, apareixen com a autonomistes sota la capa de liberals i demòcrates. Maspons, en aquell moment vicepresident i representant continu als Congressos de Minories Nacionals de la Societat de Nacions, pren part del viatge d'observadors catalans per Euskadi durant el mes de

maig, del viatge triangular de l'estiu i de diferents reunions de Galeusca celebrades a començaments d'agost de 1933 a Barcelona. Malgrat el esforços de Maspons i José María Izaurieta, del PNB, amb articles a la premsa inclosos, a finals de 1933, només uns mesos després d'haver-se posat en marxa, l'aliança pràcticament deixa d'existir atès que el Pacte de Compostela no havia estat ratificat per molts dels partits signants, a més de no constituir-se els organismes previstos al document ni establir-se cap unitat a les Corts sorgides a les eleccions de novembre de 1933, de majoria de centre-dreta. Amb Galeusca, Maspons i Anglasesell mostra el seu desencís envers la República en quant al reconeixement de les aspiracions nacionalistes dins de l'Estat i apunta clarament cap a una solució més extrema com l'autodeterminació. L'estocada definitiva al projecte arribà de la mà de Francesc Cambó, qui no es va mostrar mai disposat a crear un bloc autonomista a les Corts, en bona part, arran de l'enfrontament polític entre la Lliga i ERC, unes discrepàncies partidistes de les quals sempre abominaria Maspons.

Un dels moments més crítics en la vida del jurisconsult es donaria amb el cop d'estat militar del 18 de juliol de 1936. Tot just iniciada la contesa, Francesc Maspons salvaria la vida de forma gairebé miraculosa després que una patrulla de control no el trobés a casa seva quan l'anaren a buscar a causa de la seva filiació catòlica i petitburgesa. Abans que hi tornessis al vespre, Maspons aconseguiria la protecció d'una escolta d'ERC que evitaria un fatal desenllaç. Amb la guerra ja en marxa, l'advocat i periodista promou una sèrie d'accions que manifesten la seva concepció de Catalunya com a subjecte polític propi. El novembre de 1936 intentaria contactar amb el bàndol franquista mitjançant el govern italià amb l'objectiu d'aconseguir una pau separada per a Catalunya que respectés la seva autonomia. Segons l'executiu de Mussolini, Maspons assegurava tenir el suport de diversos sectors d'Estat Català, d'ERC, d'Unió Democràtica i del centre catalanista La Falç. Les seves gestions, però, no donarien cap fruit atesa la fèrria negativa de Franco a obrir qualsevol procés negociador. A més, els italians tancarien el seu consolat de Barcelona a finals de novembre, el que, a la pràctica, impedia qualsevol intermediació. L'episodi, tanmateix, no deuria adquirir una excessiva envergadura atès que no és esmentat en cap moment ni com a acusació ni com a eximent de la defensa durant l'expedient de depuració a què posteriorment seria sotmès un cop fineix el conflicte bèl·lic. El seu judici seria resolt favorablement a finals de 1940 gràcies als testimonis de figures de renom, entre els que destacaria el del futur alcalde de Barcelona, Josep Maria de Porcioles. Maspons també al·legaria el refugi donat a diversos eclesiàstics durant la guerra així com una llunyà parentesc amb Ramon

Serrano Suñer. Tancat el seu expedient, Maspons i Anglasell no trigaria a participar de nombroses reunions clandestines a on es treballava per mantenir viva la cultura catalana i reprendria el seu activisme amb l'Institut d'Estudis Catalans, a banda de col·laborar també amb algunes de les publicacions de la diàspora catalana a l'exili.

5- Una de les constants al llarg de la vida de Maspons i Anglasell va ser el seu europeisme i el seu profund coneixement del dret internacional. L'objectiu de la seva acció externa va tenir com a gran finalitat legitimar les reivindicacions nacionals catalanes mitjançant el suport de la jurisprudència europea i mundial. Tot allò que Maspons reclama per a Catalunya està recolzat sobre sentències i exemples ja existents arreu del planeta. El seu compromís i la seva implicació activa a la causa es fa més palesa durant la dictadura de Primo de Rivera. Interessat per la internacionalització de les demandes de Catalunya, Maspons va endegar una sèrie de moviments amb la finalitat de portar el plet de Catalunya al Congrés Europeu de les Nacionalitats Minoritàries, vinculat a la Societat de Nacions.

Finalment, el 1926, una delegació catalana va prendre part del segon congrés de les nacionalitats europees celebrat a Ginebra. La presència catalana estava encapçalada per Nicolau d'Olwer, Manuel Massó i Llorens, Estanislau Duran i Reynals i Rafel Campalans, polítics pertanyents a diferents tradicions ideològiques, a més de Maspons i Anglasell, qui va ser nomenat vicepresident del congrés en ser la catalana l'única minoria llatina representada. Els integrants de la delegació van acceptar els principis del congrés, els mateixos de la Societat de Nacions, malgrat que sense renunciar al dret d'autogovern de Catalunya, una aspiració que anava més enllà dels drets de les minories nacionals allà representades. L'experiència als congressos va permetre Maspons fixar els principals problemes de les minories nacionals: el de ciutadania, entès en el sentit jurídic de la nacionalitat que té l'individu segons les lleis; el de la llengua i la cultura, i el de la regulació de les relacions de contacte entre l'estat i l'agrupament nacional inclòs al territori. Francesc Maspons entenia que els estats afrontaven aquests punts en funció del grau d'absolutisme que impregnava la seva ideologia o, el que ell considerava que era el mateix, la seva dosi de paganisme. Així mateix, Maspons va posar també l'accent en l'exigència del Congrés d'excloure tota pretensió separatista per tal de formar-ne part. Només set anys abans de presentar-se a les eleccions com a candidat del Partit Nacionalista Català, el jurisconsult veia lògica la demanda ja que, al seu parer, la majoria de nacions minoritàries europees només pretenia que es respectessin jurídicament els seus drets i que s'evitessin abusos. Tanmateix, Maspons va alertar que

la persistència en l'enfrontament podia empènyer a resolucions independentistes i que el separatisme, per se, no era ni millor ni pitjor que l'opció contrària, es tractava d'analitzar si la conveniència aconsella seguir junts o bé recórrer diferents camins.

Amb la proclamació de la República, Maspons seguirà representant Catalunya al Congrés i fins i tot hi intervindrà oficialment en nom del president Macià.

El seu prestigi internacional també el portaria el 1928 a intervenir com a mitjancer en el conflicte que mantenien el Vaticà, amb qui cultivava bones relacions pel seu catolicisme militant, i Txecoslovàquia, país pel que professava una profunda admiració, arran de l'homenatge que el país centreeuropeu havia dedicat el 1925 a Jan Huss, un dels herois nacionals del poble txecoslovac i que la Santa Seu havia titllat d'heretge pel seu manifest laïcisme.

Així mateix, Francesc Maspons esdevindrà el primer president de la Societat Europea per a l'Estudi del Dret de les Minories, fundada el 1929 a l'Haia a redós de la Societat de Nacions. L'organisme es va constituir aprofitant la celebració del V Congrés de les Minories i pretenia esdevenir una unió internacional de juristes. La tasca inicial de Maspons consistia en convidar figures rellevants del món del dret per tal de completar la vintena de membres acordats i, sobretot, fixar la terminologia jurídica de les principals concepcions del dret públic existents. El propòsit de l'entitat passava per determinar una sèrie de conceptes jurídics –començant pels de *nació* i *estat*- que podien ser entesos de formes diferents en funció de la història, la política, la tradició i, fins i tot, les llengües dels diferents pobles europeus.

6- Un element cabdal en la personalitat de Maspons i Anglasesell és l'excursionisme entès com una forma de patriotisme i ciutadania que nua la fortitud física amb la maduresa intel·lectual. Per a Maspons, l'excursionisme esdevé una de les més fecundes escoles de formació de l'esperit; una escola, per tant, de ciutadania. Més enllà del vessant esportiu, l'excursionisme sorgit durant la Renaixença hi combina un interès científic, antropològic, geogràfic, històric i geològic amb un component formatiu i nacionalista indiscutible. Durant el primer terç del segle XX, un cop superada l'etapa d'exaltació romàntica, l'excursionisme continua sent per a Maspons un dels camps d'educació social més importants existents. El juriconsult defensarà la idea de l'exercici com un mitjà per arribar a ideals més elevats i espirituals i el principi que les organitzacions, per ser ben fortes, han d'inspirar-se per un ideal noble refractari a totes les flaqueses humanes que allunyi la materialitat dominant a favor del cultiu de l'esperit basat en la doctrina cristiana.

L'amor que Francesc Maspons i Anglasesell professà durant tota la seva vida per l'excursionisme vingué condicionat, en bona mesura, per la influència familiar. Amb només 6 anys, el seu pare el va fer a soci de l'Associació Catalanista d'Excursions Científiques, la primera entitat excursionista de Catalunya. De fet, el seu pare i el seu oncle, Marià Maspons, van viure de ben a prop el procés de fusió entre l'Associació Catalanista d'Excursions Científiques i la seva escissió, l'Associació d'Excursions Catalana. Fou precisament durant el mandat del seu pare en aquesta segona entitat que es produiria la unió i el naixement del Centre Excursionista de Catalunya (CEC). De ben jove, Maspons i Anglasesell ocuparia diversos càrrecs directius fins arribar a la seva presidència el 26 de juny de 1925, en plena dictadura de Primo de Rivera. Sota la seva direcció, l'entitat viuria un moment d'esplendor amb projectes com l'inici de l'estudi sobre la masia catalana finançat per Rafel Patxot a través de la Fundació Concepció Rabell; la inauguració del Xalet de la Molina, un refugi d'alta muntanya fonamental per al desenvolupament de la Cerdanya; l'impuls d'altres infraestructures similars a Ull de Ter, Prat d'Aguiló i la Vall de Núria, i els actes de commemoració del 50è aniversari de la fundació de l'Associació Catalanista d'Excursions Científiques, precursora del CEC. El jurisconsult també aconseguiria un increment de la freqüència de pas de trens a la Molina així com una major rapidesa del viatge des de Barcelona, la supressió d'algunes parades i l'obertura de vagon-bar en els trens especials. Així mateix, a les acaballes del seu mandat, l'abril de 1931, Maspons també impulsaria i presidiria durant poc menys d'un any la Federació d'Entitats Excursionistes de Catalunya.

Malgrat que sense cap lligam orgànic amb el CEC, justament enmig del seus anys de president, Maspons s'implica activament en la fundació del periòdic *Excursionisme* (1928-1931), portaveu oficiós de l'excursionisme més pròxim a les reivindicacions polítiques del catalanisme i molt lligat al cercle de Palestra. A banda dels tres articles publicats el 6 d'abril de 1928, el 22 de juny del mateix any i el 12 d'abril de 1929, Francesc Maspons ocuparia la presidència del consell d'administració d'Editorial Montseny S.L., empresa editora del periòdic i bona mostra del seu compromís amb la iniciativa.

Durant els seus anys de mandat, les visites de Maspons a aplecs excursionistes i entitats d'arreu del país es multiplicaran, a banda d'encapçalar comissions diverses de publicacions, refugis, coordinació de treballs excursionistes i d'informacions. Finalment, però, després de sis anys, l'activitat de Maspons a la Societat de Nacions el porten a abandonar la presidència del CEC per atendre millor la representació conferida

al comitè assessor de les minories nacionals. L'assemblea ordinària del CEC celebrada el 26 de juny de 1931 escolliria com a nou president de l'entitat Pau Vila i Dinarès, en substitució de Francesc Maspons qui, tanmateix, romandria a la junta com a vocal i membre també de la comissió de publicacions. El seu vincle perduraria ininterrompudament al llarg dels anys i, casualitats del destí, Maspons i Anglasell moriria l'endemà dels actes de celebració del 90è aniversari de l'entitat. Les seves memòries excursionistes quedarien aplegades en el llibre *Records d'excursió*, autoeditat el 1951 poc abans de complir els 80 anys.

7- Al marge del dret, la política i l'excursionisme, l'activitat de Francesc Maspons abraça altres àmbits i inquietuds ja de ben jove. La seva col·laboració i implicació amb entitats i empreses de tota mena és constant. Maspons formaria part d'associacions i patronats ben diversos com la Cambra Agrícola Oficial del Vallès, la Lliga del Bon Mot, el Montepío de Invalidez y Jubilación de Vigilantes y Suplentes, la Lliga Espiritual Nostra Senyora de Montserrat, Acció Popular, el Comitè d'Honor de l'Any Franciscà, Amics de l'Art Vell, el Patronat Pro Flora Silvestre, l'Institució Patxot, la Casa del Vallès, l'Associació de Graduats de la Universitat de Barcelona, Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana, els Jocs Florals de Barcelona, el Congrés Universitari Català, el Congrés Municipalista Català, el Comitè de relacions entre Catalunya i Mallorca i la Comunitat Cultural Catalano Balear, entre d'altres, a banda de campanyes diverses com la salvació de les drassanes de Barcelona, la construcció d'un monument en honor a Sant Francesc d'Asís a Montserrat, la publicació d'una enciclopèdia catalana i la Biblioteca d'Estudis Comarcals, la reimpressió de l'obra *La nacionalitat catalana* de Prat de la Riba, l'erecció d'una columna de l'atri del temple romà de Vic en homenatge del bisbe Josep Morgades i l'organització de trobades de literats espanyols i catalans.

Una de les empreses de caire cultural on també s'hi pot trobar l'empremta de Maspons i Anglasell és la defensa de la catalanitat del descobridor d'Amèrica, Cristòfol Colom. Francesc Maspons va tenir notícia ben aviat de la tesis de l'historiador peruà, Luis Ulloa, qui discrepava de les teories oficials del seu origen genovès i es decantava pel seu naixement en terres catalanes. Ràpidament, Maspons va fer-se ressò dels estudis d'Ulloa i va ajudar-lo a difondre'ls mitjançant una sèrie de conferències per Catalunya. De fet, durant la seva presidència del Centre Excursionista de Catalunya va organitzar diverses xerrades i, fins i tot, va prendre part activa del debat amb treballs complementaris i conferències que reforçaven els plantejaments d'Ulloa. Maspons va

aportar textos legals amb els que assegurava demostrar documentalment la catalanitat del descobridor d'Amèrica. Davant dels comentaris d'altres historiadors que rebatien les tesis d'Ulloa argumentant que el seu germà, Dídac Colom, havia sol·licitat una carta de naturalització que només es demanava als estrangers, Francesc Maspons defensava amb múltiples exemples la consideració d'estrangers que tenien els catalans durant els segles XVI, XVII i finals del XVIII al regne de Castella. El jurisconsult, que va lliurar la seva documentació a l'historiador peruà, esmentava decrets i lleis corresponents als regnats dels Reis Catòlics, Felip II, Felip IV i Carles V, així com les lleis de Toro, que només concedien la nacionalitat castellana als nascuts al seu regne. Maspons argumentava que, precisament, la condició d'estrangers que tenien atribuïda els catalans els barrava el pas legalment a viatjar i comerciar amb Amèrica. La seva actitud va portar altres membres del Centre Excursionista de Catalunya a investigar i a aportar documentació sobre la suposada catalanitat de Colom. El suport de Francesc Maspons va traspasar el terreny purament intel·lectual i, juntament amb Ferran de Sagarra, president de l'Ateneu Barcelonès, i Ferran Valls i Taverner, president de l'Ateneu Polytechnicum, va obrir una subscripció popular amb la finalitat d'aconseguir els ingressos suficients per sufragar l'assistència d'Ulloa al Congrés Americanista d'Hamburg. Instal·lat a Barcelona durant la República, l'historiador peruà va prosseguir els seus estudis i, ateses les seves presències al CEC, és de suposar que va mantenir la relació amb Maspons fins a la seva sobtada mort, el 1936.

L'activitat de Maspons i Anglès abraça els sectors més diversos, també el del turisme. Tot just constituïda la República, el promotor i director de Viatges Blaus, Jaume Marill, va enviar una carta amb data del 31 d'abril de 1931 a Ventura Gassol on li exposava el problema del turisme a Catalunya, alhora que defensava que la promoció turística havia de restar en mans de les associacions comarcals. Per tal d'evitar una excessiva fragmentació, la Generalitat va apadrinar la constitució el gener de 1932 de la Federació de Turisme de Catalunya i Balears, presidida per Francesc Maspons. La funció principal de l'ens era assegurar uns contactes directes entre les entitats, empreses, serveis i persones que, tant a Catalunya com a les Balears, treballaven la promoció del turisme i esdevenir un organisme auxiliar de l'organització oficial del turisme català. Prova d'aquest suport mutu, l'entitat va participar a la Fira Comercial de París de 1932. Durant el mandat de Maspons, la Federació va signar un conveni de col·laboració amb la Generalitat segons el qual les dues institucions havien d'intercanviar informació relativa a estadístiques de viatgers, representació i propaganda. Així mateix, es van

crear entitats turístiques a la Cerdanya, la Vall d'Aran, la Costa Brava i Eivissa, i es va acordar organitzar curses automobilístiques a Montjuïc, un saló del turisme, un festival en homenatge a Mallorca, i diversos programes de festes, entre d'altres activitats promocionals. Maspons també va liderar diverses iniciatives força ambicioses com la construcció d'un nou aeroport a Barcelona, un canvi d'horari general i la devolució per part de l'Estat del castell de Montjuïc amb l'objectiu de crear un museu de la pau únic a Europa.

Un dels projectes més ambiciosos de l'ens, però, seria la organització d'una Exposició Internacional de Turisme a Barcelona l'any 1934, als palaus i pavellons dels jardins de Montjuïc. Maspons s'implicà activament en el projecte i passà a formar part del seu patronat i de la junta superior. Malgrat els esforços de tots els seus integrants, l'exposició no s'arribaria a dur a terme a causa de les vicissituds de l'atzarosa vida política del moment i la disparitat entre el Pla de Conjunt i el projecte que a última hora havia presentat el president de l'exposició, Josep Maria Sert.

D'altra banda, l'encíclica del Papa Lleó XIII que tan influiria durant la seva joventut en els postulats obreristes de Maspons seria l'origen d'una de les iniciatives a on el jurisconsult s'hi abocaria de forma més activa. El creixement urbà de Barcelona va impulsar l'octubre de 1931 el Grup d'Arquitectes i Tècnics Catalans per al Progrés de l'Arquitectura Contemporània (GATCPAC) i diverses personalitats com Francesc Maspons a promoure la creació d'una gran zona d'esbarjo destinada al descans de les grans masses treballadores, accessible econòmicament, respectuosa amb la natura i, en conseqüència, allunyada de tota voluntat especulativa. La finalitat, doncs, era democratitzar el dret al descans que les classes acomodades ja tenien resolt i que es permetés al proletariat la possibilitat de gaudir, també, dels beneficis de l'esport, la natura i la cultura. Es pretenia combatre així la mancança de centres d'esbarjo popular que existia a Barcelona. El projecte, molt lligat a les seves preocupacions obreristes manifestades des de la seva més tendra etapa de formació ideològica, tenia com a objectiu construir una ciutat lleugera de cap de setmana de convalescència i vacances molt a prop de la capital, en concret a uns 8 kilòmetres de les platges del Prat del Llobregat, Gavà, Viladecans i Castelldefels, moltes d'elles gairebé inutilitzades arran de la gran quantitat de mosquits existents. La infraestructura havia de constar de cinc grans àrees: una zona de banys; una zona de bungalows amb cases desmuntables de lloguer; una zona de residència amb hotels, cases mínimes i colònies escolars; una zona per a cures de repòs en sanatoris, i una zona de conreus agraris amb horts de lloguer. Per

poder canalitzar aquesta iniciativa, es va crear oficialment el 22 de desembre de 1933 una cooperativa presidida per Francesc Maspons i Anglasell i amb uns estatuts que remarcaven constantment que no tenia cap afany de lucre. La Ciutat de Repòs i de Vacances, amb Maspons i Anglasell al capdavant, va presentar els seus estatuts fundacionals a la Generalitat el gener de 1934, moment en què es va aprofitar per demanar el suport del govern català. La implicació de la Generalitat s'explicitaria amb la visita del president Companys a l'exposició de projectes organitzada dos mesos després. Una setmana més tard, el secretari de la presidència, Joan Alavedra, tramet una comunicació interna al conseller d'Economia i Agricultura, Joan Comorera, a on es declara que el projecte és d'interès primordial per al país i s'aprova la creació d'un comitè d'enllaç entre el govern català, la mateixa cooperativa i els ajuntaments involucrats. La implicació de la Generalitat és ferma i, a finals de mes, Comorera, sol·licita a l'alcalde de Barcelona, Carles Pi i Sunyer, que nomeni dos representants al comitè d'enllaç.

L'esdevenir polític en uns anys tan convulsos van acabar, però, condicionant el projecte fins a la seva mort. Els Fets d'Octubre van provocar que el nou govern de l'anomenat Bienni Negre li negués a la societat el 14 de febrer de 1935 la seva condició de cooperativa mixta de consum i de producció. Cinc mesos més tard, l'entitat només podria inscriure's com a cooperativa de consum. Només un dia després del cop d'estat franquista, el 19 de juliol de 1936, la Generalitat feia seu el projecte i nomenava Pere Pi Calleja com a representant a la junta de la societat. Més endavant, via decret, el 4 d'octubre de 1937, el govern establia el seu dret d'ocupació dels terrenys afectats pel projecte. Amb la derrota del 1939, però, tot plegat quedaria liquidat.

8- Tot i que menys coneguda, Maspons i Anglasell també va conrear una notable activitat literària, paral·lela als seus treballs de recerca i assaigs. De fet, la llibreria Palau, un dels referents a Barcelona des de 1892, es trobava ubicada al carrer del Bonsuccés, número 13, edifici propietat de la família Maspons. L'activitat del negoci facilitava la relació de Maspons i Anglasell amb llibreters estrangers, a més de generar-se un intens ambient literari, amb trobades constants entre bibliòfils, literats i amants de la lectura en general. En un primer moment, doncs, sembla decantar-se per la literatura de ficció. El 1892, amb 20 anys, Maspons i Anglasell publica el seu primer llibre, *El salario y la salvación del obrero*, una trentena de pàgines a on exposa, en la línia dels socialcristians tradicionalistes, la seva discrepància envers l'intervencionisme estatal a les relacions laborals. Amb una temàtica similar, dos anys després publica la novel·la

Miquel Grau, amb il·lustracions de Baixeras, Llimona, Riquer i Utrillo. L'obra està considerada com un dels pocs exemples de novel·la social existents a la literatura catalana malgrat la preponderància del tema a Catalunya i, especialment, a Barcelona. L'argument gira al voltant dels problemes obrers i Maspons hi aporta un seguit de solucions sempre lligades a la defensa de la fe cristiana. El 1897, de la seva banda, apareix el llibre *Instantànies*, una compilació d'articles a càrrec del jove catedràtic de la Universitat d'Oñate i que fou reconegut al certamen literari d'Olot amb el primer premi a la millor prosa. El volum recull nombrosos exemples sobre comportaments morals en contraposició a la societat del moment, que titlla de decadent. El llibre tindria un any després una edició en castellà titulada *El chico rico y algunos cuentos más*.

Tot i que durant la seva joventut també escriuria diverses obres de teatre que mai, però, serien publicades, mica en mica, la ficció va deixant pas a l'assaig, terreny a on seria més reconegut. L'estiu de 1902 escriu *Cartas sobre nuestra situación política*, una compilació de cartes adreçades al diputat Javier Gómez de la Serna on ataca la política dels govern estatals envers Catalunya i la qualifica de negligent. L'obra obriria un encès debat a la premsa de l'època entre partidaris i detractors de l'incipient catalanisme polític.

La producció literària de Maspons, a banda de profusa, és força variada. El jurisconsult toca diferents temàtiques i el 1922 publica, sota el pseudònim de Blai Einer, el llibre infantil *Capsigrany*, editat a Vic per Avelí Artís i que agrupava una novel·la infantil de gairebé 200 pàgines que el jurisconsult havia anat escrivint episòdicament a la revista infantil *La mainada*. L'obra, amb il·lustracions de Josep Serra i Massana, estava dedicada a la seva tieta, Maria de Bell-lloch.

Amb motiu de l'Any Jubileu, Maspons també publica el 1926 *La visió de Roma en 1925*, un llibre a on exposa, d'una banda, els seus profunds coneixements dels valors constitucionals de l'Església, i, de l'altra, traça una implacable crítica del feixisme imperant a Itàlia.

La seva experiència als congressos de minories nacionals el portarà a escriure el 1929 *Tornant de Ginebra*, on analitza totes les derivades respecte a les minories nacionals en concordança amb els criteris de la Societat de Nacions i que serà corregida i ampliada per Maspons el 1955 sota el títol de *Viatge entorn de la Societat de Nacions*.

Pel que fa al camp de la lírica, el 31 de maig de 1947, en ple Franquisme, publica, sota el pseudònim de Blai Einer, el poemari *Rosa de tres fulles*, un llibre d'acurada edició amb il·lustracions del seu nebot-nét, el pintor Ramon Rogent, i l'única

producció poètica d'aquesta envergadura que se li coneix. En total se'n publiquen 151 exemplars que inclouen aquarel·les i il·lustracions reproduïdes a mà, així com vuit poemes originals repartits en tres cants.

Seguint amb el seu incansable ritme de producció, el 1956 Francesc Maspons publica *La crisi de l'edat moderna*, un assaig que recupera i eixampla idees nacionalistes coincidents amb els posicionaments del Dr. Carles Cardó. Maspons i Anglasell unifica la idea de la nació inspirada en l'escola històrica del dret de Friedrich Karl von Savigny amb el catolicisme espiritualista.

Passada la norantena, Maspons incidirà en el seu paper de comentarista polític amb l'assaig *L'home, la nació i l'estat*, publicat el 1963.

Poc abans de morir, el 16 d'octubre de 1966, Francesc Maspons i Anglasell encara va escriure una carta al canonge de Vic, mossèn Eduard Junyent i Subirà, acompanyada d'un florilogi sobre Torras i Bages per a la col·lecció Col·lectània torrasiana que es preparava per commemorar el cinquantenari de la mort del bisbe. Maspons recollia un tríptic de tres anècdotes il·lustrades amb una frase que ben podria aplicar-se al jurisconsult: "En actuar semblava que digués: sóc qui sóc, però també sóc el que he de ser".

12- FONTS I BIBLIOGRAFIA

12.1 Arxius i biblioteques

-Arxiu Nacional de Catalunya. Sant Cugat del Vallès.

Expedient professional Col·legi d'Advocats de Barcelona. Fons número 440.

Expedient sobre el projecte de creació de "La ciutat de repòs i vacances".

Fons Generalitat de Catalunya (Segona República). Codi de referència ANC1-1-T-808.

Pàgines 1-33.

Fonoteca històrica de Jaume Font Marí-Martí.

Fons ANC 1-563/N-589.

Document sonor 1: Lectura de la biografia segons el text de Josep Iglésies que figura en la Gran Enciclopèdia Catalana.

Document sonor 2: Francesc Maspons parla de la seva època i la política, l'esperança en el futur i el paper de l'església. 26 de febrer de 1959.

-Arxiu UB. Barcelona.

Expedient acadèmic Universitat de Barcelona.

-Arxiu Històric del Centre Excursionista de Catalunya.

Fitxes de soci de Francesc, Anton, Marià, Maria Teresa i Manel Maspons i Anglasesell,

-Arxiu Històric de la Diputació de Barcelona.

Expedient 2894 EXP. 13. Oficina d'Estudis Jurídics de la Mancomunitat de Catalunya (1920-21 i 1922-23).

Expedient 2789 EXP. 33. Declaració relativa al règim jurídic de Catalunya.

Memòria econòmica de l'1 d'abril de 1920 a 31 de març de 1921

Llibre d'actes de l'Assemblea de la Mancomunitat (1917 i 1918). Acta de la sessió de l'Assemblea del 28 de maig de 1918.

Llibre d'actes del Consell Permanent (gener-desembre de 1918). Acta de la sessió del Consell Permanent del 17 de juliol de 1918.

-Arxiu Històric Nacional.

UNIVERSIDADES, 4423, Expedient 11,12 i 13. Expedients acadèmics de Francesc Maspons i Anglasell, Francesc Maspons i Labrós i Marià Maspons i Labrós, respectivament.

FC-M°_JUSTICIA_MAG_JUECES, 4587, Expedient 5075. Nomenament de Marià Maspons i Labrós com a fiscal substitut de l'Audiència de Barcelona.

-Arxiu particular Francesc Maspons i Anglasell. Propietat de la família Maspons. Bigues i Riells.

La tasca folklòrica de Francesc Maspons i Labrós. Treball acadèmic a càrrec de Maria Assumpta Durà i Guimerà i Montserrat Galobart i Argemí (2001). Assignatura Etnopoètica catalana, impartida pel Dr. August Bover.

Relació de fets. Autobiografia inacabada de Maspons i Anglasell.

-Arxiu particular Francesc Maspons i Anglasell. En possessió d'Ignasi Solé Sugranyes. Barcelona.

Correspondència amb Josep Dachs (2 de març de 1907), Enric Prat de la Riba (abril de 1916), Josep Puig i Cadafalch (27 de juny de 1918), Antonio Maura (4 de juliol de 1918) i Josep Maria Cruzet (6 de maig de 1947).

-Arxiu particular Francesc Maspons i Anglasell. En possessió d'Eduard Salat i Cadens. Igualada.

Documents familiars de Francesc Maspons i Anglasell.

Text de Maspons relatant la història del mas pairal de Prat de la Riba.

Correspondència amb Francesc Maspons i Labrós (1896), Josep Maria de Porcioles (23 de juliol de 1917) i ministeri d'Afers Exteriors de la República de Txecoslovàquia (24 de gener de 1928).

Necrològica de Marià Maspons publicada al diari *La Dinastía. Diario político, literario y mercantil*. 4 de juny de 1885. Pàgines 6-9.

-Biblioteca de l'Abadia de Montserrat

Fons Lluís Nicolau d'Olwer.

Correspondència entre Olwer i Maspons.

-Biblioteca Víctor Balaguer de Vilanova i la Geltrú.

Correspondència de Víctor Balaguer.

-Institut d'Estudis Catalans

Acta 23 d'abril de 1948. Premi Duran i Bas.

Acta 18 de març de 1959. Sala de juntes de Foment de les Arts Decoratives (FAD).

Acta 15 d'abril de 1918. Secció Històrico-Arqueològica (Palau de la Diputació).

-Fundació Bosch i Cardellach (Sabadell)

Comunicacions *El primer contacte amb el Sr. Maspons 35 anys enrere*, de Josep Rosell i Casablanques; *El senyor Maspons i Anglasell*, de Miquel Forrellad i Solà, director de la fundació, i *L'Europa del senyor Maspons i Anglasell*, de Lluís Casals i Garcia, llegides a la sessió plenària de final de curs celebrada el 17 de juny de 1961 a Bigues.

12.2 Entrevistes.

-Albert Manent.

-Manel Parés Maicas.

12.3 Premsa.

-ABC (1903-)

-*Acció Catòlica* (Vilafranca del Penedès) (1923-1964)

-*Acció ciutadana* (Olot) (1930-1934)

-*Acció Comarcal* (Valls) (1925-1931)

-*Affar* (1981-1982)

-*Aires de la Conca* (Montblanc) (1925-1936)

-*Alt Empordà* (Figueres) (1917-1923)

-*Anuari ... de la Societat d'Estudis d'Història Eclesiàstica Moderna i Contemporània de Catalunya* (Tarragona) (1987-1993)

-*Anuari Verdager* (Vic) (1986-)

-*Arraona* (Sabadell) (1950-2012)

-*Arxiu de Tradicions Populars* (1928-1935)

-*Avant!* (Figueres) (1931-1937)

-*Ausa* (Vic) (1952-)

- Butlletí del Centre d'Estudis Colombins* (1991-)
- Butlletí del Centre Excursionista de Catalunya* (1891-1938)
- Butlletí de l'Agrupació Excursionista de Granollers* (1931-1936)
- Butlletí de l'Associació d'Excursions Catalana* (1878-1891)
- Butlletí de l'Ateneu Barcelonès* (1915-1920)
- Butlletí Oficial de la Cambra Agrícola de l'Empordà* (Figueres) (1899-1936)
- Butlletí Protecció Ensenyança Català* (1917-1936)
- Calendari Català* (1898-1905)
- Catalunya* (1913-1914)
- Catalunya Social* (1921-1926)
- Ceretània* (Puigcerdà) (1906-1936)
- Claris* (1932, 1933, 1936)
- Clarisme* (1933-1934)
- Correo de Tortosa* (Tortosa) (1882-1936 en períodes discontinus)
- Criterion* (1925-1936)
- Cu-cut!* (1902-1914)
- Destino* (1937-1980, 1985)
- Diari de Girona* (Girona) (1988-)
- Diari de Sabadell* (Sabadell) (1942-)
- Diari de Vic* (1930-1934)
- Diari de Vilanova* (Vilanova i la Geltrú) (1850-)
- Diario de Barcelona* (1792-1994 en períodes discontinus)
- Diario de Reus* (Reus) (1844-1939)
- Dilluns* (Tarragona) (1933)
- El Baix Penedès* (El Vendrell) (1906-1937)
- El Borinot* (1923-1927)
- El Congost* (Granollers) (1886-1904)
- El Deber* (Olot) (1897-1925)
- El Dia* (Manresa) (1929-1939)
- El Día* (San Sebastià) (1930-1936)
- El Eco de la Comarca* (Amposta) (1914-1923)
- El Gironès* (Girona) (1916-1924)
- El Grano de Arena* (Maó) (1895-1917 en períodes discontinus)
- El Magisterio Gerundense* (Girona) (1908-1925 en períodes discontinus)

- El Norte* (Girona) (1868-1936)
- El Orzán. Diario independiente* (La Corunya) (1918-1931)
- El Pirineu català* (Ripoll) (1911-1915)
- El Temps* (1934-1936)
- Empori* (1907-1908)
- Emporió*n (Torroella de Montgrí) (1915-1936)
- Estudis d'història agrària* (1978-)
- Esquerra* (Olot) (1934-1936)
- Figaro* (París) (1826-)
- Flama* (1931-1936)
- Foc Nou* (Granollers) (1918-1920)
- Foment* (Reus) (1906- en períodes discontinus)
- Fòrum* (1950)
- Gent Nova* (Badalona) (1899-1918)
- Germanor* (Xile) (1912- en períodes discontinus)
- Granollers Comunidad Cristiana* (Granollers) (1960-1977)
- Horitzó* (Cassà de la Selva) (1933-1935)
- Horitzons* (Mèxic) (1960- en períodes discontinus)
- Industria e invenciones* (Madrid) (1884-1915)
- Inquietud* (Granollers) (1930-1932)
- Journal de Genève* (Suïssa) (1826-1998)
- Joventut per la Fe i la Pàtria* (Valls) (1919-1936)
- La Cataluña* (1907-1912)
- La ciutat d'Olot* (Olot) (1932-1936)
- La comarca* (Olot) (1913-1924)
- La Correspondencia de España* (Madrid) (1859-1923)
- La Costa Brava* (Sant Feliu de Guíxols) (1930-1933)
- La Creu del Montseny* (1899-1900)
- La Crònica de Valls* (Valls) (1905-1936)
- La Cruz* (Tarragona) (1902-1936)
- La Dinastía. Diario político, literario y mercantil* (Barcelona) (1883-1904)
- La Época* (Madrid) (1849-1936)
- La Gaceta Literaria* (Madrid) (1927-1932)
- La Galeria* (Figueres) (1929-1931)

-*La Gralla* (Granollers) (1921-1937)
 -*La Humanitat* (1931-1939)
 -*La Il·lustració catalana* (1880-1917)
 -*La Il·lustración artística* (1882-1916)
 -*La Il·lustración hispano-americana* (1881-1891)
 -*La Lucha* (Girona) (1871-1910)
 -*La Luz. Diario de la República* (Madrid) (1932-1934)
 -*La Mainada* (1921-1923)
 -*La Montanya* (Camprodon) (1914-1923)
 -*La Nostra Terra* (1928-1936)
 -*La Nova Conca* (Montblanc) (1925-1936)
 -*La Paraula Cristiana* (1925-1936)
 -*La Publicitat* (1922-1939)
 -*La Rambla* (1931-1935)
 -*La Revista* (1915-1936)
 -*La revue hebdomadaire* (París) (1892-1939)
 -*La Tierra* (Osca) (1919-1932)
 -*La Vanguardia* (1881-)
 -*La Veu de Catalunya* (1891-1898)
 -*La Veu de Catalunya* (1899-1937)
 -*La Veu del Vallès* (Granollers) (1896-1905)
 -*La Veu de l'Empordà* (1900-1936 en períodes discontinus)
 -*Las Circunstancias/Les Circumstàncies* (Reus) (1902-1930 en períodes discontinus)
 -*La Voz de Menorca* (1905-1936)
 -*Le temps* (París) (1861-1942)
 -*Lo Catalanista* (Sabadell) (1887-1895)
 -*L'acció* (Terrassa) (1915-1939 en períodes discontinus)
 -*L'Arc de Sant Martí* (1884-1892)
 -*L'Atlàntida* (1896-1900)
 -*L'Esperit Català* (1883-1884)
 -*L'Esplai* (1931-1936)
 -*L'Esquella de la Torratxa* (1872-1939)
 -*L'Igualadí* (Igualada) (1933-1934)
 -*L'Olotí* (Olot) (1888-1898)

-*L'oncle Joan* (Olot) (1932-1936)
 -*Messidor* (1918-1931)
 -*Mirador* (1929-1937)
 -*Miscellanea aqualatensis* (Igualada) (1949-)
 -*Mundo Deportivo* (1906-)
 -*Mundo Gráfico* (1911-1938)
 -*Nosaltres Sols!* (1931-1934)
 -*Notes* (Mollet del Vallès) (1987-)
 -*Ofrena* (1916-1924)
 -*Pàtria* (Valls) (1912-1925)
 -*Pla i Muntanya* (Balaguer) (1925-1935)
 -*Poblenou* (1924-1928)
 -*Ponències* (Granollers) (1996-)
 -*Quaderns de Vilaniu* (Valls) (1982-2012)
 - *Quark* (1995-2007)
 -*Quart Creixent* (1957-1958)
 -*República* (Cervera) (1931-1933)
 -*Ressorgiment* (Argentina) (1916-1972)
 -*Revista de Catalunya* (1924-1967 en períodes discontinus)
 -*Revista de la Cambra Agrícola oficial del Vallès* (Granollers) (1901-1906)
 -*Revista dels llibres* (1925-1926)
 -*Revista Ilustrada Jorba* (Manresa) (1909-1937)
 -*Revista Internacional de los Estudios Vascos* (1907- en períodes discontinus)
 -*Revista Montserratina* (1907-1965 en períodes discontinus)
 -*Revista musical catalana* (1904-1936)
 -*Revista Quaderns de publicació quinzenal* (1915-1936)
 -*Rufaca. Revista de la Cerdanya* (Puigcerdà) (1977-1994)
 -*Serra d'Or* (1959-)
 -*Tarragona Federal* (1914-1934)
 -*Tele/Estel* (1966-1970)
 -*Treball* (1936- en períodes discontinus)
 -*Treballs de la Societat Catalana de Geografia* (1984-)
 -*Universitat catalana* (1932-1933)
 -*Vaivé* (Sant Feliu del Llobregat) (1980-2001)

- 20 Minutos (1999-)
- Vèrtex (1966-)
- VIA. *Valors, Idees, Actituds* (2006-)
- Vibració (Girona) (1932)

12.4 Bibliografia de Francesc Maspons i Anglasesell.

12.4.1 Llibres i capítols de llibres

- L'aplicació d'aquest estatut a Catalunya: text taquigràfic de la conferència pública donada el dia 2 d'octubre de 1932, a l'estatge del Centre Català de Sabadell.* Barcelona: Altés, 1932.
- Capsigrany.* Barcelona: Avel·lí Artís, 1922.
- Carta al señor Felipe Bertran y de Amat acerca del régimen jurídico de Catalunya.* Barcelona: 1895.
- Cartas sobre nuestra situación política.* Barcelona: Llibreria d'Àlvar Verdaguer, 1902.
- El catalanisme de Balmes.* Barcelona: Joaquim Horta, 1908.
- Catalunya estat: text taquigràfic de la dissertació pública celebrada a La Falç el dia 23 de març de 1932.* Barcelona: Tip. Empòrium, 1932.
- El chico rico y algunos cuentos más.* Barcelona: Llibreria d'Àlvar Verdaguer, 1898. (Edició en castellà d'*Instantànies*).
- Col·lecció documentada de les sentències del Tribunal Suprem referents a Catalunya.* Barcelona: Impremta La Renaixensa, 1926.
- Com es fa un tracte.* Barcelona: Editorial Barcino, 1927.
- Com es fa un testament.* Barcelona: Editorial Barcino, 1929. Reedat el 1938 per la mateixa editorial.
- Comentaris a la Llei de majoria i habilitació d'edat.* Barcelona: Biblioteca Jurídica Catalana, 1935.
- El contracte de masoveria.* Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, 1962.
- La crisi de l'Edat Moderna.* Palma de Mallorca: Editorial Moll, 1956.
- Derecho Catalán Familiar: según los autores clásicos y las sentencias del antiguo tribunal supremo de Cataluña.* Barcelona: Josep Ma Bosch Editor, 1956.
- Dictàmens de D. Francisco de P. Maspons i Anglasesell.* Barcelona: Impremta Casanovas, 1922.

- El Dret català: la seva gènesi, la seva estructura, les seves característiques*. Barcelona: Editorial Barcino, 1954.
- Dret canònic: primer supletori del català*. Barcelona: Edicions Claverianes, 1956.
- Els drets de ciutadania i la Societat de Nacions*. Reus: Gràfics Navas, 1927.
- L'Esperit del dret públic català: vist a través dels textos legals i la jurisprudència*. Barcelona: Editorial Barcino, 1932. Reeditat per la mateixa editorial el 1963 i per Escola d'Administració Pública de Catalunya el 2006.
- El fet de la reivindicació jurídica catalana*. Barcelona: Impremta Elzeviriana, 1919.
- Fonts de dret català*. Barcelona: Rafael Dalmau, 1963.
- La Generalitat de Catalunya i la República espanyola*. Barcelona: Tip. Occitània, 1932. Edició en francès i en castellà per Centro de Información Bibliográfica. Reeditat el 1978 per Llettra Viva i el 2006 per la Generalitat de Catalunya.
- L'home, la nació i l'estat*. Barcelona: Edicions d'Aportació Catalana. A.G. Rafael Salvá, 1963.
- La idea de pàtria segons les autoritats castellanes*. Barcelona: Impr. Joseph Cunill, 1905.
- Índex de textos legals canònics supletoris dels catalans*. Barcelona: Impremta Casanovas, 1928.
- Instantáneas*. Barcelona: Llibreria d'Àlvar Verdaguer, 1897.
- La Llei de la família catalana*. Barcelona: Editorial Barcino, 1935.
- Llibertat i antilibertat*. Barcelona: Editex, 1957. Inclou els textos *Primer descobriment de l'Orinoco*, de Josep Sureda Blanes, i *Autoretrat*, de Joan Valls Jordà.
- Miquel Grau*. Barcelona: Est. de la Casa Provincial de Caritat, 1894.
- Nostre dret familiar segons els autors càssics: Fontanella, Càncer, Comes, Mieres, Ferrer, etc. Qüestions dotals*. Barcelona: Llibreria d'Àlvar Verdaguer, 1899.
- Nostre dret familiar segons els autors clàssics i les sentències de l'antic suprem tribunal de Catalunya*. Barcelona: Llibreria d'Àlvar Verdaguer, 1907.
- [Obra de teatre 1] (Sense títol). Barcelona: ?
- [Obra de teatre 2] (Sense títol). Barcelona: ?
- La Perturbación del régimen sucesorio de Cataluña por la jurisprudencia del Tribunal Supremo*. Madrid-Reus: 1920.
- [El problema de les regulacions generals]. Barcelona: 1936.
- Projecte de constitució de l'Estat espanyol*. Barcelona: Imp. La Renaixença, 1930.

- Punt de vista català sobre el procediment de protecció de les minories nacionals*. Barcelona: Tip. Occitània, 1930. Existeix una edició en francès *Point de vue catalans ur la procédure de protection des minorités nationales*, París: Imprimerie J. Solsona, 1930, i una en alemany *Die katalanische einstellung sum rechtsverfahren bei fragen der nationalen minderheiten*, Berlín: S. W., 1930.
- Qüestions civils estudiades segons nostre dret per Lluís de Peguera i extractades*. Barcelona: Llibreria d'Àlvar Verdaguer, 1913.
- Records d'excursió: narracions*. Barcelona: La Revista, 1951. Reeditat per Cossetània el 2003.
- [*Relació de fets*]. Barcelona: C.1965.
- El Règim successori català*. Barcelona: Editorial Barcino, 1938.
- La reivindicació jurídica de Catalunya*. Barcelona: Tip. Casa de Caritat, 1918.
- Rosa de tres fulles*. Barcelona: Ed. Horta, 1947. Publicat amb el pseudònim de Blai Einer.
- El salario y la salvación del obrero*. Barcelona: A. López Robert impressor, 1892. La 3a edició de 1893 inclou el recull de narracions breus *Contes socials i Qüestions socials*.
- La situación jurídica de Cataluña y la publicación de los apéndices al Código Civil*. Madrid: Establecimiento Tip. de Jaime Ratés, 1918.
- El Testament parroquial: manera d'utilitzar-lo*. Barcelona: Foment de Pietat Catalana, 1927.
- Tornant de Ginebra: impressions sobre la crisi de les llibertats nacionals*. Barcelona: Llibreria Catalònia, 1929.
- Tractat dels pactes nupcials o capítols matrimonials que escrigué Joan Pere Fontanella*. Barcelona: Ibérica, 1916.
- Viatge entorn de la Societat de Nacions*. Barcelona: Josep M. Bosch Editor, 1955.
- La Visió de Roma en 1925*. Barcelona: Políglota, 1926.
- «Sant Francesc i el sentit de la llibertat». Dins de *Franciscàlia. En la convergència centenària del trànsit del Poverello (1926). De la seva canonització (1228) i de l'autoctonia de l'ordre caputxí (1528)*. Barcelona: Editorial Franciscana, 1928.
- «Granollers, carrer de Barcelona». Dins de *Comarca del Vallès*. Barcelona: Biblioteca d'Estudis Comarcals Vol. 1. Casa del Vallès, 1930.
- «La nación, el estado, la minoria nacional y sus mutuas relaciones». Dins de

- Miscel·lània Patxot*. Barcelona: Llibreria d'Àlvar Verdaguer, 1931.
- «L'aspecte jurídic del nostre problema comarcal». Dins d'*El problema comarcal de Catalunya*. Barcelona: Casa del Vallès, 1931.
- «La vida jurídica a les comarques catalanes». Dins de *Geografia de Catalunya. Volum I*. Barcelona: Editorial Aedos, 1958.
- «El contracte de masoveria». Dins de *Miscel·lània Borrell i Soler*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, 1962.
- «La nova feina». Dins de *Miscel·lània Fontserè*. Barcelona: Ed. Gustau Gili, 1961.
- BLASI i VALLESPINOSA, Francesc. *Del país de les coses grans. Visions de Nord-Amèrica, Congrés Eucarístic de Xicago i Canadà*. Barcelona: Rafael Casulleras, 1927. Pròleg.
- COMES i SORRIBES, Josep. *Formulari català de documents notariais*. Barcelona: Editorial Barcino, 1933. Pròleg.
- COSTA i DÉU, Joan, i SABATÉ i PUIG, Modest. *La nit del 6 d'octubre a Barcelona*. Barcelona: Tip. Empòrium, 1935. Reeditat el 2006 per Cossetània edicions. Pròleg.
- GUILERA, Josep Maria. *Excursions pels Pirineus i els Alps*. Barcelona: Catalònia, 1927. Pròleg.
- MASPONS i LABRÓS, Francesc. *Tradicions del Vallès*. Barcelona: Editorial Barcino, 1952. Pròleg.
- MUNTANYOLA, Ramon. *Romiatge per la terra*. Barcelona: Editorial Estela, 1959. Pròleg.
- PUJOL i ALGUERÓ, Francesc. *Excursionisme i ciutadania*. Barcelona: Gost, 1930. Pròleg.
- ROYO, Josep Maria. *Excursions del Pirineu franco-aragonès*. Barcelona: Club Excursionista de Gracia, 1931. Pròleg.
- VERDAGUER i CALLÍS, Narcís. *La primera victòria del Catalanisme*. Barcelona: Publicacions de La Revista, 1919. Pròleg.

14.4.2 Articles.

- «El movimiento obrero en Francia». *La Época*. Any XLVII, número 16.342, diumenge 24 de novembre de 1895.
- «La idea de pàtria segons les autoritats castellanès». *La Revista*. Números 35 i 36, novembre i desembre de 1904.

- «La universitat castellana». *La Veu de Catalunya*. Any XVI, número 2.725, edició vespre, 14 de novembre de 1906.
- «Enseñanza municipal y provincial». *La Cataluña*. Número 3, 19 d'octubre de 1907.
- «Del discurso de Maura». *La Cataluña*. Número 10, 7 de desembre de 1907.
- «El himno del fracaso». *La Cataluña*. Número 13, 28 de desembre de 1907.
- «La instrucción pública en la Argentina». *La Cataluña*. Número 16, 18 de gener de 1908.
- «La universidad industrial». *La Cataluña*. Número 26, 28 de març de 1908.
- «El pressupost de cultura I». *La Veu de Catalunya*. Any XVIII, número 3.213, edició vespre, 1 d'abril de 1908.
- «El pressupost de cultura II». *La Veu de Catalunya*. Any XVIII, número 3.219, edició vespre, 7 d'abril de 1908.
- «El pressupost de cultura III». *La Veu de Catalunya*. Any XVIII, número 3.220, edició vespre, 8 d'abril de 1908.
- «El pressupost de cultura IV». *La Veu de Catalunya*. Any XVIII, número 3.221, edició matí, 10 d'abril de 1908.
- «El pressupost de cultura V». *La Veu de Catalunya*. Any XVIII, número 3.232, edició vespre, 21 d'abril de 1908.
- «El catalanisme de Balma». *Empori*. Número 14, agost de 1908.
- «El problema de l'ensenyança catalana segons el Sr. Royo Villanova I». *La Veu de Catalunya*. Any XVIII, número 3.400, edició matí, 8 d'octubre de 1908.
- «El problema de l'ensenyança catalana segons el Sr. Royo Villanova II». *La Veu de Catalunya*. Any XVIII, número 3.413, edició vespre, 20 d'octubre de 1908.
- «El problema de l'ensenyança catalana segons el Sr. Royo Villanova III». *La Veu de Catalunya*. Any XVIII, número 3.430, edició vespre, 6 de novembre de 1908.
- «La llei immoral I». *La Veu de Catalunya*. Any XIX, número 3.492, edició vespre, 8 de gener de 1909.
- «La llei immoral II». *La Veu de Catalunya*. Any XIX, número 3.497, edició vespre, 13 de gener de 1909.
- «L'actitud del comitè». *La Veu de Catalunya*. Any XIX, número 3.601, edició vespre, 29 d'abril de 1909.
- «La pacificació dels esperits». *La Veu de Catalunya*. Any XIX, número 3.785, edició vespre, 17 de novembre de 1909.
- «Lo de la predicación estatista». *La Cataluña*. Número 124, 19 de febrer de 1910.

- «Sobre el problema del vi». *La Veu de Catalunya*. Any XXI, número 4.479, edició matí, 6 de novembre de 1911.
- «La rabassa morta (I i II)». *Revista Jurídica de Catalunya*. Any XVIII, 1912. Tom XVIII, números 2 i 3.
- «Por el derecho catalán. Contestación de D. Francisco Maspons i Anglasell y de D. Juan Viñas i Comas, de Gerona». *La Cataluña*. Número 269, 30 de novembre de 1912.
- «Del dret català. La responsabilitat dels tècnics». *Catalunya*. Número 276, 25 de gener de 1913.
- «De com se poden distribuir pel donatari els béns donats a ell i als seus fills». *Catalunya*. Número 283, 15 de març de 1913.
- «Un clam de vida». *Pàtria*, Valls. 24 d'abril de 1913.
- «La inquietud jurídica. Els elements il·letrats». *Catalunya*. Número 322, 3 de gener de 1914.
- «La inquietud jurídica. Els tècnics». *Catalunya*. Número 323, 10 de gener de 1914.
- «Els delmes i primícies». *Catalunya*. Número 325, 24 de gener de 1914.
- «Notas sobre la cuarta marital según el Derecho catalán común». *Revista de derecho privado*. Any II, número 5, 15 de febrer de 1914.
- «Del món primari. Els dos sistemes. El vell». *Catalunya*. Número 332, 14 de març de 1914.
- «Del món primari. Els dos sistemes. La vida nova». *Catalunya*. Número 333, 21 de març de 1914.
- «Abans i ara. Com resolía el Govern de Catalunya i els conflictes semblants als actuals». *La Veu de Catalunya*. Any XXV, número 5.930, edició matí, 5 de novembre de 1915.
- «Pel nostre dret nacional. El projecte d'Apèndix balear al codi civil». *La Veu de Catalunya*. Any XXVII, número 6.405, edició vespre, 26 de febrer de 1917.
- «L'art del governant». *La Veu de Catalunya*. Any XXVII, número 6.550, edició matí, 5 d'agost de 1917.
- «Assemblea d'organització jurídica». *Revista Jurídica de Catalunya*. Any XXIII, tom XXIII, desembre 1917.
- «Assemblea d'organització jurídica». *La Veu de Tarragona*. Any V, número 240, diumenge 16 de desembre de 1917.
- «La vigencia del Derecho canónico en Catalunya». *Revista de derecho privado*. Any VII, número 66, 15 de març de 1919.

- «El fet de la reivindicació jurídica catalana». *Revista Jurídica de Catalunya*. Any XXV, tom XXV, març-abril-maig-juny-juliol 1919.
- «La primera victòria del Catalanisme». *La Veu de Catalunya*. Any XXIX, número 7.263, edició vespre, 9 de juliol de 1919.
- «Fonts del dret català I». *Revista Jurídica de Catalunya*. Any XXVI, tom XXVI, gener-febrer-març 1920.
- «Fonts del dret català II». *Revista Jurídica de Catalunya*. Any XXVI, tom XXVI, abril 1920.
- «Fonts del dret català III». *Revista Jurídica de Catalunya*. Any XXVI, tom XXVI, maig 1920.
- «Fonts del dret català IV». *Revista Jurídica de Catalunya*. Any XXVI, tom XXVI, juny 1920.
- «Fonts del dret català V». *Revista Jurídica de Catalunya*. Any XXVI, tom XXVI, juliol 1920.
- «Fonts del dret català VI». *Revista Jurídica de Catalunya*. Any XXVI, tom XXVI, agost 1920.
- «Fonts del dret català VII». *Revista Jurídica de Catalunya*. Any XXVI, tom XXVI, setembre 1920.
- «Fonts del dret català VIII». *Revista Jurídica de Catalunya*. Any XXVI, tom XXVI, octubre 1920.
- «Fonts del dret català IX». *Revista Jurídica de Catalunya*. Any XXVI, tom XXVI, novembre 1920.
- «Drets de l'usufructuari amb relació al bosc comprès en l'usdefruit». *Revista Jurídica de Catalunya*. Any XXVI, tom XXVI, novembre 1920.
- «Fonts del dret català X». *Revista Jurídica de Catalunya*. Any XXVI, tom XXVI, desembre 1920.
- «Fonts del dret català XI». *Revista Jurídica de Catalunya*. Any XXVII, tom XXVII, gener 1921.
- «Fonts del dret català XII». *Revista Jurídica de Catalunya*. Any XXVII, tom XXVII, febrer 1921.
- «Fonts del dret català XIII». *Revista Jurídica de Catalunya*. Any XXVII, tom XXVII, març 1921.
- «Fonts del dret català XIV». *Revista Jurídica de Catalunya*. Any XXVII, tom XXVII, abril 1921.

- «Fonts del dret català XV». *Revista Jurídica de Catalunya*. Any XXVII, tom XXVII, maig 1921.
- «Fonts del dret català XVI». *Revista Jurídica de Catalunya*. Any XXVII, tom XXVII, juny-juliol 1921.
- «Dictàmens. Legislación aplicable a la sucesión de un catalán fallecido bajo testamento en Santiago de Cuba, donde había residido muchos años. Significado y alcance de las substituciones fideicomisarias según el derecho vigente en Catalunya». *Revista Jurídica de Catalunya*. Any XXVII, tom XXVII, agost 1921. Juntament amb Josep Vilaseca i Magarré i Antoni Maria Borrell i Soler.
- «Fonts del dret català XVII». *Revista Jurídica de Catalunya*. Any XXVII, tom XXVII, agost 1921.
- «Fonts del dret català XVIII». *Revista Jurídica de Catalunya*. Any XXVII, tom XXVIII, setembre 1921.
- «Fonts del dret català XIX». *Revista Jurídica de Catalunya*. Any XXVII, tom XXVII, octubre 1921.
- «Fonts del dret català XX». *Revista Jurídica de Catalunya*. Any XXVII, tom XXVII, novembre 1921.
- «Fonts del dret català XXI». *Revista Jurídica de Catalunya*. Any XXVII, tom XXVII, desembre 1921.
- «Fonts del dret català XXII». *Revista Jurídica de Catalunya*. Any XXVIII, tom XXVIII, gener-febrer-març 1922.
- «Fonts del dret català XXIII». *Revista Jurídica de Catalunya*. Any XXVIII, tom XXVIII, abril 1922.
- «Fonts del dret català XXIV». *Revista Jurídica de Catalunya*. Any XXVIII, tom XXVIII, maig 1922.
- «Fonts del dret català XXV». *Revista Jurídica de Catalunya*. Any XXVIII, tom XXVIII, juny 1922.
- «El régimen familiar catalán reflejado en las capitulaciones matrimoniales». *Revista de derecho privado*. Any X, número 105, 15 de juny de 1922.
- «Fonts del dret català XVI». *Revista Jurídica de Catalunya*. Any XXVIII, tom XXVIII, setembre 1922.
- «Fonts del dret català XVII». *Revista Jurídica de Catalunya*. Any XXVIII, tom XXVIII, octubre 1922.

- «Fonts del dret català XVIII». *Revista Jurídica de Catalunya*. Any XXVIII, tom XXVIII, novembre 1922.
- «Les funcions de Gràcia i Justícia». *La Publicitat*. Any XLV, número 15.532, dijous 16 de novembre de 1922.
- «Fonts del dret català XIX». *Revista Jurídica de Catalunya*. Any XXVIII, tom XXVIII, desembre 1922.
- «Fonts del dret català XX». *Revista Jurídica de Catalunya*. Any XXVIX, tom XXVIX, gener 1923.
- «Fonts del dret català XXI». *Revista Jurídica de Catalunya*. Any XXVIX, tom XXVIX, febrer-març 1923.
- «Fonts del dret català XXII». *Revista Jurídica de Catalunya*. Any XXVIX, tom XXVIX, abril 1923.
- «Fonts del dret català XXIII». *Revista Jurídica de Catalunya*. Any XXVIX, tom XXVIX, maig-juny 1923.
- «Fonts del dret català XXIV». *Revista Jurídica de Catalunya*. Any XXVIX, tom XXVIX, juliol 1923.
- «Fonts del dret català XXV». *Revista Jurídica de Catalunya*. Any XXVIX, tom XXVIX, agost-setembre 1923.
- «Fonts del dret català XXVI». *Revista Jurídica de Catalunya*. Any XXVIX, tom XXVIX, novembre-desembre 1923.
- «Els capítols matrimonials o la vida jurídica catalana». *Revista Jurídica de Catalunya*. Any XXVIX, tom XXVIX, maig-juny 1923.
- «El tracte just i el tracte legal». *Anales. Òrgan de la Comissió Mixta del Treball en el Comerç de Barcelona*. Número 1, volum II, setembre de 1923.
- «Fonts del dret català XXX». *Revista Jurídica de Catalunya*. Any XXX, tom XXX, gener-febrer 1924.
- «Fonts del dret català XXVII». *Revista Jurídica de Catalunya*. Any XXX, tom XXX, març-abril 1924.
- «Fonts del dret català XXVIII». *Revista Jurídica de Catalunya*. Any XXX, tom XXX, maig-juny 1924.
- «Fonts del dret català XXIX». *Revista Jurídica de Catalunya*. Any XXX, tom XXX, juliol-agost 1924.
- «Une des sources du malaise espagnol». *Le courrier catalan*. Any I, número 9, 15 de setembre de 1924.

- «Fonts del dret català XXX». *Revista Jurídica de Catalunya*. Any XXX, tom XXX, setembre-octubre 1924.
- «Fonts del dret català XXXI». *Revista Jurídica de Catalunya*. Any XXX, tom XXX, novembre-desembre 1924.
- «El concepte cristià i el concepte català de l'obligació legal». *La paraula cristiana*. Número 5, maig de 1925.
- «Fonts del dret català XXXII». *Revista Jurídica de Catalunya*. Any XXXI, tom XXX, juny-juliol 1925.
- «Les escoles nacionals de Barcelona». *La paraula cristiana*. Número 10, octubre de 1925.
- «Institucions catalanes vigents a l'estranger». *Revista de Catalunya*. Número 20, febrer de 1926.
- «Els drets de ciutadania i la Societat de Nacions». *Revista del Centre de Lectura de Reus*. Número 163-164, novembre i desembre de 1926.
- «Tendències i regulacions internacionals. Les noves orientacions del dret públic». *Revista Jurídica de Catalunya*. Any XXXIII, tom XXXIII, gener-febrer 1927.
- «Interpretaciones forzadas del régimen jurídico catalán». *Revista de derecho privado*. Any XIV, número 161, 15 de febrer de 1927.
- «Tendències i regulacions internacionals. La legislació a Polònia sobre els drets de ciutadania». *Revista Jurídica de Catalunya*. Any XXXIII, tom XXXIII, març-abril 1927.
- «Tendències i regulacions internacionals. Les transformacions del dret internacional». *Revista Jurídica de Catalunya*. Any XXXIII, tom XXXIII, maig-juny 1927.
- «Tendències i regulacions internacionals. Convenció internacional per a la repressió de la circulació i tràfec de publicacions obscenes». *Revista Jurídica de Catalunya*. Any XXXIII, tom XXXIII, juliol-agost 1927.
- «Tendències i regulacions internacionals. El concordat entre la Santa Seu i la república de Lituània». *Revista Jurídica de Catalunya*. Any XXXIII, tom XXXIII, setembre-octubre 1927.
- «El poble i els estats. La qüestió macedònica». *La paraula cristiana*. Número 36, desembre de 1927.
- «El poble i els estats. Els procediments de Txecoslovàquia». *La paraula cristiana*. Número 37, gener de 1928.

- «Índex de textos legals canònics supletoris dels catalans I». *Revista Jurídica de Catalunya*. Any XXXIV, tom XXXIV, gener-febrer 1928.
- «Tendències i regulacions internacionals. La qüestió matrimonial al tribunal de la Rota romana». *Revista Jurídica de Catalunya*. Any XXXIV, tom XXXIV, gener-febrer 1928.
- «El poble i els estats. Un incident entre Anglaterra, el Canadà i els indis pellores». *La paraula cristiana*. Número 38, febrer de 1928.
- «El poble i els estats. L'Alemanya de la postguerra». *La paraula cristiana*. Número 39, març de 1928.
- «Tendències i regulacions internacionals. Els conceptes d'estat i nació». *Revista Jurídica de Catalunya*. Any XXXIV, tom XXXIV, març-abril 1928.
- «Fidelitat». *Excursionisme*. Número 1, 6 d'abril de 1928.
- «En torno de los regímenes llamados forales». *Revista de derecho privado*. Any XV, número 176, 15 de maig de 1928.
- «Tendències i regulacions internacionals. Memoràndum del secretari general de la Societat de Nacions relatiu a l'execució de la convenció internacional per a reprimir l'expediment de les publicacions obscenes». *Revista Jurídica de Catalunya*. Any XXXIII, tom XXXIII, maig-juny 1928.
- «El poble i els estats. La lliçó de Mèxic». *La paraula cristiana*. Número 42, juny de 1928.
- «D'Ull de Ter a Nova Zelanda». *Excursionisme*. Número 6, 22 de juny de 1928.
- «Tendències i regulacions internacionals. L'esperit de les associacions pro-Societat de Nacions». *Revista Jurídica de Catalunya*. Any XXXIII, tom XXXIII, juliol-agost 1928.
- «La columna Morgades en l'atri del temple romà de Vic». *Acció Comarcal*, de Valls. 4 d'agost de 1928. Signat conjuntament amb Josep Gudiol i Josep Morgades i Gili.
- «Índex de textos legals canònics supletoris dels catalans II». *Revista Jurídica de Catalunya*. Any XXXIV, tom XXXIV, setembre-octubre 1928.
- «Tendències i regulacions internacionals. El problema de les limitacions de la sobirania i la teoria de l'abús de drets en els relacions internacionals I». *Revista Jurídica de Catalunya*. Any XXXIII, tom XXXIII, setembre-octubre 1928.
- «El nom de Collserola». *La Publicitat*. Any L. Número 17.028, 28 d'octubre de 1928.
- «Tendències i regulacions internacionals. El problema de les limitacions de la sobirania i la teoria de l'abús de drets en els relacions internacionals II». *Revista Jurídica de Catalunya*. Any XXXIII, tom XXXIII, novembre-desembre 1928.

- «El poble i els estats. Una exhibició dels soviets». *La paraula cristiana*. Número 48, desembre de 1928.
- «Tendències i regulacions internacionals. La reforma de l'estatut de la Societat de Nacions». *Revista Jurídica de Catalunya*. Any XXXIV, tom XXXIV, gener-febrer 1929.
- «El poble i els estats. La crisi de Iogoslàvia». *La paraula cristiana*. Número 50, febrer de 1929.
- «Entre la cridòria futbolística». *Diario de Gerona. De avisos y noticias*. Any XLIII. Dimarts 12 de març de 1929. Núm. 58.
- Excursionisme*. Número 25, 12 d'abril de 1929.
- «El poble i els estats. Els alemanys catòlics de fora d'Alemanya». *La paraula cristiana*. Número 50, maig de 1929.
- «El testamento parroquial de Catalunya». *Revista de derecho privado*. Any XVI, números 190-191, 15 de juliol-agost de 1929.
- «El projecte de nova Constitució d'Espanya». *El Matí*. Any I, número 54, 25 de juliol de 1929.
- «El poble i els estats. L'ensenyament a la Txecoslovàquia». *La paraula cristiana*. Número 58, octubre de 1929.
- «La unió sagrada». *La Nostra Terra*. Número 24, desembre de 1929.
- «El poble i els estats. El despoblament de França». *La paraula cristiana*. Número 62, febrer de 1930.
- «El poble i els estats. Polònia i els alemanys». *La paraula cristiana*. Número 64, abril de 1930.
- «El poble i els estats. Punt de vista català sobre el procediment de protecció de les minories nacionals». *La paraula cristiana*. Número 66, juny de 1930.
- «La qüestió del dret català. Per què fins ara no hi ha hagut Apèndix I». *Diari de Vic*. Any I. Número 63, 18 de juliol de 1930.
- «La qüestió del dret català. Per què fins ara no hi ha hagut Apèndix II». *Diari de Vic*. Any I. Número 66, 22 de juliol de 1930.
- «Els catalans a Ginebra. Els congressos minoritaris». *Diari de Vic*. Any I, número 96, dijous 28 d'agost de 1930. Pàgina 1.
- «Els catalans a Ginebra. Durant la dictadura». *Diari de Vic*. Any I, número 97, divendres 29 d'agost de 1930. Pàgina 1.

- «Els catalans a Ginebra. La seva posició». *Diari de Vic*. Any I, número 98, dissabte 30 d'agost de 1930. Pàgina 1.
- «El poble i els estats. La qüestió de les llengües». *La paraula cristiana*. Número 68, agost de 1930.
- «Els catalans a Ginebra. Dues obres». *Diari de Vic*. Any I, número 99, dilluns 1 de setembre de 1930. Pàgina 1.
- «Fisonomia del dret públic català». *Revista Jurídica de Catalunya*. Any XXXVI, volum XXXVI, octubre-novembre-desembre 1930.
- «El poble i els estats. El símbol de l'Haia». *La paraula cristiana*. Número 72, desembre de 1930.
- «El poble i els estats. Reflexions sobre el bolxevisme rus». *La paraula cristiana*. Número 74, febrer de 1931.
- «L'Estatut d'Autonomia de la Comissió Extraparlamentària. I.- Antecedents». *El Matí*. Any III, número 546, 22 de febrer de 1931.
- «L'Estatut d'Autonomia de la Comissió Extraparlamentària. II.- Caràcter de l'Estatut». *El Matí*. Any III, número 547, 24 de febrer de 1931.
- «L'Estatut d'Autonomia de la Comissió Extraparlamentària. III.- L'esperit de l'Estatut». *El Matí*. Any III, número 549, 26 de febrer de 1931.
- «L'Estatut d'Autonomia de la Comissió Extraparlamentària. IV.- El seu contingut». *El Matí*. Any III, número 551, 28 de febrer de 1931.
- Pròleg del llibre *Projecte de constitució de l'Estat espanyol*. *La paraula cristiana*. Número 77, maig de 1931.
- «El apéndice catalán al código civil». *Revista de derecho privado*. Any XVIII, número 212, 15 de maig de 1931.
- «L'Estatut de Catalunya». *La Rambla*. Número 68, 18 de maig de 1931.
- «Alguns principis fonamentals del règim públic català». *Revista de Catalunya*. Any VIII, número 71, juliol de 1931.
- «Visquen els catalans!». *Diari de Vic*. Any II, número 389, dijous 3 de setembre de 1931.
- «L'antiestatut». *Diari de Vic*. Any II, número 429, dijous 22 d'octubre de 1931.
- «L'arc de Sant Martí de nit». *Butlletí del Centre Excursionista de Catalunya*. Any XLI, número 438, novembre de 1931.
- «El poble i els estats. Les memòries de Masaryk». *La paraula cristiana*. Número 84, desembre de 1931.

- «Som catalans!». *El Temps*. 5 de desembre de 1931.
- «El poble i els estats. La sobirania de Catalunya segons el tribunal de l'Haia». *La paraula cristiana*. Número 85, gener de 1932.
- «Els camins de Collbató a Montserrat i a Sant Jeroni». *Butlletí del Centre Excursionista de Catalunya*. Any XLII, número 440, gener de 1932.
- «La Generalitat de Catalunya i la República Espanyola I». *Diari de Vic*. Any III, número 556, 1 d'abril de 1932.
- «La Generalitat de Catalunya i la República Espanyola II». *Diari de Vic*. Any III, número 558, 4 d'abril de 1932.
- «La Generalitat de Catalunya i la República Espanyola III». *Diari de Vic*. Any III, número 559, 5 d'abril de 1932.
- «La Generalitat de Catalunya i la República Espanyola IV». *Diari de Vic*. Any III, número 560, 6 d'abril de 1932.
- «La Generalitat de Catalunya i la República Espanyola V». *Diari de Vic*. Any III, número 561, 7 d'abril de 1932.
- «La Generalitat de Catalunya i la República Espanyola V». *Diari de Vic*. Any III, número 563, 9 d'abril de 1932.
- «La Generalitat de Catalunya i la República Espanyola VI». *Diari de Vic*. Any III, número 565, 12 d'abril de 1932.
- «La Generalitat de Catalunya i la República Espanyola VII». *Diari de Vic*. Any III, número 567, 15 d'abril de 1932.
- «La Generalitat de Catalunya i la República Espanyola VIII». *Diari de Vic*. Any III, número 568, 16 d'abril de 1932.
- «L'única República». *Nosaltres Sols!* Publicació adherida a la Unió Catalanista. Any II, número 54, 16 d'abril de 1932.
- «La Generalitat de Catalunya i la República Espanyola IX». *Diari de Vic*. Any III, número 569, 18 d'abril de 1932.
- Clarís*. Del nº1 (17 de maig de 1932) al nº19 (20 de setembre de 1932).
- «Els dies presents». *Diari de Vic*. Any III, número 595, 20 de maig de 1932.
- «L'Estat català». *Diari de Tarragona*. Any LXXIX, número 143, 6 de juny de 1932.
- «Les solucions inútils». *Diari de Vic*. Any III, número 613, 11 de juny de 1932.
- «Catalunya regió». *Diari de Vic*. Any III, número 620, 20 de juny de 1932.
- «Catalunya regió». *Diari de Tarragona*. Any LXXIX, número 155, 24 de juny de 1932.

- «La discussió de l'article cinquè». *Diari de Vic*. Any III, número 629, 2 de juliol de 1932.
- «La qüestió vista des de fora». *Diari de Vic*. Any III, número 633, 9 de juliol de 1932.
- «Ha estat destruït l'arxiu de la Capitania General?». *Diari de Vic*. Any III, número 656, 6 d'agost de 1932.
- «Continua la història». *Nosaltres Sols!* Publicació adherida a la Unió Catalanista. Any II, número 75, 11 de setembre de 1932.
- «Ahir i avui». *La Nau*. Any VI, número 1.246, 14 de setembre de 1932.
- «Ahir i avui». *Diari de Vic*. Any III, número 689, 16 de setembre de 1932.
- «Els fets consumats». *Ressorgiment*. Any XVII, número CXCV, octubre de 1932.
- «Vot particular al projecte de constitució de la Comissió Jurídica Assessora I». *Diari de Vic*. Any IV, número 778, 2 de gener de 1933.
- «Vot particular al projecte de constitució de la Comissió Jurídica Assessora II». *Diari de Vic*. Any IV, número 781, 5 de gener de 1933.
- «Vot particular al projecte de constitució de la Comissió Jurídica Assessora III». *Diari de Vic*. Any IV, número 782, 7 de gener de 1933.
- «Projecte de Constitució de Catalunya». *El Matí*. Any V, número 1.180, 8 de gener de 1933.
- «Vot particular al projecte de constitució de la Comissió Jurídica Assessora IV». *Diari de Vic*. Any IV, número 784, 10 de gener de 1933.
- «Vot particular al projecte de constitució de la Comissió Jurídica Assessora V». *Diari de Vic*. Any IV, número 785, 11 de gener de 1933.
- «Vot particular al projecte de constitució de la Comissió Jurídica Assessora VI». *Diari de Vic*. Any IV, número 786, 12 de gener de 1933.
- «III Congrés Universitari». *Universitat catalana* (Publicació quinzenal). Número 8, 20 de febrer de 1933.
- «III Congrés Universitari I». *Diari de Vic*. Any IV, número 826, 1 de març de 1933.
- «III Congrés Universitari II». *Diari de Vic*. Any IV, número 827, 2 de març de 1933.
- «La Llei de Congregacions religioses i l'ensenyament en català». *Diari de Vic*. Any IV, número 859, 8 d'abril de 1933.
- «El cas d'Euzkadi». *La paraula cristiana*. Número 104, agost de 1933.
- «D'un any a l'altre». *La Costa Brava. Setmanari d'Informació local i comarcal*, de Sant Feliu de Guíxols. Any IV, número 170, 1 d'agost de 1933.
- «La qüestió dels jueus alemanys». *La paraula cristiana*. Número 112, abril de 1934.

- «L'episodi de la Llei de Contractes de Conreu». *El Matí*. Any VI, número 1.549, 18 de maig de 1934.
- «Un episodi de la vida internacional de Catalunya». *La paraula cristiana*. Número 115, juliol de 1934.
- «El parer de F. Maspons i Anglasesell». *Diari de Vic*. Any V, número 1.246, 10 d'agost de 1934.
- «Declaración de Catalunya i Euzkadi. Ante el Congreso de Nacionalidades Europeas reunido en Ginebra». *El día*, de San Sebastià. Any V, número 1.266, dijous 20 de setembre de 1934. Article signat juntament amb José María Izaurieta.
- «La nova tasca de l'excursionisme». *Butlletí de l'Agrupació Excursionista de Granollers*. 1 de setembre de 1934.
- «La entrada de la URSS a la Societat de Nacions». *La paraula cristiana*. Número 124, abril de 1935.
- «Tossa i Toses». *Butlletí del Centre Excursionista de Catalunya*. Any XLV, número 480, maig de 1935.
- «Els camins dels pobles». *El Matí*. Any VIII, número 2.149, 26 d'abril de 1936.
- Diari de Campament*. IV Congrés internacional de Càmpings Clubs, XI Campament General de Catalunya i I Congrés Català d'Acampada celebrat a Caldes de Montbui. 29 de maig-7 de juny de 1936.
- [«Dues conferències internacionals»]. *Antologia*. Número 13, juny-juliol de 1948.
- «Dues conferències internacionals». *Occident*. Número 1, maig de 1949
- «Actualitat del dret català». *Fòrum*. Número 2, gener de 1951.
- «Cuestión enfiteútica». *Revista Jurídica de Catalunya*. Any L, volum LXVIII, març-abril 1951.
- Quart Creixent*. Any I, número 1, abril de 1957.
- «El boix». *Serra d'Or*, número 31, setembre de 1957.
- «L'alegria del Nadal». *Serra d'Or*, número 33, desembre de 1957.
- «El nou renaixement». *Quart creixent*. Any I, número 3, desembre de 1957.
- «L'equívoc esvaït». *Serra d'Or*, número 43, juny de 1958.
- «La força aglutinadora d'Europa». *Criterion: Miscel·lània de filosofia religiosa*. Volum *Unitat espiritual d'Europa*, 2a època, número 1, 1959.
- «Francesc Casas i Amigó, poeta vallesà». *Granollers Comunidad Cristiana*. 29 de juliol de 1962.

12.4.3 Bibliografia secundària.

- Barberà i Suqué, Josep. *Excursionistes recordats*. Publicacions de l'Abadia de Montserrat, Barcelona 1996.
- Saltor, Octavi. *Companys de servei*. Editorial Pòrtic. Barcelona 1984.
- Albert, Carles. «Un llibre nou». *Pla i Muntanya*, Balaguer. 31 de maig de 1926.
- Bofill i Mates, Jaume. *Catalunya*. 293, 14 de juny de 1913.
- Borrell Macià, Antoni. «Maspons i Anglasesell i el dret civil català». *Revista jurídica de Catalunya*, 3, juliol-setembre, 1965.
- Butlletí del Centre Excursionista de Catalunya*. 385, juny de 1927.
- Camps Arboix, Joaquim de. «Necrològica de Francesc Maspons i Anglasesell». *Destino*. 1.530, 3 de desembre de 1966.
- Casals i Garcia, Lluís. «L'Europa del senyor Maspons i Anglasesell». Comunicació llegida a la sessió plenària de final de curs celebrada el 17 de juny de 1961 a Bigues i conservada al fons de la Fundació Bosch i Cardellach.
- Coma, José. *El Congost*, de Granollers. 20 de juliol de 1902.
- El Borinot*. 126, 22 d'abril de 1926.
- Iglésies Fort, Josep. «Els noranta anys de Francesc Maspons i Anglasesell». *Serra d'Or*, 7, juny 1962.
- Iglésies Fort, Josep. «Francesc Maspons i Anglasesell I». *Vèrtex*, 33, maig-juny 1973.
- Iglésies Fort, Josep. «Francesc Maspons i Anglasesell i l'excursionisme II». *Vèrtex*, 34, juliol-agost 1973.
- L. C. de R. «Francesc Maspons i Anglasesell». *Diari de Vic*, 576, 26 d'abril de 1932.
- La Nostra Terra*. 17, maig de 1929.
- Manent, Albert. «Necrològica de Francesc Maspons i Anglasesell». *ABC*, dijous 8 de desembre de 1966.
- Maspons i Camarasa, Jaume. *La Veu del Vallès*, de Granollers. 6 de juliol 1902.
- Marés i Oriol, Pere. *Cu-cut!* 33, 14 d'agost de 1902.
- Miquel i Badia, Francesc. «Crítica de la novel·la Miquel Grau». *Diario de Barcelona*. 261, 18 de setembre de 1894.
- Moragas, Vicenç de. «Un llibre notabilíssim». *Pàtria*, Valls. 74, 5 de juliol de 1913.
- Parés Maicas, Manuel. «Necrològica Francesc Maspons i Anglasesell». *La Vanguardia*, 29 de novembre 1966.
- Puig i Pujol, Joan. *L'acció*, Terrassa. 8.294, 2 de setembre de 1935.
- «Francesc Maspons i Anglasesell». *Ressorgiment*, Argentina. 605, desembre de 1966.

- Rosell i Casablanques, Josep. *El primer contacte amb el Sr. Maspons 35 anys enrere*. Comunicació llegida a la sessió plenària de final de curs celebrada el 17 de juny de 1961 a Bigues i conservada al fons de la Fundació Bosch i Cardellach.
- Saltor, Octavi. «Francesc Maspons Anglasesell, europeista nonagenario». *Revista Europa de actualidades, artes y letras*. 547, 15 de desembre de 1966.
- «Una conversa amb Francesc Maspons i Anglasesell». *Diari de Vic*. 681, 6 de setembre de 1932.

12.5 Bibliografia de referència.

- ALBAREDA, Joaquim i ESCULIES, Joan. *1714. La guerra de Successió*. Barcelona: Pòrtic, 2008.
- ALBESA i RIBA, Carles. *Excursionisme (1928-1931). Un periòdic més enllà de l'excursionisme*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2003.
- ALMIRALL, Valentí, i COROLEU, Josep. *Sessió necrològica a la bona memòria de en Marià Maspons i Labrós celebrada per acord del Consell General la vetlla del dia 27 de Novembre de 1885*. 2a edició amb la traducció castellana. Barcelona: Establiment tipogràfic dels successors de N. Ramírez i Ca, 1886.
- AMETLLA, Claudi. *Memòries polítiques. 1890-1917*. Barcelona: RBA, 2013.
- ANGUERA, Pere, *L'Onze de Setembre. Història de la Diada (1886-1938)*. Barcelona: Centre d'Història Contemporània de Catalunya. Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2008.
- ARAMON i SERRA, R. (Ed). *Anuari de l'Institut d'Estudis Catalans. 1952. Any XLV de la seva fundació*. Barcelona: IEC, 1954.
- ARAMON i SERRA, R. (Ed). *Anuari de l'Institut d'Estudis Catalans. 1953. Any XLVI de la seva fundació*. Barcelona: IEC, 1954.
- BALCELLS, Albert; IZQUIERDO, Santiago, i PUJOL, Enric. *Història de l'IEC. Volum II. De 1942 a temps recents*. Suecaa: IEC, 2007.
- BALCELLS, Albert; PUJOL, Enric, i SABATER, Jordi. *La Mancomunitat de Catalunya i l'autonomia*. Barcelona: Proa i IEC, 1996.
- BALCELLS, Josep Maria. *Revistes dels catalans a les Amèriques: Repertori de 230 publicacions des de 1831*. Barcelona: Generalitat de Catalunya, 1988.
- BARAS, Montserrat. *Acció Catalana (1922-1936)*. Barcelona: Curial, 1984.
- BARBERÀ i SUQUÉ, Josep. *Excursionistes recordats*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1996.

- BOADA, Maria Teresa, i SERRAHIMA, Maurici. *La novel·la històrica en la literatura catalana*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat. Col·lecció Serra d'Or, 1996.
- BONET i BALTA, Joan. *L'església catalana, de la Il·lustració a la Renaixença*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1984.
- BROCH, Àlex (dir). *Diccionari de la literatura catalana*. Barcelona: Enciclopèdia catalana, 2008.
- CASALS, Montserrat (ed.). *Mercè Rodoreda-Joan Sales. Cartes completes (1960-1983)*. Barcelona: Club Editor, 2008.
- CASASSAS, Jordi; COLOMINES, Agustí; GONZÁLEZ CALLEJA, Eduardo; SANTOLARIA, Francesc. *Els Fets del Cu-Cut!, cent anys després*. Barcelona: Centre d'Història Contemporània, 2006.
- CASES i LOSCOS, Lluïsa, i PAGAROLAS i SABATÉ, Laureà. *Els degans del Col·legi de Notaris de Catalunya 1862-2012. Cent cinquanta anys d'història de la corporació notarial catalana*. Barcelona: Editorial Genérico, 2012.
- CASTILLO, Montserrat. *Grans il·lustradors catalans*. Barcelona: Editorial Barcanova i Biblioteca de Catalunya, 1997.
- CIRICI PELLICER, Alexandre. *Diari d'un funàmbul. Les llibretes d'Alexandre Cirici Pellicer*. Barcelona: Comanegra, 2014.
- COMES i SORRIBES, Josep. *Formulari català de documents notariais*. Barcelona: Editorial Barcino, 1933.
- CORRETGER, Montserrat. *Alfons Maseras: Intel·lectual d'acció i literat (Biografia. Obra periodística. Traduccions)*. Barcelona: Curial Edicions Catalanes. Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1995.
- COSTA i DÉU, Joan, i SABATÉ i PUIG, Modest. *La nit del 6 d'octubre a Barcelona*. Valls: Memòria del Segle XX - 6. Cossetània edicions, 2006.
- COSTA RUIBAL, Òscar. *L'imaginari imperial: el Noucentisme i la política internacional*. Barcelona: Biblioteca Catalana Contemporània. Institut Cambó, 2002.
- CUCURULL, Fèlix, *Panoràmica del nacionalisme català*. Volum IV i Volum V. París: Edicions Catalanes de París, 1975.
- CURET, Francesc. *Història del teatre català*. Barcelona: Aedos, 1967.
- DALMAU, Delfí. *Una altra mena d'amor*. Barcelona: Edicions Clarisme, 1933.
- DDAA. *Presupuesto extraordinario de Cultura*. Barcelona: Ajuntament de Barcelona, 1908.

- DDAA. *Volem l'Estatut. Els estatuts de Catalunya comparats*. Barcelona: Edicions La Magrana, 1977.
- DDAA. *Llengua i literatura: revista anual de la Societat Catalana de llengua i literatura*. Barcelona: IEC, 1992.
- DDAA. *L'obra realitzada. Anys 1914-1923*. Barcelona: Mancomunitat de Catalunya, 1923.
- DDAA. *Professor Joaquim Molas. Memòria, escriptura, història. Literatura del segle XIX*. Barcelona: Universitat de Barcelona. Col·lecció homenatges e-book 2, 2003.
- DE CAMPS i ARBOIX, Joaquim. *El pressupost de cultura 1908. Problema d'actualitat*. Barcelona: Rafael Dalmau editor, 1974.
- DE CAMPS i ARBOIX, Joaquim. *El tancament de caixes*. Barcelona: Rafael Dalmau editor, 1995.
- DOLL-PETIT, Rubèn. *Els «catalans de Gènova»: història de l'èxode i l'adhesió d'una classe dirigent en temps de guerra*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2003.
- DURAN SOLÀ, Lluís. *Breu història del Catalanisme I. Del segle XIX a la dictadura de Primo de Rivera*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2009.
- DURAN SOLÀ, Lluís. *Intel·ligència i caràcter. Palestra i la formació dels joves (1928-1939)*. Catarroja-Barcelona: Editorial Afers, 2007.
- DURAN SOLÀ, Lluís. *Pàtria i escola. L'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana*. Catarroja-Barcelona: Editorial Afers, 1997.
- DURAN i TORT, Carola. *Pere Aldavert. Una vida al servei de l'ideal*. Barcelona: Biblioteca Serra d'Or. Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2006.
- D'ABADAL i CALDERÓ, Raimon. *Dietari de guerra, exili i retorn*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2001.
- D'OLWER, Lluís Nicolau. *Democràcia contra dictadura: escrits polítics, 1915-1969*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, 2007.
- FARRERAS, Antoni. *El turisme a Catalunya del 1931 al 1936*. Barcelona: Editorial Pòrtic, 1973.
- FERRANDO i ROMEU, Pere. *El Penedès casteller: pàgines d'història*. Valls: Edicions Cossetània, 1998.
- FÈRRIZ i ROURE, Teresa. *Escriptors i revistes catalans a l'exili*. Barcelona: Sehen. UOC, 2009.

- FIGUERES, Arnau. *Història de la FNEC*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2005.
- FIGUERES i ARTIGUES, Josep Maria. *El primer diari en llengua catalana: Diari Català (1879-1881)*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, 1999.
- FIGUERES i ARTIGUES, Josep Maria. *Història contemporània de Catalunya*. Barcelona: Editorial UOC, 2003.
- FIGUERES i ARTIGUES, Josep Maria. *'La Veu de Catalunya' (1899-1937)*. Barcelona: Editorial Base, 2014.
- FULLANA PUIGSERVER, Pere. *El catolicisme social a Mallorca (1877-1902)*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1990.
- GARCÍA JORDÁN, Pilar. *Els catòlics catalans i la Segona República (1931-1939)*. Barcelona: Biblioteca Serra d'Or. Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1986.
- GARCÍA LAHIGUERA, Fernando. *Ramón Serrano Suñer. Un documento para la historia*. Barcelona: Editorial Argos Vergara, 1983.
- GERPE LANDÍN, Manuel. *L'Estatut d'Autonomia i l'Estat integral*. Barcelona: Edicions 62, 1977.
- GIRÓ i PARÍS, Jordi. *El catalanisme del Dr. Carles Cardó. Un referent històric per a la construcció plurinacionals de les Espanyes*. Valls: Cossetània Edicions, 2001.
- GONZÁLEZ-AGÀPITO, Josep; MARQUÈS, Salomó; MAYORDOMO, Alejandro; SUREDA, Bernat. *Tradició i renovació pedagògica, 1918-1939: història de l'educació. Catalunya, Illes Balears, País Valencià*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat. Biblioteca Abat Oliba, 2002.
- GOMIS i MESTRE, Cels. *Lo llamp i els temporals*. Barcelona: Llibreria d'Àlvar Verdager, 1884.
- GONZÀLEZ VILALTA, Arnau. *Amb ulls estrangers. Quan Catalunya preocupava Europa. Diplomàcia i premsa internacional durant la Guerra Civil*. Barcelona: Editorial Base, 2015.
- GONZÀLEZ VILALTA, Arnau, i UCÉLAY-DA CAL, Enric (eds.). *Contra Companys, 1936. La frustración nacionalista ante la Revolución*. València: Universitat de València, 2012.
- GRAU, Josep. *La Lliga Regionalista i la llengua catalana (1901-1924)*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2006.
- GUINART, Miquel. *Memòries d'un militant catalanista*. Barcelona: Biblioteca Serra d'Or. Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1998.

- HURTADO, Amadeu. *Quaranta anys d'advocat. Vol. II*. Barcelona: Edicions Ariel, 1964.
- IGLÉSIES, Josep. *Enciclopèdia de l'excursionisme. Vol. I i II*. Barcelona: Rafael Dalmau editors, 1965.
- IVERN i SALVÀ, Maria Dolors. *Esquerra Republicana de Catalunya*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1988.
- JOLIS i FELISART, Agustí (coord.). *Centre Excursionista de Catalunya. 120 anys d'història. 1876-1996*. Barcelona: Centre Excursionista de Catalunya, 1996.
- LAMARCA i MORELL, Montserrat. *Catàleg de revistes de la Reserva Marca. Biblioteca general de la Universitat Autònoma de Barcelona*. Bellaterra: Publicacions de la Universitat Autònoma de Barcelona, 1988.
- LÓPEZ-PICÓ, Josep Maria. *Dietari. 1929-1959*. Barcelona: Textos i Estudis de Cultura Catalana. Curial Edicions Catalanes. Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1999.
- LLORENS i VILA, Jordi. *Els quadres del primer catalanisme polític (1882-1900)*. Barcelona: Joaquim Coll i Amargós i Biblioteca Abat Oliba. Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2000.
- MALUQUER i SOSTRES, Joaquim. *Rafael Patxot i Jubert. Mecenes i científic*. Barcelona: Editorial Pòrtic. Vides i Memòries / 10, 1994.
- MANENT, Albert. *Josep Carner i el noucentisme. Vida, obra i llegenda*. Barcelona: Edicions 62, 1969.
- MANENT, Albert. *De 1936 a 1975: estudis sobre la Guerra Civil i el franquisme*. Barcelona: Biblioteca Serra d'Or. Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1991.
- MANENT, Albert. *Del Noucentisme a l'exili. Sobre cultura catalana del Nou-cents*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1997.
- MARTÍNEZ FIOL, David. *Els sindicats de funcionaris de la Generalitat de Catalunya (1931-1939)*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2010.
- MAS SOLENCH, Josep Maria. *Ferran Valls i Taberner. Jurista, historiador i polític*. Barcelona: Proa, 2002.
- MAS i SOLENCH, Josep Maria. *Ferran Valls Taberner. Semblança biogràfica*. Barcelona: Secció Històrico-Arqueològica. Institut d'Estudis Catalans, 2004.
- MAS SOLENCH, José María. *Fernando Valls Taberner. Una vida entre la historia y la política*. Barcelona: Planeta, 2004.

- MASPONS i ANGLASELL, Francesc. *Capsigrany*. Vic: A. Artís Impressor i Editor, 1922.
- MASPONS i ANGLASELL, Francesc. *Carta al señor Felipe Bertran y de Amat acerca del régimen jurídico de Catalunya*. Barcelona: 1895.
- MASPONS i ANGLASELL, Francesc. *Sant Francesc i el sentit de la llibertat*. Dins de DDAA. *Franciscalia: en la convergència centenària del trànsit del "Poverello" (1226) de la seva canonització (1228) i de l'autoctonia de l'orde caputxí (1528)*. Barcelona: Editorial Franciscana, 1928.
- MASPONS i ANGLASELL, Francesc. *Tornant de Ginebra. Impressions sobre la crisi de les llibertats nacionals*. Barcelona: Llibreria Catalonia, 1929.
- MASPONS i ANGLASELL, Francesc. *L'esperit del dret públic català*. Barcelona: Editorial Barcino, 1932.
- MASPONS i ANGLASELL, Francesc. *La Generalitat catalana i la República espanyola*. Barcelona: Occitània, 1932.
- MASPONS i ANGLASELL, Francesc. *Rosa de tres fulles*. Barcelona: Joaquim Horta Edicions i Impressions, 1947.
- MASPONS i ANGLASELL, Francesc. *Viatge entorn de la Societat de Nacions*. Barcelona: Ed. Josep Maria Bosch, 1958.
- MASPONS i ANGLASELL, Francesc. *L'home, la nació i l'estat*. Barcelona: Edicions d'Aportació Catalana, 1963.
- MASPONS i ANGLASELL, Francesc. *Records d'excursió*. Valls: Cossetània edicions. Col·lecció Pioners, 2003.
- MASPONS i ANGLASELL, Francesc. [Relació de fets]. Barcelona: C.1965.
- MASPONS i ANGLASELL, Francesc. *República Catalana, Generalitat de Catalunya i República Espanyola: a l'entorn de la Generalitat de Catalunya i la República Espanyola*. Barcelona: Generalitat de Catalunya, 2006.
- MASPONS i LABRÓS, Francesc. *Jocs infantils*. Barcelona: Editorial Barcino, 1928.
- MASPONS i LABRÓS, Francesc. *Contes populars catalans*. Barcelona: Editorial Barcino, 1952.
- MASPONS i LABRÓS, Francesc. *Tradicions del Vallès*. Barcelona: Editorial Barcino, 1952.
- MASSOT i MUNTANER, Josep. *Cultura i vida a Mallorca entre la guerra i la postguerra (1930-1950)*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat. Col·lecció Biblioteca Serra d'Or, 1978.

- MASSOT i MUNTANER, Josep. *Història de l'Obra del Cançoner i complement a l'Inventari de l'Arxiu, Volum V*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1995.
- MASSOT i MUNTANER, Josep. *Semblances i comentaris*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat. Col·lecció Biblioteca Serra d'Or, 1999.
- MASSOT i MUNTANER, Josep. *Escriptors i erudits contemporanis. Novena sèrie*, Barcelona: Biblioteca Serra d'Or. Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2010.
- MIR, Gregori. *Aturar la guerra. Les gestions secretes de Lluís Companys davant el govern britànic*. Barcelona: Proa, 2006.
- NADAL i FARRERAS, Joquim. *El Memorial de Greuges i el catalanisme polític*. Barcelona: la Magrana i Institut Municipal d'Història, 1986.
- NAVARRO BONILLA, Diego. *Derrotado, pero no hundido. Reflexiones sobre la información secreta en tiempo de guerra*. Madrid: Plaza y Valdés Editores, 2007.
- NICOLÀS, Miquel. *Bernat Baldoví i el seu temps*. València: Universitat de València, 2002.
- NOGUER i COMET, Ramon. *Al llarg de la meua vida*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2000.
- NÚÑEZ SEIXAS, Xosé Manoel. *Internacionalitzant el nacionalisme. El Catalanisme polític i la qüestió de les minories nacionals a Europa (1914-1936)*. Catarroja: Editorial Afers, 2010.
- OLLER, Narcís. *Memòries. Història de mos llibres i relacions literàries*. Valls: Cossetània Edicions, 2014.
- ORIOI, Carme i SAMPER, Emili. *Això era i no era. Obra folklòrica de Josep M. Pujol*. Tarragona: Publicacions Universitat Rovira i Virgili, 2013.
- PABÓN, Jesús. *Cambó. 1876-1947*. Barcelona: Editorial Alpha, 1999.
- PELÁEZ, Manuel J. (coord.). *Diccionario crítico de juristas españoles, portugueses y latinoamericanos (hispánicos, brasileños, quebequeses y restantes francófonos. Volumen II (M-Z)*. Zaragoza-Barcelona: Manuel J. Peláez editor, 2006.
- PÉREZ i VALLVERDÚ, Eulàlia. *La literatura infantil i juvenil de Josep Maria Folch i Torres*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2010.
- PÉREZ-BASTARDES, Alfred. *L'Ajuntament de Barcelona a primers de segle (1904-1909). Albert Bastardas i Samper, primer alcalde popular*. Barcelona: Edicions 62, 1980.

- PÉREZ-BASTARDAS, Alfred. *Els republicans nacionalistes i el Catalanisme polític: Albert Bastardas i Sampere (1871-1944). Vol. II.* Barcelona: Edicions 62, 1987.
- PÉREZ-BASTARDES, Alfred. *Barcelona davant el pressupost extraordinari de cultura de 1908.* Barcelona: Editorial Mediterrània, 2003
- PLANAS, Ramon. *Llibre de Sitges.* Barcelona: Selecta, 1952.
- PLANAS i MARESMA, Jordi. *Catalanisme i agrarisme. Jaume Maspons i Camarasa (1872-1934): escrits polítics.* Vic, 1994.
- PLANAS i MARESMA, Jordi. *Els propietaris i l'associacionisme agrari a Catalunya (1890-1936).* Girona: Col·lecció d'estudis 9. Biblioteca d'Història Rural. Associació d'Història Rural de les Comarques Gironines, Centre de Recerca d'Història Rural (ILCC-Secció Vicens Vives) de la Universitat de Girona i Documenta Universitària, 2006.
- POMES i VIVES, Jordi. *Salvador pagès Inglada.* Barcelona-Valls: Col·lecció Cooperativistes catalans 10. Fundació Roca i Galès i Cossetània Edicions, 2008.
- PORCIOLES i GISPERT, Joan de. *Notes folklòriques de la Vall d'Àger.* Tremp: Garsineu, 2005.
- PORTA, Roser. *Mercè Rodoreda i l'humor (1931-1936). Les primeres novel·les, el periodisme i 'Polèmica'.* Barcelona: Fundació Mercè Rodoreda, 2007.
- PRATS, Llorenç. *El mite de la tradició popular.* Barcelona: Edicions 62, 1988.
- PUIG i CADAVALCH, Josep. *Memòries.* Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2003.
- PUIG i FERRIOL, Lluís. *Reflexions amb motiu del cinquantenari de la compilació del dret civil de Catalunya. 1960-2010.* Barcelona: Generalitat de Catalunya. Departament de Justícia, 2010.
- RAGUER, Hilari. *La Unió Democràtica de Catalunya i el seu temps (1931-1939).* Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1976.
- REAL i MERCADAL, Neus. *Mercè Rodoreda, l'obra de preguerra.* Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2005.
- RIQUER i PERMANYER, Borja de. *Joan Estelrich i Francesc Cambó: Les complexes relacions entre intel·lectuals i polítics.* Dins de DDAA. *Actes de les jornades d'estudi sobre Joan Estelrich. Palma-Felanitx 17, 18 i 24 d'octubre de 2008.* Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2010.
- ROCA ROSELL, Francesc. *Teories de Catalunya. Guia de la societat catalana contemporània.* Barcelona: Pòrtic, 2000.

- RODERGAS, Josep. *Els pseudònims usats a Catalunya*. Barcelona: Editorial Millà, 1951.
- RODOREDA, Mercè. *Del que hom no pot fugir*. Barcelona: Edicions Clarisme, 1934.
- ROIG ROSICH, Josep M. *L'Estatut de Catalunya a les Corts Constituents de 1932*. Barcelona: Curial, 1978.
- RUBIRALTA i CASAS, Fermí. *El Partit Nacionalista Català (1932-1936). Joc polític i separatisme*. Barcelona: Rafael Dalmau Editor, 2010.
- SAGARRA, Josep M. de. *Memòries I i II*. Barcelona: Edicions 62, 1999.
- SALTOR, Octavi. *Companys de servei*. Barcelona: Editorial Pòrtic, 1984.
- SAMPER PRUNERA, Emili. *De l'anarquisme al folklore. Cels Gomis i Mestre (1841-1915)*. Tarragona: Publicacions URV, 2013.
- SAMSÓ, Joan. *La cultura catalana: entre la clandestinitat i la represa pública (1939-1951) Vol. I i II*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1994.
- SANTOLARIA, Francesc. *El banquet de la Victòria i Fets del ¡Cu-Cut! Cent anys de l'esclat catalanista de 1905*. Barcelona: Meteora, 2005.
- SERRAHIMA, Maurici, *Del passat quan era present III (1959-1963)*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2004.
- SIMON, Antoni, dir. *Tendències de la historiografia catalana*. València: Universitat de València, 2009.
- SOBREQUÉS i CALLICÓ, Jaume; PELÁEZ i ALBENDEA, Manuel J.; VILANOVA i VILA-ABADAL, Francesc, i TOMPAS i BELENGUER, Manuel. *Epistolari de Raimon d'Abadal i Calderó amb Ramon d'Abadal i de Vinyals i amb Ferran Valls i Taberner: (1909-1940)*. Barcelona: Promocions Publicacions Universitàries, 1992.
- TAYADELLA, Antònia. *Sobre literatura del segle XIX*. Barcelona: Universitat de Barcelona i Societat Verdager, 2013
- TARRÈS PUJOL, Jaume. *Josep Thomàs i la Sociedad Heliogràfica Espanyola. Origen de les impressions en fotogravat a l'Estat. Revista Cartòfila*. Barcelona: El Cercle Cartòfil de Catalunya, 26 de desembre de 2007.
- TASIS, Rafel i TORRENT, Joan. *Història de la premsa catalana I i II*. Barcelona: Editorial Bruguera, 1966.
- TORNAFOCH i YUSTE, Xavier. *Francesc Maria Masferrer: política i ciutadania (1889-1954)*. Barcelona: Biblioteca Serra d'Or. Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2000.

- TORRAS i BAGES, Josep. *Obres Completes. Volum X*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1999.
- TORRENT i FÀBREGAS, Joan. *Les diferents interpretacions de la caritat en el drama de Verdaguer*. Vic: Anuari Verdaguer. Número 7, 1992.
- TRIADÚ, Joan. *Memòries d'un segle d'or*. Barcelona: Proa, 2008.
- VALLÈS i ALTÉS, Joan. *Ramon Rogent i el seu entorn. Pinzellades d'una vida*. Barcelona: Biblioteca Serra d'Or. Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2000.
- VILANOVA i VILA-ABADAL, Francesc. *Ramon d'Abadal: entre la història i la política (1888-1970)*. Lleida: Pagès editors, 1996.
- ESTEVEZ, Xosé. *El nacionalismo vasco y los congresos de minorías nacionales de la Sociedad de Naciones (1919-1936)*. Universitat de Deusto. XI Congrés d'Estudis Bascos *Nuevas formulaciones culturales: Euskal Herria y Europa*. Donostia, 1991. ISBN: 84-87471-35-8
Donostia: Eusko Ikaskuntza, 1992. P. 311-322.
- GARCIA i OMS, Arcadi. [El dret notarial català. La implantació a Catalunya del model castellà (1716-1755)]. Tesi doctoral dirigida per Joan Marsal i Guillaument. Departament de Dret Civil. Universitat de Barcelona (2010).
- GONZÀLEZ i VILALTA, Arnau. *Catalunya vista per la diplomàcia feixista (1930-1943)*. Dins de *La Catalogna in Europa, l'Europa in Catalogna. Transiti, passaggi, traduzioni. Associazione italiana di studi catalani*. Acta del IX Congrés Internacional (Venècia, 14-16 febrer 2008) Edició en línia – ISBN 978-88-7893-009-4.
<http://www.filmmod.unina.it/aisc/attive/Gonzalez.pdf>.
- GRANJA SAIZ, José Luis de la. *Manuel Irujo y la II República española (1931-1936)*. Universitat del País Basc. Facultat de Ciències Socials i de la Comunicació. Departament d'Història Contemporània. Biblid [1136-6834 (2002), 32: 39-62].
- NÚÑEZ SEIXAS, Xosé M. *¿Protodiplomacia exterior o ilusiones ópticas? El nacionalismo vasco, el contexto internacional y el congreso de nacionalidades europeas (1914-1937)*. Cuadernos de Sección. Donostia 1995. ISSN: 0212-6397.
- PALOMAS i MONCHOLI, Joan. [El rerefons econòmic de l'activitat dels parlamentaris catalans (1876-1885)]. Tesi doctoral dirigida per Nazario González. Departament d'Història Moderna i Contemporània. Universitat Autònoma de Barcelona (2002).
- PANYELLA i FARRERAS, Ramon. [Francesc Pelai Briz. Entre la literatura i l'activisme patriòtic (1839-1889)]. Tesis doctoral dirigida per Manuel Jorba.

Departament de Filologia catalana. Facultat de Filosofia i Lletres. Universitat Autònoma de Barcelona (2008).

13- ÍNDEX ONOMÀSTIC

Aguiló i Fuster, Marià. **484.**
 Aguirre y Lecube, José Antonio. **280.**
 Agulló, Ferran. **58, 215.**
 Agulló, Ramon. **151.**
 Aiguader i Miró, Artemí. **327.**
 Aiguader i Miró, Jaume. **185, 207, 212, 275, 278, 281, 285, 291.**
 Ainaud de Lasarte, Joan. **350, 359.**
 Ainaud de Lasarte, Josep Maria. **338, 348, 360.**
 Aizpún Santafé, Rafael. **311.**
 Aladern, Josep (Cosme Vidal). **42.**
 Alavedra, Joan. **298, 384.**
 Albert, Carles. **154, 155.**
 Albert, Lluís. **534.**
 Albert i Corp, Esteve. **262, 341, 342.**
 Albert i Paradís, Caterina. **342.**
 Albert Torrellas, Albert. **113, 114.**
 Albertí, Santiago. **344.**
 Albín. **341.**
 Albinyana, Joaquim. **113.**
 Albó i Martí, Francesc. **65, 66, 81.**
 Albó i Martí, Ramon. **131, 136, 149.**
 Alcalá Zamora, Niceto. **495, 500, 511.**
 Alcover Maspons, Joan. **112, 113, 114, 129, 190, 478, 483, 485, 487, 491, 492.**
 Alcover Sureda, Antoni Maria. **81, 114, 324, 485, 489.**
 Aldavert, Pere. **29, 212.**
 Alegre, Just. **318, 544.**
 Alemany, Lluís. **97.**
 Alemany i Conill, Josep Sadoc. **183.**
 Alexandre I. **194.**
 Alfons XII. **31, 43, 47, 50, 51, 364.**
 Alfons XIII. **78, 88, 89, 99, 227, 249, 364, 372, 464, 465, 484, 497.**
 Algarra. **325.**
 Alguer. **325.**
 Alió, Francesc. **486.**
 Almarche Vázquez, Francisco. **113, 479.**
 Almeda i Roig, Joaquim. **73.**
 Almirall, Valentí. **29, 38, 39, 49, 50.**
 Alonso de Armiño, Tomás. **67.**
 Alós, Ramon. **151.**
 Alsina i Clos, Simó. **40.**
 Alsina i Lubian, Josep. **29.**
 Alsina i Melis, Joan. **330, 331.**
 Alsina i Parellada, Ferran. **29, 483.**
 Altamira, Rafael. **111.**
 Àlvar I. **304.**
 Alzina, Joan. **263, 264.**
 Amade, Joan. **490.**
 Ambrós i Ortiz, Marçal. **163.**
 Ametlla, Claudi. **338.**
 Ammende, Ewald. **157, 280, 283, 292.**
 Amorós. **341.**
 Andreiev, Leònidas. **533.**
 Anguera de Sojo, Josep Oriol. **139, 140, 141, 187, 258, 266, 312.**

Anglada, Lola. **182, 541.**
 Anglasell i Buxeres, Josepa. **32, 61.**
 Anglasell i Buxeres, Maria del Pilar. **32, 45, 61.**
 Anglasell Serrano de Aparicio, Manuel. **32.**
 Anglasell Serrano de Aparicio, Ramon. **32, 47, 61, 63, 332.**
 Anglès, Higini. **329.**
 Aragay, Josep. **288.**
 Aragó, Ricard. **143.**
 Aragó, Xavier. **137.**
 Aragó i Turó, Ricard (Ivon l'Escop). **85, 137, 142.**
 Aramon i Serra, Ramon. **350.**
 Arana, Sabino. **239, 293.**
 Arbó, Joan. **319.**
 Ardanaz, Julio. **142.**
 Argemí de Martí, Lluís. **128.**
 Aribau, Carles Bonaventura. **16, 348.**
 Arisa, A. **330.**
 Aristòtil. **477, 478, 479.**
 Armangué i Tuset, Joan. **281.**
 Armengol de Badia, Inés. **54.**
 Armengol de Llano, Josep. **290.**
 Armengou, Ignasi. **217, 287, 295.**
 Arnet i Viver, Roman. **40.**
 Arquer, Jordi. **251.**
 Arquimbau, Rosa Maria. **540, 543.**
 Artís i Balaguer, Avel·lí. **144, 326, 368, 385.**
 Arús, Joan. **284.**
 Arús, Maria Antònia. **357.**
 Aymerich, Joan. **281.**
 Aymerich Padrós, Maria. **539.**
 Aymerich Padrós, Teresa. **318, 531, 532, 536, 537.**
 Azaña, Manuel. **235, 271, 280, 538.**
 Azemar i Puig de la Bellacasa, Pilar. **291.**
 Azpeitia, Mateo. **139.**
 Babot i Boixeda, Pere. **341.**
 Bach, Johann Sebastian. **490, 542.**
 Bacon, Lloyd. **544.**
 Badia, Domènec. **152.**
 Badia Moret, Carles. **527, 532, 533, 534.**
 Badó, Joan. **217.**
 Badrinas, Antoni. **242.**
 Bagué i Garriga, Enric. **241.**
 Baixeras i Verdaguer, Dionís. **63, 169, 385, 481.**
 Balaguer, Víctor. **24, 43, 48, 57, 288, 483.**
 Balaguer i Casas, Manuel. **335.**
 Balari Jovany, Josep. **114.**
 Balcells, Albert. **308.**
 Baldelló, Francesc. **329.**
 Balmes, Jaume. **19, 29, 81, 345, 489, 490.**
 Ballbé, Manuel. **338.**
 Ballerean, Josep Lluís. **327.**
 Ballester, A. **341.**
 Ballester, Maria. **532, 533, 537, 541, 541, 544.**

Ballester i Camps, Vicenç Albert. **212, 213.**

Ballester i Canals, Joan. **356, 475.**

Baraneda, Josep Maria. **131.**

Baras, Montserrat. **144.**

Barat, Joan. **342.**

Barceló, Bartomeu. **300, 301.**

Bardina, Joan. **82.**

Barguñó, Manuel. **177.**

Barral, Carles. **353.**

Barrera, Emilio. **246.**

Bartomeu, Antoni. **54.**

Bartra, A. **548.**

Bartrolí i Nogué, T. **532.**

Bas i Vasallo, Federico. **89.**

Bassegoda, Bonaventura. **58.**

Bassols Iglesias, Josep Maria. **97, 114, 115, 119, 484.**

Bastardas, Albert. **133, 134, 135, 139.**

Batista Roca, Josep Maria. **150, 151, 152, 163, 164, 184, 185, 190, 202, 213, 241, 251, 260, 276, 289, 291, 296, 305, 306, 327, 360, 374.**

Batlle, Enric. **318, 529.**

Batlle Florensa, J. **527, 531.**

Batlle i Mestre, Antoni. **360.**

Batlló, Enric. **29.**

Batllori, Miquel. **347.**

Baudelaire, Charles. **533.**

Beethoven, Ludwig van. **318, 477, 480, 535.**

Bellido Golferichs, Jesús Maria. **270.**

Bello, Luis. **228, 495.**

Beltran, Lluç. **251.**

Benet, Ferran. **260.**

Benet, Josep Maria. **209.**

Benet i Morell, Josep. **341.**

Benguerel, Xavier. **164, 342, 543.**

Benes, Edvard. **168.**

Berenguer, Dámaso. **181, 189.**

Bernis i Comas, Albert. **176, 299, 306.**

Bertran i d' Amat, Felip. **40.**

Bertran i Musitu, Josep. **139, 148, 260, 344, 467.**

Bertran i Oriola, Manuel. **341.**

Bertrana, Aurora. **541, 543.**

Bertrana, Prudenci. **524, 541, 546.**

Bertrand, Lluís. **480.**

Blanc, Josep. **58.**

Blanc Romeu, Josep Maria. **357.**

Blanch i Cortada, Adolf. **29.**

Blackstone, William. **49.**

Blasi i Vallespinosa, Francesc. **149, 151, 152, 153, 164, 165, 168, 171, 172, 175, 202, 314, 339.**

Blazy, Joan Baptista. **490.**

Bofill i Ferro, Jaume. **494.**

Bofill i Mates, Jaume (Guerau de Liost). **19, 91, 113, 114, 115, 119, 121, 131, 133, 137, 142, 143, 189, 190, 212, 216, 232, 241, 272, 274, 480, 486, 490, 491, 493.**

Bohigas i Balaguer, Pere. **350.**

Bohigas i Guardiola, Oriol. **113.**

Bohigas Tarragó, Pere. **113, 114, 329.**
 Boix Raspall, Josep Maria. **315, 355.**
 Boix Selva, Josep Maria. **341.**
 Boladeras i Maruny, Joan. **264.**
 Boldu, J. Òscar. **526.**
 Bonet, Albert. **315.**
 Bonet i Garí, Lluís. **150.**
 Bonnemaïson, Francesca. **208, 213.**
 Bordas, Jaume. **122.**
 Borràs, Enric. **545.**
 Borràs, Joan. **61.**
 Borrell, Comte. **39.**
 Borrell i Macià, Antoni. **22, 337, 338, 348, 349.**
 Borrell i Soler, Antoni Maria. **126, 139, 186, 259, 266, 325, 336, 339, 348, 366, 368, 474.**
 Borrell i Zulueta, Josep Maria. **99, 128.**
 Bosch, Guifré. **318, 539.**
 Bosch, Pau. **41.**
 Bosch i Caterineu, Ròmul. **185.**
 Bosch i Cusí, Joan. **492, 493, 494.**
 Bosch de la Trinxeria, Carles. **38, 63, 72, 360.**
 Bosch Gimpera, Pere. **153, 170, 173, 176, 306.**
 Boter Mauri, Ferran. **325.**
 Bourget, Paul. **529.**
 Bóveda, Alexandre. **289.**
 Brachfeld, Oliver. **541.**
 Brañas, Alfredo. **41.**
 Braunias, K. **325.**
 Briz, Francesc Pelai. **9, 16, 29, 35, 36, 37, 50, 52, 53, 54-58, 64, 112, 340, 351, 363, 474, 483.**
 Briz Maspons, Marta. **56.**
 Brossa Trullàs, Eduard. **276.**
 Bru i Jardí, Lluís. **223.**
 Bruckner, Anton. **476.**
 Brunet i Bollet, Josep. **42.**
 Brunet i Solà, Manuel. **213, 315.**
 Bruns, C. G. **178.**
 Brutails, Joan A. **114, 480.**
 Bugallal, Gabino. **89, 465.**
 Bugard. **494.**
 Buïgas i Monravà, Gaietà. **218.**
 Buïgas i Respall, Josep. **32.**
 Buïgas Sans, Carles. **218, 259, 287.**
 Buïgas Sans, Josep. **217, 218.**
 Bulart i Rialp, Alexandre. **529.**
 Bulbena, Antoni. **29.**
 Bultó i Sert, Francesc. **18.**
 Bultó, Víctor. **330.**
 Bunxo, Tani. **528.**
 Buñuel, Luis. **545.**
 Burgada i Julià, Joan. **137, 143.**
 Buxeres i Abat, Carme. **61.**
 Caballero, Fernán. **80.**
 Cabeza, Ramon. **526, 529, 530, 544.**
 Cabot, Joaquim. **41, 58, 326, 335.**

Cabot, Just. **319, 524, 542.**
 Cacjun, Tobasojo. **526.**
 Calderón de la Barca, Pedro. **80.**
 Calles, Plutarco Elías. **194.**
 Calsina, Ramon. **536.**
 Calvet, Eduard. **113, 115.**
 Calvet de Budallès, Damas. **55**
 Cambó, Francesc. **30, 62, 73, 86, 87, 88, 97, 98, 107, 110, 112, 115, 123, 129, 133, 138, 144, 154, 159, 176, 202, 290, 291, 305, 377, 466.**
 Campalans, Rafel. **157, 158, 187, 286, 378, 498.**
 Canalejas, José. **88, 353, 465.**
 Càncer, Jaume. **67, 71, 87, 90, 154, 214, 364, 465.**
 Cánovas del Castillo, Antonio. **76.**
 Canyà, Llucieta. **182, 319, 539, 546.**
 Cañellas, Anton. **338.**
 Capdevila, Lluís. **544.**
 Capdevila i Balanzó, Josep Maria. **189, 191, 284, 326.**
 Capec, Karel. **524.**
 Capmany, Maria Aurèlia. **351, 353.**
 Capó, Joan. **276.**
 Caralt i Roca, Joan. **242.**
 Carbonell i Gener, Josep. **213, 251, 266, 273.**
 Carcassona, Bartomeu. **55.**
 Cardenal, Juli. **65.**
 Cardó, Carles. **19, 131, 190, 191, 201, 208, 315, 341, 342, 345, 347, 348, 369, 370, 386, 474.**
 Cardona i Civit, Daniel. **262, 301, 470.**
 Cardona i Roig, Osvald. **342, 351.**
 Cardunets, Alexandre. **306.**
 Carlemany. **39.**
 Carles V. **166, 382.**
 Carner, Jaume. **139.**
 Carner i Puigoriol, Josep. **10, 86, 87, 111, 112, 113, 114, 115, 130, 131, 137, 143, 190, 370, 466, 478, 480, 482, 483, 484, 487, 492.**
 Carner Ribalta, Josep. **299.**
 Carol Pérez, Josep. **539.**
 Carrasco i Formiguera, Manuel. **130, 131, 135, 144, 149, 191, 232, 252, 258, 262, 273, 280, 285, 289, 290, 291, 293, 301, 313, 315, 323, 326, 466.**
 Carrera Pujal, Jaume. **324.**
 Carreras i Artau, Joaquim. **336, 341, 342, 350.**
 Carreras i Artau, Tomàs. **131, 492.**
 Carreras Candi, Francesc. **166, 181, 185, 276.**
 Carreras i Mas, Lluís. **131, 326.**
 Carreras i Nolla, Joaquim. **335.**
 Carreras i Palet, Joan. **172.**
 Carreras i Valls, Ricard. **181.**
 Carreres, Miquel. **185, 242.**
 Carreres, Narcís. **341.**
 Casades i Gramatxes, Pelegrí. **151, 179, 260, 335.**

Casadevall, Pere. **318, 526, 530, 532, 534, 539, 540, 541, 543, 544, 545.**
 Casajoana i Oliver, Josep. **119, 128.**
 Casal Pérez, Josep. **318.**
 Casals Defilló, Pau. **326.**
 Casals i Freixas, Josep. **263, 265.**
 Casals i Vidal, Francesc Xavier. **134.**
 Casanelles. **341.**
 Casanovas, Francesc. **535.**
 Casanovas Camprubí, Ignasi. **93, 112, 113, 477, 478, 479.**
 Casanovas i Maristany, Joan. **157, 158, 168, 212, 328.**
 Casares Quiroga, Santiago. **280.**
 Casas, Antoni M. **57.**
 Casas, Joaquim. **345.**
 Casas, Ramon. **41, 324.**
 Casas Abarca, Pere. **260.**
 Casas i Amigó, Francesc. **15, 354.**
 Casas Briz, Antònia. **340.**
 Casas Maspons, Antònia. **57.**
 Casas Maspons, Francesc Xavier. **57.**
 Casas i Parnau, Robert. **318, 537.**
 Casas-Carbó, Joaquim. **29.**
 Casasses i Cantó, Josep Maria. **273, 315.**
 Casellas, Raimon. **41, 112, 113, 114, 476, 477, 486.**
 Cases Parnau, R. **542.**
 Casp, Xavier. **345.**
 Castelao, Alfonso Manuel. **242, 243, 291, 513.**
 Castelli, Rafaele. **35.**
 Castellnou, Josep Maria. **529, 531, 533, 534, 537, 541, 547.**
 Català Roca, Pere. **345.**
 Catardi, Rafael. **346, 474.**
 Cervera, Leandre. **143.**
 Cesari, Lluís. **263.**
 Chatrian, Alexandre. **486.**
 Chavarri, Eduard. **492.**
 Chopin, Frederic. **318, 533.**
 Ciceró. **480, 482.**
 Clapera, Josep. **541, 545.**
 Clara, Esperança. **531, 538.**
 Claramunt, Lluís. **30, 281.**
 Clarasó, Enric. **41, 548.**
 Clivillé, Miquel. **533, 546.**
 Closes i Cendra, Rafael. **259.**
 Cocteau, Jean. **539.**
 Codorniu de Gendrau, Amèlia. **291.**
 Colom, Cristòfol. **165, 166, 167, 170, 178, 181, 182, 183, 184, 221, 381, 468.**
 Colom, Dídac. **166, 382.**
 Colom i Segarra, Emili. **312.**
 Colombier, Pierre. **529.**
 Colomer, Ignasi Maria. **340.**
 Coll i Alentorn, Miquel. **291, 338, 351, 354.**
 Coll Boldu, F. **319, 527, 532, 541, 544, 548.**
 Coll i Rodés, Ramon. **121, 186, 259, 266, 324, 336.**

Collell, Jaume. **50, 171, 183.**
 Colleoni, Batolomé. **482.**
 Collet de l' Albín. **341.**
 Collignon, Theo. **344.**
 Coma, José. **77.**
 Comabella, J. **548.**
 Comas. **71.**
 Comas Calvet, Pere. **267.**
 Comas i Esquerra, Manel. **284.**
 Comas i Pitxot, Ramon Nonat. **42, 43, 114, 486.**
 Comas Solà, Josep. **493.**
 Comelles, Joan. **313.**
 Comes i Sorribes, Josep. **278.**
 Comorera, Joan. **298, 299, 384.**
 Companys i Jover, Lluís. **208, 280, 281, 298, 301, 308, 324, 328, 376, 384.**
 Compte, Albert. **242.**
 Compte, Jaume. **227, 262.**
 Condomines i Valls, Francesc. **336, 344.**
 Conill i Montobbio, Bonaventura. **82, 113, 114.**
 Conway, Jack. **539.**
 Cordoní i Basañaga, Joan. **358.**
 Cordonet, Salvador. **532, 534, 536, 537, 538, 540, 544, 545.**
 Corma i Morales, Ignasi. **100.**
 Cornudella, Joan. **338.**
 Coroleu, Josep. **29, 49, 50.**
 Coroleu, Wilfred. **113, 114, 478, 479, 485.**
 Coromines i Montanya, Pere. **65, 131, 176, 181, 212, 306, 324, 524.**
 Coromines i Vigneaux, Joan. **348, 351.**
 Cortinas. **133.**
 Cortines, Joan. **341.**
 Costa, Màxim. **533, 545.**
 Costa Déu, Joan. **13, 107, 168, 307, 308, 375.**
 Costa Llobera, Miquel. **10, 86, 112, 113, 114, 370, 478, 479, 485, 487.**
 Cots, Jordi. **341.**
 Coven, William. **534.**
 Crawford, Joan. **525, 532.**
 Crehuet i Llorens, Manel. **44.**
 Creixells, Joan. **153.**
 Creus, Maria dels Dolors. **493.**
 Crosby, Bing. **540.**
 Crusafont, Miquel. **352.**
 Cruzet, Josep Maria. **45.**
 Cuatrecasas, Llibert. **338.**
 Cucurull, Fèlix. **155.**
 Cuello i Calon, Eugenio. **259, 266.**
 Cuito, Amadeu. **291.**
 Curtiz, Michael. **528.**
 Da Vinci, Leonardo. **491.**
 Dachs, Josep. **84, 95, 96.**
 Dalcroze, Émile Jaques. **489.**
 Dalí, Salvador. **545.**
 Dalmau, Delfí. **11, 316, 317, 318, 319, 326, 373, 527, 530, 538, 546.**

Dalmau, Tomàs. **29.**

Dalmau i Farreras, Rafel. **242, 260, 352, 357, 475.**

Dalmau i Jover, Antoni. **340.**

Danés, Daniel. **127.**

Danés i Torres, Josep. **147, 150, 153, 169, 176, 188, 329.**

Dante. **482.**

Darío, Rubén. **483.**

Das Casas, Álvaro. **289, 290, 291.**

Dato, Eduardo. **134.**

Daubigny, Charles-François. **482.**

De Altazabal, Juan. **293.**

De Balanzó, Vicenç. **273, 274.**

De Bellmunt, Domènec. **176, 221, 540.**

De Borja Moll, Francesc. **345.**

De Borja Velasco, Gaspar. **476.**

De Brocà i de Montagut, Guillem. **121, 127, 167.**

De Cabanyes, Manuel. **478, 484.**

De Camps i Arboix, Joaquim. **227, 228, 337, 347, 359, 360, 474.**

De Camps i d'Olzinelles, Carles. **74.**

De Casacuberta i Roger, Josep Maria. **150, 340, 341, 350.**

De Casanovas, Rafel. **268, 269.**

De Cativer i Arlà, Arnau. **114, 487.**

De Cervantes, Miguel. **80.**

De Fortuny i de Miralles, Carles. **151.**

De Gallastegi, Elías. **261.**

De Gibert, Vicenç Maria. **114, 115, 482, 483, 486, 487, 488, 491.**

De Gimbernat, Carles. **491.**

De Goya, Francisco. **484, 488.**

De Grassot i Clarà, Consol. **30, 44, 46, 52.**

De la Granja, José Luis. **280, 305.**

De Isusi, Esteban. **289, 291.**

De la Sota, Manuel. **173.**

De Lacy, Luis. **45.**

De Lamartine, Alphonse. **53.**

De Lasquibar, Pedro. **129.**

De los Ríos, Fernando. **208, 222, 233, 237, 249, 271, 371.**

De Losada, Carlos. **148.**

De Marsillach, Lluïsa. **137.**

De Mas, Sinibald. **152.**

De Mas i de Pallejà, Josep. **53.**

De Melo, Francisco Manuel. **80.**

De Montoliu, Manuel. **112, 114, 315, 477, 481, 482, 485.**

De Moragas, Jeroni. **345.**

De Moragas, Vicenç. **91, 152.**

De Moragues, Fidel. **165.**

De Muset, Alfred. **492.**

De Nadal, Joaquim. **315.**

De Pedrolo, Manuel. **345, 353, 356.**

De Peguera, Lluís. **67, 90, 91, 214, 364.**

De Porcioles Colomer, Josep Maria. **330, 331, 338, 377.**

De Porcioles i Gispert, Joan. **34, 331.**

De Querol y Lombardero, José F. **355.**

De Quintana i Serra, Pompeu. **259, 266.**

De Quadrans, Lluís. **357.**

De Quadres, Lluís. **347.**

De Rabassa, Josep. **135.**

De Reparaz, Gonçal. **168.**

De Riba, Jaume. **185.**

De Riquer i Morera, Martí. **326.**

De Riquer i Ynglada, Alexandre. **63, 169, 385.**

De Saavedra, Ángel (Duque de Rivas). **80.**

De Sagarra i de Siscar, Ferran. **40, 184, 213, 382.**

De Sagarra i de Castellarnau, Josep Maria. **184, 351, 353, 524, 536.**

De Sanfost, Alfons. **493, 494.**

De Socarrats, Joan. **67, 71, 364.**

De Sucre, Josep Maria. **299.**

De Szullo, Géza. **174, 176, 177.**

De Unamuno, Miguel. **477, 506, 519.**

De Valldaura, Anna. **54.**

De Viana, Carles. **479.**

Delgar Ventosa, Ramon. **312, 325.**

Dencàs i Puigdollers, Josep. **252, 266, 290, 292.**

Dencàs i Torres, Josep. **324.**

Desdevises du Dezert, Georges. **113, 477.**

Desvalls i Amat, Joan (marquès d'Alfarràs). **85.**

Deulofeu, Alexandre. **546.**

Devesa, Josep. **545.**

Di Lorenzo, Tina. **486.**

Di Martino, Mattia. **35, 37.**

Díez Canedo, Enrique. **215.**

Disney, Walt. **540.**

Dolfuss, Engellbert. **535.**

Domènech, Josep. **284.**

Domènech Español, Miquel. **489, 491.**

Domènech i Montaner, Lluís. **29, 74, 490.**

Domingo, Andreu. **306.**

Domingo, Marcel·lí. **208, 212, 232, 237, 249, 371.**

Dordal, Màrius. **487.**

Doxandabaratx, Josu. **289, 290, 291.**

Dualde i Gómez, Joaquim. **119, 311.**

Dubois, Paul. **485.**

Duch i Agulló, Joan. **542, 543.**

Duhamel, Georges. **171.**

Dumas, Alexandre. **529.**

Duñabeitia, Cosme. **243.**

Duran, Isidre. **149.**

Duran i Bas, Manuel. **10, 38, 47, 82, 167, 186, 188, 353.**

Duran i Cañameras, Fèlix. **173, 246, 247, 273, 303, 312, 336, 473.**

Duran i Guàrdia, Josep. **259.**

Duran i Reynals, Estanislau. **140, 158, 168, 286, 291, 299, 378.**

Duran i Sanpere, Agustí. **176, 276, 336, 341, 347, 350.**

Duran i Ventosa, Lluís. **30, 38, 42, 87, 97, 215, 286, 291, 336, 337, 338, 339, 367, 368.**

Duvivier, Julien. **545.**

Dyck, Anton van. **488.**

Dyke, W. S. Van. **540.**

D'Abadal i Calderó, Ramon. **87, 97, 126, 186, 187, 212, 266, 324, 326.**

D'Abadal i Vinyals, Ramon. **121, 126, 143, 336, 341, 347, 350, 366.**

D'Alós, Ramon. **113.**

D'Aragó, Ferran. **237.**

D'Aragó, Joan. **479.**

D'Espina i Àlex, Josep. **533.**

D'Esvern, Just. **318, 527, 533, 537, 542, 543.**

D'Habsburg, María Cristina. **51.**

D'Indy, Vicent. **487, 488, 491.**

D'Olwer, Lluís Nicolau. **10, 24, 114, 130, 131, 143, 144, 157, 158, 168, 170, 171, 172, 173, 176, 185, 186, 187, 208, 209, 212, 213, 214, 230, 231, 233, 237, 238, 239, 245, 249, 281, 306, 323, 370, 371, 378, 466, 470, 480, 481, 482.**

D'Ors, Eugeni. **10, 114, 370, 481, 484, 491.**

D'Spínola, Marquès. **80.**

D'Urgellès, M. **83.**

D'Urkia, Martín. **293.**

Einstein, Albert. **142, 171.**

Eiri, Xicgusai. **533.**

El Pilós, Guifré. **39.**

Elies, Lluís. **546.**

Elias i Bracons, Feliu (Apa). **173, 176.**

Emperador i Félez, Lluís. **259, 266.**

Engels, Frederic. **483.**

Ensesa, Josep. **217.**

Erckmann, Émile. **486.**

Erezola, Joseba. **289.**

Escalas, Fèlix. **137.**

Escaler, Lluís. **262, 470.**

Esclasans, Agustí. **11, 319, 526, 539, 540, 543, 545, 548.**

Escobar y López Hermosa, Ignacio J. **66.**

Escofet, Josep. **299.**

Espinàs, Josep Maria. **345.**

Esplugues, Josep. **217.**

Esprui, Salvador. **345, 351, 353, 356, 548.**

Esquerra, Ramon. **544.**

Etapé, Fabià. **338.**

Estasen i Pla, Lluís. **149, 152, 359.**

Estelrich, Joan. **157, 158, 159, 174, 176, 185, 187, 212, 214, 219, 239, 245, 258, 289, 292, 306, 335.**

Esteve i Guau, Martí. **127, 137, 143, 252, 266.**

Esteve i Porta, Perfecte. **264.**

Eyré Varela, Francisco. **355.**

Fabra, Pompeu. **153, 202, 212, 213, 230, 243, 252, 276, 283, 290, 295, 305, 306, 317, 324, 359, 373, 470, 524, 525, 526, 535, 539, 547.**

Fàbregas i Pujades, Francesc. **297, 298, 299.**

Fages, Ignasi. **125, 134.**

Fages de Climent, Carles. **125, 319, 541, 543.**

Faralt, Jaume. **163.**

Farnés, Sebastià. **29.**

Faura i Sans, Marià. **491.**

Faus i Condomines, Josep. **360.**

Faus i Esteve, Ramon. **336, 339, 355.**

Fabregat, Ramon. **344, 346.**

Febrer i Prades, Enric. **259, 266, 267.**

Fejos, Paul. **544.**

Felip II. **166, 237, 382, 498.**

Felip IV. **166, 237, 272, 382, 476.**

Felip V. **52, 93, 136, 198, 200, 211, 214, 221, 236, 237, 248, 257, 271, 272, 326, 496, 497, 498, 502, 506, 509, 512, 514, 517, 519, 520.**

Feliu, Josep. **299.**

Fernández de la Torre, Néstor Martín. **488.**

Fernández de Navarrete, Martín. **182.**

Ferrà, Miquel R. **484, 490, 491.**

Ferran II. **182, 237.**

Ferran VII. **494.**

Ferran d'Antequera. **304.**

Ferrater, Josepa. **318, 529.**

Ferrater i Mora, Josep. **342.**

Ferrer, David. **213.**

Ferrer, Miquel. **71, 90.**

Ferrer i Sanxis, Miquel. **227.**

Ferrer i Codina, Antoni. **55.**

Ferrer Domingo, Josep (Domènec Miralta). **318, 532.**

Ferrés Solé, Ignasi. **91, 92.**

Fiter i Inglés, Josep. **48, 114, 163, 485.**

Fiter, Lluís Ignasi. **18.**

Fitz-James Stuart y Falcó, Jacobo (duc d'Alba). **164.**

Fivaller, Joan. **304.**

Flood, James. **539.**

Foix, J. V. **11, 143, 173, 251, 266, 342, 351, 353, 356.**

Folch, Jordi. **541.**

Folch, Ramon. **352.**

Folch Capdevila, Rafel. **299.**

Folch i Girona, Ignasi. **147, 165, 175.**

Folch i Torres, Joaquim. **172, 190, 217.**

Folch i Torres, Josep Maria. **541.**

Folch i Torres, Manuel. **100, 163.**

Folguera, Francesc. **287.**

Folguera i Duran, Manuel. **29, 62, 135, 185, 212, 213, 236, 252, 301.**

Fonch, Carme. **531, 533.**

Font de Rubinat, Pau. **164, 165, 259, 267, 325.**

Font i Llopart, Carles. **358.**

Font i Quer, Pius. **350.**

Font i Rius, Josep Maria. **349, 355.**

Font i Sagué, Norbert. **62, 71, 324, 359.**

Font Solsona, Josep. **246, 247.**

Fontanella, Joan Pere. **67, 71, 90, 106, 154, 214, 364.**

Fontova, Tomàs. **133, 134.**

Fontserè, Eduard. **150, 151, 153, 175, 327, 329.**

Fornesa, Ricard. **10.**

Forrellad Solà, Miquel. **353.**

Forster, Rudolf. **532.**

Fortuny, Marià. **78, 484.**

Francès, Josep Maria. **542.**

Franch i Mestre, Josep. **149, 152, 168.**

Francisco i Maymó, Carles. **78.**

Francken, Fritz. **529.**

Francos Rodríguez, José. **139.**

Frank, Cesar. **487, 488.**

Freixas, Narcisa. **482.**

Frère, Luc. **481.**

Froelich, Carl. **543.**

Fusté Canut, Joan. **295.**

Fuster, Joan. **345.**

Fuster Valldeperes, Antoni. **546.**

Galés Castellà, Emili. **278.**

Gallardo, Antoni. **329.**

Gallart i Fort. **315.**

Gallego i Domene, Rafel. **358.**

Gallissà, Antoni. **42.**

Garbo, Greta. **540.**

García Berlanga, Luis. **353.**

García Gómez, Benito. **140.**

Garcia Oliver, Lluís. **359.**

Garcia Prieto, Manuel. **129.**

Garcia i Torres, Francesc Vicent (Rector de Vallfogona). **35.**

Garcia-Junceda i Supervia, Joan. **485.**

Gargallo, Francisco. **543.**

Gargalló, Pau. **489, 491.**

Garí i Gimeno, Josep. **185.**

Garnet, Jay. **530.**

Garriga i Boixader, Ramon. **93.**

Garriga i Massó, Joan. **119, 128.**

Gasòliba, Carles. **360.**

Gasòliba, Cecili. **541.**

Gassó i Carbonell, Francesc. **342.**

Gassó i Carbonell, Lluís. **324, 357.**

Gassol, Ventura. **212, 216, 241, 258, 260, 281, 283, 291, 306, 324, 329, 382.**

Gatell i Olivé, R. de P. **318, 528, 530, 535.**

Gaudí, Antoni. **18, 130, 131, 152, 466, 468.**

Gaussail, Noël. **43.**

Gay, Ricard. **137.**

Gay de Montellà, Rafael. **11, 112, 114, 251, 266, 312, 344, 348, 355, 478.**

Gaza, Alfred. **151.**

Gener i Babot, Pompeu. **141.**

Genís, Martí. **53.**

Gering, Marion. **530, 541.**

Gibert, Eduard. **47.**

Gibert, Pau. **163, 492.**

Gich, Josep Maria. **284.**

Gidé, André. **527.**

Gilabert Bruniquer, Esteve. **34, 35.**

Gimeno Navarro, J. **318, 538.**
 Giralt, Narcís. **347.**
 Girelli, Artur. **543.**
 Girona i Cuyàs, Josep Maria. **284, 289.**
 Girona i Llagostera, Daniel. **213, 234, 235, 252, 284, 287, 288.**
 Gispert Sandoval, Baltasar. **546.**
 Glanadell, Francesc. **216, 242.**
 Goixun, Matsumura. **531.**
 González, Joan. **490.**
 González i Vilalta, Arnau. **328.**
 Gómez de la Serna, Javier. **76, 385, 464.**
 Gomis, Cels. **34.**
 Goñi, Ramon. **290, 291.**
 Goytisolo, José Agustín. **353.**
 Goytisolo, Juan. **353.**
 Goytisolo, Luis. **353.**
 Granados, Joaquim. **11, 251, 266, 270, 318, 524.**
 Grau Casas, Jaume. **536.**
 Grau Latorre, Joaquim. **318, 319, 530, 532, 534, 541, 544, 545.**
 Grau i Ros, F. **543.**
 Grases, Joan. **341.**
 Greco (Doménikos Theotokópoulos). **41, 79, 488.**
 Griera, Antoni. **150.**
 Griera, Fèlix. **114, 481.**
 Griera, Rafel. **534.**
 Gual de López, Adrià. **113, 481, 492.**
 Guansé, Domènec. **540.**
 Guanyavents, Emili. **487.**
 Guardans i Vallès, Ramon. **355.**
 Guardiola Torregrossa, Josep. **534.**
 Guarro i Cases, Lluís. **149, 185.**
 Gubern i Fàbregas, Santiago. **259, 267.**
 Gudiol, Josep. **171, 176, 183, 190.**
 Güell i Bacigalupi, Eusebi. **29, 82, 89, 286.**
 Guilera i Albinyana, Josep Maria. **147, 152, 153, 168, 170, 178, 359.**
 Guillamet, Pere. **147, 153.**
 Guim, Joan. **330, 331, 332.**
 Guimerà, Àngel. **29, 37, 43, 50, 51, 57, 58, 359, 484.**
 Guinart, Miquel. **327.**
 Guiocudo, Uragami. **531.**
 Guitart, Justí. **153.**
 Hardy, Oliver. **532.**
 Harunobu, Suzuki. **546.**
 Harvey, Lilian. **532.**
 Hegel, Georg Wilhelm Friedrich. **220.**
 Hernández Villaescusa, Modesto. **66.**
 Hernandorena, Teodoro. **280, 290, 291, 293.**
 Hightown. **543.**
 Hitler, Adolf. **193, 199, 201, 264, 369.**
 Homs, Eladi. **82.**
 Homs, Lluís. **153.**
 Hoogai, Canoo. **529.**
 Howard, Leslie. **530, 545.**

Hugué, Manolo. **543.**

Hugues, Howard. **545.**

Hurtado, Amadeu. **12, 17, 73, 128, 139, 142, 186, 187, 188, 213, 214, 243, 258, 267, 312, 323, 324, 325.**

Hurts, Cecil J. B. **173, 240.**

Huss, Jan. **168, 379.**

Huysmans, J. K. **490.**

Ibáñez Farran. **344.**

Iglésies i Fort, Josep. **164, 241, 337, 346, 348, 349, 359, 474.**

Iranzo, Joan Enric. **490.**

Irujo, Manuel. **280, 289, 291, 293, 294.**

Isabel I. **182, 237.**

Isabel II. **29, 363.**

Isern i Dalmau, Eusebi. **524.**

Izaurieta, José María. **239, 304, 305, 377, 472.**

I-Hogan, En. **528.**

Janés i Oliver, Josep. **319, 543, 546.**

Jaume II. **95, 152.**

Jardí Cassany, Enric. **352.**

Jeason, Henri. **526.**

Jiménez de Parga, Manuel. **355.**

Joaniquet, Aureli. **344.**

Joanola, Joaquim. **148, 467.**

Joanpere, F. **542.**

Jonqueres, Anna. **357.**

Jordà i Lafont, Josep Maria. **41, 260.**

Jordà i Fages, Carles. **93, 97, 143, 301.**

Jordana, Cèsar August. **11, 241, 319, 527, 531, 540.**

Jori i Rogés, Amadeu. **539.**

Jou Jou, Jordi. **539, 542.**

Jové i Cusidó, Emili. **19, 209.**

Jover i Nonell, Lluís. **131, 139, 270.**

Juárez i Delgado, Luis. **262.**

Jubany, Narcís. **355.**

Junyent, Miquel. **128.**

Junyent i Sobirà, Eduard. **357, 386, 475.**

Kant, Immanuel. **220.**

Keyserling, Hermann. **526.**

Kibal, Vlastimil. **288.**

Kiionaga, Torii. **532.**

Kijomici, Torii. **535, 542.**

Kokan, Siva. **526.**

Korda, Alexandre. **526.**

Korjusaj, Isoda. **536.**

Kraft. **176.**

Kuhlmann, F. **485, 486, 488.**

Kurtschinsky. **174, 178.**

Labarta, Josep. **41.**

Labrós i Ferrer, Isabel. **31, 61.**

Labrós i Ferrer, Nicolau. **31.**

Labrós i de Palaudàries, Nicolau Simon. **31.**

Lago Gestal. **344.**

Lal Gupta, Heramba. **266.**

Laughton, Charles. **528.**

Laun, Rudolf. **240.**

Lavilla Alsina, Landelino. **359.**

Layret, Francesc. **102.**

Le Roy, Mervyn. **530, 534, 541.**

Lecache, Bernard. **170, 171.**

Leonard, Robert Z. **544.**

Lerroux, Alejandro. **106, 209, 507.**

Lesaffre, Jean. **245.**

Lhermitte, Léon Augustin. **482.**

Lieutaud, Victor. **35.**

Lindfors, Edvard. **35, 37.**

Linneo, Carl von. **490.**

Lope de Vega, Félix. **80.**

López, Claudi. **65.**

López-Picó, Josep Maria. **13, 21, 114, 115, 345, 478, 481, 488, 493, 537, 540, 545.**

López i Bribian, Daniel. **262, 266.**

López Olivella, Lluís. **251, 266.**

Lorente i Yarza, Carme. **536.**

Lorenzale i Sugrañes, Claudi. **169.**

Lozano Escalona, Elgidio. **355.**

Luján, Néstor. **351.**

Luján i Fayos, Ricard. **149.**

Lladó, A. **532.**

Llagostera i Pascual, Lluís. **163.**

Llampallas i Gifré, Narcís. **325.**

Llates i Serrat, Rossend. **342.**

Lleó XIII. **18, 40, 63, 64, 65, 88, 102, 368, 383, 463.**

Llacuna i Alemany, Pau. **340.**

Llagostera Pascual, Lluís. **163.**

Llanas i Castells, Albert. **41.**

Llimona i Bruguera, Joan. **63, 87, 96, 112, 113, 114, 115, 131, 137, 142, 385, 465, 481, 482, 484, 485, 491.**

Llobet, Salvador. **348.**

Llongueras, Joan. **114, 329, 486, 487, 491.**

Llongueras, Jaume. **31.**

Llongueras, Josepa. **31.**

Llor, Miquel. **11, 319, 528, 546.**

Llorens i Barba, Francesc Xavier. **348.**

Llorens i Rius, Francesc. **169.**

Lloret i Ordeix, Pere. **231, 284.**

Lloveres, Feliu. **238, 326.**

Lluhí i Vallescà, Joan. **229, 230, 268, 269.**

Llull, Ramon. **113, 202, 306.**

MacDonald, Ramsey. **169.**

Madrid, Francesc. **235.**

Magriñà, Antoni. **61.**

Magriñà, Francesc. **82.**

Mallofré i Domingo, Josep. **62.**

Malpica, Juan. **100.**

Maluquer i Viladot, Joan. **133, 134, 141, 186, 187, 258, 266, 267, 324, 344, 355.**

Maluquer, Salvador. **113.**

Manent, Albert. **111, 112, 341, 345, 347, 487.**

Manent, Marià. **137, 142, 190, 353.**

Manich, Francesc. **315.**

Mans i Puigarnau, Jaume. **336, 355.**

Maragall i Gorina, Joan. **10, 41, 42, 86, 113, 114, 137, 165, 324, 352, 370, 480, 486, 487, 490.**
 Maragall i Noble, Joan-Antoni. **165.**
 Margarit, Adrià. **44.**
 March, Joan. **97.**
 Marcet i Coll, Josep Maria. **347.**
 Marco, Santiago. **306.**
 Marí, Josep. **133, 134.**
 Marian, Joan. **284.**
 Marill, Jaume. **216, 217, 287, 382.**
 Marimón i Grifell, Frederic. **312.**
 Marín, Miquel Àngel. **313.**
 Marquilles, Francesc. **90.**
 Marquina, Rafael. **114, 477.**
 Marsans, Lluís. **262, 470.**
 Martí, Joaquim. **335, 473.**
 Martí, Lluís. **97.**
 Martí i Calvell, Jaume. **137, 143.**
 Martí d'Eixalà, Ramon. **353.**
 Martí Fernández de la Torre, Néstor. **488.**
 Martí i Folguera, Josep. **114, 478.**
 Martí Miralles, Joan. **97, 186, 187, 259, 266, 325, 327, 336.**
 Martí Monteys, Antoni. **284.**
 Martí Sàbat, Josep. **112, 113, 114, 476, 477, 481, 485, 486, 487.**
 Martinell, Cèsar. **176, 270.**
 Martinell, Josep. **318, 527.**
 Martines, Josep. **528.**
 Martines, Miquel. **318, 319, 524, 531, 533, 539, 543.**
 Martínez Campos, Arsenio. **47.**
 Martínez Domingo, Antoni. **139, 311.**
 Martínez Ferrando, Ernest. **346.**
 Martino. **37.**
 Martorell, Artur. **276.**
 Martorell i Terrats, Jeroni. **149, 150, 176.**
 Martorell i Trabal, Francesc. **127, 176.**
 Marx, Karl. **483.**
 Masaryk, Tomas. **193, 198, 208, 212, 309.**
 Maseras, Alfons. **112, 114, 144, 156, 477.**
 Masferrer i Arquimbau, Francesc de Paula. **183.**
 Masferrer i Arquimbau, Francesc d'Assís. **183.**
 Masferrer i Arquimbau, Ramon. **183.**
 Masferrer i Vernís, Francesc Maria. **139, 140, 142, 143, 158, 174, 178, 186, 187, 203, 239, 245, 258, 261, 262, 263, 265.**
 Masferrer, Joan. **61.**
 Masó, Joan. **217.**
 Masó i Valentí, Narcís. **283, 492.**
 Maspons, Ignasi Carles. **15.**
 Maspons de Grassot, Rafael. **30, 46.**
 Maspons i Anglasell, Anton. **32, 38, 46, 63, 68, 85, 464.**
 Maspons i Anglasell, Carme. **32, 46.**
 Maspons i Anglasell, Josep (1). **32, 46.**
 Maspons i Anglasell, Josep (2). **30, 32, 44, 46.**

Maspons i Anglasell, Manel. **32, 46.**

Maspons i Anglasell, Marià. **32, 33, 46, 68.**

Maspons i Anglasell, Maria Teresa. **32, 46, 93, 465.**

Maspons i Anglasell, Montserrat. **33, 46, 93, 357, 358.**

Maspons i Anglasell, Nicolau. **32, 46, 357, 358.**

Maspons i Anglasell, Pilar. **32, 46.**

Maspons i Anglasell, Ramon. **32, 34, 38, 44, 46, 63, 85.**

Maspons i Camarasa, Jaume. **34, 75, 76, 77, 78, 82, 84, 151.**

Maspons i Jonqueres, Anna. **32, 357.**

Maspons i Jonqueres, Enric. **32, 357.**

Maspons i Jonqueres, Francesc. **32, 357.**

Maspons i Llongueres, Francesc. **31.**

Maspons i Labrós, Francesc. **9, 16, 29, 30, 31-46, 48, 56, 57, 58, 61, 62, 331, 363, 492.**

Maspons i Labrós, Manuela. **16, 29, 31, 54, 56, 57, 340.**

Maspons i Labrós, Marià. **30, 31, 39, 43, 44, 46-52, 56, 58, 62, 78, 364, 380.**

Maspons i Labrós, Pilar (Maria de Belllloch). **9, 16, 31, 36, 37, 52-54, 56, 144, 363, 385.**

Maspons i Riera, Manuel. **31.**

Maspons i Riera, Ramon. **31.**

Maspons i Ros, Francesc. **31.**

Masriera i Manovens, Josep. **169.**

Massó, Joan. **217, 259.**

Massó i Escofet, Cristòfor. **348, 355.**

Massó i Llorens, Manuel. **144, 156, 263, 265, 275, 374, 378.**

Massó i Torrents, Emèlia. **79.**

Massó i Torrents, Jaume. **42, 79, 96, 127, 163, 172, 241, 324.**

Massot i Balaguer, Lluís. **135, 137, 143.**

Mateo-Sagasta, Práxedes. **76.**

Matheu i Fornells, Francesc. **29, 58, 93, 131.**

Maura Gamazo, Miguel. **495, 501, 511, 512.**

Maura i Montaner, Antoni. **66, 98, 109, 128, 129, 138, 139, 466, 467.**

Maurici, Jaume. **135.**

Maurín Julià, Joaquim. **227.**

Meifrèn i Roig, Eliseu. **41.**

Meissonier, Jean-Louis-Ernest. **484, 485.**

Menéndez Pelayo, Marcelino. **35.**

Menéndez Pidal, Ramón. **519.**

Menós, Gaietà. **33.**

Mercader i Riba, Joan. **340.**

Mercé Varela, Andrés. **359.**

Merino Gràcia, Ramon. **330.**

Mestres, Apel·les. **11, 170, 173, 319, 487, 537, 540.**

Mezzopulo. **42.**

Mieres, Tomàs. **214.**

Mies i Codina, Pere. **259, 286.**

Milà i Fontanals, Manel. **16, 348, 353, 483, 484, 485.**

Milà i Fontanals, Pau. **348.**

Millet i Bel, Salvador. **338.**
 Millet i Maristany, Fèlix. **315, 356.**
 Millet i Pagès, Lluís. **131, 152, 326.**
 Miquel i Badia, Francesc. **64.**
 Miralles i Valls, Dolors. **53.**
 Miret i Monsó, Josep. **536.**
 Miret i Sans, Joaquim. **127.**
 Miró, Francesc. **535, 537.**
 Mistral, Frederic. **56, 351, 474, 480, 490.**
 Mitjana de las Doblas, Enric. **166, 167.**
 Mokubej, Aoki. **524.**
 Moles Ormella, Joan. **128.**
 Moliné i Brasés, Ernest. **114, 483.**
 Mon i Bascós, Joan. **97.**
 Monserdà i Vidal, Dolors. **58.**
 Montfort. **315.**
 Montllor i Pujal, Joan. **54.**
 Monzón, Telesforo. **289.**
 Mora, Ramon. **55.**
 Moragas, Emili. **185, 242.**
 Moragas i Barret, Francesc. **73, 142.**
 Morató Grau, Josep. **67, 93, 100, 129.**
 Morató Sanesteve, Rafel. **273.**
 Morell, Josep. **324.**
 Morell i Macià, Antoni. **324.**
 Morera i Galícia, Magí. **128.**
 Morera i Viura, Enric. **482, 491.**
 Moret, Segismundo. **106.**
 Morgades i Gili, Josep. **171, 172, 183, 381, 468.**
 Mosella, Albert. **354, 357.**
 Motllor, Joan. **347.**
 Motzkin, Leon. **174.**
 Moyà i Gilabert, Llorenç. **345.**
 Mozart, Wolfgang Amadeus. **318, 490, 537.**
 Muixench, Josep. **357.**
 Mullor, Oleguer. **533, 547.**
 Munguet Pons, Josep. **534.**
 Muntada i Artiles, Ramon. **261.**
 Muntada i Macau, Joan Baptista. **261, 262, 263, 264, 265.**
 Muntaner, Ramon. **478, 479, 492.**
 Muntanyola, Ramon. **350.**
 Munteis, Josep. **240.**
 Muñoz, Teresa. **316, 317, 318.**
 Muñoz Castanyer, Pau. **289.**
 Muñoz Espinalt, Carles. **356.**
 Mur i Ubierno, Antoni. **264.**
 Murià, Anna. **527, 543.**
 Murphy, Ralph. **539.**
 Mussolini, Benito. **155, 162, 194, 264, 328, 377, 523.**
 Nadal, Enric. **212, 243.**
 Napoleó. **17, 326.**
 Navarro Costabella, Josep. **543, 546.**
 Nicol, Eduard. **187.**
 Nicolau, Antoni. **286.**
 Nicolau, Pau. **217, 259.**

Nietzsche, Friedrich. **529.**

Nin, Andreu. **533.**

Noguer i Comet, Ramon. **139, 142, 304, 313.**

Noguera, Antoni. **491.**

Noguera i de Guzman, Raimon. **355.**

Nogués, Juli. **217, 219.**

Nonell i Febrés, Joan. **149, 152.**

Nugent, Elliot. **539.**

Oliba, Abat. **71, 477, 478, 479.**

Oliva, Víctor. **114, 484.**

Oliver, Benvingut. **96.**

Oliver, Miquel S. **42, 112, 114, 476, 478, 479.**

Oliver Febrer, J. **543.**

Oliver i Sellarès, Joan. **342, 351, 353.**

Oliveres, Pere. **341.**

Oller i de Moragas, Narcís. **29, 41, 43, 53, 91, 100, 346, 480.**

Oller i Rabassa, Joan. **319, 346, 541, 543.**

Ortega i Espinós, Josep. **29.**

Ortega y Gasset, José. **11, 281, 284, 371, 497, 498, 519.**

Osona, Artur. **29, 62, 360.**

Ossorio y Gallardo, Ángel. **76, 104, 132.**

Otero Pedrayo, Ramón. **242, 243, 280, 291.**

Pabst, Georg Wilhem. **527.**

Padilla, Rafel. **536.**

Padrós, Ricard. **163.**

Pagès, Joan. **527.**

Pagès, Manel. **262, 470.**

Pahissa i Laporta, Jaume. **169.**

Paluzie i Borrell, Jesús. **318, 538, 539, 540, 541, 542, 543, 544, 546, 547.**

Papanti, Gio. **35.**

Par i Tusquets, Antoni. **139, 258, 266, 327.**

Parada, Jaume. **242.**

Parés, Ignasi. **113.**

Parés Maicas, Manel. **21, 352.**

Pascó i Mensa, Josep. **169.**

Pascual, Ivo. **485, 493.**

Pascual, Joan. **262.**

Patxot i Jubert, Rafael. **150, 151, 159, 173, 176, 189, 324, 328, 329, 380, 467, 468, 472.**

Pedrell, Felip. **114, 477, 486.**

Pedret, Enric. **217.**

Pedrosa i Bacarissas, Joaquina. **79.**

Pelegrí i Nicolau, Joan. **313.**

Pelegrí i Partegàs, Antoni. **313.**

Pella i Forgas, Josep. **30, 50.**

Pellicena, Joaquim. **189, 241.**

Pellicer de Dou i Pagès, Josep Maria. **114, 483.**

Pellicer i Feñé, Josep Lluís. **30, 41, 173.**

Perarnau, Salvador. **319, 545, 546.**

Pere III. **152.**

Pere IV. **152.**

Perea, Andrés. **289.**

Pereña, Alfred. **137.**

Pérez Galdós, Benito. **35.**

Pérez Mas, Ernest. **528, 535, 538.**

Pérez-Vitoria Moreno, Octavio. **355.**

Pericas, Lluís. **93.**

Permanyer i Ayats, Joan Josep. **51, 65, 73.**

Permanyer i Ayats, Ricard. **44.**

Permanyer i Tuyets, Francesc. **47.**

Pernal, Miquel. **299.**

Perojo, Benito. **541.**

Perpinyà i Grau, Romà. **173.**

Perucho, Artur. **158, 187.**

Pi Calleja, Pere. **314, 384.**

Pi i Sunyer, August. **135, 270.**

Pi i Sunyer, Carles. **189, 216, 281, 299, 324, 384.**

Pi i Sunyer, Josep Maria. **259, 266, 348, 355, 359.**

Pi i Sunyer, Santiago. **305.**

Pich Salarich, Rossend. **289.**

Pickford, Mary. **526, 530.**

Picó i Campanar, Ramon. **93, 484.**

Piferrer i Fàbregas, Pau. **345.**

Pijoan, Josep. **41, 112, 114, 360, 476, 477, 478, 479.**

Pin i Soler, Josep. **41, 93, 493.**

Pinell, Joan. **342.**

Pinyol i Llop, Alexandre. **327.**

Pita, Leandro. **119, 242.**

Pitré, Giuseppe. **35, 37.**

Pitze. **35.**

Pius X. **121.**

Pla, Jaume. **542.**

Pla, Josep. **157, 158, 351, 356.**

Pla i Armengol, Ramon. **299.**

Pla i Deniel, Narcís. **101.**

Plana, Eudald. **330.**

Plana, Ventura. **318, 319, 524, 526, 529, 535, 536, 537, 538, 540, 541, 542, 543, 544, 545, 547.**

Planagumà, Antoni. **236.**

Planas Dòria, Francesc. **242.**

Planas Font, Claudi. **113.**

Planes, Josep Maria. **269.**

Planes Mundet, Josep. **533.**

Plandiura, Lluís. **176.**

Pluja. **82.**

Poal i Aragall, Miquel. **319, 533.**

Poch de Pujades, Rosalina. **340.**

Poe, Edgar Allan. **493, 494.**

Polo Díez, Antoni. **348, 355.**

Polo Roig, Irene. **264, 299.**

Pons, Damià. **108.**

Pons, Iu. **544.**

Pons i Arola, Antoni. **131.**

Pons i Jané, Francesc. **358.**

Pons i Soler, Josep. **149.**

Porcel, Miquel. **276.**

Poremvoiez, Eduard. **38.**

Porta, Roser. **316.**

Portela Valladares, Manuel. **314.**

Pou i d'Avilès, Josep Maria. **336.**

Pou i Pagès, Josep. **113.**

Pouvreau, Yvonne. **156.**

Prat Gaballí, Pere. **114, 482.**

Prat i Mas. **534.**

Prat de la Riba, Enric. **10, 22, 30, 62, 82, 85, 86, 88, 92, 94, 95, 96, 99, 107, 112, 121, 122, 127, 161, 168, 234, 365, 370, 381, 465, 504, 523.**

Prato, Stanislao. **35.**

Prats, J. **325.**

Prieto, Indalecio. **271, 280.**

Prim i Prats, Joan. **56.**

Primo de Rivera, Miguel. **19, 125, 126, 127, 142, 143, 144, 147, 148, 154, 155, 156, 158, 161, 167, 173, 176, 178, 181, 182, 186, 190, 192, 203, 233, 238, 244, 246, 249, 271, 281, 311, 366, 367, 368, 369, 372, 378, 380, 466, 468, 469, 470, 505, 508, 527.**

Pruna, Domènec. **536.**

Pruna, Pere. **536.**

Prudhomme, Sully. **492.**

Pugés, Manuel. **114, 115, 481.**

Puig, Janot. **318, 541, 542, 544.**

Puig, Llorenç. **299.**

Puig de la Bellacasa, Lluís. **97, 291.**

Puig i Alfonso, Francesc. **102.**

Puig i Cadafalch, Josep. **19, 30, 39, 41, 58, 62, 82, 87, 96, 99, 100, 109, 122, 124, 128, 131, 133, 134, 135, 137, 140, 142, 153, 168, 172, 212, 244, 324, 335, 342, 359.**

Puig i Ferrer, Joan. **212, 286, 488, 494, 548.**

Puig i Gairal, Ramon. **176.**

Puig i Pujol, Joan. **316.**

Puig i Sais, Ermenegild. **269, 270, 284, 305.**

Puig i Sureda, Francesc. **269, 270.**

Puig i Valls, Rafael. **41.**

Puigjaner, Josep Maria. **191.**

Puigmarcó, Joan. **134.**

Pujador i de Ventós, Josep Maria. **137, 142.**

Pujol, Pilar. **357.**

Pujol i Algueró, Francesc. **18, 184, 189.**

Pujol i Molas, Pere. **75, 373.**

Pujol i Pons, Francesc. **188, 328, 329, 472.**

Pujol i Soley, Jordi. **337, 338, 351, 367.**

Pujolar, Joan. **147.**

Pujols, Francesc. **540, 548.**

Puntí i Collell, Joan. **329.**

Quadrada, Jesús. **341.**

Quero Morales, Josep. **323.**

Rabassa, Frederic. **284.**

Ragasol, Eduard. **242, 258.**

Raguer i Fossas, Tomàs. **288.**

Rahola i d'Espona, Frederic. **342.**

Rahola i Molinas, Pere. **97, 101, 102, 128, 135, 325.**

Rahola i Trèmols, Frederic. **41, 97.**

Rahola i Trèmols, Víctor. **215.**

Ramis i Togores, Rafel. **187.**

Ramos Coelho, José. **494.**

Ras, Aureli. **114, 481.**

Raventós, Isidre. **58.**

Raventós, Jaume. **137.**

Rebelde, Salustiano. **149.**

Regàs, Miquel. **217, 259, 275.**

Regàs, Xavier. **158.**

Remarque, Erich Maria. **537.**

Rembrandt. **481, 488.**

Rendé, Josep Maria. **137.**

Reventós i Bordoy, Manel. **114, 143, 259, 266, 480, 490.**

Reventós i Carner, Joan. **10, 337, 338, 367.**

Riambau i Curco, J. **536.**

Riba i Bracons, Carles. **313, 342, 350.**

Ribalta, Josep Maria. **295.**

Ribé, Manuel. **217.**

Riber i Campins, Llorens. **484.**

Ribera i Llorens, Enric. **147.**

Ribera i Rovira, Ignasi. **486.**

Ribot i Massagué, Jordi. **539.**

Ricard, Pere. **306.**

Riera i Bertran, Joaquim. **29, 58.**

Riera i Pau, Agustí. **134.**

Riera i Puntí, Josep. **289, 290.**

Riera i Riquer, Pere. **114, 478.**

Rierola, Francesc. **42.**

Ripoll, Francesc. **87, 88, 149, 465.**

Riso, Vicente. **292.**

Riu, Josep Maria. **532, 533, 537, 540, 542, 544, 545.**

Riugant, J. **541.**

Riupoller, Fèlix. **64.**

Rius, Antoni. **318, 526.**

Rius i Roca, Vicenç. **47.**

Rius i Taulet, Francesc. **48.**

Robert i Yarzábal, Bartomeu. **73, 74, 87, 364, 464.**

Robinson, Edward G. **545.**

Roca, Josep. **330.**

Roca i Caball, Joan B. **189, 239, 273, 291, 338.**

Roca i Heras, Josep Maria. **137.**

Roca i Junyent, Miquel. **189.**

Roca Roca, S. **548.**

Roca Sastre, Ramon Maria. **21, 259, 266, 313, 323, 324, 325, 327, 336, 338, 341, 342, 343, 348, 355, 359.**

Rocamora, Manuel. **42.**

Rocamora Garcia, Pere. **142.**

Roda Ventura, Frederic. **252, 315, 355, 359.**

Rodés, Rafel. **159.**

Rodoreda, Mercè (Bolic). **11, 316, 317, 318, 319, 373, 523, 525, 526, 527, 528, 529, 530, 531, 532, 533, 534, 537, 538, 539, 540, 543, 544, 546.**

Rodríguez Arias, Germán. **297.**

Rodríguez Cárdenas, Cristòfol. **281.**

Rofes, Cosme. **212.**

Roff. **315.**

Rogent i Amat, Elies. **79.**

Rogent i Massó, Elies. **143.**

Rogent i Pedrosa, Francesc. **41, 79.**

Rogent i Pedrosa, Joaquina. **46, 79, 87, 188, 339, 464, 473.**

Rogent i Pedrosa, Josep. **79, 101, 102, 149, 291.**

Rogent i Perés, Ramon. **79, 335, 350, 385, 474.**

Roig i Bergadà, Josep. **128, 136, 258, 266, 299, 313, 323, 324.**

Roig i Fransitorra, Montserrat. **270, 531.**

Roig i Llop, Tomàs. **269, 270, 296, 315, 319, 326, 525, 531, 541.**

Roig i Pruna, Manuel. **262.**

Roig i Raventós, Josep. **543, 544.**

Rolland, Romain. **171.**

Roma, Joan Maria. **137.**

Romeva i Ferrer, Pau. **190, 340.**

Ros Artigues, Josep. **341.**

Ros Vila, Josep Maria. **314.**

Rosas i Tomàs, A. **318, 532, 534.**

Rosembach, Hansen. **38.**

Rosell i Casablanca, Josep. **152.**

Rossell i Vilar, Pere Màrtir. **241.**

Rosselló, Joan. **113.**

Rousseau, Jean Jacques. **485.**

Rovira i Virgili, Antoni. **143, 153, 189, 202, 212, 216, 232, 241, 243, 258, 269, 274, 337, 470, 542.**

Royo Villanova, Antonio. **105.**

Rubió i Balaguer, Jordi. **350.**

Rubió i Lluch, Antoni. **40, 93, 114, 127, 163, 276, 359, 476, 482.**

Rubió i Ors, Joaquim. **56, 58, 345, 353, 483.**

Rucabado, Ramon. **131, 137.**

Ruiz Funes, Mariano. **519.**

Ruiz i Hebrand, Ferran. **284, 315.**

Ruiz Manent, Josep Maria. **97, 315.**

Ruiz Pablo, Ángel. **114, 476.**

Ruiz Porta, Joan. **147, 151, 163, 164, 218.**

Rusiñol, Albert. **41, 74.**

Rusiñol, Santiago. **41, 42, 79, 169, 359.**

Ruyra i Oms, Joaquim. **93, 114, 137, 315, 486, 540.**

Saavedra Fajardo, Diego. **476, 477.**

Sabaté, Manel. **286.**

Sabaté, Modest. **13, 107, 307, 308, 375.**

Sabatini, Francesco. **35.**

Sacs i Cardú, Joan. **185.**

Sacases, Pere. **29.**

Saguer i Olivet, Emili. **96, 139.**

Sagnier i Villavecchia, Enric. **82.**

Sala, Carles. **251.**

Sala, Enric. **251, 266.**

Sala, Esteve. **217.**

Sala, Josep Maria. **360.**

Sala i Badal, Josep. **242.**

Salans, Joan. **330.**

Sales, Joan. **341, 347.**

Sallarès, Joan. **544.**

Salmerón, Nicolás. **115, 492.**

Saló Salas, Domingo. **54.**

Saltor, Josep. **29.**

Saltor i Madorell, Joaquim. **241, 287, 295.**

Saltor i Soler, Octavi. **17, 151, 190, 345, 354, 355, 357, 541, 545.**

Saludes, Ernest. **281.**

Salvà, Llorenç. **478.**

Salvà, Maria Antònia. **114, 480, 484, 492.**

Salvador, Carles. **319, 539, 542, 544, 545, 546.**

Samper, Baltasar. **329.**

Sánchez Guerra, José. **140, 366.**

Sánchez Juan, Sebastià. **319, 535, 541.**

Sánchez Ortiz, M. **41.**

Sánchez Román, Felipe. **367, 496, 497.**

Sand, George. **318, 533.**

Sandiumenge, Magí. **139.**

Sanjurjo Sacanell, José. **513, 519.**

Sanllehy, Ramon. **29.**

Sanllehy i Alrich, Domènec Joan. **104.**

Sanllehy i Girona, Carles. **200.**

Sanpere i Miquel, Salvador. **53, 247.**

Sans i Buïgas, Ferran. **110.**

Sansalvador. **319, 535, 540.**

Sansalvador, Antoni. **135.**

Santamaria, Albert. **359.**

Santamaria, Joan. **313.**

Santem, Lluís. **114, 482.**

Santo Tomás de Aquino. **80.**

Santpere, Joan. **544.**

Santpere, Mary. **544.**

Sanromà, Domingo. **50.**

Saraku, Toosuaj. **537.**

Sardà i Ladico, Francesc. **482.**

Satorras, Llorenç. **284.**

Savigny, Friedrich Karl von. **345, 386.**

Sbert, Antoni Maria. **306.**

Schiemann, Paul. **174.**

Schlegel, Friedich. **37.**

Schmid, Frederic. **238, 239.**

Schumann, Robert. **477.**

Segur, Evarist. **149.**

Sellarès i Vernet, Joan. **149, 547.**

Sempere, Francesc. **40.**

Sentís, Carles. **11, 251, 266, 355.**

Sepúlveda i Sunyé, Francesc. **348.**

Serch Gelambí, Amadeu. **251, 266, 295.**

Serra, Eduard (Òscar). **318, 319, 539.**

Serra i Campdelacreu, Josep. **29, 55, 183.**

Serra i Durbau, Joan. **545.**

Serra i Esturi, Marià. **492.**

Serra i Gasulla, Jaume. **345.**

Serra i Hünter, Jaume. **173, 212, 213, 286.**

Serra i Massana, Josep. **144, 385.**

Serra i Moret, Manuel. **55, 158, 187, 208, 212, 217, 219, 252.**

Serra i Pagès, Rossend. **112, 114, 150, 151, 479, 492.**

Serra i Ràfols, Elies. **241.**

Serra i Roca, Josep. **217, 219, 259.**

Serrahima i Bofill, Maurici. **315, 336, 337, 338, 339, 342, 349, 350, 356, 359, 367, 544.**

Serrahima i Camín, Lluís. **139, 249, 336, 350.**

Serrano de Aparicio i Magriñà, Josefa. **332.**

Serrano Suñer, Ramón. **332, 378.**

Sert, Josep Lluís. **296.**

Sert, Josep Maria. **287, 296, 383.**

Servià i Barnes, Damàs. **119.**

Sessu. **527.**

Severine. **171.**

Shaw, Bernard. **529, 530.**

Shearer, Norma. **525.**

Sikoo, Imamura. **523.**

Silvela y de Le Villeuze, Francisco. **76, 89.**

Sindreu, Carles. **13, 15, 74, 98, 207, 345, 348, 540.**

Sirera, B. **536, 537.**

Sitjà i Pineda, Francesc. **112, 114, 476, 479, 480, 481, 482, 485, 486, 488, 491, 493.**

Slaby, Rudolf Jan. **170.**

Sòcrates. **534.**

Sol, Romà. **121, 139.**

Solà Bertrana, J. **318.**

Solà i Fabres. **299.**

Solano Aguirre, Francisco. **262, 265.**

Soldevila, Carles. **215, 319, 532, 533, 540, 543, 546.**

Soldevila i Zubiburu, Ferran. **123, 124, 153, 213, 347, 348, 350, 351, 356.**

Solé, Vicenç. **493.**

Soler, Eduard. **276.**

Soler i Damians, Joan. **185, 263, 264, 265.**

Soler i Godés, Enric. **533, 546.**

Soler i Hubert, Frederic. **55, 57, 58.**

Soler i Janer, Josep Maria. **528, 529, 531, 532, 533, 534, 536, 540, 542, 543, 545, 546.**

Soler Loran, Enric. **263, 266.**

Soler i March, Leonci. **131, 212, 246.**

Soler i Pla, Lluís. **44.**

Soler i Rovirosa, Francesc. **41.**

Sorre, Max. **183.**

Sotatsu, Nomuru. **525.**

Stalin, Josef. **346.**

Stanicheff. **208.**

Steinlen, Théophile Alexandre. **482.**

Suárez, Luis. **293.**

Sunso, Kacukaua. **541.**

Sunyer, Ramon. **284.**

Sunyol i Garriga, Josep. **143, 185, 210.**

Suñol, Francesc. **18.**

Surinyach Senties, Ramon. **548.**

Taiga, Iqueno. **530.**

Tallada, Josep Maria. **110, 114, 241, 480, 483, 493.**

Taltabull, Cristòfor. **112, 113, 114, 474, 480.**

Tàpies, Antoni. **351.**

Tarradellas, Josep. **223, 286.**

Tarrés i Claret, Pere. **227, 315.**

Tasis, Rafel. **190, 345, 356, 543.**

Tell i Lafont, Guillem August. **147.**

Tessai, Tomioca. **529.**

Tiepolo, Joan Baptista. **482.**

Tirso de Molina. **80.**

Tobella, Ramon. **176.**

Tobella i d'Argila, Francesc Xavier. **29, 82.**

Toda, Eduard. **176, 360.**

Tojokuni, Utakua. **539.**

Toldrà, Eduard. **326.**

Tolstoi, Leon. **533, 537.**

Tomàs, Joan. **329.**

Tomàs i Estruch, Francesc. **489.**

Tona, Abelard. **227.**

Torné Esquius, Pere. **479, 480.**

Torras, Cèsar August. **94, 95, 169, 295, 359, 360.**

Torras i Bages, Josep. **19, 84, 92, 95, 96, 130, 131, 183, 184, 212, 326, 357, 360, 386, 475.**

Torrendell Escalas, Joan. **108, 369.**

Torrent, Joan. **190.**

Torres, Sebastià. **74.**

Torres Clavé, Josep. **296.**

Torres Garcia, Joaquim. **114, 478, 487, 488, 490, 491, 493.**

Tortras, Jaume. **263.**

Trabal, Francesc. **527, 542.**

Trabal, Jaume. **139.**

Trabal, Josep Antoni. **185.**

Travé Escardó, Frederic. **74, 75, 373.**

Trens i Ribas, Manuel. **176.**

Triadú, Joan. **10, 341, 345, 356.**

Trias de Bes i Borràs, Josep Maria. **355.**

Trias de Bes i Giró, Josep Maria. **119, 128, 134, 135, 285, 338, 344, 348, 355, 356.**

Trias Fargas, Ramon. **338.**

Trueba, Antonio. **37.**

Tubino Rada-Delgado, Francisco María. **35.**

Tuget, Enric. **65.**

Tusquets, Francesc. **158, 187, 292.**

Ubach i Vinyeta, Francesc. **29, 40, 55.**

Ucelay-Da Cal, Enric. **328.**

Uciki, Gustau. **543.**

Uhland, Ludwig. **492.**

Ulloa, Luis. **165, 166, 167, 170, 178, 181, 182, 183, 184, 221, 381, 382.**

Ulloa (fill). **181.**

Urgellès i de Tovar, Fèlix. **169.**

Uriarte Berasategui, Josep. **324.**

Utamaro, Kitakava. **533, 534, 543, 544.**

Utrillo, Antoni. **44, 63, 95, 96, 133, 385.**

Utrillo, Miquel. **114.**

Valldeperes, Manuel. **313, 319, 543, 544.**

Vallès i Pujals, Joan. **86, 114, 120, 121, 131, 137, 344, 487, 488, 490.**

Vallès i Ribot, Josep Maria. **71.**

Vallès i Vidal, Emili. **57, 112, 113, 114, 327, 340, 481, 482, 492.**

Valls, Ginés. **330.**

Valls, Jaume. **285.**

Valls i Garreta, Pere. **353.**

Valls i Taberner, Ferran. **121, 123, 124, 126, 157, 158, 172, 173, 176, 181, 183, 184, 187, 189, 190, 212, 216, 246, 281, 291, 382.**

Van Eysinga, Willem Jan Mari. **173.**

Vandellós i Solà, Josep Antoni. **305.**

Vayreda i Vila, Marià. **67.**

Veuillot, Louis. **53.**

Ventalló, Joaquim. **275.**

Ventosa, Joan. **129, 265, 339, 359, 466.**

Ventosa, Josep. **139.**

Velázquez, Diego. **488.**

Vera. **217.**

Verdaguer, Àlvar. **35.**

Verdaguer i Callís, Narcís. **30, 39, 58, 62, 92, 100, 107, 119, 128, 183, 213, 353.**

Verdaguer i Santaló, Jacint. **38, 39, 43, 50, 51, 53, 55, 163, 359, 360, 484, 528.**

Verga, Giovanni. **546.**

Vergés. **133.**

Vergés i Permanyer, Felip. **47.**

Vernet i Real, Maria Teresa. **215, 319, 537, 541.**

Verni, Vicenç. **534, 539.**

Vicenç Carrió, Jaume. **319, 531, 532, 536, 543, 545, 547.**

Vicens Vives, Jaume. **338, 339, 342, 350, 368.**

Vidal, Eladi. **277.**

Vidal, Emili. **114.**

Vidal, Plàcid. **319, 544, 546.**

Vidal de Llobatera, Pelai. **137, 143.**

Vidal i Barraquer, Francesc. **19, 155, 467.**

Vidal i Grau, Albert. **540.**

Vidal i Guardiola, Miquel. **110, 158.**

Vidal i Martí, Francesc. **533.**

Vidal i Planas, Josep. **242.**

Vidal i Riba, Eduard. **149, 357.**

Vidal i Sureda, Francesc. **217.**

Vidal i Tomàs, Bernat. **345.**

Vidal i Valenciano, Gaietà. **39, 53, 58.**

Vidiella, Ramon. **139.**

Vidiella i Esteba, Carles Gumersind. **30.**

Vila, Agustí L. **534.**

Vila, Joan. **348.**

Vila, Juli. **142.**

Vila, Lluís. **215.**

Vila i Dinarès, Pau. **152, 185, 189, 215, 216, 276, 289, 295, 314, 348, 352, 357, 359, 381.**

Vila d'Abadal, Lluís. **190, 285, 291, 315.**

Viladomat i Manalt, Antoni. **486.**

Vilalta i Vidal, Antoni. **325.**

Vilaseca i Magarre, Josep. **97, 121, 139.**

Villanueva, Santiago. **37.**

Villiers de l'Isle-Adam, August. **482.**

Vinaixa, Enric. **202.**

Vinyes, Ramon. **114, 487.**

Vinyoles. **330.**

Vinyoli i Pladevall, Joan. **342.**

Virgili i Andorra, Josep. **525, 526, 528, 529, 531, 533.**

Viumala, Inés. **54.**

Viura, Xavier. **114, 481, 485, 494.**

Vives, Amadeu. **172.**

Vogel, Eberardo. **38.**

Von Ballogh. **176.**

Wagner, Richard. **480, 490.**

Weingartner, Fèlix. **114, 480.**

West, Mae. **524.**

Wilfan, Josip. **174.**

Wilnak, Rudolf. **544.**

Wing, Ward. **534.**

Whale, James. **543.**

Xammar, Eugeni. **157.**

Xammar, Josep Maria. **263, 264.**

Xirau, Antoni. **229, 230, 326.**

Xirau, Joaquim. **173, 208.**

Xirau i Palau, Josep. **259, 266.**

Xirgu, Margarida. **545.**

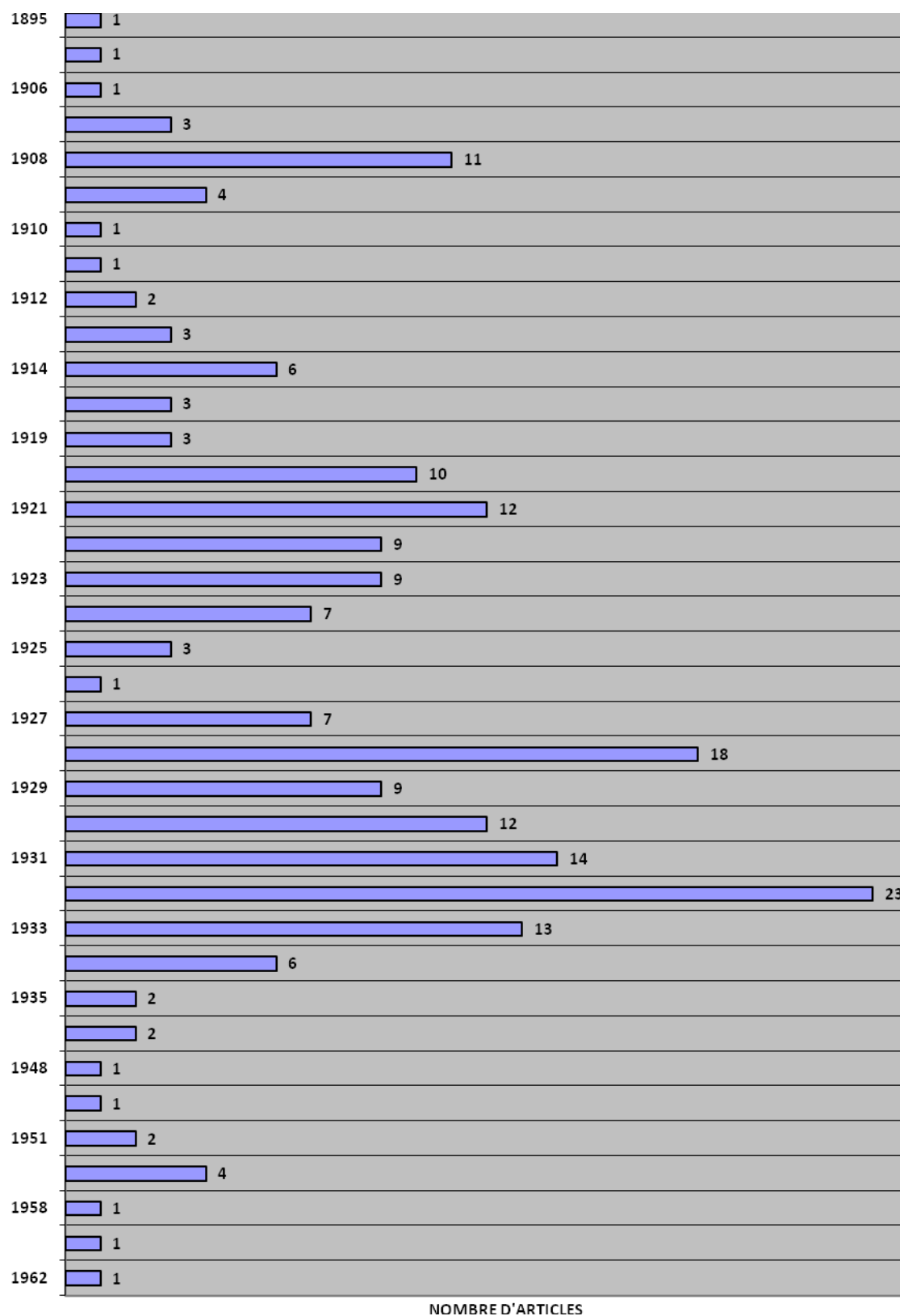
Yxart i de Moragas, Josep. **41, 55.**

Zanné, Jeroni. **112, 114, 477.**

Zaragoza Navas, Rómulo. **330, 331.**

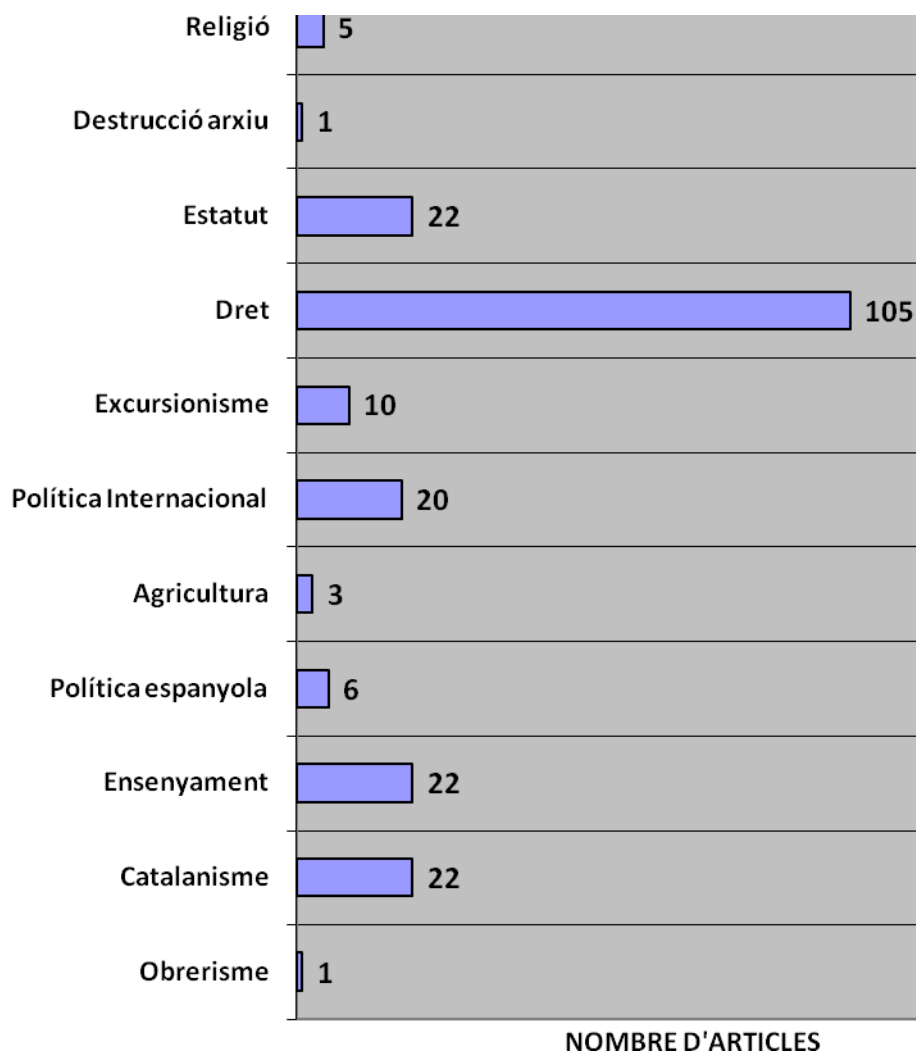
14 ÍNDEX DE TAULES

14.1 Anys de producció.

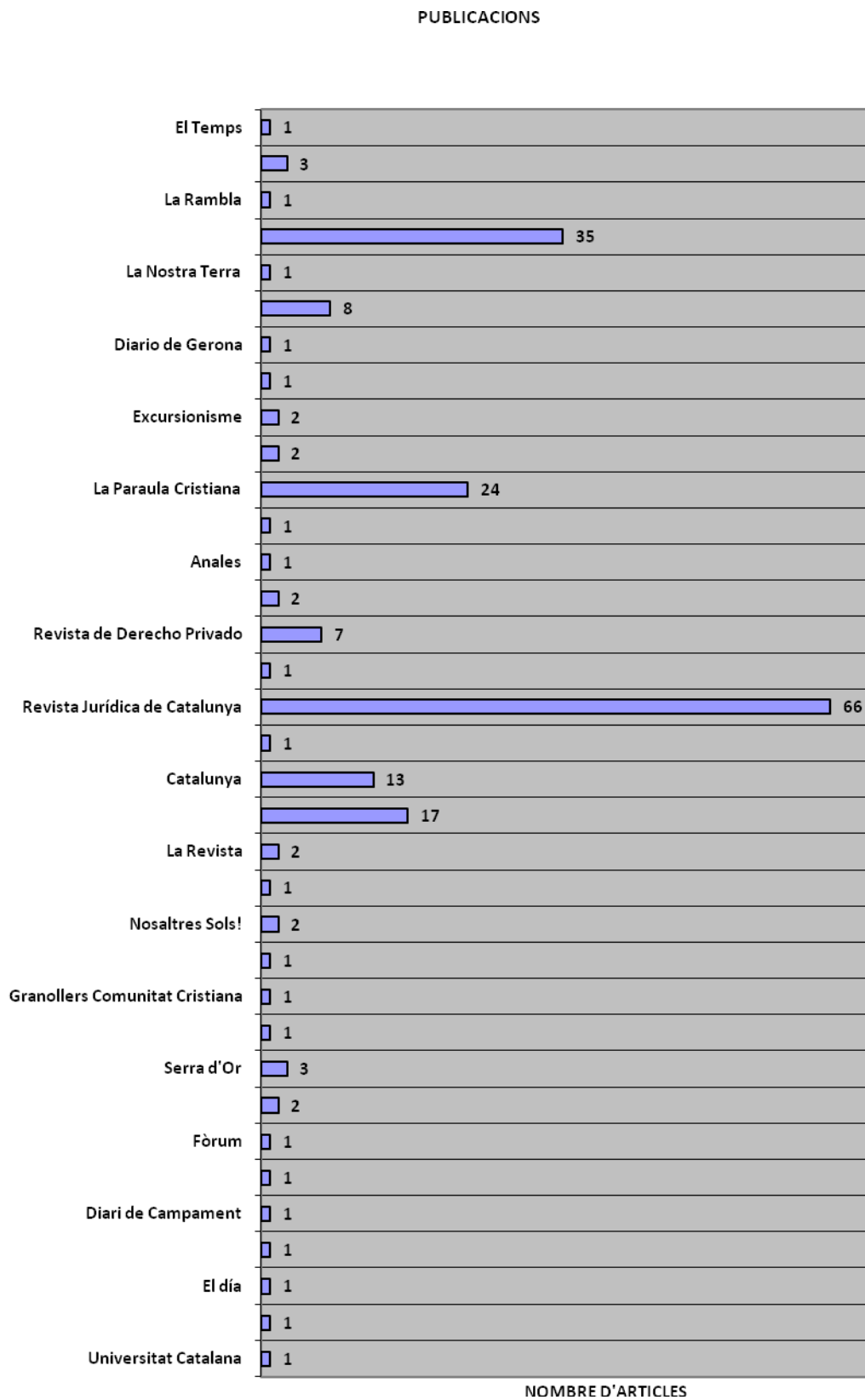
*La taula no inclou la revista *Claris*, redactada íntegrament el 1932 per Maspons al voltant del debat de l'Estatut de Núria a les Corts espanyoles.

14.2 Temàtica.

*La taula no inclou la revista *Claris*, redactada íntegrament el 1932 per Maspons al voltant del debat de l'Estatut de Núria a les Corts espanyoles.

14.3 Mitjans de publicació.

*La taula no inclou la revista *Clarís*, redactada íntegrament el 1932 per Maspons.

14.4 Acrònims

ACR: Acció Catalana Republicana.
AFM: Arxiu Francesc Maspons.
ANV: Acció Nacionalista Basca.
BOC: Bloc Obrer i Camperol.
CADCI: Centre Autonomista de Dependents del Comerç i la Indústria.
CEDA: Confederación Española de Derechas Autónomas.
CEC: Centre Excursionista de Catalunya.
CEV: Club Excursionista del Vallès.
CECA: Comunitat Europea del Carbó i de l'Acer.
ERC: Esquerra Republicana de Catalunya.
EUA: Estats Units d'Amèrica.
FAD: Foment de les Arts Decoratives.
FET: Falange Española Tradicionalista.
FJCC: Federació de Joves Cristians de Catalunya.
FNEC: Federació Nacional d'Estudiants de Catalunya.
GATCPAC: Grup d'Arquitectes i Tècnics Catalans per al Progrés de l'Arquitectura Contemporània.
HUSA: Hoteles Unidos S.A.
IACSI: Institut Agrícola Català Sant Isidre.
IEC: Institut d'Estudis Catalans.
JONS: Juntas de Ofensiva Nacional Sindicalista.
PCR: Partit Catalanista Republicà.
PNB: Partit Nacionalista Basc.
PNC: Partit Nacionalista Català.
POUM: Partit Obrer Unificat Marxista.
PSUC: Partit Socialista Unificat de Catalunya.
SCEJES: Societat Catalana d'Estudis Jurídics Econòmics i Socials.
UB: Universitat de Barcelona.
UDC: Unió Democràtica de Catalunya.
UJC: Unió Jurídica Catalana.
URSS: Unió de Repúbliques Socialistes Soviètiques.
USAC: Unió de Sindicats Agrícoles de Catalunya.

15- ANNEXOS

15.1 Cronologia de Francesc Maspons i Anglasell.

1872- Neix el 22 de juliol al carrer de Xuclà, al barri del Raval de Barcelona.

1879- El seu pare el fa soci de l'Associació Catalanista d'Excursions Científiques.

1883- Fa la primera comunió al col·legi Sagrat Cor de Jesús, on també estudia primària.

1884- Es trasllada a viure amb la seva família al carrer del Bonsuccés de Barcelona.

1889- Obté el títol de batxiller a l'Institut de Barcelona. Inicia els estudis de dret a la Universitat de Barcelona.

1890- Col·labora amb l'Exposició Fotogràfica Catalana.

1892- Publica el llibre *El salario y la salvación del obrero*.

Octubre. És nomenat secretari de la secció de Dret i Filosofia i lletres del Centre Escolar Catalanista.

1893- Abandona el càrrec de secretari de la secció de Dret i Filosofia i lletres del Centre Escolar Catalanista.

1894- Publica la novel·la *Miquel Grau*.

11-15 d'abril. Encapçala un dels grups participants a la Peregrinació Nacional-Obrera de Roma organitzada amb motiu de l'any jubileu del papa Lleó XIII.

1895- El 27 de juny es llicencia en Dret.

1896- Marxa a Madrid a estudiar el doctorat. És acceptat com a membre de l'Acadèmia de Jurisprudència i Legislació de Madrid.

Obté el doctorat i torna a Barcelona.

Novembre. És nomenat catedràtic de Dret Civil a la Universitat d'Oñate (Guipúscoa), on hi roman dos anys.

1897- Publica el seu llibre *Instantànies*.

Octubre. És nomenat vicepresident de la secció de Carreres especials del Centre Escolar Catalanista.

A finals d'any, torna a Barcelona.

1898- Apareix la versió en castellà d'*Instantànies*, titulada *El chico rico y algunos cuentos más*.

Març. S'inscriu al Col·legi d'Advocats per primer cop i obre un bufet.

Setembre. Abandona el càrrec de vicepresident de la secció de Carreres especials del Centre Escolar Catalanista.

Desembre. Entra com a vocal a la junta del Centre Excursionista de Catalunya.

Assessora la companyia Ferrocarril de Sarrià a Barcelona S.A.

1899- És nomenat assessor de marina del districte de Vilanova i la Geltrú.

Suport al Dr. Bartomeu Robert en el cas del *Tancament de caixes*.

Maig. Dicta la conferència *Costums en desús i tendències noves del Dret català*, on denuncia que el tradicional dret català s'ha anat desnaturalitzant per l'adopció de lleis alienes als costums catalans.

1900- Maig. Signatura de Maspons a favor de l'ús del català als tribunals.

Escollit secretari segon de l'Acadèmia de Jurisprudència i Legislació de Barcelona.

1901- Maig. Candidat a diputat a Corts per Granollers.

1902- Publica *Cartas sobre nuestra situación política*, adreçades al diputat Javier Gómez de la Serna.

1904- Febrer. Signa una petició defensant el respecte al dret civil català en relació a una sentència del Tribunal Suprem espanyol de 1902 sobre la parceria.

Març. Es reuneix a Sant Sadurní amb el rei Alfons XIII.

Maig. Es casa amb Joaquina Rogent i Pedrosa.

Novembre i desembre. Publica l'article *La idea de pàtria segons les autoritats castellanes* on rebutja les acusacions de separatistes atribuïdes als nacionalistes catalans.

1905- Gener. Pren possessió del càrrec de vocal del patronat de la Universitat Industrial.

1906- Octubre. Participa al I Congrés Internacional de la Llengua Catalana.

1907- Gener. Maspons dirigeix la revista *Empori*, que apareixerà fins al mes de juny i durant tot el 1908.

Febrer. Presenta el treball *Nostre dret familiar segons els autors clàssics i les sentències de l'antic Tribunal de Catalunya*, premiat per l'Acadèmia de Jurisprudència i Legislació de Barcelona.

1908- Gener. És escollit vocal de la Cambra Agrícola Oficial del Vallès.

Es presenta públicament la segona etapa de la revista *Empori*.

S'oposa a la redimibilitat dels censos.

Octubre. Elabora un projecte d'autonomia universitària per a Solidaritat Catalana.

Redacta un qüestionari sobre l'ensenyament agrícola als ajuntaments dins el projecte de reforma de l'administració local.

Integra la comitiva que rep Alfons XIII.

S'integra com a soci numerari de la Societat Barcelonina d'Amics de la Instrucció.

1909- Febrer. Repeteix com a vocal de la Cambra Agrícola Oficial del Vallès.

Agost. Mor el seu germà Anton.

Desembre. Participa al Congrés de Govern Municipal de Catalunya.

1910- Gener. S'integra a la Lliga del Bon Mot.

Abril-Maig. Demana el vot per la Lliga Regionalista i participa en alguns dels seus mítings.

Novembre. Participa de l'homenatge organitzat a l'escultor Josep Llimona.

1911- Març. Elabora una ressenya biogràfica sobre Jaume Càncer.

Estiu. Elabora informes al voltant de l'organització de la futura Mancomunitat de Catalunya.

Desembre. Participa dels actes d'homenatge per la victòria de Francesc Ripoll de la Lliga a les eleccions de regidor de l'Ajuntament de Barcelona.

1912- Febrer. Participa de la primera assemblea de la Unió de Viticultors de Catalunya.

Novembre. Arran de l'assassinat del president espanyol, Canalejas, Maspons és nomenat caporal de l'illa d'habitatges on viu després que les autoritats cridin a sometent. Dies després, es desplaça a Madrid i es reuneix amb Alfons XIII i el ministre Bugallal per aconseguir que Catalunya tingui un únic governador civil.

Desembre. Es posiciona en contra de la nova Llei Orgànica del Notariat.

1913- Abril. Apareix publicada l'obra *Dret català. Qüestions civils estudiades segons nostre dret per Lluís de Peguera*.

Maig. Participa com a jurat del triple concurs literari convocat per l'Acadèmia de Joventut Catòlica de Barcelona per commemorar la publicació de l'*Edicte de Milà*.

Agost. Mor la seva germana Maria Teresa.

Novembre. Repeteix com a vocal del Centre Excursionista de Catalunya.

1914- Juny. És nomenat vicepresident del Centre Excursionista de Catalunya.

1915- Obre els cursos del Comitè de Doctors Matriculats de la Universitat de Barcelona.

1916- Publica el llibre *Tractat del pactes nupcials o capítols matrimonials, que escrigué Joan Pere i Fontanella*.

Febrer. Presideix el lliurament de premis del concurs d'esports de neu organitzat a Ribes de Fresser.

Juny. Repeteix com a vicepresident del Centre Excursionista de Catalunya.

1917- Març. Dicta a l'Ajuntament de Palma de Mallorca la conferència *Dret foral de Mallorca*.

Maig. Ofereix una nova conferència a Maó.

Juny. És objecte d'un sopar-homenatge a Barcelona.

Agost. Assisteix a l'enterrament de Prat de la Riba.

Novembre. Assumeix la presidència accidental de l'Acadèmia de Jurisprudència i Legislació.

Desembre. Pren part d'una jornada en honor dels regionalistes gallecs.

Organització d'una conferència interregional en defensa d'una reorganització jurídica a l'Estat que garanteixi els trets diferencials de les nacionalitats històriques.

1918- Gener. És escollit vocal del Montepío de Invalidez y Jubilación de Vigilantes y Suplentes.

Abril. Presenta davant la Mancomunitat les conclusions de la conferència interregional.

Maig. S'acorda la creació de l'Oficina d'Estudis Jurídics de la Mancomunitat, dirigida per Maspons fins a la seva dissolució, amb la dictadura de Primo de Rivera.

Maspons és escollit oficialment president de l'Acadèmia de Jurisprudència i Legislació.

Novembre. Maspons assisteix a la rebuda dels ministres Cambó i Ventosa a la seva tornada a Barcelona un cop cau el govern de Maura.

1919- Maspons s'adhereix al manifest de la Lliga Espiritual Nostra Senyora de Montserrat, titulat *L'afirmació cristiana i el problema de Catalunya* i signat, entre d'altres, per Antoni Gaudí, Manuel Carrasco i Formiguera, Josep Carner i Nicolau d'Olwer.

Abril. Arrenca del ministeri de Foment el compromís que l'Estat no inclogui en una mateixa regulació la reforma agrària de Catalunya i d'Andalusia.

Desembre. El Tribunal Suprem declara aplicable a Catalunya el codi civil espanyol per a la successió d'impúbbers i Maspons inicia una intensa campanya de defensa del dret català.

1920- Març. Es desplaça a Madrid per oferir una conferència a on critica la sentència del tribunal.

Abril. En una reunió amb diverses entitats, Maspons dóna per acabat el pacte de convivència entre el dret espanyol i el català.

El dia 22, s'organitza una gran acte de protesta al local del CADCI que acaba amb aldarulls i detinguts.

Abril-maig. Participa en actes de suport al dret català i l'ensenyament en català a diversos indrets com Reus i Figueres.

1921- Abril. S'integra en una comissió impulsada per la Mancomunitat amb l'objectiu de resoldre la conflictivitat en el camp. L'organisme proposa crear un Banc Agrari de Catalunya que faciliti crèdit als pagesos per adquirir terres.

1922- Gener. Presideix una reunió d'entitats i corporacions contràries al nou reglament notarial aprovat pel govern Maura que no exigia el coneixement del dret civil català als membres dels tribunals d'oposicions a notaria ni als notaris que fossin destinats a Catalunya.

Febrer. Repeteix com a vocal de la Lliga del Bon Mot.

Març. Es crea la Unió Jurídica Catalana, presidida per Maspons.

Octubre. El governador de Girona prohibeix un míting de la Unió Jurídica Catalana a la Bisbal de l'Empordà organitzat per demanar el trasllat del jutge de la vila per haver pronunciat unes paraules injurioses contra el català. Maspons i la resta de manifestants improvisen uns parlaments a l'Ajuntament i marxen pels carrers cantant *Els Segadors*.

Desembre. Maspons es reuneix amb el governador civil de Catalunya i li demana que accepti els oficis que li arribin escrits en català.

1923- Publica la novel·la infantil *Capsigrany* sota el pseudònim de Bali Einer.

1924- Maig. Maspons, juntament amb quatre socis més, constitueix la societat encarregada de construir el Xalet de la Molina. Ocuparà la seva presidència fins a la seva mort.

Maspons vota a favor de l'edició de la *Guia judicial* del Col·legi d'Advocats en català, decisió que acabarà amb els membres de la junta desterrats a poblets de l'Aragó i el País Valencià.

Octubre. Se subhasten els béns embargats a Maspons, Bertran i Musitu i Joaquim Joanola per negar-se a pagar la multa imposada pel seu vot favorable a l'edició en català de la *Guia Judicial*.

1925- Gener. Comença les seves col·laboracions amb *La Paraula Cristiana*, relació que s'estendria fins al 1936.

Maig. Maspons s'incorpora a la junta d'Acció Popular com a vocal.

Juny. És escollit president del Centre Excursionista de Catalunya, càrrec que ostentarà fins al 1931.

Setembre. Acorda obrir una oficina encarregada de redactar un gran treball sobre la masia catalana, finançat per Rafel Patxot.

Desembre. S'inaugura el refugi d'alta muntanya Xalet de la Molina.

1926- Febrer. S'integra al Comitè d'Honor de l'Any Franciscà, presidit per Vidal i Barraquer.

Maig. Maspons es reuneix de forma clandestina a Xixena (Osca) amb els membres de la junta del Col·legi d'Advocats.

Publica el llibre *La visió de Roma en 1925*.

Juny. Assisteix a l'enterrament d'Antoni Gaudí, tot portant les glasses del taüt.

Agost. Presideix la col·locació de la primera pedra de la futura capella del Xalet de la Molina.

Agost. Maspons assisteix com a delegat oficial al II Congrés de Minories Nacionals de la Societat de Nacions, organitzat a Ginebra. Maspons és nomenat vicepresident del congrés.

Novembre. Presideix els actes commemoratius del 50è aniversari del Centre Excursionista de Catalunya.

Desembre. Ofereix a Reus la conferència *Els drets de ciutadania i la Societat de Nacions*, posteriorment editada en format de opuscle, que esdevindrà l'eix programari de la seva acció d'internacionalització del plet català.

1927- Abril. Inaugura una exposició sobre la reforma de les drassanes de Barcelona, emplaçament que defensa davant l'amenaça d'enderroc.

Maig. Defensa de l'origen català de Colom en diverses conferències

Juny. Publica el llibre *Com es fa un tracte*, en català i en plena dictadura de Primo de Rivera.

Reelegit president del Centre Excursionista de Catalunya.

Agost. Participa del III Congrés de Minories Nacionals, a Ginebra. Fa de mitjancer entre Txecoslovàquia i el Vaticà.

Octubre. Inaugura el refugi Cèsar August Torras a Prat d'Aguiló, a la serra del Cadí.

1928- Abril. Presideix el consell d'administració d'Editorial Montseny S. L., empresa editora del periòdic *Excursionisme*.

Maig. Rep la proposta de Bernard Lecahe, líder de l'Associació Internacional contra l'Antisemitisme, de col·laborar en un nou periòdic francès.

Juny. Reelegit president del Centre Excursionista de Catalunya.

Agost. Participa al IV Congrés de Minories Nacionals.

Endega una campanya perquè s'erigeixi per subscripció popular una columna en honor al bisbe Morgades a l'atri del temple romà de Vic.

1929- Integra el jurat del premi de dret internacional impulsat per Rafel Patxot, ideat com a resposta a la dictadura de Primo de Rivera.

Maig. Publica el llibre *Tornant de Ginebra*.

S'adhereix a l'associació Amics de l'Art Vell.

Juny. Actua com a amfitrió a Catalunya de tres diplomàtics pertanyents a la Unió d'Associacions per la Societat de Nacions.

És reelegit com a president del Centre Excursionista de Catalunya.

Juliol. Critica en un article a *El Matí* el nou projecte de Constitució impulsat per la dictadura.

Setembre. Assisteix al V Congrés de Minories Nacionals i presideix l'Associació Internacional per l'Estudi del Dret de les Minories de l'Haia, tot just acabada de crear.

Visita les obres de construcció del tren cremallera de Núria i planteja la possibilitat de fer un refugi al pic de la muntanya.

Lidera la campanya per conservar el cor de la catedral de Barcelona al seu indret original.

1930- Gener. Es reuneix amb els responsables de la Companyia dels Ferrocarrils del Nord per demanar millores en el servei a la Molina.

Març. S'adhereix com a vocal a la junta del Patronat Pro Flora Silvestre.

Pren part de la trobada entre literats espanyols i catalans organitzada a la fi de la dictadura de Primo de Rivera.

Abril. Envia un telegrama al president del govern espanyol sol·licitant l'amnistia per als presos polítics i socials.

Juny. Reelegit president del Centre Excursionista de Catalunya.

Juliol. Integra la comissió redactora de l'apèndix del codi civil català.

Endega les col·laboracions amb el *Diari de Vic*.

Setembre. Encapçala la delegació catalana del VI Congrés de Minories Nacionals.

Es publica l'apèndix del dret català al codi civil, elaborat per Maspons i la resta de la comissió confegida.

1931- Abril. Maspons envia un telegrama a l'Associació Internacional de l'Haia assegurant que els serveis públics i privats estan garantits malgrat el canvi de règim.

Elegit president de la Federació d'Entitats Excursionistes de Catalunya.

Juny. Com a membre del Comitè Pro Unitat Catalana, Maspons defensa la unitat dels partits catalans a les primeres eleccions a les corts republicanes.

Abandona el càrrec de president del Centre Excursionista de Catalunya.

Agost. Participa al VII Congrés de Minories Nacionals, a Ginebra, on parla en representació de Francesc Macià.

Octubre. Defensa públicament que la República espanyola reconegui la sobirania plena, política i jurídica de Catalunya i que accepti l'Estatut com un pacte entre iguals.

Novembre. Presideix l'òrgan encarregat d'endegar la futura Federació Catalano-balear de Turisme.

1932- Gener. Escollit vocal de la Casa del Vallès.

Presideix oficialment la Federació de Turisme de Catalunya i Balears.

Demana a Nicolau d'Olwer la protecció del president de l'Associació d'Amistat Suïssocatalana, perseguit per les autoritats espanyoles per la seva catalanofília.

Febrer. Maspons publica el dictamen *La Generalitat de Catalunya i la República espanyola*, on determina que Catalunya és un Estat, que els diputats catalans no tenen facultats per acceptar esmenes a l'Estatut i a la Constitució i que les lleis aprovades pel Congrés espanyol no tenen vigència a Catalunya sense l'aprovació de les Corts catalanes.

Maig. Enceta la publicació de *Clarís*, revista redactada íntegrament per ell i des d'on comentarà la discussió de l'Estatut a les Corts espanyoles. La publicació s'allargarà fins al setembre.

Es nega a entrevistar-se amb l'ambaixador espanyol a Txecoslovàquia després que uns delegats espanyols asseguts al costat de Maspons es dediquessin a insultar Catalunya i els catalans.

Juny. Participa al VIII Congrés de Minories Nacionals, a Viena.

Juliol. Maspons parla en representació de Catalunya en un acte organitzat a Barcelona per homenatjar el nacionalisme gallec, juntament amb Pompeu Fabra i Rovira i Virgili.

Agost. Nombroses llibreries de Madrid boicotegen la venda de l'edició en castellà del llibre *La Generalitat de Catalunya i la República espanyola*.

Denuncia la destrucció de l'Arxiu Històric de la Capitania durant la dictadura de Primo de Rivera.

Setembre. Maspons anuncia la intenció de la Federació de Turisme de Catalunya i les Balears de celebrar una exposició internacional el 1934.

Octubre. S'integra a la comissió jurídica assessora de la Generalitat.

Novembre. S'adhereix al comitè d'honor encarregat de l'homenatge dels fundadors de Nosaltres Sols! i Estat Català, Daniel Cardona, Lluís Marsans, Lluís Escaler i Manel Pagès, i accepta ser candidat del Partit Nacionalista Català a les eleccions al Parlament.

Maspons rebutja que Catalunya es pugui atorgar una constitució en quedar subjecta a les lleis espanyoles arran de l'aprovació final de l'Estatut.

Desembre. Campanya a favor de la retolació en català.

1933- Gener. Maspons participa a les reunions organitzades per implantar a Catalunya la autonomia universitària.

Febrer. Pren part del I Congrés Municipalista Català.

Encapçala més trobades d'agermanament amb els nacionalismes basc i gallec.

Participa de reunions a representants de sectors econòmics del país amb l'objectiu d'accelerar la construcció d'un nou aeroport a Barcelona.

El dia 17 participa a l'Aberri Eguna celebrat a San Sebastià i que esdevindrà la gènesi de Galeuzca, un moviment pensat per articular l'acció conjunta dels nacionalismes català, basc i gallec.

S'implica en l'organització del III Congrés Universitari Català, impulsat pel Front Nacional d'Estudiants de Catalunya.

Març. Maspons, juntament amb entitats gremials, culturals i econòmiques de Catalunya acorda demanar a la Generalitat el restabliment de l'horari d'estiu.

Adreça una carta al president Macià on l'alerta de les conseqüències que pot tenir per a les competències de l'autogovern català l'aprovació de la Llei de Congregacions Religioses.

Maig. És escollit vocal del Centre Excursionista de Catalunya.

Pren part del viatge d'observadors catalans pel País Basc amb motiu del Viatge Triangular organitzat per segellar l'aliança confegida amb Galeuzca.

Juny. Participa en un acte d'homenatge a Pau Claris on Maspons clou la seva intervenció amb un "Visca la República Catalana!" ben significatiu.

Juliol. Proposa que el govern espanyol cedeixi el castell de Montjuïc a Barcelona per ubicar-hi un museu de la pau.

Agost. Es reuneix amb els representants bascos i gallecs que visiten Catalunya a redós del pacte de Galeuzca.

Setembre. Participa del IX Congrés de Minories Nacionals.

Octubre. Apareix la revista *Clarisme*, dirigida per Maspons.

Novembre. Trenca la seva relació amb el Partit Nacionalista Català.

Desembre. Maspons presideix la cooperativa responsable de canalitzar la construcció d'una ciutat de repòs i vacances per a obrers, impulsada pels arquitectes del GATCPAC.

1934- Maig. Maspons s'integra al Comitè de Relacions entre Catalunya i Mallorca que advoca per l'aproximació entre dos territoris molt propers malgrat que desconeguts entre si.

Signa un manifest que defensa l'estudi de l'afectació que pot comportar a la societat catalana l'arribada d'immigrants procedents del sud de la Península.

Maspons assevera que l'aprovació de l'Estatut esmenat legitima el govern espanyol a recórrer la Llei de Conreus.

Juny. Es publica l'últim número de *Clarisme*.

Setembre. Assisteix al X Congrés de Minories Nacionals.

Publica un article amb el basc José María Izaurieta demanant la reactivació de Galeuzca, iniciativa gairebé morta.

Desembre. Inaugura un edifici annex al Xalet de la Molina.

1935- Gener. S'incorpora com a assessor tècnic de l'Associació de Funcionaris de la Generalitat de Catalunya.

Abril. Es publica el llibre *La nit del 6 d'octubre*, amb pròleg de Maspons, a on exposa la seva visió dels fets i analitza les conseqüències posteriors.

Maspons assegura públicament que la llei que suspèn l'autonomia de Catalunya arran dels Fets d'Octubre és anticonstitucional.

Agost. Publica el llibre *La llei de la família catalana*.

1936- Març. Obté una menció especial en un concurs sobre l'estudi del dret civil català convocat per la Generalitat amb el seu treball *El problema de les regulacions generals*.

Abril. Guanya el premi Duran i Bas de l'Institut d'Estudis Catalans amb el seu treball *Comentaris a la llei de majoria i habilitació d'edat*.

Maig. Participa del I Congrés Jurídic Català organitzat per l'Acadèmia de Jurisprudència i Legislació.

Maig-juny. Pren part del IV Congrés internacional de Càmpings Clubs, XI Campament General de Catalunya i I Congrés Català d'Acampada celebrat a Caldes de Montbui.

Setembre-octubre. Esclatada la Guerra Civil, una patrulla de control es presenta al domicili de Maspons i Anglasesell per endur-se'l. Davant la seva absència, comuniquen que tornaran a buscar-lo al vespre. Finalment, però, aconsegueix la protecció d'una patrulla d'ERC.

Novembre. Possibles gestions de Maspons davant els rebels franquistes, mitjançant l'ambaixada italiana, per aconseguir una pau separada per a Catalunya i el respecte per a la seva autonomia.

1937- Maig. Visita el mestre Francesc Pujol i Pons per mirar de salvar de la destrucció els documents pertanyents a les institucions Arxiu de la Masia Catalana i l'Obra del Cançoner Popular de Catalunya, totes dues sostingudes per Rafel Patxot.

Juliol. Les seves gestions contribueixen a assegurar la protecció del fons documentals per part de la Generalitat mitjançant un decret que estableix la instauració d'un patronat integrat també per Maspons.

1939- Abril. El dia 29, Maspons presenta formalment la seva petició d'inscripció al Col·legi d'Advocats.

1940- Febrer. Les noves autoritats li prenen declaració.

Maig. Li incoen un expedient de depuració.

Novembre. Després de la declaració dels testimonis presentats, Maspons es ratifica de tot allò manifestat el mes de febrer.

1941- Març. El dia 17 arriba la resolució eximint Maspons de tota responsabilitat.

Octubre. Participa de les sessions de concerts i lectures poètiques clandestines organitzades pel militant d'Unió Democràtica de Catalunya, Joaquim Martí.

1947- Maig. Publica, sota el pseudònim de Blai Einer, el poemari *Rosa de tres fulles*.

Setembre. S'adhereix a la constitució de l'Arxiu Bibliogràfic de Santes Creus.

Participa de l'homenatge retut a Fèlix Duran i Cañameras pel Centre Excursionista de Catalunya.

1948- Febrer. S'integra a la nova Comissió compiladora del Dret Català.

Abril. L'Institut d'Estudis Catalans li atorga el premi Duran i Bas per la seva obra *Dret Canònic, primer supletori del català*.

Juny. Participa de la creació de la Societat Catalana d'Estudis Jurídics, Econòmics i Socials.

1949- Maig. Col·labora amb la revista *Occident*, editada a Itàlia.

Juliol. Mor la seva dona, Joaquina Rogent i Pedrosa.

1950- La censura prohibeix la publicació del seu llibre, *Records d'excursió*, que no rebria l'autorització fins a un any després.

1951- Gener. Col·labora amb la revista *Fòrum*, publicada pels estudiants de dret de la Universitat de Barcelona.

La Societat d'Estudis Jurídics, Econòmics i Socials s'incorpora oficialment a l'Institut d'Estudis Catalans com a filial.

Juny. Presideix el patronat de la Biblioteca Emili Vallès, d'Igualada.

Novembre. Clou els actes de celebració del 75è aniversari del Centre Excursionista de Catalunya.

Desembre. És nomenat vicepresident responsable de la secció de dret de la Societat d'Estudis Jurídics, Econòmics i Socials. Ocuparà el càrrec fins al 22 d'abril de 1953.

1952- Novembre. Dirigeix el procés de compilació de materials per a l'estudi de les institucions del dret català, batejada com *L'usdefruit*. La tasca s'allargarà fins al 15 d'abril de 1953.

Rep el premi Duran i Bas pel seu treball *Introducció a l'estudi del dret català*.

1953- Gener. Maspons assisteix a la visita d'incògnit que realitza a Barcelona el canonge Carles Cardó.

Maig. Ofereix una lectura de l'obra *Episodis de viatges* en el si del Grup Estudi.

1954- L'Acadèmia de Jurisprudència i Legislació li atorgada la medalla Fèlix Maria Falguera i de Puiguriguer.

1955- Gener. És elegit president de la Societat d'Estudis Jurídics, Econòmics i Socials fins al 8 de novembre de 1958, moment en què és designat president d'honor.

Octubre. S'aprova el projecte de compilació del dret civil català, on Maspons i Anglasell hi participa activament.

Apareix el llibre *Viatge entorn de la Societat de Nacions*.

1957- Abril. Col·labora amb la revista *Quart creixent*, de vida efímera per la censura.

Maig. Presideix el Jocs Florals de Barcelona.

Setembre. Col·labora amb la posada en marxa de la revista *Serra d'or*.

Novembre. Dóna la benvinguda al poeta alguerès, Rafael Catardi, en l'últim dels actes de resistència cultural celebrats al domicili de Josep Iglésies.

Publica l'assaig *La crisi de l'edat moderna*.

1958- Març. Participa dels actes d'homenatge pel 50è aniversari del Centre Excursionista del Vallès.

Maig. Juntament amb Joaquim de Camps i Arboix, encapçala una campanya per sufragar el cost de publicació de la *Miscel·lània Borrell i Soler*, en homenatge a Antoni Borrell i Soler.

Juny. Es publica la versió definitiva de la compilació del dret català.

Octubre. Mor el seu nebot-nét, el pintor Ramon Rogent, en un accident automobilístic a França tot just quan anava a visitar Picasso.

1959- Maig. Participa dels actes de commemoració del centenari de la publicació del poema *Mireia*, del poeta provençal Frederic Mistral i traduït un segle enrere pel seu oncle Francesc Pelai Briz.

1960- Gener. Pronuncia la conferència *La unitat europea*, on defensa la constitució d'una unió europea basada en la submissió a la divisió de poders i que prengui com a base la Comunitat Europea del Carbó i l'Acer.

Abril. Signa una carta a on es denuncia l'estat d'anorreament que viu la llengua catalana i a on es reclama que l'ensenyament a totes les terres de parla catalana sigui en l'idioma propi del país.

1961- Dirigeix la col·lecció «Panorama actual de les idees», endegada per l'editorial de Rafel Dalmau.

Abril. Signa un manifest on es critica la decisió de la Universitat de Barcelona de prohibir als seus estudiants que puguin organitzar conferències i publicar periòdics murals.

1963- Gener. L'Acadèmia de Jurisprudència i Legislació li organitza un homenatge amb motiu del seu 90è aniversari.

Maig. Joan Ballester i Canals li organitza un nou homenatge a Bigues.

Signa un nou manifest exigint l'ús del català a l'ensenyament.

Juny. Apareix el seu llibre *L'esperit del dret públic català*.

Juliol. Es publica *L'home, la nació, l'estat*.

Octubre. Surt la seva obra *Fons de dret català*.

1964- Abril. Se li organitza un nou homenatge a Bigues.

1965- Abril. Assoleix el número 1 d'antiguitat del Col·legi d'Advocats.

1966- Octubre. Envia una carta al canonge de Vic, mossèn Eduard Junyent i Subirà, amb unes reflexions sobre Torras i Bages amb motiu dels actes del cinquantenari de la seva mort.

Novembre. Mor el dia 26 a Bigues i Riells.

15.2 Cronologia i estructura d'*Empori*

15.2.1 Any I. Núm. 1 (Gener 1907)

Al seu editorial de presentació, la revista *Empori* reivindica la Renaixença com un període on el poble català reprèn el seu interès per la cultura, el coneixement i la ciència (pàgines 1-2). La publicació relata com la derrota a la guerra de Successió estronca la seva tradició cultural i no és fins a finals del segle XIX que revitalitza el seu afany per restituir la seva activitat intel·lectual, tornar, en definitiva, a la normalitat. *Empori* fa, així mateix, una crida a desenvolupar una cultura catalana pròpia, de la mateixa manera que reclama una vida econòmica i uns organismes polítics autònoms. La revista reivindica, no només elaborar els seus estudis sobre les influències externes, sinó també confegir les seves pròpies obres culturals. Aquest esperit és el que impulsa l'aparició de la publicació, fomentar la creació i potenciar la comunicació entre els cenacles culturals catalans i d'arreu del món.

Seguidament, publica un estudi històric sobre la *Crònica de Jaume I*, sobretot all voltant de la seva autenticitat, a càrrec d'Antoni Rubió i Lluch (pàgines 2-8). L'historiador recull, fins i tot, alguns documents inèdits.

A continuació, Josep Martí Sabat traça un retrat sobre la figura de Diego Saavedra Fajardo, secretari del cardenal Gaspar de Borja, ambaixador al Vaticà, secretari de Felip IV i ministre d'Espanya a Baviera, entre molts altres càrrecs (pàgines 8-11).

La música també adquireix el seu espai amb un seguit de poesies de Miquel S. Oliver dedicades a grans figures de la música clàssica (pàgines 11-14).

Francesc Sitjà i Pineda publica uns sonets (pàgines 15-16).

Tot seguit, el crític Raimon Casellas redacta un escrit sobre l'empremta del Barroc a Barcelona, amb litografies de la col·lecció personal del mateix Casellas (pàgines 17-24).

A *Bruckner i la IV simfonia*, Cristòfor Taltabull elabora una crítica exhaustiva de l'obra del compositor austríac, Anton Bruckner (pàgines 25-33).

Les rondalles populars també tenen cabuda amb la compilació de quatre textos recollits per Josep Pijoan (pàgines 34-39).

Seguidament, es reproduïx una comunicació enviada al Congrés de la Llengua Catalana per Àngel Ruiz Pablo, de Ciutadella. El títol és *Rastre que varen deixar en el llenguatge menorquí les denominacions angleses* (pàgines 40-42).

La revista també inclou un comentari sobre publicacions de diferents ciutats europees, com Madrid, Roma, Londres i París (pàgines 43-49).

Per acabar, es crea la secció *Coses assenyalades* (pàgines 50-56) consistent en un seguit de miscel·lànies de notícies d'actualitat de temàtica diversa, des de política fins a cultura.

15.2.2 Any I. Núm. 2 (Febrer 1907)

La revista s'obre amb una introducció a la poètica d'Aristòtil (pàgines 57-61), a càrrec d'Ignasi Casanovas.

Seguidament, Felip Pedrell elabora una crítica sobre la X simfonia de Beethoven (pàgines 62-64).

A continuació, Empori dedica unes pàgines a recollir un seguit de sonets del cardenal Pietro Bembo, traduïts per Jeroni Zanné (pàgines 65-67).

Josep Martí Sabat prossegueix amb el repàs biogràfic a la figura de Saavedra Fajardo (pàgines 68-74).

Tot seguit, la revista publica l'article *Les campanyes de Rosselló i Catalunya* (pàgines 74-80). Es tracta d'un repàs històric a les campanyes dels anys 1793-1797, de la guerra que Espanya mantingué amb l'Estat francès entre 1715 i 1818. El treball va a càrrec del professor de la Universitat de Clermont Ferrand, Georges Desdevises du Dezert.

Rafel Marquina escriu, a continuació, un comentari crític a l'opinió de Miguel de Unamuno sobre Barcelona, expressada als diaris *La Nación* de Buenos Aires i *La Publicidad*, de Barcelona (pàgines 81-82).

El crític Manuel de Montoliu, de la seva banda, redacta un estudi sobre l'evolució de la música moderna, mitjançant la figura de Schumann (pàgines 83-88). Seguidament, Raimon Casellas edita la segona part del treball sobre el Barroc a la Ciutat Comtal (pàgines 89-96).

Empori conclou, com és habitual en aquesta primera etapa, amb les seccions *Les revistes* (pàgines 97-105) i *Coses assenyalades* (pàgines 106-112).

15.2.3 Any I. Núm. 3 (Març 1907)

Sota el títol d'*Els educadors de la gent catalana* (pàgines 113-120), Josep Pijoan traça un retrat biogràfic sobre la figura de l'abat Oliba.

Tot seguit, la revista publica (pàgines 121-127) un article de Rafel Gay de Montellà, a on reflexiona sobre l'encaix de Catalunya a Espanya, a propòsit del I Congrés de la Llengua Catalana. L'autor assegura que les demandes d'una autonomia pròpia esdevé el gran problema a resoldre pel govern espanyol. Gay de Montellà es planteja la distinció de Catalunya com a un cos social definit i diferent al d'Espanya, més enllà del desig de la restauració romàntica de les seves tradicions.

El relleu arriba amb la poesia *Elogi de les garlandes* (Pàg. 128), de Josep Carner.

Josep Pijoan repeteix i publica, en aquesta ocasió, un treball sobre els constructors de les obres romàniques a Catalunya (pàgines 129-144).

A continuació, es recullen unes poesies (pàgines 145-147) de Josep Martí i Folguera.

Ignasi Casanovas completa la investigació sobre Aristòtil encetada al número anterior i, en aquesta ocasió, se centra en la seva poètica (pàgines 148-153).

Empori també dóna la paraula a Miquel Costa i Llobera i els seus comentaris sobre la senzillesa de l'art (pàgines 154-156).

La publicació es tanca amb les seccions *Revistes* (pàgines 157-162) i *Coses assenyalades* (pàgines 163-168).

15.2.4 Any I. Núm. 4 (Abril 1907)

El número d'abril s'obre amb la continuació de la biografia de l'abat Oliba (pàgines 179-175) elaborada per Josep Pijoan.

Seguidament, es publiquen diverses poesies (pàgines 176-177) de Joan Alcover i Maspons.

Tot seguit, és el torn de la secció *Flors del silenci* de Miquel S. Oliver que inclou un comentari necrològic de Llorenç Salvà i diversos textos literaris (pàgines 178-187).

Joaquim Torres Garcia dedica un assaig a parlar sobre el paper que juga la ciència a la religió i reflexions genèriques sobre l'art i el paper de l'artista (pàgines 188-191).

Wilfred Coroleu, de la seva banda, analitza en un article el catalanisme de Ramon Muntaner (pàgines 192-194).

Així mateix, Josep Maria López-Picó elabora un repàs biogràfic i comentari crític a la vida i obra de Manuel de Cabanyes (pàgines 195-200).

La presència de les rondalles dels mites de l'amor, la psiquis i Partinobles a la literatura folklòrica de Catalunya és el tema central de l'article (pàgines 201-207) de Rossend Serra i Pagès.

Ignasi Casanovas prossegueix amb el seu treball sobre la poètica d'Aristòtil (pàgines 208-213).

La publicació clou les seves planes amb les seccions *Les revistes* (pàgines 214-221) i *Coses assenyalades* (pàgines 222-224).

15.2.5 Any I. Núm. 5 (Maig 1907)

La revista de maig s'obre amb l'última part del repàs biogràfic a la figura de l'abat Oliba (pàgines 225-234) de Josep Pijoan.

Seguidament, és el torn a les poesies (pàgines 235-242) d'Alfons Maseras.

Francisco Almarche Vázquez elabora un estudi biogràfic de don Carles de Viana, primogènit de Joan d'Aragó, futur rei d'Aragó (pàgines 243-248).

A continuació, la revista publica un estudi biogràfic, amb comentari crític inclòs, de l'obra del pintor i dibuixant Pere Torné Esquiús. L'article inclou litografies d'alguns dels seus dibuixos (pàgines 249-256) i va a càrrec de Francesc Sitjà i Pineda.

La publicació també reproduïx la conferència d'Ignasi Casanovas llegida a la festa literària sobre la bellesa que l'Acadèmia Catalana de la Congregació Mariana de joves dedicà a la seva patrona, Santa Eulària, el 14 d'abril de 1907 (pàgines 257-265).

Seguidament, és el torn de dues narracions més (pàgines 266-275) de Miquel S. Oliver.

Wilfred Coroleu escriu la part final de l'estudi biogràfic de Ramon Muntaner (pàgines 276-279).

La publicació clou les seves planes amb la secció *Les revistes* (pàgines 279-280).

15.2.6 Any I. Núm. 6 (Juny 1907)

L'últim número de la primera època comença amb la part final de l'extens estudi sobre Aristòtil i la seva poètica (pàgines 281-297), d'Ignasi Casanovas. El text inclou annexos com a guia per entendre i seguir la seva obra.

Les següent planes (pàgines 298-301) recullen les notes i les impressions del viatge de mossèn Miquel Costa i Llobera per Terra Santa (Llatzeria, Galilea, muntanyes de Judà, la plana de Jericó i la mar Morta).

A continuació, la revista pública (pàgines 302-304) un conjunt de cinc sonets de Pere Riera i Riquer.

Seguidament (pàg. 305-309), Cristòfor Taltabull publica la primera part de la traducció d'un article de Fèlix Weingartner sobre la música simfònica després de Beethoven. A mode de preàmbul, Taltabull hi afegeix una introducció analitzant l'obra del músic alemany i l'aportació de Wagner a la música simfònica.

L'escriptor –i, posteriorment, polític- Lluís Nicolau d'Olwer tradueix l'obra *Laelius*, de Ciceró (pàgines 310-323). Prèviament, Nicolau d'Olwer hi afegeix una introducció sobre l'estudi de l'esperit humà a través del temps i a diferents cultures, més enllà de la grecollatina.

Com a novetat, en aquest exemplar la secció *Les revistes* apareix abans de les darreres planes (pàgines 233-234).

En aquesta ocasió, l'últim dels articles publicats (pàgines 325-331) és un treball de Francesc Sitjà i Pineda al voltant de l'obra infantil de Pere Torné i Esquius.

15.2.7 Any II. Núm. 7 (Gener 1908)

El primer número de l'any s'obre amb l'article Dialectes i literatura (pàgines 1-4) de Joan Maragall. Es tracta d'una ponència llegida al Congrés de la Llengua Catalana analitzant els diferents dialectes existents al català i el seu valor literari.

Seguidament, Josep Carner publica una carta oberta a Narcís Oller on critica que el teatre Romea ja només ofereixi obres en català (pàgines 5-7).

Després de la polèmica, la revista recull un seguit de poesies de Frederic Mistral, poeta occità guanyador del premi Nobel de literatura el 1904, traduïdes per Maria Antònia Salvà (pàgines 8-10).

Empori transcriu, a continuació, la conferència de Joan A. Brutails *Algunes idees sobre la història de l'art català* (pàgines 11-14), pronunciada a l'escola d'arquitectura de Catalunya.

Josep M. Tallada publica seguidament un article sobre la qüestió de l'habitatge entre la classe treballadora nascuda arran de la Revolució Industrial (pàgines 15-20).

Al seu torn, la revista inclou un seguit de poesies de Jaume Bofill i Mates (pàgines 21-23).

La literatura europea també té el seu espai amb una sèrie de textos (pàgines 24-25) de Lluís Bertrand traduïts per Manuel Reventós.

Miquel de Montoliu publica un anàlisi literari sobre la representació del lirisme introduït a la poesia èpica pels modernistes titulat *Beatriu*. Assaig de crítica dantesca (pàgines 26-30).

Seguidament, apareix el tractat *De l'amistat. Diàleg ciceronià*, traduït Lluís Nicolau d'Olwer (pàgines 31-38).

Francesc Sitjà i Pineda escriu una elegia de l'obra *Glossari*, d'Eugeni d'Ors (pàgina 39).

A continuació (pàgina 40), Xavier Viurà publica un dels seus poemes.

Tot seguit, Joan Llimona comenta quadres de Dionís Baixeras, Frère i Rembrandt, a més de publicar-ne un de seu (pàgines 41-44).

Seguidament, es reprèn la secció *Coses assenyaldes*, on es repassen informacions de caire polític, tot parlant del projecte de llei de l'administració local i el paper de Solidaritat; socials, i culturals. En aquest darrer apartat s'inclou una crítica operística a càrrec d'Emili Vallès, una valoració sobre l'obra del dramaturg Adrià Gual de López-Picó i la reproducció d'un article aparegut a *La Catalunya* sobre el cançoner popular, obra de Josep Martí Sabat.

15.2.8 Any II. Núm. 8 (Febrer 1908)

La revista obre la seva edició de febrer amb un article de sis planes signat per l'economista Manuel Pugés de marcat accent polític i titulat, significativament, *Banca catalana*. Pugés relaciona la necessitat d'obtenir una major autonomia política –objectiu principal del catalanisme polític de l'època– mitjançant una major autonomia econòmica. Al seu entendre, l'autogovern només pot exercir-se per la via d'un sistema financer fort i autòcton. L'economista conclou que Catalunya no disposa d'una banca pròpia potent i detalla les jornades dutes a terme a finals de 1907 per la Societat d'Estudis Econòmics per tal de contrarestar aquesta mancança. La banca catalana proposada per Pugés des de les planes d'*Empori* ha d'esdevenir una combinació d'economia creditícia i valors d'honradesa i moralitat. L'economista conclou el seu estudi reclamant que aquesta banca promulgui la seva pròpia política monetària basada en l'establiment del patró or, deixant enrere el canvi en plata que tant perjudica, al seu entendre, la competitivitat de la indústria catalana. La revista *Empori*, per tant, fa una passa endavant i amplia el seu radi d'interès, superant la informació més estrictament cultural.

A continuació, (pàgines 47-53) es publica la segona part de l'assaig sobre l'obra de Dante elaborat per Manuel de Montoliu. Concretament, l'article parla sobre el simbolisme de Beatriu i les diverses interpretacions sobre la seva existència i el seu significat.

Empori reprèn la informació política, ara de caire internacional, amb un anàlisi (pàgines 54-56) sobre l'acció del govern de Bèlgica, obra de Lluís Santem. L'autor lloa el paper del partit catòlic, al poder des de 1884.

Seguidament, la revista publica quatre sonets (pàgines 57-58) de Pere Prat Gaballí, del llibre *El temple obert*. Concretament es tracta dels poemes *De camí*, *Matinada*, *La diligència* i *Cançons de la terra*.

Tal com ja havia publicat la revista al seu primer número, en aquesta represa (pàgines 59-64) apareix un estudi sobre les cròniques de Jaume I, obra d'Antoni Rubió i Lluch. Bàsicament, es tracta d'un anàlisi sobre l'estudi de les cròniques del monarca al segle XIV. A la primera plana s'informa que, originalment, el treball apareix publicat a la revista *Estudis universitaris catalans*.

A l'apartat musical, Vicens Maria de Gibert publica (pàgines 65-69) un anàlisi sobre l'òpera *Empòrium*, d'Enric Morera.

Seguidament, (pàgines 70-72) es clou la publicació de la traducció de Lluís Nicolau d'Olwer de l'escrit sobre l'amistat, de Ciceró.

Joan Llimona publica a continuació (pàgines 73-74) un article sobre l'estany de Banyoles i la seva bellesa pictòrica.

Les següents planes (pàgines 75-79) les ocupa una traducció del conte *El desig de ser un home*, d'August Villiers de l'Isle-Adam, a càrrec d'Emili Vallès.

Francesc Sitjà i Pineda publica (pàgina 80) els poemes *La pomera encisada* i *Llegenda en flor*, dedicats a la compositora i pedagoga, Narcisa Freixas.

Com és habitual, *Empori* també inclou una sèrie de làmines de diversos autors. En aquest número hi publica dibuixos de Lhermitte, Joan Baptista Tiepolo, Steinlen, Bartolomé Colleoni, Sardà, Daubigny i el mateix Joan Llimona.

A *Coses assenyalades*, s'inclou una crítica de *Somni d'una nit d'estiu* de Shakespeare, de Josep Carner i diverses crítiques literàries.

El número es tanca amb un recull de les principals novetats literàries a Catalunya i arreu d'Europa.

15.2.9 Any II. Núm. 9 (Març 1908)

L'exemplar de març s'obre amb un panegíric d'Ernest Moliné i Brasés (pàgines 81-83) sobre l'industrial Ferran Alsina i Parellada, mort el 3 de febrer. Moliné i Brasés traça un recorregut per la seva biografia ressaltant la seva adhesió primerenca al catalanisme, el seu paper a la Lliga de Catalunya i la seva aposta per les cooperatives com a eina transformadora del treball.

Cada vegada més oberts des d'un punt de vista temàtic, el relleu (pàgines 84-85) el pren l'anunci de la celebració del I Congrés Català d'Economia, previst per a les següents setmanes. L'autor del text, Aureli Ras, ressaltava la necessitat d'elaborar un pla per tal de constituir una hisenda i una administració catalana pròpia davant la que considera incipient arribada de l'autogovern.

Novament, la informació política s'alterna amb la literatura (pàgines 86-87), mitjançant la publicació del poema *L'hoste*, que Joan Alcover i Maspons dedica a Rubén Darío.

Seguidament, apareix la primera part d'un treball de Josep Carner sobre l'acció dels poetes a Catalunya (pàgines 88-91). Carner analitza el paper dels escriptors i intel·lectuals envers el catalanisme, tant des del punt de vista lingüístic i cultural, com polític. L'article finalitza qüestionant l'acció política d'escriptors passats com Víctor Balaguer, Milà i Fontanals i Rubió i Ors, i ressaltant la tasca de l'oncle de Maspons, Francesc Pelai Briz, com a propagandístic del catalanisme polític i cultural.

L'expert musical, Vicens Maria de Gibert, publica un repàs històric (pàgines 92-97) de l'Orfeó Català amb motiu de la inauguració del Palau de la Música, el mateix 1908.

La revista també inclou el poema (pàgines 98-99) *A Adonis mort*, obra del desaparegut Josep Maria Pellicer de Dou i Pagès.

Josep Maria Tallada publica, de la seva banda, un article (pàgines 100-103) reflexionant sobre l'equilibri entre l'acció teòrica i la pràctica del catalanisme, així com el paper a jugar per la universitat.

Les reflexions segueixen succeint-se a les planes d'*Empori*. Després de parlar sobre teoria i pràctica, a continuació Fèlix Griera analitza l'estat del món agrari a Catalunya (pàgines 104-107). Griera destaca per les seves referències a Marx i Engels i per la seva crida a facilitar l'accés a la terra dels pagesos, als quals anomena proletariats agraris. L'article reivindica que la terra ha de ser per aquell que la treballa i anima els treballadors a associar-se per defensar els seus drets i a constituir-se com a cooperatives.

Seguidament, la revista adquireix un to illenc en publicar-se el poema *Les margarides*, de la mallorquina Maria Antònia Salvà (pàgina 108), dedicat a Miquel Ferrà.

El següent article aparegut és un profús estudi sobre Goethe (pàgines 109-112) a càrrec de Josep Maria Bassols i Iglesias.

A continuació, pren el relleu Bonaventura Cunill (pàgines 113-116) amb un estudi sobre el paper de l'ensenyament a Alemanya, especialment en el camp de l'art i el dibuix.

En l'apartat de les làmines, en aquesta ocasió es publiquen reproduccions d'obres de Goya, Fortuny, Llimona i Meissonier, a banda d'alguna anònima.

Per acabar, a *Coses assenyalades*, es publica el sermó llegit a la catedral de Mallorca per mossèn Llorens Riber i Campins amb motiu del VII centenari del naixement de Jaume I. Així mateix, s'inclou una crítica musical i una crònica de la inauguració del Palau de la Música, celebrada el diumenge 9 de febrer.

Finalment, es publiquen les darreres novetats editorials i una agenda d'actes culturals, concerts i conferències.

15.2.10 Any II. Núm. 10 (Abril 1908)

L'exemplar del mes d'abril s'obre amb un article d'Eugeni d'Ors (pàgines 117-121) a on descriu irònicament la visita del rei Alfons XIII de Borbó a Barcelona, tot just un mes enrere. La crònica es barreja amb una ficció del mateix escriptor barceloní.

Seguidament, apareix la segona part del treball de Josep Carner sobre l'acció dels poetes a Catalunya (pàgines 122-125). Carner segueix analitzant el paper polític dels escriptors i intel·lectuals envers el catalanisme. L'escriptor i periodista obre el seu article elogiant la prosa i la lírica del mallorquí Marià Aguiló i Fuster i de Manel Milà i Fontanals, cabdals per a Carner en la fase fundacional del catalanisme, de caire eminentment cultural. En una segona fase, Josep Carner destaca la producció de Jacint Verdaguer com a catalitzador del catalanisme més popular, aquell que s'estén per bona part de la població. Juntament amb Ramon Picó i Àngel Guimerà, mossèn Cinto Verdaguer estableix, a parer de Carner, el català literari modern i el fan assolir uns grans nivells de qualitat i popularitat.

Seguidament (pàgines 126-127), la revista publica el poema *Independència de la poesia* de Manuel de Cabanyes, a partir d'una edició a cura de Víctor Oliva.

El crític literari Manuel de Montoliu (pàgines 128-130) prossegueix amb el seu estudi d'anàlisi del simbolisme de Beatriu a l'obra de Dant.

A continuació (pàgines 131-133), la revista publica un text de mossèn Miquel Costa i Llobera titulat *Visions de Palestina* a on repassa per la via de la prosa poètica les seves impressions a Terra Santa.

Les següents planes d'*Empori* (pàgines 134-140) estan dedicades a un esbós biogràfic del filòsof Jean Jacques Rousseau, a càrrec de Wilfred Coroleu.

Josep Fiter publica, seguidament (pàgines 141-143), un treball sobre l'evolució del catalanisme en tots els seus camps –polític, literari, científic, social, econòmic...- durant el període de 1860-1890.

Poema *Quan jo era nin*, de Xavier Viura (pàgina 144).

Seguidament (pàgines 145-149), la revista recull la segona part del treball sobre l'estat de l'ensenyament a Alemanya. En aquest cas, es tracta d'un text de F. Kuhlmann, traduït per Bonaventura Cunill.

Joan Llimona publica a continuació (pàgines 150-152) una rondalla dedicada al caricaturista Joan Garcia Junceda.

La revista inclou unes làmines amb obres escultòriques i dibuixos dels artistes Paul Dubois, Meissonier i Ivo Pascual, a qui Francesc Sitjà hi dedicà un text valoratiu de la seva producció.

A la secció *Coses assenyalsades*, *Empori* recull una crítica musical i dos textos sobre la presència de les lletres catalanes a la premsa italiana i francesa.

El número acaba amb el repàs de les conferències, els concerts i les representacions teatrals del mes i amb un recull de les principals novetats editorials catalanes i europees.

15.2.11 Any II. Núm. 11 (Maig 1908)

El número 11 d'*Empori* s'obre amb un estudi filològic de l'obra de Milà i Fontanals, a càrrec d'Antoni Maria Alcover (pàgines 153-157) i datat el 3 de maig a Mallorca. El treball aprofundeix sobre el tractament que Manel Milà dispensa a la llengua en relació a la resta d'idiomes llatins de l'entorn.

La revista segueix amb el seu marcat accent mallorquí i, seguidament (pàgines 158-159), publica el poema *La sirena*, de Joan Alcover i Maspons.

Josep Martí i Sabat publica la primera part d'un assaig sobre les tendències de la civilització (pàgines 160-164). El text pretén establir el model de conducta social durant

el segle XX, tot just encetat. Martí i Sabat considera que el segle XV fou el de l'afirmació artística; el XVI, el de la religiosa; el XVIII, el de la política, i el XIX, el de l'afirmació crítica. En aquesta primera part, l'escriptor i historiador reusenc reflexiona sobre el paper de l'estat i la seva tendència a la centralització.

A continuació (pàgines 165-168), *Empori* publica un altre fragment de les reflexions de F. Kuhlmann sobre l'estat de l'ensenyament a Alemanya, mitjançant la traducció de Bonaventura Cunill.

Seguidament (pàgines 169-180), es publica una biografia d'Antoni Viladomat i Manalt, a càrrec de Raimon Casellas. L'estudi s'emmarca en el context de les darreries del Barroc i la Guerra de Successió.

La revista recull també (pàgines 181-183) una traducció del conte *El somni d'Aloïus* dels narradors francesos Émile Erckmann i Alexandre Chatrian, a partir d'una traducció de Joaquim Ruyra.

A continuació (pàgines 184-189), Vicens Maria de Gibert publica una meticulosa crítica de l'obra *Glosa*, un poema de Joan Maragall musicat per Felip Pedrell.

Empori també dedica unes pàgines (pàgines 190-192) als poemes *Posta litúrgica*, *Roineig*, *Rebost*, *Els carboners* i *Tribut a Coll Pregon*, de Jaume Bofill i Mates, més conegut literàriament com a Guerau de Liost.

Ramon Comas es dedica, a continuació (pàgines 193-195) a comentar les reformes arquitectòniques viscudes a Barcelona a partir del mes de març, amb l'inici de les obres de la Gran Via, posteriorment batejada com a Via Laietana.

Seguidament (pàgina 196), Francesc Sitjà dedica una oda poètica a l'actriu italiana, Tina di Lorenzo, després d'una actuació a Barcelona.

A *Coses assenyalades*, *Empori* dedica un espai a la mort del músic Francesc Alió. A més, parla del poeta Joan Llongueras; l'escriptor i periodista, Ignasi Ribera Rovira; les darreres estrenes del Liceu, i la Societat Internacional de Dialectologia Romànica. La revista tanca el número amb el tradicional repàs a l'agenda cultural i a les principals novetats literàries catalanes i europees.

15.2.12 Any II. Núm. 12 (Juny 1908)

L'exemplar de juny d'*Empori* s'obre amb la segona part de l'assaig sobre civilització elaborat per Josep Martí i Sabat (pàgines 197-201). L'escriptor reusenc destaca que, un cop finalitza la Revolució francesa, la societat europea avançava cap a

un model de grans indústries i organitzacions respectuoses amb tots els pobles. El següent pas, segons Martí, és l'arrelament del concepte de nacionalitats, entès com a unitat moral i única societat complerta.

A continuació, es publica la part final de l'article de Josep Carner –interromput al darrer número- sobre l'acció política dels poetes catalans (pàgines 202-206). Carner, considerat l'ànima de la revista per historiadors com Manent, destaca com el catalanisme ha passat de ser “una penya” a esdevenir “un partit polític”. Enmig d'aquest context emergeix, a parer de Josep Carner, la figura d'Apel·les Mestres, considerat per l'escriptor i periodista com a punt de partida de la poesia moderna. El darrer període del catalanisme, assegura Carner, és el de la normalitat, el que dóna una literatura variada, que segueix diversos corrents estètics i que aposta per les traduccions. L'exemple més representatiu, assegura l'escrit, és Joan Maragall. També hi destaca Miquel Costa Llobera, Joan Alcover i Emili Guanyavents.

Seguidament (pàgina 207), Arnau de Cativer i Arlà dedica un text poètic a la figura de Màrius Dordal.

Joan Vallès i Pujals dedica cinc planes (pàgines 208-212) a reflexionar sobre la municipalització de serveis. El catalanisme veu cada cop més proper l'arribada de l'autogovern i es planteja el seu model a seguir. Vallès i Pujals contraposa els conceptes germànic –el municipi és una entitat pròpia- i el francès –la municipalitat és una concessió de l'Estat- i analitza les diverses aplicacions possibles i classes. L'advocat egarenc conclou afirmant que la visió afrancesada i centralitzadora del govern estatal impedeix legalment la municipalització de serveis malgrat que, afegeix, mica en mica es va suprimint aquesta concepció.

Les reflexions més político-jurídiques donen pas al poema *Cançó ferventa*, de Ramon Vinyes (pàgines 213-215).

Joaquim Torres Garcia (pàgines 216-217) reflexiona sobre les diferències entre literats i artistes.

Seguidament, la revista publica una crítica de la composició *Les beneventuranses* del belga Cesar Frank, a càrrec del músic i crític francès Vicent d'Indy i traduïda per Vicens Maria de Gibert (pàgines 218-222).

Joan Llongueras, de la seva banda, publica (pàgines 223-232) un extens treball sobre l'organització del moviment popular musical a Catalunya. Davant la poca tasca divulgadora que, al seu parer, s'ha fet de la música durant el període de la Renaixença, Llongueras defensa l'establiment d'una educació formal en aquesta matèria.

Com és habitual, *Empori* publica unes làmines amb reproduccions d'un autoretrat de Velázquez, la Gioconda, Rembrandt, el Greco, Goya i Van Dyck, que s'acompanyen amb un text reflexionant sobre la tècnica del retrat.

A Coses *assenyalades*, es parla de l'Orquestra Filarmònica de Berlín, un certamen literari en record de Jaume I, un concurs lexicogràfic a Sant Andreu del Palomar i una mostra de quadres de Torres i Garcia. Finalment, l'exemplar es tanca amb les seccions habituals dedicades a les novetats literàries i a l'agenda cultural del mes.

15.2.13 Any II. Núm. 13 (Juliol 1908)

L'exemplar de juliol s'obre amb la segona part de l'article de Joan Vallès i Pujals sobre la municipalització dels serveis (pàgines 1-5). L'advocat de Terrassa es planteja, inicialment, la necessitat o no que els ajuntaments ofereixin directament serveis als seus habitants. Vallès defensa que cada municipi ofereixi només allò que pugui posar a disposició dels seus ciutadans en funció de les seves possibilitats i que no hi cerqui únicament un rèdit econòmic. L'objectiu final de tot plegat, defensa, és evitar monopolis i afavorir les classes populars més desvalgudes. Després d'esmentar possibles vies d'aplicació i de repassar els principals arguments contraris a la municipalització de serveis, Vallès i Pujals conclou criticant l'endarreriment que es viu a l'Estat en aquesta qüestió respecte a d'altres països d'Europa.

Seguidament, Josep Maria López-Picó publica la prosa poètica *Crepuscles* (pàgines 6-7).

A continuació, es reproduïx la ponència *Els documents epistolars d'arxiu i la història de la llengua* de Josep Calmette pronunciada al I Congrés Internacional de la Llengua Catalana (pàgines 8-11).

Seguidament, la revista publica la segona part de la crítica de la composició *Les beneventuranses* del belga Cesar Frank, a càrrec del músic i crític francès Vicent d'Indy i traduïda per Vicens Maria de Gibert (pàgines 12-16).

Francesc Sitjà i Pineda publica una detallada biografia del pintor canari Néstor Martín Fernández de la Torre (pàgines 17-24 ter). El text inclou la reproducció de sis dels seus quadres.

L'exemplar també reproduïx les poesies *Matinada d'estiu a Borgonya*, *Cançó íntima* i *Cant del pastor, poeta*, de Joan Puig i Ferrer (pàgines 25-27).

La revista també publica la part final de l'extens treball sobre l'ensenyament a Alemanya elaborat per F. Kuhlmann i traduït per Bonaventura Cunill (pàgines 28-38).

Ernest Escalas fa una crítica, al seu torn, sobre tres dels seus quadres (pàgina 39). Es tracta d'*Els cims*, *La plana* i *The bitterness of dawn*.

Seguidament, apareixen els poemes *La fe* i *L'esperança* del poeta Francesc Tomàs Estruch (pàgina 40).

A *Coses assenyalsades*, la revista recull informacions sobre la publicació del *Butlletí del Diccionari de la Llengua Catalana*, editat per mossèn Antoni Maria Alcover; l'aparició d'un número de la revista *Revue catalane*, de Perpinyà; el resum de dues conferències sobre música a càrrec de Domènec Español; l'anunci de la celebració d'un curs de musical organitzat per Émile Jaques Dalcroze, i una exposició de l'escultor Pau Gargallo. Així mateix, es dóna compte de les darreres novetats literàries i de l'agenda d'actes del mes.

15.2.14 Any II. Núm. 14 (Agost 1908)

L'exemplar corresponent al mes d'agost s'obre amb l'únic article signat per Francesc Maspons. El director de la revista hi publica el discurs pronunciat el 9 de juliol a Vic durant una jornada d'homenatge al clergue Jaume Balmes, organitzada per l'associació Catalunya Vella (pàgines 41-48). Maspons no amaga la seva admiració per Balmes, a qui considera un dels pares del nacionalisme català d'inspiració cristiana, corrent amb què tant s'identifica. El jurisconsult ressalta la seva vigència malgrat els canvis socials viscuts durant la segona meitat del segle XIX i principis del XX i, tot exalçant la grandesa del seu pensament filosòfic, decideix centrar-se en el seu catalanisme, un vessant, al seu parer, menystingut injustament. Per a Maspons i Anglasell, Balmes fou, sobretot, un dels precursors que influí poderosament sobre els líders del catalanisme cultural i polític. L'advocat i periodista defensa que la seva obra perdura, precisament, per les seves reflexions i plantejaments de futur que sobrepassen les vicissituds de l'actualitat més concreta i encotillada. Maspons també defensa la catalanitat de Balmes, més enllà que la seva principal producció fos escrita en castellà. Malgrat no utilitzar el català, el jurisconsult hi veu un contingut -"un esperit de tal naturalesa", diu- clarament catalanista i adreçat al seu poble. La voluntat constant de convèncer el lector més que no pas formular sentències irrefutables el situa, segons Maspons, de ple en els principis fundacionals del catalanisme. Per a Maspons i Anglasell, tot i no parlar explícitament de política catalana, tant el fons com la forma dels seus escrits el converteixen en un precursor i en un autor eminentment catalanista; la Renaixença, defensa el jurisconsult, beu directament de les seves fonts. Finalment,

Maspons situa l'entrada en política del catalanisme en la línia de les reflexions de Balmes conforme només des de l'acció de govern es pot assolir el bé col·lectiu.

El relleu el pren una crònica sobre la celebració del darrer Congrés d'Economia, a càrrec de Manel Reventós (pàgines 49-52). L'articulista fa un recorregut sobre les principals propostes plantejades, tot ressaltant la manca de cultura econòmica existent al país.

Seguidament, Guerau de Liost (Jaume Bofill i Mates) i publica el seu poema *Lloança de Magdalena, mare dolcíssima* (pàgines 53-58).

A continuació, es dóna pas a la part final de l'estudi sobre la municipalització de serveis, elaborat per Joan Vallès i Pujals (pàgines 59-60).

Joaquim Torres Garcia publica, tot seguit, un comentari crític a l'obra de l'artista Joan González, que inclou la reproducció de quatre dels seus quadres, tots de caire rural i natural (pàgines 61-66).

Joan Enric Iranzo, de la seva banda, elabora un recorregut biogràfic sobre la figura del naturalista suec, Carl von Linneo (pàgines 67-71).

Al capítol de les traduccions, la revista reproduïx un article de J. K. Huysmans que tracta sobre el simbolisme de les catedrals (pàgines 72-73). L'adaptació va a càrrec de Miquel R. Ferrà.

A continuació, *Empori* publica la partitura i la lletra de la composició musical, *Francisca ferrera* (pàgina 74).

A *Coses assenyalsades*, la revista recull la memòria de l'Institut d'Estudis Catalans del 1907; un petit conte de Lluís Domènech i Muntaner; un seguit d'expressions catalanes, segons Joan Amade; les darreres novetats editorials, i el repàs a les activitats culturals programades per a tot el mes.

15.2.15 Any II. Núm. 15 (Setembre 1908)

El número corresponent al mes de setembre s'obre amb la reproducció d'una conferència de Joan Maragall sobre Mozart, pronunciada a l'Associació Wagneriana de Barcelona (pàgines 75-82). Després de contraposar la seva figura a la de Bach i Wagner, Maragall exalta la producció de Mozart i repassa algunes de les seves obres més conegudes i els efectes, l'impacte, que li provocaren.

Seguidament, la revista publica el conte *El lliris grocs*, del llibre *Memòries*, de Mistral, traduït per mossèn Blazy (pàgines 83-85).

Vicens Maria de Gibert elabora una biografia del músic i crític Vicent d'Indy (pàgines 86-89).

Publicació de la poesia *Excelsior*, de Miquel R. Ferrà (pàgines 90-91).

A continuació, *Empori* recull una ressenya biogràfica del geòleg Carles de Gimbernat, elaborada mossèn Marià Faura i Sans (pàgines 92-100).

En les següent planes (pàgines 101-102), la revista reproduïx la partitura i la lletra de l'obra *Les dues germanes*.

Seguidament, es reproduïx una sèrie de vuit dibuixos de Joan Llimona titulats *Pensant, Inquietud, Conformitat, Cansament, Sant Josep Oriol curant malalts, Mort de Sant Josep Oriol, L'experiència dictant la llei inspirada per la justícia i Records*.

A *Coses assenyalades*, es dona compte de la petició de l'Institut d'Estudis Catalans per tal que la Diputació de Barcelona adquireixi la biblioteca Aguiló; la publicació de l'Associació Wagneriana de Barcelona d'un volum de 500 pàgines amb 35 conferències pronunciades al seu local; la reproducció d'un article aparegut al *Correo catalán* d'una excursió a Olesa de Bonesvalls; una fe d'errates respecte al resum de les conferències ofertes per Miquel Domènech Español a Barcelona, i una reproducció del discurs inaugural dels Jocs Florals de Puigcerdà ofert per François Tresserre.

15.2.16 Any II. Núm. 16 (Octubre 1908)

La revista del mes d'octubre dedica les seves primeres planes a un estudi de Guerau de Liost analitzant la seva pròpia obra, *La muntanya d'Ametistes* (pàgines 103-109). Jaume Bofill explica el procés creatiu i els seus símbols, sobretot en tractar-se d'una composició de la seva etapa inicial. El seu pròleg, redactat per Eugeni d'Ors, es considera la plasmació del programa del moviment conegut com a Noucentisme.

Seguidament (pàgines 110-114), Joan Alcover hi publica un estudi biogràfic del músic balear, Antoni Noguera.

Joaquim Torres Garcia pren el relleu amb un assaig sobre el paper de la pintura i l'escultura literàries (pàgines 115-116).

La revista també publica el poema de Joan Llongueras, *Arri, arri, cavallet*, musicat per Enric Morera (pàgines 117-118).

Tot seguit, *Empori* se centra en l'anàlisi crític de l'obra de l'escultor Pau Gargallo (pàgines 119-126). El treball i la tria de reproduccions de les seves peces van a càrrec de Francesc Sitjà i Pineda.

A continuació, es reproduïx un capítol de *Dietari íntim d'un estudiant*, un text que el filòsof Tomàs Carreras i Artau va anar escrivint durant el 1902, en la seva època d'estudiant (pàgines 127-129). L'entrada analitza les classes del catedràtic Nicolás Salmerón, mort un mes enrere.

Seguidament, les planes d'*Empori* acullen la poesia de mossèn Marià Serra i Esturi, *Epístola d'Horaci a Lolli* (pàgines 130-132).

En aquest número d'octubre, la revista incorpora una novetat respecte a edicions anteriors. Per primer cop, la publicació reproduïx la comèdia *És impossible pensar en tot*, del dramaturg Alfred de Muset (pàgines 133-148). La traducció va a càrrec d'Emili Vallès.

Novament, la poesia pren el relleu amb la publicació de *La folla*, de Sully Prudhomme i traduïda per Maria Antònia Salvà (pàgina 149).

La música també té el seu apartat amb la lletra i la partitura de la cançó Pau Gibert, peça popular harmonitzada pel mestre Bosch (pàgina 150).

A *Coses assenyalades*, la revista fa esment de la publicació del segon volum de l'obra *Cançoner selecte*; l'aparició de la nova revista gironina *Studi*; recull un sonet de Masó i Valentí; parla dels concerts organitzats al Palau de la Música; la constitució d'una nova empresa teatral encapçalada pel col·laborador d'*Empori*, Adrià Gual; la reproducció d'un article d'Eduard Chavarrí aparegut a *Revista musical catalana*, i la fundació d'una escola de cal·listènia al Japó. La secció clou amb un recull de novetats literàries i l'agenda d'actes.

15.2.17 Any II. Núm. 17 (Novembre 1908)

L'exemplar del mes de novembre s'obre amb un assaig literari de Rossend Serra i Pagès (pàgines 151-155). El treball, concebut com una continuació d'un article anterior publicat al número 4 d'*Empori*, analitza el paper de l'amor, la psiquis i el mite del cavaller Partinoble a la tradició rondallística catalana. Serra i Pagès recorre alguns especialistes de la literatura popular com Francesc Maspons i Labrós.

Seguidament, al revista publica la poesia *Record de Sòller*, dedicada a Josep Carner i obra de Joan Alcover i Maspons (pàgines 156-157). La composició és un avanç del llibre *Cap al tard*, pròxim a publicar-se.

Seguidament, la revista inclou un treball biogràfic sobre la figura del poeta alemany Ludwig Uhland, així com un anàlisi crític de la seva obra, a càrrec de R. Muntaner (pàgines 158-164).

A continuació, es publica la poesia *Elegia*, de Vicenç Solé (pàgines 165-166).

Joaquim Torres Garcia s'encarrega, tot seguit, de confegir un estudi sobre l'obra pictòrica d'Ivo Pascual (pàgines 167-174). Com és habitual, l'escrit s'acompanya d'una sèrie de reproduccions de quadres de l'artista de Vilanova i la Geltrú.

Sempre sensibles a la literatura europea, *Empori* publica la primera part del conte *El jugador d'escacs de Maelzel* d'Edgar Allan Poe, traduït per Alfons de Sanfost (pàgines 175-181).

Tot seguit, la revista cedeix les seves planes a la reproducció de la partitura i la lletra de la cançó popular *Maria*, segons l'harmonització del mestre Bosch (pàgina 182).

A *Coses assenyalades*, es reproduïx el discurs inaugural dels Jocs Florals de Reus, pronunciat per Josep Pin i Soler, i la futura celebració d'un curs d'astronomia organitzat per l'Ateneu Barcelonès i l'astrònom Josep Comas Solà, directori de l'Observatori Fabra. Tot seguit, es repassen les principals novetats literàries.

15.2.18 Any II. Núm. 18 (Desembre 1908)

L'últim número d'*Empori* s'obre amb un sonet de Guerau de Liost dedicat a Leonardo da Vinci (pàgina 183).

Seguidament, Josep Maria Tallada publica un treball de camp sobre el paper de la dona al món laboral (pàgines 184-187). L'estudi es basa en una enquesta realitzada a una seixantena d'empreses i un miler de dones que expliquen el tipus d'indústria a què es dediquen; les funcions assignades; el nombre de treballadores total al lloc de feina; el nombre de persones que comparteixen espai de treball; l'alçada, la llargada i l'amplada aproximada de l'esmentat espai; la durada de la jornada laboral; les condicions higièniques; la modalitat i quantitat del sou; les possibilitats d'aprenentatge; si es donen malalties atribuïbles a la feina; el compliment de les lleis pel que fa al descans, accidents de treball i explotació de menors; si pertanyen a alguna associació obrera o sindicat; si els homes fan la mateixa feina, i, en cas afirmatiu, si hi ha diferències de sou i durada de la jornada laboral. La principal conclusió a què arriba Tallada és que, malgrat els abusos exposats, cap de les dones pertanyien en aquell moment a cap associació obrera.

A continuació, la revista edita un llarg poema de Josep Maria López-Picó dedicat a Maria dels Dolors Creus (pàgines 188-191).

La lírica segueix centrant l'interès de la publicació. Francesc Sitjà i Pineda escriu una prosa poètica dedicada a Maria Sofia Mauroner (pàgina 192).

Al seu torn, Jaume Bofill i Ferro –cosí de Bofill i Mates- publica el poema *Cant del jove Mopsus* (pàgines 193-194).

Empori plasma, seguidament, la segona part del conte *El jugador d'escacs de Maelzel* d'Edgar Allan Poe, traduït per Alfons de Sanfost (pàgines 195-202).

Xavier Viura hi publica, a continuació, el seu poema *Nard*, un avanç del seu posterior llibre, *Primavera* (pàgines 203-204).

Novament la música té el seu espai amb la presència de la lletra i la partitura de la cançó popular *Capitel·lo*, musicada pel mestre Bosch (pàgines 205-206).

A *Coses assenyalades*, miscel·lània d'informacions, la revista parla de les darreres estrenes del teatre Novetats, *Somni d'una nit d'estiu*, de Shakespeare, i *La dama enamorada*, de Joan Puig i Ferrer; un comentari a l'obra del portuguès, Ramos Coelho, i una reflexió sobre un estudi de psicologia publicat per Mr. Bugard.

15.3 Cronologia, estructura i mecanisme argumentatiu de *Claris*.

15.3.1 *Claris* n°1 (17 de maig de 1932).

L'editorial del primer número de la revista *Claris*, aparegut el 17 de maig de 1932, esdevé una autèntica declaració de principis dels arguments i les idees al voltant de les quals pivotarà la tasca periodística de Francesc Maspons i Anglasesell durant la seva etapa al capdavant del setmanari. L'eix bàsic parteix de la creença que l'Estat es nega a reconèixer la personalitat de Catalunya, amb la seva oposició a un Estatut acceptat en plebiscit el 2 d'agost de 1931 per més d'un 99% de suport masculí i acompanyat de 382.111 signatures de dones¹, atès que aleshores encara no tenien dret a vot.

Maspons estableix un paral·lelisme amb la negativa de Ferran VII vuitanta-nou anys abans a restaurar la Constitució de Cadis de 1808. La mateixa manca de visió del rei i la seva actitud reaccionària davant el clam de modernitat expressat per les Corts és la que ara porta l'Estat espanyol, al seu entendre, a rebutjar l'Estatut català: l'absolutisme de Ferran VII s'encarna ara, al seu parer, en un Estat que es nega a acceptar la voluntat de Catalunya. Les conseqüències, segons l'editorial, seran clares: de la mateixa manera que l'absolutisme de Ferran VII va haver de cedir a les demandes dels constitucionalistes, l'Estat espanyol finalment haurà de reconèixer tot allò que

¹ IVERN i SALVÀ, Maria Dolors. *Esquerra Republicana de Catalunya*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1988, pàgines 132-133.

perta a Catalunya per dret històric. El principi del conflicte entre totes dues parts marca el seu cos argumentatiu:

Malgrat les promeses fetes i el tracte convingut, malgrat la sanció d'un plebiscit, l'Estat espanyol que va rebre oficialment l'Estatut redactat per Catalunya, no en fa cap cas, i en posa en el seu lloc un altre que vol substituir i és l'únic al qual s'avé a donar bel·ligerància; transigeix que hi hagi Estatut, però no amb la voluntat de Catalunya; ofereix donar facultats, però no vol reconèixer que Catalunya les tingui per dret propi; està disposat a consentir que els catalans tinguem una certa autonomia, però no que Catalunya tingui personalitat².

La desconfiança amb el paper de l'Estat espanyol respecte a l'Estatut sorgeix ben aviat, al primer apartat dedicat al comentari de la sessió del primer dia. El discurs de presentació a les Corts del president de la República, Niceto Alcalá Zamora, assenyalant que el govern portava l'Estatut a debat sense haver-lo llegit ni estudiat suggereix a la redacció de *Claris* que l'Estat incompleix el pacte de presentar-lo com un ponència de govern i, per tant, s'allibera de tota identificació i compromís³. Maspons insisteix en el principi de desconfiança com a motor dels seus escrits al voltant de les relacions entre l'Estat i Catalunya en general, i durant la discussió de l'Estatut de Núria, en particular.

L'anàlisi dels primers discursos de polítics espanyols pretenen reforçar la idea que la finalitat última del debat a Corts és aigualir les reclamacions catalanes. De fet, de la intervenció del president de la Comissió Parlamentària de l'Estatut de Catalunya, el periodista i pedagog Luis Bello, *Claris* ja dedueix que la discussió ha mort i que l'objectiu últim de l'Estat és desarticlar la voluntat catalana i convertir-la en una regió com qualsevol altra. El desencís amb la República, segons Maspons, és latent:

El temps ha passat en va i ha passat en va la proclamació de la República; després de les promeses dels primers dies, després dels decrets del Govern espanyols sobre l'Estatut i després del plebiscit, essencialment estem com estàvem abans; la personalitat de Catalunya no existeix; els catalans no tenim facultats pròpies; el territori català és un conjunt de quatre províncies que es poden acollir a uns articles de la Constitució espanyola i formar una regió igual a la d'Extremadura o a la de Múrcia⁴.

Bona part del primer número de *Claris* (una pàgina i mitja sobre quatre), Maspons l'esmerça en contrarestar els arguments del republicà conservador, Miguel Maura. L'advocat i periodista insisteix des de les seves planes en el dret de Catalunya a actuar amb una personalitat jurídica plena diferenciada de l'Estat espanyol. Maspons reclama, en oposició al discurs de Maura, plenes competències en ordre públic per evitar l'acció hostil d'un hipotètic govern espanyol extremista; un nou règim

² *Claris. Comentari a la vida nacional catalana*. 1, 17 de maig de 1932, pàgina 1.

³ Ídem.

⁴ Ídem. Pàg. 2.

d'ensenyament que garanteixi la supervivència del català; un sistema judicial amb jutges i funcionaris que no bandegin el català de la seva activitat diària, i una hisenda que permeti la sobirania fiscal de Catalunya.

El primer número de *Clarís* es tanca amb un principi fonamental que marcarà el seu corpus argumentari: l'encaix de l'Estatut, aprovat per plebiscit l'agost de 1931, dins la Constitució republicana, promulgada el 9 de desembre de 1931. Segons el setmanari, l'aprovació de la Carta Magna un cop ja se sabia el contingut del text català va comportar de facto la negativa de les Corts republicanes a acceptar l'Estatut, atès que molts dels seus articles entraven en contradicció amb les seves arrels d'afirmació, fins al punt de convertir-lo en impossible.

Amb una curta estona el senyor Sánchez Román -advocat i polític republicà madrileny- ha demostrat que la Constitució anul·la l'Estatut completament, i que, per tant, la solució sols pot ésser mantenir l'Estat únic integral, que va implantar Felip V⁵.

15.3.2 *Clarís* nº2 (24 de maig de 1932)

El segon número, del 24 de maig, se centra en el decalatge de dates entre l'aprovació de l'Estatut i el de la Constitució, element clau en l'argumentari de Maspons. L'advocat i periodista dóna un valor preponderant al text català aprovat per referèndum, de manera que el debat a les Corts espanyoles ha de partir d'aquesta premissa. Això no obstant, al seu parer, la discussió no es produeix entre iguals i les sessions avancen al marge de la llei catalana. L'editorial del segon número de *Clarís* és força clar en aquest aspecte, les Corts espanyoles no reconeixen la sobirania catalana que emana de l'Estatut:

Les Corts parteixen de la base que Catalunya és un territori legalment igual a qualsevol territori espanyol, sotmès a les mateixes lleis i obligat als mateixos deures. És a dir, discuteixen al marge de la legislació vigent. Els acords que prenguin partint d'aquesta base, seran, per tant, fora de llei⁶.

L'editorial de *Clarís* deixa clar que, al seu entendre, la proclamació de la República ha alterat la posició de Catalunya envers Espanya i que l'aprovació de l'Estatut, amb el seu ampli suport popular expressat a les urnes, així ho sentència. Per aquest motiu, afirma, la posterior Constitució no pot alterar el contingut del text català, que ja ha esdevingut llei.

Francesc Maspons analitza l'última part del discurs del diputat Sánchez Román per identificar i intentar refutar els arguments esgrimits pels partidaris de retallar

⁵ Ídem. Pàg. 4.

⁶ *Clarís. Comentari a la vida nacional catalana*. 2, 24 de maig de 1932, pàgina 1.

l'Estatut: el text no és fruit d'un pacte amb les Corts i la seva aplicació està supeditada al contingut de la Carta Magna. *Clarís* identifica en el discurs del polític i escriptor José Ortega i Gasset una voluntat inequívoca de plasmar el debat sobre l'Estatut en una disjuntiva de tot o res, partint de la base que qualsevol concessió serà entesa com una rotunda derrota⁷. El discurs d'Ortega i Gasset només pot partir, a parer de Maspons, d'un sentiment i una ideologia semblant al pseudo-dret públic absolutista del segle XVII. Novament, l'objectiu és establir un enfrontament entre una pretesa cosmovisió moderna i democratitzadora del catalanisme representat per l'Estatut, amb un nacionalisme espanyol suposadament cec i ancorat en uns deliris de grandesa més propis del segle XVIII:

Per al senyor Ortega i Gasset, com per als qui el precediren en l'ús de la paraula, la normalitat comença quan Felip V entrà a Catalunya amb un exèrcit i la dominà per la força; ni existeix la història anterior d'Espanya ni la de Catalunya, ni els catalans som qui som, ni tenim cap dret, ni parlem i sentim en català⁸.

El diàleg entre territoris iguals que defensa Francesc Maspons, sustentat en la legitimitat que al seu entendre li atorga una llei aprovada per plebiscit, no és possible davant d'unes Corts majoritàriament unitaristes i que es mostren poc receptives envers un text que difícilment pot encaixar amb una Constitució redactada amb posterioritat i sense tenir en compte el contingut de l'Estatut. I en aquest punt, *Clarís* detecta poques diferències entre les Corts republicanes i la monarquia d'Alfons XIII. Al seu parer, les esperances provocades pel canvi de règim s'esvaeixen ben aviat, víctimes d'un esperit i uns mètodes "espanyolistes" que impossibiliten l'exercici dels seus drets. Les pàgines de *Clarís* conclouen asseverant que la "qüestió catalana" existeix perquè la població se n'ha adonat que el seu problema d'encaix es perpetuarà tant amb la República com amb la monarquia borbònica.

Precisament, per aquest motiu, el setmanari traça un paral·lelisme entre Catalunya i Cuba, una de les últimes colònies en independitzar-se d'Espanya. Maspons veu tardana l'oferta de concert econòmic seguint el model basc i considera que, com a l'illa caribenya, a força de negacions s'ha aconseguit generar una consciència clarament oposada a seguir subjecte a un règim qualificat "d'uniestatista". El problema, doncs, afirma, no és d'autonomia sinó de restitució de sobirania:

⁷ Ídem.

⁸ Ídem. Pàg. 2.

No es tracta d'aplicar la Constitució espanyola a Catalunya, sinó exactament del contrari, d'alliberar Catalunya de l'uniestatisme absorbent i negador al qual la va subjectar Felip V i que la Constitució espanyola perpetua⁹.

El paper dels diputats catalans també servirà per reforçar les idees marc de l'argumentació de Maspons. Des de la tribuna de *Clarís*, l'advocat i periodista matisa els discurs del diputat d'Unió Socialista de Catalunya, Rafael Campalans, i insisteix que l'Estatut, un cop sotmès a referèndum, no pot encaixar dins la Constitució espanyola. Així mateix, l'advocat i periodista també rebutja l'afirmació de José Ortega y Gasset, segons la qual "Catalunya es va unir voluntàriament a la resta d'Espanya"¹⁰. Maspons estableix que en la unió dinàstica dels Reis Catòlics no va intervenir per res la voluntat dels pobles i que, per aquest motiu, el règim no va transcendir a la seva governació ni a les seves institucions. *Clarís* defensa que la unió del rei Felip I català –Felip II espanyol– és purament personal i que només implica que una mateixa corona ostenta diferents poders estatals. La conquesta posterior de Felip V tampoc suposà, segons es desprèn de les reflexions del setmanari, una unió voluntària dels dos regnes atès que va desembocar en un enfrontament violent que només es va poder resoldre per la força de les armes:

En dret públic és cosa elemental que mentre un territori està subjectat a un règim imposat amb violència, protestat per ell, els seus actes no tenen valor de submissió¹¹.

15.3.3 *Clarís* nº3 (31 de maig de 1932)

Amb l'aparició del tercer número de *Clarís*, el 31 de maig, l'argumentari de Francesc Maspons salta a l'esfera europea. L'advocat i periodista equipara el debat sobre l'Estatut amb altres casos d'arreu del continent, el qual Maspons sempre observava atentament. L'editorial del setmanari és aprofitada pel seu director per establir paral·lelismes i diferències amb d'altres exemples similars.

Francesc Maspons pretén defensar la viabilitat de modificar una constitució sempre que serveixi per respectar la voluntat popular d'un territori determinat. Així, des de la revista s'esmenten els exemples de Dinamarca, com a Estat que va alterar la seva Carta Magna per donar cabuda a l'Estatut d'Islàndia de 1918; Suïssa, que va reescriure la seva Constitució per encabir les reivindicacions dels cantons de Zuric, Fribourg, Appenzel interior i Thurgòvia; Lituània, que va fer el mateix el 1924 per ajustar-se a la

⁹ Ídem.

¹⁰ Ídem. Pàg. 3.

¹¹ Ídem.

personalitat jurídica del territori de Memel, i Txecoslovàquia, que va canviar la seva llei bàsica per poder incloure dins les seves fronteres el país rutè del sud dels Càrpats¹². L'actuació d'aquests països arrela en el seu argumentari com a precedent d'Estats que poden modificar la seva Constitució a fi i efecte de reconèixer la personalitat jurídica pròpia d'un territori determinat. L'actuació de l'Estat espanyol, però, dista encara molt, a ulls de Maspons, d'aquesta maduresa democràtica.

La seva manera de fer, ensenya com ha d'ésser considerada l'actuació de les Corts espanyoles, que fan exactament el contrari i volen supeditar l'Estatut de Catalunya a la Constitució espanyola¹³.

Maspons té clar que, de no produir-se aquesta adaptació, les Corts espanyoles incompliran amb la lletra de l'Estatut. L'advocat i periodista critica el doble discurs que, al seu parer, empra l'Estat espanyol als organismes internacionals i fronteres endins respecte als drets de les minories. Bona part de l'argumentari del director de *Claris* també girarà, doncs, al voltant de l'actuació del govern espanyol a institucions europees com el Tribunal de Justícia Internacional de l'Haia, on l'Estat, que hi té un representant, aparentment adquireix una sèrie de compromisos que després no aplica als diferents territoris sota la seva gestió. La seva visió d'una Europa forta, unida i respectuosa amb les demandes de les nacions sense estat fa acte de presència al seu discurs.

El Tribunal de l'Haia [...] fa radicar la sobirania en la voluntat dels pobles, i afirma, que un poble en té plenament mentre no l'ha renunciada amb un autèntic acte de voluntat, que Catalunya no ha fet mai¹⁴.

L'oposició de les Corts espanyoles a l'Estatut només pot comportar, a judici de l'advocat i periodista, un enfrontament perpetu amb Madrid i un increment del sentiment separatista català¹⁵. Segons el seu argumentari, d'haver respectat el text estatutari, el problema s'hagués resolt durant molt de temps. Maspons és del parer que a Catalunya li interessa que Espanya es modernitzi i esdevingui un país ric, però, sobretot, que l'Estat no entorpeixi el progrés català. L'autèntic problema entre les dues nacions, assegura, és la negativa de les Corts espanyoles a permetre que Catalunya disposi d'unes facultats plenes desenvolupades al marge dels dissenys de Madrid. Independentment de qui governi a l'Estat, el govern català, assevera, ha de tenir blindades les seves competències.

¹² *Claris. Comentari a la vida nacional catalana*. 3, 31 de maig de 1932, pàgina 1.

¹³ Ídem.

¹⁴ Ídem. Pàg. 3.

¹⁵ Ídem.

15.3.4 *Claris* n°4 (7 de juny de 1932)

Amb el quart número, del 7 de juny, des de la tribuna de *Claris*, Francesc Maspons torna a recórrer a exemples europeus per defensar, en aquest cas, el valor suprem que jurídicament té un plebiscit. A Estònia, Alemanya, Àustria, Irlanda, Letònia, Lituània, Suïssa, l'estat de Prússia i la ciutat lliure de Dantzig, les constitucions han de ser modificades en cas que així ho determini un referèndum popular¹⁶. Per aquest motiu, Maspons insisteix en l'obligació de les Corts espanyoles a modificar la seva Carta Magna per tal d'encabir un Estatut, el català, avalat per 598.649 vots masculins (99,26% dels electors i 75% del total del cens) i la signatura de 382.111 dones i 102.063 immigrants encara no censats¹⁷. Això no obstant, l'expressió popular catalana considera que segueix sense ser respectada.

El plebiscit català [...] va ésser exigít per un decret de l'Estat espanyol, que signà el senyor Alcalà Zamora, president del Govern Provisional, com a garantia que l'Estatut era veritable expressió de la sobirania del poble català, i això malgrat, el Parlament espanyol obra com si no existís. Les dades referides poden donar idea de quina força tenen, segons el modern dret públic, els acords seus que el contradiguin¹⁸.

Al llarg de la seva quarta aparició al carrer, el setmanari *Claris* introdueix un nou element a qüestió: la –al seu entendre- dubtosa legitimitat de les Corts espanyoles, no només a discutir sobre el contingut de l'Estatut, sinó, directament, a negociar-hi. Per al seu director, la disjuntiva és només una: aprovar el text tal qual ha estat votat per la ciutadania o bé rebutjar-lo¹⁹. Arran del que considera drets històrics inalienables, l'esperit estatutari no és arrencar un compromís a l'Estat per modificar una determinada estructura pública com si es tractés d'una regió qualsevol, sinó eliminar la subjecció a la qual, segons assegura, “despòticament la va subjectar el primer rei de la dinastia borbònica”²⁰. Per a la revista, els maximalismes a l'hora de reclamar una major quota d'autogovern no admeten lectures tèbies ni aproximacions intermèdies; és a dir, o caixa o faixa.

Maspons estableix que Catalunya no és un territori provincià per dos motius. El primer, pels seus drets històrics, i el segon, per la regència d'una llei continguda en dos decrets de la Generalitat referents a l'Estatut i a dos de l'Estat espanyol que hi concorden. Només dues setmanes després de la proclamació de la República, els decrets

¹⁶ *Claris. Comentari a la vida nacional catalana*. 4, 7 de juny de 1932, pàgina 1.

¹⁷ IVERN i SALVÀ, Maria Dolors. *Esquerra Republicana de Catalunya*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1988, pàgines 132-133.

¹⁸ *Claris. Comentari a la vida nacional catalana*. 4, 7 de juny de 1932, pàgina 1.

¹⁹ Ídem. Pàg. 2.

²⁰ Ídem.

recullen que Catalunya “podrà regular lliurement per ella mateixa, i dintre les normes fonamentals que resultin establertes, la seva vida interior, per decisió sobirana del sufragi universal”²¹. Maspons lliga aquest text amb el tractat signat entre Irlanda i Anglaterra el 6 de desembre de 1921, i contraposa l’actitud del govern anglès, disposat a modificar la seva constitució, amb la de la República espanyola, contrària a alterar la seva Carta Magna.

L’advocat i periodista entén, a més, que, segons el Tribunal de Justícia de l’Haia, un Estat només deixa d’existir quan així ho decideix voluntàriament la seva població, fet que, assegura, no s’ha produït mai amb Catalunya. Novament l’exemple europeu serveix per establir paral·lelismes amb altres nacions que han recuperat la seva independència després d’haver estat dominades per imperis ja desapareguts: Polònia, Sèrbia i Txèquia.

Francesc Maspons té clar que l’actitud hostil d’un segment considerable dels diputats espanyols cap a les reclamacions catalanes aprovades en plebiscit atia el desinterès de bona part de Catalunya de compartir un sentiment nacional amb Espanya.

[Miguel Maura] S’alarma que els catalans girin els ulls vers la Generalitat i es considerin deslligats de la Constitució espanyola, i hauria de recordar que el que més ha contribuït a desvetllar la consciència catalana, és l’afany espanyolista d’abassegar²².

L’article número 2 de l’Estatut, on s’afirma que el poder de Catalunya “emana del poble i el representa la Generalitat”²³ és utilitzat per Maspons de base jurídica per negar qualsevol retallada del text per imperatiu de les Corts espanyoles i per afermar l’estatus jurídic de Catalunya com a Estat, que, al seu parer, viu d’igual a igual i amb independència d’un altre territori –Espanya- amb qui comparteix unes sinèrgies. Retorna, doncs, al concepte d’una corona, diferents regnes.

15.3.5 Claris nº5 (14 de juny de 1932)

El 14 de juny apareix el següent exemplar de la revista. Per a Francesc Maspons i el catalanisme decimonònic que ell mateix representa, l’actitud de les institucions catalanes dista molt del de les Corts espanyoles. Per a l’advocat i periodista, l’Estatut aplega les condicions de pacte exigides pel poble català un cop cau la monarquia

²¹ Ídem.

²² Ídem. Pàg. 3.

²³ DDAA. *Volem l’Estatut. Els estatuts de Catalunya comparats*. Barcelona: Edicions La Magrana, 1977, pàgina 20.

borbònica i les remet a Madrid per tal que la capital de l'Estat valori i decideixi si li convé mantenir la seva relació amb Catalunya²⁴, sense imposicions.

Per contra, segons *Clarís*, l'Estat respon col·locant-se al mateix nivell que Felip V i els seus successors i amenaçant amb una retalla del text estatutari, una prerrogativa per a la qual, considera, no està legitimat, atès que la seva única opció passa per acceptar-lo o refusar-lo, però mai alterar-lo, i menys quan ha estat aprovat en plebiscit per una abassegadora majoria del poble català. Tan sols amb una altra consulta, afirma, es podrien acceptar els canvis.

El nou editorial de *Clarís* entén que les possibles modificacions proposades per les Corts espanyoles només poden ser tingudes en compte com a contraofertes, però mai com a ordres imperatives. Arribats a aquest punt, Maspons entén que al govern català només li quedarien dues possibilitats: o bé tornar a celebrar un nou plebiscit o bé convocar eleccions amb el caràcter de constituents perquè hi hagués un òrgan de la sobirania catalana que les pogués sancionar o rebutjar. L'esgotament de l'esmentat procediment, segons el setmanari, faria retrocedir Catalunya novament al 14 d'abril de 1931, moment de la proclamació de la República catalana²⁵.

Els casos europeus, com Finlàndia, Gràcia i Turquia, que van patir el domini de russos i turcs, s'utilitzen, novament, per reforçar el cos argumentari de Maspons. La concessió de facultats –competències- i delegacions al govern de la Generalitat per part de les Corts espanyoles no són més que un signe, a parer del director del setmanari, de com la República espanyola dóna ara per bona l'espoliació del primer rei de la dinastia borbònica²⁶.

Durant la discussió dels tres primers articles de l'Estatut, les Corts espanyoles proposen canviar el punt del primer en què s'afirma que Catalunya “és un Estat autònom dintre la República espanyola” pel de “regió autònoma”²⁷, un aspecte de vital importància jurídica per a Maspons. La Constitució defineix la regió com un conjunt de províncies que gaudiran de les facultats que concedeixin les Corts, precepte rebutjat per endavant per l'advocat i periodista.

De manera, concretant el cas a Catalunya, que cada vegada que aquest organisme espanyol [el Tribunal de Garanties Constitucionals] cregui que l'interès general d'Espanya demana que la

²⁴ *Clarís. Comentari a la vida nacional catalana*. 5, 14 de juny de 1932, pàgina 1.

²⁵ Ídem.

²⁶ Ídem. Pàgs. 1-2.

²⁷ DDAA. *Volem l'Estatut. Els estatuts de Catalunya comparats*, pàgina 20.

Generalitat faci alguna cosa contra l'interès de Catalunya, la Generalitat es veuria forçada a actuar contra l'interès català i a obligar els catalans a benefici de l'interès general espanyol²⁸.

Claris considera, doncs, que tota decisió presa sense tenir en compte la voluntat dels ciutadans via plebiscit, ajudarà a visualitzar plenament l'abast del conflicte i, en conseqüència, permetrà resoldre'l amb més facilitat atès que les possibilitats, conclou, se simplificaran.

15.3.6 *Claris* nº6 (21 de juny de 1932)

L'inici del debat pel primer punt de l'Estatut de Núria encén els ànims i introdueix nous elements a discussió. El més significatiu, segons l'exemplar de *Claris* aparegut el 21 de juny, és el d'autodeterminació, ja que, al seu parer, les Corts espanyoles l'entenen com un desig de Catalunya de constituir-se com una regió autònoma dins de l'Estat, i Maspons com un requisit indispensable perquè la ciutadania decideixi erigir-se finalment en regió autònoma o bé, directament, en Estat. El resultat de la voluntat popular torna a ser cabdal en l'argumentari de Maspons i Anglasesell.

La força de Catalunya a l'hora de defensar allò que la seva població –masculina– ha aprovat en plebiscit serveix l'advocat i periodista per introduir nous elements a la seva retòrica. El director de *Claris* acusa els parlamentaris catalans d'ajupir-se davant les pressions espanyoles per por a un enfrontament armat. Maspons rebutja qualsevol vell·leïtat violenta i remarca que la força més eficaç sempre s'empara en la moral i el dret. Per a ell, la jurisprudència creada pel Tribunal de l'Haia ha atorgat una base jurídica a les aspiracions catalanes que s'afegeix als seus drets històrics. A més, la sola possibilitat que la discussió només pugui ser finida per la força de les armes implicaria, de retruc, que Espanya únicament podria resoldre els seus problemes mitjançant solucions atàviques i que, en conseqüència, qualsevol debat amb les Corts espanyoles seria completament inútil; reflexions, totes dues, amb les quals el periodista es mostra totalment en contra²⁹.

L'anàlisi de *Claris* estableix que el missatge real amagat al darrere d'aquesta afirmació tan acomplexada és el pessimisme i la manca de fe dels representants catalans en si mateixos. Maspons recorre a elements de caire més èpic per defensar les reivindicacions polítiques de Catalunya. Per un moment, abandona l'habitual semàntica jurídica i apel·la a sentiments com la confiança i l'entusiasme per reblar la seva causa.

²⁸ *Claris. Comentari a la vida nacional catalana*. 5, 14 de juny de 1932, pàgina 4.

²⁹ *Claris. Comentari a la vida nacional catalana*. 6, 21 de juny de 1932, pàgina 1.

La història del Renaixement català ensenya que sempre que Catalunya ha mantingut ferma la seva voluntat, s'ha fet temible. El que cal en els moments presents, és que s'hi mantingui, no pas entre cridòries i convulsions, sinó amb la màxima dignitat; que el poble català tingui consciència de si mateix, del que pot i del que s'exposa a perdre, i si manté la seva voluntat en aquestes condicions, no hi ha força humana, encara que sigui espanyola, que la pugui vèncer³⁰.

El sentimentalisme, la idealització i l'èpica passen a complementar els mecanismes argumentatius de la publicació: l'esperit abrandat pot ser suficient per vèncer qualsevol moviment opositor a les reivindicacions catalanes.

Maspons no s'està de criticar també el caràcter pactista de la Lliga Regionalista, de la qual opina que peca d'ingenuïtat en proposar com a solució el seu Estatut de 1901. Els més de trenta anys passats des de la seva redacció, assegura el periodista, l'han deixat desfasat i endarrerit. *Clarís* recorda que entremig hi ha aparegut la figura d'Enric Prat de la Riba, el polític que atorga el segell nacionalista al pensament català, de manera que, entén la revista, les solucions regionalistes han esdevingut envellides i totalment arcaiques. Retrocedir tres dècades és retornar als anys de Cuba, una època superada per a Maspons³¹.

Reprement el discurs jurídic i europeu, l'advocat i periodista recupera l'article 5è del Tractat de París, on Romania reconeix el dret dels seus habitants a escollir la nacionalitat que desitgi, per justificar l'apartat de l'Estatut que permet la població dels territoris limítrofes amb Catalunya a acollir-se a la ciutadania catalana. El rebuig de les Corts espanyoles esdevé, novament, un exemple per a Maspons de com Espanya se situa al marge de la jurisprudència europea en quan al reconeixement dels drets nacionals de les minories. Al seu entendre, els tractats europeus posteriors a la primera Guerra Mundial emparen, fins i tot, l'oficialitat del català com a llengua a dins del seu territori.

Per tot plegat, s'assegura des del setmanari, les decisions que prengui la cambra espanyola, encara que sigui amb els vots dels diputats catalans, no tindran valor si no són acceptades pels ciutadans mitjançant les urnes. *Clarís* defensa, també, que, des de la Revolució Francesa, els drets de l'home estan per sobre de determinades votacions parlamentàries "inútils".

Resolguin el que vulguin a Madrid, Catalunya continuarà tenint el dret de parlar el català tan fermament com sempre³².

³⁰ Ídem. Pàg. 2.

³¹ Ídem.

³² Ídem. Pàg. 4.

La dilació de les Corts espanyoles a atorgar l'oficialitat al català respon, a parer de la revista, al seu desig de no haver-se d'esforçar en aprendre una llengua més, fet que provocaria, al seu entendre, una fractura del seu isolament lingüístic i comportaria un innegable avenç cultural.

15.3.7 *Claris* nº7 (28 de juny de 1932)

Fidel a la seva cita setmanal, el setmanari *Claris* torna al carrer el 28 de juny, un mes i onze dies després de la seva primera aparició. El seu director, Francesc Maspons, ho aprofita per fer una petita aturada en el camí i recopilar tot el que ha donat de si la discussió de l'Estatut de Núria a les Corts espanyoles. Al seu habitual editorial, l'advocat i periodista analitza la tasca dels diputats catalans durant el debat i, element contextualitzador, introdueix tota una sèrie d'antecedents que permet valorar amb més coneixement de causa el seu paper en la defensa del text estatutari.

El tacticisme dels polítics catalans no convenç la línia editorial de *Claris*, que considera allunyada de perspectives reals de la població. Maspons apel·la a les manifestacions del Centre de Dependents del Comerç de la Indústria, les iniciatives d'alguns ajuntaments partidaris de l'Estatut i la reacció de la premsa comarcal per blasmar l'actuació dels diputats catalans i acusar-los d'estar sotmesos a la disciplina de llur partits. El director del setmanari exigeix la convocatòria d'un nou plebiscit que esclareixi el suport popular real dels polítics catalans a Madrid. De no ser així, afirma, la consulta popular de 1931 perd tot el seu valor i la seva legitimitat. Maspons conclou que discutir el text sense tenir en compte el resultat de les urnes és arrabassar de tota autoritat moral el propi debat i situar-lo a la mateix alçada, assevera, que la dictadura de Primo de Rivera.

És cert que, en la present avinentesa, la conveniència no és personal com en els dies de la dictadura; però essencialment per al cas, és el mateix. Ara, és seguir una tàctica política en lloc de l'altra; el mancament, des del punt de vista jurídic és igual; les dues accions consisteixen a avantposar una apreciació personal al vot dels ciutadans legalment manifestat³³.

La revista veu com un exemple de claudicació la modificació de l'article 5è de l'Estatut, que reconeix l'oficialitat del castellà i el català, però obliga la Generalitat a adreçar-se sempre a les autoritats espanyoles en la primera llengua³⁴, al contrari del que succeeix a d'altres països europeus com Suïssa, Polònia, Iugoeslàvia, Egipte i

³³ *Claris*. Comentari a la vida nacional catalana. 7, 28 de juny 1932, pàgina 2.

³⁴ DDAA. *Volem l'Estatut. Els estatuts de Catalunya comparats*, pàgina 20.

Txecoeslovàquia. Per a Maspons, es tracta d'un exemple més del nacionalisme agressiu i imperialista espanyol implantat per Felip V, que arriba, assegura, a la seva màxima expressió amb Miguel de Unamuno, qui, en la seva intervenció a les Corts, demana que el català no rebi la consideració d'oficial, per tal d'evitar la “deplorable” conseqüència que el castellà es pugui fer malbé³⁵.

15.3.8 *Clarís* n°8 (5 de juliol de 1932)

En el número 8 aparegut el 5 de juliol, Maspons insisteix en els paral·lelismes amb d'altres casos europeus. La modificació de l'article 7è de l'Estatut, on s'esmena la possibilitat que el poble català expressi la seva voluntat per mitjà d'eleccions i plebiscits³⁶, connecta, segons el punt de vista de *Clarís*, amb l'actitud de règims totalitaris, com Iugoeslàvia en relació amb Macedònia, i Polònia amb les seves minories ucraïneses³⁷. Per a l'advocat i periodista, Catalunya ha d'actuar amb contundència a la Societat de les Nacions perquè les seves reivindicacions siguin conegudes més enllà de les seves fronteres. L'europeisme de Maspons torna a fer acte de presència.

La delimitació de facultats només es pot establir, segons el corrent de pensament defensat per *Clarís*, des del respecte entre les dues parts implicades. Així succeeix, entén, amb els Estatuts d'Islàndia, Irlanda i Mont Athos (a Grècia), i així hauria de ser amb el de Catalunya. L'acord, reitera el setmanari, ha de basar-se en el respecte mutu i la conveniència d'ambdues parts.

Per contra, si es parteix del supòsit que Catalunya no és més que un conjunt de quatre “províncies”, la delimitació esdevé d'unes dificultats gravíssimes, perquè qualsevol facultat que se li atribueixi apareix, externament, com una concessió que no té altre justificant que les exagerades i desacostumades pretensions d'un territori “província” contrastat pel quietisme i la consciència de la resta que aquell no n'ha de tenir cap³⁸.

La visió internacional amb què Maspons i Anglasesell –vicepresident del Congrés de Nacionalitats Minoritàries d'Europa- impregna repetidament la qüestió catalana també arriba a les competències en matèria de relacions internacionals. Inicialment, l'Estatut delegava en el govern de la República sempre i quan, això sí, hi hagués una connivència mútua. En cas contrari, les facultats havien de retornar a Catalunya. Així almenys ho entén el director de *Clarís*, qui considera que la Generalitat ha de tenir una

³⁵ *Clarís. Comentari a la vida nacional catalana*. 7, 28 de juny 1932, pàgina 3.

³⁶ DDAA. *Volem l'Estatut. Els estatuts de Catalunya comparats*, pàgina 22.

³⁷ *Clarís. Comentari a la vida nacional catalana*. 8, 5 de juliol de 1932, pàgina 2-3.

³⁸ Ídem. Pàg. 3.

participació directa en la projecció externa del país, atès el seu potencial literari, industrial i econòmic.

15.3.9 *Clarís* n°9 (12 de juliol de 1932)

El següent número de *Clarís*, al carrer el 12 de juliol, està dedicat íntegrament a la celebració del Congrés de Nacionalitats Minoritàries d'Europa que es va celebrar l'1 de juliol de 1932, on Francesc Maspons hi va intervenir en la seva qualitat de vicepresident de l'organisme. L'advocat i periodista defensa una vegada més la necessitat que els Estats reconeguin els drets de les minories nacionals i que els respectin. Un a un desmunta els arguments de les Corts espanyoles per negar-se, segons el seu punt de vista, a acceptar l'Estatut de Núria, aprovat en plebiscit masculí per la majoria del poble català, mitjançant exemples similars existents a dintre d'Europa mateix. Anglaterra, Dinamarca i Holanda, per exemple, són estats unitaris que, tanmateix, gaudeixen d'una elasticitat que, al seu entendre, encabeixen amplíssimes autonomies i, fins i tot, pactes de convivència. Maspons parla de la Constitució holandesa de 1887 que, tot i ser declaradament unitarista, només incumbeix les Índies neerlandeses, Curaçao i Guaiana, a l'Amèrica Central, sempre i quan aquests territoris així ho decideixin.

És a dir, les “províncies” de l'Estat unitari d'Holanda tenen facultats molt superiors a les de les “regions” espanyoles sotmeses a una Constitució que en els seus articles 19 i 21, entre altres, les anul·la per endavant³⁹.

Per a l'advocat i periodista, les Corts espanyoles es neguen a acceptar la pluralitat nacional de l'Estat arran de la seva escassa internacionalitat. El director de *Clarís* afegeix, a més, que Espanya es tanca sistemàticament en si mateixa i rebutja tot allò que vingui de fora, incloses la resta de llengües. Francesc Maspons entén que la relació Catalunya-Espanya és una qüestió internacional que només pot ser tractada des del seu reconeixement mutu. Espanya així ho ha de palesar, assegura el responsable de *Clarís*, atès que Catalunya hi està emparada per la seva història i pel dret modern. Seguint aquest argumentari, l'advocat i periodista també defensa que l'Estatut atorga una sèrie de prerrogatives a la Generalitat respecte al seu règim intern que anul·la la posterior aplicació de la Constitució republicana a Catalunya, per més que aquesta hagués estat votada pels parlamentaris catalans. Maspons ho exemplifica amb les lleis aprovades pels diputats alsacians al Parlament francès que, tanmateix, no poden aplicar-s'hi en existit

³⁹ *Clarís. Comentari a la vida nacional catalana*. 9, 12 de juliol de 1932, pàgina 2.

altres acords i lleis anteriors. Un cas similar –defensa- succeeix al territori rutè del sud dels Càrpats en relació amb Txecoslovàquia; a Irlanda amb Anglaterra i, fins i tot, a Cuba i el País Basc respecte a Espanya, on els seus diputats votaven lleis que no podien ser desplegades per impedir-ho el seu especial règim econòmic⁴⁰.

15.3.10 *Claris* n°10 (19 de juliol de 1932)

Els paral·lelismes amb Europa són una constant en els articles de Francesc Maspons del 19 de juliol. A l'editorial del número 10 de *Claris* hi insisteix per equiparar, a la fi, l'acció de la República amb la de la Monarquia, tan blasmada pels representants del nou règim polític. Europa representa la modernitat, el progrés i el respecte cap a les minories; un model organitzatiu i social en el qual s'ha d'emmirallar Catalunya. Per contra, Espanya, reitera, és la viva imatge del passat, l'anacronisme i la vulgaritat. Per tot plegat, l'advocat i periodista sosté que les Corts republicanes han dilapidat l'esperança i els somnis de canvi despertats amb l'adéu de la corona borbònica i la proclamació de la República. L'actuació de l'Estat envers les reivindicacions catalanes són, a parer de la revista, una absurditat jurídica.

S'hi veu un Estat que convoca un plebiscit i després obra com si el plebiscit no s'hagués realitzat; dos governs que es reconeixen mútuament i de seguida un d'ells obra com si l'altre no existís; un Parlament que modifica un Estatut de relació i en lloc de voler que l'altra part relacionada sancioni les modificacions, li notifica que queda subjecta al règim de la seva Constitució interior⁴¹.

Davant una relació de desentesa tan evident, el millor per a Catalunya, segons l'anàlisi de la revista, passa per no defallar i regenerar Espanya per la via del dinamisme de les seves reivindicacions. Així ho estableix Maspons al final del seu editorial, una declaració que entrelliga l'autonomia del país amb l'evolució del nou sistema polític espanyol.

La resta del número, el director del setmanari el dedica a comparar episodis titllats per ell mateix de “fòbia anticatalana”⁴² perpetrats, al seu entendre, tant per la monarquia borbònica i la dictadura de Primo de Rivera, com per la República. Des de la pressió exercida sobre l'Orfeó Català a Roma l'any 1925 per evitar la seva actuació amb motiu de les festes de l'Any Sant, fins a la negativa d'una comissió institucional madrilenya a permetre que una representació catalana desfilés durant al IX Festa Federal dels Sòkols

⁴⁰ Ídem. Pàg. 4.

⁴¹ *Claris. Comentari a la vida nacional catalana*. 10, 19 de juliol de 1932, pàgina 1.

⁴² Ídem.

a Praga, ja amb la República en funcionament⁴³. Aquests i altres exemples curiosament detallats, porten Maspons a denunciar que la concessió a l'Estat, via Estatut, de les relacions internacionals de Catalunya només reflecteixen un pòsit d'intolerabilitat contra qualsevol intent de fer públic algun aspecte de la vida catalana a l'esfera internacional.

La revista *Claris* argumenta que l'absorció espanyola deriva d'un fet incompatible amb el sentit liberal i democràtic modern i que, per tal de ser acceptada públicament fora del seu territori, ha d'imposar el reconeixement de la seva personalitat i trencar amb l'anorreament que suposà l'obra de Felip V⁴⁴. L'assoliment de la plenitud jurídica i política de Catalunya, segons el setmanari, també es juga al món i, molt especialment, a Europa; d'aquí la presència de Maspons a institucions internacionals i el seu estudi exhaustiu dels conflictes nacionals arreu del continent.

15.3.11 *Claris* n°11 (26 de juliol de 1932)

Amb l'edició del dia 26 de l'últim exemplar de *Claris* corresponent al mes de juliol, Maspons toca un dels elements essencials del seu argumentari. Per al periodista, el debat a Corts no fa més que revelar Catalunya i Espanya com dos móns diferents i dispars. En conseqüència, segons la seva lògica discursiva, la discussió és estèril i ho resumeix amb una pregunta: “Com és possible que l'Estatut que redacta i desenrotlla a gust seu un dels dos [móns], encaixi amb l'altre?”⁴⁵. Per tot legat, conclou, mentre Catalunya no sigui reconeguda com a Estat, tot allò que es resolgui posseirà un interès, al seu entendre, purament secundari. El director del setmanari confegeix la teoria que només la plenitud política i jurídica permetrà les institucions catalanes tractar amb l'Estat espanyol una convivència ajustada a les seves necessitats i aspiracions.

El pes de l'opinió pública és, també, fonamental en l'argumentari de Maspons. El responsable de *Claris* creu fermament que no es pot actuar en contra de l'opinió pública, a Catalunya expressada majoritàriament en referèndum. L'actuació contrària dels diputats significaria anar en contra del parlamentarisme mateix, entès com la cambra on és representada la voluntat popular, tal com, assegura, estableix el règim de tots els països moderns.

⁴³ Ídem. Pàg. 2.

⁴⁴ Ídem.

⁴⁵ *Claris. Comentari a la vida nacional catalana*. 11, 26 de juliol de 1932, pàgina 1.

El principi bàsic del parlamentarisme, és que el Parlament representa l'opinió del país; quan aquest principi falla i, de fet, l'opinió està en desacord amb el Parlament, els acords que aquest prengui prescindint d'aquella fallen, doncs, per la seva base; són immorals en el sentit que són contra llei bàsica del Parlament i un acord d'aquesta mena entra en la categoria dels abans esmentats⁴⁶.

Defensor del principi que contra l'opinió pública catalana un govern espanyol no pot governar, Maspons advoca per una entesa que reconegui els drets de Catalunya i escapi de les dinàmiques borbòniques que, segons les seves denúncies, encara impregnen bona part dels discurs republicà. Per a *Clarís*, a Espanya persisteixen les actituds absolutistes, exemplificades en el rebuig a l'Estatut. Maspons deixa molt clar que, si el text estatutari neix mort, tal com declara Alejandro Lerroux, és bàsicament perquè la seva modificació s'aprovarà sense el consentiment del poble i, segons la seva interpretació de la doctrina catalana, no té perquè ser respectada. Només des de l'absolutisme, es lamenta, pot ser aprovada una llei que no compta amb el suport de l'opinió pública⁴⁷.

15.3.12 *Clarís* n°12 (2 d'agost de 1932)

La publicació del número 12 de *Clarís* el 2 d'agost adquireix un especial valor simbòlic, atès que coincideix amb l'aniversari del plebiscit de l'Estatut. Maspons es dedica a exaltar el seu pes jurídic i la seva transcendència legal i política. El director de la revista aclareix d'immediat que el seu resultat esdevé un mandat imperatiu que els diputats catalans han de defensar sense concessions. Això no obstant, assegura, els representants polítics dimiteixen de les seves obligacions i s'avenen a negociar amb les Corts republicanes, a canvi d'acceptar una sèrie de facultats⁴⁸.

Per tot plegat, l'advocat i periodista entén que la població catalana se sent desorientada en veure que allò decidit per les urnes ara queda modificat. Segons l'advocat i periodista, en només dotze mesos, la il·lusió i la joia de veure un Estatut aprovat per la major part de la ciutadania ha desembocat en un desànim palpable per tot arreu.

Maspons introdueix un nou element en el seu ideari en considerar que l'Estatut redactat per les Corts espanyoles prescindeix de la voluntat real de Catalunya i elimina la singularitat del territori. El text, afirma, neix amb la desconfiança com a gran fonament.

⁴⁶ Ídem. Pàg. 2.

⁴⁷ Ídem. Pàg. 3.

⁴⁸ *Clarís. Comentari a la vida nacional catalana*. 12, 2 d'agost de 1932, pàgina 1.

La relació no és mai la que correspondria que fos, això és, entre dues personalitats que amistosament tracten entre si o convenen determinades solucions en interès mutual, sinó la del qui té potestat per a manar, amb una altra que no té facultats més que per a obeir⁴⁹.

Seguint la seva línia discursiva, la negativa a entendre la Generalitat com un apoderat de l'Estat espanyol, on el govern català executa aquells acords transmesos per la República, porta Maspons a defensar que els seus manaments no posseeixen cap valor jurídic, atès que no es fonamenten en la confiança. Per al periodista, ningú delegarà cap facultat en algú en qui no confia.

La clau de tot plegat per a la revista *Claris*, és la voluntat de l'Estat de legalitzar l'absorció de Catalunya. La negativa de validar l'Estatut tal com surt de les Corts catalanes i la seva modificació per encabir-lo a la Constitució, elimina, al seu entendre, la seva condició de llei de relació entre els dos països i el converteixen en un text intercanviable amb el de qualsevol altre territori. L'encaix a la Carta Magna espanyola comporta, a la pràctica, la submissió de les reivindicacions catalanes al sostre fixat per les Corts republicanes. Maspons ho considera una traïció a l'esperit del text estatutari, inicialment reconegut, al seu parer, pel president i pel ministre de Governació del govern provisional de la República, Alcalà Zamora i Miguel Maura, respectivament⁵⁰, com una llei de relació amb Espanya.

La seva denúncia va més enllà i estableix que la modificació de l'article sisè de l'Estatut esdevé una invasió de competències evident, atès que el punt preveu que l'organització dels serveis de legislació social passi a ser intervinguda sempre per una inspecció espanyola a càrrec dels delegats nomenats pel govern estatal⁵¹. Maspons culpa els diputats catalans d'aquesta resolució ja que, al seu entendre, en supeditar el text estatutari a la Constitució, la República està en el seu dret d'adaptar les normes catalanes a les seves lleis. La solució passa perquè la Carta magna no regeixi a Catalunya. "Qui accepta l'antecedent –afirma el director de la revista- no té el dret d'aïrar-se si es troba embolicat per les conseqüències"⁵². La revista clou reivindicant la reedició de l'aliança entre nacionalistes catalans, bascos i gallecs per tal d'enfortir la defensa de llurs interessos, desig complicat de satisfer atesa l'heterodòxia de cada una de les minories presents a les Corts espanyoles⁵³.

⁴⁹ Ídem.

⁵⁰ Ídem. Pàg. 2.

⁵¹ DDAA. *Volem l'Estatut. Els estatuts de Catalunya comparats*, pàgina 22.

⁵² Ídem. Pàg. 4.

⁵³ GERPE LANDÍN, Manuel. *L'Estatut d'Autonomia i l'Estat integral*. Barcelona: Edicions 62, 1977, pàgines 180-183.

15.3.13 *Claris* n°13 (9 d'agost de 1932)

Tan culpables de la retallada de l'Estatut són els diputats espanyols contraris com els catalans que no defensen amb prou contundència el text aprovat en plebiscit. Així almenys ho defensa Francesc Maspons a l'editorial del número 13 de *Claris* aparegut el 9 d'agost. El parlament estatal, prossegueix, no vol reconèixer la personalitat pròpia de Catalunya i la qüestió és saber si el rebuig suposa una submissió a les Corts espanyoles o si bé les institucions catalanes han de cercar unes noves bases de relació amb Espanya. Maspons reforça el seu argumentari amb una apel·lació a no deixar-se abassegar pels defensors d'un Estat concebut, segons el seu ideari, a partir de l'acció armada de Felip V i recorda que pitjor que no tenir raó és "tenir-la i no saber-la manejar"⁵⁴. Novament, la revista serveix de portaveu a una idea de nació forjada durant el Noucentisme i que veu la Guerra de Successió com la baula històrica que marca la pèrdua de les llibertats de Catalunya i la seva subjugació a la dinastia borbònica.

Durant el seu profús repàs al debat parlamentari sobre l'Estatut, Maspons recorre als discursos dels diputats més bel·ligerants per reforçar les seves idees força. Així, la defensa del conservador Miguel Maura sobre la inconveniència d'haver deixat votat en referèndum el contingut de l'Estatut⁵⁵ ajuda l'advocat i periodista a refermar el seu convenciment que el text representa l'expressió sobirana de Catalunya i que qualsevol modificació, encara que sigui amb l'aquiescència del diputats catalans, no gaudirà de base jurídica.

La creença que l'esperit del text estatutari s'aigualeix conforme avança el debat es veu clarament recollida amb la modificació dels articles relatius a l'organització policial del territori⁵⁶. A diferència del que plasma l'Estatut d'Irlanda, assegura la revista, l'Estat estableix la necessària continuïtat d'un contingent de policia espanyola a Catalunya i es reserva la possibilitat de nodrir els cossos de seguretat catalans amb elements reclutats directament pel govern espanyol. Seguint amb els seus paral·lelismes internacionals, a l'antiga colònia britànica, tanmateix, les autoritats de l'illa i Londres van pactar una indemnització per a tots aquells funcionaris, jutges i agents que es veiessin obligats a abandonar els seus càrrecs en virtut de l'acord assolit⁵⁷.

⁵⁴ *Claris. Comentari a la vida nacional catalana*. 13, 9 d'agost de 1932, pàgina 1.

⁵⁵ Ídem. Pàg. 2.

⁵⁶ DDAA. *Volem l'Estatut. Els estatuts de Catalunya comparats*, pàgina 42.

⁵⁷ Ídem. Pàg. 4.

Maspons realça el seu rebuig amb la discussió a Corts referint-se a la modificació de l'objecte de debat com a "Estatut espanyolista", una adjectivació contraposada a tot el seu argumentari nacional. Novament, les comparacions amb Europa són recurrents. En comparació amb Romania, Txecoslovàquia, Bulgària o Letònia; Catalunya, entén l'advocat i periodista, queda per sota en drets que qualsevol altra minoria lingüística, racial o religiosa, i deixa l'Estat espanyol fora dels corrents europeus i en antagonisme amb el dret públic modern. El director de *Claris* reforça els seus arguments amb la compilació d'exemples i retalls d'estatuts d'arreu d'Europa.

15.3.14 *Claris* n°14 (16 d'agost de 1932)

La consulta popular mitjançant les urnes és la màxima expressió de la democràcia. Així ho pensa *Claris*, que denuncia contínuament que la República actua com si mai hagués existit un plebiscit. Maspons reforça aquest principi assegurant al seu editorial del 16 d'agost de 1932 que va ser l'Estat espanyol qui va sol·licitar la convocatòria d'un referèndum abans de portar l'Estatut a Corts i que aquesta llei havia de fixar els termes de la relació entre la Generalitat i el govern de la República espanyola. Al seu parer, la crida a urnes, però, acaba resultant inútil.

L'Estatut català que l'expressava [la llei de relacions], no ha arribat al Parlament espanyol; la representació espanyola no ha tingut ni tan sols el gest de pudícia de cobrir les aparences fent com aquell qui l'estudiava i, tot discutint-lo, l'anava transformant, sinó que amb la major despreocupació li va donar el tracte inútil que es tira al cove. Del plebiscit, n'ha fet tant de cas com si no hagués existís; ni s'ha pres la molèstia de tenir la deferència de parlar-ne en atenció a la que el poble català es va prendre en votar-lo⁵⁸.

La insistència en aquest aspecte, aparegut en d'altres exemplars de la revista, ve donada, sobretot, per l'intent de cop d'estat de Sanjurjo. Maspons recupera un discurs del polític galleguista Castelao a Barcelona, on assegurava que si algun dia esclatava alguna revolta dictatorial, el seu responsable no es conformaria amb dominar la capital de l'Estat i marxaria a la conquesta de Catalunya, País Basc i Galícia⁵⁹. Paraules premonitòries recollides pensant en el general Sanjurjo, però que serien aplicables quatre anys més tard amb l'alçament militar encapçalat pel general Franco i que portaria el conjunt de l'Estat a l'època més ombrívola de la seva història contemporània.

A la resta de la revista, Francesc Maspons fa balanç dels tres mesos de discussió de l'Estatut al Parlament espanyol i, una vegada més, reforça el seu argumentari a partir

⁵⁸ *Claris. Comentari a la vida nacional catalana*. 14, 16 d'agost de 1932, pàgina 1.

⁵⁹ Ídem.

de la seva contraposició als plantejaments més bel·ligerants dels diputats contraris al text. *Clarís* divideix els arguments contraris a l'Estatut en set apartats: filosòfics, històrics, jurídics, polítics, econòmics, de convivència i antieuropeus⁶⁰, i els rebut un a un a partir de la seva particular visió del procés:

- A) Els diputats espanyols teoritzen basant-se en un abstraccionisme inconcret lluny del pragmatisme polític català “tocant de peus a terra; [mentre que] els espanyols han parlat amb una elevació que els fa arribar la testa als núvols”.
- B) La unió administrativa entre Espanya i Catalunya és deutora de la violència armada de Felip V, apunt històric al qual no se'n fa ressò cap diputat a Corts.
- C) Els representants espanyols prescindeixen intencionadament el pes jurídic de l'Estatut, redactat abans que la Constitució espanyola i que havia de definir el règim de relacions entre les dues repúbliques proclamades el 14 d'abril de 1931.
- D) Cap resolució d'unes Corts pot anar en contra d'allò expressat democràtic per la via del plebiscit.
- E) Els contraris a l'Estatut recorden que Catalunya és mantinguda pels consumidors espanyols i que la producció catalana es beneficia d'aranzels proteccionistes. Maspons replica denunciant que el comerç espanyol paga amb una mitjana entre sis i nou mesos de retard, de manera que no compleix amb les seves obligacions fins que no ha venut els productes catalans adquirits. L'eliminació d'aranzels faria caure l'economia catalana i, de retruc, l'espanyola que hauria de recórrer a mercats estrangers que cobrarien al moment. Les condicions avantatjoses amb què negocien els empresaris catalans no tenen anàleg a tota Europa.
- F) Per bé de la convivència, alguns diputats defensen que Catalunya cedeixi per no enterbolir els interessos d'Espanya, el que és el mateix que reconèixer les diferències entre totes dues nacions. *Clarís* posa l'accent en això que considera una flagrant contradicció i recorda que els drets de les minories tenen el mateix fonament que els drets bàsics de l'home i que, en conseqüència, no poden ser doblegats per cap constitució ni cap vocació estatal espanyolitzant.
- G) Per últim, la negativa a acceptar l'equiparació de l'Estatut de Catalunya amb els de Txecoslovàquia, Polònia, Irlanda, Iugoeslàvia i similars, atès que aquests països havien obtingut la seva independència després de la I Guerra Mundial, provoca el rebuig de Maspons que defensa la necessitat de treballar plegats a tota Europa amb l'objectiu d'impossibilitat el rebrot d'un ambient bèl·lic.

Davant aquest seguit d'arguments, la revista defensa que Catalunya n'ha de restar al marge i ha de seguir batallant per fer complir els acords legalment aprovats per la seva població. Al seu parer, és l'única solució, davant les constants modificacions introduïdes al text original. L'organització del cos policials és, segons *Clarís*, un nou exemple. De la constitució d'una nova policia catalana s'evoluciona, assegura, cap a un model de policia espanyola feta amb mires a donar-li una major eficàcia a Catalunya.

És, en altres mots, una nova mesura en la qual l'Estat espanyol posa al descobert el recel que Catalunya li inspira. Una base que no cal qualificar per a exercir el dret de legislar-hi a sobre⁶¹.

⁶⁰ Ídem. Pàgs. 1-3.

⁶¹ Ídem. Pàg. 4.

15.3.15 *Claris* n°15 (23 d'agost de 1932)

El 23 d'agost apareix publicat l'exemplar número 15 de *Claris*. Independentment del règim polític que governi a Espanya, la incomprensió segueix caracteritzant, per a la revista, les relacions entre les dues parts. Maspons hi veu el mateix problema de base, estigui el poder en mans de la monarquia o bé s'instauri una República. La “qüestió catalana”⁶², tal com *Claris* bateja l'esca de tot plegat, segueix latent i lluny de solucionar-se mani qui mani a Madrid, atès que en l'arrel del conflicte – prossegueix- se situa la personalitat pròpia de Catalunya, que Espanya es nega a acceptar.

Durant el debat a Corts de l'Estatut, la revista identifica tres gran grups de diputats. En un editorial de tota una plana, titulat gràficament *La incomprensió*⁶³, Francesc Maspons estableix les següents classificacions:

- A) Els diputats que, directament, odien tot allò que és català. Es tracta del grup més reduït i del qual, l'advocat i periodista, prefereix no fer-ne més esment en considerar que els principals perjudicats de la seva actuació són els “espanyolistes” de bona fe.
- B) El següent segment més característic és el dels desinteressats. La revista el considera el grup més nombrós i disciplinat, atès que vota seguint les ordres dels líders del seu partit polític. La seva suposada inacció i manca de personalitat pròpia en qüestions de tanta envergadura, porta el setmanari a exigir el més gran dels menyspreus.
- C) Finalment, el setmanari observa el conjunt de diputats que s'esforcen en comprendre Catalunya però que, tanmateix, segons *Claris*, no entenen que el problema no resideix en com es governa el territori, sinó, precisament, en deixar de governar el territori. Mentre l'Estat espanyol continuï retenint el dret de Catalunya a disposar d'ella mateixa, assegura la revista, el problema persistirà. Modificar l'Estatut, al seu entendre, és perpetuar el conflicte.

El problema de Catalunya és i ha estat sempre un problema de llibertat. L'Estat espanyol el vol resoldre imposant noves regles de govern, pensades i decidides per ell, en desacord amb Catalunya; fer-se la il·lusió de què aquest remei el pot solucionar, és donar proves de no comprendre'l ni genèricament ni específicament⁶⁴.

De no ser així, la revista té clar que la República mai hagués modificat l'Estatut per acabar oferint una llibertat que qualifica de “lligada, relligada, intervinguda i camuflejada”⁶⁵. La incomprensió que el setmanari hi veu entre els desitjos d'un i la reacció de l'altre porta l'advocat i periodista a pronosticar que el problema no farà més que eternitzar-se. I més quan, des del punt de vista de Maspons, Catalunya té de la seva banda tot el dret modern i la jurisprudència de dotzenes de casos similars produïts arreu d'Europa.

⁶² *Claris*. Comentari a la vida nacional catalana. 15, 23 d'agost de 1932, pàgina 1.

⁶³ Ídem.

⁶⁴ Ídem.

⁶⁵ Ídem.

La resta del número, Francesc Maspons el dedica a repassar les alteracions aplicades a l'Estatut. Per al catalanisme representat per *Claris*, una de les poques bones notícies que surt de les Corts és la supervivència, malgrat que amb modificacions, de l'article deu que reconeix a la Generalitat la facultat d'organitzar el seu territori com consideri oportú⁶⁶. La seva alegria, però, no dura gaire ja que immediatament després, a l'article onze, el nou text rebaixa a sis les catorze àrees de jurisdicció que s'havia atorgat inicialment el Parlament català⁶⁷. El govern, doncs, segons la revista, pot muntar i desenvolupar serveis amb la certesa que l'Estat se'ls pot arrogar en qualsevol moment quan la política social o la coordinació de l'economia nacional (espanyola) així ho determini⁶⁸.

Per tot plegat, el pes de la Generalitat es veu reduït –insisteix *Claris*– al d'una simple Diputació provincial. El quid de la qüestió, remarca Maspons, poua en la negativa d'Espanya a reconèixer que la relació amb Catalunya és entre dos Estats i que l'unitarisme espanyol hauria de ser substituït per un pacte federal, tal com succeeix en casos similars a d'altres indrets d'Europa.

Per al setmanari, un dels exemples més transparents de la manca de voluntat de reconèixer la personalitat pròpia del país passa pel debat de l'article dotzè, centrat en la regulació de la justícia a Catalunya⁶⁹. L'Estat espanyol, afirma l'advocat i periodista, buida de contingut l'Estatut i sotmet la Generalitat a l'autoritat del govern estatal. Maspons dirigeix els seus dards, sobretot, al Tribunal Suprem, l'acció del qual qualifica, literalment, de “proporcions destructores que han arribat a fer popular la seva catalanofòbia”⁷⁰.

15.3.16 *Claris* n°16 (30 d'agost de 1932)

L'anàlisi del lèxic també és determinant en l'argumentari de Francesc Maspons. L'advocat i periodista ressegueix les qüestions més determinants de l'Estatut i hi espigola allò més destacat del seu contingut. L'editorial del número 16 aparegut el 30 d'agost està dedicat, íntegrament, a desmuntar la idea que l'Estatut és una transacció entre Espanya i Catalunya. Maspons nega aquesta condició recordant que, perquè hi hagi una transacció, hi ha d'haver un tracte entre dues voluntats oposades. L'Estatut

⁶⁶ DDAA. *Volem l'Estatut. Els estatuts de Catalunya comparats*, pàgina 24 i 26.

⁶⁷ Ídem. Pàg. 26, 28, 30 i 32.

⁶⁸ *Claris. Comentari a la vida nacional catalana*. 15, 23 d'agost de 1932, pàgina 2.

⁶⁹ DDAA. *Volem l'Estatut. Els estatuts de Catalunya comparats*, pàgina 32.

⁷⁰ *Claris. Comentari a la vida nacional catalana*. 15, 23 d'agost de 1932, pàgina 3.

resultant després de passar per les Corts republicanes no pot ser entès com el resultat d'un pacte entre dues parts, atès que es tracta, al seu parer, d'una imposició. Arribats a aquest punt, *Clarís* proclama que, igual que en temps de Felip V, a l'Estat no li interessa que Catalunya mori i només li cedeix una mínima part de les seves històriques facultats per tal que segueixi treballant i enriquint la hisenda espanyola. I tot això amb l'aquiescència de bona part dels diputats catalans que actuen, rebla, ignorant el manament sorgit del plebiscit popular d'agost de 1931.

És necessari que els catalans ho tinguem molt present, perquè transigir vol dir acceptar i pel portell de què l'Estatut és una transacció ens podria venir demà el subterfugi de què Catalunya ha liquidat definitivament el seu plet nacional i totes les seves conseqüències, perquè havent transigit ha acceptat l'Estatut⁷¹.

La identificació del subjecte es converteix, doncs, en un element cabdal del seu cos argumental. L'article 2n de l'Estatut aprovat en referèndum estableix que el poder de Catalunya "emana del poble i el representa la Generalitat"⁷². L'article, però, queda suprimit atès que la Constitució espanyola ja inclou que Espanya és una República i tots els seus òrgans "emanen del poble". En conseqüència, conclou Maspons, no es reconeix la personalitat dels catalans ja que la seva sobirania queda irremeiablement supeditada a l'espanyola. A més, en aplicació d'aquest precepte, *Clarís* considera que es pot donar la paradoxa que, en existir una única nació -l'espanyola-, els representants catalans hagin de parlar en nom dels territoris més marcadament contraris a l'Estatut i vicerversa, que aquells que més s'han destacat per la seva bel·ligerància respecte a les reivindicacions catalanes puguin parlar en nom de Catalunya⁷³. Per al director de la revista, les Corts espanyoles prefereixen viure en una ficció a reconèixer els drets de Catalunya.

Clarís també defensa la necessitat d'una reciprocitat entre Catalunya i l'Estat espanyol. Maspons creu que, sense aquest principi blindat, el poble català es veu obligat a complir tractats internacionals que després Espanya no acata dins dels seus territoris. L'advocat i periodista fonamenta el seu recel en la que qualifica "inveterada tendència espanyola de no complir les lleis"⁷⁴, raó per la qual reclama que Catalunya tingui una presència directa a Europa.

⁷¹ *Clarís. Comentari a la vida nacional catalana*. 16, 30 d'agost de 1932, pàgina 1.

⁷² DDAA. *Volem l'Estatut. Els estatuts de Catalunya comparats*, pàgina 20.

⁷³ *Clarís. Comentari a la vida nacional catalana*. 16, 30 d'agost de 1932, pàgina 2.

⁷⁴ Ídem. Pàg. 3.

La pressió que hi veu el periodista dels òrgans estatals sobre les institucions catalanes també adquireix un paper preponderant amb la modificació de l'article 14è⁷⁵. El nou text estableix que els presidents i els consellers de la Generalitat seran responsables individualment davant del Tribunal de Garanties constitucionals de l'Estat espanyol. La seva aplicació serveix Maspons per titllar-lo d'autèntica llei d'excepció. Des de la tribuna del seu setmanari, el jurista critica que les màximes figures del poder executiu català hagin de respondre personalment davant un òrgan que no ha intervingut ni directament ni indirecta en el seu nomenament, competència del Parlament. Sempre que cometin actes delictius, segons la lectura que en fa el periodista, haurien de respondre davant dels tribunals ordinaris.

Establir que un President i Consellers d'un Govern, com el de Catalunya, poden ésser jutjats pel Tribunal de Garanties constitucionals, espanyol, és establir una llei d'excepció contra els poders catalans; és irrogar-se legalment el dret de mediatilitzar-los; és, a més, fer-los viure constantment a ells, al Parlament català i al poble de Catalunya que representen, la posició humiliant del que no mereix cap marge de confiança per a obrar com un major d'edat pot obrar⁷⁶.

L'Estatut resultant de les Corts republicanes neix, per a Maspons, desqualificat atès que situa el Parlament de Catalunya en una posició de supeditació que l'obliga a acceptar la seva voluntat, per contraindicada que pugui resultar. Des d'un punt de vista legal, insisteix *Clarís*, col·loca president i consellers sota la jurisdicció de dues institucions sovint amb interessos contraposats, segons el seu parer. La seva aplicació, sentència Maspons, és del tot impossible i susceptible de generar perilloses guspises de conflicte.

15.3.17 *Clarís* n°17 (6 de setembre de 1932)

Al número 17 del 6 de setembre, el jurisconsult se centra en una de les qüestions clau per al catalanisme polític del debat a Corts de l'Estatut de Núria: la seva validesa jurídica un cop resulta esmenat. Francesc Maspons i Anglaseu defensa fermament que, en virtut de la reunió mantinguda entre els governs català i espanyol el 17 d'abril de 1931, tres dies després de la proclamació de la República, el text només pot ser aprovat o rebutjat pel Congrés dels Diputats, però mai modificat⁷⁷. En conseqüència, *Clarís* considera que l'Estatut resultant no respon a la voluntat de la sobirania popular catalana i, de fet, no es tracta del mateix text sinó d'un de nou. Maspons, doncs, conclou que

⁷⁵ DDAA. *Volem l'Estatut. Els estatuts de Catalunya comparats*, pàgina 46.

⁷⁶ *Clarís. Comentari a la vida nacional catalana*. 16, 30 d'agost de 1932, pàgina 4.

⁷⁷ *Clarís. Comentari a la vida nacional catalana*. 17, 6 de setembre de 1932, pàgina 1.

l'Estat ha estat deslleial als acords adquirits només un any i mig abans i que Catalunya haurà de pronunciar-se novament per la via de les urnes.

El motiu per a l'advocat i periodista és clar: el rebuig, la modificació i la reescriptura ha estat tot plegat un procés exclusiu del Parlament espanyol on Catalunya no hi ha tingut res a veure ni opinar. L'editorial del número 17 de la revista aposta sense dilacions per una nova consulta a la ciutadania que avaluï o bé refusi el nou Estatut. Maspons hi veu una política de fets consumats en la tasca de les Corts espanyoles i tem que el text sigui aprovat sense el consentiment de la població catalana. Tanmateix, el setmanari opina que el país ha de posicionar-se malgrat que sense adquirir un compromís jurídic. Catalunya ha de decidir si rebutja el nou Estatut o bé accepta el que ofereix l'Estat però amatent que aquest vistiplau no qüestionï la seva personalitat, futures reivindicacions i els seus drets històrics. En definitiva, Maspons aconsella aprofitar allò que, entén, li pertoca com a país i, paral·lelament, seguir avançant per assolir la seva independència plena.

Un cop acabat l'editorial, el setmanari destaca amb exemples el que considera una manca absoluta de voluntat per part de l'Estat espanyol de reconèixer la personalitat pròpia de Catalunya. La supressió total de l'article 36 de l'Estatut, on s'estableix que, mentre sigui obligatori, els catalans compliran amb les seves obligacions militars a Catalunya⁷⁸, porta Maspons a insistir en la idea que no es vol afavorir de cap de les maneres les reivindicacions catalanes. La comparació amb el que succeeix als cantons suïssos o bé a Irlanda miren de corroborar els seus plantejaments. L'advocat i periodista reforça el seu argument amb una referència a l'intent de cop d'Estat de Sanjurjo, on el general va declarar, assegura, que una de les finalitats del seu alçament era acabar amb l'Estatut de Catalunya.

Per a Francesc Maspons, l'oposició al text estatutari parteix d'unes arrels més fondues i nacionalment epidèmiques, que són capaces d'unir corrents polítics i de pensament tan oposats com la monarquia i el republicanisme. El director de *Claris* ho exemplifica amb l'actitud dels diputats Miguel de Unamuno, José Ortega y Gasset, Menéndez Pidal i Ruiz Funes, tan propera en el seu contingut al rebuig del catalanisme atiat –afirma– pel borbònisme de Felip V.

⁷⁸ DDAA. *Volem l'Estatut. Els estatuts de Catalunya comparats*, pàgina 68.

La llista dels republicans enemics declarats de l'Estatut o, per dir-ho en termes més exactes, dels drets de Catalunya, seria ben llarga si s'hagués de fer completa i contindria els valors més efectius de l'actual Parlament espanyol. La revolta dels dies passats no els ha fet canviar⁷⁹.

Clarís determina que la celeritat en l'aprovació dels nous articles de l'Estatut no neix d'un sentiment d'entesa i comprensió cap a les reivindicacions catalanes, sinó del criteri compartit per la majoria de la cambra de la necessitat d'oposar-se a les peticions del poble català, expressades per la via de les urnes.

Maspons està convençut que Catalunya té uns drets adquirits arran de la seva història i, en conseqüència, contradiu els arguments contraris al desmembrament d'Espanya replicant que fins a la invasió armada de Felip V, Catalunya havia esdevingut un Estat que es governava separatament de l'espanyol. Per aquest motiu, el setmanari entén que els partidaris de la unitat espanyola prenen com a fonament jurídic la monarquia absolutista borbònica i la seva violenta campanya per terres catalanes⁸⁰.

15.3.18 *Clarís* n°18 (13 de setembre de 1932)

L'argumentari de Francesc Maspons se sustenta principalment, tal com no podia ser d'una altra manera atesa la seva formació jurista, en el dret. A partir d'aquesta premissa, al número 18 aparegut el 13 de setembre, l'advocat i periodista defensa que l'actuació espanyola respecte Catalunya no s'ajusta al dret internacional en cap dels seus elements fonamentals.

Maspons pren com a base una sentència del Tribunal de Justícia Internacional de la Haia referida a la disputa entre Dinamarca i Noruega per la sobirania de Groenlàndia on es nega tota legitimitat a la política dels fets consumats⁸¹. *Clarís* al·lega que, un cop finalitzada la I Guerra Mundial, el dret públic s'imposa sobre altres consideracions susceptibles d'encobrir actes i tiranies comeses per potències sobre països més febles.

Per analogia, Maspons segueix negant legitimitat a la idea que Catalunya pertanyi a Espanya en virtut de la conquesta per la via de les armes de Felip V. Per la mateixa regla de tres, assegura, l'aprovació d'una constitució no pot eliminar una llei redactada per un parlament democràtic i aprovada en última instància per la ciutadania – masculina- mitjançant un plebiscit. El director del setmanari s'aferra a les institucions europees per tal de subvertir una situació que creu fonamentada en contra del dret natural.

⁷⁹ *Clarís. Comentari a la vida nacional catalana*. 17, 6 de setembre de 1932, pàgina 3.

⁸⁰ Ídem.

⁸¹ *Clarís. Comentari a la vida nacional catalana*. 18, 13 de setembre de 1932, pàgina 1.

Les institucions del dret públic i els organismes internacionals que vetllen per elles, d'igual manera els garanteixen a aquestes minories [israelites i frisons alemanys] que a Catalunya; encara que l'Estat espanyol prevalent-se de la seva superioritat li hagi negat al seu Estatut drets que tenen reconeguts fins aquests minúsculs agrupaments⁸².

La confiança del periodista en el context europeu, doncs, és total. Davant del seu desencís per les modificacions de l'Estatut de Núria un cop s'acosta la fi del seu tràmit per les Corts republicanes, Maspons situa el seu punt de mira en Europa. L'advocat i periodista es mostra convençut que Catalunya no assolirà mai el reconeixement i el grau d'autogovern que recull el text estatutari i que, aleshores, cal recórrer a organismes supraestatals. La modernitat europea topa amb el que reiteradament titlla de tancament de l'Estat espanyol. Francesc Maspons recull nombrosos exemples d'arreu del continent on els drets de les minories han estat, al seu parer, abastament respectats. Al contrari que Anglaterra, on assegura que no es va reclamar més les indemnitzacions exigides a Irlanda per l'expropiació de terres ja que, prèviament, la corona anglesa s'havia fet amb la seva propietat per la via de les armes; Espanya va apropiar-se, denuncia, de la hisenda catalana i en va transferir els seus ingressos. Per tot plegat, *Clarís* demana una doble restitució: el retorn d'allò sostret i el pagament d'una indemnització. Per sustentar la seva reclamació, Maspons assenyala que el govern espanyol mai ha volgut fer públiques les dades d'hisenda.

Les dades d'hisenda són invariablement inassolibles, i hi ha un detall significatiu com pocs, que demostra l'excés inversemblant de la contribució catalana. Han passat pel ministeri d'Hisenda d'Espanya, ministres catalans, no pas espanyolistes, sinó provadament catalanistes, i tampoc n'han dit ni permès que se'n digués res⁸³.

Maspons arriba al que considera quid de la qüestió monetària assegurant que, d'aconseguir Catalunya la seva autonomia econòmica plena, l'Estat espanyol faria fallida. El director de *Clarís* identifica una autèntica manca de voluntat per part d'Espanya de rescabalar Catalunya de la pressió fiscal a què és sotmesa i d'equiparar-la a altres territoris sense sobirania reconeguda, com Memel⁸⁴, on Lituània aprova una hisenda pròpia i fixa una sèrie d'ingressos en concepte d'impostos directes i indirectes. Memel recapta i Lituània s'adjudica unes partides, mentre que entre Catalunya i Espanya la situació és a la inversa, l'Estat ingressa i la Generalitat rep uns ingressos concrets.

⁸² Ídem.

⁸³ Ídem. Pàg. 3.

⁸⁴ Ídem. Pàg. 4.

15.3.19 *Claris* n°19 (20 de setembre de 1932)

La vida de la primera i més extensa època de *Claris* fineix amb la discussió a Corts de l'Estatut català. El 20 de setembre, Francesc Maspons i Anglasesell posa el punt i final a l'experiència reforçant el cos argumentari que l'ha acompanyat durant quatre mesos i dinou exemplars. El seu objectiu, afirma, no ha estat lliurar-se al plany i el pessimisme per l'oportunitat perduda de veure reconeguda la personalitat històrica i jurídica de Catalunya. A l'últim dels editorials, l'advocat i periodista remarca la seva vocació de mantenir ben vius uns ideals que aspiren, en última instància, a assolir el ple autogovern.

Així ha complert, en el possible, la seva tasca informativa d'una manera democràtica i, per tant, segons l'única que s'adiu amb l'esperit català; ço és, no pas dogmatitzant amb la pretensió d'imposar criteris, sinó donant elements de judici per a què sigui menys difícil formar-ne⁸⁵.

Claris declara que vol mantenir en tot moment una posició centrada dins del catalanisme. Maspons ho manifesta avançant que la publicació podria tornar a aparèixer en cas que es discutís al Parlament un projecte de Constitució, però mai enmig d'un procés electoral, on la revista no vol posicionar-se ni prendre partit. Periodisme clarament intencionat amb un ideal genèric per sobre de partidismes.

De fet, el setmanari recull els actes commemoratius de l'Onze de Setembre⁸⁶ i s'arreglera de forma entusiasta a les manifestacions enteses com a espontànies sorgides arreu del territori, en contraposició amb els actes oficials. És des del clam popular on Maspons hi veu l'autèntica expressió del catalanisme, l'objectiu del qual és decidir lliurement les normes de convivència amb l'Estat espanyol. Les seves paraules denoten una idealització de l'esperit català que basteix bona part del seu ideari argumental. Això no obstant, Maspons no oblida la seva formació jurídica i combina els valors èpics amb la insistència d'avançar cap a l'autonomia plena per la via del dret internacional.

L'esperit català, a ulls de Maspons modern, europeu i democràtic, s'ha d'enfrontar a l'espanyol, basat, també al seu entendre, en uns principis completament oposats, tal com creu que delata la seva negativa a què Catalunya pugui tenir cap representació oficial a organismes internacionals. La relació entre els dos països, al seu parer, es veurà encara més perjudicada arran de l'aprovació de l'Estatut sorgit de les Corts republicanes, significativament alterat respecte al votat en sufragi masculí un any abans pels electors catalans.

⁸⁵ *Claris. Comentari a la vida nacional catalana*. 19, 20 de setembre de 1932, pàgina 1.

⁸⁶ Ídem. Pàg. 2.

Maspons, tanmateix, confia en la tenacitat de les institucions catalanes per mantenir viu un ideal que situa per sobre de les limitacions establertes pel govern estatal. *Clarís* apel·la a l'obra de Prat de la Riba al capdavant de la Mancomunitat per demostrar la capacitat de treball i regeneració del catalanisme. El setmanari considera que el nou Estatut pot convertir-se en un arma de doble fil atès que les seves restriccions poden servir d'argument davant de les institucions internacionals que a la fi, pronostica, hauran d'intervenir en el conflicte entre l'Estat i Catalunya.

Amb una pretensió volgudament provocadora, Maspons estableix que la monarquia borbònica va subjugar els drets nacionals catalans i que ara la República, que diu abominar l'antic règim, s'erigeix en la principal defensora de la seva herència. Per al setmanari, les formes d'actuació d'un i altre país disten de tal manera que sembla que no puguin trobar-se mai, independentment del règim polític que els governi. Maspons ho resumeix amb tota una declaració de principis.

[...] que els catalans no podem tenir la pretensió d'imposar el nostre Estatut a l'Estat espanyol perquè faríem un acte de tirania, però que l'Estat espanyol tampoc ens pot imposar el seu; llavors seria ell qui el realitzaria; que el plebiscit està per sobre el parer i les acceptacions dels diputats, i que la Constitució espanyola i l'Estatut parlamentari solament poden tenir força d'obligar a Catalunya si el poble català els accepta⁸⁷.

15.4 Cronologia i estructura de *Clarisme*.

15.4.1 Any I. Núm. 1 (1 d'octubre 1933)

El primer número de *Clarisme* apareix l'1 d'octubre de 1933 i s'obre amb una salutació que recull els principals trets i objectius de la revista. La publicació es presenta com a altaveu per a joves escriptors amb dificultats de donar a conèixer la seva producció. Així mateix, la revista mostra la seva adhesió al catalanisme i el seu rebuig frontal a tota mena d'absolutisme, amb esment explícit al feixisme que comença a germinar amb força a Europa.

A la primera plana, *Clarisme* també inclou la seva secció Antifrivolitats, a on ironitza sobre la cobertura mediàtica de *La vanguardia* a l'activitat de Mussolini; un recordatori del centenari del naixement formal de la Renaixença, i un dibuix japonès d'Imamura Sikoo.

A banda d'una columna de notícies breus, el contingut principal de la segona plana l'ocupen un text de Mercè Rodoreda sobre la fi de l'estiu; la secció Camins, de gramàtica i ortografia fabriana, i Polèmica, a on dos joves exposen els seus arguments

⁸⁷ Ídem. Pàg. 2.

en defensa, un, del laïcisme i, l'altre, del Cristianisme. També en aquesta pàgina, la direcció de la revista obre una votació perquè els lectors decideixin si la publicació ha de mantenir el seu nom fundacional o bé ha de canviar a *Esclat*.

La tercera pàgina està dedicada a la secció Llibres. Cinema. Discs. A la plana es parla del llibre *Madrid* de Josep Pla i de *Vagabund*, de Prudenci Bertrana; s'homenatja la figura de Pompeu Fabra, en considerar-lo pare de la llengua catalana moderna; es fa una crítica elogiosa de l'actriu Mae West, i, finalment, es comenta el poema d'un lector.

Per acabar, *Clarisme* reproduïx a la seva darrera plana un article de Joaquim Granados analitzant l'estat de l'ensenyament a Catalunya, aparegut originalment a *Universitat catalana*. La revista també recull a la secció Guaita internacional un article de Karel Capek a on es parla sobre els efectes de la guerra en els infants. La publicació tanca el seu primer número amb els comentaris irònics de la seva secció Anti-Be.

15.4.2 Any I. Núm. 2 (16 d'octubre 1933)

Clarisme dedica l'editorial del seu segon número, del 16 d'octubre, a reflexionar sobre la importància de la introspecció per tal de conèixer-se millor a un mateix i com a millor camí per a la formació de l'esperit, sobretot entre el jovent en estat de formació. A la mateixa plana, la revista segueix difonent la gramàtica de Fabra i publica un dibuix japonès, obra de Aoki Mokubej. A Antifrivolitats, la revista critica que els pares Salesians de Sarrià alertin en castellà que amb la nova llei de Congregacions religioses se'ls bandegi del món de l'ensenyament. La publicació entén que, d'aquesta manera, es comporten com a estrangers a Catalunya.

A la segona plana, la revista hi publica el relat d'una excursió de Miquel Martines pels pics del Pallars. L'excursionisme, tan lligat a Maspons, obté, per tant, un espai destacat a la publicació.

Seguidament, la revista es dedica a les crítiques. La tercera pàgina analitza l'estrena al Romea de l'obra teatral *L'estrella dels miracles*, de Josep Maria de Sagarra, i comenta l'edició dels llibres *Pina, la italiana del dancing*, de Pere Coromines, i el llibre d'economia *Política fiscal de la República*, d'Eusebi Isern Dalmau. La plana es tanca amb la continuació del debat entre laics i catòlics.

Clarisme tanca el número amb la seva secció de l'Anti-Be, il·lustrada amb un be negre gairebé moribund. El text satiritza, sobretot, periodistes com Just Cabot i diaris com *La Veu*, *La Publicitat* i *L'opinió*.

15.4.3 Any I. Núm. 3 (1 de novembre 1933)

A l'editorial del tercer exemplar de l'1 de novembre, *Clarisme* fa una defensa aferrissada de la llibertat d'expressió. La revista no es vol comprometre amb una determinada opció ideològica –comunisme-anticomunisme, laïcisme-catolicisme...- i aposta per donar veu a totes les opinions possibles. Defensa la multiplicitat de punts de vista. També a la primera plana, com és habitual, dedica un espai a difondre la gramàtica de Fabra i a publicar un dibuix japonès, obra, en aquest cas, Nomura Sotatsu. A Antifrivolitats, la publicació parla sobre la unió de tots els pobles de parla catalana, la relació entre autor i obra i l'atac de l'imperialisme a les llengües minoritàries.

A la segona plana, Mercè Rodoreda hi publica el relat d'una excursió al Coll de Nargó. A la columna de textos breus, també hi ha lloc per a unes poesies de Josep Virgili i Andorra.

La tercera plana es consolida com l'espai per a les crítiques d'art. Mitjançant el pseudònim de Bolic, Rodoreda exalta la tasca professional de l'actriu Norma Shearer i traça una comparació amb Joan Crawford. *Clarisme* també comenta el llibre *Siluetes epigramàtiques* de Tomàs Roig i Llop. La pàgina tanca amb la continuació de l'intercanvi d'arguments entre laics i catòlics.

La plana final se la reparteixen les invectives de l'Anti-Be i un text de Mercè Rodoreda sobre la proximitat de l'hivern, exemplificada amb la proliferació de castanyeres als carrers.

15.4.4 Any I. Núm. 4 (11 de novembre 1933)

El número 4 de *Clarisme*, aparegut l'11 de novembre, s'obre amb l'anunci que la revista passa a ser un setmanari amb presència puntual als quioscos cada dissabte. Així mateix, la publicació dona a conèixer els resultats de l'enquesta sobre el nom de la revista. Segons apunta al seu editorial, en total es comptabilitzen 56 vots, 12 dels quals, però, es descarten per no cenyir-se a l'objectiu de l'enquesta. Dels 44 vàlids, doncs, 21 es decanten per mantenir la marca *Clarisme*, mentre que 23 aposten per *Esclat*. Després de repassar alguns dels motius esgrimits pels partidaris d'una i altra opció, la direcció anuncia que en properes edicions prendrà una decisió sobre la denominació final de la publicació. A la mateixa plana, la revista publica un nou article de la secció Antifrivolitats, a on es critica que la Cambra de propietaris de Terrassa demani perdó per publicar els anuncis del seu butlletí en català. L'advertiment, atès el catalanisme desacomplexat de *Clarisme*, provoca les queixes del setmanari. La portada també inclou

un article signat per Ramon Cabeza on aconsella les dones joves de fugir d'una vida basada en els afanys desmesurats de notorietat i exhibicionisme. Finalment, la primera plana acull un dibuix japonès obra de Siva Kokan.

En aquest número es publica també la primera entrevista a un literat, de la mà de Mercè Rodoreda. Es tracta d'una conversa que ocupa la part central de la segona pàgina dedicada a Sebastià Juan Arbó. A la mateixa plana, es publiquen poesies Josep Virgili i Andorra, Ventura Plana i J. Òscar Boldu. Com sempre, també hi ha espai per comentar errades ortogràfiques i gramaticals seguint les lliçons de la normativa fabriana.

A la tercera pàgina, es recull una crítica d'Antoni Rius al llibre *Meditacions sud-americanes*, de Hermann Keyserling. Seguidament, també es fa un repàs a les principals exposicions pictòriques i conferències del moment a Barcelona, i Pere Casadevall elabora una crítica a la pel·lícula *La dame de chez Maxim's*, d'Alexandre Korda i Henri Jeanson. La pàgina es tanca amb la continuació del debat al voltant del laïcisme i el catolicisme.

La sàtira de l'Anti-Be guanya espai i la darrera pàgina està dedicada íntegrament a les seves invectives, centrades, sobretot, el polítics i intel·lectuals.

15.4.5 Any I. Núm. 5 (18 de novembre 1933)

El següent exemplar de *Clarisme* apareix el 18 de novembre i s'obre amb una sèrie de cartes al director publicades en portada a on s'encoratja el setmanari a seguir treballant per l'ús correcte del català segons la normativa de Fabra i a continuar difonent la unió de tots els pobles de parla catalana. La pàgina es completa amb un dibuix japonès de Tobasojo Cacjun.

A la segona plana, es publiquen algunes cartes més elogioses a la tasca de la revista –també una de crítica- i les breus respostes per part de la direcció. El contingut de la plana es completa amb un repàs a algunes de les exposicions obertes a la Ciutat Comtal.

La part central de la pàgina número 3 és un entrevista de Mercè Rodoreda a l'escriptor Agustí Esclasans, a on, a banda de parlar de la seva producció literària, també es fa un repàs a les figures emergents de les lletres catalanes. La plana també recull un article de cinema parlant de l'actriu Mary Pickford.

A l'última plana s'anuncia la desaparició de la secció Anti-Be, que és substituïda per Ta-bola, essencialment un canvi de nom per a una temàtica força similar. La part

final de l'exemplar també atorga un espai a l'anunci de novetats editorial, que inclouen a la mateixa Rodoreda i Delfí Dalmau.

15.4.6 Any I. Núm. 6 (25 de novembre 1933)

Amb el significatiu titular de *Revolució, Clarisme* obre el seu sisè número del 25 de novembre reflexionant sobre els esforços i les dificultats que els joves que van créixer durant la dictadura de Primo de Rivera van tenir per aprendre correctament a parlar i escriure el català. A la mateixa plana també es publica un article de Joan Pagès a on critica l'ús dels mots "papa" i "mama" davant dels tradicionals "pare" i "mare", i un altre de Carles Badia Moret a on defensa la necessitat de promoure la cultura popular tot apostant per la construcció de biblioteques arreu del territori. Com sempre, la plana es completa amb un dibuix japonès, aquest cop obra de Sessu.

La segona plana se centra la informació més estrictament cultural. Així, es publica una crítica del llibre *Joana Mas*, d'Anna Murià, a càrrec de Mercè Rodoreda, i una altra de Just d'Esvern sobre el llibre *Hi ha homes que ploren perquè el sol es pon*, de Francesc Trabal. A la mateixa pàgina s'inclou un repàs a les exposicions del moment i, a més, a dues poesies de J. Batlle i Florensa i F. Coll Boldu. Seguidament, la revista reprèn el debat entre laics i catòlics.

Mercè Rodoreda ocupa la part principal de la tercera plana amb una entrevista a Cèsar August Jordana. Curiosament, segons explica la mateixa Rodoreda, aquesta fou la primera de les entrevistes que realitzà, malgrat que no aparegué fins aquest número a l'espera que Jordana fes arribar un foto seva que, finalment, no arribà. La revista també publica una crítica cinematogràfica del *Quixot* del director anglès Georg Wilhelm Pabst i una altra de l'alemanya *Noies d'uniforme*.

L'última plana es dedica íntegrament a les sàtires i invectives.

15.4.7 Any I. Núm. 7 (2 de desembre 1933)

L'editorial del primer número del mes de desembre aparegut el dia 2 posa l'accent en la necessitat que tots aquells que treballen en l'administració pública, ja sigui com a funcionari o com a càrrec electe, actuïn amb disciplina i rigor i que els seus càrrecs estiguin a disposició del a ciutadania en cas de negligència professional. També a la primera plana, Josep Martinell traça un perfil per la figura d'André Gidé, pare de l'avantguarda de començaments del segle XX i a qui la revista acusa d'incoherent per la

seva adhesió al marxisme. La pàgina es tanca amb la secció Camins i amb un dibuix del japonès En I-Hogan.

Seguidament, la revista, per mà de R. de P. Gatell i Olivé, dedica un article elogiós a mossèn Jacint Verdaguer, considerat un dels pares moderns de la pàtria catalana. La segona plana també inclou un repàs a exposicions i un nou lliurament del debat entre laics i catòlics.

La crítica de cinema se centra en la interpretació de Charles Laughton a *Vida privada d'Enric VIII* i a les pel·lícules *Visquem avui* i *Això és amor*. La pàgina també inclou poesies diverses i petits relats dels mateixos lectors.

A l'última plana es concentra la sàtira de la redacció de *Clarisme*.

15.4.8 Any I. Núm. 8 (9 de desembre 1933)

El setmanari obre l'edició número 8 del dia 9 de novembre recollint una carta d'un lector que demana una major presència dels joves lectors de la publicació, tot ressaltant la vocació fundacional de la revista. Des de direcció s'afirma que l'ideal segueix ferm i es pren el compromís de donar la màxima cabuda possible a les aportacions dels lectors. La portada també recull uns dubtes gramaticals d'un altre seguidor de *Clarisme* i, com és habitual, reproduïx un dibuix japonès, en aquest cas obra de Tani Bunxo. En aquesta primera plana, la revista també es fa ressò d'una de les preocupacions més recurrents de Francesc Maspons, la retolació dels comerços en castellà. La publicació anima els botiguers a retolar els seus establiments en català.

La següent pàgina dedica mitja plana a una entrevista de Mercè Rodoreda al traductor i escriptor Miquel Llor. *Clarisme* també publica unes poesies de Josep Virgili i Andorra i Josep Maria Soler i Janer, a més d'un breu relat de Josep Martines. La plana es completa amb la crítica de la pel·lícula *Els crims del museu*, dirigida per Michael Curtiz.

Tot seguit, la revista es fa ressò de les exposicions del moment i segueix amb la publicació d'arguments a favor del laïcisme i del catolicisme. La plana finalitza amb un article d'Ernest Pérez Mas reflexionant sobre la crueltat de la guerra. Així mateix, la revista proposa als lectors per la via de l'enquesta un nou tema de debat. La direcció planteja sis opcions: Concepte de nacionalisme i concepte d'universalisme, Esquerrisme i Dretisme, Com estima la dona, Maquillatge o naturalitat, Com estima l'home i Quina solució té el problema babèlic.

L'última pàgina es dedica íntegrament a sàtires de tota mena.

15.4.9 Any I. Núm. 9 (16 de desembre 1933)

El novè exemplar de *Clarisme*, al carrer el 16 de desembre, neix amb un editorial a on la revista protesta per motius lingüístics. El responsables del setmanari critiquen que a la tramesa de publicitat i informació del II Congrés de Nacional de Patologia Digestiva a celebrar a Barcelona entre els dies 18 i 20 de desembre, tota la documentació s'escriu exclusivament en castellà. Tot plegat és qualificat per la revista de "corrupció lingüística". A la mateixa portada es dona cabuda a la secció Camins de gramàtica i ortografia i a un article de Ramon Cabeza parlant sobre antropologia. El dibuix japonès, de la seva banda, correspon a l'artista Tomioka Tessai.

La part central de la següent plana és ocupada per una entrevista de Mercè Rodoreda a l'escriptora Maria Teresa Vernet i Real. Rodoreda la veu com una de les primeres figures de la novel·la catalana del moment. La pàgina també recull poesies de Josep M. Castellnou, Fritz Francken i Josep Virgili i Andorra, a més d'un breu escrit sense signar a on es parla de la influència de Paul Bourget sobre Nietzsche. Pere Casadevall hi afegeix una crítica cinematogràfica del film *Téodore et compagnie*, de Pierre Colombier.

La tercera pàgina es fa ressò de les principals exposicions de Barcelona i, a més, recull més arguments a favor del laïcisme i del catolicisme. La plana es tanca amb uns apunts sobre Bernard Shaw i Alexandre Dumas, un text de Josepa Ferrater sobre l'experiència d'assistir a una sessió de cinema i amb un article d'Enric Batlle sobre els efectes de la crisi de la companyia Teatre Català.

A la darrera plana, la revista satiritza, a banda d'altres qüestions, sobre el nazisme.

15.4.10 Any I. Núm. 10 (23 de desembre 1933)

L'exemplar número 10 de la revista apareix tot just dos dies abans de Nadal. Per tot plegat, Mercè Rodoreda escriu un article parlant sobre la celebració de la festivitat. Així mateix, el setmanari publica en portada una nova secció de correccions lingüístiques i un text a on es critica el costum dels catalans de parlar castellà a un estranger. La plana es completa amb un article sobre el moviment esperantista i un dibuix japonès de l'artista Canoo Hoogai.

La secció de l'entrevista va a càrrec, per primer cop, de Ventura Plana, qui publica un conversa amb l'escriptor Alexandre Bulart i Rialp. La segona pàgina del número també aplega una poesia de Josep Maria Soler i Janer i dues crítiques

cinematogràfiques de Pere Casadevall. La primera fa referència a la pel·lícula *Secrets*, protagonitzada per Mary Pickford i Leslie Howard, i la segona analitza *Madame Butterfly*, de Marion Gering.

Seguidament, la revista fa esment a les exposicions de la setmana, així com a les novetats literàries, d'entre els que destaca *Una altra mena d'amor*, de Delfí Dalmau i publicada per Edicions Clarisme. La pàgina es tanca amb un article sobre la celebració del Nadal i un relat breu de ficció.

L'exemplar clou amb els comentaris satírics de l'actualitat política i literària.

15.4.11 Any I. Núm. 11 (30 de desembre 1933)

L'últim número de l'any, del 30 de desembre, s'obre amb unes reflexions de Delfí Dalmau al voltant de la relació entre els símbols i la realitat. El pedagog exalta la figura de Francesc Macià –mort una setmana enrere- i l'assenyala com un exemple a seguir per la seva fidelitat als principis del catalanisme. Dalmau aprofita, de retruc, per criticar la política d'Acció Catalana i la Lliga durant els dies posteriors a la proclamació de la República catalana.

A la mateixa portada, *Clarisme* també fa públics els resultats de l'enquesta sobre el següent tema de debat. Per una majoria abassegadora del 70%, s'imposa la discussió sobre nacionalisme i universalisme. De la resta d'opcions, la polarització entre dreta i esquerra assoleix un 20% dels vots i la solució del problema babèlic, un 10%. Seguidament, la primera plana també recull l'habitual secció de correcció gramatical i ortogràfica i un dibuix japonès, en aquest cas a càrrec d'Iqueno Taiga. Els continguts de la pàgina es completen amb un apunt de Ramon Cabeza sobre la nova obra teatral de Bernard Shaw, *On the rocks*, i un article de Gatell i Olivé lamentant l'absència de setmanaris infantils en català.

Girant full, Pere Casadevall comenta les darreres estrenes cinematogràfiques, encapçalades per *SOS Iceberg*, de Tay Garnett, i *Vampires del 1933*, dirigida per Mervyn le Roy. La pàgina també inclou el conte breu *Una nit*, de Mercè Rodoreda, i un petit text de Joaquim Grau Latorre, titulat *La història del Víctor o la Rosa dels vents*.

Seguidament, la revista dedica tres columnes a parlar de diverses exposicions artístiques i a la quarta se centra en la polèmica suscitada per la retirada del pla Ferrant, un document que proposa canvis profunds en el sistema d'ensenyament de l'escola de Belles Arts.

L'última pàgina combina la sàtira habitual de la publicació amb algunes poesies de Virgili i Andorra i Batlle i Florensa.

15.4.12 Any II. Núm. 12 (6 de gener 1934)

El primer número del nou any, aparegut el dia de Reis de 1934, dedica el seu editorial a reivindicar el paper de la joventut a la societat. Josep M. Castellnou assegura que, en contra del que molts afirmen, el jovent segueix tan actiu i inconformista com en èpoques passades i, fins i tot, en major grau atès que, segons Castellnou, antigament era només una minoria la que es mobilitzava i en aquell moment la majoria es troben compromesos amb el seu present. De la seva banda, Esperença Clara reflexiona sobre les diferències entre educació i instrucció. El primer concepte, a parer de Clara, emana de la família mentre que el segon penja directament de l'escola. La plana es completa amb la secció Camins de correcció lingüística, un relat breu de Teresa Aymerich Padrós i un dibuix de l'artista japonès, Uragami Guiocudo.

Una extensa entrevista de Mercè Rodoreda a Tomàs Roig i Llop ocupa la pràctica totalitat de la segona pàgina del setmanari. A la conversa, molt centrada en el camp de la literatura, Roig i Llop –pare de Montserrat Roig- critica els atacs rebuts per C. A. Jordana. La columna restant l'ocupa sengles poesies de Josep Maria Soler i Janer i Jaume Vicenç Carrió i una prosa poètica de Carme Fonch.

La següent plana aplega articles sobre exposicions i les estrenes cinematogràfiques de la setmana. Així mateix, la revista també inclou una nota sobre l'aparició del darrer exemplar de la publicació *La revista* i un intercanvi epistolar amb lectors de *Clarisme* relacionat amb la creació poètica.

La revista, aquest cop, dedica la part central de la seva darrera pàgina a publicar un conte de Miquel Martines. La resta de la plana s'ocupa de la sàtira política i cultural.

15.4.13 Any II. Núm. 13 (13 de gener 1934)

L'editorial del nou exemplar de *Clarisme* del 13 de gener se centra en remarcar les diferències de pensament entre pares i fills. L'article destaca que, més que una divisió ideològica que, al seu entendre, no existeix, el que es produeix és una diferència d'esperit que fa que els joves siguin més sensibles i oberts a les innovacions, evolucions i revolucions. Per tot plegat, el jovent esdevé habitualment l'avantguarda del progrés. La mateixa plana també recull una sèrie de qüestions ortogràfiques i gramaticals i un dibuix japonès de Matsumura Goixun.

Girant full, la revista publica una sèrie de relats breus i una crítica de S. Cordonet als joves que trenquen radicalment amb la tradició.

La publicació recull a la seva tercera pàgina les primeres reflexions sobre universalisme i nacionalisme. Així mateix, la revista també introdueix una reflexió sobre el problema babèlic que Maria Ballester clou assegurant que, l'única manera de conèixer a fons una nació, és aprenent la seva llengua. El contingut de la tercera plana es completa amb la secció de crítica cinematogràfica de Pere Casadevall i unes poesies d'A. Rosas i Tomàs i Domènec Miralta, a banda d'algunes informacions breus.

La revista es tanca amb la sàtira habitual de les seccions Ta bola i Entre nosaltres, una sèrie d'acudits gràfics i dos relats curts d'A. Lladó i J. M. Riu.

15.4.14 Any II. Núm. 14 (20 de gener 1934)

A redós del debat obert sobre universalisme i nacionalisme, *Clarisme* obre el seu nou exemplar del 20 de gener amb un extens article de Josep Maria Soler i Janer a on reflexiona sobre l'origen d'aquests conceptes i la seva influència sobre la relació dels pobles. Soler i Janer que l'harmonia entre les nacions només es pot assolir mitjançant un equilibri entre cultura, universalisme, nacionalisme i justícia. La plana es completa amb un dibuix de Torii Kiionaga i unes reflexions de T. Bartrolí i Nogué sobre la joventut i la necessitat d'aprofitar el moment, molt en la línia del clàssic *carpe diem*.

La següent pàgina està copada per una extensa entrevista de Mercè Rodoreda a l'escriptor i periodista Carles Soldevila. L'única columna que queda lliure es dedica a publicar unes poesies de F. Coll i Boldú, Jaume Vicenç Carrió i Domènec Miralta.

La tercera pàgina de *Clarisme* està dedicada a les exposicions més destacades de la setmana i a la crítica cinematogràfica de Pere Casadevall, centrada en les pel·lícules *Fra diavolo*, de Stan Laurel i Oliver Hardy; *Crepuscle roig*, dirigida per Rudolf Forster; *Letty Lynton*, protagonitzada per Joan Crawford, i *La meva debilitat*, amb Lilian Harvey al capdavant del seu repartiment.

La darrera pàgina combina la sàtira i l'humor amb el relat de Grau i Latorre d'una excursió per l'Aragó i dos breus articles de Carles Badia Moret i Teresa Aymerich.

15.4.15 Any II. Núm. 15 (27 de gener 1934)

L'editorial del nou número de *Clarisme*, del 27 de gener, reflexiona sobre el concepte de democràcia i la seva aplicació real a Catalunya. Josep Maria Castellnou, que és qui signa l'article, critica que, en nom de la democràcia, s'hagi donat ales a col·lectius –en clara al·lusió als anarquistes– que utilitzen la violència i les bombes per assolir els seus objectius polítics. Castellnou, a més, afegeix que les llibertats atorgades per la República han estat utilitzades pels polítics espanyols per retallar l'autogovern català. La plana es completa amb un dibuix japonès de Xicgusai Eiri i un extens article de Miquel Martines que salta a la segona pàgina on parla de la cultura i les tradicions del poble de Lapònia.

Girant full, la part central de la següent plana l'ocupa una entrevista de Ventura Plana a Miquel Poal Aragall. Màxim Costa completa la pàgina amb un relat breu.

Tot seguit, *Clarisme* se centra en la cultura. La pàgina tercera acull un repàs a les exposicions del moment i un article sobre la renovació de la pintura, a càrrec de Miquel Clivillé. El contingut es complementa amb una reflexió de Francesc Vidal i Martí sobre la guerra i el cinema, la secció Camins i unes poesies de Baudelaire, traduïda per Soler i Janer; Josep Virgili i Andorra, i Enric Soler i Godés.

El número es tanca amb la secció satírica i l'humor gràfic, així com un intercanvi epistolar amb diversos lectors aficionats a la creació poètica. Així mateix, la revista inclou un assaig sobre la lletjor, de Carme Fonch, i uns texts literaris de Badia Moret i Josep Maria Riu.

15.4.16 Any II. Núm. 16 (3 de febrer 1934)

Clarisme enceta el mes de febrer amb una biografia elaborada per Mercè Rodoreda de Chopin, molt centrada en la seva relació amb George Sand. La plana es completa amb un seguit de frases fetes catalanes, un dibuix de l'artista japonès Kitakava Utamaro i l'anunci per part de la direcció que la revista dedicarà un dels seus números a publicar un compendi dels dibuixos aportats pels mateixos lectors.

La següent pàgina del setmanari es dedica exclusivament a la crítica de llibres. Així, Maria Ballester, Miquel Martines, Just d'Esvern, Josep d'Espina i Àlex comenten, respectivament, les obres *Ocells i fúcsies*, d'Oleguer Mulla; *Vida i mort del reverend Vasili Fiveiski*, de Leònidas Andreiev; *Anna Karenina*, de Tolstoi en versió traduïda per Andreu Nin; *Valentina*, de Carles Soldevila, i *Refraccions d'una vida. Lliure existir*, de Planes Mundet.

La tercera plana se centra en les estrenes cinematogràfiques relatades per Pere Casadevall i les exposicions més destacades de la setmana.

La recta final de *Clarisme* se centra en la sàtira de Ta Bola i en un article de Mercè Rodoreda a on es reflexiona sobre la necessitat que Catalunya disposi d'un teatre dedicat exclusivament a la dramaturgia en català. La darrera pàgina també publica unes poesies de Soler i Janer i Rosas i Tomàs, un text de Carles Badia Moret a on reivindica el paper de l'escola en la formació pedagògica dels infants, un intercanvi epistolar sobre creació poètica i un breu assaig de Prat i Mas a on s'assenyala el comportament dels partits com a responsable d'un cert allunyament dels joves a la política.

15.4.17 Any II. Núm. 17 (10 de febrer 1934)

La primera columna de l'edició del 10 de febrer està dedicada a un article de Josep Maria Castellnou on reflexiona sobre la idea de revolució. Castellnou entén que, per superar totes les velles estructures socials i crear un model nou, la joventut ha de desempallegar-se de les disciplines dels partits ja existents en considerar-les caduques i superades. La major part de la resta de la plana l'ocupa un text de Rafel Griera dedicat als aspectes més enigmàtics i desconeguts per al lector occidental de l'Índia. La part baixa l'assumeix un dibuix japonès Kitakava Utamaro.

A la segona pàgina, el tram central l'ocupen més arguments en la discussió sobre nacionalisme i universalisme i la secció de correcció gramatical i ortogràfica. A la columna de l'esquerra, Agustí L. Vila escriu un comentari sobre l'*Apologia* de Sòcrates i a la dreta, Vicenç Verni signa un text sobre el carnaval de Niça i Lluís Albert elabora una crítica del llibret musical *Cinc cançons per a cant i piano*, del mestre Josep Guardiola Torregrossa.

A la tercera plana, Pere Casadevall repassa les estrenes de les pel·lícules *Tres vides de dona*, de Mervyn le Roy; *El fill de la parròquia*, de William Coven, i *Samarang*, de Ward Wing. La resta de continguts es completa amb les millors exposicions de la setmana i amb un article de Joaquim Grau Latorre a on parla sobre la crisi del teatre català.

A la darrera pàgina, *Clarisme* combina la sàtira literària i política amb les epístoles dels lectors que malden per millorar com a poetes i dos assaigs a on Josep Munguet Pons i S. Cordonet tracten, respectivament, sobre l'amor i l'amistat i l'afany de superació.

15.4.18 Any II. Núm. 18 (17 de febrer 1934)

L'editorial de *Clarisme* del 17 de febrer s'adreça directament als joves de Madrid i París. La revista els demana que no recorrin a la violència per defensar les seves reivindicacions i els demana que es posicionin en contra de l'imperialisme que, assegura, nega la constitució d'una universitat plenament catalana a Catalunya. La resta de la plana l'ocupa una biografia de Beethoven elaborada per Ernest Pérez i Mas, juntament amb un dibuix japonès de Torii Kijomici.

Ventura Plana publica a la pàgina següent una entrevista amb l'escriptor Sebastià Sánchez Juan. El contingut de la plana es completa amb un assaig sobre feixisme i democràcia a càrrec de Francesc Miró i unes reflexions sobre la poca implicació dels joves fills de la burgesia amb el conjunt de la societat. Finalment, la pàgina també publica un intercanvi de cartes amb lectors interessats a millorar la seva capacitat creativa poètica.

A continuació, el setmanari se centra en les exposicions i les estrenes cinematogràfiques de la setmana. La plana es completa amb la secció de correcció ortogràfica i gramatical, segons la normativa de Pompeu Fabra.

La darrera pàgina de *Clarisme* recull un seguit d'acudits gràfics elaborats pels mateixos lectors de la revista.

15.4.19 Any II. Núm. 19 (24 de febrer 1934)

La primera plana del número 19 del setmanari, aparegut el 24 de febrer, centra el seu interès en l'auge del nazisme al centre d'Europa. La revista dedica un extens article a parlar de l'acció de govern d'Engellbert Dollfuss, president d'Àustria pertanyent al Partit Conservador. El setmanari ressalta les dificultats de Dollfuss per treure el seu país de la depressió econòmica enmig de les pressions exercides pel Partit Socialista i els Nacionalsocialistes. De fet, cinc mesos més tard seria assassinat per quatre austríacs d'orientació nazi. El difícil moment d'Àustria porta la direcció de la revista a criticar també les ingerències alemanyes en els seus assumptes interns. El contingut de la plana es completa amb un article de R. de P. Gatell i Olivé on reivindica Catalunya com a nació diferenciada de la resta de pobles ibèrics i blasma els partits d'esquerra que, al seu entendre, en nom de l'universalisme vol desnacionalitzar les classe treballadora catalana i convertir-la en quelcom provincià. La portada també incorpora un dibuix, tot i que, per primera vegada des de l'aparició de la revista, no es tracta d'una obra japonesa sinó d'una producció de Sansalvador.

La següent pàgina està dedica íntegrament a la poesia. D'una banda, el setmanari publica unes composicions de B. Sirera, Josep Maria Soler Janer, Jaume Vicenç Carrió, Jaume Grau Cases, Josep G. Mir, Josep Ventura, Teresa Aymerich i Ventura Plana. La revista també recull algunes de les cartes dels lectors aprenents de poeta i un article central a on apunta una sèrie de recomanacions generals als aspirants a literats.

A continuació, *Clarisme* dedica una pàgina a les exposicions de la setmana i a la crítica de l'art, centrant-se en la figura de Ramon Calsina i les noves avantguardes.

La darrera plana s'ocupa de la sàtira política i literària, un apunt gramatical i uns breus relats de S. Cordonet, J. Riambau i Curco i Carme Lorente i Yarza. Significativament, la primera columna acull la part final de l'article sobre nacionalisme i universalisme encetat a la portada i a on es destaca la tasca de l'associació Unió Catalanista i el seu òrgan, *Nosaltres Sols!*; el Partit Nacionalista Català i la seva revista *La Nació Catalana*; l'entitat Palestra, i la formació Unió Democràtica de Catalunya, col·lectius tots ells estretament lligats a Francesc Maspons i Anglasesell. De fet, el mateix article esmenta Maspons i expressa el seu desig que algun dia arribi a la presidència d'una futura República Catalana.

15.4.20 Any II. Núm. 20 (3 de març 1934)

El primer número de *Clarisme* del mes de març, al carrer el dia 3, s'obre amb la notícia del rodatge de la primera pel·lícula en català, *El cafè de la marina*, basada en l'obra teatral de Josep Maria de Sagarra. Per a una revista marcadament catalanista i que dedica molta atenció al món del cel·luloide, l'esmentat anunci desperta un fort interès a la publicació. L'article el signa Ventura Plana i recull una entrevista amb Rafel Padilla, assistent dels realitzadors, els germans Domènec i Pere Pruna. Padilla assegura que la major part de l'equip són catalans i que es fan dues versions de la pel·lícula, una en català i l'altre en castellà per al mercat exterior. La revista recupera el dibuix japonès, aquest a càrrec d'Isoda Korjusaj, i publica un nou article reflexionant sobre l'universalisme i el nacionalisme. Josep Miret i Monsó critica l'estratègia dels tres grans partits catalans –ERC, Lliga i Acció Catalana– per preferir pactar amb formacions espanyoles abans d'unir-se per la independència de Catalunya, pensament molt arrelat a Maspons durant aquests anys.

Girant full, la revista s'interessa específicament per l'estat i el bon ús de la llengua catalana.

La tercera pàgina publica extensos articles sobre les estrenes cinematogràfiques de la setmana i les exposicions més interessants per visitar.

Finalment, la darrera plana se centra en la sàtira política i literària i en publicar dues proses breus de Josep Maria Riu i J. Òscar Baldú.

15.4.21 Any II. Núm. 21 (10 de març 1934)

La revista obre l'edició número 21 corresponent al 10 de març amb una extensa entrevista de Mercè Rodoreda al polifacètic artista, Apel·les Mestres. A la mateixa plana, *Clarisme* proposa als lectors un nou tema de debat, aquest cop de marcat caràcter polític. El setmanari demana l'opinió del públic respecte als comunistes i catalanistes que no utilitzen el català o bé un fan d'una forma que considera excessivament castellanitzada. La portada es completa amb un dibuix de l'artista japonès Kitakva Utamoro i un article de S. Cordonet a on reflexiona sobre la necessitat de la joventut de rebel·lar-se davant l'autoritarisme i les injustícies.

Girant full, la plana recull la segona part de l'entrevista de Rodoreda a Mestres i un recull de les principals novetats literàries. Maria Ballester analitza la publicació de *Museu*, de López-Picó; Just d'Esvern fa el mateix amb *Final i preludi*, de Maria Teresa Vernet i *Sonata a Kreutzer*, de Tolstoi. Així mateix, també s'aplega una crítica del llibre *Res de nou a l'oest*, d'Erich Maria Remarque, a càrrec de Teresa Aymerich, i uns comentaris sobre els principals mitjans escrits i les seves seccions literàries, obra de Francesc Casanovas i Josep Ventura.

Seguidament, la tercera pàgina se centra en l'apartat de correcció lingüística i en repassar algunes de les exposicions pictòriques i escultòriques del moment.

Per acabar, la revista segueix publicant arguments dels mateixos lectors sobre universalisme i nacionalisme i un article de B. Sirera parlant sobre el pi de les tres branques. L'última pàgina de *Clarisme* també recull una sèrie de contes i relats breus obra de Francesc Miró i Ventura Plana, a més de dos acudits gràfics.

15.4.22 Any II. Núm. 22 (17 de març 1934)

La revista de *Clarisme* del dia 17 de març s'obre amb un article de R. Casas i Parnau repassant la infantesa de Mozart. La portada del setmanari també recull un text de Josep Maria Castellnou a on reflexiona sobre l'afany de superació en general i de la joventut, en particular. La plana es completa amb un escrit poètic de Josep Maria Riu i un dibuix japonès obra de Toosusaj Saraku.

A la pàgina següent, el setmanari acull un article d'opinió de Jesús Paluzie Borrell a on teoritza sobre les diferents respostes plantejades a la crisi econòmica i social que pateix, al seu entendre, el capitalisme. La resta del gruix principal de la plana es dedica a un assaig de J. Gimeno Navarro a voltant de la figura de Manuel Azaña. Gimeno Navarro, després d'exaltar la seva figura intel·lectual, critica la seva visió unitària de l'Estat i la seva –afirma– manca de respecte cap als trets identitaris de Catalunya. La pàgina inclou un petit article sobre la descoberta d'un nou isòtop.

A banda del tradicional repàs a les exposicions del moment, la tercera plana del setmanari es fa ressò del 139è aniversari de la celebració de la Passió d'Olesa de Montserrat.

El número clou amb un recull de poesies de lectors i col·laboradors de *Clarisme* i una sèrie de recomanacions ortogràfiques i gramaticals.

15.4.23 Any II. Núm. 23 (24 de març 1934)

La revista la seva edició número 23 corresponent al 24 de març amb una columna d'Ernest Pérez i Mas lamentant la profanació de la tomba de Francesc Macià, ocorreguda la nit del 13 de març. L'escrit critica l'episodi i ho considera com una profanació a un dels símbols de Catalunya. La resta de la plana l'ocupa un text de Mercè Rodoreda descrivint les falles de València i un petit text de J. Pla, acompanyat d'una il·lustració.

La pàgina següent, tal com havia anunciat *Clarisme* en números anteriors, està dedicada a les poesies dels lectors i col·laboradors del setmanari.

La tercera pàgina repassa les exposicions destacades de la setmana i, a més, hi recull un article de S. Cordonet sobre el poc nivell artístic que, al seu parer, presenta el cinema nord-americà i un altre d'Esperança Clara sobre la necessitat de millorar la formació musical de la població.

La part final de la revista està dedicada íntegrament a publicar acudits gràfics obra dels lectors i col·laboradors de *Clarisme*.

15.4.24 Any II. Núm. 24 (31 de març 1934)

Delfí Dalmau publica un article en la portada del darrer exemplar del mes de març del setmanari on, sota el títol *Força i bellesa*, commina els joves a reforçar la seva formació mitjançant la lectura. Dalmau ho considera bàsic per al futur de la societat i

del país. La quarta columna l'ocupa un text de Vicenç Verni a on destaca l'alt nivell artístic d'Àustria. La plana es completa amb un dibuix d'Utakua Tojokuni.

A la següent pàgina, Paluzie Borell publica la segona part del seu assaig sobre la crisi del capitalisme i les diferents solucions plantejades. De la seva banda, Guifré Bosch redacta un article sobre una visita d'universitaris catalans adscrits a la Federació Nacional d'Estudiants de Catalunya a València. Al seu text, Bosch destaca el gran nombre d'agrupacions nacionalistes valencianes inspirades en les existents a Catalunya, malgrat reconèixer el poc nombre total d'integrants que les componen.

Seguidament, *Clarisme* recupera després d'unes setmanes d'absència la seva secció d'estrenes cinematogràfiques, a càrrec de Pere Casadevall. El crític comenta *La vida comença*, de James Flood i Elliot Nugent; *Civisme*, de Ralph Murphy, i *Fondàries d'infern*, de Jack Conway. El contingut de la plana es completa amb les respostes a la pregunta sobre els comunistes i catalanistes que parlen castellà o bé un català massa castellanitzat i amb el repàs a les exposicions més destacades del moment.

La revista tanca el número amb la secció literària. *Clarisme* inclou un article reflexionant sobre la necessitat de publicar els autors catalans clàssics en un català més modern; un text de jove Jordi Ribot i Massagué, de 14 anys, destacant l'obra *Ritmes*, d'Agustí Esclasans, i l'aparició del llibre *L'etern femení*, de Llucietta Canyà, comentat per Amadeu Jori i Rogès. El contingut de la plana es completa amb el destacat de la publicació d'un volum d'ortografia i gramàtica valenciana, obra de Carles Salvador, i amb la crítica de Jordi Jou Jou a la traducció d'*Els infants terribles*, de Jean Cocteau.

15.4.25 Any II. Núm. 25 (7 d'abril 1934)

El primer número del mes d'abril s'obre amb una faula japonesa adaptada per Miquel Martines. La portada de la revista es completa amb una entrevista de Mercè Rodoreda al dibuixant Eduard Serra *Òscar*.

Seguidament, a la segona plana, Jesús Paluzie segueix publicant el seu assaig sobre la crisi del capitalisme i les solucions aportades fins al moment. Josep Carol Pérez, al seu torn, redacta un article al voltant del pes de la dona a la política. El pedagog critica el masclisme imperant a les principals esferes de poder i reclama una major presència de dones. La pàgina també inclou unes referències ortogràfiques i gramaticals en la línia de Pompeu Fabra.

Les exposicions i les estrenes de la setmana copsen l'interès de la següent plana de *Clarisme*. Pere Casadevall comenta les estrenes de la setmana, concretament *Justícia*

divina, protagonitzada per Charles Laughon; *El boxador i la dama*, de W. S. Van Dyke, i *Cocktail musical*, amb Bing Crosby.

La darrera pàgina de *Clarisme* recull l'opinió de destacats autors catalans sobre l'essència de la novel·la. Contesten a l'enquesta del setmanari els escriptors Cèsar August Jordana, Carles Soldevila, Rosa Maria Arquimbau, Apel·les Mestres, Francesc Pujols, Josep Maria López-Picó, Domènec Guansé i Carles Sindreu. La plana també inclou un article de S. Cordonet sobre l'afany de superació dels joves, un relat breu de Josep Maria Riu i un text de Albert Vidal i Grau, de 13 anys, establint un paral·lelisme entre les estacions de l'any i les diferents etapes de la vida. La pàgina es tanca amb un article de Valentí Plana a on demana la legalització de la prostitució com a pas imprescindible per combatre una realitat present als carrers de Catalunya.

15.4.26 Any II. Núm. 26 (14 d'abril 1934)

La nova edició de la revista apareguda el 14 d'abril s'obre amb una extensa entrevista de Mercè Rodoreda al dibuixant col·laborador de *Clarisme*, Santsalvador. La plana també acull un dibuix del mateix Santsalvador i la seva secció de comentaris irònics, habitualment ubicats a la darrera pàgina del setmanari.

Tot seguit, girant full, el setmanari publica la quarta part de l'assaig de Jesús Paluzie Borrell sobre la crisi del capitalisme. L'altre article destacat de la pàgina, signat per Josep Maria Soler Janer, està dedicat a destacar el paper de l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana –a on Maspons hi col·laborava de forma activa- i a ressaltar la necessitat d'enfortir la seva massa social en entendre que, malgrat l'aprovació de l'Estatut, l'estat de la llengua i l'ensenyament encara corria perill de veure's minoritzat pel castellà.

A la tercera pàgina, *Clarisme* prossegueix amb la seva enquesta sobre l'essència de la novel·la. En aquest cas, es recullen les opinions d'Agustí Esclasons, Joaquim Ruyra i Domènec de Bellmunt. Així mateix, Pere Casadevall comenta les estrenes de *La reina Cristina de Suècia*, amb Greta Garbo, i l'homenatge retut al cinema de Walt Disney. El contingut de la plana es completa amb el repàs a les exposicions més destacades de la setmana i un relat breu de Josep Maria Riu.

L'exemplar es tanca amb la publicació de tot un seguit d'acudits gràfics elaborats pels lectors i col·laboradors de la revista.

15.4.27 Any II. Núm. 27 (21 d'abril 1934)

Clarisme obre el seu número 27 corresponent al 21 d'abril amb una entrevista en portada a Joan Oller i Rabassa, obra de Ventura Plana. A la mateixa plana, també s'inclou un article de Josep Maria Castellnou a on crida el jovent a implicar-se de forma activa per tal de millorar la societat. J. Riugant hi afegeix un text reivindicant l'aprenentatge de l'esperanto com a eina per superar el problema babèlic i la portada es completa amb un dibuix de l'artista japonès, Kacukaua Sunso.

Seguidament, la revista segueix publicant les reflexions de Paluzie Borrell sobre l'estat del capitalisme i les opinions dels escriptors sobre l'essència de la novel·la. En aquest número exposen les seves idees Prudenci Bertrana, Tomàs Roig i Llop, Oliver Brachfeld, Octavi Saltor i Sebastià Sánchez Juan. La plana es completa amb la ironia de la secció Ta Bola i amb un seguit de recomanacions gramaticals.

La tercera pàgina se centra en els exposicions més destacades de la setmana i en la crítica cinematogràfica. En aquest cas, Pere Casadevall parla de les pel·lícules *S'ha escapat un pres*, de Benito Perojo; *Anna la del remolcador*, de Mervyn le Roy, i *Entre l'espasa i la paret*, de Marion Gering. La plana també aplega una crítica de Janot Puig lloant l'estrena teatral de *La gloriosa*, dirigida pel també actor Josep Clapera i amb decorats de Lola Anglada.

La revista tanca la seva darrera pàgina amb la publicació dels contes *Quan el futur esdevé present*, de Jordi Folch, i *Amor?*, de Coll Boldu.

15.4.28 Any II. Núm. 28 (28 d'abril 1934)

Josep Maria Castellnou obre el darrer exemplar d'abril aparegut el dia 28 amb unes reflexions sobre la visió de la finalitat de la natura que tenen teories ideològiques diferenciades com l'anarquisme i el catolicisme. Maria Ballester, de la seva banda, publica un article a on descriu alguns dels indrets més representatius del Japó. La part central de la portada, però, l'ocupa una entrevista de Ventura Plana a l'escriptor Carles Fages de Climent.

La segona pàgina segueix publicant les conclusions de Jesús Paluzie sobre la crisi del capitalisme i les respostes presentades des de diversos sectors. La plana també recull una entrevista de Joaquim Grau Latorre a una lectora de la revista i un petit text poètic de Maria Aymerich Padrós, de 14 anys, dedicat a la ciutat de Girona. De la seva banda, Maria Teresa Vernet, Aurora Bertrana, Josep Maria Folch i Torres, Cecili

Gasòliba i Josep Maria Francès donen el seu parer sobre el què ha de ser l'essència de la novel·la.

Seguidament, *Clarisme* se centra en les exposicions més destacades de la setmana i en un anàlisi a càrrec de F. Joanpere sobre la influència en el llenguatge modern de l'etimologia i la mitologia clàssica. La plana es completa amb el conte *Un amor*, de Jaume Pla.

La darrera plana del setmanari està dedicat íntegrament a la poesia, amb la publicació de peces elaborades pels lectors i col·laboradors de la revista, amb un seguit de consells pensats per a créixer com a creadors i amb un article a on *Clarisme*, en resposta a unes crítiques aparegudes al setmanari *Mirador*, reivindica el seu paper com a difusor de la poesia en general i de la catalana, en particular.

15.4.29 Any II. Núm. 29 (5 de maig 1934)

Clarisme obre el seu número del 5 de maig amb una entrevista de Ventura Plana a Just Cabot. La revista també publica un article a on es reivindica la unitat cultural d'Occitània, concepte que aquí també inclou els territoris de parla catalana. Així mateix, Jordi Jou Jou crítica a la seva columna l'ús residual del català als instituts de secundària i equipara la política lingüística de la República espanyola amb la de la monarquia borbònica, idea molt utilitzada per Maspons al seu argumentari desgranat amb detall a *Claris*. La plana es completa amb el dibuix japonès de Torii Kijomici.

Seguidament, girant full, Maria Ballester recupera un tema habitual a *Clarisme* i crítica la retolació de comerços en castellà. De la seva banda, Jesús Paluzie publica una nova entrega de les seves reflexions al voltant del capitalisme i Carles Salvador, Francesc Trabal i Joan Duch i Agulló opinen, a petició del setmanari, sobre l'essència de la novel·la.

La tercera plana de la revista està dedicada al repàs a les exposicions pictòriques i escultòriques de la setmana i a la crítica teatral i cinematogràfica. Josep Maria Riu reclama un esforç intel·lectual al cinema, mentre que Janot Puig reivindica l'escena teatral catalana malgrat els moments de crisi viscuts els darrers temps. R. Cases Parnau afegeix unes ratlles sobre l'obra de Johan Sebastian Bach.

La revista es tanca amb una recensió de llibres apareguts en els darrers dies. Josep Maria Soler i Janer parla sobre *El bes als llavis*, de Carles Salvador. Just d'Esvern analitza la reaparició de la publicació *La revista*, fundada en la seva primera etapa per Antoni Rovira i Virgili; *Clarisme* es fa ressò també de *Ritmes 1934* i *Segon llibre del*

sistema, d'Agustí Esclasans; *Normes biològiques d'estructuració social*, de J. Oliver Febrer; *Una vida*, de Manuel Valldeperes, i *Amor i Banderes*, Joan Duch i Agulló, aquest últim comentat per James Hightown.

15.4.30 Any II. Núm. 30 (12 de maig 1934)

La revista obre l'exemplar número 30 aparegut el 12 de maig amb una entrevista de Ventura Plana a Josep Janés Oliver, periodista i escriptor que més endavant fundaria l'editorial Janés, més coneguda posteriorment com a Plaza&Janés. A la mateixa plana s'inclou un article insistint en la relació entre els territoris de parla catalana i Occitània. La portada es completa amb un dibuix de l'artista japonès Kitakava Utamaro i unes poesies de Josep Maria Soler i Janer.

Tot girant plana, *Clarisme* recull una nova part de l'assaig de Jesús Paluzie al voltant de la crisi del capitalisme i les diferents alternatives plantejades des de diversos sectors. Seguidament, el setmanari dedica unes línies a aplaudir l'esforç dels joves per obrir-se camí en uns moments especialment complicats i un article parlant de l'escultor i pintor, Manolo Hugué. La revista també incorpora un recull de correccions ortogràfiques i gramaticals i l'opinió de Rafel Tasis, Joan Oller i Rabasa i Josep Navarro Costabella al voltant de l'essència de la novel·la.

La següent pàgina està dedicada principalment a les exposicions més destacades de la setmana i al comentari de Pere Casadevall a les estrenes cinematogràfiques. Casadevall destaca *La segona joventut*, de Carl Froelich; el documental *Fugitius*, de Gustau Uciki, i *A la llum del canelobre*, de James Whale. *Clarisme* també destaca la creació de l'Institut Orquestral, de l'Associació Obrera de Concerts, i publica un article de Mercè Rodoreda parlant del nen actor, Artur Girelli, català de pares alemanys i protagonista de la pel·lícula *Sor Angèlica*, de Francisco Gargallo.

La darrera pàgina de l'exemplar es dedica íntegrament a comentar tota una sèrie de novetats editorials. Jaume Vicenç Carrió analitza *Fanny*, de Carles Soldevila; Ventura Plana fa el mateix amb *Climent*, de Carles Fages de Climent; Just d'Esvern se centra en *Peikea, princesa caníbal*, d'Aurora Bertrana; la revista també parla de *Història d'una dona i vint braçalets*, Rosa Maria Arquimbau; Mercè Rodoreda desgrana *La revolució moral*, d'Anna Murià; el setmanari comenta *El teu secret*, de Xavier Benguerel; Miquel Martines signa la crítica de *Catalunya-Orient*, de F. Grau i Ros; *Clarisme* també analitza *La sala és plena*, de Josep Roig i Raventós, i, per concloure la

recensió, Maria Ballester parla de la novel·la *Del que hom no pot fugir*, de Mercè Rodoreda i publicada per Edicions Clarisme.

15.4.31 Any II. Núm. 31 (19 de maig 1934)

Clarisme obre el seu número del 19 de maig amb una entrevista de Joaquim Grau Latorre a Manuel Valldeperes. L'espai restant de la portada se'l reparteixen un article de S. Cordonet parlant, una vegada més, sobre els vincles entre Occitània i els Països Catalans i un dibuix japonès a càrrec de Kitakava Utamaro.

Seguidament, la revista segueix amb la sèrie d'articles de Jesús Paluzie Borrell sobre el que entén com una crisi del model econòmic capitalista i recull un nou seguit d'impressions de destacats escriptors de l'època al voltant de l'essència de la novel·la. En aquesta ocasió, responen a l'enquesta Lluís Capdevila, Maurici Serrahima, Josep Roig i Raventós, Joan Sallarès i Ramon Esquerra. La plana es completa amb un petit relat de Ventura Plana i un assaig de Josep Maria Riu sobre les diferents representacions de la bellesa.

La tercera pàgina la cospen les exposicions de la setmana; la crítica teatral de Janot Puig, tot destacant la tasca de Josep Santpere –pare de Mary Santpere– com a responsable de la sala Espanyol, i el repàs a les darreres estrenes cinematogràfiques, de la mà de Pere Casadevall. El crític analitza *Footlight parade*, de Lloyd Bacon; *Ànima de ballarina*, de Robert Z. Leonard, i *L'àliga i el falcó*, de Rudolf Wilnak.

L'exemplar es tanca amb una crònica a càrrec de R. Cabeza sobre la segona fira comercial i agrícola de Caldes de Montbui i amb la publicació de la primera part de l'*Auca de les lloques*, del valencià Carles Salvador.

15.4.32 Any II. Núm. 32 (26 de maig 1934)

El darrer número del mes de maig s'obre amb una entrevista de Mercè Rodoreda al poeta i novel·lista tarragoní, Plàcid Vidal. La portada es completa amb una columna signada per Just Alegre a on reflexiona sobre la mort i les diferents maneres d'encarar-la.

Seguidament, es publica la segona part de l'*Auca de les lloques*, de Carles Salvador, i el conte *Suggestió*, de F. Coll Boldu.

La tercera pàgina aplega les exposicions més interessants del moment i el repàs a les estrenes cinematogràfiques. Pere Casadevall destaca *La plaça de Berkeley*,

protagonitzada per Leslie Howard; *L'edat d'or*, de Luis Buñuel i Salvador Dalí, i *Maria*, de Paul Fejos.

La revista es tanca amb una col·lecció d'acudits gràfics elaborats pels lectors i col·laboradors de *Clarisme*.

15.4.33 Any II. Núm. 33 (2 de juny 1934)

El setmanari enceta el mes de juny amb un article de Josep Maria Soler i Janer a on denuncia la poca presència que, al seu entendre, té el català a l'ensenyament públic i a la discriminació que, assegura, pateix Catalunya per part de la República espanyola pel que fa a les inversions estatals en matèria d'infraestructures, educació i sanitat, principalment. La portada clou amb un article punyent a on es critica, d'una banda, la tasca espanyolitzadora que, al seu entendre, executa *La Vanguardia* i els escriptors catalans que hi escriuen a les seves planes i, d'altra banda, blasma una representació teatral de Margarida Xirgu i Enric Borràs a Palma de Mallorca per fer-la en castellà. Per a *Clarisme*, doncs, tots els territoris de parla catalana formen una unitat nacional.

Girant full, *Clarisme* publica el darrer fragment de l'*Auca de les lloques*, de Carles Salvador, i un relat de Màxim Costa. El contingut de la pàgina es completa amb la resposta sobre l'essència, en aquest cas, de la poesia catalana d'Octavi Saltor, Josep Maria López-Picó i Agustí Esclasans.

A la tercera plana, el setmanari traça un recorregut biogràfic per la figura del pianista Francesc Liszt i destaca la gira per les comarques catalanes de la companyia teatral de Josep Clapera. Pere Casadevall repassa les estrenes de pel·lícules de la setmana, tot destacant *El cap d'un home*, de Julien Duvivier; *El rei de la plata*, protagonitzada per Edward G. Robinson, i *Menja de taurons*, de Howard Hugues i també amb Robinson al capdavant del repartiment. La plana inclou un nou article de Cordonet dedicat a analitzar les relacions entre Occitània i els territoris de parla catalana.

La revista acaba amb un conte de Jaume Vicenç Carrió, un relat de Joaquim Grau Latorre i les poesies de Josep Ventura, Josep Maria Riu i Josep Devesa.

15.4.34 Any II. Núm. 34 (9 de juny 1934)

El següent número de la revista, corresponent al 9 de juny, s'obre amb una entrevista de Ventura Plana al poeta Salvador Perarnau. De la seva banda, Joan Serra Durbau publica un article alertant del delicat estat en què, al seu entendre, es troba

Catalunya tant des del punt de vista econòmic com de l'exercici dels drets i deures dels seus ciutadans. La plana es completa amb un dibuix de l'artista japonès Suzuki Harunobu.

Seguidament, *Clarisme* recull un nou article de Jesús Paluzie sobre la situació del capitalisme i incorpora més respostes de destacats intel·lectuals sobre l'essència de la poesia catalana. En aquesta ocasió hi contesten Carles Soldevila, Enric Soler Godes, Salvador Perarnau, Plàcid Vidal, Iu Pons i Carles Salvador.

La pàgina següent, el setmanari repassa les principals exposicions del moment i elabora un article on Miquel Clivillé blasma el paper d'alguns crítics artístics.

La revista es tanca amb una recensió de llibres. Els títols tractats són *Catalunya i l'Europa futura*, d'Alexandre Deulofeu; *Polèmica*, de Delfí Dalmau, publicat a Edicions Clarisme; *Jo!*, de Prudenci Bertrana; *Cavalleria Rusticana*, de Giovanni Verga, i la col·lecció Quaderns literaris, dirigida per Josep Janés.

15.4.35 Any II. Núm. 35 (16 de juny 1934)

Clarisme dedica la portada del seu exemplar del 16 de juny a una entrevista de Mercè Rodoreda a Alfons Maseres.

Tot girant plana, el setmanari publica una nova entrega dels articles econòmics de Jesús Paluzie i les diferents respostes presentades davant una suposada crisi del capitalisme, i hi afegeix tota una sèrie de crítiques literàries. Els llibres comentats són *Després de callar el canó*, de Lluís Elies; *L'assaig de la vida*, de Plàcid Vidal; *Passa un infant*, de Navarro Costabella; *L'oreig al desert*, de Miquel Llor; *L'estel lluminós*, de Gispert Sandoval, i *Perot i l'estel*, d'Antoni Fuster Valldeperes.

A la pàgina següent, Josep Maria Soler i Janer contesta a la pregunta sobre l'essència de la poesia catalana i, a més, es recullen les principals exposicions de la setmana.

A la darrera plana es fa un recull de poesies compostes pels mateixos lectors i col·laboradors de la revista.

15.4.36 Any II. Núm. 36 (23 de juny 1934)

L'edició corresponent al dia de la revetlla de Sant Joan s'obre amb una entrevista de Mercè Rodoreda a l'escriptora Llucietà Canyà. La revista també publica un article força crític amb les corrides de braus, que desqualifica per "bàrbara i salvatge". *Clarisme*

lamentava que alguns mitjans de comunicació catalans com Ràdio Associació de Catalunya i *El noticiero universal* facin difusió d'aquesta activitat.

A la pàgina següent, Jesús Paluzie i Borrell analitza des d'un punt de vista teòric el socialisme econòmic en oposició al capitalisme. La plana es completa amb l'opinió d'Alfons Maseres al voltant de l'essència de la poesia catalana.

Seguidament, el setmanari estrena una secció de comentaris que considera lesius per a Catalunya i la resta de territoris de parla catalana provinents, principalment, de mitjans de comunicació espanyols. La pàgina també inclou un conte de Ventura Plana.

La revista es tanca amb un seguit de poesies elaborades per lectors i col·laboradors de *Clarisme*.

15.4.37 Any II. Núm. 37 (30 de juny 1934)

El darrer número de *Clarisme* apareix el 30 de juny i s'obre anunciant una aturada –que seria definitiva– arran de les vacances estiuenques. A la seva columna de comiat, la direcció destaca el seu rebuig a tota mena d'autoritarisme, critica la submissió política que –assegura– pateix Catalunya i, per finalitzar, demana l'establiment d'un organisme que vetlli per l'ús correcte del català als mitjans de comunicació, seguint l'exemple d'altres nacions com Anglaterra. El setmanari, doncs, remarca a la seva portada els trets essencials de la publicació des dels seus inicis: oposició a qualsevol mena d'imposició, independència política i enfortiment de la llengua. La major part de la portada està dedicada, però, a la Patum de Berga.

Tot girant pàgina, la revista publica un anàlisi de Jesús Paluzie i Borrell sobre les teories econòmiques de l'anarquisme. Josep Maria Castellnou, de la seva banda, redacta un article a on defensa la disciplina d'ànima com a millor eina per assolir qualsevol mena d'objectiu. Castellnou, això sí, que aquesta disciplina, però, no ha de confondre's amb la pregonada pels moviments feixistes i apunta que cal adreçar-la cap a un bé comú. El contingut de la plana es completa amb les respostes de Joan Sellarès i Oleguer Mullor sobre l'essència de la poesia catalana.

Seguidament, el setmanari publica un relat de Jaume Vicenç Carrió i un article a on demana que es respecti la decisió de l'entitat Palestra –presidida per Pompeu Fabra i molt propera a Maspons– de donar suport al govern català en l'afer de la Llei de Contractes de conreu. La revista crida a la unitat dels catalanistes i defensa l'autonomia plena del govern per legislar el país.

A la darrera plana, *Clarisme* recull una recensió dels llibres *Camins de França*, de Joan Puig i Ferrer; *Notes viscudes*, d'Enric Clarasó; *Miquel Àngel i altres proses*, d'Agustí Esclasans; *L'ala sensible arran de terra*, de Ramon Surinyach Senties; *Quatre contes socials*, d'A. Bartra, A. Esclasans, J. Comabella i S. Roca Roca; *Aspectes*, de Salvador Espriu; *Els vagabunds*, de Màxim Gorki, i *El pintor Pidelaserra*, de Francesc Pujols. El setmanari també aplega tres poesies de F. Coll Boldu.

1- APÈNDIXS

16.1 Articles

La producció assagística de Francesc Maspons, tal com s'ha reiterat al llarg de l'esmentada investigació, fou d'una extensió i varietat força significativa. Recórrer la multitud d'articles publicats al llarg dels seus setanta anys d'activitat periodística permet copsar l'evolució del seu pensament marcat, però, per unes idees força a les quals es mantindrà fidel al llarg de tota la seva vida. Durant la tasca de transcripció de la trentena d'escrits seleccionats, s'ha respectat l'escriptura original corregint únicament, i en comptades ocasions, les evidents errades tipogràfiques identificades.

El resseguiment dels seus articles permet, per tant, observar l'ús de la llengua emprat per Maspons, des dels temps del desori prefabrià fins a la normativització del primer terç del segle XX. La clara influència ortogràfica castellana dóna pas a un ús acurat i florit d'un català que es convertirà en una eina indispensable a l'hora de plasmar el seu inconfusible ideari.

-«La idea de pàtria segons les autoritats castellaness». *La Revista*. Números 35 i 36, novembre i desembre de 1904.

Un dels amos ab qui va estar el célebre Scipion fill de la Coscolina avans de que entrés a servir a aquell célebre personatge que ab el temps se va anomenar el molt ilustre senyor D. Gil Blas de Santillana, va esser ab un tal D. Ignacio de Ipiña, *pedante* madrileny que tenia per ofici i benefici compondre llibres que revenía després; y que escrivía ab tan única y meravellosa trassa que en lloch de pluma y tinta com per escriure solen usar el comú dels mortals, no se servía mes que de unes estisores y un filferro que entregava al seu patje o secretari. Anava ell llegint y fullejant tans llibres com a la ma li veníen y aixís com anava llegint, retallant ab ses implacables estisores els trossos que d'ells li semblaven be, y que per sa part anava el secretari enfilant ab un filferro: a cada filferro ple, donava un llibre per acabat.

Aquest sistema y modo d'escriure extés considerablement després del senyor Ipiña, escambell socorregudíssim d'aquells savis *a la violeta* que tan admirablement va satirisar Cadalso, no deixá de tenir en certs moments les seves ventatjes y especialment serveix, quan en la polémica se pot usar d'entre tots els arguments que'ns ensenya la filosofia, aquell indestructible que consisteix en provar la proposició discutida aduhint únicament lo afirmat per la mateixa autoritat contraria.

Aquesta ventatja resulta mes gran, si la argumentació s'ha d'aplicar a matèries o enunciats que en determinades circumstancies, o mirats baix un punt de vista que encara

que pot ser que no sigui l'verdader es bastant comú, semblan pecaminosos, agraviadors y punibles. Perque certament sino vivim avuy en aquells temps en que Beaumarchais compadía els espanyols perque tota la seva expansió política y literaria quedava reduída als caustichs humorismes de Figaró, no deixà de tant en tant d'haverhi moments en que ab tot y haber passat un sigle de

muertes, asolamientos, fueros males,

sembrats arreu pera conseguir una llibertat desde fa cent anys tan campanejada, casi be es precís pera tractar les materies avans aludides recorre al sistema de D. J. M. Larra, qui cansat de llapis roig, retalls, censures y denuncies se va reduhir a tallar els sesu articles pel patró d'aquells que compendía en un títul tot un sistema y que va batejar ab el nom de *La alabanza ó que me prohíban éste*.

Aquestes reflexions ocupan instinctivament el pensament, al veure reproduhits de tant en tant en les discussions parlamentaries y sobre tot en les polémiques de la premsa de Madrit, aquella pila d'esclamacions, dicteris y arguments efectistes que tenen per base la ingratitut, el desamor y mes qu'aixó el terrorífich separatisme dels catalans, quan algú de nosaltres diu o dona a entendre que segons el seu criteri la patria seva es Catalunya.

Perque es el cas que llegint els clàssichs, els clàssichs genuinament castellans, els mestres indiscutibles de la puresa y de la propietat del llenguatge castellá, trenca la delectació que al esperit ofereix son pulcríssim llenguatge una frase reproduída i tornada a reproduhir en tots els seus escrits, de la que resulta que ells, les autoritats per excelencia usan la paraula *Patria* en el mateix sentit y ab el mateix valor en que la usem els catalans; ¿per qué donchs, nosaltres, combatuts i discutits, no ens hem d'amparar en l'autoritat que mes indiscutiblement acatan els mateixos que'ns en combaten a nosaltres?

Heus aquí lo que es aquest estudi (si estudi se'n pot dir de lo escrit ab el sistema del Doctor Ipiña) que be podria calificarse d'inventari y mes propiament d'enfilall de retalls dintre un filferro: una demostració d'una de les tesis mes combatuda entre nosaltres, sense argumentació de cap mena; una senzilla anotació d'*autoritats*, y una defensa en que l'advocat deixa'l seu sitial para deixar el lloch als mestres fiscals de mes anomenada.

Sense altre pretenció donchs, per si algun día en qualsevol de les polémiques que vindrán, a algú li es útil tenir a la ma lo que dihuen les autoritats castellanés sobre aquesta materia, aquí van tres filferros separats: un de poetes clàssichs, un de prosistes

clàssichs y un d'escriptors mes moderns, prosistes i poetes igualment respectats com a autoritats.

Si altre utilitat no tenen, d'una cosa servirán que no deixa de tenir la seva importancia y es pera demostrar que castellans i catalans pensen, en una de les cuestiones que mes semblan allunnyarnos, exactament de la mateixa manera: es a dir que ells, o a lo menos de entre ells els mestres, pensan com nosaltres.

Y que te en realitat de estrany, si els nostres comuns pares els llatins, aplicaban la paraula y la idea com la apliquem els catalans?

Així per exemple, Tácit en el llibre tercer de les seves histories diu que'l capitá Pulinus defensava ab especial punt el *forum Julii* (el presidi de Frejúli) *quod Paulino patria Forum Julii*, perquè era la seva patria; y mes avall pera anatematizar a una llegió que va assaltar en una revolta civil les muralles de la mateixa Roma, diu que era de funest exemple véurer la guerra entre germans *ante ipsa patriae maenia; maenia* muralles, que certament no tenia la gran república Romana sino precisament la ciutat.

Y Corneli Nepos, pera mes gran elogi del famós Timoleum explicant com va lliurar a la ciutat de Corino d'ahont era fill, diu parlant d'ella *ut et patriam in quo erat natus oppressam a tyranno liberaret...*

Els poetes clàssichs

Qui millor pot obrir la llista que'l mateix Calderón de la Barca?

Les seves, ab rahó, famoses comedies están plenes de demostracions.

En la Comedia per exemple *No siempre lo peor es cierto*, un dels personatjes, Doña Leonor, essent a Valencia, ahont passa la comedia, diu:

En la corte, Patria mía (acte 1er, escena 2a)

ahont sembla que s'diu que Madrid es la patria de la persona; y un altre personatge, *Don Diego*, que es de Valencia, ahont arriba desde Madrid al entrar en escena pera demostrar que es a Valencia precisament diu al seu indispensable *escudero*:

Gran gusto es el volver un hombre

A ver la Patria, Ginés (acte 1r escena 8a),

frase que repeteix dues o tres vegades mes en tota la obra.

En l'altra donosíssima comedia *Fuego de Dios en el querer bien*, *Don Juan de Toledo*, caballer de Sevilla, arriba de Madrid y diu sencillament an el seu amich *Don Alvaro*:

Tras mi fortuna me vengo,

*á ver si encuentro en la ajena
el bien que en mi Patria pierdo* (acte 1r escena 9a).

Lo mateix succeeix a l'altra comedia *El postrer duelo de España*; cada ciutat, o mes ben dit cada regió espanyola, envia un representant seu a *Fuenterrabía* a rébrer al Emperador Carlos V qu'arrivá per primera vegada al nostre país. Don Pere de Torrellas, que es el representant d'Aragó, al arribar a Zaragoza de tornada de la recepció explicant lo que en ella había passat, diu:

*Todos me honraron de suerte
que de mil honores lleno
vuelvo a mi Patria...* (acte 1r escena 1a)

y consti que's fa notar ben clar que no había passat ni un pam la frontera francesa.

A la Comedia la *Crus en la sepultura*, diu Alberto:

Sena es mi Patria, mi nombre Alberto (acte 2n escena 3a).

La única variació que's trova en el teatre de Calderón en aquesta materia, es que hi ha vegades que expressant mes ampliament la idea s'enten per Patria la regió d'hont es fill el personatge en lloch del poble o ciutat. Aixís succeeix per exemple a la comedia *Guárdate de agua mansa* en la que l'*Hidalgo* asturià

*Don Toribio Quadradillos,
hijo mayor y heredero
de mi hermano y mayorazgo
del solar de mi hermano*

arriba a Madrit, y fa que *Don Alonso*, el seu futur sogre que es d'Asturies igualment, al veure la seva verdaderament extremada simplicitat digui:

*Oh sensilles de mi Patria,
cuanto de hallarte me huelgo* (Acte 1r escena 11a)

Exactament lo mateix passa a l'altra comedia *La devoción de la misa* en la que el graciós *Pernil* diu:

*Perdona que pensé que eras
un amo que allá en León,
asturiana Patria nuestra,
dió la muerte á cierto hidalgo,*

dato per cert que dona una comprovació mes, si'l testimoni de Calderón no fos de sí prou bo, de com la paraula Patria es usada en el seu verdader sentit; perque

precisament el fet de que en altre vers de la obra se citi'l poble a que's refereix en els avans citats el personatge *Pernil* fa que Don N. Fernández de Moratín en el seu estudi crítich del teatre calderonià citi com a un dels defectes del seu autor el que escribís sense saver prou geografia, perquè segons Moratín el poble citat no perteneix a Asturies sino a León; carrec de que'l defensa el senyor Hartzenbusch en l'estudi que feu també ell del mateix teatre. De lo que resulta que'ls dos savis literats, fixantse y ocupantse especialment de dos o tres versos en els que precisament se suscita la cuestió, la discuteixen sense que a cap dels dos se li ocorri ni remotament el dir que'l disbarat está en l'us inadecuat de la paraula Patria.

Lo mateix que trovem a Calderón succeeix ab les obres d'altres autors, dels que per no fer massa llarga y árida la llista sembla que n'hi haurá prou retreyentne una cita. Aixís, per exemple, en la comedia del no menos eximi Moreto *La ocasión hace el ladrón*, el personatge *Don Pedro de Mendoza* desde San Lúcar va a Sevilla d'ahont *deseos de Castilla* el fan anar a Madrit passant avans per les terres de Cuenca per veure un parent seu, y explicant el viatge després diu:

*Con dos mulas en fin y dos criados,
cargado de papeles y esperansas
llegué de Cuenca á la famosa Sierra
antigua Patria de mi padre y tierra* (Acte 1r escena 8a)

d'ahont resulta que la Patria d'aquest senyor es la *Tierra y famosa sierra de Cuenca*.

D. Francisco de Rojas Zorrilla, l'autor de l'inimitable *Entre bobos anda el juego*. *Don Lucas del Cigarral* en l'altre comedia seva *Donde hay agravios no hay celos y amo y criado* posa en boca del seu personatge *Don Juan*:

*En fin que á Burgos llegamos,
Patria en que los dos nacimos,
donde apenas conocimos
los mismos que antes tratamos* (Acte 1r escena 1a)

De Tirso de Molina n'hi haurá prou ab dir que en el *Don Gil de las calsas verdes*, aplaudit no fa molt pel públic de la Comedia de Madrit en tres actes, repeteix la idea quatre vegades. Y en *La Villana de la Sagra* se val precisament d'aquest concepte pera posar en boca dels seus personatjes el galán y el graciós dos sonets que per tots istils resultan de lo mes típich del teatre d'aquella época. Heus aquí el diálech o els versos que recitan:

Don Luis.- Despedirme de Galicia,
quiero.

Carrasco.- Yo de mi gallega.

Don Luis.- Reino famoso, adiós, que alegre hago
ausencia de una célebre montaña,
pues que siendo mi Patria, como extraño
diste á mi juventud siempre mal pago.
Adiós Ciudad, sepulcro de Santiago,
que das pastor y das nobleza á España,
adiós fin de la tierra que el mar baña,
reino famoso, del inglés estrago.
Adiós hermana, que en tus brazos dejo
tu nobleza, tu fama, tu hermosura,
porque eres de mujeres claro espejo.
Adiós juego, amores, travesura,
que aunque mozo, desde hoy he de ser viejo
si me ayudan el tiempo y la ventura.

Carrasco.- Adiós ciudad gallega, noble y sabia,
asombro del alarbe y estorlinga,
estación del flamenco y del mandinga,
del scita y del que vive en el Arabia.
Adiós fregona, cuyo amor me agravía,
gallega molletuda; adiós, Dominga,
que aunque lo graso de tu amor me pringa
siento más el dejar á Rivadavía.
Adiós fondón, traspuesto en tantos cabos,
Y conocido de los mismos niños,
Que aquí te dejo el alma con mil clavos.
Adiós barajas, de mi amor brinquiños,
adiós, redondos y tajados nabos,
adiós, pescados, berzas, bacoriños. (Acte 1r escena VI).

Aquets dos personatjes que aixís se despedeixen de la seva Patria van a Toledo:
es a dir, no surten d'Espanya.

No menos interessant es l'autoritat dels germans *Don Diego y Don Joseph de Córdoba y Figueroa, Caballeros de la Orden de Alcántara y Calatrava*, que en la comedia *Rendirse á la obligación* posan en boca d'un personatge:

*Yo soy, Federico excelso,
Don Fernando de Mendoza,
noble rama que desciendo
del tronco del Infantado.
Madrid es mi Patria, centro*

y Corte del León de España. (Acte 1r escena 2a).

Se li ha ocorregut may a ningú calificar de separatistes a tots aquets autors per haver dit que la Patria d'un personatge es Madrit, Asturias, Aragó, Valencia o les *sierras* de Cuenca o la montanya asturiana?

Fins *D. Ramón de la Cruz* usa la paraula y la idea en el mateix sentit. En el tros més patétich del seu *Sainete para reír y tragedia para llorar, Manolo*, el protagonista que torna de presiri, diu:

Ya estamos en Madrid y en nuestro barrio

.....

la Patria! qué dulce es para aquel hijo

que vuelve sin camisa ni calceta. (Acte únich escena VI).

Torna de Ceuta.

Els prosistes clàssichs

Será que'ls autors citats aplican al us del llenguatge la major amplitud o llicència concedida habitualment als poetes? En realitat cap dels citats pot calificarse de afecte al *gongorisme* que dislocá la fraseología en temps posteriors a la major part d'ells, ni molt menos a aquesta mena de *gongorisme* actual que sembla el numen poétich o cuan menos *conditio sine qua non* d'alguns escriptors moderns que per a acabarlos d'alguna manera han sigut batejats ab el mon de *modernistas*, y que pera parlar de la *vida* parlan de *llum*, pera parlar de un *literat* parlan de un *sant* y de *morats* o *verts* o *grochs* els sorolls.

Y si faltés alguna prova, n'hi hauria prou ab rebuscar els escrits en prosa dels mateixos clàssichs citats. Per aixó no hi ha com comensar el filferro dels prosistas copiant al *Fénix de los Ingenios* o sigui Fray Lope de Verga y Carpio. Certament Lope de Vega es més conegut pel seu teatre que per la seva prosa, però aixó no vol dir que no hagués escrit algunes noveles, a les quals pertanyen els paragrafs que copiem tot seguit:

«No pudo Diana dejar de aceptar el cargo (Diana, disfressada d'home, obté del Rey el càrrech de Gobernador d'un territori de las novament descubertes Indies), y besando la mano al rey, con sus despachos y la gente necesaria partió de Valladolid a Sevilla... pasó por Toledo, su Patria, y como allí etc.».

-De la novela «*Las fortunas de Diana*».

Y en l'altre, «*Gusmán el Bravo*», diu:

«Estuvieron algunos días más en Cartagena desde donde escribió Don Félix á su casa y en Murcia le alcanzó respuesta en que le daban cuenta como era señor de su casa, porque su hermano mayor había muerto sin hijos... Fué muy bien recibido Don Félix en su Patria...».

El final d'aquesta mateixa novela explica com el protagonista va esser condemnat a mort y lliurat per l'Almirant de Castilla el Duch de Medina, el qui el va salvar per medi de D. Joan d'Austria que «*se le aficionó tanto que pidió á S. M. su vida; el cual, no menos inclinado á su valor y sabiendo que nunca está sin enemigos se lo otorgó con condición de que no pudiese entrar en aquella Ciudad. Fuese á vivir á unos lugares que no estaban lejos della aunque después con el favor del mismo señor que tomó su protección por empresa digna de su grandeza le restituyeron al libertad de gosar su Patria donde yo le conocí, etc.*».

Y pera no citar més d'aquest autor heus aquí la carta que escriu Laura desesperada al saver que Lisardo ab qui tractava el seu casament havia fugit de Sevilla, ciutat de la que segons la novela abdós eran fills. «*De suerte señor mío que en este interés se fundaba vuestro amor y que me queríades tan mal que sabiendo que vuestra ausencia me había de matar os fuisteis y cuando menos á la Corte; acertado remedio, como quien sabía que estaba en ella el río del olvido donde dicen que se quedan tantos que no vuelven á sus patrias aternamente, etc.*» (de la novela *La más prudente vengansa*).

Seria inútil per lo molt coneguts que son ja, citar alguns trossos de Cervantes quina autoritat incontestable li ha conquistat el nom y la categoría de príncep y primer d'entre tots els prosistes castellans. Conegudíssim es aquell tros en que D. Quijote uneix el nom de la seva Patria la Mancha al propi seu per imitar més en tot a Amadís de Gaula y els altres cinch o sis que repeteix la idea en tota l'obra que no es pas necessari citar ni retallar.

Mes no sols es en el Quijote ahont Cervantes te ocasió de predicar ab l'exemple y repetir la aplicació de la paraula. Les seves noveles exemplars están plenes de

aplicacions. Aixís per exemple en *Las dos doncellas* aquella en que diu de Barcelona que es «*Flor de las bellas ciudades del mundo y honra de España*». Teodosio pregunta a Leocadia d'ahont es y de qui es filla; aquesta va contestar que «*era de Andalucía y de un lugar que en nombrándole, etc*» y declarantse un xich més avall diu referintse a aquestes paraules «*en lo que toca á mi Patria la verdad he dicho, en lo que toca á mis padres, etc*» ahont se diu ben clar que la Patria d'aquesta noya andalusa es precisament Andalusía. En la mateixa novela Teodosio diu: «*mi nombre es Teodosio, mi Patria un principal lugar de esta Andalucía*». Per sa part «*Rinconete y Cortadillo*, els Reconet i Talladell del nostre Bulbena, després de fer mil embuts pera no contestar al Senyor Monipodio «*el cual pregunto á los nuevos el ejercicio, la Patria, y los padres*», digueren: «*la Patria no me parece de mucha importancia decirla ni los padres tampoco*», y ben esbrinat resulta per declaració dels propis interessats que la Patria de Rincón es el *lugar de Fuenfrío* y la de Talladell «*El Pedroso, lugar puesto entre Salamanca y Medina del Campo*».

Y encare es precís fer notar que ni pels vestits, ni aire, ni llenguatge, ni per res de lo que en el Rincón ni en el Cortado podían notar, el senyor Monipodio ni cap dels seus venerables consocis podían duptar un sol moment de que'ls presentats fossin espanyols i ben espanyols; a qué venia donchs que Cervantes fes preguntar quina era la seva Patria si s'hagués entés que sols per ser espanyols la seva Patria era Espanya?

Fins el célebre D. Diego Cañizares, el renombradíssim *Celeoso Extremeño* (novela d'aquest nom) s'estableix a Sevilla fent molt poc honor a la seva terra «*porque la estrechez de su Patria era mucha y la gente muy pobre*».

Si deixem a Cervantes per estudiar autors més clàssichs si es possible ens trovém ab una cosa més grave encare. Llegéintse per exemple las aventuras del pobre Llatzer de Tormes condempnat a patir fam i miseria tota sa vida, y quan arriba a recordar com a temps de les vacas grassas el que va passar ab els dos primers amos porque cau en mans d'aquell *hidalgo* incomparable y típich entre'ls típichs que va tenir la desgracia de trovar a Toledo «*Desta manera –diu. estuve con mi tercero y pobre amo que fué escudero algunos días y en todos deseando saber la intención de su venida y estada en esta tierra; porque desde el primer día que con él asenté le conocí POR SER EXTRANJERO, por el poco conocimiento y trato que con los naturales della tenía. Al fin se cumplió mi deseo... díjome ser de Castilla la Vieja y que había dejado su Tierra etc.*» (Com a bon hidalgo per no treures el sombrero quan pel carre'n trovava a un altre que era un xich més que'll y no se'l treya primer).

Qué succehiría si ara'ls cataláns imitant aquest istil y aquest llenguatge que cap castellá pot deixar de trovar inimitable, comensessim a tractar d'estrangers a tots els que no son fills de Catalunya?

Aquell escriptor que va disfrassar ab sistemática constancia el seu nom ab el de *Por un Ingenio de esta Corte* en la seva novela *No hay desdicha que no acabe*, paga també el tribut de tots els clássichs y explica com el seu héroe després de quatre anys de guerra «*volvía á Lisboa á donde por premio de mis servicios me dieron una gineta; creció en mí el deseo de ver mi Patria y el amor de Fenisa, que pudiendo más en mí este afecto me partí á ella y aunque no hay más que la distancia de seis leguas la jusgaba siete mil, entré por la villa á las cuatro de la tarde, etc*» y més avall diu: «*En fin por no cansaros con digresiones yo supe de mi padre como un fidalgo de esta Corte que en aquella ocasión era huésped en aquella Patria ó por mejor decir pasajero, que visitando unos lugares suyos, etc*». Ahont tenim que además de ser la Patria un lloch determinat de tot un regne, es estrany a ella el regnícola que d'ella no n'es fill.

A propòsit de la *Corte* hi ha un llibre curiosíssim clássich també que's titula «*Guía y avisos de forasteros-que vienen á la Corte,-Historia-de mucha diversión; gusto y apacible entretenimiento-donde verán lo que le sucedió a unos recién venido:-Se les enseña á huir de los peligros que hay en la Corte,-y debajo de novelas morales y ejemplars escarmientos-se les avisa y advierte de cómo acudirán-á sus negocios cuerdamente-su autor.-El Ldo. D. Antonio Liñán y Verdugo*», en el qual llibre el seu autor posa en boca de un tal D. Diego lo següent: «*Pero habeisme puesto tanto miedo que ni me he de atrever á emprender lo primero ni aconsejar á mis hermanos lo segundo, sino que acabados mis negocios volverme á mi Patria yo caséreme con mi igual, que ya sé las costumbres de mi tierra y la hija de mi vecino*» (Vegis com la seva Patria es la seva Tierra). («*Del Aviso séptimo*»). En un altre tros diu: «*Pocos años ha que vino á esta Corte á cierta pretensión un hidalgo mozo, vecino mío, y regidor en mi Patria*». (Novela y escarmiento primero). Y afegeix en altre tros: «*Pariéndome más conveniente que ella se criase entre los suyos encaminando uno á las letras y el otro á la guerra, porque cada uno en su Patria en lugares cortos se cría con más obligaciones de proceder como hijo de quien es*».

D.ª María de Zayas y Sotomayor, senyalada com un dels primers novelistas posteriors a Cervantes, en el seu donosíssim *El castigo de la miseria* diu: «*Diciéndole haber sido su difunto consorte un caballero de lo mejor de Andalucía que asimismo decía serlo la señora dándole por Patria la famosa ciudad de Sevilla*».

També Sevilla es la Patria de D.ª Clara de Monsalve, heroína de *El disfrazado* de Alonso del Castillo Solorzano: «*Sevilla, metrópoli de Andalucía, ciudad populosa y de las más ricas de España es mi Patria, nací en ella, etc*», y el mateix autor á la novela *La Garduña de Sevilla y Ansuelo de las Bolsas*, fa a Orduña Patria d'un dels personatjes (cap. XX).

La vida de *D. Gregorio Guadaña* por D. Antonio Enrique Gómez, clássich escriptor del sigle XVII parangonat ab Montalván, comensa d'aquesta manera: «*Capítulo I-Cuenta D. Gregorio su Patria y genealogía. Si está de Dios que ha de ser el cronista de mi vida vaya de historia. Yo señores míos nací en Triana, etc.*».

Quevedo al explicar en la seva *Vida del Buscón ó El gran tacaño* un tros del viatge que fa l'héroe pera anar a Madrid, posa en boca de aquell hidalgo que porta'ls pantalons aguantats ab una agulla y va sense camisa la següent explicació: «*Tras esto me dijo que iba á la Corte, porque un mayorazgo raído como él, en un pueblo corto olía mal á dos días, no se podía sustentar y que por esto se iba á la Patria comú, adonde caben todos y adonde hay mesas francas para estómagos aventureros* (Cap. XII).

De qui podrián copiarse una pila de textos comprobats es del no menos clássich P. Isla.

Cuantsevol que hagi llegit el conegudíssim *Gil Blas de Santillana*, haurá vist com aplica la paraula Patria entre altres en els capítols VI y VII del llibre séptim y en el XII del llibre deu; y com el barber que troba Gil Blas en el cap. IX del segon llibre y que va de Valladolid al seu poble *Señor Gil Blas* –diu- *aquel es el lugar de mi nacimiento*, (Olmedo). *No le puedo volver a ver sin llenarme de juvilo. Tan natural es en todos el amor á su Patria.*

Deixant apart la prosa purament literaria convé fixarse en altres autoritats que tenen baix cert punt de vista fins mes valor si's vol que les citades: no perque els autors la tinguin mes gran com a castissos y classichs literats, sino perque sentho de veres, conreuaren la prosa històrica y per tant les aplicacions que feren tenen molta mes importancia.

Aixís entre altres y deixant de banda la historia de guerra dels *moriscos* per haber ja citat a son autor Hurtado de Mendoza, trobém que solís per exemple després de haber descrit en el cap. III del llibre segon de sa *Historia de la Conquista de Méjico* els territoris y ciutats que formavan aquest imperi, y de haberhi incluit entre ells a Trascala, explicant l'assalt de Cholula, altre ciutat mejicana, diu: «*Los trascaltecas se desmandaron con algún exceso en el pillage y costó su dificultad el recogerlos:*

hicieron muchos prisioneros, cargaron con ropas y mercaderías de valor y particularmente se cebaron en los almacenes de la sal de cuya provisión remitieron luego algunas cargas á su ciudad: atendiendo á las necesidades de su Patria en el mismo calor de su codicia», que es lo mateix que dir que sent mejicans tragueren sal de una ciutat de Méjich pera portarla á la seva patria Trascala, que també era mexicana. (Historia de la Conquista de Méjico-llibre 3 cap. VII). Una cosa semblant succeeix al cap. VII del mateix llibre tercer referintse á Zempoala.

Mes n'hi ha una d'història, de entre totes les que poden citar d'autoritat especial en aquesta matèria, per son llenguatge com cap altres ingenua, per son criteri gens sospitosa y per son judici desapassionada, història que haurían de haber llegit cinquanta vegades tots els espanyols y que haurían de saber de memòria tots els governants, la «*Historia de los movimientos, separación y guerra de Catalunya en tiempo de Felipe IV*» que está rublerta de textos singularment avalorats per les dos circumstancies de ser castellá, y militar castellá que guerrejá contra Catalunya, son clássich autor *D. Francisco Manuel de Melo* y de tractar precisament de la qüestió que tracta.

En ella diu que declarada la guerra «*Juntos los catalanes en sus cortes, entonces se comenzó a tratar generalmente del miserable estado de su Patria...*», de Catalunya (llibre 3r) y explicant la sessió posa en boca de aquell Bisbe de Urgell *que nació más felismente de la virtud que de la naturalesa*, un discurs, en el que entre altres coses diu: «*Véome... superior á algunos en la fortuna y á mis méritos primero, á aquellas obligaciones antiguas de la sangre y de la Patria se añaden estas del premio que en vosotros he hallado...*» (Llibre 3r).

Qui llegeixi'l llibre veurá que no es solsament en aquets dos llocs ahont s'usa en aquest sentit la paraula *patria*, sino que per el contrari ab el desembrás propi de un home que escribia imparcialment pera pintar la realitat de les coses, usa y repeteix la idea, y no solsament aquesta, sino altra tan digne com ella de ser notada en el present enfilall, o sia la de distingir l'Estat de la Nació definint la dos entitats tal com las definim nosaltres seguint el criteri filosófic que predicá ja en el seu temps el mateix St. Tomás.

I notis be, que Melo anticipantse a quantsevol crítica que pera'ls meticolosos pogués meréixer la seva ingenuitat de llenguatge, s'anticipa en el prólech á disculparse. «*Llamo á los soldados del rey D. Felipe –diu- algunas veces católicos como á su rey: no se quejen los más de esta separación; sigo la voz de los historiadores. Otras veces les nombro españoles, castellanos ó reales: siempre entiendo la misma gente...*» ¿Per

que no s'escusa igualment de lo que podria semblar molt mes grave, aixó es de dir *patria catalana y nació catalana*, o *extranger* pera'ls catalans al que sent espanyol no era fill de Catalunya?

Perque tot aixó's llegeix á la seva Historia. D'en Santa Cilia diu que era un *caballero de NACIÓN mallorquín* (llibre 1r) y describint Catalunya (en el mateix llibre) diu que'ls catalans *entre las más NACIONES de España son amantes de su libertad* que es ni mes ni menos, y per dirho clarament bastant mes de lo que en els temps presents ha sigut titllat de separatista y antiespanyol per aquells espanyolistas copia é imitació dels de aquells temps, que mereixen del mateix Melo la llástima y el despreci del orgullós á qui la seva tossudería no deixa ni pensar; y contra'ls que'l conde de Oñate en la Junta magna convocada pel Compte Duch pera justificar la guerra pronunciá aquells per tots estils hermosíssim discurs en el que repeteix una vegada mes la idea: «¿Sería buen ejemplar para los otros reinos cualquiera dicha de estos rebeldes? (els catalans) y con mas peligro de esta corona, que se compone de NACIONES tan diversas...» (llibre 2n).

Per si aixó no fos prou clar, les dos vegades en que tracta de la separació del govern de Catalunya del Marqués de Spínola y del seu nomenament de general del exércit castellá, diu que's va tenir en compte que ell pera'ls catalans era *extranger*...

Entendían extraordinariamente, y no sin buenos fundamentos, que este modo de gobierno, podría ser el más suave á la provincia porque elevando el ejército á manos de su natural (el desdixat compte de Sta. Coloma), *no podría haber la ocasión de queja que pudiera, trayendo el principado al gobierno del EXTRANGERO* (el Marqués de Spínola), (del llibre 1r).

Y no hi ha dupte que'l Marqués de Spínola era espanyol...

Els escriptors moderns

En els temps mes moderns, de principis del passat sigle XIX cap ensá, els escriptors de mes prestigi, els que han escrit allunyats de aquest ambient de apassionament e intransigencia ab que han envolcallat mitja Espanya els polítichs d'ofici y els periodistes del *perro chico*, han seguit usant com no podia ser menos, el mateix llenguatge, en el mateix sentit que'ls seus mestres clássichs.

Y com a comprovant, heus aquí'l filferro sense comentaris, sense distincions y sense justificacions que faría massa llarch, un conjunt ja prou llarch de sí.

El Duch de Rivas en *El paso honroso*, cant segon, diu:

*También, oh docto esclarecido Mena,
Honor del Betis, de mi PATRIA gloria.*

El Duch era fill de Córdoba, com pot veure's en el següent tros de *Don Nicomedes Pastor Díez*:

...Córdoba, la PATRIA de tantos ingenios y de tantos hombres grandes, cuna de Séneca y de Lucano, de Averroes y Aviara, de Juan de Mena y de Góngora, Córdoba es también la ciudad donde nació D. Ángel de Saavedra y Córdoba debe de ser una PATRIA muy bella y muy querida... (Vida del Duque de Rivas D. Ángel de Saavedra hasta el año 1842).

D. Pedro Antonio de Alarcón, l'autor de El sombrero de tres picos y del Diario de un testigo de la guerra de África, a La alpujarra diu: «Era la persona cuyo nombre figura el primero en la dedicatoria de estas páginas; persona respetabilísima, á quien varias veces habré de mencionar, penetrado de agradecimiento, cuando hable de nuestras reiteradas ideas á Múrtras su PATRIA y habitual residencia-(3a parte II)».

Fernan Caballero a la seva Elia á España treinta años ha, diu: «Es preciso tener en Sevilla su PATRIA y sus amores para enagenarse y gosar como lo hacía Carlos en la felicidad de su regreso (cap. XIII).

Y la Tula Gómez, D^a. Gertrudis Gómez de Avellaneda escribía al venir a Espanya el següent conegudíssim sonet:

*¡Perla del mar! ¡Estrella de Occidente!
¡Hermosa Cuba! Tu brillante cielo
la noche cubre con su opaco velo
como cubre el dolor mi triste frente
¡Voy a partir! La chusma deligente
Para arrancarme del nativo suelo
Las velas isa y pronta á su desvelo
La brisa acude de tu zona ardiente
¡Adiós PATRIA feliz! Edén querido,*
.....

Y era un temps en que Cuba encara era espanyola...

Fins el P. Coloma en el seu terrorífich i misteriós *El Salón Azul*, explica que altament intrigat arriba a Deusto (Vizcaya) y sabent que un coadjutor es de Zarauz (poble de Guipúzcoa) el crida y li diu-¿y no sucedió allí?-en una casa de Zarauz-*algo extraordinario?*

Iluminose su redondo rostro con los reflejos del amor PATRIO y contestó con grande énfasi etc. (Nuevas lecturas).

De qui citar la autoritat pera no ser inacabable aquesta llista, que pugui ser de mes pes que la del crítich implacable, del estilista, del mes temible dels escriptors castellans contemporanis, o sía d'em Valbuena?

En Valbuena, a mes dels *Ripíos* ha escrit uns *Capullos de novela* y en una d'ellas diu que la *patria* de la verdadera llegalítima y auténtica *Tía Javiera* es Fuenlabrada, un poblet a la conca del Tajo.

I heus aquí com d'unes notes escrites com les del *pedante* Ipiña ab un filferro y unes estisores, resulta que'ls catalans, pera parlar com cal, hem de dir que la nostra Patria es Catalunya.

Com s'ha dit sempre; desde que's van escriure aquells versos que dihuen:

Oh! Serras desiguales que alla en la patria mía
Dels nuvols e del cel de lluny vos distingía
Per lo repos etern, per lo color mes blau...

Fins aquells que comensan:

Dolsa Catalunya,
Patria el meu cor

-«Enseñanza municipal y provincial». *La Cataluña*. Número 3, 19 d'octubre de 1907.

Desde el año 1857, en que Moyano publicó la vigente Ley de Instrucción Pública, han regidor en España tres aplicaciones legales de la misma, absolutamente opuestas unas á otras: la representada por la propia Ley, la que da por resultado una verdadera libertad de enseñanza, representada á su vez por los decretos del año 1868 y por los de Don Alejandro Pidal, del año 1885, y la vigente Ley que pone en manos del Estado un exagerado monopolio; dentro de cada una de estas tres contradictorias legalidades, y muy especialmente dentro de la última, cada uno de los que pudiéramos llamar semestrales ó á lo más anuales ministros de Instrucción Pública ha tenido su plan propio, su idea y su peculiar reorganización en servicios, y dentro de cada uno de estos planes, ideas y reorganizaciones ha tenido empeño cada uno de ellos en colocar á tal número de determinados individuos ó en aumentar su categoría, ó dígase sueldo á percibir.

Si el empeño no ha existido, en la práctica ha parecido existir: los dos primeros ó únicos resultados positivos de las incontables reformas de la Segunda Enseñanza, en las Normales, en las Escuelas de Agricultura, etc... han sido aumentar el sobrante con las ventas producidas por el servicio, á favor del Estado y aumentado al mismo tiempo las plazas á ocupar ó la categoría de las existentes: dos resultados tan admirablemente pedagógicos que por si solos pondrían el nivel de la cultura española á una altura bien poco envidiable.

Así puede citarse como caso típico el de lo que ocurre en la enseñanza primaria, en que si de una parte en lo que atañe á la provisión de plazas, se han dictado desde ayer, como quien dice, catorce decretos declarados por otras tantas órdenes é instrucciones, de otra, en lo que hace referencia á los estudios, rige para aplicar la ley un reglamento *provisional* del año 1838.

Cuál sea y qué consista la actual legislación de Instrucción Pública lo verá mejor que en cualquier otra parte el curioso lector en la misma colección legislativa. En ella, en los preámbulos, en los diversos Reales decretos y órdenes verá que es un verdadero laberinto donde los decretos á cientos luchan con las Reales órdenes á millares, donde se contradicen las disposiciones entre sí, las disposiciones de todo orden y donde hay precedente para todo abuso; verá además como «pugnan sin orientación ninguna fija los principios nuevos con los antiguos», y como «reina una verdadera anarquía» legislativa. Son recomendables á este efecto de una manera especial los preámbulos de los Sres. Lacierva y García Alix, Ministros de Instrucción Pública.

Con esto queda dicho que es imposible aceptar la actual redacción del proyecto de Administración local en sus artículos relacionados con la enseñanza municipal y provincial. No porque tengan mala orientación, sino porque no tienen ninguna.

Se deja á cargo de los Municipios la enseñanza primaria y las demás sin excepción, entre obligatorias y facultativas, á las Diputaciones, y se añade, por toda explicación que una y otras se sujetarán a lo que disponga la vigente legislación de Instrucción pública. Es decir, se sujetan sin medio de defensa á esa anarquía legislativa, que tiene efectivamente destrozadas todas las enseñanzas españolas.

La práctica de esta desastrosa teoría, que nuevamente se quiere hacer legal, consiste en lo siguiente: en cuanto una Diputación manifieste deseo de fundar una Escuela, el Estado se apodera de la idea y del dinero presupuestado para sostenerla; le da un molde, le impone un plan de estudios y de organización, le manda la plantilla del

personal, y perpetuamente queda la Diputación obligada á pagar un servicio en que no tiene intervención ninguna, aparte del pago de nóminas.

De ello resulta que la Diputación paga un servicio inútil; lo demuestra el mismo lujo de reformas que á las diversas enseñanzas los Ministros imponen y más que las declaraciones oficiales del género de las citadas, la realidad de las cosas; que además la Hacienda provincial vive en un constante peligro, porque cada reorganización suele llevar un aumento de gastos, y las Diputaciones quedan obligadas á pagarlos, y que se desnaturaliza por añadidura la aplicación de los fondos provinciales, porque el Estado saber hacer tales combinaciones, que muchas veces cobra a la Diputación por el pago del servicio una cantidad superior á la que aplica al mismo.

Hace muy pocos días el Presidente de la Comisión de Hacienda de la Diputación de Barcelona hizo notar el escandaloso hecho de que para sostener la Escuela de Ingenieros el Estado la obliga á pagar anualmente una suma de la que le sobran 10,400 pesetas que se embolsa para pagar otros servicios: y lo propio ocurre con el Instituto provincial respecto al cual el plus asciende hoy nada menos que á 85.000 pesetas.

Lo propio ocurre con la enseñanza primaria: desde que el Estado se ha encargado del pago de los maestro, han llovido las supresiones de escuelas, las disminuciones de categoría y los expedientes para que el tanto, diríamos, de administración que quede en sus manos sea todo lo mayor posible.

En resumen, hoy las enseñanzas municipales y provinciales son una fuente de ingresos como cualquier otra: por esto sostiene el Estado el monopolio á pesar de la más grande de todas las rémoras para elevar la cultura de su país.

Bélgica, Alemania, Suiza é Inglaterra, la Argentina, hasta el mismo Japón han conseguido elevar su cultura á un grado admirable haciendo trizas el monopolio á cuenta del Estado; como en todo otro orden de la vida, la anulación, la competencia si se quiere usar un lenguaje más claro es la base del progreso. En España, a pesar de ser tan terminante el artículo 12 de la Constitución, el derecho de enseñar es un mito. Y ¿por qué razón? ¿qué es lo que abona el sostenimiento de semejante absurdo? Preciso es tener la franqueza de decirlo y más en estos momentos; en el fondo no es más que para sostener en manos del Estado el derecho y el modo de colocar á su gente. El delirio de la empleomanía va en progresión ascendente y el Ministerio ha de tener manera de contentar el inmenso ejército de pretendientes, que a su vez son los que de rechazo le sostienen a él.

Por esto, cueste lo que cueste, es preciso arrancar de manos del Estado esta facilidad y cortar el mal de raíz: si no hubiese a quien encomendar los nombramientos sería necesario inventarlo. Pero no es necesario, porque ¿qué más natural que nombre quien paga? ¿cómo el que paga puede exigir que se cumpla el servicio si el que cobra no depende de él?

Las ya exageradas proporciones en esta ligerísima nota, impiden entrar en otros aspectos de la cuestión: mas no es posible acabarla sin hacer constar que es lo que debiera decir el Proyecto de Ley.

Y en ello es, que cuando la enseñanza primaria haya señalado un mínimo de condiciones que deba reunir la Escuela y el Profesor, puedan los Ayuntamientos que se sientan con fuerzas, perfeccionar libremente sus Escuelas ó aceptar aquellas que sostenidas ó fundadas por particulares estén á una altura superior de la que podrían estar las oficiales. Y en cuanto á las Diputaciones, que cumpliendo igualmente un mínimo de condiciones, tengan derecho á organizar sus enseñanzas, á nombrar los profesores y á dar oficialidad á sus estudios, aun cuando, y es muy esencial la adición, contrate la Diputación el servicio con alguna escuela privada. O, sea dicho en pocas palabras, que se garantice en la Ley, el derecho de perfeccionar las enseñanzas en cuanto sea posible: que se imposibiliten las intromisiones ministeriales y se asegure aquella libertad de la que habla la Constitución.

Que es lo que han hecho los Estados más progresivos de Europa y América para conseguir el grado de cultura que todos admiramos.

-«La universidad industrial». *La Cataluña*. Número 26, 28 de març de 1908.

La Universidad Industrial es el primer ensayo que se hace en Cataluña de libertad de enseñanza; por esto, para un pueblo que siente las ansias de libertad del catalán, que ha escrito el programa del Tívoli y que aspira á educar y rejuvenecer sus aptitudes á todo trance, el ensayo tiene una importancia extraordinaria.

Por esto también la visita del jefe del Estado y de su primer ministro, que tuvo lugar durante su última estancia en Barcelona, tiene forzosamente una significación especial. Vieron los dos, en rápida visión, las inmensas cuadras, los cuartos de máquinas, patios y dependencias del establecimiento; mas el Patronato de la institución puso al lado de ésta otra visión espléndida de esperanzas y programas á desarrollar, de lo que van a ser los laboratorios, los cursos prácticos dedicados á la gran industria y los talleres de artista que á las pequeñas industrias se dedican, á aquellas en que el hombre

es el todo y la máquina, el instrumento, no es más que el *medio* de la habilidad personal; hizo surgir con vigorosa pujanza el cuadro hermosísimo de la educación patronal, la impulsión del trabajo que tiene por taller el hogar y las mil y una adaptaciones de una educación sólida, integral e intensísima; mas al final, y como á coronamiento, señaló lo que ha de ser base forzosa en la obra: todo ello es imposible –dijo- y una vez más veremos languidecer y morir en una inutilidad saturada de superficialidad una obra que ha de ponernos al nivel de una cultura mundial, si el Estado desechando el criterio mezquino y receloso que inspira hoy su obra legislativa, no llama á cultivar el ancho campo de la educación nacional á las iniciativas privadas, concediéndoles el calor de su oficialidad y la libertad necesaria para desenvolver con toda amplitud sus entusiasmos.

Esta declaración y petición es más digna de ser notada, porque la Universidad disfruta desde sus primeros días de estos dos, que hoy deben de calificarse de especiales privilegios; ya que es entidad oficial y puede libremente y sin intervenciones oficiales organizarse.

Su breve historia lo demuestra. Fué creada por un R. D. hace un par de años, y en él, el Estado encargó a un Delegado regio, el Sr. Güell y Bacigalupi, y á una docena de vocales natos, la designación de los vocales restantes, la formación, juntamente con ellos, del plan de estudios, la instalación de las cátedras con todos los accesorios y medios que creyeran necesarios y, en una palabra, el total planteamiento y dirección de la Universidad.

Hecha la constitución, empezó el Patronato revolviendo á la vez y paralelamente los dos problemas principales que la organización en las enseñanzas le presentaba, ó sea el estudio del mejor plan con que podía desarrollarlas y la busca del local en que debían darse. De los dos problemas, uno, el último, tuvo la suerte de resolverlo con tanta celeridad como éxito, adquiriendo la antigua fábrica de los Sres. Batlló, de sólida construcción, no cuarteada ni por los años ni por el excesivo uso, espléndidamente situada y que ocupa con sus estanques, sus patios y sus huertos, cuatro manzanas del Ensanche y sus calles intermedias. Basta una ligerísima inspección para comprender lo muy apropiado que el local resulta para aquello á que se destina; hay edificios separados que pueden destinarse a enseñanzas mecánicas, sin que el ruido ni la trepidación sean óbice á las experiencias químicas, cuyas explicaciones pueden también tener locales aparte; hay salas proporcionales para clases orales, hay cuadras inmensas (en una de ellas caben cómodamente sentadas y sin ocupar los pasillos, 20.000 personas), para la instalación de los Museos industrial, comercial y pedagógico que han de ser el

complemento necesario de la Universidad; hay sitio especial para las dependencias administrativas y para instalar un pensionado, y por añadidura, prescindiendo de lo que representa para una institución de este género poseer campos de experiencia y jardines, está dotada con un caudal de agua propia muy sobrado para cuanto se necesite.

El otro problema, el de adoptar un plan determinado de estudios, problema mucho más complicado y de cuya acertada ó desacertada resolución depende todo el éxito de la obra, ha estado durante este tiempo estudiándolo, trabajándolo, compulsándolo con los que se desarrollan en el extranjero y con lo que exigen nuestras necesidades estando en muy próximas vías de ponerlo en planta.

Y aquí pudiera darse su historia por terminada, si no fuera preciso añadir á ella el momento último que ha vivido, por el cual ha alcanzado el mérito, rarísimas veces conseguido por potencia alguna, de influir en la educación pública aun antes de abrir sus clases.

Porque el estudio de su plan de enseñanzas y de los diversos problemas que él mismo les presentó para resolver, le han llevado de la mano á preocuparse de los alumnos que han de poblar sus clases y de las instituciones de alta cultura que han de completar en otros órdenes su educación; ha visto con ello que su trabajo resultaría penosísimo si estos alumnos eran doctos solamente en lo que les permite aprender el desacertado y burocratizante monopolismo actual de la enseñanza, y que sus esfuerzos habían de tener un germen forzoso de infecundidad si ese mismo monopolismo no dejaba de cohibir las energías que en países más afortunados impulsan las obras sociales y educadoras de todo género que el Estado no puede por sí mismo impulsar; y rompiendo los convencionalismos egoístas que hubieran podido decidirla á agradecer y callar, ha recibido al jefe del Estado pidiendo libertad, no para ella que ya la tiene, sino para los demás, para que todos puedan contribuir, sin otra tasa que la de sus propias fuerzas, á la inmensa obra, á la magna obra de la educación nacional.

Esta brillante página de su corta historia, tan corta que tal vez pueda señalarse el acto por ella representado como el primero que en público y con todos los honores de la oficialidad ha vivido, son el mayor augurio de su futura grandeza, que nunca los buenos cimientos han dejado de ser las mejores bases para las buenas obras.

En Barcelona, centro natural de la industria catalana y motor primero en España del gran movimiento económico moderno, no cabe decir la importancia extraordinaria que puede tener semejante universidad.

Por esto no es extraño que la obra despierte por doquier entusiasmos y haya conseguido agrupar á su alrededor hombres eminentes que por su saber, por su empuje, por su posición brillante en el comercio y la industria, forman en aquella aristocracia de los tiempos modernos en que hablaba el Sr. Maura el día previamente de la visita del rey á la Universidad.

-«El pressupost de cultura I». *La Veu de Catalunya*. Any XVIII, número 3.213, edició vespre, 1 d'abril de 1908.

Enlairantnos a la serena regió dels principis, estudiemlo'l presupost de cultura, sèriament, ordenadament, com correspon a una obra que ha de tenir immensa transcendència peral nostre poble.

Esbrinem, abans de tot, les característiques que ha de ferlo bò o inacceptable, qual s'ia son fí y quals els medis proposats pera assolirlo; son objectiu y el procediment pera arribarhi. Tasca, de altra banda, ben fàcil y senzilla, perque gairebé pot dirse que la dóna feta la mateixa Memoria que l'Ajuntament ha publicat.

Lo primer, o s'ia'l fí, lo que és y a lo que va'l presupost, ho diuen ben clar les següents paraules posades al final del capítol primer «Una ciutat, –diu la Memoria- no és gran sols ab tenir grans y ben urbanisades vies; és imprescindible que el poble que'l poble que l'habita s'ia fort y robust, al propi temps que instruit i culte; així ho han entès totes les nacions els progressos de les quals avuy admirem, y així deu ferho aquet poble si vol consolidar la grandesa de sa urbs. El procès seguit per l'Ajuntament de Barcelona en els grans problemes és ben definit y creyem que tots els reconeixeràn llògich: primer regularisar sa hisenda, després atendre a que s'ia sana y còmoda la vida, procurar més tart aixecar el nivell intel·lectual».

Aquest és el fí: deu dirse contra d'ell alguna cosa? En tot cas, la observació a fer és ben senzilla, y tant salta a la vista que'l mateix Ajuntament sembla volerla contestar ab anticipació quan diu, un xich més avall: «Tal volta se'l pot titllar de mesquí (al Municipi) en aquesta última part si's compara la quantía de lo invertit en el segón concepte (el de fer sana y còmoda la vida) y lo que's destina avuy al últim; però tinguis en compte...», etc.

Perque, efectivament, l'observació, en tot cas, a fer és aquesta: o s'ha de reconèixer que l'Ajuntament s'ha de circoscriure a fer obres exclusivament materials y administratives, o és precís dirli al nostre que s'ha equivocat en l'ordre de prelación en el procés seguit; cert és que lo primer és regularisar la hisenda, perque això és condició

necessaria pera assolir altres fins, però igualment ho és que al comptar ab medis, pera procedir ab ordre, si és missió seva, primer és fer homes que clavegueres y abans enfortir l'ànimes que'l cos.

Veusaquí, donchs, còm s'ha d'aplaudir la iniciativa de l'Ajuntament de fer cultura, y si res pogués dirseli, és que comencés abans y que considerés aquesta acció com a capdal y principalíssima.

Verament l'home no és pas un pur esperit, sinó un compost de còs y ànima, y no procedeix en conseqüència bé qui sacrifica a un dels components lo necessàriament degut a l'altre; però, és precís tornar a les tesis paganes que destruï'l Cristianisme o sumarse a una de les modernes escoles cínicament materialistes, pera no reconèixer que entre esforçarse en fer un poble culte y instruit o conseguir que en una ciutat la vida sia còmoda y materialment agradable, lo primer és lo primer; no perden de vista, empro, en aquest cas concret que un Ajuntament és més una entitat administrativa que altra cosa.

No ja qui tingui fortificat son esperit per la idea cristiana, sinó qualsevol que no sigui un irreflexiu positivista, sentiria sublevarse totes ses potencies si'ls que han d'administrar els cabals comuns se dirigessin al poble per dirli: esmersaré'ls teus diners en donarte carn barata y pà ben tou, voltaré de roses el llit ahont has de sentir la tortura d'uns dolors mortals, però, mentrestant, ves embrutint ton enteniment en una incultura que't farà pasta adobada pera tots els vicis y totes les utopies. Això fora la nova consagració del home-bestia, y pera això vingué Deu al mon; pera redimir l'home de sa bestialitat.

Per això és distintiu de tota obra cristiana'l que, per material que sigui, hi traspua sempre en ella'l perfum suavíssim d'una espiritualisació, y sempre l'esforç del fervent catòlich, per molt que tendeixi a gorir els mals del còs, directament va, també, a gorir els de l'ànima. Y tan certes y tan fundament arrelades son en nosaltres aquesta tendència y aquesta set y fam de quelcom mes enlairat que lo que rastreja arràn de terra, y tan substancialment és connatural a nostra ànima catalana, que fins en els nostres dies, ahir com qui diu, hem vist tots còm fou rebut y judicat en bon intent d'aquell bon senyor que, en un discurs a les Corts, volgué resoldre'l problema del poble fent que anés barato'l bacallà; no li feu la musa popular la quarteta d'aquell Don Joan de Robles de l'Hospital, perque som catalans y no andalousos; però tothom repetí una vegada més aquelles paraules del Diví Mestre: no sols de pà viu l'home.

Obra lloabilíssima, obra necessaria y que s'ha d'exigir a tot Ajuntament, és la de que fassi la vida barata, sana y còmoda. Obra més necessaria encara és la de que atengui

a dotar com cal els hospitals y assils; però les obres se li han d'exigir ordenadament y, sobre tot, tenint molt en compte que, entre fomentar el sibaritisme o la espiritualisació, no hi pot haver dupte, almenys pera un cristià.

Sense dir, donchs, que l'Ajuntament no hagi de cuidar molt especialment de la vida material, y més encara de la dels necessitats, y més si son pobres y son malalts, precís és reconèixer que és bó y lloabilíssim el fí que s'ha proposat ab el presupost de cultura. ¿Pot dirse absolutament lo mateix dels medis ab que s'ha proposat conseguirla? D'alguns, categòricament y sense discussió se pot dir que sí; d'altres, en cambi, també categòrica y resoltament s'ha de dir que no; lo que's pot dir sense ofensa de ningú, perque ni'ls senyors que l'han ideat se consideren infalibles, ni en la Memoria deixen de confessar el temor d'una equivocació perque en més d'un indret inviten a tothom a subsanarla si existeix.

-«El pressupost de cultura II». *La Veu de Catalunya*. Any XVIII, número 3.219, edició vespre, 7 d'abril de 1908.

Com sía que és més agradable sempre la feina d'aplaudir que la de negar, parlemne abans que tot d'aquell conjunt de medis dels que s'ha de dir que sí, que son encertats, que son medis apropiats pera fer cultura y medis que'ns feyen falta; que l'Ajuntament ha fet molt bé en presupostar.

Y parlemne, no per parlarne sols, ni com a pretext infantil pera demostrar una ferma imparcialitat ja que per desgracia és forsós reprovar, sense atenuants de cap mena, altres dels medis projectats, sinó pera ésser conseqüents ab nosaltres mateixos, ab nostra propia ànima, moguda temps hà per la santa ambició d'enrobustirse y perfeccionarse, y sobre tot pera respondre a aquella tradició que en admirables pàgines el senyor Bisbe de Vich demostra com està identificada ab la tradició catalana y en odi de la que, els eterns contradictors de la Iglesia de Christ han apurat totes les dialèctiques pera presentarla al mon com enemiga constant de tot progrés y de tota cultura.

Per això cal pararshi a aplaudir y deternirshi un moment en aquest aplauso y fins encarinyarshi y vista l'actitut; convé que se'ns hi vegi si volem tenir el dret de que no se'ns confongui ab els que no creuen en altre fí que'l de destruir sempre y sense rahonar, o ab els defensors d'aquell absurde sofisme d'enemistat entre'l progrés y la Religió, que ab tan hermosa claredat destrossava l'altre dia'l P. Miquel d'Esplugues en son últim article sobre'l P. Pellaube, demostrant que existeix sols en la curtedat d'intel·ligencia del fals científich o del sabi tendenciós y sectari.

¿Haurem, donchs, d'entretenirnos rebuscant idees amagades y trossos casuals a la Memoria, pera trobar algún motiu d'elogi?

Per sort hi son tant a dolls que dels dos ordres o grupus absolutament separats i independents l'un de l'altre, que formen les diverses partides del presupost, n'hi hà tot un del que pot dirse que és tot ell un acert y acert endevinadíssim.

Fora, per exemple, fins ridícol posarse ara a parlar en alabansa de l'obra representada per l'Orfeó Català, a qui s'ha destinat una subvenció; d'ell està dit tot, dient que se n'ha endut el cor del poble, qui ha trobat en sos cants la redempció d'aquell llot de "Machichas" y altres similars desgraciades invencions que'l ferien, potser fins sense adonarsen, en lo més íntim de sa naturalesa; és l'Orfeó la expressió gràfica d'aquella tan dolça y tan difícil armonía en l'art que glosà ab nítida claretat el P. Casanovas: ¿Per què donchs no aplaudir sa consolidació?

Lo mateix cal dir de la Universitat Industrial y dirho més detingudament per la rahó de ser la menys coneguda obra. Barcelona, centre y empori de la industria catalana, la necessita de veres una escola d'estudis y pràctiques industrials montada com cal; un lloch ahont s'hi pugui aprendre en el més verdader y sòlit sentit de la paraula; ahont hi trobi tothom acoblats aquells elements costosíssims que solen ser patrimoni esclusiu de les grans empreses y que al extranger monten y multipliquen els governs quan sospiten que poden garantir pera'ls productes nacionals una superioritat que arruini tot intent de competència; y aquí a Catalunya, ahont el sentiment del art és patrimoni fins dels més humils y ahont la complicada vida moderna, sobretot a ciutat, ha fet sentir a tanta gent la necessitat de trobar feines ajudadores y suplementaries, hi fà falta molt gran al costat d'aquesta escola la de les petites industries, la d'aquelles en que la trassa y la concepció de l'home és el tot, en que la màquina és un nou instrument posat al servey del foch sagrat de la inspiració i l'enginy personal; la escola en que s'ensenyen aquells una y mil habilitats y feines «de casa» que permeten a la dona ferles sense deixar de ser mare de sos fills y al fill ajudar a la familia sense deixar la llar; puix la reunió d'aquestes dúes escoles de la gran y la petita industria és l'Universitat Industrial: ¿per què no hem de dir que és just, bó y lloable fer aquesta obra y ferla cabalment a Barcelona y sense trigar més?

Al costat d'aquestes dúes subvencions hi hà la que és principal entre totes, la més grossa y important destinada a la formació d'una Biblioteca Nacional. ¿Y per què s'hi ha pensat en ferla? Hi hà una votació que no admet protesta que és la del vot-acció, el vot que no consisteix en exteriorisar senzillament un parer, sinó en l'esforç o la

continuitat d'esforços fets pera conseguir un ideal; y aquesta votació a la que tothom s'ha vist forsat a contribuir y més d'una vegada, l'ha decidida fà temps la necessitat absoluta de tenir una bona Biblioteca, complementada per museus y coleccions apropiades, una Biblioteca que sía'l casal de consulta de tota activitat; ¿tan forts som ja que no la necessitem may una consulta?

Donchs en una cosa en que ni l'esforç individual ni'l colectiu la major part de les vegades poden passar dels bons desitjos, en que l'Estat no hi fà res absolutament (3.000 pessetes té a l'any la Nacional «de Madrid» pera assolir el moviment y la producció en llibres del mon), en que necessitantho pera viure y triomfar hem de consolarnos sempre de referencies y importacions fragmentades y sovint mal donades, en que tenim un estat d'inferioritat que'ns condemna a ser tributaris sempre y sempre mal servits, arreplegadors d'engrunes y miseries ¿per què no'ns hi hem de llensar y ja que tenim ocasió no hem de fer els esforços més grans pera conseguir que sía un fet?

Fà sigles que'l geni del Dant la va ensenyar al mon la llaga d'aquella «avara pobertà» fa tan poch recordada pel senyor Puig y Alfonso; no és pobresa material sinó petitesa d'esperit, miseria moral lo que pot enlletgirnos; lliuremse, donchs, y lluitem contra d'ella ja que se'ns presenta ocasió: ventemnoson ab l'aplauso a n'aquestes consignacions: ¿per ventura això ens priva de dir que no és bó lo que decididament s'ha de condemnar?

-«El pressupost de cultura III». *La Veu de Catalunya*. Any XVIII, número 3.220, edició vespre, 8 d'abril de 1908.

Apart de les consignacions apuntades, n'hi hà en el presupost un altre ordre especial destinat a donar medis de vida a una nova fundació municipal que té per finalitat conseguir la extensió y el perfeccionament de la ensenyança primaria; fí per demés lloable y que tantdebó imitessin els altres ajuntaments d'aquesta nostra terra, en que no hem assolit pas en aqueixes qüestions un nivell insuperable.

La fundació és feta seguint les traces senyalades per aquells pobles més progressius que han comprés que una entitat oficial no era pas un institut de pedagogía y que en conseqüencia, lo millor que podia fer era encomanraho a una entitat nova, a una Junta autònoma o patronat independent, manera de fer que d'altra part està d'acort ab lo que les salvadores corrents de llibertat d'ensenyança exigeixen, fins aquí, donchs, hem de seguir aplaudint.

Mes, per desgracia, al arribar a n'aquet punt y veure còm se porten a la pràctica aquestes resolucions, és precís parar en sech l'aplauso, y no pera passar d'ell a la indeferencia, perque la constitució del patronat, tal com se proposa en la Memoria, és per de prompte una claudicació de principis y de procediments.

D'ensà que'ls aires nous han vivificat l'Ajuntament de Barcelona, aquets aires nous precisament que han fet el miracle d'acoblar els diners que avuy se distribueixen en el presupost de cultura, l'Ajuntament ha establert la pràctica, quina insubstituible bondat han demostrat els fets, de constituir les Juntes noves ab tres o quatre regidors y ab representants d'aquelles entitats que en temps anteriors han demostrat vocació per l'assumpte que deu estudiarse, o bé ab persones tècniques d'indiscutible competència en la qüestió: així s'ha constituït la Junta de Museus, la de Ciències Naturals, etc.

Això que d'una part és lo llògich, perque quan se tracta, per exemple, de pintures, no s'anirà pas a buscar a un electricista, ni quan se tracta d'electricitat a un pintor, y que d'altra banda és lo que està en conformitat ab lo que's fa en els Estats més avançats del mon, en els que la especialisació cada dia's fà més gran, no sols no's fà en la Memoria, sino que s'arreglen les coses de manera contraria a aquestes que podríem dirne regles del sentit comú.

El patronat està format per sis regidors y tres senyors més, a títol de pares de familia; ab la particularitat de que'ls pares de familia son directament escullits per l'Ajuntament, y els vocals regidors arreglats de manera que la meitat d'ells continúen essent del patronat fins quan deixen de formar part del Municipi.

Aquesta organissació, en tesis general, prescindint sempre de les persones ¿quines garanties ofereix tècnica o científicament? Cap ni una; just és que n'hi hagi de regidors en una fundació municipal y que hi hagi qui hi sigui sols per ésser polítich, però no és just que aquets elements siguin la majoria. Als regidors no se'ls ellegeix pas perque sàpiguen pedagogía, sinó per altres ben diferents condicions, y no hi hà cap rahó que aconselli encarregar una obra tècnica a un conjunt de polítichs.

Les juntes de polítichs a seques ja les hem tastades a Barcelona, ab les tan célebres com negatives gestions de les primeres que tingué «La Caridad» y venint aquesta experiència cal preguntar, ¿per què hi torna ara l'Ajuntament a reincidir en lo que'l durà a un fracàs? ¿per què's proposa en la Memoria fer lo contrari de lo que s'acostuma y és lo més natural? ¿per què's fuig sistemàticament de buscar la garantia d'una majoría de persones tècniques les més, devotes (ab devoció provada pels fets) de les obres de cultura les altres?

¿És perquè's corre'l risch de que'ls tècnichs no siguin en algunes coses del parer dels que avuy tenen majoria? ¿és perquè podria succeir que'ls representants de les associacions opinessin en contra de tal o qual criteri apriorísch?

Si fós aixís, si imposés aquesta forma la por de que'ls elegits fossin d'un parer diferent del que tenen els ponents, la manera buscada pera constituir el patronat fora'l secret de tota aquesta part del presupost: allavors resultaria que s'ha ideat el procediment pera fer cultura un color determinat, y aital imposició deixaria molt mal parades totes les protestes de tolerancia, de pau y de concordia que ab singular insistencia se fan en la Memoria.

Fer això és de creure que serà aquest un dels punts del projecte essencialment modificats, molt més desde'l moment en que tants rezels y protestes han aixecat certes condicions de les escoles. L'Ajuntament s'ha d'avensar a elles y tallar d'arrel tot son fonament y la millor manera de ferho és constituir el patronat per vies indiscutibles y procediments que resisteixin tot anàlisis.

És precís que els coses les apreciem tal com son y ab tota serenitat y aquesta modificació s'imposa pera demostrar que la única finalitat del presupost és fer cultura; pera demostrar que no son paraules buides les de tolerancia y més tolerancia que omplenen la Memoria; quina més llegendria tolerancia que encomanar l'obra a qui ha buscat tota la vida, no un càrrech polítich, sinó l'ideal científich?

Molt més quan el cambi no sols no porta inconvenients o entrebanchs a l'obra de cultura, sinó elements que precissament s'han d'esforçar pera aconseguirla major; y més encara desde'l moment en que no ferho presentaria als ponents, quines idees democràtiques en tots son prou conegudes, com a despreciadors per faramalla inútil de tots els seus principis devant de la possibilitat d'una opinió contraria a la seva, y a sa oferta de transacció com a nou cavall de Troya destinat a passar les muralles que avuy dificulten son pas.

-«El pressupost de cultura IV». *La Veu de Catalunya*. Any XVIII, número 3.221, edició matí, 10 d'abril de 1908.

La ensenyança que proposen els ponents de la Memoria pera les noves escoles, reuniria les condicions de ser catalana, graduada, cíclica y integral, lo millor forma pera que fos profitosa y ben compresa pera'ls alumnes, y segons els procediments aconsellats per la moderna pedagogia.

Mes per desgracia, per sobre de totes aquestes condicions n'hi hà una altra, que llevat de la relativa al llenguatge, les desvirtua totes, que és la de ser neutra.

Què és aquesta condició perque s'hi ha posat? La neutralitat en l'ensenyança és una negació; és el resultat d'una colecció de prohibicions, és la imposició d'un apriorisme secament doctrinari, és la ofuscació d'unes modalitats que desenrotllantse naturalment la ensenyança tindria, és en tots sos aspectes una cosa eminentment negativa és en conseqüència un pèssim fonament, una impossibilitat de fer bona ensenyança.

Es com si diguessim una hibridació; és el segament d'una de les més sòlides arrels que ha de tenir, és la destrucció dels germens fecundants d'un de sos millors fruits: és una condició essencialment contraria a les condicions que naturalment la ensenyança tindria; és en conseqüència, además d'una negació, una condició destructora per naturalesa.

Es además un atach gravíssim a la llibertat de consciència del mestre: és una obligació ineludible d'amagar s'ànima al deixeble, és una mordassa que cohibeix constantment sa espontaneïtat, és una precissió d'amagar la veritat, és la imposició d'una condició de desprestigi perque és impossible de cumplir.

Y apart d'això: ¿és que un home la pot amagar la seva ànima? Lo que demostra que, ab la neutralitat al Mestre se'l condemna o a desprestigiarse faltanhi constantment o a ser constantment un hipòcrita; y ab quin dret se'l condemna al mestre a tot això?

¿Per què, donchs, cal preguntar: s'ha imposat o proposat aquesta condició? Ahont som y ahont vivim y en quin estat està Barcelona que la fassi necessaria?

La Memoria, tement se'ns dubte aquestes preguntes s'avensa a contestar-les ab dos arguments: l'un és el de que'l Mestre no se l'ha pas de violentar esplicant catolicisme: en lo que cal dir que la Memoria té tota la rahó, tanta rahó que fora un gran contra-sentit encarregarli; lo que hi hà és que un tal Mestre no pot serho de deixebles catòlics ab els que may tindrà altra comunitat d'idees que un irrefutable antagonisme. El problema és ben clar: si a les escoles hi concorren catòlics, ni'l Mestre anti-catòlich hi pot ser, ni'l catòlich té perque amagar sos sentiments y en abdós casos la neutralitat sobra.

Mes cal ferse càrrech del segón argument, del grós y fonamental que a la Memoria's posa, tan grós que és l'únich ab que's justifica la oportunitat de implantar

aquet neutralisme, perque ab ell se dona tota objecció per anticipadament contestada. Aquest argument és que ho exigeix l'estat de Barcelona, el clam de l'opinió.

El gran desvetllament de la opinió d'aquets últims anys –diu la Memoria- ha fet sorgir arreu escoles que tenen per tònica, les unes donar ensenyança catalana, les altres ensenyança sense religió; l'Ajuntament, per lo tant, no podia fer obra popular si no acullia aquets batechs de la opinió; y l'Ajuntament ho sap del cert això perque les peticions de subvenció que ha rebut els últims anys son d'escoles neutres en sa majoria: la neutralitat, donchs, s'imposa.

Y la conseqüència, ¿per què no dirho?, és falsa, perque'l fet de que deriva ho és també; de tot principi fals la conseqüència llògica és l'absurde.

L'estat de Barcelona, ¿quin és? A la Memoria's busquen els datos pera dibuixarlo, la publicada pel delegat regi senyor Maristany l'any 1902; valemnos, donchs, de la mateixa y què hi trobem? A la pàgina 15 hi hà el quadro estadístich y en ell de les 540 escoles de Barcelona n'hi ha 9 d'evangèliques y 5 de làiques, total 14 contra 526 que ensenyen la doctrina cristiana; aquest és el gran estat de la opinió.

Opinió tan gran, com sòlida la demostració que'n fa la memoria al evocar el recort de les subvencions del Ajuntament; perque al evocar-lo aquest recort lo primer que s'acut és el de certs abusos que'l companyerisme y un excès de tolerancia han amagat a la vista del públich y que s'assemblen molt a aquells que consistíen en comensar la construcció del barco per la consignació en presupost d'un sou pels tripulants que moríen sense vèure'l navegar. ¿Per ventura no ho sabem tots que ab subvencions a escoles s'han fundat casinets polítichs, que se n'han obtingut pera estudis sense deixebles, que han sigut possibles altres classes per disposar de diners municipals o provincials y que no s'ha fet precisament política catòlica ni en les del primer ni en les del segón ni en les del tercer càs? ¿Y aquest ressorgiment és el que's vol presentar ara com a esclat imperatiu de la opinió? Les coses s'han de dir pel seu nom y això no és ja una negació. Això és una burla.

Tan certa y tan general està la opinió pronunciada contra aquestes neutralitats, que precisament lo que passa y més de lo que'l comú de la gent sab, és un abús en sentit contrari: no dos no quatre'ls colegis de Barcelona que tenen mestre d'idees làiques y que dona una ensenyança anti-catòlica, però que té una creu a la capsalera de la classe y un lletrero al carrer ab la invocació d'un sant; ¿y per què la fa aquesta claudicació? ¿per què la busca una creu ab que taparse? Perque'l poble no la vol la ensenyança irreligiosa y quedaría sense deixebles; ¿y això és haverhi un esclat d'opinió laica?

Y encara hi hà més: hi hà que'ls mestres han vist perjudicat son treball per aquets abusos, perque'l poble al tocarlos ha anat creyent que sols està garantit si'l mestre porta sotana; y tant s'ha accentuat aquest allunyament de ses escoles, que no fa molt s'han constituit en associació, que té per objecte garantir als pares aquesta sòlida ensenyança religiosa donada per seglars; y aquest és un estat d'opinió irreligiosa?

Però fem més y enfondimla la qüestió y suposem que son més de 14 les escoles anti-catòliques y que'l laïcisme s'estén, y fixemnos per ahont s'estén y ahont y a quals barris son instalades aquestes escoles; y ¿ahont les trobarem? Les trobarem precisament a n'aquells barris habitats per la gent que demócrates y no demócrates reconeixen que està més mancada de cultura; detall que si no vol dir que la irreligiositat, a Barcelona almenys, o fomenta la incultura o esquiva la vera cultura, significa que'ls elements que la tenen més refinada no estàn pas per aquestes neutralitats, o si hi estàn son una minoría. ¿Còm pot dir, donchs, l'Ajuntament, que pera respondre a la opinió y a la cultura ha d'imposar la neutralitat?

Tot això deixant intacte l'aspecte religiós de la qüestió, del que no cal dir ni una paraula, després d'haver sigut fallat d'una manera indubtable per qui ab més autoritat podia ferho, pel senyor Cardenal-Bisbe; deixanthi igualment l'aspecte científich y deixanthi alguns altres curiosos detalls que podríen afegirse al de sa oportunitat.

-«El pressupost de cultura V». *La Veu de Catalunya*. Any XVIII, número 3.232, edició vespre, 21 d'abril de 1908.

La ensenyança que's donaria a les noves escoles municipals tindria la particularitat (*d'establir la coeducació*) per de prompte en la meitat de les classes.

Cal dirho aixís perque en la Memoria fà constar que aquesta coeducació el Patronat podrà extendrela a totes els classes, si veu que dona bons resultats, o suprimirla totalment si veu que'ls dona dolents: és, en resum, un ensaig.

Lo que s'ha de dir respecte d'ella, ho anticipa la Memoria mateixa, que passa ràpidament sobre l'assumpte y acaba dient: «Pero todos esos ejemplos no permiten, sin embargo, afirmar que el problema esté definitivamente fallado. No es la coeducación un progreso pedagógico tan universalmente admintido que tengamos el derecho de imponerlo sin discusión».

La coeducació se fonamenta en un principi científich ab el que ha passat lo que ab el de la generació espontània, per exemple, y ab tants altres que per sa brillantor han seduït fins que alguna innegable experiència ha destruït absolutament sos fonaments;

allavors aquets principis han quedat patrimoni dels que'n diríem sabis endarrerits y dels superficials, que son els que per regla general solen defensar les conclusions ab més inusitat calor.

El principi científich de la coeducació és el de que, en els primers anys de la vida, no hi hà diferencia intelectual entre'l noy y la noya; principi del que se'n dedudeix la necessitat d'educarlos junts pera evitar la situació d'inferioritat intelectual en que sol quedar la noya. Ab aquesta teoria per base, documentada ab multitud d'antecedents pedagògichs, s'implantaren en diferents Estats escoles bisexuals; y ¿què ha succeït?

Ha succeït que'ls altres Estats han anat a estudiarla aquesta novetat, en els que l'havien implantada, y després de l'estudi, lo que han fet és no implantarla: avuy el menys son els coeducatius, y precissament els més progressius formen en la immensa majoria dels unisexuals: el fet és de una eloqüencia abrumadora. Eloqüencia que multipliquen una colecció de detalls, de casualitats, si's vol, de coincidencies, com la de que als Estats coeducatius (Estats Units, Noruega, Portugal), la proporció de naixements de fills naturals és una proporció incomparable, pujadíssima...

Tot això mentres l'observació pacient, el fet estudiat, catalogat ha destruït la base científica de la teoria; en els estadístiques de fets «escolars» s'hi ha oposat reculls y més reculls de fets anatòmichs y fisiològichs, y tota la vella teoria ha caigut com una castell de cartes: l'informe que l'Academia d'Higiene ha dirigit ab aquest motiu al Ajuntament és ben expressiu.

Per això, sens dubte, la Memoria insinúa sols la qüestió, y encara com qui no s'atreveix a dirho; y fà més: s'anticipa, aixís y tot, a una possible objecció citant unes paraules d'Horaci Mann que diuen: «Si nuestras costumbres se oponen a un régimen tan natural y bienhechor, apresurémonos a corregir la impureza de nuestras costumbres».

Frase que no pot la Memoria citar més a tom, porque és una condemnació de lo mateix que proposa: ¿per ventura hi som, avuy, a aquest nivell de puresa de costums? Donchs, abans de tot, a lo que s'ha d'anar és a corretgirlo, a fer impossible aquesta mar de pornografia en que naufraga'l noy, a barrar aquets llochs d'escàndol y corrupció, a millorar aquella part de premsa que sol sap ser alegre sent indecent; en una paraula: a purificar l'ambient. Y això, és ridícol dir que's consegueix tancant en un local a noys y noyes, que és tant com dir que pera purificar la viciada atmosfera d'un local lo millor és omplirlo de gent.

Apart d'això, si l'ambient és mundialment prou pur pera llençarnos a experiències, ho diuen clarament les diverses reclamacions diplomàtiques ab que tantes vegades Estats estrangers s'han queixat precisament de que la pornografia de Barcelona els empesti la seva terra.

Reformemnos, donchs, purifiquem l'ambient, y allavors podrem parlamne, de la qüestió: abans és un gros contra sentit, és voler entrar per la finestra.

Y entrar, -¿per què no dirho?- allà ahont no hem d'anar. Els congressos pedagògichs de Colonia y Nuremberg, no compostos precisament de frares caputxins, van votar, gairebé per unanimitat, una conclusió dient que'l bisexualisme és una cosa pertorbadora de la ensenyança primaria.

Fugimne, d'aquet plet; que no ho és, perque ja està fallat. Y tinguem la misericordia de dir lo que un dels homes més tècnicament ilustrats en aquestes materies, el senyor Gavalda, director de «El Clamor del Magisterio», deya no fà molt en un article sobre la qüestió:-«La majoría dels que patrocinen la coeducació y l'ensenyança bisexual ho fan per hàbit de imitació...; no és qüestió religiosa, ni menys política, és qüestió de paidología y de pedagogía; y abdues la condemnen».

-«El catalanisme de Balmes». *Empori*. Número 14, agost de 1908.

Convé que parlem un xich del Catalanisme de Balmes.

Visqué en uns temps que ja han passat per sempre, y sa obra al rebassar els límits de les qüestions purament filosòfiques, se refereix a aconteixements que, com a passats, en el camp de la política ab prou feines tenen altre valor que'l purament historien: que en política, la actualitat y'l circumstancialisme son dues qualitats essencials. La vertiginosa complicació de la vida moderna fa que'l poble judiqui gaire be sempre a cop d'ull; y a cóp d'ull, com que han cambiat els homes y les coses sobre'ls quals Balmes escribía, sembla que sos escrits sien inadaptables, lo que equival a dir que sien ja com a arqueològichs, inútils en política.

Y això passa precisament en una època de ressorgiment nacional; en un temps en que comencen a ser una realitat viventa aquelles teories que donen intervenció en els negocis públichs al individu, quan l'intensitat en la vida catalana influeix fins en les esferes més altes de l'Estat; en unes circumstancies, per lo tant, en que'l poble busca sovint ab afany d'assedegat, aquelles dugués linees, aquella curta y sintètica expressió del bon seny que pressent en cada cas concret com a solució més justa y adequada, y no

sab formular la paraula de mestre que defineixi aquesta solució desque té tot el pressentiment però no la forma.

Balmes ho fou precisament mestre en aquest difícil art y tant indiscutible que d'un salt pujà a les altures més altes del mestratge; y tant ho fou, que en circumstancies ben diferents de les presents quan imperava una política concentrada en homes y en un lloch ben fonamentalment separats d'ell, sense aquella abundor de notícies y facilitats de comunicació que permeten parlar ab judici de causa dels aconteixements, no dubtà pas en parlar; no sols no dubtà sinó que feu un esforç especial per a que sa veu fos arreu sentida.

Y heus aquí que per desgraciada coincidència a mida que la necessitat creix, s'allunya més y's va apagant la veu que la sa-tisfeya. A lo qual hi acabà de contribuir l'altra circumstancia, de solidar-se més y fer-se més gran la figura de Balmes: perquè sostenint-se ferma, tant com van passant els anys contra les evolucions y revolucions d'idees y homes, sa obra filosòfica, consagra'l temps la grandesa de sa figura, que sols ab veure-la igual ab tot y allunyar-se hem de reconèixer qu'es perquè's va agegantant: mes lo que creix es la figura de Balmes filosof y queda a segon terme la que potser avui ens interessa més a nosaltres qu'es la del català; perquè sense que deixi de convenir-nos y molt, el coneixement del home eminent y docte en filosofia, ens cal ara molt més, el coneixement del catalanista.

Convé donchs, que'n parlem del catalanisme d'En Balmes.

Convé ademés parlar-ne per una altra raó: si regirem sos escrits, son ben escassos els trossos que d'ells podrem calificar de catalanistes: tant poch que materialment parlant poden calificar-se gaire be de nuls. D'aquí que aquella ullada superficial ab que'l frenesí modern fa judicar tantes vegades les coses, contribueix a exegerar encara més l'escassetat del valor polítich de sa obra, y succeeix que per acoblament de molt racionals apariències, s'arriba a la conseqüència de que no cal perdre-hi temps en la lectura de l'obra purament circumstancial y política de Balmes, perquè en aquest sentit avui ha perdut tot valor.

Conclusió deplorable y completament equivocada contra la qual més que mai convé ara reaccionar, perquè aquesta falta de valor y inadaptació a lo present es absolutament no més de forma.

Es tant superficial que no's necessiten grans raonaments per a demostrar-ho: es una veritat que com totes s'imposa per ella meteixa.

Balmes, home d'esperit superior, d'equilibradíssima intel·ligència, que ab pocs anys de vida consegueix marcar ab força inesborrable un avenç per tots reconegut en el camp de les idees, si era català, per força havia de ser un gran esperit català, y sa obra, això es evidentíssim, una obra de gran halenada catalana havia de ser; que al cap d'avall la dictava un esperit que com més superior era, més superiorment català havia de resultar.

Si Balmes hagués estat un químich, un naturalista o un arquitecte, per exemple, les qualitats essencials de sa intel·ligència, aquelles consubstancials modalitats de son esperit traspuarien en ses concepcions, en sos sistemes y fins en sos mètodes: no podia pas ser excepció inesplicable entre'ls homes eminents que en totes les èpoques y en totes les civilitzacions han sigut oracles per els que ha parlat l'esperit del poble que podia dir-los seus: com succehí entre nosaltres, per a no citar més noms, ab En Monlau y En Rogent, el que desterra de nostra arquitectura l'art anodí del neo-clasicisme per la concepció catalana; si hagués estat literat molt més encara ho senyalaria y n'hi hà prou ab citar els noms de Milà y de Rubió y Ors per a demostrar-ho, com els de Vives y Martí de Eixalà entre'ls jurisconsults; ¿com era possible donchs que no ho fos, tractant-se de qui ab afany se Uensa a estudiar els problemes de la vida pública que es resum de la vida del poble y'ls conflictes que la evolució natural de sa manera de ser provoquen, al trobar la resistència d'un estancament polítich que sols se mou segons les conveniències de la insignificant minoria de ciutadans que'l monopolisen?

Fóra un absurde que a l'entrar en aquest camp deixés de ser qui era; havia d'ofegar per a no resultar-ho, tots sos sentiments y despendre's fins de la educació que havia rebut, y això que es impossible en tothom, era més que impossible en ell que precisament se l'ensava a parlar empès per aquest meteix esperit catalanista.

Y catalanista fou y catalanista es tota sa obra: no obra de catalanista enamorat y devot contemplador de les coses nostres, desitjós y delitós preparador del desvetllament y renaixensa de Catalunya; un catalanista que'n diríem seguidor y col·laborador, sinó un catalanista de categoria molt més alta, un definidor, un director y inspirador del moviment, que es molt més.

De segur que si no hagués estat qui era, y sa mirada en lloch d'abarcant a primera vista la inmensa complicació del problema polítich, hagués quedat closa en els límits més modestos que li marcaven els turons de Montsant d'una banda y d'altre del Canigó, si s'hagués enlairat menos, probablement avui trobaríem en ses obres textos abundants que 'ns parlarien ab pressentiments de mil diversa forma de lo que després s'ha anat realisant; perquè al quedar sa privilegiada pensa poch valenta y robusta per a rebassar

les fites naturals de Catalunya, reclosa al territori català, haguera percebut els batechs allavors encara esmortuits, però batechs de vida de l'ànima que tant viva era que avui desvetllada fins pot comunicar vida als altres: però Balmes fou més fort y, rebassant desde'l primer moment els més alts turons, s'aixecà a aquelles altures privilegiades en que la simplicitat s'imposa: la apreciació d'aquesta simplicitat li permeté precisament veure el problema clar, endevinar les solucions y sintetisar ab raonaments rublerts d'evidència les grans qüestions que trontollaven l'Espanya d'aquelles èpoques; fou precisament lo que'l feu mestre y era un contrassentit, una desviació inesplicable, donades les realitats d'aquell temps, que hagués parlat materialment de catalanisme.

Y a aqueixa circumstancia al no haver-ne parlat se deu precisament que avui poguem parlar del catalanisme de Balmes y poguem senyalar-lo sobre tot com a model de catalanisme.

Si hagués escrit allavors sobre política catalana, sos escrits sols podien ser una seguida de lamentacions y glosses dels càntichs clàssichs dels Israelites desterrats o del

Cum subit ilius tristissima noctis imago

d'Ovidi; o be lo que tal volta fóra pitjor que les tristeses y anyorances, un enfilall de somnis ab que com altre Fournier haguera creat imaginaris sistemes, falansteris y projectes dels que quedarien avui el recort d'un bon desitg; abdues coses deixant apart la inconsistència que per naturalesa tindrien, sobre tot la última, foren un bell detall de nostra moderna pre-història, mai un far lluminós que senyalés cap ruta, ni cap canceller a qui poguéssim consultar; Balmes fóra en tot cas el precursor; y'l Balmes real, el qui parla en ses obres no es pas un precursor, es un mestre, es un director dels mateixos directors d'avui, de la política que fem ara, de la que farem demà, de la que farem sempre mentres quedi una engruna de vida a l'ànima catalana: que per alguna cosa se'l pot col·locar en el rengle més eminent entre'ls més eminents catalanistes.

Quan volguèu veure-li conquistar el lloch per dret propi y se us faci difícil compen-dre en aquest sentit sa obra, obriu-li qualsevol de sos llibres, el més aparentment inútil per a tot lo nostre, el més deslligat; un escrit que sia dedicat tot ell a alguna qüestió ja resolta y passada; en el primer llibre de *La Sociedad* per exemple hi hà un llarch article dedicat a parlar de l'Olózaga y'l ministeri López-Caballero; en tot ell no 's parla d'altra cosa que de política menuda, de les regències d'aquell temps, de l'Estatut, els cambis de constitució y les caigudes de ministeri, y no obstant obriu-li'l llibre en aquest capítol, y en una sola paraula, en la primera, en la qu'es el títol de

l'estudi se us apareixerà de còs enter el pensador català, el catalanista; perquè aquest article té per títol aquestes soles paraules «Y después?».

Y ara feu-me'l favor de pensar un moment en lo que signifiquen y en lo que volen dir sobre tot en les circumstancies en que foren escrites; en les idees predominants en aquella època que implantà la política del *ir tirando*, que formà com a deixebles eminents a aquell Sagasta entre altres, el sistema del qual consistia en aplassar-ho tot, per a veure si les coses se resolien soles, caiguessin com caiguessin, en que's fundà l'administració que creava càrrechs quan hi havia persones necessitades d'ells, ab un sistema que rebia com a impuls únich el d'un ambient que sab resoldre el problema de la vida tenint *pan hoy* encara que li quedi *hambre para mañana*, y ab aquets principis y fonaments, y ab les camarilles per tota democràcia, y'ls personalismes per ideal, y les prebendes per finalitat pròxima, y les nòmines y entorxats y enveges personals per horitzons polítichs, posèu-li un pensador que 's frissa per a fer sentir sa veu y s'avença a sos temps y's llença al periodisme, y ab empenta de convençut y ab serenitat d'home fort, comença a parlar proposant per tot programa «y después?», y dieu-me si aquest pensador no es un home essencialment informat de l'esperit de Catalunya, si no ha de ser un mestre entre'ls catalanistes de tots els temps.

Tant això es cert que si entre'ls catalans sols ho han sapigut veure fins ara'ls que com l'Il·lustríssim autor de «La Tradició catalana», han pogut aixecar-se ab volada d'imperial fortaleza a les meteixes serenes regions en que Balmes escrivia, els no catalans se n'han adonat fa temps y llealment ho reconeixen com a un de sos mèrits. Y rès té d'estrany que s'hagi donat aquest contrassentit de que sien els de fóra els qui més fàcilment hagin vist aquesta relació entre sa obra y nostre moviment intel·lectual primer y polítich ara, perquè a Balmes certament li falta una condició per a ser íntegrament català qu'es la de la llengua, y com es la de més forta apariencia, es la que més pot induir a fer un judici equivocat: però cal ficsar-se en que aquest mancament es sols de forma, es en aquest cas un accident que com a accident no califica ni defineix la cosa y per aquest motiu els qui's poden sus-traure a sa influència, y prescindint de sa força suggestiva analisen l'obra, la veuen tot seguit tal com es, essencialment catalana: hi hà un estudi de D. Alexandre Pidal sobre'l Pare Ceferino González que comparant-lo ab Balmes, ho reconeix sense pensar-ho espontàniament, lo qual vol dir que ho sentia.

Prescindint-ne donchs d'aquesta, en les presents circumstancies, qüestió de forma, evocant l'ànima que dictava, no'l color de la tinta ab que escrivia, trobarem tot seguit un esperit de tal naturalesa que costa de esbrinar si es el de un home o es del

poble nostre meteix a qui servia ell sols d'instrument y medi; fins a aquest estrem es tot català Balmes.

Perquè aquest «y después?» de que parlaven se troba repetit constanment en sos escrits, en els que hi hà tal volta tants interrogants y qüestions plantejades com afirmacions pròpies: escriu preguntant y per això escriu triomfant; sos escrits obliguen a reflexionar, fan meditar la conseqüència y forcen a raonar; y aquesta circumstancia sola, 'ls faria de valor inapreciable en política en que tant propens es l'home a barrejar sentimentalismes y empenyos personals ab les grans qüestions que representen el fons de l'assumpto y que sovint sovint queden malmeses y vençudes per aquestes ingerències. Consegueix ab aquest senzill medi d'esposició posar sempre fins diríem per instintiva operació de l'enteniment, al costat del fet ses conseqüències, fa del llegidor un col·laborador y un col·laborador il·lustrat per la serenitat del principi que l'obliga a desenrotllar, li imposa'l seny y l'impossibilita aquella aturdida inversió de termes que fa buscar la solució per a *ir tirando* y sortir del pas sense mirar si fugint d'un abim se cau en un altre: es a dir del polítich llegidor, ne fa un polítich a la catalana que per aquèts procediments busca les solucions el nostre poble: y cal reconèixer que sols pot conseguir aquest admirable efecte una causa que n'estigui sadollada.

Per això tenen fama sos escrits d'espres-sar en les més justes paraules, justes per lo escasses y per lo adequades, la fórmula del seny nostre en cada cas, y no perdem de vista que les fórmules eren donades quan en política vivia l'edat d'or aquella funesta teoria del viure per a viure y resoldre les qüestions per a sostenir-se y prou.

Y ab manifestar-se tant fermament l'esperit català de l'escriptor, que conseguía reaccionar contra lo únich admès en aquell temps sent això l'antítesis de son pensament, no es per aquesta sola porta per la que 's veu el seu catalanisme inspirador; una altra n'hi hà conjuntament ben lilegítima y induptable: y es son criteri y sos procediments, diríem essencialment democrà-tichs, oposats als perennement dominadors de l'ànima castellana: perquè Balmes convens, per això trevalla en això se esforça, per a convèncer escriu y imprimeix y fins deixa sa pàtria y va al meteix centre; convèncer es la finalitat de tota sa obra y no obstant no s'imposa, no formula, va esposant y preguntant, apunta la reflexió, situa al llegidor per a que pugui judicar be, inicia'l raonament, però deixa que'l llegidor meteix sia qui's contesti, qui faci la deducció, qui arribi a la conseqüència; el vol convençut però no per sa veu que podria pujar a tò fins apocalíptich, sinó convençut per la raó, per la força de la veritat que ell meteix haurà trobat en un fons de la reflexió iniciada; medi de convenciment tot nostre, essencialment català; connatural a un esperit

que's subleva contra l'imposició y que es tant més obert al convenciment com més independentment pot arribar-hi: medi d'altra banda el més eficaç perquè es el que menys pot deixar rastre de dubtes y recels en el convençut, y que en conseqüència fa que'l deixeble professi la doctrina ab la fermesa meteixa del mestre ab qui s'ha identificat per el raonament: secret aquest que si fa del nostre poble un poble de seny, fort en ses doctrines quiet en ses conviccions y constanment repulsiu a les aventures y als aventurers polítichs, fidel en cambi a la disciplina del capdill, dona a l'escriptor una superioritat que no permet posar-lo en tela de judici ni als meteixos enemichs.

D'altra banda aquest procediment li fa traspuar per una font més, son catalanisme, perquè'l fa com es el nostre poble eminentment pràctich.

La política qu'es l'art de dirigir ab acert l'inestabilitat humana y conjurar per a utilitzar-los per a'l bé públich els conflictes que constanment promou l'apassionament y rivalitat d'interessos, es art difícil perquè d'una banda ha de fonamentar-se sempre en els eterns principis de la justícia, ja que fóra d'ells no trobarà solució, y d'altra ha de resoldre tenint forçosament en compte les circumstancies de moment que son les causes determinants del cas: y al fer aquest maridatge, difícil sempre, es allà aont claudiquen la major part de les vegades els polítichs y'ls pensadors que'ls judiquen o dirigeixen: lo més oposat a aquest perill, lo que se'n allunya més, es aquella manera de buscar la solució que ha donat vitalitat al pràctich seny de nostre poble que per instint sab que *summum jus es summa injuria*, que es serenament, reflexiu y'l procediment de convèncer y raonar de Balmes no consisteix més que en això, en obligar a la reflexió, en col·locar constanment al costat del principi inflexible, els fets reals y ensenyar per interrogants y preguntes les resultances que han de tenir maridatges nous mal dirigits.

Ara be, si era Balmes un home eminent y ab un esperit absolutament nostre escrigué de política, per força ha de ser un mestre en política catalana: tant per força, que l'absurde seria que no ho fos, perquè hauríem d'admetre la contradicció de que proposant-se dir sempre la veritat, trahí constantment son esperit.

Y ho es un mestre, ho ha esdevingut precisament ara quan més falta'ns feya, avui que circumstancies de tots conegudes han decidit el ressorgiment de l'ànima catalana.

Quan escrigué fou un pensador que raonava'ls fets del seu temps, sos llibres son de crítica; avui sos llibres son senzillament tractats de l'art política, tractats models perquè han sigut sancionats per la demostració més irrefutable, qu'es la del temps.

Si agafeu sos llibres y al costat d'ells hi poseu els que fan l'història dels successos que ell judicava, tot seguit la veureu l'obra didàctica: els veureu transformats en textos d'ensenyança, y més que la divisió en capítols hi veureu la divisió en regles, regles aplicades a fets, y demostrades per aquèts altres llibres de història que poseu al costat.

En tots, al principi o a la fi o d'escaire, quan menos ho penseu hi trobareu la tèsis, la regla de sa manera de pensar, qu'es la de la recta manera d'obrar per a'l polítich, el concell que son esperit li dictava com a millor y entre mitg l'aplicació als fets, que com que l'història ha judicat ja, queden convertits per obra del temps en demostracions de la bondat del principi y justificació de la regla recomanada.

Heus aquí com no sols tenim còdich de política sinó que'l tenim ben nostre, escrit per un català y fins ab la difícilíssima qualitat de no tenir la pretensió de ser-ho, circumstancia que'l fa doblement estimable.

Encara donchs que sia breument, permetèu-me que n'apunti alguna idea d'aquest admirable llibre; fullejant sa obra, honrem nostre propi esperit assadollant-lo un instant ab l'obra més adequada que a sa pròpia naturalesa ha dictat son reconegut seny.

Una regla sentà com a pas previ o condició *sine qua non* de tota bona política; regla que demostra ab la més convincent de les demostracions qu'es el personal exemple, y es la de la necessitat de l'intervenció: y no es estrany que afirmés indiscutiblement aquest principi, perquè la no intervenció ademes de fer de tot el sistema polítich un sofisme, ha estat la causa determinant de la major part per a no dir la totalitat de les equivocacions polítiques que trontollen als pobles: es en la teoria principi fonamental de tota la política moderna y els fets ens han demostrat ja a nosaltres que es tant necessari, y es tant gran y tant excelsa sa bondat que a haver-lo reconegut se deu la força inmensa que té avui la política catalana: som forts senzillament perquè hem fet tots lo que en sos dies Balmes va fer. Intervenció vol dir acció y acció adequada y constant.

Ficsem-s'hi com fent-la y predicant-la, de primer entuvi, Balmes no s'hi entreté pas en discutir les qüestions que diriem fonamentals de la política, no's proposa ni un sol instant com a objectiu principal esbrinar si haguera sigut millor que hagués succeïnt tal cosa o tais altres, no parteix mai de la base de lo que hauria de ser, sinó de lo que es, y de lo que es s'ocupa y en allò trevalla y sobre allò fa córrer ses raonaments y amotlla sa actitud; y sobre lo que es, es tot acció segurament; si ell hagués tingut de montar a gust seu el sistema polítich, que convenia com a millor a Espanya en el terreno de les

idees y purs principis, haguera montat un sistema completament diferent, fonamentalment diferent tal volta del que hi havia y davant d'aquesta disconformitat, què fa? hi haguera hagut qui més teorista y menos català, hauria esmersat ses forces en convèncer a tothom de que lo millor era una altra cosa y a conseguir-la s'havia d'anar: més ell de còp y volta salta per sobre la dificultat prescindint de la qüestió, comen-sa acceptant-la com a resolta y partint del fet se llença a trevallar: es pràctich intervencionista; lo que fa es predicar allò que creu necessari per a millorar-la, per a conseguir ab ella'l benestar social, per a fer-la lo menos dolenta possible; com a convençut intervencionista, fins sembla encari-nyar-s'hi ab aquell estat de coses.

Y es una intervenció la que predica que reuneix les dues condicions essencials que ha de reunir per a que sia fructuosa, es adequada y es constant: tant connaturals modalitats d'ella que semblen constituir quelcom indispensable per a sa existència.

Balmes per son caràcter sacerdotal semblava escluit del camp de les qüestions polítiques; no hi hà dubte que sa missió primordial era tant altra que sols podia mirar la política com a medi per a facilitar als ciutadans el fi fonamental de l'home y ab tot y això, convençut de la necessitat de l'intervenció, lluny de dubtar, se lleansa de cap a ella, mes col·locant-se en el seu lloch; que tothom el té especial y diferent del que pugui tenir altre, es a dir, la fa adequada, se situa en el mon polítich aont li pertoca y en el més esposat y perillós dels llocs que podia escullir; y tenint medis ab el temps de valdre-se 'n d'aquesta posició, ni 's deixa dominar per l'ambició personal, ni d'altra banda cau en la temptadora comoditat de abandonar el lloch al topar ab el primer desengany o circumstancia adversa. Tant a consciencia la predica aquesta intervenció, que en varis llocs diu un concepte expressat en un d'ells d'aquesta manera: «diferents vegades m'ha caigut la ploma de la mà y haguera sigut vençut per el desmai; si no hagués reflexionat—afegeix— que mos escrits tenien un mèrit que mai deixa de produir bon efecte perquè exerceix un poderós ascendent sobre l'intel·ligència y la raó: aquest mèrit consisteix en ser la senzilla expressió de conviccions pregones, l'eco fidel de generosos sentiments».

Y heus aquí per ses pròpies paraules es-plicada una de les altres fonamentals regles de sana política: el sentiment de la responsabilitat dels actes que l'home fa al intervenir. També com ab la necessitat de l'intervenció la demostra ab l'exemple; escriu y imprimeix ab el seu nom y s'esforça en fer-ho constar fins en els moments en que pot perjudicar-lo: sa vindicació personal n'es un preuat exemple; «mentres creixi la tempestat—escriu,—més aixecaré la veu, aixís ho he fet sempre y ho faré en ende-vant»

y ho complí, escrivint més tart: «tot lo que he escrit ho he sagellat sempre ab la meva firma».

D'aquest sentiment íntim de la responsabilitat, tant pervertit per el conreuat abstencionisme que distingeix la política espanyola de tot un sigle, les conseqüències que se'n poden treure omplirien un llibre: imposa la serietat en l'obrar, impideix el predomini del passionalisme, obliga a rendir tribut a la veritat, dóna una anticipada fermesa al interventor, vigorisa sa acció y fa respectar l'obra d'ella resultant; es la regla de les regles, es el secret del ben obrar; y encara es més pera'l polítich, es un puntal tant ferm, que li dóna aquella indispensable serenitat precisa al qui havent de dirigir, se trobarà freqüentment combatut y apostro-fat, l'un'hora per els que té al davant, l'altra per els del darrera, sia pels de la dreta avui, sia per els de l'oposada esquerra l'endemà.

L'art de dirigir la vida política d'un poble, ni es l'art de donar gust sempre a tots els ciutadans, cosa impossible, ni'l de conseguir fer de tot moviment una obra essencialment bona, cosa tant més impossible, encara que es atribució a Deu sols reservada: y no més sentint l'individu aquesta responsabilitat al decidir, si es director, tindrà fermesa per a aguantar la tempestat contra ell congriada, si es dirigit deixarà de caure en la ridícula pretensió de voler que'l director renegui de sa idea y claudiqui en son pensament per a donar-li gust.

La responsabilitat es la que imposa la deguda atenció a les circumstancies en que la contingència humana ha produït el cas, es la que ofega la veu de la passió, es la que força per a dir-ho d'un cóp a tots a tenir patriotisme, que no consisteix pas en altra cosa que en sacrificar ses conveniències, gustos y fins necessitats al bé comú; mai en sacrificar les conviccions, que per a claudicar en elles es condició necessària sentir precisament lo contrari a aquesta responsabilitat o sia'l desitg del profit personal.

D'aquets dos principis solidats per una fermesa de convicció absoluta ne deriva tota sa obra y se'n dedueix tot el mètode d'aplicació: ben clar ho diu entre molts altres llocs, en un dels paràgrafs de l'article avans citat: «per encertat no sempre es necessari ser profeta; fundeu vostres conviccions en els principis eternals de justícia y feu que vostre llengua sigui fidel expressió de vostre esperit; es un talismà molt senzill però segur.»

Y efectivament partint d'aquesta base aplegueu les regles dites y veureu com surt bona, tant sòlidament bona com pot ser l'obra del polítich: allunyat per de prompte de la petitesa humana tindrà aquella que *mundus daré non potesí pacent* y podrà obrar ab espontaneïtat: obrara ab fermesa, tindrà serenitat per a fer y sobre tot per a resistir

l'empenta a voltes brutal del interès contrariat o del passionalisme; ab elles ab una paraula dominarà el difícil art de dirigir y'l mes difícil encara si això li pertoca de deixar-se dirigir.

Impossible es seguir, ni tant sols per senzilla enumeració, el destriament d'aquestes regles, clares com la llum d'un mitg dia serè, senzilles y grans a l'hora perquè les inspira la veritat, y indiscutibles com ella; tant impossible com evident la conveniència de recullir-les y aplicar-les. Som al principi tot just de la ample via de la vida, som als dies primers d'una joventut que no 'ns permeterà passar a la virilitat perfecte sense que combatin nostre creixement crisis y perills de mil diverses menes.

Encara hi hà per exemple entre nosaltres qui, no sentint prou la responsabilitat de sa obra, se deixa seduir per aquella explotada confusió de termes que confon les idees democràtiques ab el llibertinatge y l'anticatolicisme més groller, o be caient per pendents oposades aixeca al nivell dels principis absoluts qüestions administratives y sempre secundàries; encara hi hà qui no sentint la veritat del principi de l'intervenció, abomina de l'intervenció catalanista perquè ha conseguit el miracle de imposar-la a ciutadans de contràries idees, com si'l catolicisme pogués fer bona en cap moment la farsa política que mina ab la mentida la vida pública desde sos fonaments; no 'ns hem educat prou encara per a ser adequats y colocar-nos tant serenament en el nostre lloch que sapiguem obrar en ell resistint els impulsos de ser més y ocupar el dels altres, o de retirar-nos de la acció ab la tant sovint innoble pantalla d'un disgust o esperit de crítica que no es en el fons altra cosa que una disfressada comoditat; som políticament joves y lo que es pitjor voltats de mals exemples: necessitem un llibre de la vida, y si es cert que'l tenim en l'ordre dels principis absoluts y escrit per Aquell qu'es la Veritat meteixa, ens falta'l que ensenyi la recta aplicació de lo contingent, y aquest es Balmes que'l pot donar.

Cúrrente cálamo, ab esperit devot, mes combatut per l'agavellador trontollament de la vida barcelonina, he apuntat lo que a lo més podria dir-se, invitació a fer aquesta gran obra, que ningú com vosaltres pot fer: Balmes es tot vostre.

Per ma part per molt satisfet me donaria si lo mal dibuixat que ha estat aquest pensament, vos feya veure l'indiscutible conveniència d'empendre el trevall ab mà ferma y resolta: y en condicions en que ningú pot igualar-vos, a vosaltres, que per alguna cosa voleu ser de Catalunya vella; a vosaltres que teniu la sort de sentir constant la influència d'aquell esperit que sapigué acoblar en un inimitable llibre el de la Tradició catalana.

-«Lo de la predicación estatista». *La Cataluña*. Número 124, 19 de febrer de 1910.

Si alguien hubiese podido dudar de la potencialidad inmensa de la afirmación catalana, esta predicación de las ideas llamadas estatistas bastaría á convencerle: sólo algo que sea vida, y plétora de vida, es capaz de producir estados de romántica exaltación como el que domina actualmente á uno de los grupos de la joventud que milita en la *Lliga*.

No otra cosa que una exaltación romántica puede ser una predicación que, ó no los deja caer a los apostolizantes en al cuenta de que lejos de dirigir á los predicados, son ellos mismos expresión de un movimiento naturalísimo de la sociedad á que se dirigen; ó lo que es ya deplorable, que trabajan á beneficio de una empresa esencialmente diversa á la que se proponen realizar.

¿Cómo ha empezado en panegírico?

Algunos jóvenes de inengable talento han tenido facilidades para estudiar una temporada en el extranjero: sus condiciones personales, su apego, mejor ser diría su amor, á lo nuestro, les han hecho triunfar de la seducción que una civilización más perfecta ejerce siempre, y en vez de dejarse absorber por ella, han vuelto á sus lares; pero como los héroes de nuestras antiguas leyendas, han vuelto con la fascinación de un encantamiento.

Hace pocos días un distinguido periodista madrileño ha regresado de la Argentina y al encontrarse de nuevo en Madrid, ha dado rienda suelta a la hondísima impresión de tristeza que la vida española le ha producido al volver de un país de mayores energías y actividad: el periodista ha rspirado de nuevo la atmósfera de escepticismo y ficción que en la España política se respira, y su entusiasmo por lo otro ha degenerado en tristeza y desengaño.

Los jóvenes catalanes han hecho igual experiencia, con la agravante de haber vivido una vida más intensamente civilizada que la argentina, y han recibido al volver gran parte de las impresiones que ha recibido el periodista, pero llevaban en el alma la fuerza de la afirmación catalana y la de su fe en ella, y las impresiones con ella han chocado; y no sólo su fe los ha salvado de caer en las amarguras del desengaño, sino que el choque ha vigorizado sus entusiasmos y ha revivido el fuego de su patriotismo.

Por esto, en vez de escribir artículos como los de Salaverria, se han lanzado á predicar la transformación catalana hacia el ideal que han apreciado como de salvación en aquellos países; se han convertido en apóstoles de una idea dando rienda suelta á sus

entusiasmos de alma joven en escritos de una grave seriedad infantil, y de un ex-catedrismo dogmatizante, insólito.

Saludemos fervidamente estos entusiasmos: todo entusiasmo es fe y la fe es fuente de vida y de una fuerza capaz de transportar los montes; mas al estudiar sus discursos estudiémoslos serenamente; no deslumbrados por visiones de grandeza.

Al hacer este estudio, es preciso ante todo desglosar dos cosas: la idea estatista en sí misma y la forma en que ha sido ahora presentada. Tallada y Sans y Buigas hacen ya formalmente la distinción entre el problema y la manera cómo puede ser desarrollado; son dos cosas perfectamente desligables y conviene que lo sean, porque la forma pudiera perjudicar el fondo. En toda exposición entra por algo ó por mucho la influencia subjetiva del expositor, y Vidal y Guardiola, por ejemplo, no puede dejar de tener en sus escritos una alma joven bastante más impresionable que filosofadora. Vidal no ha podido seguir en consejo de Horacio á sus discípulos: -Guardad vuestros escritos siete años antes de publicarlos,- y pecando por el extremo opuesto, algunas veces se precipita lamentablemente. Ejemplo: su juicio incommentable sobre la enfiteusis catalanay la *rabassa morta* en su artículo «Derechas é izquierdas», sus apreciaciones demasiado comprensivas sobre los colegios regidos por religiosos, en el mismo, y su artículo sobre las escuelas primarias católicas y bi-sexuales en una ciudad alemana publicado en LA CATALUÑA y contestado después muy detalladamente por J. Ll. en el *Diario de Barcelona*.

Prescidiendo pues de la forma y contenido de la exposición, resulta que el estatismo en sí mismo considerado quiere decir necesidad de robustecer el Estado, de vigorizarlo hasta conseguir que sea algo fuerte y potente, capaz de ejercer bien una serie de funciones que ejerce mal, y aun algunas otras que no ejerce hoy de ninguna manera; es decir que debemos hacer Estado; crear el estado, como dicen los mismos Tallada y Sans. A cuya creación y fortaleza hay que llegar por medio de un estado de conciencia de pueblo.

He aquí pues es estatismo en su esencia y en su ley de vida y he aquí también, que reducida fundamentalmente á esto la cuestión, queda convertida en una sencilla cuestión de diccionario; ó sea, a un neologismo, *estatismo*, aplicado á cosas muy viejas.

Por de pronto, que una sociedad no puede existir sin orden, que el orden hace necesaria una autoridad, que ésta no puede cumplir su misión si no responde á un estado de conciencia de los gobernados y que es imposible el progreso mismo de esta sociedad si tal estado de conciencia no encarna de suerte en la autoridad que ésta resulte fuerte y

vigorosa, son verdades que cuentan con algunos siglos de existencia, con tantos por lo menos como el cristianismo; las ideas cristiana sobre esta cuestión, á través de todas las formas que el acierto ó la malicia de los hombres han inventado en el transcurso de los tiempos para gobernar los pueblos, desde los rabiosos absolutismos á las rabiosas demagogías, han sido fundamentalmente las mismas que el estatismo presenta.

Algo parecido ocurre si en vez de tomar la idea en sí misma se analiza especificada ya y concretada en definiciones y perífrasis, á pesar de que en ellas entra además de la idea el subjetivismo del definidor. Así por ejemplo Vidal y Guardiola dice, que el estatismo es *un fenómeno de conciencia por el cual la sociedad se reconoce á sí misma como á suprema encargada de velar por la realización de sus ideales, y que hacer estatismo, es reivindicar la soberanía de la sociedad.*

El estatismo, así definido, es una idea tan nueva que por lo menos data de los primeros tiempos constitucionales. ¿Qué es ni qué representa la idea nueva –nueva en sus muy ya pasados días- del constitucionalismo y la soberanía popular en su lucha con el absolutismo que imperaba á principios del siglo pasado? Si fuera dable en un momento ó tras una labor más ó menos prolongada hacer una verdad toda la teoría y todo el sistema político que actualmente nos rige, ¿no habríamos conseguido reivindicar la soberanía de la sociedad y no nos encontraríamos con el fenómeno de conciencia que se pide como á norma y regla de la actividad del Estado?

Tal vez se dirá contra esto, que aun suponiendo este hoy verdadero milagro, no podría decirse que triunfaran las ideas estatistas, por la razón de que el sistema actual no concede al Estado y sobre todo á la autoridad en general, á la provincia ni al municipiolas facultades que según el estatismo deben ejercer.

La fuerza en esta objeción estriba en que realmente hay algo nuevo en el estatismo, y esta novedad es evidente que no la encontraríamos en la realización del sistema actual.

Más lo nuevo no consiste en la idea fundamental ni siquiera en su ley de vida; ésta no puede consistir en transplantarse á aquellos tiempos en que *oficialmente* era norma de gobernación de los pueblos *el sic volo sic juveo* del hombre que ejercía el poder; y en consecuencia no puede ser que la misma de todo sistema moderno, es decir, una que tenga por base un acto ó serie de actos de la conciencia de los gobernados. La novedad del estatismo consiste en algo que es extrínseco á él; que con él no tiene esencialmente nada que ver; ó sea en la realidad frente á la cual se predica.

En el sistema hoy vigente como en todos, una cosa son las puras ideas fundamentales y otra la traducción en hechos que de ellas hacen los hombres encargados de plantearlas; en esta traducción, aquello que benignamente se llaman impurezas de la realidad, entran en un tanto por ciento abrumador, y en España, de impureza en impureza hemos llegado á un punto en que lo que es, no resulta muchas veces ni sombra de lo que debiera ser.

Con puros principios no se gobiernan los pueblos, y ¿qué ha de ocurrir cuando un azar del siempre, por lo menos en España, azaroso mar político, hace que deban plantearlos hombres más avidos de populachería que de gobernar, ambiciosos sin escrúpulos ó ineptitudes y debilidades encarnadas en manos que firman cuanto las intrigas de sus inferiores ponen bajo la pluma que sostienen?

De ahí que un siglo de práctica, ésta nos ha alejado de los principios puros una distancia excesiva, y que haya sido posible el hecho de que cuando las normas de gobierno han sufrido el baqueteo de tantas concupiscencias ó inconsciencias como han ejercido autoridad, las tales normas de gobierno hayan pasado á ser normas de dejación de gobierno.

Antes estas falsificaciones y dejaciones se presenta el estatismo y, por esto, siendo expresión de ideas antiguas aparece como una novedad; por esto, del estatismo, con razón, pudiera decirse que representa la vuelta á la normalidad, la reacción contra la acción anarquizante de las ficciones que hoy imperan; es un fenómeno natural, fatal podría decirse, demostrativo de que contra las incommovibles bases en que la sociedad por naturaleza ha de vivir, se estrellarán siempre los empeños de los hombres, que podrán hacerla oscilar, pero descentrar, no.

Por esto sin peligro de equivocación puede afirmarse que estas ideas ahora llamadas estatistas, triunfen ó no en el orden político, triunfarán indefectiblemente en la conciencia de los ciudadanos en cuanto éstos tengan cultura suficiente para apreciar que la tienen; es decir, mientras no sean elementos de aquel supra-analfabetismo que consiste en saber leer y escribir lo bastante para ser carneros de ciertos rebaños; triunfarán, porque son connaturales á la humana naturaleza; son el elemento en que ésta por instinto buscará vivir, si no es en aquellos casos en que lo mucho que se la haya maleado, le haga creer que el malestar que siente no está en su propia dolencia sino en el elemento en que vive.

Aplicadas estas ideas al problema catalanista, la cuestión se presenta de igual manera, porque el movimiento político catalán se ha fundamentado siempre en las bases

que ahora se llaman estadistas; y eso aun en aquellos sus primeros días en que parecía contradecirlas.

Hay que distinguir en el movimiento catalanista dos fases: la que podría llamarse de constitución y la presente, un axioma antiguo lo dice: *prius est esse*, primero es ser que obrar, y el espíritu catalán hubo de resucitar; fué preciso que existiera un periodo en que Catalunya se preocupara de *ser*, y así de hecho ocurrió durante un tiempo en que su espíritu no podía aparecer señalado con las características que modelan su esencia, por la razón evidente de que se trataba de algo en realidad distinto del catalanismo; se trataba de un nacimiento, ó si se quiere, resurrección, y el parto no es el ser que nace; ni pudo, además, regularse el desenvolvimiento del hecho por las reglas que habían de presidir su vida plena, en la enfermedad y en la convulsión que á todo nacimiento acompaña puede ser indicado, y lo es muchas veces hasta el uso de venenos, y nada tiene de particular que el catalanismo tenga un período protestatario, de predicación contra el Estado, en que aparece opuesto á toda tendencia estatista.

Mas aquellos tiempos han pasado, y ciertamente más á prisa de lo que podía conjeturarse; ¡tan justa y tan natural era la empresa! ¿Qué fué el momento solidario sino la consagración de un estado en consciencia demostrativo de que la resurrección era un hecho? Cataluña desde entonces no pudo dudar de que *era*, y que era tal como los pueblos es fuerza que sean; no uniforme é igual, sino con la múltiple variedad de ideas y opiniones que integran siempre una gran masa nacional; así fué y continúa siendo y como que tiene conciencia de que *es*, si no quiere morir ha de obrar; y puesto en este caso, ¿á qué obra ha de lanzarse?, á la primera que el orden natural de las cosas le impone: á lo que se llama ahora hecer Estado.

Trabajo tan en esencia identificado con él, que no data de la época post-solidaria sino de la de su aparición; ciertamente no apareció el catalanismo político reclamando facultades para el Estado, sino por lo que debía empezar en un país como el nuestro, ó sea empeñándose en que fuera una verdad lo que eran ficción y dejaciones, y tanto es así, que entre todas sus múltiples actividades no se encontrará una en que no aparezca esta nota constante: de querer proponerse como á condición ineludible de su obra la de hacer que todos los organismos que al Estado integran, en sí mismo y en su ley de vida, sean no sólo lo que el teorismo del sistema quiere que sean, sino dentro de él, organismos fuertes y potentes.

Es más, el espíritu catalán, vigoroso, fuerte y sediento de grandeza, comprendió desde luego que no podía aspirar ni remotamente á realizar su ideal si no tenía tanta

fuerza y vigor y ansia de grandeza el Estado en que por ley histórica había de vivir, e instintivamente empezó desde luego á realizar la obra que ahora se califica de estatismo; la obra de tendencia contraria data precisament de los tiempos en que el catalanismo abominaba de la acción política, esto es, de cuando el catalanismo político no existía; más aún: la transformación del paso del lirismo á la lucha, tuvo como á causa determinante el convencimiento de que sólo por las vías que ahora se llaman estatistas era posible llegar á la grandeza; como este mismo convencimiento es el que ha determinado la nueva fase señalada por Cambó en las conferencias de la *Lliga*. ¿Cómo podrá decirse, pues, que tal llamado estatismo no sea esencialmente catalanismo puro?

El catalanismo, por ende llámese ó no estatista, por ley de su vida tiende y ha tendido siempre á lo que el estatismo quiere con independencia completa de este sistema; con él ó sin él, toda su obra encaja dentro de tal programa, cuya predicación cronológicamente es posterior al trabajo de purificar el Estado (ó sea fortalecerle), de hacer una realidad el sufragio, de crear la vida municipal, etc., etc., es decir, á la obra catalana.

Y esta labor no puede calificarse siquiera de algo tan extraordinario como fuera la actividad de un pueblo traduciendo en hechos una concepción filosófica apenas nacida; si lo natural pudiera calificarse de vulgar, podría decirse por el contrario, que semejante orientación lo era; es lo elemental, es el *a b c* de un movimiento que con sólo proceder así demuestra ser fuerte y capaz de vencer porque se desenvuelve ordenadamente y no entra por la ventana sino que empieza edificando por los cimientos.

A mayor abundamiento, preciso es tener en cuenta que Cataluña, liberal ó conservadora, democrática ó aristócrata, usando la nueva terminología, lo es *per se* estatista; las instituciones que labró en los siglos de su hegemonía, son las más sanamente y esencialmente liberales que se conocen: entre sus normas de derecho, las hay que las modernísimas escuelas jurídicas señalan como á meta de un progreso para otros pueblos y la misma naturaleza de las cosas hace que por instinto rinda culto perenne á aquel principio que dice, que en tanto es más fácil el ejercicio de una libertad en cuanto sea más verdad la existencia de una autoridad que sepa ejercer sus funciones; aquella vulgarísima y en tantos casos mal aplicada frase de nuestro pueblo «de eso tiene la culpa el gobierno» no es sino una burda traducción de ese instintivo sentir del alma catalana.

De ahí que con el nombre de estatistas ó no, y aun desde antes de la predicación estatista, seamos todos partidarios de lo que ahora así fundamentalmente se denomina,

aun aquellos que no conocen siquiera su existencia y salvando por supuesto las excepciones, de los que supeditan su catalanismo á cualquiera de las obsesiones que en nuestros días traen revueltos á propios y extraños.

De lo que también resulta que por esto mismo fuera una cosa ridícula lanzarse á predicar estatismo como si el apóstol con él hubiera descubierto el Mediterráneo; es una innecesidad contraproducente exponer la verdad con la voz campanuda del soñador que anuncia al mundo cualquier sociologismo de gabinete, y es gran lástima desperdiciar fuerzas, y ocasiones en una sociedad como la catalana que puede tener en el cuerpo y tien aún indiscutiblemente restos de aquel veneno que hubo de administrarse en las convulsiones del parto.

Expuesto esto cabrá preguntar: ¿entonces que queda del estatismo? ó mejor: ¿en qué consiste como á cosa realmente nueva? Además: ¿por qué siendo algo tan connatural con nuestras cosas, aquí mismo ha levantado tal vez más protestas que aplausos?

Preguntas que no sólo están muy en su lugar sino que no son las únicas que pudieran hacerse, porque tras ellas viene otra que hubiera ya debido llamar la atención de los propagandistas y es la siguiente: por qué los que militan en la llamada izquierda dicen y repiten cada día que los estatistas están descentrados viviendo en la *Lliga*, que en ella no podrán realizar su ideal y que éste es patrimonio de las izquierdas?

La explicación de tales contrasentidos la da, contestando estas preguntas, lo que en resumen viene á ser la causa última, la causa eficiente y hasta determinante de la predicación.

En ella los panegiristas quedan divididos por sus propios escritos en dos grupos: el de los que predicán la idea en sí misma y el de los que pasando por encima de ella lo que predicán es un *desenvolvimiento* suyo: este es precisament el caballo de batalla y en realidad lo propio de este nuevo estatismo; la manera, el desenvolvimiento, es decir, el *sistema estatista*, el *sistema* filosófico, político, sociológico ó como quiera llamarse, por el que se desarrollan y aplican los principios antiguos con determinada orientación y finalidad. Colocada en este terreno la cuestión, terreno que debe de ser el verdadero, puesto que da la explicación de los contrasentidos anunciados, no es preciso decir la apreciación que merece; sistemas de gabinete los ha padecido siempre la humanidad y es fácil que siga padeciéndolos; todos, como también el estatismo hace, toman y barajan grandes verdades para encontrar en ellos el punto de apoyo de sus elucubraciones y para tener aspecto de solidez; todos tienen su apariencia ó parte indiscutiblemente buena,

pero del sistema de gabinete no hay que preocuparse más que en cuanto representa un nuevo artificialismo, ó sea una nueva forma de perturbación social.

Por esto no han de extrañar los que forman el grupo de estadistas definidores del sistema, que su propaganda encuentre resistencias y levante protestas; mucho más, haciéndola entre espíritus catalanes. Así ha de resultar en primer lugar, porque cribada y desbrozada la cuestión, el sistema estatista no es sino otra nueva *pose* absolutista (si es que puede llamarse solo absolutismo lo que sacrifica al niño, á la familia y á la sociedad al Dios-Estado) y el espíritu catalán *per se* es radicalmente opuesto á los absolutismos, tanto si los ejerce un nuevo *Roi Soleil*, como si es un Comité de la salud pública ó un Mr. Briand; pero además, porque la función se hace á beneficio de otra idea de la que el estatismo no es más que un accidente, ¿cómo se ha planteado aquí mismo el problema? Los artículos estadistas tienen por epígrafe este tan á primera vista incongruente: *Derechas é Izquierdas*; ¿no es esto una coincidencia bien singular?

Véanse y analícense los escritos de referencia y salvando aquellos que se limitan á predicar los principios fundamentales (aquellos precisamente que en sí mismos ni son ni dejan de ser estadistas) se verá que toda la cuestión estatista está tratada con referencia á otra á la que siempre se supedita, que es la relativa a la obra de las izquierdas.

Es decir, puntualizando las cosas: á la obra de pseudo-izquierda que hacen la generalidad de los que militan en las nuestras, y que no es la hermosísima empresa social de buscar la redención del proletariado, ni siquiera el empeño político de implantar reformas é ideas políticamente avanzadas, sino un trabajo eternamente y esencialmente condicionado por la obsesión iconoclasta de destruir y aniquilar la influencia de la fuerza social cristiana; afirmación que no hay para qué entretenerse en demostrar porque bastante claro y sin rodeos lo dicen los escritos.

Este es el gran problema que se debate, aquí por lo menos, y en su terreno hay que colocarse sin vacilación para enfocarlo debidamente: nuestros izquierdistas tirarían por la borda como á lastre pernicioso todos sus estatismos, el día en que el estado fuerte, cayera y se robusteciera en manos de las que llaman *pías* y *clericales*: los sistemas de gabinete no son más que accidentes y circumloquios con que preparar la solución deseada; y de otro lado un pretexto más para anatémizar la acción no ya de tinte religioso, sino todas las que no quieran ventilar los problemas de la vida política ó social bajo el prisma especial de su anticlericarismo; los anatemas, por ejemplo, contra

la *Lliga* y contra el trabajo de Cambó por no acudir á su terreno, y las profecías de naufragio si no se iza bandera de combate religioso formarían un tomo.

Esta es la verdadera esencia del problema y no el accidentalísimo estatismo; y de ella no hay para qué decir otra cosa; por la teoría y por la práctica conocemos muy bien todos que clase de fruto da: otra cosa debe preocuparnos y especialmente á los jóvenes de la *Lliga* del grupo panegirista, y es, que cuanto más verdaderas y necesarias sean las ideas fundamentales que ahora se llaman *estatistas*, más presente hay que tener que *corruptio optimi pessima*.

-«Del món primari. Els dos sistemes. El vell». *Catalunya*. Número 332, 14 de març de 1914.

Si d'aquí uns quants anys algú fà un estudi sobre l'Estat de l'Ensenyança primaria a Espanya al començar el sigle XX, és inqüestionable que al ocupar-se de l'any 1913, hauria de dir que la seva grisor i manca d'interés són les úniques particularitats dignes de remarcar-s'hi.

No és que durant els dies que l'integraven no s'haguessin materialment dictat ordres i esparidit Decrets, i, en resum fet coses: rès d'això; el típic *hay que hacer algo* que tantíssimes activitats ha malversat a España, formiguejà els caps i les mans ordenadores potser amb més intensitat que en certes ocasions.

Mes aqueixes activitats, com totes les que, en definitiva, no tendeixen a fer obra positiva de renovació, sinó a apaibagar de moment les conseqüències dels mals presents o ço que és pitjor, a aprofitar-se d'ells per fins particularites, perden absolutament tot relleu al mirar-les des de aquella distancia que convé per a enfocar les obres en son conjunt; les deficiències, els entorpiments, els carrils per aon se ha de caminar són els mateixos de sempre; i el canviar de postura, és un tant petit alleujament per al malalt que moltes vegades, ni l'apariencia d'apaibagament de ses xacres li proporciona.

I no obstant, durant aquest any de 1913 han ocorregut dos fets que demostren plenament dues ventatges interessantíssimes, i són: la una, que en un ferment de magnífic renovellament va fecondant en forma decissivales activitats fins avui esmortuides dels dirigits, i l'altre, que paral·lelament, els vells procediments que fins ara, gaire bé sens excepció, han seguit els directors, no tenen ja ni aquella enganyosa efectivitat d'apaibagar el dolor, tan necessaria per a sostenir la política i les maneres del *ir tirando*.

Se tracta de dos fets simptomàtics, que no tenen entre sí altre relació que la de ser representatius dels dos més oposats sistemes de dirigir un organisme, i és per això que són interessants, i per què és indubtable que, tamps a venir seràn senyalats com a primeres guspies del foc nou que a no tardar ha de purificar l'asfixiant atmósfera on va vivint, i millor se diria patint, i migrant-se no altre cosa sinó el que és tant fonamental per a un poble com la escola primaria.

Per aqueixa raó és que cal recullir-los i posar-los de costat repetint el *et nunc erudimini*.

Heus aquí l'un en que ha consistit.

Una cridoria aixordadiça portà a la Direcció del ram, a un home d'un prestigi sorollós; el nomenament fou gaire bé apoteòsic; acabava d'arribar d'Amèrica aon s'havia fet amb eloqüent paraula sessió de l'intel·lectualitat espanyola; un nombrós i influent seguit de prestigis universitaris el senyalava com a redemptor insubstituïble del món primari; de l'estranger, veus saturades d'europisme garantitzaven a son torn aquest aval, i el Govern lio donà el càrrec i una força i independència desacostumades.

Se tractava de D. Rafael Altamira, i l'allavors ministre Sr. López Muñoz, li donà tant carta blanca, que la premsa professional dels seus dies, resta plena d'anècdotes que posen de relleu aqueixa soberania. El ministre, catedràtic de l'Institut Cisneros, destituí d'un càrrec el Director del mateix Institut sense saber-ho, autoritzà biblioteques de llibres per endavant prohibits i quan arribà un moment que's cregué amb el dret de discrepar amb son subordinat, aquest li plantejà l'alternativa de firmar o circular una dimissió, i mansament el ministre callà.

El senyor Altamira, de son setial de Director, veié segurament, que mancava una acció ferma, enèrgica i definitiva, per què definitivament se caminés en la ensenyança primaria cap a la solució, i decidí que'l remei de la crònica malaltia, era erigir-se en dictador; somnià amb l'omnipotència de l'Estat, fent d'Estat ell.

Els celebres Decrets de principi de Maig no fan en resum altre cosa que organitzar aqueixa dictadura. Potser el més clar judici crític que d'ells s'ha fet, és el que enclogué en les següents brevíssimes paraules *La Orientación* de Guadalajara, un dels periòdics professionals: «*Es decir –feia- que todo queda a merced de los hombres; unos encargados de mandar, otros de obedecer*»; i afegia el següent comentari que dóna idea de la intensitat del pensament generador de les disposicions: «*si aquellos y éstos fueran ángeles, todo estaba salvado; sin en ellos anidan las pasiones, todo está perdido*».

Aqueixa premsa professional, parlava en aquells dies, de *fitxes* i de procediments inquisitorials. *El Monitor de Primera Enseñanza* diu: «A partir del 5 del actual (la data d'un Decret) es oficialmente denunciabile la conducta privada del maestro». L'*Heraldo Escolar* afegeix que sols han conseguit amb els Decrets, *espionaje y humillación*: un mestre, Gabino Enciso, escrivia en altre periòdic: «nuestro presente y nuestro porvenir profesional está en manos de un hombre que consciente o inconsciente...».

Es interessantíssim seguir en aqueixa premsa professional –tal volta la més modesta i la que més desapercibuda passa entre el gros públic- els comentaris, l'història i les conseqüències dels Decrets en qüestió: els més desacreditats tòpics reflloreixen en ells, amb una ufanor digna dels mellors temps del sistema. *El Faro del Magisterio* d'Alacant diu: «Nuestra Legislación de Primera Enseñanza es un caos: pues bien, las nuevas disposiciones lo han aumentado, si el estado caótico es susceptible de aumento».

Amb aquest estat legal, un núvol d'inspectors especials que cal fixar-se «*en que son de nombramiento libre del Ministerio, y este es el encargado de apreciar las circunstancias del nombrado*» (de *El Faro del Magisterio*) uns Inspectors, de confiança personalíssima del Director, són llençats amb facultats omnímodes contra'l mestre, i la situació en que aquest queda, entre un caos legislatiu i una omnipotència personalista que no és per descrita.

Inmediatament salten els comentaris que descobreixen la obligada segona part del joc i del sistema. *La Revista* de Sevilla diu que un ha de limitar-se a preguntar: «¿qué cargos ejercerán mis amigos?» (els del Ministre o Director): *Heraldo Escolar* subratlla el següent tros d'altre periòdic: «*se ve –en las últimas reformas- una mano interesada que persigue un fin particularísimo, sin beneficio para la enseñanza*». La *Escuela Moderna* parla clarament de castas privilegiadas; i *La Verdad* de Velayos, posa el comentari final dient modestament que els Decrets el que fan és provar una vegada més «*la ignorancia que padecen los mangoneadores de nuestros destinos*».

Es inútil seguir extractant perquè és sobrer el que acabem d'apuntar per a posar en clar el de sempre: desgavell, ineptitud, favoritismes, imprevisió, la dominació com a finalitat, són els elements damunt els quals es treballa i amb que's treballa; i els resultats no poden sorprendre ningú.

El resultat més positiu de l'acció fou una llastimosíssima perdua d'energies, de forces i de temps en quelcom de tanta transcendència com arborar les passions fins a la roentor, en promoure un descontent formidable i en desgavellar les coses un xic més, fins que, com sempre, les intrigues polítiques destruïren el Ministre i el Director, i els

substituïren altres senyors que en la tradicional precisió de *hacer algo* –precisió d'altra banda imposada per la necessitat d'evitar que acabi de caure enrunat tot l'esquerdat edifici- continuaren com sos antecessors i els antecessors d'ells la famosa tasca de Penèlope. Poques vegades, el sistema de l'Estat-Providencia, dels vells jocs estatistes i del politicratisme centralista ha tingut uns moments més enèrgics i definits; i, que'n quedarà o n'ha quedat ja a hores d'ara en realitat postiu? Heus aquí una frase sintètica treta del *Heraldo Escolar*: «no es posible legislar levantando tempestades de ofensas y el polvo malsano de malquerencias injustificadas». Al quedar esvait eix inconsistent núvol de pols, les coses quedaren tan mortes i desfetes com abans, però un xic més confoses encara; la lliçó de la historia ha estat un nou descrèdit i una decepció més; l'arbre de l'omnipotencia de l'Estat ha produït sos fruits.

Però és cosa sabuda que dugues negacions afirmen i maldament sia pel llastimós procediment de construir començant per la destrucció, la decepció mateixa dóna nova força a una vida i activitat totalment diferent, que comença prenent forma en una de les accions més belles i ben orientades que poden registrar-se en l'història del magisteri.

I és aquesta acció, l'altre dels fets simptomàtics ocorreguts durant l'any 1913.

-«Del món primari. Els dos sistemes. La vida nova». *Catalunya*. Número 333, 21 de març de 1914.

Mentres els representants de l'Estat-providencia arreglaven la magna qüestió de l'ensenyança primària aixecant tempestats d'eficàcia absolutament negativa, dos Mestres silenciosament treballadors, amb la modestia i la bona voluntat com a medis d'actuació, decidiren cercar el somniat millorament, per les vies diametralment oposades a aquelles, de l'estudi i l'esforç individual.

La sola enunciació d'aquest propòsit en un món com el primari, que viu des de tants anys asfixiat per la més esterilitzant de les actuacions estatistes, fóra d'una transcendència innegable: heus aquí que el sentit de la realitat comença a imposar-se als Mestres, que l'ambient de renovació que es respira en algunes encontrades d'Espanya, sobretot a Catalunya, té ja prou força per a sanejar la viciada atmòsfera on se els fa moure: que ja son esperit s'ha enrobustit prou per a donar-los plena consciència del valor de sa personalitat; que el Mestre comença a pensar, no en el que li han de fer, i li han donar, i li han de permetre, i li han de prohibir, sinó en ell mateix, en sa missió altíssima, en el que ell pot ferla; tota aqueixa veritable emancipació representa el sol anunci d'aquest pensament, l'interés del qual, no és pas precís deturar-se a escatir.

Cal situar-se per a comprendre degudament la virtualitat de la decissió. En realitat, el Magisteri, té a resoldre els seus problemes més fonamentals, i és evident que aitals problemes no's poden resoldre d'una manera definitiva per el esforç isolat de l'individu, i menys si a aquest se li han negat tradicionalment la formació i els medis necessaris; a major abundament, una falsa acció, com de protecció, ve a complicar les coses; potser de cap clixé s'ha abusat tant a Espanya –llevat del clixé del *pobre obrero*– com del del *pobre maestro*; amb ell s'ha amagat, l'un darrera l'altre, ignorancies i buidors inconfessables, culpables deseiximents, impossibilitats, llastimoses manques d'interés i ambicions personalíssimes; i rès obsesiona tant com la continuada repetició d'un mateix clixé davant d'un esperit debilitat. Si d'una banda, doncs, el Magisteri ha de sentir la dificultat de salvar-se per ell sol, d'altre s'ha fet tot el possible per a convence'l de que en aquesta redempció, an ell no li toca altre paper que el de deixar-se amanyagar.

Amb aquests antecedents, pot judicar-se el que representa l'exteriorització del pensament de millorar per l'esforç propi, i que en els mateixos dies que tot l'organisme i tota la seva premsa estava encarada amb l'Estat, maldament fos per a dir-li que s'equivocava, uns Mestres encapsalessin el Programa de sa actuació, amb aquest lema representatiu tret de Mossén Verdaguer, *treballa, pensa, lluita*: la cita no pot ser més eloqüentment significativa.

Sota aquest lema se publica a Lleida, aviat farà un any, la guía-programa de un *Cursillo de perfeccionamiento para Maestros*, organitzat en aquella ciutat per dos d'ells: en Joan Llerena, i l'ara director interí de la Normal de Lleida, En Felip Solé i Olivé.

El curset fou obra d'iniciativa privada, i el seu desenrotllament ensenya fins a quin punt l'acció fou expressiva d'una vida nova. Tot en ella és d'una serietat i amplitud d'esperit insuperable: una ausencia complerta de mires partidistes i d'esporguïts servilismes, els feu organitzar el curset, blingüe, atenent a les necessitats de la realitat, en castellà i en català, i els feu acudir a elements totalment estranys al mateix Magisteri per a invitar-los a agermanar sos esforços amb els propis seus a benefici de la cultura professional: els dos Patrons del curset, foren la Direcció General de Primera Ensenyança, la autoritat geràrquica del ram, i l'Institut d'Estudis Catalans, la primera entitat cultural de Catalunya.

El primer article del senzillíssim Reglament seu, prescriu que el nombre d'escrits no podrà excedir de 25: rès hi ha en ell de sorollós, de estrident, que tendeixi a

assolir una notorietat ampulosa, que signifiqui personalisme. El curs s'inaugurà modestíssimament el 26 d'Agost, obrint de cop i volta unes explicacions sobre l'història de l'Art Arquitectònic, que donà el president del Centre Excursionista de Lleida, i s'acabà el 30 amb una petita sessió de clausura i un sopar de germanor que presidí un Diputat provincial com a representant de la Diputació.

Durant aquells dies els alumnes assistien els dematins a diverses conferències d'arquitectura, de l'organització escolar a l'estranger, que alguns dels Mestres havia estudiat pràcticament en un viatge realitzat feia poc, de la formació de Museus escolars i de Metodologia aplicada.

A les tardes, alternaren visites científiques als monuments arquitectònics de la ciutat i dels voltants, lliçons pràctiques de formació d'herbaris i de col·lecció de minerals i d'entomologia, exercint d'aplicació de la teoria metodològica dels problemes vivents i explicacions suplementàries, com la donada sobre el funcionament d'un curs oficial fet a Madrid.

Un conflicte originà sa organització: publicat el programa, el nombre de mestres inscrits excedí totseguit dels 25 reglamentari, i no hi hagué més remei, per evitar un descontent general, que ampliar les places: aixís respongueren els cridats, a l'intent, i no fou possible tancar les portes a Mestres instal·lats tot l'any a Alguaire, per exemple, o a Coll de Nargó, a Bellvís, a Torregrossa i fins a alguna de les poblacions d'Ossa, que sol·licitaren ser admesos.

L'Institut d'Estudis Catalans els proporcionà obres i materials d'experimentació i els obrí les portes de ses publicacions, un ambient de sòlida cultura substituïa l'enervant atmòsfera de l'aplicació per l'acció omnímoda de l'Estat, i era posada la primera pedra d'una renova, basada en ço que ha sostingut sempre i en tots ordres i temps els veritables progressos, en l'esforç i posicionament individual.

Et nunc euridimi... i are, qui tindrà el més petit interès per aquest mateix problema de l'escola primària que per a les dugues vides, i les dugues accions en els dos precedents de costat, i si la sorollosa i enfàtica lluentor de l'una permet fixar els ulls en el que tot el que respira modestia i quietud, difícilment deixarà d'arribar a una conclusió claríssima: tenim el dret de mirar aqueixes ansies de renovació, deixant-les migrar en el desengany de un altre ensenyament sistemàtic?

Per sort és ben veritat que com sap el poble, les coses cauen pel seu pes i estem assistint al naixement d'una forma nova, potent i exuberant de vida: la Mancomunitat.

-«La primera victòria del Catalanisme». *La Veu de Catalunya*. Any XXIX, número 7.263, edició vespre, 9 de juliol de 1919.

La valor d'aquest llibre és bon xic més gran del que fa sospitar la simple lectura del seu títol.

Perquè ja és cert que explica quina va ésser i com i per què va ésser la primera victòria obtinguda pel Catalanisme en el terreny de les realitats; però, al mateix temps, i sense desviar-se ni un moment del seu objectiu, explica també totes les victòries que el Catalanisme ha anat assolint en el transcurs del temps, i totes les que assolirà en els dies futurs, per multiplicades i fecundes que siguin.

Tot i essent les seves pàgines una relació de fets (dels que s'esdevingueren a Madrid amb motiu de la discussió del Codi Civil espanyol i dels que assenyalaren la seva percussió a Catalunya), és a dir, tot i construint un llibre pròpiament narratiu, la qualitat dels fets que explica, i, de més a més, la fortitud sobirana de l'esperit nacional al qual l'explicació es refereix, li donen aquest triplicat, ben poc freqüent, i preadíssim significat; i fan alhora un document històric del més alt interès, una fidel transcripció del pensament català actual i un codi d'actuació per a l'esdevenidor de bondat contrastada per l'experiència de més d'un quart de segle.

L'ésser, el seu contingut, vell d'una trentena d'anys, fa aquestes qualitats evidents. El fullejar-lo produeix un cert regust d'arcaisme, i sense que li sigui precís constatar dates i situar fets, qui el llegeix reb la sensació d'estar davant de pàgines escrites temps ha, per a relatar una història viscuda intensament pel seu autor, en la qual cada mot és reflex d'una actuació pregonament sentida, però, a la fi, història ja acomplerta i passada; mes, en tombar una pàgina, en un encís d'una narració, en topa un comentari, el lector es sent, sobtadament, enlairat damunt la forma externa, i reb la sensació nova, tan forta i tan certa com l'anterior, de tenir a mà l'expressió d'afirmacions de la més bategant actualitat, constitutives en son conjunt de la integritat del pensament nacional actual, i heus aquí com per la coordinació de les dues sensacions, tenint davant la visió de la difícil i esplendent victòria del Catalanisme que el llibre relata, mal que no vulgui ha de reconèixer-li la qualitat tercera d'ésser codi d'actuació per al futur. És, doncs, aquest petit volum, una flama viva; és el testimoni d'un abandament que, a manera de foc sagrat, perdura encara, i com a foguera des d'aleshores arborada, recorda el passat, és signe de fe present, i és també llum que guia; i no és estrany que així sigui, perquè tot plegat és manifestació vibrant d'un esperit enfortit per les mateixes guspines d'immortalitat de l'esperit de Catalunya.

Per això, si en Narcís Verdaguer en tota sa vida no hagués fet altra cosa que escriure aquests articles, i quedés reduïda sa actuació pública a la que va fer en escriure'ls, per sols haver-la complert seria, no ja un home representatiu i orientador, sinó una encarnació vivivent de l'ideal català.

I, en efecte, aquest era En Narcís Verdaguer que el poble coneixia; i d'aquí vé que, de aleshores ençà, tot era presentar-se al públic, a l'entrada d'un míting, i aixecar-se el poble en fèrvida salutació, talment com si se li fes present el símbol de la pàtria; i tot era parlar, i provocar de bon antuvi aquelles tempestats d'aplaudiments tan diverses de les que es tributen sol al bon orador, aquelles en les quals s'hi sent remorejar dins la majestat d'un esperit nacional que es manifesta, i assoleixen proporcions inusitades perquè representen la conjunció dels aplaudiments diversos: el que es tributa a l'home que sap ben dir, i el que s'atorga al que és personificació d'un sentir i pensar nacional.

Certament el poble no s'enganyava; si En Narcís Verdaguer no hagués encarnat superabundament l'esperit de Catalunya, no hauria aconseguit que en iniciar la campanya contra l'article 15, tenint com a instrument de combat un setmanari de Vich, amb no més temps que el que materialment necessitava per a donar a conèixer son pensament, aconseguí remoure inèrcies, despertar voluntats adormides, aplegar actuacions disperses i conquerir l'adhesió de tota la terra catalana, tan fèrvida, tan unànime, tan fecunda, que doblegà tota mena d'obstacles, retrunyí amb força irresistible en les més altes esferes de la governació de l'Estat, imposà sa voluntat, i féu encara una cosa, si pot ser més gloriosa, perquè és de naturalesa més perdurable: fecundà les llavors del moviment que ha portat al nacionalisme català a la plenitud dels dies presents.

Fou tan clara la visió d'En Verdaguer, que fins avançà les paraules, donà el lèxic a l'actuació futura. Entre els articles n'hi ha un que aconsella la unió de tots els catalans, que és sens dubte el primer document en què es preconitza la solidaritat nacional, i fins la bateja amb aquest nom, que d'aleshores ençà va anar arrelant per a donarel superb fruit de 1906.

Paral·lelament, va rompre també un dels artificis que des de la caiguda de 1714 havien entrançat més greument les esperances de redempció de Catalunya: el de que la qüestió del dret, i de tot el conjunt del règim jurídic, és purament d'interns tècnic, patrimoni exclusiu de uns quants iniciats en l'art de manejar unes fòrmules poc menys que cabalístiques; perquè amb la seva màgica paraula va desfer l'encantament que fins aleshores havia abstret el poble de l'exercici d'una funció tan essencialment connatural

a l'ànima catalana, que sense ella no es concebeix que pugui tenir una normalitat d'expandiment.

En una paraula, el despertà per a portar-lo, d'una sola pitrada, a la reintegració de la seva sobirania.

El poble el seguí: i corrent la via que li va assenyalar, ha arribat als reconeixements presents.

I heus aquí que tot el que li va dir, i tot el que li va revelar, està contingut en les breus pàgines que segueixen.

-«El concepte cristià i el concepte català de l'obligació legal». *La paraula cristiana*. Número 5, maig de 1925.

El document dels Cardenals francesos oposant-se a l'aplicació de les lleis laiques (publicat al mes d'abril per LA PARAULA CRISTIANA), actualitzarà un concepte jurídic que mereix ésser comentat a Catalunya, perquè consagra de nou, amb l'alta autoritat dels seus signants, un dels principis fonamentals del règim català; en el de la manca de força per la llei injusta.

L'esmentat document es refereix de manera exclusiva a una qüestió d'ordre religiós, però és bastit sobre un raonament jurídic: la proclamació, que conté, del dret de desobeir les dites lleis, no és feta partint d'un crit revolucionari, sinó d'un raonament de dret; els cardenals no exterioritzen llur rebel·lió contra un estat de coses que no ens plau, sinó el dret de sotmetre's a unes lleis injustes; cosa bon xic diferent.

El contingut de doctrina d'aquest document es pot reduir al següent sil·logisme: les lleis laiques són injustes; les lleis injustes no obliguen; doncs les lleis laiques no obliguen. Tota la força de l'argument rau en el concepte contingut en la premissa menor: «les lleis injustes no obliguen» i aquest és el que resulta, per a nosaltres, d'alt interès, no ja perquè puntualitza una de les més formidables qüestions que ha sotraquejat sempre la humanitat, pobles i individus, sinó perquè afecta de manera concreta al nostre règim.

Les lois de laïcité sont injustes... Des lors les lois de laïcité ne sont pas de lois. Elles n'ont de la loi que le nom; un nom usurpé; elles ne sont que des corruptions de la loi, des violences plutôt que des lois, dit Saint Thomas...

Aquest cabdal paràgraf del document, ja diu que el concepte de la llei injusta no obliga, no és cap novetat, perquè a la tretzena centúria ja el va formular Sant Tomàs,

quan, però, Sant Tomàs el formulava, tenia tretze segles d'existència, perquè va néixer amb el cristianisme.

El món antic no el va conèixer, perquè en la seva concepció, la distinció entre la llei justa i la injusta no existeix; és just tot allò que vol que ho sigui, qui fa la llei; la llei és la voluntat del Faraó, del Tirà, del Cèsar, i pel sol fet d'existir, és la màxima expressió de la justícia.

El poble romà, el del món antic de més avançada civilització, instituï fonament del seu sistema legislatiu, el conegudíssim, *quod principi placuit legis habet vigorem*: és llei obligatòria, és a dir, justa, allò que l'autoritat vol que ho sigui. Pel vehicle d'aquest principi, de màxima comoditat per al governant, es va infiltrar dins la societat cristiana la fórmula, d'essencial mistificació, que vol unificar les dues afirmacions en si contradictòries, i que té un exemple típic en l'adaptació de la fórmula romana feta per Alfons el Savi, en el per tants conceptes admirable codi de les *Partidas*.

Emperador o rey, puede facer leyes sobre las gentes de su Señorío, e otro ninguno no ha poder de las facer en lo temporal; fueras ende si lo ficiesen con otorgamientos dellos; E las que de otra manera fueren fechas, no han nombre ni fuerza de leyes, ni deben valer en ningun tiempo... E desto –como son todos tenudos de guardar las leyes- ninguno puede ser excusado ni por razón de creencia, ni de linage, ni de poder, ni de honra, ni aun por demostrarse vil en su vida o en sus fechos.

Comparant aquest paràgraf amb el transcrit dels Cardenals, podem constatar l'anatagonisme, precisament perquè ambdós tenen afirmacions i àdhuc frases comunes; les quals a malgrat de la coincidència expressen idees tan contràries, com la d'imposar la força d'obligar de la llei, amb sols que sigui obra del legislador, i la de negar-li aquesta força si no és expressió de justícia.

L'esforç d'empalmament que el codi de *Partides* representa, és expressat en l'intent de circumscriure l'adaptació a les qüestions que anomena temporals: les facultats de l'autoritat són reduïdes a elles, amb exclusió de les d'ordre superior; en elles, però, per virtut d'aquesta exclusió mateixa, té el rei sobirania insuperada, o en altres termes llibertat definidora; com si la doctrina cristiana acceptés en aquesta matèria distincions de cap mena, ni escales graduals que diguin: fins aquí arriba el predomini de la justícia, i d'aquí en davant el de la *voluntas principis*: la bondat i la justícia són úniques, arreu, i en tot ordre d'idees i d'actuacions, en qüestions temporals i en les no ho són; i la norma expressiva de l'esperit cristià no és el reconeixement, a favor d'un home, del dret de definir a gust, el seu imperi, sinó aquella, per antonomàsia,

qualificada de benaventurança, segons la qual són benaventurats els qui pateixen persecució per la justícia, i en tenen fam i set.

La distinció, el cristianisme no la podrà acceptar mai a favor de cap interès, perquè no pot declarar essència dels seus manaments la contradicció que resultaria de condemnar en el súbdit l'espiritual adhesió a allò que no és just, i d'autoritzar, en canvi, al governant per imposar allò que no és just en algun ordre.

Per aquest motiu, perquè la fal·làcia mai no pot donar fruits de veritat, la història de l'absolutisme és la de les grans contradiccions, i la del sistema que morí ofegat per la tempestat d'odis que va congriar, amb una actuació, que essent perfectament adequada a sa naturalesa, consagrava una continuïtat d'irritants injustícies.

És la història de les potestats que mentre encensaven els altars inventaven el regalisme, i a l'ideal cristià d'aixecar l'home a la major perfecció, substituïen l'eminència pagà, de fer-ne a costes de sa perfecció, un súbdit manejable a gust; la d'aquelles que si queien de la banda de la rebel·lió arrossegaven tot el seu poble al protestantisme, i quan queien de la banda oposada, imposaven el bateig amb la punta de la espasa.

Un dels esperits més essencialment amarats de cristianisme que hem conegut els vivents -el Bisbe Torras i Bages- en una de les seves Pastorals, *L'eterna Afirmació*, expressa la supremàcia d'aquesta unitat que no admet distincions, en els següents paraules, que són una de les més admirables glosses que s'han escrit de l'esmentada benaventurança: «no fou la llei, sinó la gràcia la que dóna ésser i forma als pobles cristians en els bons temps de la seva història, en l'època de la vida corporativa i social, i d'equilibri entre tots els elements polítics: perquè tots els que teniu alguna instrucció històrica sabeu que aleshores governava, més que la llei, el costum; i el costum ix de la pràctica de la vida; i el motor de la vida cristiana, el principal directiu i efectiu d'ella és sobrenatural, és l'Esperit Sant. La vida no es descompon en peces; és una unitat que fecunda els més íntims sentiments de l'home, sense excloure'n cap, el de família, el de pàtria, el de pròpia dignitat, el de la llibertat d'esperit, i el que els subratlla i sosté tots, que és el de responsabilitat; tots ells són igualment sagrats, perquè són expressió de la mateixa única naturalesa, de la qual, segons l'afirmació cristiana, el principi directiu i efectiu és sobrenatural i a tots ells, per tant, es deu, per igual, justícia, i contra tots ells és, per igual la injustícia intolerable».

La fusió, fins a convertir-se en un sol, que en el Bisbe Torras tenien els dos sentiments de cristianisme i catalanitat, no era un producte artificial de nobles

apassionaments, sinó natural qualitat del seu esperit que sentia amb força poc acostumada les característiques de la seva essència.

En aquesta identitat radica, precisament, el cristianisme de les solucions nostrades, i és aquesta identitat la que explica bona cosa de fenòmens incomprensibles per al qui no la coneix.

Aquesta és, per exemple, la raó per la qual les flors de l'esperit a Catalunya, no pateixen de l'eixerreïment atrabiliari, ni del visionarisme, que tantes n'esterilitza en terres de formació esperitual absolutista; són flors que sempre tenen l'arrel clavada en la realitat, i, per això, els escriptors catalans representatius de les idees extremes, en qualsevol camp d'extremisme, així com es van sentint més catalans, van essent menys doctrinaris; i per la mateixa identitat s'esdevé l'altre fenomen que sigui entre nosaltres impossible de propulsar cap dels dos sentiments sense amparar-se en tots dos a l'hora, i que hi tinguin tants graus d'esterilitat els esforços que pretenen imposar-ne un, amb exclusió, o contradicció de l'altre; l'intent és inútil precisament perquè la unitat radica no pas en exterioritats i fraseologies, sinó en la manera d'ésser, i en el règim que ha produït, del qual és cabdal fonament aquest de la negació de força a la llei injusta.

Dos segles abans que Sant Tomàs formulés la doctrina ara recordada pels Cardenals francesos, a mitjans de l'onzè, els Usatges ja proclamaren el dret d'emancipar-se de la *aspresa e duresa de la ley*. Quatre segles més tard, Martí l'Humà, l'últim rei de la dinastia pairal, cenyint-se a la mateixa orientació, jurava els precs de les Corts de Barcelona de 1409, que ni ell ni cap dels seus oficials sostindria cap proïja contra dret, equitat i bona raó *e si lo contrari serà fet (ço que Déu no vulla) que els dits canceller, vice-canceller e regent cancelleria, no ho haguessin ne deguessin servir*. El sentit d'aquesta limitació que el rei s'imposava, el dóna el fet que el Canceller era el dignatari de la cort que tenia per missió la guarda i l'aposició del segell reial; el rei manava, per endavant, als encarregats d'autenticar ses ordres, amb el signe de la seva sobirania, que si alquan vegada els feia dar curs a ordres injustes, el desobeïssin, negant-los l'autenticació, a fi que haguessin de quedar incomplertes.

En els cinc centúries que varen lesgisar les Corts catalanes, la seva obra, recopilada en el llibre de les Constitucions, ensenya que l'impuls principal de la seva actuació, fins a adquirir relleu obsessionant, fou impossibilitar l'abús, i cenyir-se a les lliçons de l'experiència; l'abús és la deformació de la llei justificant una arbitrietat, i l'experiència és la més alta expressió de l'humanisme, concepte tan indeslligable del cristià, que mai ha estat a ningú possible de basar les actuacions de govern en

afirmacions cristianes en apariència, i buides del seu esperit, sense caure en les que genèricament i inconfundible s'anomenen inhumanitats.

«Per tolre vexacions...», «Per tolre fraus...», «Per levar los abusos...», «Per quan experiència ha mostrat...» aquests són, repetits amb lleus variants de paraules, els epígrafs que encapçalen els Capítols i Actes de Corts, i, encara més, els motius justificants i la finalitat que persegueixen per sobre tota autoritat, la del rei i la de les pròpies Corts.

La subjecció de Martí l'Humà és ben lluny d'ésser única: Pere II, a les Corts de Barcelona de 1283 promulgava una Constitució imposant-se a si mateix la prohibició d'exigir, a son grat, drets de bagatge; Jaume II en signava una altra que deia: «No nos puxam fer gratias de privilegis, ne de franques», etc; Ferran II, el 1481 acceptava un llarguíssim capítol de Cort que comença: «Poc valdria fer leys, e constituions, si no eren per nos e nostres oficials observades...» i les Corts feren més encara, puix s'imposaren a si mateixes la prohibició de formular noves lleis per la temença que fossin imposicions contra equitat *e bona raó*.

Succeïa això el 1632, temps en que el món vivia enlluernat per les més pomposes esplendors de l'absolutisme, quan germinava amb tota ufana aquella paganíssima fórmula de govern que proclamà precisament un rei francès: «L'estat sóc jo»; Catalunya tenia un desacord estrident amb Felip IV i veia al seu costat un Comte-Duc d'Olivares del qual la història ha fet el judici: i amb l'amenaça de les ires reials, i un exèrcit més enllà de l'Ebre diposat a imposar-se pel pes de les armes, les Corts nostrades afirmen una vegada més la supremacia de l'esperit, es fan fortes en sa força, i tornen a repetir que sobre la voluntat del sobirà hi ha una justícia a la qual s'ha de sotmetre.

És aquest, un exemple gairebé únic en la història, paral·lel a l'altre triadíssim també, que un primer magistrat, la més alta personificació dels organisme judicials, Lluís de Peguera, digui en la seva obra més treballada, que l'única manera justa d'aplicar la llei, és saltar per sobre d'ella, i prescindir-ne, cada vegada que l'aplicació a un cas concret imposi una iniquitat, és a dir, una injustícia.

Erraria qui pensés que, a la fi, tot es reduïa a canviar la sobirania d'una mà a l'altra: de la del legislador a la del magistrat, i de la del rei a una majoria de les Corts; quan els textos catalans parlen de la llei explicant-ne el concepte, la personifiquen en la trilogia de *dret, equitat e bona rahó*, és a dir, en el circumloqui més extremadament

oposat al de fórmula material expressiva d'una voluntat sobirana; i el de majoria en l'expressiva frase de «la major e pus sana part» dels votants.

En el règim català, com en tot règim democràtic, decideix el vot la majoria; ni en dret públic ni en dret privat hi ha llei sense l'acceptació doble del rei i de les Corts, i aquesta última depèn del parer de la majoria. Quan Xammar i, abans i després d'ell, els autors que han explicat la constitució catalana, parlen del règim legal, i blasmen amb insistència el *quod principi placuit*, repetint amb ufania que mai ha estat tolerat a Catalunya, tots convenen en que la llei en la seva forma externa és filla d'un pacte supeditat tant a l'acceptació del rei com de la majoria en Corts. Mes, la característica veritablement significativa de les Corts catalanes consisteix en que no és numèrica, sinó de superioritat moral; no és de vots sinó de qualitat; ni de força material sinó d'esperit. D'aquí ve que, a les lleis que estatueixen les normes del seu funcionament, per excepció solament deixava de consignar-s'hi la frase ja esmentada de *la major e pus sana part*, i que aquesta prevenció, verament expressiva, tingui, encara, un complement en el constant record del *seny* i de l'*equitat e bona rahó* que van repetint els capítols i actes de Cort de totes èpoques, i sigui, a més, l'essència del jurament dels reis en començar el regnat, i dels jutges en possessionar-se del càrrec. És, per exemple, frase, que es troba textualment en la fórmula sacramental dels veguers des de Pere II.

Si aquestes prevencions són, o no, a la fi, infantils jocs de paraules, ho diu el fet, repetit en a tots els parlaments del món, que malgrat el reglament i les prevencions, qui decideix una votació és la majoria, però qui decideix el vot de les majories, és la selecció d'una minoria sovint reduïdíssima, que s'imposa per la seva superioritat d'esperit.

La diferència, i l'excel·lència de la fórmula catalana, consisteixen en què és més realista, és a dir, més expressió de veritat; i en què, per ésser més realista, no oblida mai que en la vida dels pobles poden pesar-hi les imposicions, però hi tenen major pes els imponderables.

-«Les escoles nacionals de Barcelona». *La paraula cristiana*. Número 10, octubre de 1925.

La intervenció corporativa en els organismes oficials té de vegades el mal joc de portar-hi a qui, per sos habituals quefers, viu deslligat de les disciplines que constitueixen llur raó de ésser, així al menys, ha succeït a la Junta municipal de l'Ensenyança de Barcelona, en la qual, segons la legislació vigent, un dels membres és

elegit per la Societat Econòmica Barcelonina d'Amics del País entre els seus socis. Les següents notes reflexen algunes de les coses vistes en l'exercici d'aquesta honrosa i baldera representació.

Poques vegades havien estat tractats els problemes relatius a l'escola primària amb tanta assiduitat i amb tan explícit reconeixement de la seva transcendència com al present: de la importància que se li reconeix ara i de l'esforç encaminat a millorar-la són penyora les extraordinàries mesures de què ha estat objecte d'un quant de temps ençà: clausures, trasllat de mestres a llunyans territoris, destitucions, prohibicions d'ensenyaments, enquadrament de les influències parroquials i d'altres de similars que no cal recordar per ésser prou conegudes. Tan alt interès justifica abastament la publicació d'aquestes notes encara que no tinguin més valor que el d'una simple relació de fets i hagin d'ésser forçosament i excessivament incompletes.

La Junta Municipal de la Ensenyança és –al menys ho resulta a les grans poblacions- una d'aquestes meravelles de concepció burocràtica que, a base d'un minucios reglament, saben muntar una nova roda amb la finalitat de reunir uns senyors perquè s'ocupin de problemes que no poden resoldre i justifiquin coses altrament injustificables.

Les seves atribucions són complementàries, paral·leles, tangents i circumdants de les de la Inspecció, el Rectorat, la Inspecció mèdico-escolar, la Delegació règia –avui substituïda per una presidència- les comissions municipals i els negociats governatius, constituint amb les de tots aquests organismes aquell inconfusible conjunt harmònic de l'instrument cultural de l'Estat o de l'òrgan amb el qual l'Estat es capté de posar els fonaments de la cultura ciutadana i regeix les escoles oficials de primer grau, anomenades també, per prescripció legal, escoles nacionals, a fi de posar més de relleu llur patriòtic caràcter.

Però encara que els drets de la Junta consisteixin a prendre acords minuciosament prefixats pels reglaments, els seus membres tenen les seves obligacions, una de les principals és la de visitar les escoles nacionals que funcionin en un dels districtes en què la ciutat està dividida. La visita l'ha de realitzar cada un dels vocals a les del districte que en una distribució general li correspon, atenent-se a les prescripcions d'uns articles del reglament, addicionats pels d'una Reial Ordre aclaridora, i en resum, ha de tenir la finalitat de constatar qui és l'estat del local on l'escola és instal·lada i el del material escolar i com hi són donades les ensenyances. Anys enrera, el vocal-visitador, a fi d'informar-se, podia fer preguntes als alumnes, però

segons es desprèn d'antecedents fidedignes, succeïa de vegades que tenint una cultura inferior a la del Mestre, o un gènit atrabiliari, feia al millor cas preguntes impertinents i ara aquesta facultat la té prohibida i ha de circumscriure la seva gestió a veure i sentir passivament.

El constant perill de traspasar límits o d'envair prerrogatives dels altres organismes fa aquesta missió poc atractívola i aquest sol motiu explicaria que sovint restés incomplerta, si, per més afegir-hi, no fos de transcendència també prevista en el reglament i, de sobrepuig, no tingués les seves dificultats materials de realització: hi ha un districte que comprèn les escoles existents de més ençà de la Plaça d'Espanya fins a la Bordeta i donant la volta al Montjuïc cap a Can Tunis fins a prop de la Farola; un altre arriba a Vallvidrera i un altre s'enfila cap a Horta i baixa cap al mar voltant els afores de Sant Andreu; la visita, per tant, exigeix un temps que no tot vocal pot desvagar i de més a més, la necessitat d'anar-hi i tornar-se a peu o una despesa de vehicles per a la qual la Junta no té pressupost. Un detall donarà idea del seu funcionament pertocant a aquest extrem. Segons els articles tal i tal, la Junta no pot donar parer sobre cap arrendament, translació o reforma de local sense un previ dictamen tècnic del vocal-arquitecte i un altre del vocal-metge; preveient la necessitat, està també ordenat en el reglament que sempre en formarà part un vocal graduat en cada una d'aqueixes dues professions; a cada sessió, de dictàmens d'aquestes menes, n'hi ha a parells, i els dos vocals, a més d'haver-los de fer gratuïtament, s'han de pagar les despeses d'anada i tornada, si no prefereixen aprofitar l'avinentesa per descongestionar-se del sedentarisme a què un despatx professional sol condemnar.

Quan el càrrec és de representació d'una entitat com l'Econòmica, seria ineludible de realitzar la visita, si no la imposava ja un elemental deure patriòtic. Les escoles nacionals que hi ha al districte sisè són setze i la visita fou duta a terme al Març de l'any passat; a elles, doncs, i a aquesta data es refereixen aquestes notes.

Dites escoles representen un nivell superior al mitjà del conjunt de les nacionals obertes a la ciutat; el districte toca a la Rambla de Catalunya, passa molt poc de la Diagonal, acaba a la Ronda de Sant Antoni i és tancat abans del carrer d'Urgell: correspon, doncs, a barris aristocràtics i no té vella construcció. És, de més a més, un districte assenyalat perquè dintre el seu radi funcionen dues escoles graduades, l'anexa a la Normal de Mestresses, les quals serveixen per a les pràctiques normalistes.

Per una R. O. de l'any disset, l'Estat va nomenar a Barcelona una «Inspecció médico-escolar» amb la finalitat que aquest nom ja dóna a entendre. Des que va

constituir-se, la *Inspección* va lliurar-se a la tasca amb un zel que li va permetre publicar en 1920 una Memòria explicativa de com havia trobat els locals. En aquesta Memòria, escrita amb el que es podria anomenar programa mínim, no entestat-se a fer comparacions amb el que s'esdevé en altres països, sinó partint d'un criteri realista, fixà les condicions d'higiene que ineludiblement l'escola ha de reunir i les que de fet té a la ciutat, i reduint la comparació d'aquests termes a un percentatge, consignà els següents resultats:

Calefacción:

Escuelas con calefacción:.....0,9%
 Id. Sin id. :.....99,1%

Acceso:

Escuelas con buen acceso:.....30,1%
 Id. Sin id. Id69,9%

Patios de juego:

Escuelas que tienen patio:.....40,0%
 Id. Id no id. Id60,0%

Gimnasio:

Escuelas que tienen gimnasio:.....0,0%

Retretes:

Escuelas con W. C.:.....52,0%
 Id. Sin id.48,0%

Urinarios:

Escuelas con urinarios suficientes:.....2,0%
 Id. sin id. Id.....48,0%

Capacidad de las clases:

- a) Área: número de clases con àrea normal:.....38,4%
 número de clases con àrea insuficiente.....61,6%
- b) Cubicación: número de clases con cubicación suficiente:.....50,0%
 nº de clases sin cubicación suficiente.....50,0%

Ventilación:

Número de clases bien ventiladas:.....6,8%
 Id. Id. Id. Mal id.....93,2%

Lavabos y baños:

Escuelas con buenos lavabos.....	0,0%
Id. Id. Lavabos insuficientes.....	40,0%
Id. Sin lavabos o en los que la cocina hace sus veces.....	60,0%
Escuelas con lavabos insuficientes:.....	5,0%
Id. Sin baños.....	95,0%

Dependencias anejas:

Escuelas con buenos anejos:.....	10,3%
Id. Id. Malos id.....	89,7%

Aquests antecedents, en els quals van compresos el de les escoles del districte sisè, ajuden a formar un concepte global de l'estat dels seus locals, però sense cap mena de dubte en dóna una idea més plena els de les dues escoles sobresortints i més ben ateses que, com es pot suposar, són les graduades anexas a les Normals.

La de nois està instal·lada en un magatzem del carrer d'Enric Granados: de les setze del districte, set són en magatzems i nou en pis, entre ells la graduada de noies. El de l'anexa a la Normal de nois és un magatzem interior que per exigències de la construcció de la casa resulta lleugerament més baix que el nivell del carrerla qual cosa fa que, salvant el ple estiu, les terres transpuïn una humitat que no hi ha excés a qualificar de malsana; i com que, d'altra banda, és directament sota terrat, és tan extremadament fred a l'hivern, com asfixiant en els mesos que, per sort, s'escauen en la temporada de vacances. Durant l'hivern anterior, la classe tercera, la de major concurrència, estigué molts dies a una temperatura de cinc graus, i la cinquena, que també serveix per a les lliçons de dibuix, a tres, car reuneix condicions especials d'humitat. El defecte, però, de l'escola és el de la llum, que rep per les claraboies del terrat de sobre, d'un sol vidre i espaiades segons la conveniència d'un magatzem: a l'esmentada classe tercera correspon una sola claraboia, o més ben dit, la meitat d'un vidre, perquè l'embà que forma el corredor el parteix pel mig amb l'avantatge de donar-li també claror. El senyor Mestre que tingué l'amabilitat de guiar la visita feia notar els inconvenients que té aquesta disposició de la claror, perquè obliga l'alumne a llegir i sobretot escriure en posicions forçades i no sempre pedagògiques. En aquesta escola, els mestres s'han decidit a construir-s'hi un w. c. per al seu ús, pagant-se'l de llur peculi particular, però poden tenir-se els urinaris en una androna a cel obert, cosa que és

d'apreciar, perquè com que han de funcionar sense aigua, no resulten inodors. L'avantatge que representa aquesta androna, malgrat no tenir d'ample més que els pams corrents, s'aprecia visitant altres locals: al mateix carrer d'Enric Granados hi ha una altra escola de nois, també en un magatzem interior, en el qual el lloc comú, a tot servei, s'obre directament a la classe; en una casa de cantonada del carrer de Còrsega hi ha una altra escola instal·lada en un magatzem exterior o de botiga, en la qual el senyor Mestre ha hagut d'adquirir una espelma i espelmatòria que s'encén cada vegada que un alumne té una necessitat a fi que pugui entrar al lloc comú sense exposar-se a un disgust.

En aquest sistema d'instal·lacions, no obstant, potser s'enduu la preeminència una de noies del carrer de Casanova tocant a la Granvia, que és la que, per les seves condicions, meresqués que la *Inspección médico-escolar* n'aixequés la planta i l'acompanyés, entre altres, en la Memòria citada, com a típica, consignant-hi al peu que la classe és *irregular, lóbrega, humeda y hedionda*.

Això malgrat, de les set de magatzem del districte, no és pas aquesta la que fa més impressió: és una d'instal·lada precisament a la Granvia, prop de la Plaça de la Universitat. És un local on, de més de les classes, es fan cada any les diverses operacions de quintes: en un extrem té una cambreta de mals endreços en la qual el dia de la visita hi havia una bóta vella, una variada col·lecció de parracs i les restes de taules i bancs destrossats en el trasba's del sorteig dels minyons; la porta dels urinaris es tanca amb un bastó apuntant d'un cap a una fusta i de l'altre a terra i es treu i posa cada vegada que s'ha d'obrir.

Aquestes escoles de magatzem tenen la particularitat d'ésser escoles que no veuen el sol, i es poden, en resum, classificar de dues menes, caracteritzades per la manera de rebre la llum: les que, essent sota terra, la tenen zenital, com la ja esmentada del carrer d'Enric Granados, i les que, essent el magatzem interior, la reben en els dos extrems, el del carrer i el de les andrones, patiets o cel-oberts.

La Memòria ja citada de la «*Inspección médico-escolar*» diu referint-se a aquest particular que *ello explica el gran número de adultos que, sin ser muy aficionados a la lectura, llevan como recuerdo de la escuela el estigma de la visión miope o fatigada*. Potser, realment, la primera pedra de la miopia és posada ja a l'escola de pàrvuls: el carrer de Villarroel n'hi ha una que a les tardes ha d'encendre els llums corresponents als bancs centrals, perquè la casa és llarga i estreta i no hi arriba ni la claror del carrer ni la del pati.

Una altra de les classificacions que es poden fer d'aquestes escoles és a base de les canonades fecals dels veïns: unes les tenen vistes i altres tapades per un embà.

De les nou instal·lades en pisos, la graduada que serveix per fer pràctiques les senyoretetes normalistes té el defecte de la manca de capacitat: a estones, quan les alumnes més grans han d'entrar a una classe, han d'aixecar-se les nenes que l'ocupen i traslladar-se al rebedor del pis on continuen l'exercici a peu dret perquè el rebedor no és gran i a més serveix de guarda-roba. La necessitat del local ha fet que s'aprofités el pati central de la casa per donar-hi ensenyaments que es reparteixen pels seus angles; el pati és cobert amb una claraboia i es pot utilitzar encara que plougui; té, però, l'inconvenient que hi donen les obertures dels menjadors, cuines i comunes dels quatre dobles pisos de la casa. Quan els que els habiten són estadants cultes, poden treballar tot instruint-se amb sols que treguin el cap a un balcó, però no sempre s'hi atansen amb aital objecte i la senyora Directora s'ha vist diverses vegades forçada a denunciar al Jutjat veïns molestosos que ho utilitzen per llençar-hi el que en una casa sol treure's a fora.

Potser la «Inspección médico-escolar» va pensar en alguna d'aquestes particularitats quan escriví en la seva Memòria aquest paràgraf: *En caso de epidemia, cómo protegeremos a los niños y el edificio que los cobija, si dentro del mismo viven muchos otros vecinos sobre los cuales ninguna jurisdicción tiene la Inspección médico-escolar?*

És, no obstant, difícil d'assegurar-ho, perquè en realitat aquesta barreja es troba en totes, al menys en totes les setze del districte. Tampoc no es pot assegurar que estigui escrit pensant només en ella aquesta altra observació: *Las clases, son, pues, verdaderas charcas de aire donde chapotean los pulmones de nuestros niños; con ventilación tan deficiente, falta el oxígeno renovado y los pulmones y las nutrias sufren las peores consecuencias.* La raó del dubte és que això succeeix a poc menys que totes les escoles instal·lades en pisos i a més en les de magatzems. Aquestes, per poc que pugui ésser, tenen lluerns prop del sostre, que obrint-se de tant en tant, renoven la ventilació, si bé amb el contracop de baixar la temperatura; una de les senyores Professores que té també l'escola en un magatzem interior del carrer d'Enric Granados, deia que, a causa de la ventilació, les classes de segona hora s'han de donar amb els abrics posats, puix el fred, en temps plujós o d'hivern, és de 4 o 5 graus.

Les escoles de pisos, en canvi, no poden fruit d'aquest sistema de renovació d'aire i la provoquen obrint en un moment donat un parell d'obertures contraposades que estableix una corrent, encara que l'aire estigui encalmat; i si fa vent, han de tenir,

abans d'obrir, la precaució de no deixar sobre les taules cartipassos ni objectes de poc pes.

El defecte, però, que acostuma a perjudicar a aquestes escoles de pis, és també de llum. Al carrer de Provença n'hi ha una que ha de tenir la classe de pàrvuls a la galeria, espaiosa i envidriada, però orientada a migdia i sense cortines o persianes que matin la roentor de les hores altes; en canvi, la mateixa graduada anexas a la Normal i d'altres, com una instal·lada al carrer d'Aragó prop del carrer de Balmes, té l'escala tan fosca, que sense llum artificial, a cap hora del dia no es pot pujar sense perill.

El lector comprendrà que seria excessiu i, a més, innecessaria, de seguir la relació dels següents detalls: els paviments dintre la seva gran varietat, de mosaic, o rajola, o bòviles de fusta o ciment; l'ornamentació de les parets, els resseguits dels embans trets per sobrers, el detall de l'orientació de les classes i el dels veïns de l'escola, l'estat dels bancs i taules i el conjunt del material, són dels que ja poden anar encara que amb particularitats que conduïrien, si es cataloguessin, a un detallisme enutjós.

Raons que és innecessari d'explicar, com la de no allargar en excés aquestes notes, aconsellen igualment no parlar d'un altre aspecte de la qüestió, que té el seu interès, el qual és el de l'ambient en què viu l'escola i les ensenyances que hi són donades. El bon sentit del lector suplirà de segur aquesta deficiència, sobretot en ço que atany a l'ambient i a les ensenyances de Religió i d'Història, més que més essent en resum tot el que es pot dir que l'ambient és l'únic que hi pot haver, i que aquestes dues ensenyances, les acostumades, sense altra millora que la que hi ha portat l'escalf de patriòtica ordenació característica dels dies presents.

Seria, en canvi, de tota injustícia, no consignar una lloança de sincera admiració per als senyors Mestres, dels quals no seria just de dir que fan tot el que poden, perquè fan bastant més. Heus aquí un petit detall, referint-nos sempre a materialitats: en aquestes escoles, el Mestre disposa per als tres conceptes de neteja del local, premis i material d'ensenyança de 244 pessetes anyals; ara, en bastantes d'elles la neteja sola ja en costa una al dia, o sia, aquest sol concepte, 365 pessetes. Per formar-se alguna idea del que representa aquest detall, cal afegir que quan es trenca un vidre, ha de començar pagant-lo el Mestre, el qual també paga l'empaperar la classe o pintar-la, quan en sent la necessitat i, a més, li és materialment possible.

Si a detalls d'aquesta naturalesa se n'afegeixen d'altres d'un ordre que no és material, és fàcil de formar-se idea de com han de treballar i de quin és el seu estat

d'esperit, encara que hi hagi una minoria, per sort reduïdíssima, que s'hi troba com el peix a l'aigua.

S'equivocaria qui d'aquestes notes deduís un blasme per als Ajuntaments passats, o una impressió pessimista per l'esdevenidor de l'escola primària. Ambdues conclusions serien errades.

Em donar compte a la Junta Municipal del resultat de la visita, un dels vocals va manifestar que els del districte que ell coneixia estaven pitjor: ho diuen ja prou les conclusions de la Inspecció mèdico-escolar; a la immensa majoria dels locals, per atendre al més indispensable i prescindint de somiar en l'ideal de la dignitat que ha de tenir una escola, amb 2.500 o 3.000 pessetes no n'hi ha ni per començar i multiplicada aquesta xifra per la de les 161 escoles nacionals que funcionen a la ciutat, dóna una despesa anyal de 400 a 500.000 pessetes. Al pressupost municipal de 1921 a 1922 foren consignades a aquest efecte 400.000 pessetes, que ja queien sobre partides similars de pressupostos anteriors i la demostració de la seva eficàcia és que, malgat les despeses, les escoles estan com estan.

Cal tenir en compte, a més, que el lloguer de les escoles costa a l'Ajuntament unes mil pessetes al dia, i poques menys el lloguer de les habitacions dels Mestres, i sia, en conjunt, prop de 800.000 pessetes a l'any, i que, en conseqüència, entre reparacions i lloguer, ve a esmerçar anyalment al volt d'un milió i quart de pessetes per tenir les escoles com les té; amb l'agreujant que la meitat se'n va en obres fetes en casa d'altri, amb totes les conseqüències que aquesta mena d'obres comporta.

Fixant-se en aquestes dades, el menys versat en finances veurà al primer cop d'ull que capitalitzant les dites partides, el Municipi disposaria d'un capital amb el qual podria construir locals expressament bastits per a aquesta ensenyança, és a dir, podria fer foc nou i seguir l'exemple dels països que tenen escoles, que és en definitiva l'orientació a la qual es deuen els grups escolars.

És clar que l'orientació deu tenir els seus contres, ben blasmables de segur, car fa un any i mig que els construccions dels grups estan parades i dissolts els seus patronats; l'escatir-ho, però, seria cosa que no encaixaria amb aquestes modestes notes.

Més hi escau de dir que, malgrat tot, el problema de l'escola primària té solució, i la prova és que l'ha tinguda en força altres països. El que en ell s'és fet igualment pot fer-se en el nostre i no hi ha en dir-ho perill d'errar, perquè el secret de l'èxit que hi han obtingut és el secret de l'ametller que està a l'abast de tothom.

Tot consisteix a emancipar l'escola de l'interès polític. A Suïssa, a Bèlgica, a Alemanya, a Anglaterra, als Estats-Units i a tants altres països, les escoles funcionen bé i no se n'ha de parlar, ni provoquen mesures extraordinàries, perquè han aconseguit aquestes emancipació; a Itàlia, en canvi, i no cal dir a França, l'escola està completament trasbalsada; però a Itàlia l'interès pedagògic ha estat supeditat a d'impulsar el feixisme i a França al d'imposar la laïcitat, és a dir, a un interès polític. Si l'experiència estranya vol dir alguna cosa, mentre el problema polític no estarà resolt, el de l'escola no té solució.

El problema polític, però, tothom reconeix que està, com mai no havia estat, en vies de solució definitiva i, per aquest motiu, es pot esperarçar fundadament que també hi està el de l'escola.

-«Institucions catalanes vigents a l'estranger». *Revista de Catalunya*. Número 20, febrer de 1926.

En el curs dels treballs portats a terme, amb relació al règim jurídic de Catalunya, hom ha sentit alguna vegada expressar la idea que la defensa del dret català és més una qüestió de pur etnicisme, que de material conveniència. En altres termes, que és més una qüestió de sentimentalisme, que d'interès. D'aquest criteri en participen, en bona part, elements industrials i del comerç que viuen en un ambient en el qual l'internacionalisme de les regulacions té cada dia tendència més preponderant; el règim català, mancat de renovació des de fa dos segles, els apareix com un arcaisme inempalmable amb les activitats modernes, i la seva aplicació al present, més aviat que innecessària, inversemblant o impossible. D'aquí, per als participants d'aquesta idea, se n'origina un conflicte d'esperit, al qual és ben interessant de posar un comentari.

No hi pot haver ofensa per ningú, en dir, per endavant, que aquestta posició no té altre fonament que un problema d'educació resolt a la inversa del que naturalment deuria ésser-ho.

Un règim jurídic —conjunt de normes, de vegades sumament reduït— només pot ésser fornat per aquells dos procediments, que tenen una certa semblança amb els que en política s'anomenen absolutisme i constitucionalisme: o la font del dret és un poder suprem que per si el determina, i, promulgant-lo, l'imposa: o, en canvi, no és sinó el parer dels mateixos legislats que, a còpia d'anar posant en pràctica una mateixa solució, la concreten, i és després recollida pel poder suprem que li dóna força d'obligar, promulgant-la. En el règim primer, la llei és una fórmula sàvia, nascuda entre les quatre

parets d'un determini apriorístic; en el segon, és una flor nascuda en el camp obert de la realitat, ventejada per tots els vents de l'experiència, i consagrada després d'un reiterat contrast amb la vida i les seves continuades exigències.

En els països que tradicionalment han practicat el primer sistema, els legislats, a força de sentir-se estranys a la seva paternitat, és natural que acabin considerant el règim i les lleis que el formen com cosa estranya si mateixos, quelcom superior a ells, per derivació intangible per a ells, per derivació hermètica i tècnica, d'un tecnicisme en el qual no s'han d'immiscuir; però en els que sempre han practicat el segon, esdevé tot el contrari, la sensació de perennal paternitat acaba compenetrant-los-hi de manera que el seu sentit jurídic és més fort que la mateixa llei. Les fórmules legals no són sinó extermitats, la carcassa del règim; el dret radica en les determinacions d'aquest esperit jurídic, que no té més tecnicisme ni hermetisme que el de doblegar i, si convé, anul·lar les fórmules legals; és a dir, pràcticament, cap. El segon cas és el de Catalunya; i per això succeeix que la nostra pagesia, sobretot la més allunyada de les grans ciutats, la amb major nombre d'homes oficialment analfabets, té un sentit del dret molt més viu i molt més just que molts dels advocats que tenim la tècnica jurídica avalada per un títol universitari. Si la Universitat i els seus derivats, els Instituts, col·legis, i altres escoles preparatòries, tinguessin les seves arrels clavades en l'agre de la terra, aquest fenomen seria impossible; avui té exactament la mateixa naturalitat del fet que les formes lingüístiques pures s'hagin refugiat a muntanya.

La idea de l'abstrusisme del règim català és el resultat d'una deseducació que, naturalment, ha fet major estrall en les classes que, havent passat pels centres de cultura a l'ús, no han tingut després a mà instruments adequats per a treure's de sobre el vernís sobreposat. Aquella dita, prou coneguda segons a on, "Grateu una mica, i a sota hi trobareu el nostre home", en pocs aspectes de la vida té una confirmació tan remarcable com en aquest; i la raó és molt planera; que el procés de formació d'aquest esperit jurídic va començar, històricament, en plena joventut, durà sense interrupció almenys set segles, de mitjans de l'onze a principis del divuit, i la seva part central va coincidir amb una edat d'or i una hegemonia. Quan socialment corriem el pendent d'una davallada, i tota la puixança de la llengua l'encarnava el Rector de Vallfogona, a les Corts reunides a Barcelona encara era proposada l'aprovació d'aquell famós projecte de derogació de totes les lleis civils vigents, és a dir, de tota fórmula que entrebanqués l'evolució consuetudinària, que, en el seu sentit, encara no ha estat superat per cap legislació del món.

Es tracta, en resum, d'un oblit, o més, s'ha de dir, d'un desconeixement de la història; no d'aquesta història llampanant, de noms de cabdills, guerres, casaments i coronacions, sinó dels trets cabdals de la vida del poble que mentrestant feia la seva via. Si aquesta història es conegués millor, recordaria tothom que el dret català no fou obra de professionals, sinó d'homes; de comerciants, de navegants, de pagesos, d'aristòcrates, de banquers i, entre ells, com qualsevol altre, de tècnics en lleis, d'advocats i juristes; i, escara, que la seva tasca no consistia a inventar, sinó en la ben diversa de recollir i polir les fórmules nascudes a l'escalf de la vida real, dels tractes particulars fets sobre el pont d'un vaixell, al peu del marge de la quintana, al despatx d'un notari, o amidant un arbre, o pesant una mercaderia en escandall.

És per això un conjunt harmònic, saturat de naturalitat i de practicisme; no pot ésser, per impossibilitat metafísica, un escampall de fragments escadussers que deixin penjat l'interès mercantil, per exemple, o l'industrial, per la raó senzilla que també és obra d'un seguit de generacions d'industrials i de comerciants. La vida no ho és mai un fragment; és un totalisme en el qual no hi ha activitat ni interès que no estiguin lligats i relligats amb nombre in comptable d'altres; i una hegemonia no és possible, si hi ha estaments que pateixin l'entrebanc d'una anarquia o d'una opressió que els ofegui; si un cos social ha viscut i ha triomfat, és perquè ha pogut garantir-se un ordre que l'ha deixat expandir a pleret, i aquesta garantia és el règim jurídic.

Posada la realitat vivent de la conseqüència, la de l'antecedent és també indefectible; i el cas present no consisteix sinó en què la deseducació ha arribat al punt de no deixar veure aquestes elementalitats.

No té res d'estrany que el procés negatiu hagi tingut prou força per desorientar el sentit jurídic i fer-li prendre una posició falsa, perquè el trencament de la seva normal expansió va sotraquejar els mateixos fonaments del règim.

Gràcies al seu procés de formació, són principis elementals del dret català, que si una fórmula legal és rebutjada pels legislats, perd la força d'obligar; que si, en un cas concret, la seva aplicació consagra una arbitrarietat, hi esdevé inaplicable; que tota llei és derogada en consolidar-se un costum en contra; que abans és la justícia que la llei; i que, per tant, la promulgació d'una llei perjudicial i equivocada és una inutilitat sense transcendència.

Tots aquests principis, que avui, emprant un modisme vulgar, capgiren el cervell a l'advocat ignorant i, albirats des dels seients de les escoles, semblen una monstruositat bona sols per a portar un país a l'anarquia, són els practicats durant l'època de major

fortitud i puixança de Catalunya; aquella en què el món mediterrani retia homenatge a la seva cultura, i les seves naus dominaven els mercats de totes les mars navegables; i avui encara els sap el poble amb coneixement tan íntim i està tan connaturalitzat amb el seu sentit, que els ha encarnat en modismes de tots coneguts, el més expressiu dels quals és el popularíssim “tractes rompen lleis”; sospesin-se posant-los a l'altre plat de la balança, i el més llec en ciència jurídica constatarà l'equivalència.

Del 1714 als temps presents, han passat més de dos segles, i el 1714 representa el salt bruscat al predomini d'un sistema basat en fonaments precisament contraris a aquests; predomini sostingut, no sols sense defalliment, sinó amb continuïtat d'esforç per fer-lo surar, pel poder que d'aleshores ençà ha regit Catalunya, i ajudat, de manera impagable, pel superficialisme del segle dinovè.

Es tracta de fets històrics que es poden enunciar sense entretenir-se a comentar-los; les compilacions legislatives castelleses, posant-hi al davant la verament monumental de "Las Partidas", estan basades en l'afirmació que sols el rei té facultat per fer la llei, i de decidir què ha de dir, i, com no pot ésser menys, les bases del sistema jurídic que se'n deriva són les contràries de les enunciadades; que ningú no es pot creure en el dret de rebutjar-la; que per sobre l'interès particular del cas judicat hi ha la intangibilitat de la fórmula legal; que el costum no té cap força sobre ella; i que, equivocada o no, la llei és llei obligatòria fins que al legislador li plagui canviar-la; hi ha a "Las Partidas" un capítol on aqueixos principis hi són consignats encara amb major claredat.

On mena aquest criteri, i quina empremta deixa a l'esperit d'un poble, també ho diuen els adagis populars, i el més expressiu és, en aquest sentit, el també prou conegut de "quien manda, manda".

La comparació d'aquestes dues dites ompliria volums, i explica molts fulls de la història; més que les reialeses, les revolucions i les batalles, en el fons, són la causa de bona cosa d'elles.

Res del que queda dit, però, per natural i planer que sigui, té la força d'evidència dels fets; encara es podria dir que, al present, escapcem el primer quart del segle XX, del dels transports a cent quilòmetres per hora i la telegrafia sense fils, i, a la fi, les institucions catalanes més excel·lents foren bones per a les activitats medievals; i heus aquí que els fets posen davant dels ulls la realitat ben alligadora, de què avui sostenen vigents, i practiquen solucions nostrades, els Estats precisament dominadors del comerç mundial i de la indústria.

Alguna cosa ensenya que, per iniciativa estrangera, un dels cabdals organismes de la Societat de les Nacions hagi adoptat el Consolat de Mar com a norma dels seus treballs de reducció del futur codi internacional marítim. Que aquesta adopció no és filla d'un romanticisme catalanòfil, no és pas necessari entretenir-se a anar-ho esbrinant: la mateixa nota oficiosa de les seves sessions a Donòstia, notificant l'adopció, en donaria ja una prova, en qualificar el Consolat de monument legislatiu espanyol sense fer ni ombra d'al·lusió a la seva veritable naturalesa. Si fou proposat, i adoptat, va ésser perquè de fet avui és encara més pràcticament bo per al comerç marítim que els altres codis coneguts: és a dir, per la seva excel·lència real, no per una obsessió política; i a la mateixa causa es deu que encara serveixi, no pas aquí, on els tribunals no el coneixen, sinó en altres països, per a fonamentar resolucions judicials, quan el cas discutit té dificultats que no solucionen les lleis del territori. No fa gaires anys que el professor Leopold Perels, de la Universitat de Heidelberg, comunicava el fet a la nostra Acadèmia de Jurisprudència, citant en comprovació alguna sentència dels tribunals dels Estats on els seus textos són aplicats amb categoria de dret propi. Per raó diversa, és a dir, per haver-se infiltrat en els costums del país, en les terres que un dia foren catalanes, bo i essent part de les de la Confederació Catalano-aragonesa, hi viuen encara, empalmades amb les pròpies, institucions importades del nostre règim: si la política catalana hagués estat d'imposició, probablement no en quedaria rastre, per la resistència que instintivament una dominació desvetlla, mes aquesta política consistí precisament a consolidar-hi el principi de llibertat, no sols com fonament de l'actuació privada, sinó de la seva pròpia actuació pública, transplantant-hi organismes com el de les Corts de l'Illa de Sardenya, i l'empelt hi germinà perquè era fet amb la devoció que el lliure determini presuposa. Quan l'any 1912, l'ex-president de l'Acadèmia de Jurisprudència, senyor Josep O. Anguera, va anar en missió d'estudi, confiada pel Col·legi d'Advocats de Barcelona, a Caller, va comprovar el fet, amb referència al territori de l'illa sarda que encara parla català.

De la majoria, no obstant, d'institucions catalanes, vives en altres països, no es pot pas dir, com d'aquestes, o del Consolat de Mar, que se n'hagin de qualificar per haver estat, de fet, adoptades en terres estrangeres, sinó perquè, de fet, es practiquen en elles solucions jurídiques que coincideixen essencialment amb les nostres; la qual cosa, al capdavall, per demostrar la seva bondat amb relació als dies presents, té el mateix valor. En aquests efectes, que dues legislacions resultin iguals perquè es copsin la una a

l'altra, o perquè per via diversa arribin a adoptar la mateixa solució legal, vol dir exactament el mateix.

Un dels exemples típics de coincidència és el relatiu al contracte de mandat contingut on els documents que ordinàriament s'anomenen "poders". Tot aquell que alguna vegada ha actuat en la vida de relació civil, entenent la paraula en el més ample sentit, i comprenent-hi, per tant, les activitats mercantils, ha hagut d'atorgar-ne, i sap els seus inconvenients. Els poders, a força d'especificar facultats, deixatar conceptes i omplir buits han acabat essent veritables diccionaris, i encara de la mena feixuguíssima dels diccionaris de sinònims, per a fallar, per deficient, en el moment que s'han d'utilitzar. L'enfarfec i la deficiència es deuen a la mateixa causa: al predomini del formulisme sobre l'esperit; al mateix principi que sobreposa la fórmula legal sobre l'essència del dret, seguint el sistema immortalitzat a "Las Partidas". Com la vida és de caires indefinits i la intel·ligència humana limitada, per molt que s'hi multipliquin les previsions, mai no s'arriben a cobrir totes, i el manquement els és una malura crònica.

En un país de l'empenta dels Estats Units, per exemple, l'entrebanc d'aquests lligams formalistes hi havia d'ésser insofrible, i, efectivament, tothom que hagi vist uns poders nordamericans pot haver constatat que han dominat l'inconvenient, rebaixant la fórmula legal al paper d'externitat que li correspon, i derivant la seva força de la voluntat de qui els atorga. Els poders nordamericans caben íntegrament en un full de paper comercial; parteixen del supòsit que qui atorga la confiança a altre, li atorga sense més restriccions que les que expressament consigna, i confiança plena per als negocis que li encarrega, si no n'hi fa constar cap; per això es redueixen a curtíssimes ratlles, és a dir, a consignar-hi el concepte essencial, i res més. L'extensió que jurídicament el concepte ha de tenir, l'hi dóna el sentit comú i l'embús de la deficiència no hi pot tenir les realitats que aquí tant entrebanquen.

Amb aquest sistema de mandats, actua la màquina formidable del seu comerç, i heus aquí que és un sistema essencialment igual al català. També els poders catalans es limiten a l'autorització cabdal. Als arxius notariais n'hi ha milers de comprovants; al fons de manuscrits de la Biblioteca de l'Institut d'Estudis, guarden un nombre de documents del primitiu arxiu de l'hospital de la Santa Creu de Barcelona, i també, entre ells, bastants poders. Al protocol 21 del notari d'aquesta ciutat Rafael Cervera, que conté les escriptures per ell autoritzades durant els anys 1504 a 1506, hi ha els datats a 5 de gener do 1506, en els quals Jeroni Jornet, hostaler barceloní, n'atorgà d'amplíssims a Tomàs Perrer, curial d'Igualada, per a reclamar quantitats i reivindicar béns i drets que

Jornet hagués o endavant pogués haver, i, en total, no arriben a tenir deu ratlles de les d'un full de paper dels anomenats de barba. La seva fórmula és aquesta: "us atorgo poders "ad petendum, exigendum, recipiendum, recuperandum et habendum", és a dir, per a demanar, per a exigir, per a rebre —si us ho donen—, per a recobrar —si us ho neguen—, i perquè, recobrat, ho tingueu en nom meu". Heu's ací tot. És a dir, essencialment, i amb paraules més senyores, la fórmula nordamericana, i d'altres països moderns; que no és pas solament Nordamèrica qui la practica.

El mateix protocol ensenya que aquest mandat no fou excepcional; hi ha els d'Arnald de la Miasó a Joan Menvilla de 7 de gener del 1505, els de Bernat Sala a Pere Vendrell, de 1 de març del mateix any, i bona cosa d'altres. Tots contenen tant com poden contenir els actuals, i serveixen per a tant com ells, i cap passa d'onze ratlles.

D'un altre mal solen patir els poders, en aquells temps, a causa de la dificultat de comunicacions, i avui a causa de la febre del negoci; el de què els tingui a mà qui els ha d'utilitzar, precisament en l'instant que ha de fer-ho. Avui, entre nosaltres, l'actuació d'un tercer sense poders és nul·la; no pot tenir efecte pel vici originari de manca de personalitat de l'actuant. En el règim català medieval no era així, com no ho és avui a bona part d'Europa.

Quan fou redactat, amb una formidable preparació científica, el codi civil alemany, buscaren els seus redactors la manera de salvar l'inconvenient, i el trobarem donant efecte retroactiu al consentiment del representat, en la forma que es pot veure als seus articles 184 i 185; quan, pocs anys després, es va promulgar l'indiscutiblement Codi model entre els vigents a Europa, o sigui el de Suïssa, el remei hi fou incorporat i perfeccionat, i qui l'estudiï veurà que no és ni més ni menys que el vigent a Catalunya, amb el nom arcaic i llatinitzat de "ratihabitio". Tant Fontanella com Jaume Cancer expliquen el mecanisme d'aquesta institució viva en la Catalunya antiga, abastament perquè es puguin comprovar la coincidència i la molta utilitat que tingué mentre la poguérem aplicar.

Al llibre de les Constitucions de Catalunya hi ha un parell de textos legals que demostren un altre cas. Es refereix al domicili, en especial al dels comerciants. Segons el sistema al present aplicat, salvant excepcions expresses, determina el domicili la declaració de l'interessat; la llei l'ha d'anar a buscar on el propi interessat diu que viu, i d'aquí en ve la possibilitat d'aquella ficció que tant entrebanca les reclamacions contra el comerciant mal pagador; la declaració fa possible portar el domicili a llocs propicis a

escapolir-se del pagament, i mostrar-lo amb la responsabilitat que representa tenir-hi un capital que pot consistir en una taula i dues cadires.

És evident que aquestes possibilitats han de complicar, per demés l'exercici de les accions reivindicatòries, i, per a tallar d'arrel l'entrebanc, el nostre dret va identificar el domicili amb el "capmajor"; el domicili del comerciant i de l'industrial és el lloc on de fet resideix la part principal del seu negoci; per això s'anomena capmajor.

Doncs bé: aquest concepte és el mateix de l'article 102 de l'actual Codi francès. A França, el domicili és el lloc on hom té el "principal établissement". Entre el "principal établissement" i el "capmajor" no hi ha pas més que una diferència, i per cert a favor de la solució catalana, perquè tant des del punt de vista filològic com del pràctic, és més elegant la solució d'una paraula única i expressiva com la de "capmajor", que la de dues no expressives. El Codi francès, que ha pogut desenrotllar el concepte, encara a l'article 103 referma el mateix criteri realista català, dient que "le changement du domicile s'opère par le fait...", és a dir, pel fet, per la realitat, contra la ficció que la sola declaració pot incloure.

A Anglaterra, una de les institucions que completen el règim de la propietat immobiliària és el *mortgage*, pel qual el necessitat de diner n'obté sense hipotecar ni manllevar; el practicisme del *mortgage* l'ha demostrat la reforma dels règims de la propietat i de la successió que ha començat a regir en aquell país el primer de gener passat respectant-lo, i complementant, escara, el seu mecanisme, és a dir, millorant-lo. Doncs bé, el *mortgage* no és, en essència, sinó la nostra antiga carta de gràcia, la institució tan corrent a la Catalunya medieval, utilitzada constantment pels Reis de la Confederació, a la qual bastants grans patrimonis deuen el seu manteniment, i destrossada avui entre nosaltres i convertida en arma d'usurers i instrument d'estafa, per haver-la desnaturalitzat l'anormalitat jurídica i confusió de règim en què vivim.

Tots aquests exemples es refereixen a institucions concretes: n'hi ha, però, un de major interès, encara, perquè ateny, no a una, o algunes, sinó al conjunt de totes elles, i és la representada pel predomini de l'equitat en les solucions.

En ésser conegut el text del Codi civil de Suïssa, va ésser-hi considerat un avenç, que l'acalorava sobremanera, el del seu article segon, que diu que "l'abus manifeste d'un druit n'est pas protégé par la loi", perquè, rompent l'absolutisme de les concepcions clàssiques del dret romà, representava un pas de gran transcendència de l'evolució de la ideologia jurídica. Per aquest principi, el dret suís adquirí un valor d'humanisme que,

des d'aleshores, ha estat senyalat com meta a assolir per al perfeccionament de les legislacions.

Aquest principi, el mateix exactament, és un dels fonamentals del règim català; sense tenir formulació expressa, pot dir-se que és el seu predomini el que explica l'orientació de les lleis, i la seva aplicació, des dels seus primers dies. Les Corts de Barcelona de 1493 el consignaren, però, expressament en alguns capítols de Cort, com el 67, que promulga unes lleis "reprovant tals usos —els mancaments al dret vigent— o veritablement abusos, e havent aquells per nul·les e invalids" (Constitucions; llibre 1, tit. 16-X111); i a les primeries del segle XVII, encara el manresà Peguera el reafirmava dient que, si l'aplicació de la llei a un cas concret, produeix una injustícia, cal saltar per sobre de la llei i jutjar-lo amb equitat, per a fer impossible l'abús de la seva aplicació. El seu testimoni és de remarcable valor, perquè si algú havia de sentir el fetixisme per la fórmula legal, era precisament Peguera, que ocupava el seient presidencial en el més alt tribunal de justícia a Catalunya.

Per aquest aspecte del predomini de l'equitat sobre el concepte abstracte de justícia, és pel que el règim català té punts de contacte inconfusibles amb el d'Anglaterra. És de sentit natural que, en un territori de l'activitat i vigoria de l'anglès, no és possible que s'hi puguin desenrotllar les activitats mercantils tal com ho fan, si tota la justícia que tenen és la tan magistralment blasmada per Dickens en gairebé totes les seves novel·les; alguna cosa més deu haver-hi, i aquesta cosa més és el jutjament per equitat; el que té per base sobreposar la solució equitativa segons una concepció igual a la de Peguera, saltant i tot per sobre la llei. A la Biblioteca del Col·legi d'Advocats de Barcelona, gràcies a la munificència del senyor Eduard Toda, hi ha un seguit de volums de sentències angleses per equitat col·leccionades curiosament; en qualsevol d'ells es pot estudiar el sentit d'aquesta, que arriba a constituir una jurisdicció especial dintre el procediment, i que fins té institucions pròpies rom els "equitable assets", pels quals, per exemple, en morir qui deixa una herència endeutada, són protegits els creditors que han fiat de bona fe en la seva solvència, contra els que s'havien avançat a assegurar-se amb títols privilegiats.

Les obres dels nostres juriconsults són plenes de sentències de la mateixa mena: Cancer en glossa una referent a tota qüestió promoguda contra la Comtesseta de Queralt, pubilla de la casa dels Comtes d'aquest nom, pel seu parent i algun temps futur marit Lluís de Queralt, que en desfer-se el projecte de matrimoni li va reclamar les joies i bonies nupcials de què li havia fet ofrena, i que segons llei estava obligada a retornar-

li; per les circumstàncies del rompiment, el retorn era de manifesta injustícia, i la sentència l'en absol; i una de les glossades amb major extensió per un dels juristes posteriors a ell es refereix a un plet sonat que sostingueren dos propietaris de Barcelona, sobre el fet d'obrir un, una finestra sobre la casa de l'altre, i que el tribunal fallà contra el que, segons llei estricta, tenia raó: fent constar en la sentència, clarament i expressa, que el dret estava de la seva part, però la justícia no, per l'abús intolerable que representava prevaler-se d'un text legal per deshonrar la Ciutat amb edificacions com la que s'entestava a sostenir.

Si es comparen aquestes sentències amb les de l'actual *equity* anglesa, es veurà immediatament el parentiu.

El fons de la qüestió, doncs, no consisteix en què el règim jurídic català sigui un enfilall d'anacròniques inactualitats.

-«Els drets de ciutadania i la Societat de Nacions». *Revista del Centre de Lectura de Reus*. Número 163-164, novembre i desembre de 1926.

La guerra europea va alliberar nombre de nacions europees treient-les de l'enquadrament en que vivien, rebaixades a la categoria de províncies, dintre d'Estats que no els eren propis; no va estendre, però, aquest benefici a totes les que a Europa es trobaven en el mateix cas, ni l'alliberació la pogué produir sense ocasionar alhora, una greu pertorbació.

Fou l'alliberació resultat d'una guerra i en conseqüència, dirigida i presidida per un interès militar. Les fronteres, per tant, dels nous Estats, no van ésser determinades per comissions de folkloristes, historiadors i filòlegs, sinó, com és molt natural, pel consell dels Estats Majors que l'havien dirigit. Els que haveu llegit el curs de geografia humana que el professor de l'antiga Escola del Treball de la Mancomunitat, Sr. Pau Vila, va editar al Centre Excursionista de Catalunya, sabeu el que també ensenya l'experiència: que els moviments de població, no són presidits per les lleis de la guerra, sinó per les necessitats de la pau; l'interès de guerra, per imposició de sa propia naturalesa, no es pot entreteixir ni deturar devant dels que no siguin purament militars; i d'aquí va derivar que bona part de les fites dels països alliberats, no coincideixen amb les que étnicament els correspondrien per a ésser una unitat.

La carta actual d'Europa sembla una d'aquestes policromies mal tirades que de vegades surten de les impremtes, en les quals, el color que s'ha de circumscriure a l'àrea d'un dibuix, l'ultrapassa d'un costat i el deixa blanc en l'altre: les fronteres de l'Estat

polonés, per exemple, per exigències de la configuració de la terra, s'extenen llargs quilòmetres endins de terres habitades per blanc-russos i per ukranians, i en canvi, Polònia té els districtes de Treczyn, Orava i Spizz dintre els Estat veïns. A Itàlia, les regions d'Udine, on es parla el friuli, i la de Gradisca, son racialment eslovaques. Cosa semblant esdevé a Txecoslovàquia, on viuen, sota les muntanyes Metàliques, nuclis nacionalment alemanys; i a l'itsme del Sleswig, entre Alemanya i Dinamarca, i a gairebé a tantes ratlles divisòries com establiren els tractats de pau, s'hi poden constatar dilatacions semblants.

A més, l'actual facilitat de comunicacions, la febre del negoci, l'atracció extraordinària de les zones mineres i industrials, o de gran fecunditat agrícola, i, àdhuc, la prouja d'impulsar les desnacionalitzacions per part dels antics i ja morts imperis, havien produït una barreja d'elements que, en venir les noves estatificacions, les complicaven greument, tancant-hi a dintre els mateixos elements de discòrdia que l'alliberació havia de matar.

Un d'aquests nuclis alemanys que viuen fóra de la seva terra pairal, amb la minuciositat i detallisme amb què els alemanys saben fer les coses, ha portat a terme un treball d'estadística dels ciutadans d'Europa, que, al present, formen agrupacions nacionals definides, en territoris que pertanyen a Estats diversos dels de la seva nacionalitat, i el seu nombre voreja els quaranta milions. Figureu-vos un moment que, per una força superior, i prescindint de la seva voluntat, deu milions d'anglesos es troessin un dia, oficialment, convertits en francesos, deu de francesos en alemanys, i deu d'alemanys en russos o búlgars; imagineu quin ferment de malestar, aquests desplaçaments, gonflarien, i comprendreu els que avui planen sobre el terror d'Europa.

La posició minoritària

Cal fixar-se, per a fer-se'n càrrec, en què, de més a més, la posició minoritària, independentment de la voluntat dels què la formen, per si sola complica greument els problemes que sempre planteja la governació dels pobles. Si els governants no tenen un esperit, en veritat, democràtic, si no són essencialment cristians, i no es saben imposar aquell respecte al pròxim que el nostre poble expressa amb el cristianíssim «el que no vulguis per tu, no vulguis per ningú»; és a dir, si s'entesten en considerar el poble governat com una unitat moral que no existeix, llavors els nuclis nacionals que hi són encaixats, es troben en una greu posició d'inferioritat de la qual en deriva per als

mateixos Estats aquella situació que ja planyien els salms de David, quan parlaven dels reialmes dividits pels antagonismes.

Perquè en parlar de minories, no es tracta d'elements dispersos, que visquin isolats ací i allà, entre gent diversa, sinó d'agrupaments que formen la majoria d'habitants en el territori en el qual viuen; que hi són els dominants, i gairebé sempre els que històricament hi tenen l'*indigenat*, o, al menys, seguint la terminologia dels moderns tractats, l'*heimatsrecht* o la *pertinenza*; ço és que en són els nacionalment titulars. És a dir, no és qüestió dels nord-americans, per exemple, o dels russos que hi hagi a Belgica, sinó, per exemple, dels servís de la Lausàcia, que hi ha dins l'actual Alemanya, que ni de raça ni de llengua són germànics, i són, a més, catòlics dins un país protestant, i viuen agrupats en un territori en què moralment hi predominen; o dels eslovens que han quedat convertits en italians, que ni són d'ascendència italiana ni tenen l'italià per llengua pròpia, ni s'han mogut del seu terrer pairal, sinó que se l'han vist envaït per les conveniències polítiques, d'altra nació més forta.

Aquests nuclis encarnen una ànirna que no és la nacional de l'Estat dins el qual viuen, i, per natural conseqüència de la diversitat, fan més difícils les solucions, perquè en bona cosa dels seus caires, en quant s'adapten a la majoria, els són a ells punyentment inadaptables. I d'aquí ve que, pel sol fet de no imposar-se un espiritual suïcidi, no saben viure contra sa propia naturalesa; L'Estat s'avesa a considerar-los com una molesta i enutjosa nosa, i instintivament els col·loca en una situació en què, vulgues que no, el seu sofriment s'ha de fer sentir.

Així, per exemple, aquests agrupaments eslovens i croates d'Itàlia, emparant-se en la legalitat italiana, havien conseguit per les lleis electorals de representació proporcional, treure vuit o deu diputats; en triomfar el feixisme, malgrat fer les eleccions pel mètode del *listone grande*, com eren insuperable majoria dins les seves contrades, els veieren reduïts a tres, però encara en tingueren: temps enrera per les anomenades lleis de seguretat de l'Estat foren destituïts tots tres, i avui són ciutadans que no tenen òrgan d'expressió, ni manera legal de fer-se sentir. Als nacionalment italians anti-feixistes, les disposicions del govern italià els contrarien en un seguit de coses; a aquests, però, fins en el cas de sentir simpatia pel feix, els contrarien en nombre molt superior, perquè entremig hi ha la llengua, els costums, la cultura, les mil i una derivacions, nímies i magnes, d'un nacionalisme.

Per això, prescindint d'altres causes, la posició nacional minoritaria no és arreu igual; té categories, i la més greu és la de les relacions que viuen dins d'Estats en els

quals estan proscrius o sospesos els òrgans parlamentaris; perquè els uns tenen almenys procediments dins la llei per fer sentir sa veu, de justificar-se, de convèncer o, quan no, d'intentar-ho, i els altres ni aquest alivi poden tenir. La seva esperança és la del que no té vot ni veu; del que trobant totes les portes tancades, es sent acuitat a forçar la finestra, llençat a la illegalitat. I per aquest motiu, per a fugir de la bogeria de llençar els homes a l'ilegalitat, a gairebé tants Parlaments com hi ha a Europa tenen seient diputats nacionalment minoritaris, perquè gairebé tants governs com hi ha, tenen l'elemental visió dels perills que comporta, per a l'Estat, amartellar les vàlvules d'expansió de les espiritualitats que governa. A França, terra d'abstracte unitarisme, hi ha diputats alsacians, als quals fins els és permès discursar en alsacià; a Polònia hi ha diputats nacionalment alemanys i lituans; a Alemanya de danesos i d'hongaresos; a Àustria, d'eslovens, i així arreu.

Els problemes cabdals

Aquest parlamentarisme, és a dir, aquest atraure els problemes cap a les solucions legals, ha tingut per de prompte el gran avantatge de concretar-los; de treure'ls de les nebulositats i confusions filles de l'impossibilitat d'anar-los plantejant; de reduir-los, de contracop, a ses veritables proporcions; i, en resum, de córrer més de mig camí per a trobar-los el remei, perquè és sabut que la millor assegurança per a encertar la medicina, és tenir clarament fet per endavant el diagnòstic.

I per aquesta via, han quedat concretats, essencialment, a tres cabdals, que són els següents :

1.er: el de la ciutadania, entesa aquesta paraula en el seu sentit estricte o jurídic, o sigui: en el que es refereix a la nacionalitat que legalment té un home, segons les lleis: si és alemany, o anglès, o rumà o noruec o d'altre Estat.

2.n: el de la llengua i la cultura.

i 3.er: el de la manera de regular les forçoses relacions de contacte, que hi ha d'haver entre l'Estat majoritari i l'agrupament nacional que té dintre el territori.

El concepte pagà de l'Estat

Es inútil dir, perquè de bon antuvi s'endevina, que no tots els Estats tenen el mateix criteri sobre aquests problemes, ni els enfoquen d'igual manera; el matís el dona la major o menor dosi d'absolutisme que encara informa la seva ideologia, o, en altres

termes, emprant el concepte de Pius XI, a propòsit de les doctrines de l'Action Francaise, la major o menor dosi de paganisme que hi mantenen.

És elemental, dins l'història, l'evolució que ha tingut el concepte d'autoritat: en ple salvatgisme, l'home que l'encarnava, s'irrogava el dret de mort i vida sobre'l foraster que trepitjava ses terres; avui encara succeix en algunes contrades de l'Àfrica central; els romans condensaren tot l'avenç de sa pagana civilització en el conegudíssim *adversus hostern aiterna autoritas esto*; l'home diferenciat era, per antonomasia, un barbre, i, sobre ell, la potestat romana, no admetia límits. Foren precisos alguns segles de cristianisme perquè aquesta civilitzada barbarie s'esmortís, i quedés dulcificada en una esclavitud que no reconeixia a l'*hostes* sinó les prerrogatives d'una bèstia, o d'una cosa sens ànima. No cal historiar les llevors d'entusiasme pagà que va fecondar després del Renaixement les llevors del govern absolutista: l'anar imposant el respecte a les prerrogatives més elementals de la dignitat humana, ha costat segles, i la resistència de l'autoritat a junyir-s'hi, ha arribat a provocar xarbotades com les de la revolució francesa i el bolxevisme rus.

El cristianisme, malgrat la seva força, no va rompre instantàniament l'estat de coses vell, i durant llargs períodes, hagué de conviure amb inèrcies que no s'avenien amb la seva doctrina; no té res d'estrany, doncs, que les idees paganes que foren tant de temps l'essència del poder, no hagin estat, encara, eliminades del tot de la governació dels pobles; ni ha de sorprendre que encara tinguin rebrotades, perquè és de llei natural que una vida, en atañar-se-li la mort, es redreci en estremitats de revifalla.

L'Estat en els països encara saturats de paganisme, continua essent un poder suprem al qual sembla que tot li sigui degut, i a l'interès del qual tot altre interès s'ha de doblegar: s'irroga, freqüentment, fins el dret d'imposar-se a l'esperit; força el sagrat de la consciència, on l'Església, poder espiritual, té vedat d'entrar, imposant conviccions i conceptes; judica les intencions, dogmatitza i condemna la disconformitat amb els seus dogmes personals; i al que té la dissort d'ésser, ètnicament divers, el continua tractant com l'antic *hostes*: li exigeix que renegui de la seva llengua, que llenci com a nosa aborrible el seu patrimoni moral, i que, en resum, faci l'impossible d'arrencar-se la seva ànima per a infundir-se'n un altra.

Per al cristianisme, la finalitat de l'organització estatal no és tiranitzar l'home, sinó servir-lo: l'Estat existeix perquè li faciliti el perfeccionament segons naturalesa, no per a mutilar-li; per a garantir el major benestar possible, al major nombre possible, no per a imposar al major nombre la major submissió: l'element social bàsic, el que mereix

totes les consideracions i preferències, és la família humana, no l'Estat; entitat, a la fi, artificial, sense la qual, o canviant la qual, és possible igualment la prosperitat i la major perfecció.

I encara cal notar que les presents supervivències de paganisme, tenen, al present, una intensitat més efectiva, que la que podien assolir quan predominaven en tota la seva puixança, perquè també la moderna facilitat de comunicacions els ha donat armes de penetració abans desconegudes.

Abans, el representant del Poder, situat en una contrada llunyana, tota la comunicació que tenia amb l'autoritat estatal, era la tardana i llunyana que li podia arribar després de fatigosos viatges. El suprem governant, forcosament s'havia de limitar a donar orientacions, i el govern, exercit de fet per aquests isolats representants, era endolcit per l'amorosament que comporta la convivència estreta amb els governats i pel coneixement de causa que s'en segueix. Avui, es dirigeixen els negocis més apartats, i els seus nimis detalls, des d'un seient central i des d'ell són imposades solucions que, per exigència de l'isolament, són abstractes, i, per tant, no empalmen tan de manera adequada en el que la realitat demana, que no produeixen, amb sa aplicació, el dolor d'un encaix implacablement rígid. A més, un exèrcit de funcionaris de tota mena, però amb el lligam comú d'ésser rodes d'un mecanisme cec, és llençat sobre el territori, fa penetrar l'Estat on mai no havia pogut entrar, i el ciutadà es trova assejat i envaït per tots costats, fins a l'íntim de la llar.

El menyspreu dels problemes

El major predomini d'aquesta bella ideologia, en alguns palsos, ha donat lloc a la posició que, en el llenguatge usual, s'anomena d'ignorància dels problemes, per part de l'Estat. Vulgues que no, l'Estat s'ha de situar amb relació a ells, perquè són realitats que li surten al pas i l'entrebanquen; i quan el seu egolatrisme és prou fort per a menysprear doctrines i experiències, la posició que adopta és la de negar l'existència de la qüestió, o, el que és el mateix, de proclamar com a veritat incontestable, que ha estat solucionada i morta fius a l'arrel.

És precís reconèixer, però, que d'aquesta manera de situar-se, sols s'en pot parlar per a dir-ne que és ja una excepció que confirma la regla general de no amparar-s'hi. La tasca de governar un país és cosa massa seriosa i massa plena de dificultats, perquè els homes que en porten el pòndul, prenguin gust en aparèixer irrogant-se el paper d'un

semidéu, amb poder suficient per a destruir, amb una paraula, la realitat, i crear-ne una altre.

És una posició que no té altre resultat positiu que complicar, agreujant fins a extrems insuperables, els fets que nega; i que té un mirall, en aquell periode de pau oficial, d'ordre, i de problemes resolts, de la dictadura de Joao Franco a Portugal, que va acabar amb l'assassinat del rei, i amb una descomposició política que avui encara, després de tants anys, corroeix les energies d'aquell país.

La solució opresora

Per aixó, dintre d'aquesta ideologia, la posició freqüent és la molt més franca de reconèixer la realitat i combatre-la sense compassió, implacablement, per a doblegar-la o anorrear-la, si no s'avé a deixar-se encaixar amb facilitat.

Abans de la guerra i de les experiències que ha dut, aquesta manera de tractar els problemes de les nacions minoritàries era freqüent, i per això avui es poden citar nombrosos exemples dels resultats que té. Als arxius de la Societat de Nacions, hi ha un estudi del Prof. Hausen sobre el resultat dels mètodes de mà forta a la petita faixa de l'itsme format per el Sleswig central, entre Alemanya i Dinamarca, i en ell es comprova que des de 1867 a 1885, periode en què la seva prussianització va ésser intensificada, s'empobrí el territori fins a forçar l'emigració de dues cinquenes parts dels seus habitants.

Entre els antecedents que es refereixen, però, a aquesta contrada, n'hi figura un de més expressiu: l'itsme es divideix en tres seccions, la més septentrional, la Jutlàndia, que és danesa; la central, el Sleswig, que és on s'esblanaren, a pleret, els mètodes; i l'inferior, l'Holstein, alemanya. Heus aquí les xifres comparatives dels seus respectius augments de població des de 1845 a 1911:

La Jutlàndia, l'augmentà en un	107'0%
El Sleswig	29'8%
L'Holstein	129'2%

L'exemple, no obstant, més típic, és el de Macedònia, part integrant de l'Estat grec. No cal dir que cap dels següents antecedents en res no es refereixen a l'actual govern de Grècia. Els macedonis són d'origen búlgar, i per tant, ètnicament pertanyen a una raça diferent de la grega, tenen costums diversos, i parlen llengua pròpia. Grècia, acuitada per la temença de que sa nacionalitat donés peu a que es desfermessin les ambicions esclaves sobre el seu territori, tradicionalment s'ha oposat a la diferenciació, i

ha emprat procediments inspirats en els que ja havien seguit els turcs mentre la dominaren.

Cap a l'any 1897, quan la primera guerra entre Grècia i Turquia, precisament a causa de la qüestió macedònica, varen voltar Europa fotografies d'un dels suplicis a què eren condemnats pel govern turc, els paisans suspectes; els exhibien durant nombre d'hores a les cruïlles dels camins concorreguts, en filera sostinguda per una cadena, i entre ells hi era lligat el cadàver d'un ajusticiat, com volent dir que aquella era la fi que esperava a Macedònia si persistia en no deixar-se absorbir. L'Estat grec no s'ha llençat a tant, però els seus mètodes han consistit en prohibir a les escoles, els ensenyaments en macedònic, en expulsar-ne els mestres d'estudi, i substituir-los per altres grecs; en destituir la clerecia del país, posant en el seu lloc clergat ortodox, en envair les associacions i els organismes de la contrada i posar-los en mans de gent racialment grega; en perseguir els ciutadans de prestigi o de coneguda preferència nacionalista i forçar-los a emigrar; en envair els domicilis de les famílies més aplevades al terror, a títol de necessitat per acollir en el país als grecs fugitius de l'Anatòlia, i obrir-los el camí de l'emigració. Vingué un moment en què la pressió va ésser tan forta, que els clams de sofriment arribaren a la Societat de Nacions, i, per la seva amistosa mediació, va ésser signat, al 1924, un tractat entre Bulgària i Grècia, per una de les clàusules del qual, l'Estat grec, es comprometia a restablir l'ensenyament primari macedònic, reconeixent-se-li, per a major garantia seva, que seria ell qui imprimiria en macedoni els llibres de text; el pacte va ésser complert, però Macedònia té un alfabet eslau, l'anomenat *Kiriell*, que ha donat l'escriptura a russos, servis i búlgars, i Grècia imprimí els llibres en llengua macedònica, però amb alfabet grec, fent-los intel·ligibles.

El resultat d'aquesta política és que, ens pocs anys, han hagut d'emigrar del terror prop de 200.000 homes, i que Macedònia és avui el país d'Europa on hi ha més comitès revolucionaris, més societats secretes, i un estol de cròniques bandes d'insurgents que són una amenaça constant per a la pau entre els tres principals Estats balcànics. A mitjans del passat estiu, una representació d'homes prestigiosos de Macedònia emigrats a Sofia, es personà a Ginebra, per a iniciar noves gestions pacificadores, i a les quaranta vuit hores, hi començaren a arribar telegrams dels comitès revolucionaris desautoritzant-los, i proclamant únic procediment de salvació la violència contra la violència.

Macedònia ha estat ja la causa de dues guerres als Balcans. Turquia que n'exhibia la condemna a mort, n'ha estat foragitada, i Grècia rosegada pel seu corc, no es

pot lliurar del perill de veure's llençada a haver de recórrer a les armes per tercera vegada.

Aquesta balcanització és el resultat del procediment de mà forta.

L'altra solució

L'experiència té, però, un alt valor d'alliçonament, quan és arroentada per propis dolors; i com l'han rebut els Estats que van nèixer del daltabaix de la guerra, i els que hi saberen aprendre l'orientació d'ofegar, amb opresions implacables, els problemes minoritaris, ha estat rebutjada a gairebé tot Europa, i la que avui hi predomina és la diametralment oposada.

Consisteix en la que es podria anomenar solució del sentit cornú, en cercar-la pel camí de l'amistat, en lloc del d'afondir les divergències; en aixamplar els punts de coincidència i de contentament amb els que fàcilment serien descontents; en fer els sacrificis necessaris per arribar a una intel·ligència amb ells; en acoblar forces, per comptes de disgregar-les; és a dir, en bastir-la sobre'l respecte i el coneixement de drets, per a sumar en lloc de restar.

La solució no és nova, perquè no pot ésser-ho el que al capdevall representa el predomini del bon sentit, i per a qui menys ho resulta és per als catalans, perquè és ni més ni menys, que la que va posar en pràctica Catalunya quan un dels episodis de la lluita per a mantenir la supremacia marítima i comercial d'Orient, la va portar a l'illa de Sardenya. El seu procediment de dominació consistí en reunir els prohoms sards i constituir-los en Parlament, atorgant-los les facultats que tenia el català; en reconèixer als Concellers de Caller, el dret de fer les seves ordinacions, i en obrir a Caller i a Sasser, Estudis públics, amb les mateixes prerrogatives per als nacionals de l'illa que tenien els de Lleida per als catalans.

En els dies moderns, el matíç més pur d'aquest procediment, el varen personificar anys enrera els Estats de Noruega i Suècia, separant-se per mutual acord. En adonar-se que la unió els exposava a embrancar-se en discussions enutjoses, van convenir que el remei millor per a solucionar-les era desfer els lligams que els unien, i els desferen. No sempre, però, aquesta solució és plantejable i llavors el matíç és divers. Finlàndia ha resolt el problema, donant-se una Constitució de l'Estat que és la més autonòmica d'Europa. Txecoslovàquia, emprant una manera diferent, ha fet base de la seva actuació, el donar un màxim de llibertat als nuclis nacionals minoritaris, que té en el territori, perquè treballin i prosperin sense limitació de cap mena. Estònia ha seguit

una via similar a la catalana. Va cridar els prohoms de ls què té en el seu, pactà amb ells una llei de convivència, i no la va sancionar fins a tenir per endavant la seva aprovació.

Durant l'any passat, la *Revue de Sciences Politiques*, òrgan de l'*Institut de Sciences Politiques*, de París, ha publicat una enquesta signada per homes triats de les diverses nacions d'Europa, sobre el que pensa la joventut, enfront d'alguns dels problemes que té plantejats: de l'enquesta, *La Paraula Cristiana* n'ha publicat una detallada recensió en un dels seus darrers números. L'informador triat a Txecoslovàquia, el senyor Milos Solva, en contestar, deia: la prosperitat, la modernització, i el gran avenç que els txecs hem conseguit impulsar en les nostres institucions de cultura, en l'organització i els procediments bancaris, en els mètodes de comerç, en les organitzacions d'estudiants, en les diverses manifestacions de la vida del país, són deguts a la llibertat d'expansió que hem concedit als agrupaments nacionals minoritaris hongaresos, polonesos i alemanys, que conviuen amb nosaltres. La perfecció amb què els alemanys, sobretot, saben donar empenta a les institucions civils d'un país, ens va astorar de bon principi, però ens serví d'estímul, fent-nos veure que aviat seríem dominats per ells, sinó ens apressàvem a perfeccionar les nostres; i tot seguit ens va arborar un patriotisme, que encarnat en estímuls d'emulació, ens ha fet fer el miracle de transformar en pocs anys les nostres escoles, les banques, les universitats, el comerç, fins a posar-los en un pla que no hauríem conseguit sinó estessim acuitats pels que tenim dintre casa.

Un altre fet. El Consell de l'Unió de les Associacions per la Societat de Nacions, durant l'estiu passat, va trametre un dels seus Secretaris, el Dr. Hermann Kirchhoff, en viatge d'estudi, a diferents països, amb l'encàrrec d'inspeccionar personalment la situació en què es troben els agrupaments nacionals minoritaris; i en el *rapport* en què ha donat compte al Consell de les seves observacions, diu que en passar per Alemanya, es va posar també en contacte amb el nucli de frisons que hi conviuen, que fa pocs anys, treballava, en quant podia, per a deixar de pertànyer a l'Estat alemany per a nacionalitzar-se a Dinamarca. Al present, afegeix, el nucli separatista ha quedat reduït amb prou feines a un quatre per cent dels qui el formaven, per què els altres, amb el reconeixement de drets que han obtingut d'Alemanya, i que els permet de fruit una veritable ciutadania, no senten la necessitat de la separació.

Aquests són els resultats del segon procediment d'intel·ligència.

L'acord de Varsovia

La visió d'aquestes realitats, contrastadas l'una amb l'altre, forçosament havia d'impressionar als que, trovant-se enfangats en el malestar present, veien en el segon mètode una esperança d'alliberar-s'en; i el resultat va ésser que cristallitzés, promptament, un general estat d'ànim en projectes de finalitat pacificadora.

Hi ha exteses per tot Europa -entre elles la corresponent a Catalunya- les anomenades Associacions per la Societat de les Nacions, l'objectiu de les quals és desvetllar l'opinió sobre l'obra de la Societat, i suscitar entorn d'ella, un ambient de simpatia que li doni una superior força moral. Aquestes Associacions, a l'estiu de 1925, es reuniren a Varsòvia, a l'objecte d'articular ses activitats, quan ja tenia consistència un moviment de protesta d'alguns elements minoritaris, encaminat a fer sentir el clam de les nacions oprimides: era un moviment, en essència negatiu, vàlvula d'expansió del dolor, que s'exterioritzava ostentant els danys soferts, i el desig de posar a la picota els governants que posen en perill amb les seves violències la pau d'Europa. Al mateix temps, cridava l'atenció l'exemplaritat dels Estats nòrdics, i els beneficis adquirits amb ella, i de la comparació d'aquests tres elements en va nèixer la idea de reunir, en una organització efectiva, representacions triades de cada un dels nuclis nacionals que es troben enclavats dintre un Estat de nacionalitat diversa, a fi d'invitar-los a treballar conjuntament, per a portar a terme, per medi de la Societat de Nacions, una solució semblant a l'estoniana.

Un home eminent, el Dr. Ewal Ammende, jurista de Reval, va concretar en una petita memòria els trets cabdals de la possible organització, i els guanys que s'en podien obtenir, i tot seguit queda iniciat el que després va prendre el nom de Congrés de grups nacionals minoritaris d'Europa, amb l'objectiu de facilitar a la Societat de Nacions, amb l'aprovació prèvia dels qui l'havien de viure, l'Estatut de convivència de les nacions minoritàries amb el seu Estat respectiu. En altres termes: de portar a cap la mateixa tasca que un dia es va imposar la Mancomunitat de Catalunya, quan amb la col·laboració dels parlamentaris catalans, de juristes i representants triats de la vida pairal, redactà un Estatut que també tenia la d'establir unes normes d'una germanívola i semblant convivència.

Es tractava, en resum, d'articular les forces disperses dintre un mateix Estat, superar els seus antagonismes, i utilitzar-les per a donar solució als problemes que desunides complicaven.

La transcendència d'aquest gest és de categoria, que s'endevina amb el sol fet d'enunciar-lo; aquelles gastades acusacions de què les minories nacionals són nuclis d'intractables pertorbadors, o bé somnis de quatre inadaptats o visionaris, que mereixen únicament una preterició de menyspreu, quedaven esmicolades, perquè l'acord d'oferir una col·laboració amistosa posava en descobert la seva manca de fonament. Era un acte de presència, en el qual els pretesos pertorbadors extenien una mà amiga, oferint-se a treballar amb voluntat en recerca de la solució desitjada; es situaven, emprant un llenguatge ja corrent a Catalunya, en un pla constructiu.

Un record ineludible

I, en arribar a aquest punt, és impossible seguir avant, sense pronunciar un nom que ve a flor de llavi, i s'imposa a la ment amb justificadíssima preeminència: el d'aquell gran patrici que es va anomenar Enric Prat de la Riba. Aquesta orientació, tot el que es deriva d'ella, és informada totalment per la del seu esperit. Si llegissiu els documents d'aquesta organització nacional minoritaria, que s'exten a tot Europa, si us endinssessiu en ses actuacions, si en seguissiu els incidents i la manera de resoldre'ls, hi sentiríeu bategar el seu pensament, fins a semblar que els presideix la seva ombra venerable.

És l'esperit d'En Prat el que apareix triomfant a través dels anhels que han nascut del dolor de la guerra; són les seves directrius les que inspiren, les dels que cerquen estructurar les noves nacionalitats: la manera d'En Prat és la que s'ha endut les seves preferències, fins a produir l'il·lusió de què l'Europa nova li està retent el tribut d'hegemonia de seguir els seus passos.

Vista des del fogar on Europa malda per a refer-se, la seva figura creix: descobrim-nos, davant d'ella, i alegrem-nos-en, perquè no podem oblidar que en Prat, en morir, va merèixer el suprem elogi d'haver estat el seny ordenador de Catalunya.

Les bases de Dresde

Per a portar a la pràctica la iniciativa d'una manera que donés resultats positius era necessari consignar, des del primer moment, d'una manera clara, quines eren les finalitats de l'actuació que s'anava a iniciar, i quin el procediment escollit per a dur-les a terme. Sols així era possible tallar d'arrel els malentesos que tantes vegades malbaraten les més bones pensades, i tallar d'arrel les possibles malfiances. A aquest efecte, va ésser redactada una convocatòria, que contenia essencialment les bases del projecte, i fou signada a Dresde, per tres homes, la categoria dels quals era una assegurança

anticipada d'encert. Varen ésser un diputat alemany del Parlament de Letònia, el Sr. Paul Scheimmant, un diputat eslovenc del Parlament italià, el Sr. Josep Wilfan, i el President de l'Associació Hongaresa per la Societat de Nacions, Sr. Gesa de Szülo, diputat hongarés al parlament txecoslovac.

Les dites bases eren en essència les següents :

1^a. Que l'invitació, sols s'estenia als nuclis, la densitat i moral organització dels quals fossin pron efectives per a encarnar realment la consciència nacional viva i característica.

2^a. Que el Congrés no tractaria les qüestions particulars de cada un dels nuclis amb el seu Estat respectiu, sinó d'estudiar la solució objectiva del problema d'articular la vida nacional minoritaria, amb la del Estat;

i 3ª Que, en conseqüència, hi quedarien eliminades les solucions que impliquessin una forçosa modificació de fronteres, i els procediments de naturalesa revolucionària, o, en termes generals, antijurídica.

No és necessari dir una paraula sobre l'opoitunitat d'aquestes bases, després d'haver-la demostrat a bastament els fets. Varen respondre a la crida, la gairebé completa totalitat dels nuclis nacionals minoritaris d'Eutopa, la seva reunió es va organitzar i tingué efecte, públicament, en el lloc més vistent per a tots els Estats alhora, o sigui a Ginebra, residència del Consell i els organismes de la Societat de Nacions, on es desenrotllà a la vista dels diplomàtics dels diferents Estats, amb la immensa publicitat que dóna moure's devant de les representacions periodístiques de tot el món, i ni un sol dels Estats al·ludits pogué trobar pretext per a cohibir ni protestar ses actuacions.

Hi ha, però, un extrem, en aquestes bases, que crida l'atenció d'una manera especial, i en el qual, per aquest motiu, val la pena de detenir-s'hi, i és el que excloeix, de manera radical, les solucions de tendència separatista.

El separatisme

Aquesta excinsió és tan natural, que no va mereixer ni una incidència de discussió, perquè la realitat és que, salvant excepcions doloroses, a Europa, ni es sent el separatisme ni es desitja.

Es poden passar bona part de les fronteres d'Europa sense notar cap descens de nivell de civilitat entjósament perceptible; la major part dels pobles, s'hi troven en un cas semblant al que viu en una casa confortable i agradable, amb ascensors que hi funcionen, serveis interiors ben muntats, i veïns respectuosos i polits; el que viu en

aquesta casa, si té per tota contrarietat d'haver-hi de sofrir un administrador que se li entra a la llar, li desgavella els serveis, i li pertorba la vida, no somnia en les complicacions de fugir-ne, sinó en posar a ratlla l'impertinència i arreglar les coses de manera que el seu abús resulti impossible; i és natural que així sigui, perquè l'home, quan no està tarat pel predomini d'alguna passió desvaloraditzadora, el que cerca, instintivament, no és pas complicar-se la vida, multiplicant-s'en les dificultats; i els pobles, a la fi conjunts d'homes, no van al separatisme sinó en aquelles avinenteses en què s'hi senten llençats per asfíxies o presions, de les què tenen el do d'exasperar.

Per aquest motiu seria un error creure que l'exclusió que acullen les Bases de Dresde, és filla d'una preocupació netament conformista: en sentit objectiu, la solució separatista no és condemnable, perquè no és ni millor ni pitjor que la seva contrària: resulta, de fet, cada vegada que es posa en pràctica, digna d'aplaudiment o de vituperi, segons que tradueixi o nó una reparació de justícia; i hi ha a la història un seguit d'exemples de les dues menes, tant de pobles que per pròpia conveniència s'han separat, a semblança d'Anglaterra i els seus dominis, i d'Holanda i Bèlgica, un temps unificades, com de pobles que han cercat i mantingut lliurement una estreta unió amb altres, a semblança d'Escòcia amb Anglaterra, del dels alemanys dels Alps amb els dels francesos i els dels italians dels Alps, de Catalunya amb el regne d'Aragó, i de Noruega i Suècia, mentre la conveniència no els va ensenyar que els convenia altra cosa.

Per a llençar al separatisme als pobles que no tenen per ideal dominar els altres, sinó prosperar en pau, es necessita una suma habilitat o una suma estultícia i sempre produir-hi una pertorbació de les què encenen un foc perillós, i per això Europa, cansada d'incendis i d'estralls, ha congriat una no dissimulada atmòsfera d'enuig i d'aversió contra els governants que cauen en la debilitat de ventejar encara els calius de la discòrdia.

Aquest estat d'ànim, s'ha exterioritzat en nombre d'incidents més o menys coneguts, com, per exemple, el dels doscents i tants periodistes a Locarno, en una no acceptada entrevista amb Mussolini, tot i ésser el feixisme una força real, i tenir en el seu actiu alguna cosa més que vanaglòries; però de sobrepuig, ha estés sobre Europa una xarxa de garanties altament significatives, perquè no consisteixen en entrebencs contra les aspiracions separatistes, sinó contra les opresions que les poden despertar.

Al tractat entre Polònia i Alemanya del 1919, Polònia ja acceptava expressament les disposicions necessàries per a protegir els qui es diferenciaven de la majoria de la població per la raça, la religió o la llengua. A l'article 54 del Tractat signat entre

Hongria i les potències aliades, Hongria reconeix el caràcter de lleis fonamentals de l'Estat a les que garantitzen els drets de ciutadania als habitants de llengua, raça o religió diferents; el mateix diu el 62 signat amb Àustria; i aquesta declaració és la que forma l'article primer dels que vigeixen entre Iugoslàvia, Romania, Txecoslovàquia.

I encara, a sobre, a tall de major garantia, el Consell de la Societat de Nacions, està obligat a interpretar-los, en cas de divergència, recaptant, per endavant, el criteri del Tribunal permanent de justícia internacional, per a evitar que les maniobres d'un interès particular o el perill d'una equivocació, donin motiu per a encendre, on sigui, el foc d'una persecució disfressada.

La posició Ucraïniana

La diversitat humana, no obstant, és prou efectiva per a excepcionar qualsevulla regla general, i les bases de Dresde, que no foren contradites des del camp de l'autoritat constituïda, varen ésser protestades, des de l'oposat, per un nucli obertament separatista: el d'ucrainians, lituanians i blanc-russos, enclavats dintre el territori de Polònia.

L'Estat de Polònia, els concedeix el tracte de reconeixement de les llurs diferenciacions, que és corrent a l'Europa central i nòrdica; no fa gaire temps *Le Monde Slave* publicava l'estadística de les escoles que els ucraïnians hi tenien obertes, i passen de tres mil per a la primera ensenyança, amb un nombre proporcional per als estudis superiors; són, però, uns set milions d'habitants de territori ucraïnà i sense ésser víctimes de cap nova persecució, per raons externes a ella, tenen per ideal l'independència.

En reunir-se a Ginebra, les delegacions de les nacionalitats minoritàries que acolliren la crida de Dresde, se n'hi presentà una d'aquests agrupaments de Polònia, presidida pel senador Czerkowski, i dos diputats ucraïnians del Parlament polonès, i es va limitar a consignar la declaració prèvia de què refusaven cooperar en els seus treballs, perquè l'única cosa que els interessava era proclamar l'independència del seu territori, separant-se de l'Estat dintre del qual eren oficialment ciutadans.

Considerant que algunes altres delegacions ho eren de nacionalitats que havien de tenir el mateix ideal, amb tant o major motiu que ells, i desitjosos d'enfortir la seva posició, cercaren qui els signés la declaració conjuntament, i no en varen trobar cap de propícia.

El seu argument era: *però, per ventura no esteu encara desenganyats?; no us ha dit prou l'Estat que no us tolera?; no veieu que esteu perdent el temps?; no us adoneu*

del perill de què el vostre poble acabi per ajupir-se o per distreure's?; del de què l'Estat, un dia cedeixi en part, i us anul·li, amb una solució híbrida i enervant?

La contestació que es va imposar tot d'una no és difícil d'endevinar: *per ventura no es pot treballar en una organització salvant tots els drets, incloent-hi el d'auto-determinació?; el nostre ideal no és la idolatria de cap fórmula, ni la republicana, ni la monàrquica, ni la unionista, ni la separatista, ni cap de les intermitges, sinó el viure amb la dignitat ciutadana que ens pertoca, amb les facultats inherents a la personalitat, reconegudes: al separatisme no tenim perquè esforcarnos en anar-hi; ens hi trobarem, si ens hi porten, quan ens hi hauran dut; si el poble es distreu o es deixa emmirallar per falses solucions, no mereix el reconeixement de facultats, perquè demostraria que té un ideal desdibuixat i feble; i si, entremig, aconseguim portar l'Estat cap a un inici de bon camí, tot això haurem guanyat: essent el poble espiritualment fort, les concessions les utilitzarà per a acabar-se d'enfortir, i si produeixen un efecte contrari, l'Estat ens haurà demostrat que erem nosaltres els que estàvem en posició falsa.*

El patriotisme

Aquest incident va tenir una exemplaritat remarcable baix un altre punt de vista.

Polònia no té bona disposició d'ànim per a les aspiracions ucraïnianes. Sense judicar si està o no en el cert, el fet és que, abans de la guerra, l'imperialisme alemany havia ventejat el caliu ucraïnà, precisament per oposar-lo a les ànsies poloneses d'alliberació; més tard, quan la guerra estava en el major esclat, el comte Stürgkh, delegat del imperis centrals, per aconseguir que els ucraïnians engrossessin els seus exèrcits els va prometre una fórmula federal; i en arribar el moment de la caiguda, la monarquia austríaca, va recórrer a aquell gastat procediment de concedir autonomies quan ja no poden tenir estima; per medi del general Pfeffer, amb un cop d'Estat, va independitzar Ucraïnia, i fins la hi forní material de guerra perquè li servís de resclosa contra Rússia i contra Polònia. La pau de Brest-Litewski consagra aquesta independència, considerada com una maniobra de mala llei pels polonesos.

Doncs bé; a Ginebra, escoltant la declaració ucraïniana de separatisme, hi havia nombre de Diputats i Senadors de Polònia, del mateix Parlament del qual ho eren Czerkowski i els seus companys; hi havia els diplomàtics i funcionaris de l'Estat polonès adscrits a la Societat de Nacions; hi havia polonesos enquadrats dins altres fronteres, que sentien la virior de patriotisme de qui es troba foragitat del seu país, i periodistes i corresponals polonesos; la declaració va ésser proclamada al seu davant, i

ni un sol es va creure amb el dret, no ja de perseguir-la, sinó de protestar-ne tant sols; ningú, ni llavors ni després, va molestar, ni amb una paraula enutjosa, els delegats ucraïnians; continuaren entre els reunits per a pledejar pel seu ideal, i no tan solament els polonesos hi convisqueren, sinó que els respectaren; *si són prou moralment forts per a sostenir-lo -deien- si tenen raó, ens fariem mal a nosaltres mateixos combatent-los, si no en tenen, ens posaríem en ridícul; gaudeixin ells la llibertat que anyoràvem nosaltres*; i flamejant de patriotisme, s'asseien amb ells al volt d'una taula per a garantir-los el seu respecte.

Aquesta conducta no va ésser única: una cosa semblant va succeir amb la delegació macedònica que era a Ginebra. Va demanar ésser rebuda per les de les nacionalitats minoritàries reunides, i davant d'una representació d'elles, va exposar les persecucions que Macedònia sofria, sense callar el desig que tenien de separar de Bulgària per a reconstituir l'unitat territorial, les contrades que s'en va assignar en el tractat de Bucarest de 1913; feren una altre declarada manifestació separatista; entre els oients hi havia alguns búlgars que formaven part de la delegació jueva: hi havia encara un coronel de l'exercit de Bulgària; no sorgí cap protesta, en acabar la exposició del seu clam, els búlgars estreyeren la mà als macedonis, en senyal de germanor.

Les delegacions

Deixant de banda al nucli ucraïnà, es reuniren trenta cinc delegacions d'altres tants escampats per Europa, en nombre major que el dels Estats que les tenen en els respectius territoris, perquè en la majoria n'hi conviuen dos o més, en extrems o contrades diverses: així, per exemple, si de suecs no n'hi ha, formant un agrupament nacional, només que a Estònia, com de slovens a Itàlia, de danesos a Alemanya, o de blanc-russos a Polònia, en canvi de polonesos n'hi ha, alhora, a Alemanya, Letònia, Lituània i Txecoslovàquia. Amb els hongaresos esdevé una cosa semblant, i d'alemanys n'hi ha gairebé a tots els Estats centrals, no essent superats, en material extensió, més que pels jueus.

El que caracteritzà aquestes delegacions eren dues particularitats significatives: les absències de les innecessàries dins la constitució actual d'Europa, i la qualitat personal dels qui les formaven.

No hi havia cap nucli d'extrem nòrdic, ni cap que afectés a l'Estat anglès o a la República suïssa, ni als dels Balcanes; aquests no hi podien figurar perquè els barrava el pas les extremitats de violència; la seva posició típica era la dels comitès macedonis;

dels primers n'explicava l'absència la manca de pretext; el plet d'Irlanda ja és una qüestió entre irlandesos; per als del País de Gales, o d'Escòcia, o els dels cantons suïssos, o per als súbdits noruegs, és una absurditat haver d'ocupar-se d'aquests problemes, tan ericats de púes en alguns països, perquè fa segles que els tenen resolts a gust de tothom. Els assistents corresponien als nous Estats que han vingut a la vida, amb tant desig de pau com dificultats a vèncer, i a algú dels vells que se les multipliquen a gratcient.

L'altre particularitat consistia en què, els que les integraven, eren parlamentaris o juristes: quan algú dels nuclis no podia designar cap diputat, al costat dels homes de dret, hi trametia els que major confiança li inspiraven: els servís de la Lausàcia, varen delegar un sacerdot catòlic, el Rector d'una de les seves parròquies. El tant per cent major, però, eren diputats i senadors, amb l'indispensable companyia de juristes que caracteritza els múltiples organismes en què es destria l'activitat de la Societat de Nacions.

És una llista, la lectura de la qual colpeix, perquè en llegir-la, ve a flor de llavi la pregunta, d'on és el descredít del parlamentarisme. Perquè es tractava de representacions designades amb el màxim d'espontaneïtat i el màxim desig d'encertar; que s'havien de fer dignes d'una missió en què hi era posada l'ànima dels representants, i per què succeïa que després d'haver anat passant noms i candidatures per aquests estrevats filtres, els que s'en enduien la confiança eren una majoria de parlamentaris, precisament.

On era, doncs, el seu descredít?

La ciutadania

Dels tres problemes bàsics a tractar per aquestes delegacions reunides, el primer era el de la ciutadania, perquè el decidir quina correspon a cada individu, és una qüestió prèvia al reconeixement dels seus altres drets cívics.

La determinació d'aquesta qualitat, va ésser objecte d'una seguida de Tractats, així que s'acabà la guerra: succeeix, però, que el reconeixement de ciutadania, del qui ha canviat l'Estat sense haver-se mogut d'una mateixa contrada, s'ha de fer a base de la que tenia en aquell al qual abans pertanyia el seu territori, i d'aquí ve, que hi ha nombre de famílies, els membres de les quals no són ciutadans de cap país: no poden adquirir la ciutadania nova, perquè la seva antiga no tenia el degut reconeixement. Així, per exemple, s'hi troven els de la Bòsnia i Herzegovina, que l'Àustria s'havia anexionat. Els habitants d'aquests territoris havien perdut la seva ciutadania antiga, a causa de l'anexió,

no entraren en els tractats signats per la nova Àustria, perquè no tenien l'austríaca reconeguda, i es van trobar alhora estrangers en tots els països amb els quals confrontaven.

En canvi succeeix, amb més freqüència, que altres tenen dues ciutadaniaes juntes.

La raó d'aquesta anormalitat és, per exemple, que els Tractats signats per Alemanya i els de Polònia, per a regular l'indigenat, parteixen de la base de la residència habitual, i els d'Hongria i Àustria de la possessió d'una ciutadania antiga, que fan base de la nova.

Un habitant de Fiume, per raó dels signats entre Itàlia i els nous països, es pot trobar essent per a uns austríac i per als altres italià; i un alemany resident a Txecoslovàquia, pot tenir tres condicions: la que resulta de la residència habitual, la que resulta de la seva filiació i la que pervé del fet del seu neixement.

Aquests problemes, de derivacions verament complicades i de difícil resolució, que va motivar l'any 1922 una reunió, i Convenció, de Roma entre els governs interessats, encara no en vigència per no haver estat ratificada per tots ells, és un problema que als catalans no ens afecta; un moment hi hagué que Catalunya s'anava a veure embolcallada en una qüestió anàloga, per la desconsiderada i absorbent voracitat dels polítics centralistes; però l'en va salvar la morosa persuasió de la llavois reina regent d'Espanya donya Maria Cristina d'Habsburg, a la qual, per aquest motiu, li haura de retre sempre l'homenatge de la seva gratitud. L'interès català hi és sols indirecte, i prové de què la solució que fan seva els Estats d'espirit més jurídic, és igual a la que tenien estatuides les lleis catalanes; les Corts de Barcelona de 1520, emancipant-se del criteri llavors corrent, d'imposar la territorialitat sobre la racialitat, consagraren el principi de què la ciutadania s'estenia als *originàris e nadius*, és a dir, als que encara que no haguessin nascut a Catalunya, eren fills de catalans, i les de 1534 repetiren que ho eren els *fills d'aquells, encara que no sien nats en terra catalana*. Interès platònic, però no del tot mancat de fonament, perquè demostra el valor d'actualitat de les lleis nostrades; tant com aquell article del vigent Codi civil suec que condemna l'abús legal en nom de la llei, principi essencial del règim jurídic català; com l'acord del congrés de juristes catòlics de França, que, per a solidar la família, preconitzà fa un parell d'anys, la necessitat d'unes lleis successories de tendència igual a la dels nostres heretaments; i com el de l'organisme de la Societat de Nacions, que l'any passat adoptava per model el Consolat de Mar, per a redactar l'Estatut de la marina mercant.

El problema de la llengua i cultura

Els problemes de llengua i de cultura varen ésser tractats d'una manera tan exemplar com simple, que consistí en no teoritzar, sinó en demostrar amb fets, que són superables en essent que hi ha bona voluntat.

El dret a les escoles, el de dirigir-se a les autoritats i a les oficines burocràtiques en la llengua de la pròpia nacionalitat, el del bilingüisme o trilingüisme oficial, el de propulsar la cultura en estudis superiors, no mereixen ja, a l'Europa central, entretenir el temps, perquè estan amplemment legalitzats. Els avantatges de multiplicar les facilitats d'estudi són reconegudes a favor de totes les cultures fins on cap interès pràctic sembla que puguin tenir; a Noruega, per exemple, a l'Universitat d'Oslo, s'hi professen cursos de llengua catalana a base de la gramàtica de Pompeu Fabra; i molt més impulsades són les d'aquelles que afecten a agrupaments que conviuen dintre el territori, com a Praga, on al costat de l'Universitat txeca n'hi ha una d'alemanya, o a Brno, on l'escola politècnica és en dues llengües.

Per aquest motiu, l'interès de les qüestions de llengua i cultura queda concentrat en el de conèixer la més perfecta manera d'articular-les, i a la sessió primera que el Congrés hi dedicà, va ésser invitat a explicar el mecanisme de la llei d'Estònia el Dr. Werner Hasselblatt, diputat alemany del Parlament estonià, que era precisament el seu autor.

Comportaria un temps excessiu endinsar-se pel seu articulat; més, és de naturalesa que serà suficient donar una idea de la seva gestació i de les seves bases.

Quan el Govern d'Estònia va resoldre posar mans a l'obra, cridà uns quants homes significats dels agrupaments nacionals rus i alemany, que té dintre el territori, i els va manifestar que havent decidit promulgar una llei de convivència, els pregava que ells mateixos en redactessin el projecte. L'escollit va ésser l'esmentat Dr. Hasselblatt. Discutit entre'ls invitats, el projecte que aquest senyor va presentar i sotmès a les aprovacions i consultes escaients, va ésser sancionat com Llei.

I heus aquí quin és, esquemàticament el seu contingut.

L'agrupament nacional, fa un cens dels ciutadans que el formen, sense cap intervenció del govern; completades les llistes, els que hi són inscrits, per sufragi directe, elegeixen una junta o comitè de representants, els quals, mentre dura el seu mandat, són les seves autoritats culturals; obren escoles i organismes, els regulen lliurement. Nomenen i separen els professors, decideixen amb incontrolades facultats tots els incidents que hi atanyen i les administren; les despeses són cobertes pel que

voluntariament paguen els membres de la minoria i el dèficit és cobert anualment per l'Estat i pels Ajuntaments que estan obligats a pagar una quota proporcional prefixada per la llei; l'intervenció de l'estat es redueix a pagar. Tan ampli és el seu esperit, que en veure-se-la acceptada, els redactors sollicitaren una assegurança. Podia succeir que, amb el temps, una votació posés les facultats del Comitè en mans bolxevitzants, o que, sense caure-hi, algún govern hostil inventés el pretext de què hi eren per a imposar-los restriccions, i per a evitar-ho, demanaren que l'Estat designés un representant seu perquè formés part del Comitè en concepte d'*observer*; és a dir, no perquè hi fes l'inconfessable paper d'espia, sinó el de testimoni de l'honorabilitat en l'aplicació. I aquesta és l'organització a Estònia: la d'un estat que, en lloc de donar a ses nacionalitats diferenciades llibertat cultural, els la garantitza amb l'assegurança que li demanen, i els en paga les despeses.

L'aplicació de la llei d'Estònia

Aquesta llei té un parell d'anys de vida i per la seva categoria pot ésser ja estudiada en l'exemplaritat de l'experiència, ensenyant, per de prompte, dues coses cabdals: que una disposició legal és lletra morta si no és vivificada per l'espiritual acceptació dels que l'han d'aplicar, i que, en canvi, si compta per endavant amb el seu entusiasme, té una fecunditat que sorprèn els mateixos que n'esperaven positius resultats. Una vegada més la realitat de la vida, mostra com és encertat aquell principi del dret català, tan gelosament lloat pels nostres juriconsults, com incomprés pels règims civils de tradició absolutista, segons el qual, la llei deixa d'obligar, en essent que és rebutjada en l'aplicació pràctica pels que l'haurien d'aplicar; és a dir, així que li falta l'espiritual adhesió dels legislats.

El Comité de l'agrupament alemany ha publicat fa poc el *rapport* d'un dels seus membres, el Dr. Meyer sobre els resultats obtinguts en l'aplicació, i en resum consignà els següents:

El primer és que els fets han destruït els pessimismes dels seus adversaris, segons els quals el cens minoritari es desfaria, així que es comencessin a cobrar quotes de contribució, perquè les quotes han estat cobrades, i no hi ha hagut queixes; el resultat de la cobrança ascendeix al 83 per 100 de la quantitat pressupostada; i on hi ha hagut dificultat, no ha estat en els particulars, sinó en alguns municipis, entre ells el de Reval.

El montant de les quantitats percebudes, pel Comité, pels diversos conceptes de contribucions i subvencions oficials, ascendeix a sis milions de marcs d'Estònia. El

doctor Meyer fa notar el valor de la recaptació, perquè, per una d'aquestes imprevisions, inexplicables, el cobrament es va fer, al temps en què era exigit també, un dels impostos de l'Estat. En el que es refereix a l'utilització, el guany ha consistit, a més de sostenir la xarxa d'Escoles de diversa categoria, en obrir-ne una de biblioteques públiques, i en organitzar cursets monogràfics, a Reval, i a Dorpart, confiats, en part, a professors estrangers: uns cursets i unes biblioteques que recorden bastant els de l'avui dissolta Mancomunitat de Catalunya.

Les normes de relació amb l'Estat

L'altre problema, atanyent a les normes de relació de les nacionalitats minoritàries amb l'Estat, va ésser tractat d'una manera semblant al de la llengua i cultura.

El Congrés es va fer seva la proposta, repetidament planejada per l'Unió interparlamentària d'Europa, sobre la qüestió, completant-la amb les normes estatuïdes per la *International Law Association*.

L'essència d'aquestes normes, consisteix en supeditar les fórmules a l'efectivitat de la solució; ço és: a assegurar l'harmonia de la convivència, basant-la en la satisfacció de les necessitats del més dèbil, que és, en aquest cas, la nacionalitat minoritària sense més armes que les d'ordre espiritual, enfront de l'Estat que té, a la seva mà, la força.

La norma primera és que la relació entre els dos, s'ha d'establir segons els principis que són fonament dels comitès paritaris; i estatueix que en tractar les qüestions derivades del problema, no s'han de considerar col·locats Estat i nació minoritària en la posició de superior i inferior, sinó d'igual a igual, amb idèntica categoria i drets, l'un que l'altre.

La segona, és que les sessions que celebrin els respectius representants, les actes que signin i la documentació, han d'ésser públiques; ço és, que cada una de les parts, amb independència de l'altre, té reconegut el dret de donar-les a la publicitat, com a condició necessària per a la seva validesa.

I la tercera, que són considerades anticipadament nul·les i sense cap eficàcia, les renúncies que facin els representants de la nacionalitat, en tot allò que contradigui les aspiracions cabdals de l'opinió nacional que representen.

Articulant aquestes tres bases, entre si, queda estatuït un règim en el qual les falses solucions hi són fracassades per endavant.

Un projecte de llei d'aquestes normes

Aquest problema de les normes de relació de les nacionalitats minoritàries amb l'Estat, per ésser cabdal, havia ja anteriorment motivat un seguit de treballs encaminats a solucionar-lo, especialment per la ja diverses vegades esmentada Unió de les Associacions per la Societat de Nacions, que tenia encàrrec fet a un ponent, el Prof. Van Overbeke, que redactés un projecte de llei regulador de la matèria. Aquest projecte va ésser presentat, discutit i finalment aprovat per una comissió mixta, reunida a Salzburg a finals del passat Setembre, i avui, imprés, està a l'abast de qui el vulgui conèixer.

Les seves bases són essencialment les mateixes que les aprovades pel Congrés minoritari, però, a causa principalment de l'intervenció d'alguns delegats italians, té amb ell, la diferència de què sols és aplicable a les minories prèviament reconegudes per un tractat o per una declaració oficial de l'Estat; les votacions que va motivar la discussió dels seus 40 articles, foren tan empenyades, que es dóna el cas d'ésser aprovada aquesta restrictiva orientació, per un sol vot de majoria; i això li resta malaguanyadament força, fins el punt de què, en ésser aprovat, la delegació polonesa, la txeco-slovaca, la de Rumania i una part de la d'Itàlia, feren una declaració global de refús, dient que sols podien considerar acceptable un projecte que garantís el dret de les minories de raça, llengua o religió, prescindint de declaracions prèvies de l'Estat al qual pertanyin.

Salvant la restricció esmentada, el projecte és altament simptomàtic: ho ensenya, sense entrar en l'articulat, el seu preàmbul, o, com es diria aquí, l'exposició de motius que l'encapcala, perquè dóna a conèixer clarament quin esperit hi ha Europa endins sobre la qüestió. Les paraules amb què comença són aquestes: atès que l'eficaç protecció de les minories de raça, de religió o de llengua, és indispensable per a assegurar i mantenir la pau del món...

La Societat de Nacions

L'anar encaminat l'estudi de tots aquest problemes, els acords que en derivaren, i els treballs complementaris que estan endegats, a redactar un Estatut per a la Societat de Nacions, dóna per si sol idea de quin és l'esperit que hi predomina.

Si Europa està lassa, esfereïda, famèlica de repòs, pels dolors que li ha produït la guerra, sols una plena inconsciència pot imaginar que els homes, sobre els quals pesa la responsabilitat de dirigir-la, puguin sentir encara simpatia pels mètodes d'aixafament i de violència per excel·lència bons per abrandar el foc de noves discòrdies.

Senyala, però, de manera més concreta la seva posició d'ànim, l'esdevingut precisament amb aquest Congrés de nacionalitats. En iniciar-se els primers preparatius per a dur-lo a terme, la Societat de Nacions, a fi de donar a conèixer la seva actitud, va encarregar a un de sos membres, una ponència sobre les directrius de l'iniciativa: per a evitar el perill de què el designat pogués parlar en un sentit massa subjectiu, l'encarregà al representant d'un país americà, el Sr. Mello-Franco, delegat del Brasil, i aquest va donar la sorpresa d'emetre un parer protocolari, en el qual, en resum, deia que el Tractat de Versalles no preveia la qüestió, i que, per tant, se n'havia de prescindir.

Immediatament, un dels membres de major relleu de la Comissió de minories de la Societat, el professor anglès Mr. Murray Gilbert, va rebatre els arguments del Sr. Mello-Franco, i al cap de poc temps, aquest senyor no era a la Societat de Nacions, perquè es suscitava amb el Brasil la qüestió de la seva retirada.

En reunir-se, mesos després, el Congrés, el seu secretariat era instal·lat en el mateix edifici en el qual ho està el del Consell de la Societat durant els períodes de sessió; i la Societat trametia un delegat oficial a les seves sessions, per a demostrar públicament quina posició prenia envers ell, i conèixer els acords, saltant per sobre dels formulismes, en el mateix moment en que s'anaven prenent. El delegat era el President de la seva Comissió de minories, Sr. Colban.

L'estat de l'opinió

L'estat d'opinió sorgit al volt d'aquests fets, s'endevina a través de les manifestacions de la premsa dels països en els quals pot expressar el seu parer i, és tan diàfan, que queda resumit, sense necessitat de recollir els seus fragments, amb sols citar algunes de les seves particularitats.

I és la primera, que les mostres d'aprovació més expressives, no sortiren pas dels periòdics influïts per les diverses nacionalitats minoritàries, sinó dels deslligats d'elles, com el *Czas* de Lemberg, el *Narodni Dnvnik* o la *Prager Presse*, òrgan del nacionalisme txec, editat a Praga.

És altre, que on l'aquiescència ha tingut major esclat, ha estat en la premsa alemanya, on s'hi han trobat coincidint els periòdics de tots els partits, des de l'extrema dreta als d'extrema esquerra, des del *Deutschen Tageszeitung* al *Votwürts*, amb intervencions d'informació personal d'homes com el conegut diputat socialista Breitscheid que assistí a les sessions del Congrés.

Altres, que l'aplaudiment no ha quedat circumscrit a la dels països en els quals la qüestió minoritària té major actualitat, sinó que s'ha estès amb insistència en els que són deslligats, com Holanda, Suècia, l'Argentina, Suïssa, Anglaterra. *The Times* encapçalava un dels articles que hi ha dedicat, amb els mots: *És la reconciliació d'Europa*, i aquest to és, amb poc matís de diferència, el del *Journal de Genève*.

El més interessant, però, de tot el que aquest Congrés ha suscitat, és un gest de Mussolini, altament significatiu, perquè posa de relleu, alhora, la seva innegable superioritat com home d'Estat, i la força del moviment.

Un redactor de la *Deutschen Allgemeinen Zeitung* li va sol·licitar una entrevista sobre el tema, i Mussolini li digué que era indiscutible el dret de les minories, però, que igualment ho era el de la majoria, i que ell s'atenia al majoritari, perquè malgrat tot el que s'ha dit, era demòcrata, i a Itàlia, la majoria no eren els eslovens (els habitants dels territoris que Itàlia s'ha incorporat per a situar ses fronteres), sinó els italians.

Vingué mentrestant l'entrada en vigència, a Itàlia, de les anomenades lleis de seguretat de l'Estat, i va ésser empresonat el diputat Josep Wilfan, de la minoria eslovena, que no figura, per tant, en la llista dels feixistes. Wilfan va ésser el president del Congrés minoritari, i ho és del Comitè dels agrupaments nacionals que hi concorregueren, que està portant a terme els treballs endegats; i l'endemà, en arribar a Mussolini la notícia de la detenció, el feu posar en llibertat per ordre personal seva. Quan a Belgrad, el dia següent, finia una sessió de protesta al Parlament amb una manifestació al carrer presidida per diputats de tots els grups parlamentaris, quan se n'organitzaven a alguns dels països centrals i començaven les intervencions dels nuclis que es reuniren a Ginebra, feia hores que havia estat alliberat, i esclouïa l'incident amb un telegrama en el qual hi era publicada l'intervenció del Duce.

L'Europa que ve

A ningú ha d'estranyar aquest gest, tractant-se d'un home que ha demostrat les qualitats de Mussolini, ni l'actitud de la Societat de Nacions, ni l'atenció de la premsa, especialment de l'anglesa, perquè no són més que llavors de la posició que està prenent Europa i de l'ambient que hi domina.

Heus aquí una petita mostra de les seves vibracions. En una sola desena del passat agost, coincidiren a Ginebra, una de les reunions del Congrés de la Pau, el meeting central de les Lligues internacionals femenines per la Pau, una reunió general

del Rotary club, les conferències de les Associacions per la Societat de Nacions i el Congrés de nacionalitats minoritàries.

Totes aquestes iniciatives deslligades entre si, amb orígens i espadiment diversos, són expressió del mateix esperit i tenen essencialment els mateixos procediments i finalitat que el Congrés de la Pan-Europa, que es celebrà al cap de poc de temps a Viena i i de les reunions periòdiques de l'Assemblea interparlamentària. La finalitat consisteix en assegurar una pau estable, per medi de la pacificació dels esperits, i els procediments d'actuació, en no aparèixer en públic sense retre un explícit homenatge de respecte al que caracteritza les diferenciacions, i fer remarcable la companyonia dels que ahir eren separats pels antagonismes dels odis nacionals, diferències de llengua, de religió, o d'ambicions de predomini.

En el meeting de les Lligues internacionals femenines, presidit pel Rector de la Universitat de Ginebra, membre de la Comissió de Mandats de la Societat de Nacions, els tres discursos foren un en anglés, l'altre en francès i el tercer en alemany: era en els dies en què a París xiulaven les caravanes de turistes ianquis, i va prendre-hi part la Presidenta de les Lligues nord-americana, la Sra. Jane Adams, al costat de la representació de les de França; al Congrés de nacionalitats minoritàries hi treballaven junts la delegació jueva i dos sacerdots catòlics; al Rotary Club tant s'hi fan els parlaments en anglès o en eslau, com en català; al Congrés de la Pan-Europa, s'abraçaren entre frenètics aplaudiments el cap de la joventut francesa amb el de l'alemanya; a les conferències de les Associacions per la Societat de Nacions, el Professor Ruysen, en donava dues, a l'Universitat, i al Secretariat, proclamant la necessitat d'atendre els ideals de les nacions minoritàries.

Els Estats Units s'han retirat d'Europa dient que després d'haver-hi intervingut han vist que la guerra europea no va ésser més que una guerra civil, i Europa no sols va donant proves repetides d'haver-s'en convencut, sinó que amb fets, està coincidint, a l'avençada, amb aquesta Pastoral col·lectiva dels Bisbes nord-americans, que en parlar de la dictadura de Calles, exalten la fermesa dels catòlics mexicans en ésser heròics defensors dels drets de l'home.

S'ha pogut constatar arreu, després de la guerra, un enfervoriment de religiositat; en l'ordre públic aquest creixement es tradueix en un més efectiu predomini, dins les normes de relació i de govern, d'aquella virtut que en la doctrina cristiana es anomenada la major de totes: la caritat.

L'Europa que ve, ennoblida pel sofriment, està saturada de respecte als furs de la dignitat humana, i al primer i cabdal d'ells, la llibertat d'esperit, sense la qual li és impossible la reconstitució, perquè sense ella no hi ha estímulo. El to d'aquesta Europa el donava ahir Anglaterra quan, per a consolidar la seva hegemonia, ha afranquit els Dominis i derogat les velles restriccions que cohibien l'exercici del catolicisme en el seu territori.

És una Europa que, repetint unes paraules de Nintxix, no s'amaga d'averkonyir-se públicament d'haver confiat en la força, i que s'afanya en assolir la que ha estat perennal essència de l'espiritualitat catalana; aquella que als segles deu i onze, ja conseguia l'unitat del territori català per tractes jurídics, capítols matrimonials i successions, en lloc de confiar-la a la força; la que, amb Ramon Llull, predicava una croada de predicadors, en lloc d'exèrcits; la que preferí un Compromís de Casp a una guerra de dinastia; la que en plena setzena centúria supeditava les prerrogatives dels legisladors a la supremacia del costum contra llei; la que matava els abstracciouismes de les Corts de Cidiz, impeditint l'unificació civil contra les diversitats de la vida real, i en els dies presents ha fet oració predilecta seva aquella que recorda que Montserrat és montanya voltada d'oliveres, signe de pau.

Sembla que estigui arribant l'hora en què l'esperit pairal és cridat a presidir les directrius dels pobles: i per això, no en dupteu, en aquesta Europa que s'atança, Catalunya s'hi trobarà bé.

-«Tendències i regulacions internacionals». *Revista Jurídica de Catalunya*. Any XXXIV, tom XXXIV, març-abril 1928.

Les qüestions matrimonials al Tribunal de la Rota romana

D'uns quants anys ensà ha pres consistència l'opinió de que el tribunal de la Rota romana, havia dulcificat la seva antiga intransigència sobre l'indisolubilitat del matrimoni, decantant-se cap a una major lentitud de jutjament.

El primer dia del passat octubre, va ésser celebrada solemniament al Vaticà l'obertura de l'any jurídic de l'alt Tribunal, i amb aquesta ocasió Monsenyor Massimo Massimi, el seu Degà, va dirigir una alocució a Sa Santetat dedicada molt especialment a fixar la posició romana sobre les qüestions matrimonials.

La categoria de qui la pronunciava, i l'acte en la qual va ésser dita, li donen una especial autoritat, i per aquest motiu son d'interés innegable les seves paraules que en sa part més interessant diuen com segueix:

"L'any jurídic que tancaven al promitjar el passat agost, va ésser, per al nostre Tribunal, de singular relleu, i la premsa de tot el mon es va ocupar de les seves decisions.

L'extraordinari interés amb que les seguí l'opinió pública, no era basat en el fet que les qüestions que va fallar tinguessin una atraient novetat, o haguessin estat debatudes en desacostumada forma, sinó a la condició dels pledejants, que pel seu relleu social atreïan la general atenció: una atenció, certament, poc benèvola i fàcil a la sospita. D'aquí en varen néixer massa sovint, crítiques i protestes, en les quals se'ns acusava de judicar causes matrimonials de gents acatòliques, entrant en camins que'ns eran vedats, i d'haver fallat reconeixent la nul·litat del matrimoni, com si haguessim renegat ja de considerar-lo indisoluble.

Aitals acusacions. Però, eran del tot mancades de base. Perque, en primer lloc, ningú pot ignorar que l'Església, afirma absolutament -i n'hi ha prou amb llegir el cànon 1960 del codi- el seu dret a entendre en les qüestions matrimonials dels bateijats. Es patent que bastants dels acatòlics no considerant el matrimoni com un Sagrament, opinan que les causes que hi atanyen son de competència de l'Estat, per tan, no'ns pot estranyar la seva oposició als nostres principis. Més també es de tota evidència que aquells acatòlics que recorren a l'autoritat de la Rota, reconeixen, de fet la competència de l'Església, la qual no defuig, pas escoltar-los si la seva demanda li es adreçada, emprant les paraules del cànon 1654, *ad animae praeiudicium avertendum*. Es tracta, en realitat, d'un apropament dels dissidents, a l'Església, que sol preludiar-hi el seu retorn, i per aquest motiu es considerat odiós pels seus correligionaris.

En el que fa referència a la protesta en favor de l'indisolubilitat del matrimoni, sempre ens serà simpàtica, perque ningú n'es més fervent mantenedor que nosaltres. Aquelles veus que ens haurian de semblar estranyes venint d'on impera'l divorci, son per nosaltres estimades com una volguda expressió de l'esperit naturalment cristià i catòlic. Sí, però, el matrimoni no es pot anul·lar, pot ben ésser nul de bon comensament. Quines sian les causes de nul·litat, ho expressa'l Codi, i tothom pot formar-se complet judici. A elles ens atenem, motivant-hi llargament les nostres sentències, en quan al dret, i en quan al fet. Per aquest motiu l'única i sòlida resposta que donem a les demandes que, de tan diverses parts, ens pervenen, es la publicació de les sentències que poden tenir públic interés, al Botlletí la Santa Seu.

Ni son tampoc cap privilegi dels rics, les canses que jutjent nostre Tribunal, perque als pobres els hi es atorgada una gratuïtat que'ls dispensa fins i tot de les

despeses oneroses, incluint-hi les d'impremta satisfetes per la Santa Seu, amb els drets ben moderats que pagan els rics que hi acudeixen, i que, per cert, queden amb aquest esmersament gaire bé absorvits del tot. Durant l'any jurídic passat, la Rota ha pronunciat *cinquanta cinc* sentències definitives, de les quals *quaranta cinc* correspongueren a causes matrimoniales. La sentència ha estat favorable al demandant solsament en *vintivuit*, i fixant-se en la divisió en causes gratuïtes o de pagament, el percentatge de les quals es gaire bé igual, resulta que el de les sentències favorables entre les dels pobres no es inferior al de les dels rics.

La llibertat d' associació i el dret associacional d'adquirir immobles

A iniciativa del diputat francès M. Groussau, nombre de membres del Parlament de França, hi han presentat una proposició que tendeix a derogar els preceptes de les lleis contraries a restabliment de les congregacions religioses en territori de la República.

Les seves finalitats capdals son, legalitzar-les-hi la capacitat civil, i subjectar-les al règim comú francès d'associacions.

El projecte ha estat combatut pels elements que encara simpatitzen amb la vella política de Combes, i per altre nucli que hi ha presentat especialment l'objecció de si prosperava, la propietat tornaria a caure estancada en mans mortes.

A aquesta objecció, els autors del projecte, hi han oposat el següent raonament:

“El suposat perill de les mans mortes, no ha estat pas obstacle per a reconèixer la plena capacitat als sindicats, i, per tan no's pot invocar amb relació a altres associacions. S'anomenen béns de ma morta, aquells que no solen canviar sovint de propietari, i seria absolutament pueril d'alarmar-se del possible creixement del patrimoni associacional, quan hom pot midir l'importància dels béns que pertanyen a l'Estat, als departaments, als municipis, als establiments públics, als d'utilitat pública, i, sobretot, a les societats comercials i civils, industrials i financeres, i a les companyies d'assegurament. La ben petita part de béns anomenats de ma morta que podrien adquirir les associacions, i que servirian per a la ciència l'educació, la moralització, el patriotisme, la pública sanitat, els esports, etc., seriar una riquesa ben esmerçada i per demés feconda.

No's pot oblidar, d'altre part, que'ls esmentats béns de ma morta, son carregats amb una taxa especial que han de pagar anyalment, per a compensar els drets de traspàs que no arriban a motivar”.

Deixant de banda altres consideracions que sugereix aquest paràgraf, que indubtablement representa el dret de demà, bo serà notar en aquestes pàgines, que, a la fi, representà'l retorn a la solució clàssica catalana o sigui a la llibertat d'adquisició compensada pel pagament anyal d'una fracció alíquota dels drets que motivaria'l seu traspàs en el terme prudencial d'anys en que s'acostuman a movilitzar les finques en el lloc on radica la discutida.

En el que fa referència a l'aplicació del dret comú, a les associacions o congregacions religioses, l'esposició de motius del projecte a notar que les lleis d'excepció a les quals se les sotmet avui, a més de contradir els principis generals de dret, estan en desacort amb les normes que regulen les relacions entre l'Església i l'Estat.

L'article primer de la proposició, que's el fonamental, els hi atorga plena personalitat civil, el dret de reclamar en justícia, el d'adquirir, sense necessitat d'autorització, tan a títol gratuït com oneros béns mobles i immobles.

En els següents els hi es atorgat dret d'ensenyar, dins les condicions generals de les lleis franceses.

La Convenció entre Hongria i Romania, sobre qüestions de procediment

Hongria i Romania, als últims dies de l'any 1925, feren registrar al Secretariat de la Societat de Nacions, una Convenció reguladora de tramitacions processals relatives al dret privat, que, poc temps abans havian signat, inspirant-se en l'esperit i les tendències que la Societat de Nacions simbolitza. Aquesta particularitat, per sí sola la faria especialment interessant, si no ho resultes ja per la simplificació ben remarcable que estatueix en les matèries que regula.

El seu art. 1r diu així: "els ciutadans de cada una de les Altes Parts convingudes, estaràn autoritzats per a reivindicar i defensar els seus drets, davant dels tribunals de l'altre Part, i els tribunals de cada una de dites Parts, els atorgaran, en aquesta matèria, un tracte d'igualtat, amb el dels seus ciutadans propis.

En els falliments declarats en el territori d'una de les Parts, els creditors ciutadans de l'altre, seràn completament assimilats als propis".

Aquest article representa una declaració previa, sense la qual esdevindrian mancats de fonament els que formen el cos de la Convenció.

També el segon, encara que avensí un pas més, i per cert, d'innegable transcendència, ve a ésser com una altre base preparatoria. En ell les Parts convingudes es comprometen a aplicar mutuament el procediment civil estatuit per la Convenció

Internacional de La Haya de 17 de juliol de 1905, que té per finalitat simplificar-lo, unificant els dels diversos territoris. Aquesta unificació es completa a l'art. 3r en el qual els dos Estats convinguts es comprometen a aplicar mutuament també, les normes estatuides per altre Convenció de l'Haya de 12 de juny de 1902, en el que's refereix a qüestions relatives a la tutoria dels menors, al matrimoni, als conflictes provinents del divorci i separació de cossos, i a l'interdicció.

Per l'art. Cinquè ambdues Altes Parts es comprometen a lliurar-se recíprocament, les successions mobiliaries dels seus ciutadans morts en territori propi, per a que siguin resoltes pels tribunals dels del territori del causant.

Els tribunals de l'Estat en el qual aquest hagi mort, per disposició de l'art. sisè quedaran obligats, a certificar la seva defunció, a prendre les mesures necessaries per a salvaguardar els béns i, especialment, a inventariar-los, aixís com a sagellar-los judicialment, o dipositar-los si convingués, i, si els interessats ho sol·liciten, ho haurà de fer segons la llei de la qual causant era ciutadà.

En el cas en que hi hagi, a la successió, llegataris o creditors ciutadans de l'Estat en el territori del qual la seva mort ocorregué, els seus tribunals, podran retenir la part de l'herència necessaria per a cubrir els seus crèdits fins a tant que'ls del seu país d'origen hagin resolt les qüestions derivades de la successió; i a aquest efecte estatueixen que les peticions de retenció hauran d'ésser presentades pels esmentats creditors o llegataris dins els tres mesos posteriors a la mort. A fi de garantir la legalitat i l'efectivitat de les mesures preses pel tribunal del lloc de la defunció, l'art. seté estatueix que, en essent que esdevingui, en donarà coneixement a l'autoritat diplomàtica o consular de l'Estat del qual el causant era ciutadà, que visqui dins el municipi, o dins el municipi menys allunyat, a fi que, si es possible, presenciï com son portades a cap les mesures de prevenció i assegurament.

Recíprocament, per l'art. vuité, si dins els tres mesos de la defunció, els hereus, essent ciutadans del territori en el qual la mort ha ocorregut, demanen que la successió sigui legalitzada pels seus tribunals, els de l'Estat del qual era ciutadà el causant esdevenen incompetents, i s'han d'inhibir a favor d'ells. Per l'art. 10. quedaran exempts de la necessitat de legalització diplomàtica o consular els documents dels tribunals, o dels organismes ministerials dels respectius Estats, relatius a la successió, que hagin d'ésser tramesos als tribunals de l'altre Part, i queda establert que la legalització dels notarians, i dels provinents dels funcionaris adscrits a l'administració de justícia, consistirà en la signatura i segell d'una autoritat judicial del seu territori; aixís com també que els actes

legalitzats per una autoritat judicial, no ho hauràn d'ésser novament per la de l'altre territori.

Per l'art. 11, els litigis derivats de la legitimació dels fills, encara que incoats pels seus hereus o els dels pares, seràn de competència dels tribunals de l'Estat del pare, i els seus jutjaments tindran en el territori de l'altre Estat, igual força que en el propi.

També, per l'art. 19, les qüestions relatives a l'adopció seran de competència del tribunal de Estat de l'adoptant; però si les lleis del de l'adoptat exigeixen, per a l'efectivitat de l'adopció, determinats requisits que les de l'adoptant no prevenen, els hauràn de complimentar, i amb aquesta prevenció, les sentències dels tribunals d'un Estat tindran força d'aplicació en els territoris de l'altre sense que per a assolir-la s'hagin de subjectar a cap nova i especial formalitat.

Per l'art. 13, cada any, el govern de cada un dels Estats, lliurarà a l'altre, un certificat de de les actes, de naixements, matrimonis, defuncions i legitimacions, dels seus ciutadans, inscrits en els registres propis.

El mateix art, regula'l cas en que un particular demani, a l'avansada un certificat d'alguna d'aquestes actes, estatuint sa complerta gratuïtat si'l demandant es pobre.

Es innecessari posar de relleu les aventatges que comporta aquesta Convenció als ciutadans dels dos Estats convinguts, quan no, per la simplificació de tràmits que's venen obligats a complimentar els d'altres territoris, en semblants avinenteses.

Un decret de I. P. a Iugoeslavia

El ministre de Instrucció Pública de Iugoeslavia, Dr. Konanoudi, ha publicat fa poc un decret relatiu a l'ensenyament en les escoles primàries que diu com segueix:

A la Batchka, al Banat i a la Baranya, son alguna vegada, mal interpretades les circulars del ministeri d'Instrucció Pública, relatives a l'admissió d'alumnes en els cursos de les llengües no-eslaves, de les escoles primàries.

Hi succeeix, en efecte, que a pretext de que'l nom del pare d'un alumne que deriva lingüísticament d'una arrel eslava, es inscrit en els cursos servis, encara que els seus pares no siguin eslaus i que ell mateix no compregui la llengua servia, la qual cosa resulta un greu perjudici de l'ensenyament, i es contraria als seus drets”.

“Aquests mancaments, encara que no siguin en gran nombre, esdevenen suficients per a promoure reclamacions, in un inútil malestar, i la sensació de que no son aplicades fidelment les lleis i ordenances escolars que garantitzen a les minories, a més de l'ensenyament en sa pròpia llengua; la lliure expansió de la seva peculiar

cultura. Per aquest motiu, en virtut del que prescriu l'art. 54 de la llei reguladora de l'ensenyament primari, ordeno, que per a l'inscripció dels alumnes a les classes magyars, alemanyes i rumanes de la Batchka, el Banat, i la Baranya, ha d'ésser presa en consideració, a més de la seva nacionalitat, i la llengua que parlan, la voluntat dels seus pares”.

“Els directors de les escoles estàn obligats, a complir aquest Decret, en realitzar les inscripcions al·ludides, a fi que, en el successiu no's produeixi cap nou malentes susceptible de provocar justificades reclamacions i malestars”.

-«El poble i els estats. Una exhibició dels soviets». *La paraula cristiana*. Número 48, desembre de 1928.

El dia 15 del proppassat octubre va ésser clausurada l'Exposició de la Premsa, de Colònia, que havia estat oberta d'ençà del mes de maig.

Una Exposició no pot ésser estudiada sense dedicar-hi un temps que ocupa dies llargs, perquè, àdhuc essent monogràfica, com era aquesta, per poc complexa que sigui, cada una de les seves seccions crida prou l'atenció, sota el punt de vista tècnic, per a detenir-s'hi fins a copsar-hi el progrés o el perfeccionament que es proposa exhibir.

Per a qui hi cerca, no obstant, una visió de conjunt, a voltes és suficient córrer-la sense ralentir el pas, en el parell d'hores que deixi lliures un entroncament de trens; i aquesta era una de les maneres més escaients de veure la de Colònia, si no es volia resseguir amb ulls especialitzats, perquè permetia traure'n una impressió sadollada d'ensenyances, amb sols fixar-se en el que més atreia el visitant atrafegat, que no eren els tecnicismes, sinó la presentació que feien, de si mateixos, els Estats de gairebé tot el món civilitzat que hi varen concórrer, ocupant un seguit de pavellons.

L'Exposició era estesa a l'esplanada que hi ha enfront de la supèrba Catedral, a l'altra banda del Rin, a la sortida mateixa d'aquell monumental pont, en què sembla que els seus constructors haguessin volgut manifestar l'esperit de la vella Alemanya.

Contrastant amb les torres guerreresses, les grans estàtues i les evocacions d'una època que ja ha esdevingut històrica, l'Exposició era formada per un vastíssim edifici de maó cru, i de línies sense cap ornament, amb finestres quadriculades, desprovistes de detalls que distreguessin la radical simplicitat de la més moderna concepció arquitectònica, i al seu darrera, entre un cafè a l'aire lliure i un enfilall de petits edificis particulars de les més estridents formes que ha imaginat l'avantguardisme en aplicar-se a l'arquitectura, un jardí flanquejat pels pavellons bastits per a les instal·lacions oficials.

El primer gran palau era destinat als *stands* en què es mostrava el tecnicisme de l'art d'imprimir i compondre un diari, en la seva més ampla accepció, perquè, fins i tot, hi era barrejat el relatiu al transport, amb instal·lacions de companyies navileres, que poc tenien a veure amb l'art periodístic.

Era l'únic lloc en el qual es podien refugiar la sèrie de més o menys noves i ben presentades quincalleries que sempre fan cap a les Exposicions, i per aquest motiu, entre maquinàries, mostres de paper, reclams d'agències telegràfiques i proves de gravador, es veien venedors d'objectes de fantasia, petites botigues de cases de modes, instal·lacions de pisa i parades de mena similar.

Aquest conjunt, que tot i la seva punyent intensitat, semblava que nedés dins les desconcertants proporcions de l'edifici, era animat, de tant en tant, per projeccions de films cinematogràfics, alguns dels quals fins sobtaven el visitant, apareixent-li en el pla de terra, on en temps passats hi hauria trobat un brollador, i altres conreaven la nota sentimental, o estimulante, a l'estil nordamericà, deixant entreveure en ràpida llambregada, una llar doblegada per la misèria, la iniciativa del fill famèlic que promet salvar la família venent diaris, i el final que hom pot suposar, d'un èxit que posava el vailet en els inicis d'una carrera de milionari.

Malgrat aquests tocs, l'evident perfecció de les maquinàries exhibides, i els reclams que s'esforçaven a captivar l'atenció dels visitants, ni la grandiositat de la nau, ni el seu remarcable contingut, l'atreïa com els pavellons oficials, al cap dels quals, amb proporcions doblades a les dels restants, hi apareixia cridanerament el de la Unió de Repúbliques Socialistes de Rússia.

Cada un d'ells, era assenyalat per una alta antena en la qual onejava la bandera de l'Estat respectiu. El visitant, en entrar-hi, sabia, per endavant, amb quin govern s'anava a encarar, i cal dir-ho així, perquè, de fet, no sols els pavellons no contenien més que una instal·lació única, de conjunt, absorvida per l'Estat, sinó que, per aquesta mateixa causa, cada un d'ells reflectia, d'una manera inequívoca, el seu esperit, les seves forces, les seves aspiracions i les seves possibilitats.

Aquest era el gran ensenyament de l'Exposició, i el què li donava un valor, que ultrapassava bona cosa, tots els que segurament s'havien proposat exhibir els seus organitzadors.

Així, per exemple, gairebé tots els països escandinaus, havien concentrat l'interès de la seva instal·lació en varis grans plafons, que n'omplien les parets, i en els quals eren mostrades diverses escenes del transporti repartiment del correu en les

respectives contrades; s'hi veien trens en lluita amb els elements de la naturalesa, serres abruptes, temporals de neu i passos que feien difícils les mars tempestuoses; carters que, per a travessar immenses geleres, havien de passar per ponts penjats i escales de corda, vehicles de matussera construcció remontant pendents difícilíssims, i un seguit de gestes, que al costat de les petites mostres del que aquest correu feia arribar a lloc, semblava que pregonessin la perfecció d'uns serveis que saben vèncer els més difícils obstacles.

Eren l'expressió d'un pacient i ben reïxit esforç per a perfeccionar les seves organitzacions públiques, que és en realitat la nota més característica que els fets mostren en atansar-se a aquells Estats. Són països que cansen poc les agències telegràfiques, i àdhuc les informacions de premsa, perquè no els trasbalsen els problemes que a altres Estats se'ls agreugen de l'un dia a l'altre: han tingut prou traça per a sobreposar-s'hi, amb una majestuosa serenitat que el mateix els permetria legalitzar el separatisme de Suècia i Noruega, que votar una llei de supressió de l'exèrcit a Dinamarca. Les activitats dels governants, bona cosa d'ells, socialistes, van encaminades a donar contentament als governats, a procurar, emprant una frase vulgar, que s'hi trobin bé, i aquest esperit predominava en els seus pavellons.

Anglaterra tenia col·locada, al centre del seu, en el lloc més visible, a la manera de joíell posat per a cridar preferentment l'atenció, una petita màquina d'imprimir a mà, arcaica i rudimentària, curosament conservada, i al seu entorn alguns exemplars dels periòdics que en foren contemporanis, i que al costat de les grans edicions dels actuals, capitanejades per les del *The Times*, mostraven, d'una manera gràfica, els fonaments de l'actual supremacia anglesa. La instal·lació constituïa, en conjunt, una apologia del treball i de la llibertat, com generadors de la potència d'un país.

Essent Anglaterra l'Imperi de més efectiva influència en el món civilitzat, la llengua del qual és la primera en diversos continents, l'Estat no havia trobat títols de noblesa més escaients per a exhibir-se, que els d'una màquina que testimoniava el seu secular esforç per a difondre la publicitat, la crítica, l'expansió del pensament, i el respecte a la iniciativa privada, sense el més petit detall que fes entrar pels ulls l'àrea territorial del seu predomini, ni les zones a les quals, espiritualment, l'estenia; com si hagués volgut remarcar que considerava menyspreable l'ajut de qualsevulla força que no consistís en els dos aglutinants susdits. Els mètodes de govern anglesos sempre han tingut per característica la persistència en l'ideal de consolidar la preponderància del seu comerç on sigui que hi ha matèria apta per a estendre-l'hi, i aquesta superioritat és una

planta que no pot florir sense un gran respecte a les llibertats privades, sense la gran iniciativa d'actuació que presuposa, i sense l'amistat o la simpatia de propis i estranys, que sols s'aconsegueix extremant el respecte envers tota manifestació de vida que sigui simplement tolerable. Qui suprimeixi aquesta orientació, substituint-la per qualsevulla de les que tenen el do de glaçar els entusiasmes dels pobles malferint-los l'esperit, no es podrà explicar la seva història, ni la seva puixança, ni el fet ben alliçonador de què la pugui mantenir, quan han caigut tants altres Imperis que pretenien assolir-la per la imposició forçada.

Al seu costat hi havia el pavelló dels Estats Units, de parets nues, i en el qual era impossible transitar; sols es podia resseguir per un estret passadís que el vorejava de cap a cap, perquè era ocupat gairebé totalment per una rotativa, de proporcions similars a les d'aquestes grans locomotores que la indústria ferroviària moderna ha posat en circulació. La immensa màquina, servida per un reduïdíssim equip d'operaris, funcionava bona part d'hores al dia, i amb el tumult del seu moviment semblava explicar quin era el secret de la seva prosperitat. Amb tot, però, la nota que més hi impressionava era la de la seva despreocupació: les parets estaven com les havien deixat els paletes en bastir-les, el terra corresponia al que pot tenir la quadra d'una fàbrica, i si hi havia algun matis oue en trenqués la cruessa, era el produït pels lubricants en escórrer's fora de les peces de la maquinària ben alimentades.

El visitant, en passar corredor enllà, no tenia ocasió de pensar en cap dels problemes que tan absorvits tenen altres Estats: se li enduia la mirada i la intel·ligència, el que volia dir l'haver arribat al perfeccionament que la rotativa mostrava, i que, per cert, no quedava reduït a qüestions exclusivament mecàniques, perquè la primera cosa que suggeria, era l'enorme nombre de lectors que pressuposava, i, de retop, l'enorme intensitat de les llibertats que donava a entendre, entre les quals havia d'ésser la capdavantera la llibertat d'esperit. Si aquesta llibertat se suprimia, resultaria impossible la rotativa i la immensa prosperitat que representava.

En preguntar-se el visitant per què s'hauria ocorregut als governs escandinaus, i als de Nordamèrica i d'Anglaterra, presentar-se en una Exposició pública precisament en la forma que ho havien fet, tenint a mà els inacabables recursos de que un governant pot disposar, s'havia de rendir a l'evidència que, si havien procedit d'aquella manera i no d'una altra, era perquè la consideraven la més natural i expressiva; i és en va enumerar la fecundíssima sèrie de consideracions que aquesta constatació suggeria a qui la volgués considerar amb desig d'apendre-hi una mica.

Exactament el mateix succeïa amb el pavelló, que es trobava un xic més enllà, d'Itàlia. En poc temps han estat donades, en aquell país, un seguit de veus d'alarma pel descens que en els últims anys assenyala la seva producció literària, les disciplines científiques i, àdhuc, la difusió de la premsa. Els mateixos dies en què era clausurada aquesta Exposició, Mussolini s'havia hagut de decidir a fer comparèixer al seu davant els directors dels diaris que es publiquen en aquella península, per a dir-los, personalment, que el seu conformisme era arribat a un grau que els estava inutilitzant fins per a la missió, que ell considerava primordial, de coadjuvar en les tasques del govern; el descens, desgraciadament, ha assolit una importància que l'ha fet consagrar per una publicitat oficial, i lliga amb perfecte acord amb la instal·lació de Colònia.

La manera que al govern feixista li havia semblat més adequada per a donar idea de la realitat italiana era aquesta. La gran sala netejada d'entrebancs per a servir d'estoig a la rotativa nordamericana, en el pavelló d'Itàlia era subdividida en petits compartiments que anaven conduint el visitant cap al cabdal i més important de tots; i aquest era dedicat a presentar un retrat de la testa de Mussolini, de tamany varies vegades superior al natural: el retrat el mostrava en aquella expressió, prou vulgaritzada, en què apareix fent un esforç per a concentrar totes les seves energies en la mirada; tenia el colorit de les proves fotogràfiques, i la necessitat de fer-lo destacar, havia obligat als instal·ladors a donar un to més fosc encara a les parets i a matar-hi qualsevol relleu que pogués disputar-li la preferència.

Des del moment d'haver-hi entrat, el visitant se sentia subjugat pel to i la disposició de les coses exhibides, i, sobretot, per la mirada obsessionant del retratat, que es produïa de dalt a baix, planant impertorbable sobre tot el que tenia al volt, i era impossible que no sentís les mateixes impressions que feien constatar al propi Mussolini els indesitjables resultats de la incondicional submissió. Els altres pavellons, encara que haguessin suprimit les banderes estatals que els assenyalaven, ningú no els hauria desclassificat; en aquest no es percebia cap rastre de l'inconfusible esperit era el pavelló d'un govern personal, al qual s'ha de subjectar tota manifestació de vida, i del qual dimana la força que ha de realitzar les seves esperances. Suprimint el retrat, el pavelló esdevenia inexplicable per manca de fonament.

Prop d'aquest, s'oferia a la visita el d'Espanya, que com els restants de l'explanada era l'antítesi d'aquest, en el que atany al perill d'ésser desclassificat, perquè era impossible confondre'l amb el de cap altre país. Estava dividit en dos

compartiments. un de reduïdes dimensions que servia de vestíbul, i altre de la màxima capacitat que les parets permetien, al qual el primer servia d'entrada.

Aquest vestíbul estava transformat en un pati andalús amb la corresponent reixa ornada de flors, un brollador al mig, de típiques rajoles, i el seguit de detalls que podien fer enyorar una d'aquelles festes, plenes de vida, en què l'omplen d'alegria, el so de les guitarres, les castanyoles i el cant. Era un petit departament que també, com la nau dels Estats Units, invitava a abstreure's de preocupacions, però amb un procediment ben divers. Per tal que la impressió fos més efectiva, les parets no eren afeixugades amb cansades estadístiques, ni complicades gràfiques de perfeccionament de serveis, sinó amb improvisats anuncis de paper, entre els quals figurava el del macer municipal de l'Exposició de Barcelona.

La gran sala interior, neta de tot entrebanc. com la dels Estats Units, tenia un aspecte completament divers: l'ocupaven. en tota la seva amplitud, una sèrie de taules, i les seves parets desapareixien sota el magnífic ornament d'uns tapissos de la col·lecció que en posseeix la casa reial espanyola.

El visitant es trobava, de cop i volta, en plena setzena centúria; els cants i la distracció popular que evocava el vestíbul. l'ajudaven a considerar els esplendors de l'antiga monarquia absoluta. que, com el feix avui, era també un totalisme, i tot el que demanava a les seves gents era constància en la submissió. Aquest esperit dominava el pavelló sencer, i s'anava mostrant en els seus detalls.

Les taules eren ocupades fins a vessar, per arreglerats exemplars de tots els periòdics que es publiquen en llengua espanyola arreu del món; una iniciativa privada no hauria reeixit a tenir-los en el curt temps en què es prepara una Exposició; per a obtenir aquell resultat era necessària una acció oficial enèrgica. Començaven els que apareixen a la península, classificats segons la divisió administrativa de províncies, i seguien amb els mateixos rètols, sense cap signe extern que els separés, els que es publiquen a les diverses Repúbliques Sudamericanes, començant per Mèxic i seguint per Nicaragua i Guatemala fins a l'Argentina. La classificació responia també al mateix esperit; no eren ordenats, dins cada taula provincial, per ordre cronològic d'aparició, ni per matèries, sinó pels seus graus d'adhesió al règim imperant, si és que les circumstàncies ho feien possible. Així, el primer diari que s'oferia a la vista era l'òrgan oficiós *La Nación*, el següent era *El Ejército Español*, seguia l'*A B C*, i els més antics, com *El Imparcial* o *La Época*, quedaven en llocs més secundaris. Entre els de Barcelona, figuraven, arreglerats, *La Veu de Catalunya*, amb un exemplar que, en

grans i vistents titulars, reproduïa, en llengua oficial, una nota en què el govern del general Primo de Rivera feia saber al país que cada dia eren majors els entusiasmes per la seva gestió, *La Publicitat* i *La Nau*.

És sabut que els arrenjaments classificats, que per a certs estudis es fan indispensables, estableixen els objectes i els comuniquen la que ha estat anomenada la fredor científica dels museus: l'aspecte estàtic de l'exhibició contrastava amb el dinamisme efectiu o passional dels altres, i conseguia dur el visitant a considerar, més que l'Espanya d'avui, aquella altra Espanya en els dominis de la qual no es ponía el sol. Era un pavelló que deia el mateix que oficialment ha estat repetit prou vegades per a assolir la categoria de doctrina essencial del present règim, o sigui que la força espanyola té l'arrel en l'esperit d'aquells temps.

Enfront de tots aquests pavellons, s'aixecava, isolat i vibrant, el dels Soviets.

El seu interior, a primer cop d'ull, era desconcertant, perquè la disposició dels objectes exposats era la per diàmetre oposada no sols a l'encarcarament de les classificacions, sinó fins i tot al més rudimentari ordre sistemàtic. Els andamiatges, les vitrines, les maquetes, els apilotaments i els sustentacles, s'hi empenyien els uns als altres, sense, aparentment, cap concert; tenien per comú denominador l'heterogeneïtat, i al costat de ben presentades prestatgeries, figuraven sòcols fets amb barrils o amb capses capgirades. L'espai resultava estret per a contenir-los, i penjaven de l'altíssim sostre, que en algun extrem era, de més a més, dividit per una balconada, immenses tires de roba cosida pels dos caps, mogudes a estil de les corretges d'una maquinària, en les quals eren pintades llegendes i escenes al·legòriques, productes i anuncis; barrejant-s'hi, hi giravoltaven llarguíssims espiralls sense fi, uns amb la mateixa finalitat i altres sense més objecte que d'exhibir combinacions superposades de colors estridents; no hi havia pas central, ni corredors rectes, sinó desatançaments que obligaven al visitant a avançar seguint les sinuositats que se li oferien al pas; jovenets, nois i noies, que hi circulaven entre mig, l'invitaven a pendre impresos, li oferien llibres de dades, resums d'història, estadístiques i reproduccions, i encara, des de les balconades interiors, era invitat a fixar l'atenció en algun extrem: ni els bisenfans eren verticals, ni servaven paral·lelisme, ni la seva celeritat era igual; era un conjunt que produïa una impressió desconcertant i eixordadora.

Més per poc que el que la rebia s'hi sabés sobreposar, sota d'aquell aparent caos percebia un doll de vida d'una intensitat tan forta que s'imposava a l'esperit, com cap altra manifestació de l'esplanada. El que l'habitud de judicar segons les maneres usuals

feia aparèixer com un desordre, no era efecte de cap relentiment de forces, sinó, pel contrari, d'un desplegament d'energies que s'embarbussava a causa de la seva mateixa magnitud. La primera prova n'era l'angle destinat a mostrar les publicacions soviètiques, entre les quals no sobresortien les fulles malgirbades, ni els pamflets descuradament impresos, sinó una sèrie de fascicles científics i de revistes i periòdics que sobrepassaven, en bastants aspectes, la presentació de la majoria de molts dels països que no han sofert el capgirament de Rússia. En el punt d'intersecció de les dues naus en què el pavelló es desplegava, es dreçava una escultura que ofería una altra peça de convenciment: representava una figura d'home que amb els peus feixugament afermats a terra, i braços en l'aire, sostenia un pes en forma d'enclusa. Les estàtues guerreres que guardaven simbòlicament les entrades del pont del Rin, estès a poques passes de distància, i les torres dels seus castells, que tan impressionants esdevenien en travessar-lo, davant apareixien febles i gairebé afeminades. Era construïda amb planxes de ferro sense polir, tallades a cop de mall i unides en forma que li dona-va l'aspecte que la imaginació suggereix que donarien les forces de la naturalesa si en produïssin una: tenia tota l'aspror salvatge d'una energia esclatant, que és utilitzada per un esperit brutalment dreturer.

Tot aquest conjunt tenia un punt central, disposat amb tan mestrívol art, que hom s'hi trobava sense adonar-se'n, i acabava fixant-s'hi sense que res, ni ningú, li cridés l'atenció: els bisenfins, inclinats com arbres d'una selva tempestejada, les tires que penjaven del sostre, el sentit dels seus desconcertants moviments, l'enfocament del colós de l'enclusa, les sinuositats inexplicables, hi eren dirigits, i constituint l'eix i el nervi al volt del qual tot el pavelló girava, era expressat per dues maquetes de dimensions tan reduïdes i de presentació tan modesta, que semblaven deixades poc menys que per descuit, com peces sense importància.

Representaven, gràficament, un passat, i com a passat eren tractades, amb el deix amb què el sembrador llança la llavor al camp, a tall de generador indispensable, però utilitzable únicament per a ésser enterrat. El sol fet d'aquesta presentació, podia convèncer que l'aparent esverador caos de primera vista i el materialisme eixarreït amb què es vol manifestar, són obra d'una espiritualitat que, com a pròpia d'homes, pot errar fins a l'inversemblant, però que representa una vivíssima força.

Una de les maquetes, reproduïa una caseta d'humil aparença: la manca d'una paret lateral hi deixava veure l'interior, compost d'una rònega cambra i una cuina que servia de menjador, d'estada i de rebedor alhora; a terra tenia oberta una trapa que,

donant accés a una escala llevadissa, permetia baixar a un soterrani, sense altre respirall que aquesta mateixa entrada; caixons vells, una pila de llenya i alguns sacs amuntegats els uns sobre els altres, cobrien alguns dels seus recons. i una gruixa d'aquesta brutícia que produeix el deixament, hi donaven una sensació repulsiva: els sacs i els caixons estaven, però, disposats de manera que obrien un buit pel qual es podia esmunyir un home arrossegant-se; aquest pas corresponia a un trau obert a la paret, després a uns pams de mina dintre el terror i al final a una cova, sense claror ni altra comunicació a l'exterior, en la qual un operari imprimia unes fulles amb una màquina moguda per ell mateix.

És inútil dir les visions que aquella muda escena suggeria: era un mirall que reflexava els elements que havien fecundat la llavor del bolxevisme, però, per si a algú li resultessin poc visibles encara, la maqueta segona, amb una perifrasi, els la donava a conèixer. Tenia forma circular i constituïa un calendari; uns petits rètols marcaven els mesos, que tenien varis petits gravats col·locats a sota; no hi havia cap altre indicació. Sota el nom *Gener* es veia una escena en què era afusellada una cordada d'homes; sota el *Febrer*, un escamot de policia a cavall, es tirava sobre una multitud de doner i infants; al *Març*, es veia l'horror de les deportacions a Sibèria; en altres, escenes de carnatge, presons o carrers sembrats de cadàvers; cada escena era identificada amb una data al peu, i continuava el descabdellament del simbòlic any, fins a arribar a dues escenes de triomf, en una de les quals es veien els mariners i soldats apoderant-se de l'esquadra. en actitud de folla alegria, i, en altre, aquell home de la cova amagada, proclamant l'alliberació davant una multitud frenètica.

En ésser davant d'aquestes dues gràfiques. es comprenia una lliçó que encara hi ha mentalitats refractàries a comprendre, ço és, que el bolxevisme no hauria existit, si no hagués existit abans el règim tsarista de les darreres dècades; o, en altres termes, que qui fa les revolucions no són els que les executen, sinó els qui les provoquen.

Espanten avui les derivacions del comunisme rus, i pocs són els que s'espantaven que la propietat russa, en plena centúria actual. continués sotmesa a un règim que Catalunya va abolir ja al segle XV per incompatible amb la dignitat humana; s'astoren les cancelleries del cinisme dels dirigents bolxevistes, però no volen veure els antecedents i les concomitàncies que mútuament es toleren, darrera fórmules enguantades; hi ha qui s'escriuix del brutal laïcisme dels Soviets, però no es para a considerar que el que veien de la vora els que el propaguen, era una Església nacional que confonia l'oficialitat amb el servilisme, i pel circumloqui del respecte a l'autoritat

constituïda emparava el règim imperant. Els Soviets han arribat a l'abominació d'utilitzar l'escola per a prostituir els infants, però la literatura russa fa llargs anys que està reflectint el grau de corrupció, impúdicament descarada, que veien practicar les anomenades classes baixes. pels qui, per llur posició social, donaven l'exemple.

Una Exposició, voltada de jardins, on són curiosament llimades les asprors, que es sol recórrer al so d'amables músiques de divertiment, i sobretot, entre un públic internacional, té la virtut d'esborrar les anècdotes, i esquematitza les seves lliçons fins al més alt grau d'objectivitat; i així apareixien. a Colònia, les polítiques i els règims, objectivats, i preferentment el de Rússia.

A través d'ella, el cas rus es convertia en un episodi que confirmava experimentalment, una sèrie de veritats tan antigues com la de la coneguda paràbola del gra que s'asseca, o fructifica, segons la terra que la rep. Les proclames que imprimia l'home amagat en la cova, s'haurien esbravat en una inútil cridòria, és a dir, en una ridícula cridòria, si els vicis contra els quals treballava no haguessin estat una realitat, i, sobretot, no haguessin estat implacablement defensats del poder estant.

És un episodi de la lluita que s'ha reproduït excessiu nombre de vegades, en el curs de la història, entre la set d'ordre i de justícia que sent l'home, i el desordre que vol establir el que es val del poder per a lliurar-se a una deformació.

L'esquema de la Revolució francesa, amb els seus sagnants horrors, el seu culte a la Raó i el seu radicalisme, va ésser el mateix: darrera el rei que tenia per fórmula política "l'Estat sóc jo", malgrat la seva esclatant majestat, el seu successor hagué de fer cèlebre la famosa frase *apres mai le deluge*, i el qui el seguí pujà a la guillotina.

Al centre de la immensa plaça circular que formaven aquests pavellons estatals, hi havia un brollador en el qual s'aixecaven en l'aire un ramell de dolls d'aigua, per a caure i rebotar a terra en mil destriats ruïxims: l'aigua era del Rin proper, uns metres més fonda, i sabent que l'aigua és, en si mateixa, inerta, i no té força per a enlairar-se, ningú s'admirava que brollés furient i anés a anegar extrems que naturalment li eren inaccessibles, perquè tothom hi endevinava a sota les bombes propulsores que li donaven el moviment.

Amb els mateixos ulls veien els visitants l'exhibició xarbotant dels Soviets, i no es podien admirar, perquè també hi endevinaven, a sota, les forces propulsores de l'aparent desordre. Era el desordre d'una energia que, a la fi, romp els discs i les parets que la comprimien, i, per tant, un moviment que per aterrador que fos calia reconèixer natural.

Qualsevol observador podia copsar la conseqüència que els visitants, treien del seu passeig a través dels pavellons, en els comentaris i fins en les banalitats que els posava a flor de llavi, i que, dins la seva mateixa ínfima categoria, tenien la noblesa d'una espontaneïtat, que no sempre avalora més serioses exègesis.

És una conseqüència que expressa molt bé aquell adagi català que diu:

Què fan els infants?

El que veuen fer als grans.

Si s'hagués esculpit en les façanes del rengle de pavellons, en uns hauria tingut el so d'un merescut elogi, en altres el d'un advertiment, i en el dels Soviets el d'una roent lliçó de coses.

-«El projecte de nova Constitució d'Espanya». *El Matí*. Any I, número 54, 25 de juliol de 1929.

Ajuda bastant a comprendre l'abast, i l'esperit, del projecte de nova Constitució d'Espanya, el comparar els seus articles fonamentals, amb les institucions del dret públic pairal, i amb les lleis constitucionals promulgades a Europa després de la guerra, instituint Constitucions noves o modificant-ne d'altres ja existents.

Fent aquesta comparació, encara que sols sigui en el més essencial, no sols es comprèn, amb facilitat, el seu valor objectiu, sinó que s'aconsegueix el resultat més interessant encara, de relacionar el seu text amb el territori, i amb els temps presents.

No obstant, encara que el lector no conegui tots aquests antecedents de judici, pot contribuir a situar-lo perquè el pugui formular, almenys sistemàticament, la següent observació sobre l'article primer del projecte.

Aquest article diu que «Espanya és una nació constituïda en Estat», i seguint les orientacions del modern dret públic, no sols distingeix entre els conceptes d'Estat i Nació, sinó que accepta per a cada un d'ells, el contingut que el dret públic actual els reconeix. Per aquest motiu, acaba dient, l'Estat organitza la nació espanyola en una forma política.

La nació no és creada pels homes, sinó obra de la naturalesa; és una entitat natural, i l'Estat una concepció política; la nació és, doncs, un fet, i una concepció política, en si mateixa no passa d'ésser una teoria, És, de sobrepuig, un fet que té l'arrel i rep la vitalitat de la naturalesa de les coses, i els fets d'aquesta mena poden ésser agradosos al legislador o desagradar-li, però tant en l'un cas com en l'altre, estan per damunt la seva voluntat.

Per fervent que sigui el seu desig de suprimir-los, és impotent per aconseguir-ho, i tant si li faciliten l'aplicació de les seves concepcions polítiques, com si la hi entrebanquen, subsisteixen igualment.

El legislador no té, en relació a ells, més que dos camins a elegir: o els accepta i hi adapta la seva obra, o en prescindeix, i legisla a base d'una ficció; aquella en virtut de la qual suposa que les coses són com a ell li convindria que fossin prescindint de com siguin en realitat.

Tothom que conegui, poc o molt *els fets*, sap que l'article esmentat, és redactat sobre aquesta segona base, i, en conseqüència, tot el que es refereix al projecte, i a totes les seves parts i complements, es conclou en aquesta qüestió prèvia; o el legislador, en discutir-lo i esmenar-lo, manté la ficció bàsica, o la rebutja per a tenir en compte la realitat.

En aquest segon cas, el projecte, per a nosaltres, té el màxim interès que pot assolir un d'aquesta mena; en l'altre, tot el que ens pot inspirar es conclou a veure amb quin retard o precipitació es produeix el resultat que provoca sempre l'esforç encaminat a ofegar una realitat viva, amb una ficció, encara que aquesta sigui sostinguda autoritàriament.

-«El poble i els estats. Punt de vista català sobre el procediment de protecció de les minories nacionals». *La paraula cristiana*. Número 66, juny de 1930.

Algunes incidències de la reunió del Consell de la Societat de Nacions a Madrid i les manifestacions coincidents del Primer ministre anglès Mr. MacDonald donen nova actualitat a la qüestió del procediment de protecció de les minories nacionals, i hi senyalen un remarcable interès per a Catalunya. Per aquest motiu convé de concretar un punt de vista català sobre els seus diferents extrems.

ESTAT ACTUAL DE LA QUESTIÓ

L'estat actual de la qüestió minoritària l'ha resumit amb gran exactitud l'honorable representant de França a la Societat de Nacions, M. Briand, en dues afirmacions: la primera, que "le droit des minorités est sacré", i la segona, que "la Société des Nations, par sa composition et ses règles, est obligée à placer au-dessus de toute con-sideration le respect des souverainetés nationales". Aquests dos principis expressen els fonaments sobre els quals es desenrotlla, al present, el problema minoritari, i tenen de comú que els dos són unànimement reconeguts. Igualment ho és que els drets minoritaris i la sobirania de l'Estat són del tot compatibles.

Si no en fossin, els Tractats que legitimen els drets minoritaris forçosament haurien destruït els Estats que els van reconèixer; cap d'ells no hauria pogut subsistir, perquè els faltaria el nervi vital de la sobirania.

El fet, doncs, que aquests Estats visquin i puguin tenir vida pròspera demostra la compatibilitat d'una manera indiscutible.

Per tant, si de la coordinació dels drets de les minories amb la sobirania de l'Estat, resulta un procediment que, de fet, anul·la les facultats minoritàries, cal reconèixer que en posar-la en pràctica, hom dóna a un dels dos principis un abast superior al que li correspon; perquè de la recta coordinació de dos principis certs no pot derivar la negació d'un d'ells.

La primera cosa, doncs, que cal, en estudiar el procediment, és esbrinar on radica aquest abús i en què consisteix.

LA SOBIRANIA DE L'ESTAT

Al primer cop d'ull, hom veu que l'abús d'interpretació no pot ésser a benefici dels drets minoritaris. No pot ésser-ho, en primer lloc, perquè són drets dels quals els Tractats fan una enumeració detallada, i perquè, de més a més, les lleis que n'han derivat n'especifiquen minuciosament l'abast. No pot ésser-ho, sobretot, perquè l'única interpretació seva que té efectivitat és la de l'Estat, i és evident que l'Estat no es complaurà a donar-n'hi una que resulti en manifest perjudici seu. L'abús és en la interpretació del concepte de sobirania, i els fets ho demostren a bastament.

Aquest concepte ha estat analitzat i definit un nombre in comptable de vegades, però en la pràctica continua essent d'una vaguetat tan greu, que permet que els Estats li donin contingut i extensió contradictoris. Els que li dóna actualment, per exemple, el govern espanyol, contradiu el del govern anglès, o el de la Confederació Helvètica.

És un concepte que canvia en traspasar una frontera política, la qual cosa vol dir que cada Estat el defineix i concreta segons la seva particular conveniència. No sols cada Estat, sinó sovint cada govern dins un mateix Estat. L'experiència ensenya que les proporcions d'aquest abús ultrapassen les més indulgents previsions, no sos dins el quadre de l'actual civilització europea, sinó dins un elemental acatament als principis sobre els quals està basat el Pacte de la Societat de Nacions; i que algunes vegades, sota la raó d'Estat, no hi ha ni tan sols la particular conveniència del país, sinó simplement la particular d'una situació política, i fins la personal d'un governant, de la bondat de la qual no hi ha altra garantia que la del seu propi control.

Per sensible que sigui dir-ho, la llibertat d'abusar. en aquest punt, ha arribat a l'extrem d'utilitzar la sobirania per emparar el dret del governant a realitzar actes que són castigats en tots els codis penals d'Europa com a delictes vulgars.

Aquesta manera de fer ha produït l'espectacle depriment de veure, en certs moments, el Consell, i àdhuc l'Assemblea de la Societat de Nacions, discutint la qüestió minoritària a base de fets que els seus membres saben que són inacceptables. És a dir, n'ha vingut el règim de ficcions, pel qual una manifestació autoritària d'un home, feta en nom de la sobirania de l'Estat, és admesa com a veritat indiscutible, encara que els fets demostrin la seva falsedat d'una manera evident i tangible.

CONDICIÓ PRÈVIA DE LA SOLUCIÓ

Mentre sigui possible aquest abús, resultaran inútils totes les fórmules de solució que s'intentin, perquè qualsevol que siguin, una manifestació d'un sol home tindrà prou força per a inutilitzar-les. Així s'ha vist en la pràctica fins ara: ha estat suficient que el representant d'un Estat digués que tal o qual minoria no existeix, o que les seves peticions són maniobres separatistes, o que les qüestions que vol plantejar són d'ordre interior, perquè la Societat de Nacions, sense cap comprovació, ni el més mínim esbrinament, acceptés les seves manifestacions com a veritats indiscutibles, i amb totes les seves conseqüències.

És, doncs, condició prèvia, indispensable, per a arribar a la solució, partir de bases en virtut de les quals en l'esdevenidor no sigui possible semblant manera de fer. No hi pot haver dubte sobre quines han d'ésser aquestes bases, perquè consisteixen, simplement, a obrar d'acord amb els principis sobre els quals descansa el Pacte de la Societat de Nacions.

La Societat no va ésser constituïda per a donar força a un mètode de govern que permeti els governants de transgredir, amb major autoritat, les normes morals, ni per a erigir cada un dels Estats en part interessada, i, alhora, jutge únic, d'una qüestió que la Societat mateixa ha declarat repetidament d'interès d'humanitat.

És evident que l'Estat, sobre el qual pesen obligacions majors i més greus que les dels ciutadans, ha de tenir reconegudes majors i més amples facultats que ells; però és d'igual evidència que l'ésser, alhora, part directament interessada en una qüestió, i jutge únic, i inapel·lable, d'ella és sempre i en totes les circumstàncies una immoralitat.

La constitució de la Societat de Nacions és un esforç per a evitar-la precisament pels desastres que ha produït el desenfrè de l'egoisme estatal, i no és lícit que la consenti

en una qüestió en la qual l'experiència demostra cada dia la facilitat amb què els Estats hi cauen. Per aquest motiu, els diferents Tractats, repeteixen, gairebé amb les mateixes paraules, l'afirmació fonamental que les qüestions referents a la regulació del dret de les minories "constituent des obligations d'intérêt international et seront placées sous la garantie de la Société des Nations".

A ningú no li pot semblar just que aquesta garantia consisteixi a sotmetre-la al veto, o a la interessada interpretació dels seus membres, sinó, al contrari, a impedir que els seus membres aprofitin la seva representació per eludir el compliment d'obligacions que, segons el propi Pacte, els són ineludibles.

La base primera, doncs, del procediment, ha d'ésser sostreure'l de la jurisdicció única i inapel·lable dels Estats, confiant-lo a un element que, en lloc de tenir-hi un interès directe, representi un superior i independent interès de justícia, o a la d'una col·laboració d'interessos que faci impossible que cap d'ells s'extralimiti; això és, a al Tribunal de La Haia, o bé a un organisme en el qual estiguin representats, els Estats i, alhora, les minories.

NATURALESA DELS DRETS DE LES MINORIES

Cal reconèixer-hi el dret d'intervenció de les minories, perquè els seus drets no són una concessió de l'Estat. Les minories els tenen pel sol fet d'existir.

Les clàusules que s'hi refereixen no els varen crear, perquè no varen ésser incloses en els Tractats sense una causa; el supost que en un Tractat hi ha clàusules sense causa que les justifiqui és inadmissible: seria remarcablement absurd, amb referència a les que contenen una novetat, com la relativa a les minories; la seva inclusió, doncs, hi va ésser feta motivadament, i, per tant, el que els dóna força no són les clàusules, sinó la causa que les va fer necessàries.

En conseqüència, són drets que existeixen per sobre els Tractats i són superiors i independents a ells.

És a dir: són drets de dret natural; i ho acaba de comprovar el que les seves obligacions correlatives tenen igual caràcter.

L'home té deures ineludibles per naturalesa; s'ha de comportar segons exigeix la dignitat humana, ha de complir un fi racional, no pot entorpir el seu assoliment als altres homes; i els qui componen les minories no frueixen de cap excepció que els eximeixi de complir-los. Tots els Estats ho reconeixen i obren tenint-ho en compte.

Els Tractats, per exemple, no imposen a les minories l'obligació de comportar-se amb lleialtat envers l'Estat dins el qual viuen: aquest deure va ésser consignat en un acord de l'Assemblea de la Societat de Nacions de 1922, a requesta del Prof. Gilbert Murray, i cap Estat no ha acceptat mai el supòsit que no el tinguessin abans. L'exigien, tot i no estar consignat en cap Tractat, perquè el consideraven superior als Tractats i independent d'ells. Quan el Tribunal Permanent de La Haia s'ha hagut d'ocupar de la qüestió minoritària, ha sostingut amb gran fermesa aquesta mateixa doctrina. El Tribunal ha fonamentat les seves sentències en l'afirmació que no és el reconeixement de l'Estat qui crea la personalitat minoritària, sinó el fet de l'existència real de la minoria.

ABAST DE LA SOLUCIÓ

D'aquesta naturalesa dels drets ve que la qüestió minoritària no és una qüestió que afecti únicament els Estats signataris, sinó que s'estén a tots aquells en els quals existeix realment una minoria. El fet que un Estat, en un moment qualsevol, es vegi induït a signar un Tractat, és circumstancial, i és absurd d'entendre que una eventualitat com aquesta pot alterar els principis morals i de justícia. Si els drets de les minories són de dret natural, ho són sempre, amb independència que un text legal en parli o en deixi de parlar: perquè un principi moral és una unitat indivisible que no es pot contradir a si mateixa i autoritzar que un reconeixement sigui alhora just i injust, segons que es faci de part d'ací o d'allà d'una frontera política.

La diferència que hi ha entre els drets de les minories que els tenen reconeguts en un Tractat i els de les que no els hi tenen és aquella, elemental en la disciplina jurídica, en virtut de la qual els consignats en una Llei són exigibles d'una manera més fàcil i privilegiada que els no legalitzats; i la conseqüència que es desprèn d'aquesta diferent posició no és que els segons no existeixin, sinó, precisament, la del tot oposada: que han d'ésser emparats amb major cura, a causa del seu desempar. Suposar el contrari, equivaldria a afirmar que si en el règim civil d'un poble no hi ha, per exemple, una llei que digui expressament que el pare ha de mantenir el seu fill infant, els pares de família hi tenen la facultat de deixar-los morir de fam. Havent-hi, doncs, de fet, minories que tenen els seus drets reconeguts en els Tractats i altres que no, el procediment no es pot referir amb exclusivitat als de les primeres, sinó que els seus preceptes s'han d'estendre als de totes per igual; i si alguna diferència ha de consignar, ha d'ésser precisament per a defensar més especialment els de les segones.

IDENTITAT DELS DRETS

Aquesta igualtat de tractament és, a més, de justícia, perquè els drets de les minories nacionals són els mateixos que corresponen a les majories nacionals. No hi ha cap diferència entre els uns i altres, perquè els homes que componen la minoria són de la mateixa naturalesa humana que els qui formen la majoria i, de més a més, conviuen amb ells dins una mateixa civilització. Estan obligats a iguals deures envers ells mateixos, envers els seus conciutadans i envers l'Estat; si l'Estat, doncs, els exigeix les mateixes prestacions, és de justícia que els reconegui iguals drets. No és suficient, encara, que, els reconegui els mateixos drets: està obligat a atorgar-los-hi les mateixes facilitats per a complir-los.

Per a complir un deure públic, posar-se en situació de fer-ho, i formar-se una cultura o una posició social, és necessari un continuat esforç; l'Estat, que és implacable en les seves exigències, no té la facultat de dificultar-ne el compliment a una part dels ciutadans, a causa de produir-se d'una manera diferent que la majoria, però igualment. Si, per tant, entre majoria i minoria nacional hi ha identitat de dignitat, identitat d'obligacions i identitat d'exigència en el seu compliment per part de l'Estat, també n'hi ha d'haver respecte els seus drets. Els drets de la minoria són exactament els mateixos de la majoria.

L'ESPERIT DELS TRACTATS

Els Tractats estan inspirats en el reconeixement d'aquesta igualtat, i les clàusules relatives a les minories nacionals foren redactades expressament per assegurar-la, fins al punt que, si els fos suprimit aquest objectiu, no tindrien cap.

Aquestes clàusules, en ésser resumides, queden reduïdes al següent esquema.
Legalitzen:

Primer. La igualtat entre ciutadans majoritaris i minoritaris. en el que es refereix a la protecció de la vida, i de la llibertat, per part de l'Estat.

Segon. La igualtat de drets civils i polítics entre ells.

Tercer. La igualtat en el dret d'admissió als càrrecs públics, funcions i honors.

Quart. La igualtat en el d'emprar la llengua pròpia, no sols en la vida privada, en les relacions de comerç, en les escoles i en la producció cultural i literària, sinó davant els tribunals de justícia i els organismes de l'Estat, malgrat l'existència d'una llengua oficial.

Cinquè. La igualtat en el d'organitzar institucions benèfiques, religioses o socials, escoles i altres establiments d'educació.

Sisè. La igualtat en el de participar proporcionalment en subvencions procedents dels fons públics, per a sostenir-los.

Setè. La igualtat en el de veure respectats legalment els seus dies de festa, quan no coincideixen amb els generals del país.

El sentit d'aquests reconeixements queda expressat en el text de manera inconfusible: "*Les ressortissants polonais, appartenant a des minorités ethniques, de religion, ou de langue, jouiront du même traitement et des mêmes garanties du droit, et en fait, que les autres ressortissants polonais*". Aquesta declaració, que encapçala l'article 8 del Tractat amb Polònia, és repetida al 67 del de Saint Germain-en-Laye, al 54 del de Neuilly, al 58 del de Trianon, al 40 del de Laussane amb Turquia, al 8 de l'altre de Saint Germain-en-Laye amb Txecoslovàquia, etc.

L'ESPERIT DEL PACTE

En el mateix esperit està inspirat el Pacte, i en ell apareix, encara, amb major amplitud, i està als diferents aspectes del problema, com correspon a la fonamentalitat del seu text. Per aquest motiu, quan la Societat de Nacions ha pres algun acord d'ordre general, relatiu als drets i deures que deriven de la qüestió minoritària, l'ha desenrotllat dins les orientacions esmentades.

Després de la seva declaració de 1922, a requesta del Prof. Gilbert Murray, ha dit, repetides vegades que la seva solució exigia el reconeixement, per part de l'Estat, dels drets de les minories, i per part dels nuclis minoritaris, que es comportessin envers ell amb lleialtat. En declarar-ho, no ha dividit els Estats en dues categories: la dels obligats a ésser humans i respectuosos per haver signat un Tractat, i la dels lliures d'acollir-se a l'esperit i procediments de l'avantguerra, les seves declaracions s'han estès sempre, i d'igual manera, a tots, com a totes les minories, sense establir diferències entre elles, malgrat les diversitats que les separen.

La lleialtat és, sobretot, un deure mutual; esdevé una iniquitat, si una de les parts, aquella que l'exigeix, té el dret de prescindir-ne; i aquesta lleialtat, de la part dels Estats, no exclusivament dels signataris, sinó de tots els qui s'han adherit a la Societat de Nacions, consisteix en el deure de respectar els principis de moralitat i justícia sobre els quals el Pacte està fonamentat, o almenys, el deure de desenrotllar les seves relacions amb les minories sobre un peu de reciprocitat; aquella que consisteix en què tant l'Estat

com la minoria es respectin mútuament les seves condicions essencials de vida. Aquest principi va ésser expressat d'una manera admirable per l'honorable representant de la Gran Bretanya, Sir Auster Chamberlain, en el seu discurs d'una de les sessions del passat març, dient que les obligacions de l'Estat i de la minoria són contrapartida les unes de les altres, i no poden ésser considerades separadament, perquè tenen un caràcter recíproc.

Per aquest motiu, el Consell, malgrat la resistència d'alguns Estats, va acordar, a les sessions de Madrid, la publicitat dels documents relatius a l'esmena del procediment, ja que la lleialtat és incompatible amb què una de les parts pugui obrar clandestinament amb relació a l'altra. La clandestinitat en l'actuació de les minories és considerada pels Estats com un delicte; mai cap Estat no els la consentirà, ni deixarà de perseguir-la, estimant, amb raó, que pot ocasionar perills contra els quals té el deure de prevenir-se. Si, doncs, és prohibida a la part més feble, ha d'ésser-ho igualment, i amb major motiu, a la més forta, és a dir, a l'Estat.

L'ESTRUCTURA DEL PROCEDIMENT

D'aquestes premises es desprèn que els Estats no tenen la facultat de decidir els tràmits del procediment segons el seu particular interès, sinó que, al contrari, estan obligats a desenrotllar-los segons exigeixi la fidelitat que han de servir a l'esperit del Pacte. Quan en una de les sessions del Consell, l'honorable representant de Polònia, Zaleski, suposava que el procediment "n'est nullement prévue par les traités des minorités", oblidava que un procediment és una llei adjectiva que té per finalitat facilitar l'aplicació dels principis anomenats substantius, per a senyalar la seva superioritat.

L'afirmació seva, que l'actual és "en dehors des traités, établie à titre gracieux dans l'intérêt des minorités per le commun et bien-veillant accord du Conseil et des Etats signataires des traités", és indiscutible, quan a la materialitat de la redacció; però, des del punt de vista jurídic, no pot ésser qualificada d'exacte, perquè ni els Estats, ni el Consell, ni la mateixa Assemblea, no poden legalitzar-ne cap que anul·li la finalitat per a la qual es va formular.

Per tant, ateses les circumstàncies de fet en què s'ha de resoldre, al present, la qüestió minoritària, perquè el procediment serveixi per a complir les seves finalitats, ha d'ésser estructurat sobre aquests principis:

Primer. Ha de remetre la qüestió al Tribunal Permanent de La Haia, o bé a un organisme en el qual estiguin representats conjunta ment els Estats i les minories.

Segon. Ha d'estatuir normes per a fixar l'existència real o la no existència, de la minoria, per sobre l'interès de l'Estat, i el de la col·lectivitat que en defensi el reconeixement.

Tercer. Ha de reconèixer la personalitat jurídica de la minoria, com a conseqüència del fet de la seva real existència.

Quart. Ha de determinar quina representació seva és o pot ésser admesa com autoritzada, tenint en compte el possible interès de l'Estat a impedir-la, i el possible interès d'un agrupament de ciutadans a mistificar-la.

Cinquè. Ha d'assegurar la publicitat de tots els seus tràmits i dels documents que s'hi produeixin.

Sisè. Ha d'impedir la possibilitat que les qüestions debatudes siguin resoltes per interès polític, en detriment de la recta aplicació dels principis morals i jurídics.

Setè. Ha d'assegurar la lleial aplicació de les resolucions.

Aquests principis tradueixen les regles del *far play* dintre l'esperit del Pacte, i sols és possible de fer una obra estable subjectant-s'hi.

-«Els catalans a Ginebra. Els congressos minoritaris». *Diari de Vic*. Any I, número 96, dijous 28 d'agost de 1930.

Dintre pocs dies, els primers de setembre, en anar-se a obrir l'Assemblea de la Societat de Nacions, es reunirà novament a Ginebra, el Congrés d'agrupacions nacionals minoritaris d'Europa.

La seva organització, nascuda després de la guerra, a iniciativa del doctor Edwald Ammende, té per finalitat resoldre per vies de jurídica cordialitat, els diferents problemes que origina la convivència d'agrupament de nacionalitat distinta dins un mateix Estat, i per aquest motiu ha esdevingut un poderós auxiliar de la Societat de Nacions.

Aquests congressos, que es celebren en estret contacte amb la secció de qüestions minoritàries del seu Secretariat, han constituït un poderós fre contra els instints d'ofegament dels avenços aconseguits en les institucions de dret públic en el període de la post-guerra, i un dels seus instruments de consolació. Encadenen la supremacia dels drets dels pobles sobre les conveniències estatals, i són una de les més potents formes alenadores d'aquest ambient, pel qual la dignitat i les prerrogatives inherents a la humana naturalesa, han aconseguit sobreposar-se a l'interès, sovint més polític que humà, dels Estats.

Els que s'hi reuneixen o bé són parlamentaris, és a dir, diputats o senadors en els seus respectius països, o bé juristes qualificats; sols excepcionalment algun agrupament ha integrat la seva Delegació amb algun home, el prestigi personal del qual contrarresti la carència d'aquests títols, com per exemple el cas de la minoria d'Alemanya formada pels serveis de la Langacià, que hi ha dut el Rnt. Cyz, sacerdot catòlic, que té cura d'uan de les parròquies del seu territori; i entre tots, hi sobressurten nombre d'homes que frueixen d'alta i merescuda consideració a Europa.

En formen part el diputat Eslewer Jakabffy, cap del partit catòlic minoritari a Romania, el professor Svhur de Balohg, una de les primeres autoritats enteses en Dret internacional, els Sr. Leo Motzkin cap de les organitzacions sionistes, que, durant l'any passat, va parlar amb el govern anglès de les negociacions encaminades a apaivagar els disturbis de Palestina; el magistrat Hasselblat, que fou designat pel govern estonià, ponent de la llei d'autonomia cultural minoritària, que ha donat, després, en patró de les diverses que ja estan en vigència; el Dr. Wilfan diputat eslovè al Parlament d'Itàlia, que en preparar-se, en aquell país, la constitució de la Cambra actual, va ésser un dels varis empresonats, i, tot i sa nacionalitat irredenta fou alliberat, a les poques hores, per ordre personal de Mussolini, advertit de l'efecte que produïria la seva detenció; el senador a Varsòvia, Czerkowsky, el comte Gessa de Sziillö, magnat hongarès, diputat al Parlament de Praga, que portà la representació del país magiar al Vaticà, en ésser-hi negociada pel govern txeco-slovac, una reorganització de diòcesi desfavorable al seu interès, i nombre d'altres, als quals s'uneixen observadors com el jutge anglès, Kliveryn Jones, diputat del país de Gal·les, i el capdavanter de l'Unió Interparlamentària, Mr. Dikinson, diputat també a Londres.

Des de l'any 1926, o sigui des del segon Congrés, forma part d'aquesta organització, una delegació catalana.

La presència a Ginebra, amb el sèquit de derivacions que comporta, és un dels episodis més interessants de l'actual renaixement català, i, pels moments en què va començar, de les relacions de la Dictadura amb Catalunya, encara que, per la seva mateixa naturalesa, fins ara hagi estat un episodi poc conegut.

Pot fer-se aquesta afirmació, perquè la Delegació és formada amb coincident aquiescència de tots els partits polítics catalans, i tots l'han anat integrant amb representants seus, des del socialista als situats en el més oposat extrem.

En aquest sentit representa l'unitat espiritual de la nostra terra i, amb ells, els seus components han pogut fruit d'una autoritat moral, el reconeixement de la qual, per les

circumstàncies en què s'ha produït, constitueix un preat títol d'honor per al nostre poble.

-«Els catalans a Ginebra. Durant la dictadura». *Diari de Vic*. Any I, número 97, divendres 29 d'agost de 1930.

En els mesos transcorreguts des de la caiguda del poder dictatorial ha estat afirmat més d'una vegada, que mentre es va sostenir, l'actitud de Catalunya, era d'un excessiu i poc airós quietisme; la presència de la Delegació Catalana a Ginebra, i la seva actuació a plena llum, i en els mitjans internacionalment oficials ho demostraria, si altres fets, com el del Col·legi d'Advocats de Barcelona, no ho haguessin ja mostrat.

Algun any les coses anaven tan estrevades, que la Delegació, al menys en aparèixer en públic, hagué de recórrer, per a completar el seu quadre, a antics diputats en aquells moments exiliats; però com el contacte del Congrés amb els elements governamentals de la Societat de Nacions, fa necessari que els components de les representacions visquin, de dret i de fet, en el territori del seu Estat propi, va ésser precís trobar qui, residint a Catalunya, tingués prou decisió per a afrontar, a pit obert, el risc de presentar-s'hi, tot i el perill que el gest comportava es va trobar de seguida qui el sostingués. Eren dies en què estaven empresonats bon nombre de compatricis nostres, altres havien hagut d'abandonar la seva llar i el seu treball, era punyent l'opressió contra l'esperit català, i hauria estat una deserció imperdonable no acceptar per temença de les molèsties personals que pogués comportar.

La decisió de presentar-se a intervenir en una organització entroncada amb la Societat de Nacions, va ésser considerada pel Dictador com una intolerable audàcia i li ocasionà un enutx molest, perquè es sentia feble per a aparèixer en l'ambient internacional, contradint, de fet, els principis que oficialment hi acceptava, i dels quals n'havia de reconèixer la bondat, en actuar a Ginebra.

Tot el que, de fronteres endins, era en ell valentia d'imposició, de frontera enfora, en aquestes qüestions, era desdibuixament i debilitat. Volia i dolia, el dia que el cap de la Delegació feu el primer discurs en el Congrés la seva política va situar entre el públic un d'aquests homes que no dubten en practicar la vilesa de l'espionatge: el discurs va explicar els termes de la qüestió catalana, i el seu lligament amb les reivindicacions propulsades pels reunits, i això malgrat, el mateix caràcter internacional de l'acte i les col·laboracions amb les quals es realitzava, li impediren que es decidís a la repressió.

Fins allavors quan va adoptar la tàctica, a la qual donà estat oficial en el mitin celebrat a l'Olympia de Barcelona, d'afirmar que a Espanya no hi havia cap nació que s'hi trobés en minoria, i que, per tant, prohibia que en endavant ningú s'atrevis a presentar a Catalunya a l'estranger com nació minoritària i desatesa.

Tot i l'amenaça d'empresonament dels contraventors, que afegí a l'avís, la Delegació catalana continuà el seu comès i poc mesos més tard, es tornava a presentar públicament a Ginebra prenent part activa a les reunions de l'any.

Els resultats de la tàctica de l'Olympia foren els contraris dels que s'havien proposat, perquè la negació del fet català i el coneixement de la seva realitat per les Delegacions del centre d'Europa, que assisteixen als congressos, motivaren l'incident Stresaeman,, en concórrer aquest representant d'Alemanya a les reunions que el Consell de la Societat de Nacions va celebrar a Madrid. De sobrepuig va motivar encara la vinguda a Catalunya de nombre dels que s'hi reuniren, polítics i periodistes, que posats aquí, prengueren coneixement personal de la qüestió catalana.

Una, però, de les qualitats més unànimement reconegudes al dictador, era la de no deixar-se atuir pel cansament de la lluita, si per a tallar d'arrel les intervencions nostrades, es va apropar, i va aconseguir amb l'ajut del govern conservador anglès i del representant a França al Consell de la Societat de Nacions, que fos proveïda la vacant de cap de la Secció de minories del seu Secretariat, amb un amic i col·laborador seu, el Sr. Aguirre de Càrcer, malgrat l'ambient desfavorable que la proposta tenia en l'assemblea reunida aquells dies i els treballs del Congrés minoritari que feren endevades.

Aquesta designació constituïa un seriós obstacle per a les gestions futures, però com que el que és violent no té estabilitat, al cap de poc temps el senyor Aguirre de Càrcer era decantat per l'ambient i dimitia del càrrec.

Un incident donà idea de les posicions respectives durant al Dictadura. L'any 1928, una ponència de la Societat de Nacions, presidida per l'ambaixador del Japó a París, Sr. baró de Sdaici, va ésser encarregada de redactar un projecte de millorament minoritari, prèvia una informació a la qual hagué de concórrer el Comitè executiu dels Congressos de minories; del Comitè en formava part el cap de la Delegació catalana, i un dels tres membres de la ponència era l'ambaixador d'Espanya, a París; cap dels dos va deixar de complir el seu deure; el delegat català va signar l'informe, i l'ambaixador, bon xic més ben situat que el govern que representava, el va acceptar.

-«Els catalans a Ginebra. La seva posició». *Diari de Vic*. Any I, número 98, dissabte 30 d'agost de 1930.

La posició en què jurídicament es troben les Delegacions reunides en els Congressos minoritaris és inversa a la que hi té la catalana. Els agrupaments nacionals als quals representen, tenen reconeguts els drets de ciutadania, pels tractats de pau, o per les constitucions dels Estats dintre els quals conviuen; molts d'ells, àdhuc participen de subvencions estatals, per a sostenir les respectives organitzacions: escoles, serveis religiosos i benèfics, i les diverses possibilitats que fomenten les seves llibertats garantides per la llei.

En el que fa referència a aquest estat de dret públic, Espanya continua en un atrassament que la separa dels països que a Europa són reconeguts, amb motiu, capdavanters de la civilització, i per aquesta causa, la situació de Catalunya, no es pot comparar amb la que frueixen les esmentades minories nacionals. El que elles tenen oficialment garantit, Catalunya ho té negat; les lleis que, en els seus Estats, els reconeixen la personalitat i els drets que en deriven, a Espanya desconeixen la personalitat Catalana i prohibeixen l'intent d'exercir-los.

D'aquí en vé que gairebé la totalitat absoluta de les Delegacions tenen per programa ocupar-se dels problemes que planteja l'aplicació de les lleis, i la de Catalunya es veu forçada a parlar encara de la negació de què pateixen les seves lleis.

La diferència és ben remarcable, però com el punt de vista català és bàsic, i les qüestions d'aplicació, per sa pròpia naturalesa, van a raure a la fonamental del reconeixement o negació efectiu del dret, la presència dels elements catalans, des del primer moment va donar nova vigoria i amplitud als treballs de conjunt, i s'ha fet, per aquest motiu, singularment estimable. No és caure en la misèria de cap petolància, el constatar un fet que no sols és públic, sinó que té en aquell ambient una general aquiescència: la Delegació més forta és l'alemanya, i l'existència de nuclis alemanys en tota l'Europa central i nòrdica, i la seva potent organització, li atorguen aquest títol; després d'ella, vé immediatament de consideració, la catalana, encara que sigui per raons d'índole diversa.

Aquesta consideració s'ha traduït en el fet d'elegir vice-president del Comitè executiu, un dels sis membres de la mesa de les sessions públiques, el cap de la delegació nostrada, i és reconeguda en confessions com la que un dels seus capdavanters li feia l'any passat en explicar-li que quan el Dr. Ammasde en cloure's la reunió del primer any va proposar cridar-hi als catalans, va haver-hi, en els reunits, un

moviment general de descontentament per tractar-se de gentes llunyanes, vingudes d'un país d'ambient massa divers, i, avui –afegia- tothom ha reconegut que la millor obra que ha fet des de que va iniciar l'organització, ha estat provocar la vostra vinguda.

Ha contribuït a aquest resultat, la seva mateixa posició jurídica, més forta precisament per ésser més desatesa, és a dir més carregada de raó; la major espiritualitat de la posició seva, per trobar-se fora de les qüestions que planteja el liquidar els conflictes d'interès material sotraquejats per la guerra; i una tercera circumstància gens menyspreable; el portar-hi l'alenada d'un esperit llatí, més prompte i més fàcil a la síntesi que els germànics eslaus, que sobressurten el qualitat d'organització i anàlisi, però són de major lentitud.

Així, a voltes ha succeït, que una fórmula aportada pels catalans ha esdevingut modèlica, com, per exemple, la que s'apropià l'agrupament neronià de Polònia després de meditada deliberació: altres, que els acords de les sessions plenàries han estat presos a base de la modalitat d'aportació nostrada; i sempre, que no hi ha hagut iniciativa en la qual no hagi estat sol·licitada preferentment la col·laboració dels representants de Catalunya.

En totes les qüestions d'ordre internacional, els resultats són lents per la complicadíssima xarxa de posicions ocupades i d'interessos creats amb què ha de lluitar tota novetat, però en el que es refereix a Catalunya, el participar en aquests Congressos, ha tingut, de bon antuvi, l'assenyaladíssim d'aconseguir la internacionalització del seu problema.

Les conseqüències d'aquest resultat no queden restituïdes a la, per si sola, ben preuada de donar-lo a conèixer llargament, sinó que són d'un molt major abast. Fins i tot Espanya n'ha tret un guany. Avui ningú en té la visió d'allunyament i de distracció que fan dubtar un moment d'admetre els catalans a participar en els Congressos, perquè l'he n'ha redimit, des d'aquest punt de vista, la nota de modernitat donada per una representació pervinguda de terres de l'Estat espanyol.

Avui Catalunya té conquerida una posició internacional en el camp cultural i literari, gràcies als escriptors que empren la seva llengua no sols en literatura sinó en múltiples disciplines de l'esperit, i a la tasca acomplerta per l'Institut d'Estudis Catalans; i la té, també, conquerida en el que es refereix al dret públic, per dues intervencions que, essent en si mateixes oposades, en aquesta visió de conjunt es completen: l'estrident i ajurídic gest Macià, i el treball eminentment governamental i jurídic d'aquesta Delegació en els esmentats Congressos.

-«Els catalans a Ginebra. Dues obres». *Diari de Vic*. Any I, número 99, dilluns 1 de setembre de 1930. Pàgina 1.

És difícil que una organització de la vigoria espiritual dels congressos minoritaris, no es ramifiqui aviat en branques que donin el seu fruit propi, i així, en efecte ha succeït amb ells, en donar l'impuls inicial a dues obres ja constituïdes; l'Associació internacional dels periòdics de la premsa de les minories nacionals i la Societat europea per a l'estudi dels drets de les nacionalitats.

En les dues hi han dispost plaça preponderant elements catalans, des del seu inici.

L'Associació de premsa minoritària, com les altres associacions de premsa, sobretot les pròpies que hi ha de caràcter internacional, ofereix facilitats i avantatges econòmiques i d'informació als seus socis, però per gran que sigui la seva utilitat, des d'aquest punt de vista, en té una altra de molt superior que és la de constituir un instrument d'informació d'una independència que és una mica difícil de trobar en bona part de les agències informatives més esteses.

Per a ningú és un secret que nombre d'aquestes parts, i per cert de les que públicament gaudeixen de major autoritat, són dominades pels Estats: cada un d'ells, almenys els ben organitzats disposin d'una, i per medi d'ella diuen i deixen de dir del seu país allò que consideren més convenient.

Aquestes deus d'informació fan un servei l'interès del qual no cal ponderar, perquè molt pitjor fóra que els diferents governs no disposessin d'un instrument de publicitat que, en el joc diplomàtic sobretot, és insubstituïble; però tenen el greu defecte del tendencionisme decantat cap a un extrem que si no tingués oposició estancaria la vida dels pobles.

L'experiència ha mostrat repetidament les greus dificultats que té, i els perills que comporta, governar sense tenir enfront una oposició; tan greus que no poques vegades han impulsat els governants a provocar-se-la ells mateixos; i l'independentisme d'aquesta Associació de premsa minoritària, encarna el contrajoc de la veritat oficial, és a dir, personifica aquest necessari instrument de governació dels pobles.

L'Associació es va constituir durant la passada tardor a Ginebra, i va ésser atorgat l'honor de fixar el seu estatut i direccions constitutives a una reduïdíssima ponència de la qual formà part un representant català que va ésser el Sr. Francesc Ma. Masferrer. La diferència a l'esperit nostrat i el reconeixement a l'activitat i encert amb

què el Sr. Masferrer sapigué obrar, feren que el llarg centenar de periodistes de tot Europa que assistiren a les reunions constitutives volguessin tenir les sessions en el secretariat de la Delegació catalana en el Congrés minoritari que tenia lloc aquells dies.

L'altra associació, tècnicament jurídica que porta el nom de «Societat europea per a l'estudi del dret de les nacionalitats» va ésser d'iniciativa del magistrat Hasselblatt.

Es proposava aquest eminent jurista, avesat a topar amb les dificultats de redacció legal, per les que ha dirigit en el seu país, arbitrar una manera d'unificar la terminologia del dret públic, en al qual avui un mateix concepte és expressat amb paraules distintes en els diversos païssos, i àdhuc en els diverses cultures, i, coincidint una mateixa paraula expressa conceptes diferents.

Les dificultats que aquest confusionisme porta en la pràctica són greus i donen lloc a malaguanyades complicacions que serien anul·lades si fos estudiada l'unificació.

El projecte, no obstant, tenia un impediment que el feia impracticable, i era que essent el seu iniciador un diputat d'Estònia, país confinat a les vores de la mar Bàltica, no havia aplegat al seu entorn més que elements eslaus i germànics, i l'obra a la qual aspirava només podia tenir valor si ho era d'una real i efectiva coincidència europea.

Per a vèncer aquest obstacle es personà a Ginebra i va sol·licitar l'ajut del diputat anglès, magistrat també en el seu país, Sr. Llyverin Jones, i un dels delegats catalans. Aquests amb el professor de l'Universitat de Reval, Dr. Kurtchinsky, de nacionalitat russa, el diputat del Reich Junghann, el Dr. Margulies, txeco-slovac, i un reduït nombre d'altres membres entre els quals s'hi compta també, l'antic secretari de l'Unió Jurídica Catalana Sr. Masferrer, constituïren el seu nucli fundador. Un dels primers acords d'aquest comitè va ésser el de nomenar president l'esmentat delegat català.

Aquestes breus notes poden donar idea de les tasques dels catalans a Ginebra, que tot i el règim dictatorial, sostingut fins fa pocs mesos, han produït ja una petita bibliografia.

-Pròleg del llibre *Projecte de constitució de l'Estat espanyol. La paraula cristiana*. Número 77, maig de 1931.

UN PRÒLEG.-A finals de juny de l'any passat, el senyor Maspons i Anglasesell va publicar un Projecte de Constitució de l'Estat Espanyol. La publicació no anava destinada al públic i va ésser feta en edició privada que, per tant, no ha circulat.

El projecte va precedir d'un pròleg que supleix el que comunament s'anomena exposició de matèries, i encara que el seu autor li dona el mínim caràcter que solen tenir els advertiments previs, conté paràgrafs que, en els moments actuals, poden servir per a orientar o, almenys, situar el lector respecte a problemes d'indiscutible actualitat. Per aquest motiu el reproduïm. a malgrat de no tractar-se d'un treball que fet públic. En llegir-lo, el lector ha de tenir present que fou escrit mesos abans de la proclamació de la República i del reconeixement de la Generalitat de Catalunya.

Heus ací, doncs, el pròleg al·ludit:

"Setmanes enrera, un amic, de terres de l'interior d'Espanya, va venir a Barcelona, en cerca d'orientacions per endegat, cap a una fórmula concreta, l'autonomisme que pren volada entre els seus. Ni era possible de desatendre'l, ni de complaure'l estrictament, perquè no hi ha manera d'idear determinades formes d'autonomia, sense tenir fixada prèviament l'estructura de l'Estat dins el qual ha de viure, ni garantir-ne l'estabilitat, sense assegurar que l'Estat es mantindrà dins unes normes que li impedeixin d'atemptar-hi, i, per a bastir una part de l'edifici, calgué referir-se al seu conjunt, és a dir, redactar un projecte total de Constitució.

"Una Constitució només pot ésser obra de les autèntiques representacions populars; si té altre origen, per bona que sigui en si mateixa, la seva aplicació sempre patirà del vici d'ésser feta sobre un peu fals; ni un govern, ni un partit, per si sols, tenen el dret de formular-la; molt menys un redactor individual.

Que calgui, però, malfiar-se, sobretot, d'aquesta darrera paternitat, exposada, més encara que les altres, a errades i apassionaments, no vol dir que sigui cosa prohibida l'estudi de les fórmules constitucionals per a concretar-les en un projecte. L'exercici dels drets de ciutadania no sols ho autoritza, sinó que en avinenteses com la present, va frec a frec de convertir la facultat en una obligació.

Un projecte d'aquesta mena, per deplorable que resulti. en moments com l'actual, sempre tindrà l'avantatge de fer memòria del problema constitucional, de la necessitat d'afrontar-lo, i d'estimular, almenys per reacció, iniciatives més encertades.

Per aquest motiu, en quedar redactat, la seva transcripció a màquina ha estat substituïda pel present reduït tiratge.

Una constitució sol anar precedida del que, en termes legals, s'anomena una exposició de motius: mes un projecte com l'inserit en les següents pàgines, que no té una finalitat política directa, no la necessita, sinó, simplement, que siguin declarades

aquestes particularitats seves que de no ésser conegudes podrien induir a error, i, sobretot, les seves fonts.

En el present cas, la primera manifestació a fer és que el projecte és una obra individual.

En una Constitució hi ha alguns principis indiscutibles; si l'afirmació sembla massa absoluta, bé es pot dir, de fet, indiscutits; àdhuc els polítics d'arcaiques ideologies, per als quals constitueixen un destorb, hi fan rendiment extern: fora d'ells, tot el restant hi és, per excel·lència, opinable.

Respecte als primers, la seva indiscutibilitat feia inútil el contrast de l'opinió pròpia amb les alienes, i, amb relació a la resta, l'ésser eminentment discutibles, ho feia imprudent.

Tractant-se de fórmules que, àdhuc essent teòriques, es refereixen a qüestions de tanta transcendència, no és lícita cap acció que tendeixi a comprometre, per endavant, parers de tercers, ni tolerable l'intent de cobrir-se amb les seves responsabilitats.

El projecte, doncs, és radicalment individual. No expressa, però, un parer personal, en el més concret sentit de la paraula. i el motiu és l'abans manifestat, de no ésser una obra política, sinó jurídica.

Per aquesta causa, en aquella part en què una Constitució esdevé directament política, hi ha el forçós desdibuixament que deriva de la seva manca d'encaix en una concepció de finalitat jurídica: i els articles que s'hi refereixen són reduïts a una expressió mínima, com, per exemple, els relatius a la monarquia.

Les Constitucions dels Estats monàrquics, en parlar del rei, li prohibeixen el matrimoni sense determinades aprovacions prèvies de les Cambres legislatives, li imposen la religió, regulen amb meticulós detallisme la successió a la corona, i, en resum, enquadren l'institució monàrquica dins un marc que en aquest projecte no existeix. Són, però, Constitucions que corresponen a temps passats. Si alguna n'hi ha de moderna, com la de Romania, de l'any 1923, malgrat la seva data, consisteix en una adaptació nova del text de l'anterior; les inspirades en el dret públic de la post-guerra, no són monàrquiques, sinó republicanes, i al present, a Europa almenys, un règim monàrquic en el qual el rei no actuï de simple president de la *res publica*, condemna a mort la monarquia. D'aquí ve que en redactar una formula constitucional que encaixi en el dret modern s'arriba al mateix resultat, o sigui a uns articles, que ambla substitució de no gaire més d'una dotzena de ratlles, tant fan la Constitució monàrquica com republicana.

Els pocs articles que es refereixen a la forma de govern, denuncien, per si sols, quines són les fonts del projecte. Són, conjuntament, la visió dels territoris que formen l'Estat espanyol, i el text de les vuitanta i tantes Constitucions vigents a Europa, sobretot el de les promulgades en la post-guerra, per ésser les més expressives de l'esperit constitucional dels nostres dies.

Hi ha algunes institucions, a les quals pot ésser assignada una ascendència molt més antiga; el tribunal constitucional, per exemple, té un precedent d'alta estima, en el que ja existia a Catalunya en 1299, i hi continuà, per successius acords de les Corts Catalanes, fins que va esdevenir una nosa per a l'absolutisme de Felip V; més fins en un cas d'antecedents tan remarcables, el motiu d'ésser incorporat al projecte no és aquest, sinó el d'haver-lo ressuscitat la progressiva evolució del dret i haver-lo imposat en les Constitucions, com el lector pot veure llegint, per exemple, la de Txecoslovàquia.

L'adopció de fórmules com aquesta no vol dir que el projecte sigui una còpia de les dels altres Estats; és simplement, una adaptació del seu esperit.

Per aquest atret parentiu, la manifestació prèvia més escaient, de totes les que l'han d'encapçalar, és que no perdi temps llegint-lo qui no sigui d'un ver esperit democràtic, perquè sols hi trobarà manifestacions seves, més o menys ben expressades. És un projecte que, essencialment, consisteix en un intent d'estabilització d'aquest esperit, i, per tant, no pot lligar, ni amb aquell democratismes esporuguit, que, a força d'acomodaments, acaba convertint-se en la mixtificació que fins ara ha estat el nervi i el sustentacle de l'Estat espanyol.

Dit en altres termes, això significa que és un projecte que romp la tradició política espanyola, i li és antagònic. No val la pena de detenir-se ni un moment, a pensar, si aquesta sola particularitat el fa irremeiablement inútil, perquè aquest dubte equival a preguntar-se si Espanya ha de continuar essent el que ha estat fins ara, o ha d'aspirar a ésser un país digne d'Europa.

Per sobre totes les consideracions que el tema pot suggerir, hi ha un fet evident i irremeiable, i és que alguns dels territoris que formen l'Estat volen viure a l'europea i que, per tant, plantegen aquest dilema: o l'Estat els permet aquesta vida, o fan impossible la cada de l'Estat; tant se val dir, per al cas, que el pertorben fins a atrofiar-li ses energies, com que li imposen l'estancament d'una agonia, com que rompen amb ell per a poder respirar a son grat.

Totes les solucions que queden fora d'aquestes dues són il·lusòries, i n'hi ha una prova definitiva en la història d'Espanya. que tant si es mira al través d'un mapa

geogràfic, com al través d'un procés moral és la història de la descomposició d'Espanya. Per això l'actual problema constitucional d'Espanya, no és el de discutir fórmules, sinó el de rompre el rigorisme de les fórmules per a supeditar-les a les necessitats del país, com han fet els països que varen ésser allixonats per la guerra.

Heu's-en aquí un exemple que demostra que fins el límit entre els règims unitaris i els federals ha esdevingut teòric. Dinamarca és un Estat unitari que reconeix a Islàndia l'exercici de la seva sobirania, amb Parlament i govern propi; la Constitució, unitària, de Polònia, legalitza organitzacions autonòmiques per a alguns dels seus territoris, que no són iguals, sinó diverses entre si, per ésser diversificats els territoris; les facultats dels de Lwow, Tarnopol i Stanislawow són diferents de les atorgades als de Posnania i de Lodz, i unes i altres, diverses de les reconegudes al de Silèsia, perquè el problema silesià, no és el de Tarnopol, ni aquest igual al de Lodz; la Constitució de Grècia, també unitària, atorga un règim autonòmic a la península del Mont Athos; la de Lituània, del mateix règim, es desdobla en una segona Constitució autònoma, per a Memel; la de Txecoslovàquia, Estat unitari igualment, estatueix un Parlament i un govern propi per al País rutè.

En altre aspecte de la qüestió, de no menys interès perquè posa en evidència dos prejudicis espanyols dels més arrelats, hi ha una sèrie de ciutats a les quals és reconeguda la categoria d'Estat, com la tenia, pràcticament, Barcelona dins Catalunya durant els segles de l'hegemonia catalana; Hamburg, per exemple, a Alemanya, i Viena a Àustria; hi ha Estats que no arriben als doscents mil habitants, com el de Bale, a Suïssa, en els quals la Constitució estableix dos règims, un per a la ciutat i un altre per al territori, i com el d'Appenzell, que atorga a una part del seu una Constitució diferent de la de les altres, per a no sacrificar les aspiracions d'un dels dos.

Quant a l'adopció del sistema de lleis especials per a facilitar el reconeixement de les llibertats col·lectives, l'horror al qual és un altre dels més típics anacronismes espanyols només cal dir que França i Anglaterra no tenen Constitució i regulen la seva vida amb lleis d'aquesta mena. Aquests antecedents, ajuntats al cabdal de la diversitat espanyola, fan innecessari de dir per què el projecte és completat amb algunes lleis especials.

La relativa a Catalunya haurà de tenir un sol article, reduït als primers paràgrafs de la inserida a continuació, perquè el problema català, en tota la seva extensió i intensitat, deriva del fet únic d'ésser sostingut per l'Estat espanyol, com a ordre jurídic. L'acte de violència comès per Felip V contra Catalunya, amb la força de les armes.

Suprimida aquesta causa pertorbadora, la mateixa naturalesa de les coses imposaria la solució que dues centúries i mitja de temptatives no han pogut portar, i en canvi, sostenint-la, qualsevol que s'intenti, tindrà, en definitiva, l'eficàcia d'un desengany per a ambdues parts.

L'impedirà l'eficàcia, en primer lloc, una causa històrica, que pesa molt, perquè es refereix a una història no sols no oblidada, sinó de record molt viu; en segon lloc, una causa moral més forta que aquesta, que és la voluntat; i, sobretot, una tercera, la més greu de totes, perquè està per sobre la voluntat i els acords dels homes, que és l'instint de conservació.

Els pobles no formen el seu caràcter en les èpoques de decadència mentre viuen intervinguts, sinó en els seus segles de grandesa, i Catalunya prengué consciència de sa personalitat, durant els que tingué d'hegemonia, amb un esperit que pot ésser millor o pitjor que el que, després, ha esdevingut el de l'Estat espanyol, però que és distint d'ell, i en no pocs aspectes, antitètic. Qui no ho vegi, o és que no ho vol veure, o que té una conformació espiritual que l'incapacita per a veure-ho, i, en cap dels dos casos no està justificat que Catalunya en sofreixi les conseqüències.

No hi ha ningú, ni cap interès, per enlairat que sigui, que tingui el dret d'exigir-li que es conformi a una vida que li dóna la sensació d'asfíxia i l'obliga a mantenir una constant lluita de defensa.

L'experiència dels dos-cents anys passats és ben eloqüent: s'han assajat totes les posicions, s'han produït moments d'efusió, s'han posat en pràctica totes les coercions imaginables, s'ha procurat de desnacionalitzar-la per tots els mitjans, se li han donat satisfaccions, i imposat tortures àdhuc inconfessables, com més anys han passat, més greu i més intens ha esdevingut el problema, perquè havent-se fet tot sobre una base falsa, cada nova postura ha produït un nou desengany i ses naturals conseqüències.

L'acte de Felip V fou sadollat d'animadversió i de venjança, i l'Estat espanyol ha viscut sempre com hereu seu, aprofitant-se del règim que va imposar, en tot el que li ha convingut. Si no encarnés la seva personalitat, s'hauria produït, temps ha, un fet elemental; la monarquia, que a Espanya està avesada a carregar-se les responsabilitats del govern, s'hauria apressat a restablir el que Felip V hi va destruir, per a demostrar que, contra el que ell opinava, la monarquia no és incompatible amb Catalunya. Si alguna cosa hi ha d'incomprensible en la qüestió catalana, és que els monàrquics catalans hagin deixat passar un sol dia sense fer-li veure la conveniència de desfer l'equívoc. La reintegració no ha vingut i la solució tampoc.

D'aquí ve que, en tractar-se de plantejar l'esbós d'un règim que acabi amb els desastres que Espanya ha sofert fins ara, que és l'afany dels presents dies, la lleialtat obliga a concretar-la en l'única forma que pot tenir l'eficàcia de produir-la, que és la de desfer l'obra de Felip V, perquè tot el que no sigui edificar sobre aquesta base, és enganyar-se una vegada més.

La llei a continuació inserida assaja de fer-ho. No és reduïda a un sol article, sinó completada amb alguns altres que mostren, no sols com és possible la convivència, sinó fins a quin punt el desig de Catalunya no és d'emancipació, sinó simplement que l'Estat la deixi viure en pau.

Des de la caiguda de la Dictadura ha estat dit repetidament, que Espanya es troba en una cruïlla de camins; seria hora que els qui no poden eludir la responsabilitat de senyalar-li el que ha de seguir en endavant, recordessin que és en va de lluitar contra la naturalesa, i que el final del que ha ocorregut fins ara, porta Catalunya, entre dolors, a la vigília del Compromís de Casp”.

-«L'Estatut de Catalunya». *La Rambla*. Número 68, 18 de maig de 1931.

Una Constitució fixa les normes amb les quals s'ha de governar un poble.

Un pacte federal fixa les normes segons les quals un poble ha de mantenir la seva relació amb un altre.

Constitució, i pacte federal, per tant, són dues coses diferents, i àdhuc independents l'una de l'altre.

Hi ha molts pobles que tenen Constitució i no han fet cap pacte federal. Tots els Estats no-federals es troben en aquest cas.

Hi ha també pobles que viuen emparats per un pacte federal i no tenen Constitució pròpia. En aquest cas es troba, per exemple, el poble ruthè, que viu en el territori del sud dels Càrpats, al centre d'Europa. Està unit a Txecoslovàquia per un pacte que té la seva expressió externa en els articles 2 a 9 de la Constitució d'aquesta República, i es regeix per ella, quant aquests mateixos articles excepcionen.

Essencialment, doncs, Constitució i pacte federal són dues coses diferents, i a més, la Constitució ha d'ésser primer que el pacte per la raó evident que per a pactar i per a unir-se a un altre abans és necessari existir.

En tant és aquest l'ordre natural de les coses, que fins en els casos en què pràcticament es descabdellen al revés, i un pacte dóna personalitat jurídica o pública a

un poble, i més tard aquest vota la seva Constitució, virtualment succeeix el contrari; primer existeix el poble i després discuteix i accepta el pacte.

Així, per exemple, la Constitució d'Irlanda en l'ordre de temps, es posterior al naixement d'Irlanda com a Estat lliure. Com Estat va néixer el 6 de desembre de 1921, dia en què va ésser signat el Tractat de Londres entre els capitosts irlandesos el Govern anglès; i la seva Constitució és del 25 d'octubre de 1922, dia en què la va votar el *Dail Eireann* constituent d'Irlanda.

No obstant Irlanda tenia personalitat abans del Tractat de Londres, que és el seu pacte de relació amb Anglaterra, i la prova és que el govern anglès hi va tractar; va cridar a conveni els caps de lluita irlandesa, perquè els considerava, i eren en realitat, representants d'Irlanda.

En el cas ja al·ludit dels ruthens va succeir el mateix; un dels que intervingueren en la redacció dels documents, Masaryk, l'actual president de la República de Txecoslovàquia, en dóna testimoni en les seves Memòries.

No obstant, tot i aquesta diferència i prioritat, la Constitució d'un poble que vol viure unit federalment a un altre no és deslligable del pacte federal. No pot ésser-ho, perquè un pacte d'aquesta mena, com tots els pactes de qualsevol naturalesa que siguin obliga els que l'han convingut; representa, més o menys intensament, una minva en la seva llibertat, i aquesta limitació ha de repercutir en la seva Constitució.

Un país, doncs, que s'uneix federalment a un altre, si ja té la seva Constitució promulgada, pot veure's forçat a sacrificar-la en el pacte, i si encara no l'ha promulgada, la hi ha d'encaixar.

Aquest segon és el cas de Catalunya.

Donada, per tant, la situació actual, Catalunya pot seguir dos procediments diferents: l'un consisteix en redactar la seva Constitució pensant ja per endavant en què l'ha de coordinar amb el pacte d'unió amb la República espanyola; i l'altre, en encabir pacte i Constitució dins un sol document.

Segons el decret relatiu a l'organització de la Generalitat promulgat fa pocs dies, aquesta segona manera és l'escollida. El decret diu que serà votat pels ajuntaments un document únic, que, pel mateix que ha de tenir aquest doble caràcter constitucional i federal, no és anomenat ni Constitució, ni pacte, sinó Estatut; un nom que es pot englobar, i realment els englobarà tots dos.

A Europa hi ha exemples dels dos procediments, i encara d'un procediment tercer, que és el més general.

Un exemple de procediment primer és el ja al·ludit d'Irlanda; a més del Tractat de Londres, va redactar i promulgar la seva Constitució. Un altre és el de la Ciutat del Vaticà. A aquest Estat hi està en vigència, primerament el Tractat del Laterà, que és el seu pacte de relació, encara que no d'unió federal, amb Itàlia, i segonament, una carta Constitucional promulgada pel seu sobirà, Pius XI, amb posterioritat.

És exemple del procediment segon el cas d'Islàndia, estat que viu dins Dinamarca.

La Constitució de Dinamarca no parla d'Islàndia. En canvi una representació islandesa va convenir amb la de Dinamarca l'anomenada Llei d'Unió, en la qual són fixades quines facultats té cada país i quines parts de la Constitució danesa regiran a Irlanda, i aquesta llei, similar al projectat Estatut de Catalunya, ve a ésser la Constitució d'Islàndia.

Els casos del tercer procediment són els més nombrosos per haver-lo emprat els tres Estats federals d'Alemanya, Àustria i Suïssa.

La Constitució de l'Estat federal fixa els límits dins els quals han d'ésser redactades les des països units dins la federació, i cada un d'aquests es regeix per una Constitució pròpia redactada després amb tota llibertat dins aquests límits.

Totes tres solucions tenen, com qualsevol obra humana, els seus avantatges i els seus inconvenients. L'acceptat per a Catalunya en el Decret de la Generalitat té un inconvenient greu, i és que com que l'Estatut ha d'ésser aprovat per les Corts Constituents espanyoles, per contenir el pacte d'unió, Catalunya no el podrà modificar mai per ella sola.

Catalunya, en conseqüència, perdrà la facultat primordial de modificar el que en realitat és la seva Constitució, sense la intervenció i consentiment de les Corts espanyoles.

Aquest inconvenient, que no cal ponderar, es pot, però, salvar amb facilitat: adjuntant, per exemple, a l'Estatut un article que digui, que Catalunya podrà modificar per ella sola els que es refereixen exclusivament a funcions o serveis d'ordre interior català, o altre semblant.

En canvi, té l'immens avantatge de fugir del sistema de les lleis generals a tot Espanya que tants perjudicis ha ocasionat durant el regnat de la Casa de Borbó, imposant a tots els territoris espanyols lleis que per haver de venir a mida a tots ells, eren a la de cap.

Si la Constitució espanyola fixa unes facultats i organització federal uniformes, i generals a tots els territoris, com fan la de Suïssa, Alemanya i Àustria, per amples que siguin les seves normes, seran esquivades per a uns i sobrerades per a altres; de més a més, la personalitat pública catalana quedarà equiparada a la d'altres territoris que la tindran més per obra de la llei que de la naturalesa, i amb l'Estatut projectat aquests esculls se salven.

-«El poble i els estats. La sobirania de Catalunya segons el tribunal de l'Haia». *La paraula cristiana*. Número 85, gener de 1932.

El dia cinc del passat setembre, el Tribunal Permanent de Justícia de La Haia es va reunir en sessió pública per donar a conèixer l'*Avis consultatif*, o Dictamen, que li havia demanat la Societat de Nacions, sobre l'aspecte legal del projecte d'unió duanera d'Àustria i Alemanya. Dos dies abans, els representants d'aquests dos Estats havien declarat a l'Assemblea de la Societat, reunida a Ginebra, que renunciaven a realitzar-lo, i, en conseqüència, en celebrar-se la sessió, el Dictamen ja no tenia utilitat pràctica.

Malgrat això, aquest Dictamen, subjectivament sense interès, el té ben remarcable des d'un punt de vista objectiu, i de manera especial per a Catalunya, perquè estableix una doctrina sobre el concepte d'independència i de sobirania de la qual serà molt difícil de prescindir en avant, i que, en ésser aplicada a Catalunya, fixa quina és, en dret públic, la seva personalitat des del reconeixement de la Generalitat.

El Dictamen és ocasionat pel fet següent:

Àustria, en signar el Tractat de Saint-Germain, es va comprometre a no alienar la seva independència. Posteriorment, en ésser pertorbada per una greu crisi econòmica, va demanar ajut als seus antics enemics; aquests l'hi atorgaren, i varen signar, a Ginebra, un conveni en el qual l'Estat austríac ratificava la seva obligació de mantenir-la. Més tard, va donar a conèixer el projecte de constituir una unió duanera amb Alemanya, i alguns Estats opinaren que aquesta unió anul·lava la independència econòmica. El Consell de la Societat de Nacions volgué assessorar-se de si estaven o no en el cert, i per tractar-se d'una qüestió de dret públic, va sol·licitar el del Tribunal de La Haia, no com a organisme judicial, sinó com a cos consultiu.

El Tribunal va estudiar la qüestió amb el deteniment que li és propi, i per a formular les seves conclusions hagué d'exposar prèviament què s'havia d'entendre per independència i sobirania d'un Estat.

Les afirmacions de l'alt Tribunal sobre aquests conceptes són aplicables a Catalunya, perquè des del moment de la proclamació de la República catalana, el 14 del passat abril, és un Estat.

L'Estatut que va aprovar el plebiscit i fou després presentat a les Corts Constituents espanyoles comença amb un primer article que diu: "Catalunya és un Estat autònom dintre la República espanyola".

Encara que ni aquest ni cap altre article no contingués la declaració expressa, la personalitat estatal de Catalunya seria idèntica, perquè jurídicament i, realment les coses són en si mateixes i no segons el que designen els noms que porten, o se'ls dóna, i que poden ésser equivocats.

La declaració que el President de la Delegació catalana a Ginebra⁸⁸ va fer el propassat setembre al Congrés de nacionalitats europees, en nom de la Generalitat, conté un paràgraf que diu que els catalans, en reconquerir per a nostra terra la categoria d'Estat, en volem fer un Estat autònom florent i modern. És, doncs, una categoria que àdhuc té estat internacional.

Essent, doncs, Catalunya un Estat i referint-se el Dictamen a la independència i sobirania dels Estats, àdhuc dels autònoms, és inqüestionable que la seva doctrina és tan aplicable a Catalunya com a qualsevol dels altres que hi ha a Europa, de categoria pública semblant.

Formen el cos del Dictamen dos documents de majoria, perquè el jutge Anzilotti, opinant com la majoria, va discrepar-ne en alguna apreciació concreta, i un vot particular de minoria, que no afecta la doctrina general.

La doctrina que afirmen, en síntesi, és la següent: La independència d'un Estat es pot referir a les seves relacions externes, i al seu govern interior. La posició normal d'un Estat—diu el Dictamen—és que conservi la seva més ampla llibertat en relació tant en aquestes relacions com a aquest govern. Però és una disposició que pot ésser alterada per dues causes: una, perquè el propi Estat, en ús de les seves mateixes sobiranes facultats, l'alteri; i altra, perquè una força superior la hi pertorbi o la hi faci perdre.

El procés històric de l'Estat català entra de ple en aquesta definició. Catalunya era un Estat separat i no sotmès a l'autoritat de cap altre; en un moment donat de la seva història, consentí un acte que li va posar la independència en perill, i a la fi la va perdre.

⁸⁸ Es tracta del mateix Maspons.

Un paràgraf d'aqueix Dictamen diu textualment el que segueix, que sembla escrit recordant la nostra història: La segona mena d'actes són els "que, tot deixant a l'Àustria la seva independència, tindrien per resultat d'exposar-la a un perill... l'adopció d'una regla constitucional en virtut de la qual el Cap d'un altre Estat seria, de dret, el President de la República austríaca, sembla ésser un exemple poc discutible d'aquesta categoria d'actes".

Un dia, Catalunya va acceptar que de dret fos Cap de l'Estat català el rei d'un altre Estat, el de Castella; amb aquesta acceptació no va perdre la seva sobirania o independència, ni l'externa ni la interna; va continuar legislant i regint-se ella mateixa a l'interior, i tractant les qüestions internacionals que l'afectaven, amb personalitat pròpia; però, si no la va perdre, la va posar en perill, un perill tan real, que al cap d'un segle li va ocasionar una guerra de defensa, l'anomenada dels Segadors, i uns anys després hagué de sucumbir a un cop de força de l'Estat el Cap del qual havia acceptat com a propi.

Diu el Dictamen: el dret internacional reconeix que cada Estat és lliure de renunciar a la seva independència, i àdhuc a la seva existència, però pot succeir que s'hi vegi forçat; i aquest és el cas català. La diferència entre les dues avinenteses no afecta la qüestió de fet, però sí la de dret; efectivament, el resultat és idèntic: l'Estat que renuncia lliurement o es veu forçat a fer-ho, deixa de tenir independència. Des del punt de vista jurídic, però, la seva posició és molt distinta, perquè si la perd cedint a la força i contra la seva voluntat, conserva el seu dret de reivindicar-la, i des d'un elevat punt de vista moral, continua essent el mateix Estat d'abans, amb idèntica sobirania, encara que materialment no la pugui exercir. En aquest sentit, el fonament més clar de les reivindicacions nacionals és la violència de l'Estat foraster que hi ha donat motiu.

Els tractats de pau varen posar repetidament aquesta doctrina en pràctica. L'Estat belga, de fet, havia desaparegut, i malgrat això, en finir la violència que l'havia destruït, va ésser-li reconeguda l'existència legal. L'Estat polonès, i el de Bohèmia, feia segles que no existien, varen sucumbir per la violència, contra llur voluntat; mantenien llurs reivindicacions amb el fonament jurídic que la violència mateixa els havia donat, i els seus drets varen ésser reconeguts i reconeguda de nou la seva categoria estatal.

La independència o sobirania externa absoluta no existeix, segueix dient el Dictamen, i encara va disminuint de dia en dia. No existeix, perquè no hi ha cap Estat que sigui absolutament lliure de portar les seves relacions amb els altres de la manera que li plagui; tots estan obligats a complir una sèrie d'obligacions, concretes en tractats i en les diverses formes de convenis que imposa la vida moderna. Com que, de fet, els

termes de relació són cada dia més complexos i s'imposen nous contractes, les obligacions a respectar van essent majors i la minva de llibertat en l'exercici de la sobirania també.

La conseqüència d'aquest estat de coses salta a la vista, i els jutges de La Haia ho fan notar expressament. La sobirania d'un Estat és independent de les limitacions a què estigui subjecte des del punt de vista internacional, és a dir, de les motivades per les seves relacions amb un altre Estat. "D'ací es deriva—diuen textualment—que la noció jurídica d'independència no té res a veure amb la submissió de l'Estat al dret internacional, ni amb les nombroses i constantment creixents dependències de fet en què un Estat es troba amb relació a d'altres". La qual cosa equival a dir, per l'igual valor que tenen en el Dictamen els mots *independència* i *sobirania*, que un Estat manté la seva sobirania encara que les seves facultats siguin limitades.

Aquest és el cas de Catalunya: el d'un Estat amb limitacions, acceptades voluntàriament, en l'exercici de les seves facultats. L'Estatut especifica en què consisteixen i fins on arriben; el fet, doncs, que hi estigui subjecta no li anul·la la sobirania, perquè no anul·la la seva categoria d'Estat. Per aquesta causa, l'article primer de l'Estatut i els que determinen els límits de les seves facultats no es contradiuen, sinó que es completen.

Entre les limitacions que l'Estatut fixa, hi ha la que Catalunya no pot tractar directament amb altres Estats les qüestions que són del domini extern exclusiu. Això vol dir que no pot exercir la seva sobirania externa, però en res no li minva l'exercici de la interna; aquesta, la conserva en els termes i extensió que ella mateixa va decidir en redactar-lo. La personalitat estatal de Catalunya, i, per tant, la seva sobirania, queda incòlume de la limitació; i, en efecte, el mateix document de La Haia ho confirma.

Un altre paràgraf seu afegeix: "Hom pot dubtar de la possibilitat de transmetre una qualitat tan estrictament personal com la independència d'un Estat, però, en canvi, no hi ha cap mena de dubte que la independència pot deixar d'existir per voluntat de l'Estat mateix, quan aquest consent a traspasar-la a un altre". Es a dir, la personalitat és una qualitat inherent a l'existència de l'Estat, i així com l'home no es pot desfer de la seva ment mentre visqui, tampoc l'Estat de la seva ment mentre subsisteixi. En canvi, pot consentir que un altre exerceixi les facultats que li corresponen, totes, o una gran part, o una mínima part.

En la vida ordinària, aquest fet es produeix constantment: l'home fins exerceix per tercera persona facultats tan personals com la de contraure matrimoni i com la de

disposar de tot el seu patrimoni, i malgrat això, no deixa de tenir la personalitat i la dignitat d'home, ni les prerrogatives que hi són inherents. D'igual manera es produeix en la vida pública estatal.

Els jutges de La Haia fan referència concreta a un exemple d'Estat sense facultats o poc menys. No hi ha—diuen—més que dues menes d'Estats: els independents i els dependents". Els dependents són els sotmesos a l'autoritat d'un o de molts altres. La idea de dependència implica, doncs, necessàriament, la de relació entre un Estat superior (sobirà, protector, etc.) i un d'inferior o subjectat (vassall, protegit, etc.), d'un que pot imposar legalment la seva voluntat i un altre que legalment està obligat a sotmetre-s'hi. On no hi ha aquesta relació de preeminència i de subordinació, no es pot parlar de dependència segons el dret internacional".

Catalunya no és un Estat vassall, ni un Estat protegit; el paràgraf esmentat fa referència a la sèrie d'Estats asiàtics i africans que estan sota el Mandat d'alguna Potència europea, o sota una altra forma de protecció més o menys explícita. Les dues posicions, la catalana i la d'aquests territoris, no sols són distintes, sinó jurídicament antagòniques.

Catalunya, per la representació del seu President, va tractar la fórmula de convivència dins Espanya amb els Ministres que portaven la de l'Estat espanyol; en canvi, a aquells territoris, els fou imposat el Protectorat o el Mandat sense tracte previ ni acceptació per part seva.

Catalunya va redactar lliurement el seu Estatut, amb llibertat legalitzada segons una llei reconeguda per l'Estat espanyol; aquells territoris, en canvi, estan sotmesos a Estatuts en què no han tingut participació i que han hagut d'acceptar íntegrament.

Catalunya ha limitat les seves facultats en allà que li ha semblat; i aquells territoris no en tenen d'altres que les que els ha semblat bé de reconèixer-los als Estats protectors o titulars del Mandat.

Hi ha un signe extern que posa ben de relleu la diferència: en els Estats dependents, actua com a sobirà el representant del protector (així, per exemple, el Resident francès, el Governador holandès, etc.), i ho fa en nom del Soldà, Rei o Cap del territori protegit. A Catalunya, segons l'Estatut, actua en nom de Catalunya el President de la Generalitat, al qual fins i tot correspon l'exercici de les facultats que l'Estat espanyol hi té reconegudes.

L'article 16è, de l'Estatut diu: "El President de la Generalitat tindrà la suprema representació de Catalunya, especialment en les seves relacions amb el Poder de la

República, i la representació, dintre Catalunya, del Poder de la República, en totes aquelles funcions l'execució directa de les quals no sigui reservada a aquell Poder en l'article 10è, d'aquest Estatut". És a dir, la representació de Catalunya correspon al Cap del Govern de Catalunya, i l'exercici de les facultats assignades a l'Estat espanyol, dins el territori català, també, i sols s'exceptuen aquelles que, segons la voluntat dels catalans, expressada en el propi Estatut, pot exercir-hi directament. En els territoris esmentats, és a la inversa.

Si, per tant, un Estat vassall, protegit o "dependent", segons els termes de La Haia, malgrat la seva posició absorbida, té sobirania, molt més s'ha de reconèixer a Catalunya, que no està en dependència de l'Estat espanyol, sinó que, de dret i de fet, té reconeguda la facultat característica de la sobirania, que és l'autodeterminació, en virtut d'ella, formula i accepta un compromís, és a dir, un tracte, amb l'Estat espanyol.

El preàmbul de l'Estatut diu, textualment, que "ha partit del dret que té Catalunya, com a poble, a l'autodeterminació", i, en un altre fragment, diu "que vol precisar el compromís amb la República espanyola de dar-se un règim purament democràtic". Les paraules transcrites, en ésser relacionades amb un altre paràgraf de La Haia, acaben de posar en clar la posició catalana. Diu el Tribunal: "En tant que les limitacions no tenen per conseqüència posar l'Estat sota l'autoritat legal d'un altre Estat, el primer continua essent un Estat independent, per oneroses i esteses que les dites obligacions siguin". Qui té autodeterminació, no està sota l'autoritat d'altri, i qui tracta amb altri i hi estableix un compromís, tampoc. Catalunya, doncs, no està sota la dependència de l'Estat espanyol. No està, per tant, obligada a acceptar les disposicions de l'Estat espanyol més que quan, en ús del seu dret de sobirania, les vulgui acceptar.

En resum, doncs, els fets són els següents: Catalunya proclama el seu dret a l'autodeterminació, i l'Estat espanyol l'hi reconeix. En virtut d'aquest dret, vol establir un règim de convivència dins l'Estat espanyol, i aquests hi convé. Fent-ne també ús, redacta un Estatut que en fixa els termes i els drets i obligacions que en deriven per a un i altre; el sanciona per un procediment convingut prèviament amb l'Estat espanyol, i l'hi ofereix perquè, per la seva part, l'accepti o el rebutgi. Pel mateix dret, en aquest Estatut, decideix que les relacions externes de Catalunya amb d'altres d'Estats i l'exercici d'algunes facultats internes corresponguin a l'Estat espanyol, i quedi la resta per a l'Estat català.

Les afirmacions del Tribunal de La Haia són les següents: Un Estat és sobirà (independent, diu el text) encara que les seves facultats siguin limitades. Si ha limitat les

seves facultat, en part, conserva la sobirania amb relació a totes, però el seu exercici sols amb relació a aquelles a què la limitació no s'estén.

En conseqüència, Catalunya és un Estat, amb sobirania d'Estat, i amb totes les facultats que hi són inherents.

Per a provar la sobirania de Catalunya, no és necessari de recórrer al parer del Tribunal de La Haia; hi ha prou raons històriques i jurídiques que la demostren a bastament. El parer del Tribunal n'és un comprovant que mereix d'ésser conegut, per tractar-se de l'organisme de més alta autoritat a Europa en aquesta matèria.

-«La Llei de Congregacions religioses i l'ensenyament en català». *Diari de Vic*. Any IV, número 859, 8 d'abril de 1933.

El senyor Maspons i Anglasell adverteix al president de la Generalitat el perill que comporta per a Catalunya l'aprovació d'aquella llei

Senyor Francesc Macià.

President de la Generalitat de Catalunya.

Molt senyor meu i honorable amic i President:

Fa dies volia manifestar-li el greu perill que, al meu entendre, comporta, per a Catalunya, que els diputats catalans al Parlament espanyol atorguin llur vot a la llei de congregacions religioses que s'hi està discutint, però me n'ha retret l'escomesa desenrotllada per les seves minories durant les darreres setmanes.

Ara que el ministeri Azaña ha dominat la situació, i que la minoria agrària ha deixat de combatre el projecte, em decideixo a escriure-li.

En esmentar la llei de congregacions religioses, no em refereixo a les seves concretes disposicions, sinó al principi en el qual es fonamenten. Perquè si essent Catalunya, segons l'Estatut, una regió espanyola, els catalans admetem que l'Estat té dret l'ensenyament a una associació, pel principi en virtut del qual aquesta llei el prohibeix a les religioses, reconeixem que té també el dret de prohibir l'ensenyament català, el dia que, al seu parer, decideixi que és d'interès espanyol prohibir-lo.

És a dir, posem a la mà un instrument legal per a perseguir les escoles catalanes, tant com va fer-ho la Dictadura, amb l'aventatge de poder-se escudar en el precedent d'una norma sancionada pels nostres propis representants.

Per molt llunyana que avui sembli l'avinentesa de que a Espanya es constitueixi un Govern declaradament enemic de Catalunya, ningú pot afirmar que sigui impossible;

i, per tant, tampoc ho és que un dia es trobi Catalunya altra volta forçada a defensar el seu ensenyament d'una escomesa governamental espanyolista.

En aquest cas, si el Govern prohibidor pogués invocar el precedent de l'aquiescència catalana al principi esmentat, Catalunya, en voler-se defensar, es trobaria en una situació semblant a la dels elements ultra conservadors i monarquitzants, que fora deportats a Villa Cisneros alguns dels complicats en l'intent del 10 d'agost passat.

Les seves protestes tingueren el ressò de cosa buida, i el Govern les considerà, amb motiu, sense solidesa, perquè les dues deportacions varen ésser aplicació del mateix principi, i quan, mesos abans, havien estat exiliats a Villa Cisneros nombre d'obrers, ells ho havien trobat bé.

A Catalunya hi caben totes les ideologies i totes les orientacions; l'única que no hi cap, és que els seus representants actuïn oblidant l'interès de Catalunya, o supeditant-lo a altre que, per intens que sigui per a un diputat català, ha d'estar sota l'interès català; i no li pot produir cap avantatge, i si, en canvi, greuíssims entorpiments, que quan més necessari li sigui tenir la via lliure per a defensar-se, li pugui ésser retret que sancionà, pel vots dels seus diputats, la norma amb la qual se l'oprimeix.

Unanimitat hem de desitjar tots, ni en llunyania, pugui semblar que els inicis de vida del primer Parlament, i del primer Govern de la Generalitat, coincideixen amb una errada d'aquesta naturalesa.

Seria una errada avui, menys justificable, precisament perquè tenim un Govern, i un Parlament, al qual ningú no pot impedir que sancioni per a Catalunya disposicions semblants a les de la llei esmentada, si ho creu de conveniència.

M'he decidit a dirigir-li la present, no sols perquè crec que m'hi obliga un deure de ciutadania, sinó perquè de veres desitjo que la seva actuació presidencial quedi solidada amb els màxims encerts.

Novament, amb aquesta ocasió, em repeteixo seu s i a.
Barcelona, 28 de març de 1933.

-«El nou renaixement». *Quart creixent*. Any I, número 3, desembre de 1957.

La Comunitat Europea del Carbó i l'Acer –CECA, com correctament es diu- està fent una enquesta. Vol esbrinar quin jornal han de cobrar els treballadors de la indústria metal·lúrgica i de les mines de carbó i de ferro que controla, per tal de poder donar el degut rendiment. La CECA és una entitat alhora industrial i mercantil, i està obligada a captar-se com a tal. L'acord i l'enquesta són, doncs, normals.

La forma de dur-la a la pràctica comporta, en canvi, una gran novetat. Es parteix de la base que el jornal no ha d'ésser mesurat pel seu valor intrínsec, sinó en relació amb les necessitats del qui el cobra. Com que aquestes necessitats són diferents segons els països i, dins d'ells, segons les persones, no és escaient d'establir el mòdul típic de cent, sinó que cal supeditar aquest cent a les variants exigides per les condicions personals de cada cas concret.

Hi ha països -diu la CECA- en els quals la base de l'alimentació és el pa, un aliment car; i, per tant, el preu de la vida és també més car que en d'altres. Hi ha treballadors que viuen en família i d'altres que no. Hi ha famílies en els quals l'única entrada, la que ha de sostenir, per tant, totes les seves càrregues, és el jornal del cap de casa. N'hi de reduïdes i n'hi ha amb tres o quatre fills menors de catorze anys. També podem classificar famílies que tenen estatge franc, o de gran barator; que reben aliments, assistència mèdica o d'indumentària, en condicions molts avantatjoses, de l'empresa on treballen o de mutualitats o cooperatives que els abarateixen substancialment el cost de la vida; que viuen en vivendes que els permeten de tenir una petita eixida o jardí, on és possible de criar aviram o conills per a ús propi. *“Son niveau de vie sera donc différent de celui du second travailleur...”*.

Aquesta actitud de mesura el jornal no pel que es paga, sinó per les necessitats concretes que ha de cobrir, és una revolució. Prescindeix de l'home abstracte, de l'home-fitxa –idea del segle XIX i part del XX- i posa en el seu lloc la idea de l'home real. És una concepció dels problemes econòmics i socials que arracona la que fins ara dominava.

Mesos enrere, els governs dels països que han de formar el mercat comú a Europa signaren el seu protocol, en una solemniat reunió tinguda a Roma. Hi instituïren un parlament amb facultats legislatives i, en lloc de donar-hi valor igual al vot dels seus components, com ha estat fins ara de rigor, van establir valors diferents, d'acord amb la personalitat que representa cada un dels membres. Així, els luxemburguesos tenen una representació en vot proporcionalment inferior a la dels francesos, la dels alemanys superior a la dels belgues, etc.

Aquesta diferència vol dir que aquells qui l'han aprovada es mouen segons el principi que, per a resoldre assenyadament qüestions legislatives, els legisladors no s'han de moure dins de teories, sinó dins el respecte a les realitats. Un principi de sentit comú, certament, però que, en el món que fins ara hem viscut, eminentment

revolucionari, en el pensar del pròxim ahir, hauria resultat encara una intolerable heretgia política.

Raymond Cartier, un dels més preuats articulistes de la França actual, tot comentant a «Paris-Match» (9 de març d'enguany) la doctrina del president Eisenhower sobre l'Orient Mitjà, fa el següent comentari:

«Aquesta doctrina d'Eisenhower seria acceptable si les Nacions Unides fossin altra cosa del que són. Les dues terceres parts, però, són dictadures, o països endarrerits, per als quals la moral internacional, en el sentit occidental o democràtic, no existeix. Discuteixen durant deu anys, i no s'han entretingut més que a fer una propaganda en el terreny de maniobra dels nacionalismes més violents. És l'indret del món on la veritat és més menyspreada, la força més insolent i el dret més desarmat. Ni tan sols són una representació correcta de la humanitat, perquè totes les nacions s'hi troben en peu d'igualtat, de la més petita a la més gran, sense tenir en compte quina és la seva població, ni la seva importància política, ni el seu grau de civilització. Quan Eisenhower sosté que les decisions de l'ONU han d'ésser obeïdes sense discussió, sosté un principi espaventable: accepta la dictadura mundial d'una multitud apassionada, moguda virulentament per un sentiment aproletariat...».

Aquestes paraules, d'una cruesa desacostumada, demostren que la condemna de la igualtat abstracta ja ha format un ambient, una força que no té aturador i que revela una enorme potència extensiva. El nostre Josep Pla, en un article a «Destino» (4 de maig proppassat), diu: «Ja no s'accepta que la política pugui rompre la inexorabilitat de les lleis econòmiques. El polític –si és hàbil– ho pot fer tot llevat de dominar-les. Aquestes lleis són sempre dominants. És satisfactori, perquè el fet ens acosta a la realitat inescamotejable». Aquestes afirmacions són un altre esplet del mateix ambient.

El Secretariat Internacional de la «Campanya Europea de la Joventut», domiciliat a París, va convocar una reunió a Roma, a finals de novembre del cinquantesis, per discutir la situació política d'Europa i, tenint-la en compte, formular el seu programa de treball. Hi assistiren els disset Secretaris que té escampats per Europa, els directors dels seus tres periòdics, i els caps del seu organisme central.

Abans de dissoldre's la reunió, els membres demanaren audiència al Papa, qui els va rebre i els adreçà unes paraules, encoratjant-los a seguir les seves tasques sense defalliment. L'organisme central de la «Campanya» ha fet un tiratge en diverses llengües d'aquella breu allocució i, quan tramet les seves publicacions als socis i simpatitzants, n'adjunta un exemplar en l'idioma del destinatari. La raó d'aquesta

desacostumada propaganda es veu en llegir les mateixes paraules papals. Aquestes, en un incís, contenen una definició de la llibertat que tira per terra la que predominada des de l'Enciclopèdia francesa. «La llibertat espiritual –diu- no és l'anarquia del pensament i de l'acció contra l'autoritat, negació de l'esperit i àdhuc de Déu, sinó que conté la submissió a les lleis reals del creixement i del progrés». Això, sotmetre el poder a les lleis del creixement i del progrés, és una condemna de l'absolutisme, i dóna ensems una base humana a la democràcia. Els òrgans de la campanya europeïsta difonen aquesta actitud, perquè posen l'home i el concepte de democràcia al lloc que els correspon. «L'Estat són jo», de Lluís XIV, i «L'Estat existeix per ell mateix», de Rousseau, són ja afirmacions anacròniques.

No es pot seguir dient que el món està a punt de sofrir un canvi que no sabem on portarà. El canvi ja està fet, i porta a una organització pública que, en comptes d'atendre la seva submissió a una teoria abstracta, haurà de donar satisfacció a les necessitats de la vida humana; és a dir, que haurà de sotmetre's a les lleis de la naturalesa, filles dels set dies de la Creació. El predomini del filosofisme sobre el realisme ha acabat.

-«L'equivoc esvaït». *Serra d'Or*, número 43, juny de 1958.

El Gènesi, en ses primeres pàgines, immediatament després de parlar dels set dies de la creació, cuita a referir-se a l'home, i a reconèixer-li la llibertat de pensar i voler, la llibertat d'esperit.

Explica que Déu va posar Adam i Eva en un paradís terrenal, i els va donar el domini sobre tota altra criatura, perquè n'usessin al seu albir, però amb la condició que no mengessin de la fruita d'un determinat arbre i els advertí que, si ho feien, els en treuria.

En volgueren menjar, i Déu no els va posar cap impediment a la seva llibertat de fer-ho, simplement els va treure, com els ho havia advertit si faltaven a la condició posada. Els podia treure també el domini sobre les altres criatures, o no ho va fer; els podia llevar la vida, i tampoc ho va fer; malgrat el seu mal ús de la llibertat, els la va deixar incòlume. Es limità a allò que en els nostres dies segueix fent el que concedeix o lloga una estada a un tercer, amb la condició que no li tiri una paret a terra, o li pagui un lloguer; si el qui la rep la destrueix, o no paga, i el cedent l'en treu i el deixa en llibertat d'acomplir un cop fora el que li plagui, i com li plagui.

La llibertat de voler i decidir és tan essencial a l'home, que sense ella deixaria d'ésser-ho. El cristianisme té centenars de milers de gent de tot estament i edat, que han

preferit morir entre turments, a renunciar-hi, dient no! al tirà que els exigia que diguessin sí! No sols no hi hauria home, sinó que ni tampoc cristianisme; perquè qui no té la llibertat de pensar i decidir, no té responsabilitat, i per tant no pot guanyar un mèrit o caure en culpa. És una llibertat que va nèixer amb el cristianisme, i que el cristianisme manté irreductiblement.

Tot i haver-ho comprovat milions d'experiències, el fanatisme, en realitat la ignorància, han fet que el cristianisme fos acusat de negar-la, amb el circumloqui de dir que obliga a creure uns dogmes; que en el que els dogmes diuen l'home no té llibertat de pensar i, per tant, l'ha de rebutjar, perquè espiritualment el mutila.

L'argument seria sòlid, si no oblidés que qui creu un dogma hi creu perquè vol, i si no vol no hi creu. Com quan algú es sotmet a una disciplina eclesiàstica que l'obliga a junyir-se al que el seu superior vol, si no li plau trenca l'obediència. Tot el que li succeirà, des del punt de vista purament humà, serà que l'Església li dirà que l'en treu fora; com en el cas del paradís.

Una solució molt més ampla, molt més noble que les inherents a la vida material. Qui, per exemple, entra en un avió per a fer un viatge, encara que vulgui no en pot baixar fins que al pilot li plau, o li pot arreglar baixada; és repetidament públic el cas del que per avaria es veu obligat a desembarcar en un port en el qual indefectiblement trobarà l'empresonament o la mort, i malgrat això ha de baixar, no té llibertat per a dir que no. Això, en ordre a la llibertat de l'esperit catòlica, no passa mai.

Durant tot el segle XIX i part del present, l'equívoc relatiu als dogmes va prendre una volada que arribà a fer escola; després, la seva mateixa absurditat l'ha anat afeblint; però febles o no, ha deixat rastres. En endavant, i posant-hi el major esforç no es podran sostenir perquè el Papa, en el seu missatge pasqual d'aquest any digué unes paraules que l'aclareixen sense retop.

Són aquestes: «...Que no us detingui ni l'orgull insensat ni la insubstancial temença que deixar-se inspirar per Crist, pot desvaloritzar la vostra llibertat, o l'autonomia de l'obrar. Déu que, de bon principi, va ordenar l'home que sotmetés la terra, i hi treballés (Gèn, I. 26, 3, 23), no retirà la seva paraula, ni té l'intent de reemplaçar-lo, sinó que el vol guiar i sostenir, per tal que es compleixin amb perfecció els seus dissenys; ja que ni Déu ni l'home quedarien complidament satisfets amb una qualsevulla existència del món, sinó sols amb una vida de constant progrés, cap a la plenitud de la veritat, de la justícia i de la pau».

I, equívoc esvaït.

16.2 Apèndix fotogràfic

1. 1 de juny del 1964. FRANCESC MASPONS i ANGLASELL (a partir d'ara F.M.A.); al darrere, FRANCESC MASPONS i JUNQUERES (nét). Al costat MONTSERRAT MASPONS i ANGLASELL (germana petita).

2. F.M.A. i JOAQUIMA ROGENT, la seva muller.

3. Missa a Montserrat; festa MINYONS DE MUNTANYA. Hi ha en LLUÍS MILLET, F.M.A., JOSEP Ma. LÓPEZ PICÓ, JOSEP Ma. de SEGARRA, FERRAN SOLDEVILA i CANONGE CARDÓ.

4. F.M.A., FRANCESC MASPONS i JUNQUERES, PERE ARÚS (sogre de FM Junqueres), i els fills de FM i Junqueres (Francesc Maspons i Arús -tricycle- i Pere Maspons i Arús -el petit-).

5. FRIBOURG el 28 de Març del 1942. ABBÉTIEN , F.M.A. i canonge CARDÓ.

6. F.M.A. 1902 a Can MAPONS (Bigues).

7. F.M.A. amb la seva esposa JOAQUIMA ROGENT.

8. F.M.A. a l'era de Can Maspons, amb Pere Maspons i Arús (octubre 1965).

9. F.M.A. amb els fills del seu nét: Francesc i Pere Maspons i Arús, a can Maspons, (1964).

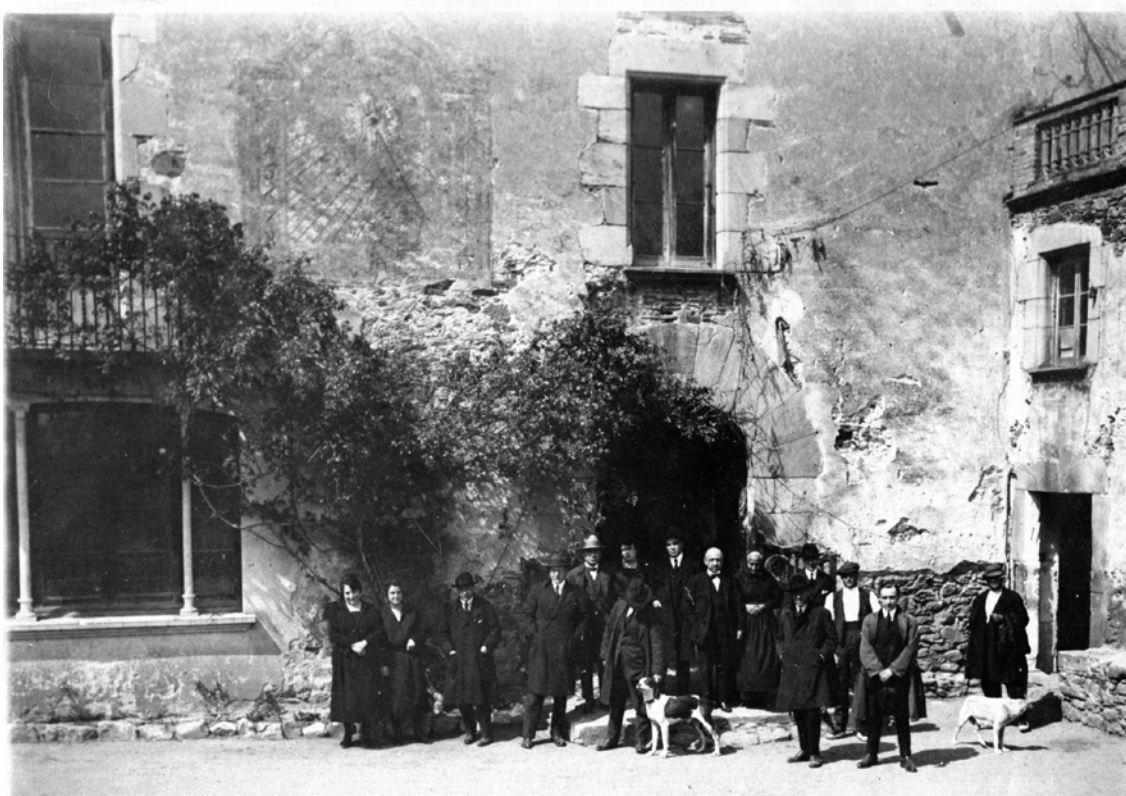
10. Sessió del 75è aniversari del CENTRE EXCURSIONISTA de CATALUNYA, 26-11-1951.

11. F.M.A., 22-08-1927, amb 55 anys.

12. Casament de NICOLÀS MASPONS (fill de F.M.A.) i ANNA JUNQUERES. Hi surten F.M.A., JOAQUIMA ROGENT, MARIÀ MASPONS, PILAR MASPONS i MONTSERRAT MASPONS.

13. Casament de NICOLÀS MASPONS (fill de F.M.A.) i ANNA JUNQUERES.

14. Berna, 06-09-1934. F.M.A. president de la Delegació Catalana; J. Ma. IZAURETA President de la Delegació Basca; Dr.R.DELAPORTE, observador bretó, i J.A. SCHMID director de *Der Berner* de Berna.

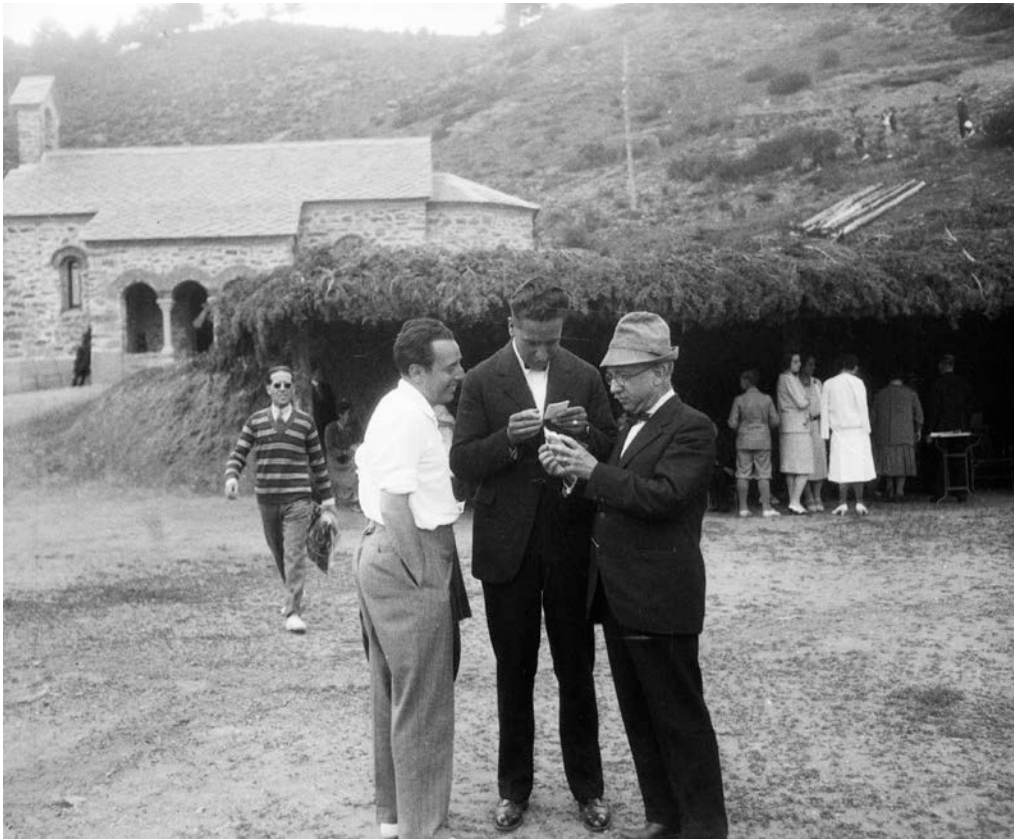
15. Núria, 08-03-1931. F.M.A. i Joaquina Rogent.

16. Retrat de quatre homes, Toda, Guitar, Maspons i un altre al portal del monestir de Poblet, el 1936.

17. Els Srs. Toda, Guitart i Maspons al costat d'una bassa al monestir de Poblet.

18. Grup d'homes, entre ells Maspons i Folch, més enllà més gent i al fons una capella, el 19 de juliol de 1930.

19. 10 de maig de 1945. El CEC lliura la seva insígnia d'or als socis que compleixen 50 anys d'antiguitat a l'entitat. Amb Maspons, hi surten, d'esquerra a dreta asseguts, Pelegrí Casades i Gramatxes i Joaquim Cabot i Rovira. A dalt, en el mateix ordre, Manuel M. Balaguer i Casas, Josep Puig i Cadafalch, Lluís de Quadras (president del CEC), Joaquim Carreras i Nolla i Pere Anglada i Santaaulària.

20. Vista general de Can Maspons, abans de 1936.

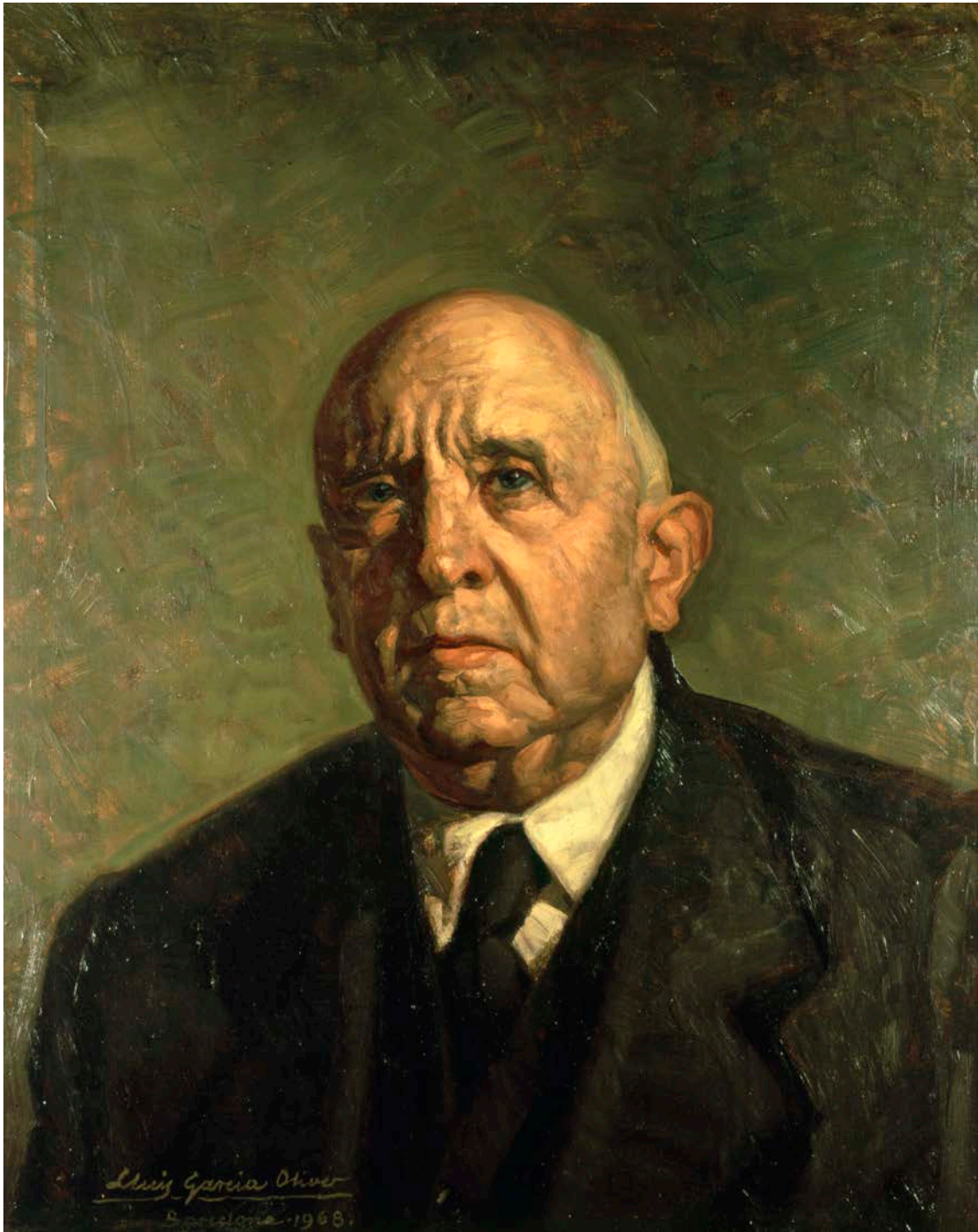
21. Maspons en una excursió.

22. Maspons a la seu del CEC.

23. Pau Vila i Francesc Maspons a Siurana, el 16 de desembre de 1934.

24. Retrat de Maspons penjat el 29 de març de 1968 a la galeria d'excursionistes il·lustres del CEC.

La història del Renaixement català ensenya que sempre que Catalunya ha mantingut ferma la seva voluntat, s'ha fet temible. El que cal en els moments presents, és que s'hi mantingui, no pas entre cridòries i convulsions, sinó amb la màxima dignitat; que el poble català tingui consciència de si mateix, del que pot i del que s'exposa a perdre, i si manté la seva voluntat en aquestes condicions, no hi ha força humana, encara que sigui espanyola, que la pugui vèncer.

Francesc Maspons i Anglasesell
Clarís. 6, 21 de juny de 1932.

Universitat Ramon Llull

Aquesta Tesi Doctoral ha estat defensada el dia ____ d _____ de 2015

al Centre _____

de la Universitat Ramon Llull

davant el Tribunal format pels Doctors sotasignants, havent obtingut la qualificació:

President/a

Secretari/ària

Vocal

Doctorand/a
